T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSMAİL HAKKI BURSEVÎ'NİN KİTÂBÜ MÜZÎLİ'L-AHZÂN'I VE İNCELEMESİ

Saliha Kübra SOLAŞ YANIK

2501180151

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Esra EGÜZ O'DONOHOE

İSTANBUL – 2022

ÖZ

İSMAİL HAKKI BURSEVÎ'NİN KİTÂBÜ MÜZÎLİ'L-AHZÂN'I VE İNCELEMESİ

Saliha Kübra SOLAŞ YANIK

İsmail Hakkı Bursevî tasavvufî faaliyetlerin yaygın olduğu XVIII. yüzyılda yaşamış mutasavvıf, müfessir ve şairdir. Celvetî tarikatı şeyhi olan Bursevî'nin eserlerinin çoğu, dinî ve tasavvufî bir nitelik arz eder. *Dîvân* (edebiyat), *Rûhu'l-beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân* (tefsir)*, Nuhbetü'l-Fiker* (hadis) gibi farklı alanlardaki eserlerinin yanında pek çok tasavvufî eseri, vâridâtı ve şerhleri vardır. Bu teze konu olan *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* adlı eseri de vâridât türünde kaleme alınan eserlerindendir.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân, 1722 yılında manzum-mensur karışık bir şekilde kaleme alınmış bir vâridâtnâmedir. Bursevî, ilâhî aşka giden yolun hüzünleri giderdiğini düşündüğü için eserine bu anlama gelen "*Kitâbü Müzîli'l-ahzân*" adını vermiş ve bu yolda kalbine doğan ilhamları aktarmıştır. Eser Türkçe olmasına rağmen, âyet, hadis ve bazı ibareler Arapça yazılmıştır. *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* tasavvufî muhtevada olduğu için eserde ağırlıklı olarak dinî ve tasavvufî mefhumlar üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra, çeşitli gruplara yönelik eleştiriler ve tarikat âdabına dair nasihatler de bulunmaktadır. Eserde Bursevî tarafından yazılan 73 şiir vardır. Bunlar da dinî ve tasavvufî muhtevadadır.

Bu tezde İsmail Hakkı Bursevî'nin *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* adlı eseri transkripsiyonlu bir şekilde Latin harflerine aktarılarak şekil ve muhteva yönünden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, XVIII. yy. Türk Edebiyatı, Celvetiyye, İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*.

ABSTRACT

İSMAIL HAKKI BURSEVĪ'S KITĀBU MUZĪLĪ'L-AHZĀN AND ITS ANALYSIS

Saliha Kübra SOLAŞ YANIK

İsmail Hakkı Bursevī, who lived in the 19th century, was a mystic, commentator and poet. Most of the works of Bursevī, who is the sheikh of the Calvatī order, have a religious and sufi character. In addition to his works in different fields such as *Dīvān* (literature), *Rūh al-bayān fī Tafsīr al-Qur'an* (tafsīr), *Nuhbat al-Fikar* (hadith), he also has many sufistic works, *vâridât*s and *sharh*s (commentaries). His work named *Kitābu Muzīl al-ahzān*, which is the subject of our thesis, is one of his works written in the genre of *vâridât*.

Kitābu Muzīl al-ahzān is a *vâridâtnāme* written in 1722 in a mixed verse and prose form. Bursevī named his work "*Kitābu Muzīl al-ahzān*" because he thought that the road to divine love relieved the sorrows, and conveyed the inspirations born to his heart on this path. Although the work is in Turkish, the verse, hadith and some phrases are written in Arabic. Since *Kitābu Muzīl al-ahzān* is a sufistic work, the work mainly focuses on religious and sufi concepts. In addition, there are criticisms of various groups and advice on the manners of the sufi way. There are 73 poems written by Bursevī in the work. Although these poems are mostly written in ghazal form, there are some that are written in *kıt'a*, *dubeyt*, *mufret* and song forms. All of the poems in the work have a religious and sufi content.

In this thesis, İsmail Hakkı Bursevī's *Kitābu Muzīl al-ahzān* was analysed in terms of form and content along with transcribed text into Roman alphabet.

Keywords: Religious-Sufī Literature, 18th c. Turkish Literature, Ismail Hakki Bursevī, *Kitābu Muzīl al-ahzān*, Jelveti.

ÖN SÖZ

Bu tezin amacı XVIII. yüzyılda yaşayan İsmail Hakkı Bursevî'nin *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* adlı eserinin Latin harflerine aktarılarak incelenmesidir.

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'ın birçok yerinde yazdıklarının vârid olduğunu söyler.[1] Buradan hareketle *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'ın vâridâtnâme türünde kaleme alınmış bir eser olduğunu söylemek mümkündür. Tasavvufî bir terim olarak vâridât, "kulun kastı olmaksızın gaybdan kalbine geldiği manalar."[2] demektir. Bu sebeple eser tek bir konuya hasredilmemiştir. *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*, tasavvufî terimlerin ve bazı âyetler ile hadislerin açıklamaları, enbiya ve evliya kıssalarından örnekler, müellifin kendi hayatından anekdotlar ve tasavvufî şiirlerden müteşşekildir.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İsmail Hakkı Bursevî'nin hayatı, edebî kişiliği ve *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* dışındaki eserleri incelendi. İsmail Hakkı Bursevî döneminin en velûd mutasavvıflarından biri olduğu için hakkında pek çok bilgiye müellifin kendi telif ettiği eserlerden ulaşıldı. Ulaşılan bilgilerin çok azında ikincil kaynaklar kullanıldı. İkinci bölüm, Bursevî'nin *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* adlı eserine ayrıldı. Eserin konusu ve kaynakları hakkında bilgi verildi, eserin nesir kısımları özetlendi, nüshaların tavsifi yapıldı, esas alınan müellif nüshasının imla özellikleri tespit edildi ve metnin kurulmasında takip edilen yol anlatıldı. Üçüncü bölüm, eserdeki manzum kısımların şekil yönünden incelenmesine ayrıldı. Nazım şekilleri, vezinler, redif ve kafiyeler ile matla beyitleri tablolaştırıldı. Dördüncü bölüm, eserin muhtevasının incelenmesine ayrıldı. Bu bölümde öncelikli olarak dinî ve tasavvufî mefhumlar ile şahıslar olmak üzere mekânlar, âyetler, hadisler, Arapça ibareler, eleştiriler ve nasihatler ele alındı Beşinci bölümde ise eserin transkripsiyonlu metni verildi. Bu kısımda esas alınan nüsha, müellif nüshası olan Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Genel koleksiyon, 79 numarada kayıtlı nüshadır.

[1] bkz. İsmail Hakkı Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi, Genel, nr. 79, vr. 82/b/2, 27a/2, 58b/8, 44b/7.
[2] Süleyman Uludağ, "Vârid", **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.374.

Öncelilkle tezimin her aşamasında yardımlarını ve anlayışını benden esirgemeyerek bu çalışmanın ortaya çıkmasına vesile olan saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Esra EGÜZ O'DONOHOE'ya teşekkürlerimi arz ederim. Ayrıca tez konumun seçiminde ve eserdeki Arapça ibareler için yardımlarına başvurduğum, manevî olarak da her zaman beni destekleyen Öğr. Gör. Abdullah ESEN'e, Refika ANGKASA'ya ve Mustafa BOZKIRLI'ya, nüshaların bilgilerine ulaşmamda yardımcı olan arkadaşım Sümeyye Nur AYDIN'a, bu çalışmamda her zaman bana destek olan Meryem KONAK DOLDUR ve Kemal AKILMA ile tüm çalışma arkadaşlarıma, bu süreçte zorlandığım her anda yanımda olan bütün arkadaşlarıma ve özellikle Elif AKDİN ÖNDER'e bu aşamaya gelene kadar üzerimde emeği olan bütün hocalarıma, eğitim-öğretim hayatımın başından beri beni akademik çalışmalara teşvik eden bu yolda bana kendim ailem gibi destek olan Recep-Fatma GÖLÜKÇÜ'ye, edebiyat alanında ilerlemeye beni teşvik eden KAİHL'nin değerli kütüphanecisi Hanife YÜKÇÜ'ye, her zaman her koşulda yanımda olduklarını bildiğim aileme, özellikle annem ve babam Hamide - İsmail SOLAŞ ile başından itibaren tez çalışmalarımın en büyük destekçisi ve yardımcısı olan değerli eşim Furkan YANIK'a çok teşekkür ederim.

Son olarak BİDEB 2210/A Genel Yurtiçi Yüksek Lisans Burs Programı 2018/2 ile bu tez çalışmasını destekleyen TÜBİTAK'a da teşekkürlerimi arz ederim.

Saliha Kübra SOLAŞ YANIK

İstanbul, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **ii**
ABSTRACT ..... **iii**
ÖN SÖZ ..... **iv**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiii**
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ ..... **xiv**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xv**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

İSMÂİL HAKKI BURSEVÎ'NİN HAYATI,

EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. Hayatı 21
1.2. Edebî Kişiliği 27
1.3. Eserleri 30
1.3.1. Edebî Eserleri: 30
1.3.2. Dinî-Tasavvufî Eserleri 32
1.3.2.1. Tefsirler 32
1.3.2.2. Tasavvufî Eserler 33

İKİNCİ BÖLÜM

KİTABÜ MÜZÎLİ'L-AHZÂN

2.1. Konusu, Yazılış Amacı ve Kaynakları 40
2.2. Geniş Özeti 42
2.3. Dili ve Üslubu 69
2.4. İmla Özellikleri 71
2.5. Nüshaları 72
2.6. Metnin Kurulmasında Takip Edilen Yol 74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEKİL İNCELEMESİ

3.1. Nazım Şekilleri 76
3.1.1. Gazel 76
3.1.2. Kıt'a 77
3.1.3. Dübeyt/Nazım 77
3.1.4. Müfred 77
3.1.5. Şarkı 77
3.2. Vezin 78
3.3. Kafiye ve Redif 80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MUHTEVA İNCELEMESİ

4.1. Din 94
4.1.1. Allah 94
4.1.2. Melekler 95
4.1.2.1. Cebrail 96
4.1.2.2. Azrail 96
4.1.2.3. Münker ve Nekir 96
4.1.3. Kutsal Kitaplar 97
4.1.3.1. Kur'ân-ı Kerîm 97
4.1.3.2. Zebur 98
4.1.4. Âyetler, Hadisler ve Arapça İbareler 99
4.1.4.1. Âyetler 99
4.1.4.2. Hadisler 108
4.1.4.3. Arapça İbareler 113
4.1.4.4. Kudsî Hadisler 119
4.1.5. Âhiret ile İlgili Mefhumlar 119
4.1.5.1. Âhiret 119
4.1.5.2. Kıyamet 120
4.1.5.3. Berzah 120

4.1.5.4. Cennet 121
4.1.5.5. Cehennem 121
4.1.5.6. Ezel 121
4.1.6. Diğer İtikadî Mefhumlar 122
4.1.6.1. Ruh 122
4.1.6.2. Şeytan, İblis 123
4.1.7. Din ile İlgili Mefhumlar 124
4.1.7.1. İman 124
4.1.7.2. Mü'min 124
4.1.7.3. Kâfir 125
4.1.8. İbadet ile İlgili Mefhumlar 125
4.1.8.1. Namaz ve İlgili Mefhumlar 125
4.1.8.2. Oruç ile İlgili Mefhumlar 126
4.1.8.3. Günah 126
4.2. Tasavvuf 127
4.2.1. Aşk 127
4.2.2. Âşık ve Zâhid 128
4.2.3. İnsan 129
4.2.4. Dünya 130
4.2.5. Sâlik, Mürid 130
4.2.6. İnsan-ı Kâmil 131
4.2.7. Mürşid, Şeyh 131
4.2.8. Âlem ve Felek 131
4.2.9. Dergâh, Tekke, Hânkâh 133
4.2.10. Kerâmet 134
4.2.11. Sûfî 134
4.2.12. Nefs 134
4.2.13. Tarikatlar 135
4.2.14. Sülûk 136
4.3. Eleştiriler 137
4.3.1. Tarikat Âdabına Dair Eleştiriler 137
4.3.2. Işık Taifesi Eleştirisi 137

4.3.3. Mutezile ve Felâsife Eleştirisi 138
4.4. Nasihatler 138
4.5. Kitâbü Müzîli'l-Ahzân'da Geçen Bazı Tasavvufî Terimler 141
4.6. Şahıslar 144
4.6.1. Peygamberler 144
4.6.1.1. Hz. Âdem 144
4.6.1.2. Hz. İdris 144
4.6.1.3. Hz. Nuh 145
4.6.1.4. Hz. İbrahim 145
4.6.1.5. Hz. İshak 146
4.6.1.6. Hz. Yakub 146
4.6.1.7. Hz. Yusuf 147
4.6.1.8. Hz. Yunus 148
4.6.1.9. Hz. Davud 149
4.6.1.10. Hz. Süleyman 149
4.6.1.11. Hz. Zekeriya 150
4.6.1.12. Hz. Yahya 150
4.6.1.13. Hz. İsa 151
4.6.1.14. Hz. Muhammed 151
4.6.2. Dört Halife 153
4.6.2.1. Hz. Ebû Bekir 154
4.6.2.2. Hz. Ömer 154
4.6.2.3. Hz. Osman 154
4.6.2.4. Hz. Ali 155
4.6.3. Sahabe 155
4.6.3.1. Saʿd bin Mu'az 155
4.6.3.2. Kaʿb bin Züheyr 156
4.6.3.3. Ebû Musa es-Sederânî 156
4.6.3.4. İbn Abbas 157
4.6.3.5. Abdullah bin Selam 157
4.6.3.6. Hassân b. Sâbit 158
4.6.3.7. İbn Ümmü Mektûm 158
4.6.3.8. İbn Amr 158

4.6.3.9. Akîl 159
4.6.3.10. Saʿd Ebî Vakkas 159
4.6.3.11. Câbir b. Abdullah 159
4.6.4. Hz. Muhammed'in Yakınları 160
4.6.4.1. Abdülmuttalib 160
4.6.4.2. İbrahim (Hz. Muhammed'in oğlu) 160
4.6.4.3. Abbas 161
4.6.5. Hz. Muhammed'e Düşmanlıkta İleri Gidenler 161
4.6.5.1. Ebû Cehil 161
4.6.5.2. Ebû Leheb 162
4.6.6. Tarihî Şahıslar 162
4.6.6.1. Harun Reşid 162
4.6.6.2. Belkıs 162
4.6.6.3. Hâmân 163
4.6.6.4. Firavun 163
4.6.6.5. Şeddâd 164
4.6.6.6. Haccâc 164
4.6.6.7. Timur 164
4.6.6.8. Muʿâviye-i Asgar (Muʿâviye bin Yezîd) 165
4.6.6.9. Nûreddin eş-Şehîd 165
4.6.6.10. Melik Sâlih 166
4.6.6.11. Gazneli Mahmud 167
4.6.7. Diğer Dinî Şahıslar 167
4.6.7.1. Deccâl 167
4.6.7.2. Hz. Hızır 167
4.6.7.3. Hacer 168
4.6.8. Şairler 169
4.6.8.1. Nesimî 169
4.6.9. Din Âlimleri ve Mutasavvıflar 169
4.6.9.1. İmam-ı Âzam 169
4.6.9.2. Ahmed Sebtî 170
4.6.9.3. Cüneyd-i Bağdadî 170
4.6.9.4. Hakîm-i Tirmizî 171

4.6.9.5. Bâyezid-i Bistâmî 171
4.6.9.6. Maʿrûf-ı Kerhî 172
4.6.9.7. Sehl bin Abdullah et-Tusterî 172
4.6.9.8. Hallâc-ı Mansûr 173
4.6.9.9. İbrahim bin Edhem 174
4.6.9.10. Mevlâna 175
4.6.9.11. Üftade 175
4.6.9.12. Aziz Mahmud Hüdâyî 176
4.6.9.13. Şeyh Ebû Medyen-i Mağribî 177
4.6.9.14. Muhyiddin İbnü'l-Arabî 177
4.6.9.15. Yahyâ bin Muʿaz el-Razî 178
4.6.9.16. Şeyh Necmeʿd-dînüʾl-kübrâ 179
4.6.9.17. Şeyh Abdü'l-kâdirü'l-Cîlânî 179
4.6.9.18. Ebû İkâl-ı Mağribî 180
4.6.9.19. Şehâbeddin es-Sühreverdî el-Maktûl 180
4.6.10. Diğer Şahıslar 181
4.6.10.1. Ümeyye 181
4.6.10.2. Zehre 181
4.6.10.3. Cariye-i Sevdâ Harsa 181
4.6.10.4. Belʿam bin Baʿûra 181
4.6.10.5. Emir Üveys Sinnî 182
4.6.11. Aşk Hikâyesi Kahramanları 182
4.6.11.1. Leyla ile Mecnûn 182
4.6.11.2. Ferhad ile Şirin 183
4.7. Mekânlar 185
4.7.1. Tarsus 185
4.7.2. Cebele 185
4.7.3. Bağdat 186
4.7.4. Bestam 186
4.7.5. Üsküdar 186
4.7.6. Arabistan 186
4.7.7. Hindistan 187

4.7.8. Medine 187
4.7.9. Mekke 187
4.7.10. Kuba 188
4.7.11. Akabe 188
4.7.12. Mısır 188
4.7.13. Kenan 189
4.7.14. Ravza-i Münevvere 189
4.7.15. Kaʿbe 189
4.7.16. Konya 190
4.7.17. Cebel-i Kaf 190
4.7.18. Tirmiz 190
4.8. Eserler 191
4.8.1. İsmail Hakkı Bursevî'ye Ait Eserler 191
4.8.2. Diğer Eserler 191
4.9. Meseller 191

BEŞİNCİ BÖLÜM

KİTĀBÜ MÜZĪLİʾL-AḪZĀN

5.1. Metin 193
SONUÇ 351
KAYNAKÇA 353
EKLER 364

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Aruz Kalıpları ve Kullanım Sıklığı..... 78
Tablo 2: Aruz Bahirleri ve Kullanım Sıklığı..... 78
Tablo 3: Vezinler, Nazım Şekilleri, Kafiyeler, Redifler, Mahlaslar, Matla Beyitleri, Beyit Sayıları..... 84
Tablo 4: Âyetler ve Manaları 99
Tablo 5: Hadisler ve Manaları..... 108
Tablo 6: Arapça İbareler ve Manaları 113
Tablo 7: Kudsî Hadisler ve Manaları 119

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

أ ء	a, e, ʾ, ā, A, E	ش	ş, Ş
آ	ā, Ā	ص	ṣ, Ṣ
ب	b, B	ض	ż, Ż, ḍ, Ḍ
پ	p, P	ط	ṭ, Ṭ
ت	t, T	ظ	ẓ, Ẓ
ث	s̲, S̲	ع	ʿ
ج	c, C	غ	ġ, Ġ
چ	ç, Ç	ف	f, F
ح	ḥ, Ḥ	ق	ḳ, Ḳ
خ	ḫ, Ḫ	ك	k, K, g, G, ñ
د	d, D	ل	l, L
ذ	z̲, Z̲	م	m, M
ر	r, R	ن	n, N
ز	z, Z	و	v, V, o, ö, u, ū, ü
ژ	j, J	ه	h, H, a, e
س	s, S	ى	y, ı, i

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : adı geçen eser

b. : beyit

bkz. : bakınız

Bkz.:aş. : eserin kendi içinde aşağıya atıf

c. : cilt

G. : gazel

Haz. : hazırlayan

K: Kıta

M: Müfred

s. : sayfa

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

vr: varak numarası

yy. : yüzyıl

GİRİŞ

Kitâbü Müzîli'l-ahzân, 1722 yılında kaleme alınmış tasavvufî bir eserdir. Bu yüzden dönemin siyasî, iktisadî, kültürel ve tasavvufî durumundan bahsetmek eserin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân 'ın yazıldığı dönemlerde Osmanlı devleti siyasî olarak gerilemeye başlamıştı. 1699 yılında imzalanan "Karlofça Antlaşması" ile on altı yıl süren savaş sona ermesine rağmen devlet maddî ve manevî pek çok zarara uğramıştır. Toprak kaybının yanı sıra, devlet idarî, askerî, malî, iktisadî, adlî ve içtimaî bakımdan bitkin bir duruma düşmüş, kaybedilen toprakların vergileri kesilmiş ve asayiş yok olmuştur.[3]

Karlofça'dan sonra 1718 yılında imzalanan "Pasarofça Antlaşması" ile Osmanlı Devleti "Lale Devri" adı verilen bir döneme girmiştir. Bu dönemde sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın öncülüğünde başlayan yenileşme hareketleri, temelde Avrupa'daki gelişmelerden yararlanmayı hedeflemiştir. Avrupa'ya ilk defa elçi gönderilen bu dönemde ayrıca Kağıthâne'de "Sâdabâd" adı verilen bir saray, sarayın etrafına da havuzlar, çeşmeler, bahçeler, heykeller ve eğlence yerleri yaptırılmıştır. Bu eğlenceler ile zaten ön planda olan edebiyat, önemini korumaya devam ederken, şiir anlayışında da birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Ayrıca yine bu dönemde tercüme heyetleri kurulmuş, Batı dillerinden çeviri faaliyetlerine başlanmış ve kitapları yangından korumak için yeni kütüphaneler yaptırılmıştır.[4]

Bu dönemde tasavvufî hareketler de gelişmeye devam etmiştir. Anadolu sahasında Halvetîlik, Nakşibendîlik, Mevlevîlik, Kâdirilik, Celvetîlik, Bektaşîlik, Bayramîlik, Sâdîlik, Rıfâîlik ve Bedevîlik tarikatlarına rastlanmaktadır.[5] *Kitâbü Müzîli'l-Ahzân*'ın müellifi İsmail Hakkı Bursevî de bunlardan Celvetîlik tarikatına mensuptur. "Celvet", tasavvufî terim olarak, "Halvete giren kulun kendi benliğini, varlığını yok ederek Hakk'ın sıfatları ile halvetten çıkması ve Hak'ta fânî olması

[3] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, IV. Cilt, 1. Kısım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1956, s. 1.
[4] Erhan Afyoncu, **Herkes İçin Kısa Osmanlı Tarihi (1302-1922)**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2017, s.190-191.
[5] Ramazan Muslu, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf 18. Yüzyıl**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2021, s. 61.

durumu"[6] anlamına gelir. Halvete giren dervişler Allah'la yalnız kalarak manevî olarak sohbet ettikten sonra halvetten çıkıp halka karışırlar. Bu celvet makamında ilâhî sıfatlar ortaya çıkar.[7] Bu makamda sıfatın zuhuru Hak iledir.

Bursevî, tıpkı Kur'an-ı Kerîm'in önce âyetler, sonra sureler, en sonunda da Mushaf şeklinde gelmesi gibi Celvetiyye tarikatının da İbrahim Zâhid-i Geylânî devrinde hilâl, Üftâde zamanında kamer, Aziz Mahmud Hüdayî devrinde ise bedr gibi parladığını söyler.[8] Bu yüzden tarikatın oluşumunda bu üç şeyhin katkısı olsa da Celvetiyye'nin tarikat olarak Aziz Mahmud Hüdayî tarafından kurulduğu kabul edilir. Bursevî, şeyhinin otuz birinci kendisinin otuz ikinci kuşak olduğunu belirtir.[9] Buna göre şeyhi eş-Şeyh es-Seyyid Osman b. es-Seyyid Fethullah el-Fazlî el-İlâhî, Zâkirzâde Abdullah Efendi'den; Zâkirzâde, Dizdarzâde Ahmed Efendi'den; Dizdarzâde, es-Seyyid eş-Şeyh Mahmûd Hüdâyî el-Üsküdarî'den; Hüdayî, Şeyh Mehmed Üftâde'den; Üftâde, Hızır Dede el-Muk'ad'dan; Muk'ad, el-Hâc Bayram el-Ankaravî'den, Hacı Bayram da Bursa'da, vaktinin kutbu olan Şeyh Hâmid el-Aksarayî'den el almışlardır.[10] Celvetilik silsilesi, İbrahim Zahid Geylânî'de Halvetîliğin şubelerinden Zahidilik, Safiyüddin-i Erdebîlî'de Safevilik ve Hacı Bayram-ı Veli'de Bayramîlik ile birleşir.[11]

İsmail Hakkı Bursevî'nin, *Kitâbü Silsile-i İsmâil Hakkı bi-Tarîkı'l-Celvetiyye* isimli eserindeki sıralamaya göre Celvetiyye silsilesi şu şekildedir:[12]

Hz. Muhammed

Hz. Ali

Hazret- Şeyh Kümeyl bin Ziyad

Hasan Basri

Habib-i A'cemî

Şeyh Davûd Tâî

---

[6] İlhan Ayverdi, "Celvet", **Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, 1. cilt, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2006, s. 467.
[7] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr.114a.
[8] İsmail Hakkı Bursevî, **Celvetîye Yolunda Silsilenâme Altın Zincir**, sadeleştiren: Bedia Dikel, Özdinç Matbaası, İstanbul, 1981, s. 93.
[9] Bursevî, **Silsilenâme,** s.93.
[10] İsmail Hakkı Bursevî, **Kitabu'n-Netice**, Haz. Ali Namlı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2019, s. 90.
[11] Muslu, **a.g.e.**, s. 427.
[12] Bursevî, **Silsilenâme**, s. 119.

Ebû Mahfuz Maruf-ı Kerhî

Şeyh Sırri Sakatî

Cüneyd-i Bağdadî

Şeyh Mümşâd-ı Dineverî

Şeyh Muhammedü'l-Bekrî

Vasiyyü'd-dîn el Kâdî

Şeyh Ömer-i Bekrî

Şeyh Ebün Necib Abdülkâhir Sühreverdî

Kutbüddîn- Ebherî

Muhammed el Buharî

Şeyh Şehâbeddîn Muhammed Tebrizî

Şeyh Cemâleddîn-i Tebrizî

Şeyh İbrahim Zâhid Geylânî

Safiyyüddîn Erdebîlî

Sadrüddîn Musa Erdebîlî

Hâce Ali Erdebîlî

Şeyh İbrahim Erdebîlî

Şeyh Hamidüddîn-i Aksarâyî

Somuncu Baba Hazretleri

Hacı Bayram-ı Velî Hazretleri

Hızır Dede Hazretleri

Mehmed Muhyiddin Üftade Hazretleri

Aziz Mahmud Hüdayî

Dizdarzâde Ahmed Selamî

Zâkirzâde Abdullah Efendi

Seyyid Osman Fazlı İlâhî

Şeyh İsmail Hakkı Bursevî

Celvetiyye; Selâmiyye, Fenâiyye, Hakkıyye ve Haşimiyye olmak üzere dört kola ayrılır. Bu kollardan Selâmiyye, Selâmi Ali Efendi'ye (ö1692); Fenâiyye,

Kütahyalı Fenâî Ali Efendi'ye (ö.1745); Haşimiyye, Bandırmalızâde Mustafa Haşim Baba'ya (ö.1782); Hakkıyye kolu ise İsmail Hakkı Bursevî'ye (ö.1724) nispet edilir.[13]

Bu tezin konusu, Celvetiyye tarikatına mensup olan İsmail Hakkı Bursevî'nin *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* adlı eseridir. Amacı, adı geçen eserin Latin harflerine aktarılarak incelenmesidir. Kapsamı, müellifin hayatı, eserleri, müellifin diğer eserleri üzerine yapılan çalışmaların listelenmesi, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'ın transkripsiyonu, geniş özeti, şekil ve muhtevâ yönünden incelenmesidir.

İsmail Hakkı Bursevî hakkında literatür taraması yapıldığında, konuyla ilgili şu eserlere rastlanmıştır:

Kitaplar

Ali Namlı, *İsmail Hakkı Bursevî, Hayâtı, Eserleri, Tarîkat Anlayışı*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2001.

Ertuğrul Seyhan, *Büyük Mutasavvıf İsmail Hakkı Bursevî (Hayatı, İlmi Eser ve Şiirlerinden Seçmeler)*, Mehmet Ali Deniz Kültür Vakfı Yayınları, Bursa, 1995.

Hasan Turyan, *Bir Kâmil İnsan İsmail Hakkı Bursevî Hazretleri*, Erkam Matbaası, Bursa, 2006.

H. Mehmet Aydın, *Bursa Toprağının Sakladığı Osmanlı Büyükleri ve İsmail Hakkı Bursevî'nin Tercümei Hali*, Yeşil Bursa Basımevi, Bursa, 1961.

Hüseyin Vassaf, *Kemal-name-i İsmail Hakkı (Bursevî biyografisi)*, Haz. Murat Yurtsever, Arasta Yayınları, Bursa, 2000.

İbnü'l-Arabi, *Özün özü: Lübbü'l-lübb: İsmail Hakkı Bursevî'nin Tercümesi Günümüz Türkçesi ve Çeviriyazı Metin*, Haz. Hicret Osta, Büyüyen Yayınları, İstanbul, 2018.

İsmail Hakkı Bursevî, *Müminlere Armağan: Tuhfe-i ismailiyye*, Haz. Tahir Galip Seratlı, Hacegan Osmanlı Tasavvuf Kitaplığı, İstanbul, 2010.

İsmail Hakkı Bursevî, *Manevî Ufuklar I (Kitâbü'l-Hitap)*, Sad. İ. Turgut Ulusoy, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1983.

İsmail Hakkı Bursevî, *Manevî Ufuklar II (Kitâbü'l-Hitap)*, Sad. İ. Turgut Ulusoy, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1983.

[13] Hasan Kâmil Yılmaz, "Celvetiyye", **Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İstanbul, İSAM Yayınları, 2015, s.939-940.

İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbü'l-Hitab*, Sad. Bedia Dikel, Özdinç Matbaası, İstanbul, 1976.

İsmail Hakkı Bursevî, Celvetiye *Yolunda Silsile Nâme*, Sad. Bedia Dikel, Divan Matbaacılık, İstanbul, 1981.

İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbü'n-Necât*, Sad. İ. Turgut Ulusoy, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1983.

İsmail Hakkı Bursevî, *Seçme Menkıbeler*, Çev. Rauf Pehlivan Gür ve Rasim Tok, Endülüs Neşriyat, İstanbul, 1985.

İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbü'n-Netîce I-II*, Haz. Ali Namlı, İmdat Yavaş, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997.

İsmail Hakkı Bursevî, *Kelime-i Tevhîdin Mertebeleri*, Pamuk Yayıncılık, İstanbul, 1998.

İsmail Hakkı Bursevî, *İsmail Hakkı Bursevî'den Dersler: Kırk Hadîs Şerhi (Şerh-i Hadîs-i Erbaîn)*, Haz. Mustafa Utku, Uludağ Yayınları, Bursa, 1999.

İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh Muhammediye Şerhi I*, Haz. Mustafa Utku, Uludağ Yayınları, Bursa, 2000.

İsmail Hakkı Bursevî, *Divan*, Haz. M. Murat Yurtsever, Arasta Yayınları, Bursa, 2000.

İsmail Hakkı Bursevî, *İmân Esaslarına Tasavvufî Bir Bakış -Şerh-u Şu'abi'l-Îmân*, Haz: Yakup Çiçek, Dârulhadis Yayınları, İstanbul, 2000.

İsmail Hakkı Bursevî, *Seyr-i Sülûk -Üç Tuhfe*, Haz. Şeyda Öztürk, M. Ali Akidil, İnsan Yayınları, İstanbul, 2000.

İsmail Hakkı Bursevî, *Bitmedik Ot Dibinde Doğmadıcak Bir Göcen: Şerhi Nazm-ı Ahmed*, Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.

İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh Muhammediye Şerhi II*, Haz. Mustafa Utku, Uludağ Yayınları, İstanbul, 2001.

İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh Muhammediye Şerhi III*, Haz. Mustafa Utku, Uludağ Yayınları, İstanbul, 2002.

İsmail Hakkı Bursevî, *Muhtasar Rûhu'l-Beyân Tefsiri,* Haz. Muhammed Ali Sâbûnî C.1-10, Damla Yayınevi, İstanbul, 2002.

İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh Muhammediye Şerhi IV*, Haz. Mustafa Utku, Uludağ Yayınları, İstanbul, 2003.

İsmail Hakkı Bursevî, *Allah Dostları (Silsilename-i Celvetiyye)*, Trc. Rahmi Serin, Pamuk Yayıncılık, İstanbul, 2005.
İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh Muhammediye Şerhi V*, Haz. Mustafa Utku, Uludağ Yayınları, İstanbul, 2005.
İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh Muhammediye Şerhi VI*, Haz. Mustafa Utku, Uludağ Yayınları, İstanbul, 2006.
İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Kur'an Meâli ve Tefsiri*, Trc. Mustafa Altundağ, C.7, Erkam Yayınları, İstanbul, 2006.
İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh Muhammediye Şerhi VII*, Haz. Mustafa Utku, Uludağ Yayınları, İstanbul, 2007.
İsmail Hakkı Bursevî, *Ruhu'l-Beyan: Kur'an Me'âli ve Tefsiri/ Ruhü'lBeyan fi Tefsiri'l-Kuran*, Red. H. Kamil Yılmaz, Abdullah Sert, Mustafa Eriş, Ali Namlı, Trc. Murâd Sülün, C.1-23, Erkam Yayınları, İstanbul, 2007.
İsmail Hakkı Bursevî, *Mi'râciye*, Haz. İrfan Poyraz, Sır Yayınları, İstanbul, 2007.
İsmail Hakkı Bursevî, *Esmaü'l-Hüsna Şerhi -Tuhfe-i Recebiyye*, Haz. Selim Çakıroğlu, Sufi Kitap, İstanbul, 2019.
İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh Muhammediye Şerhi VIII*, Haz. Mustafa Utku, Uludağ Yayınları, Bursa, 2009.
İsmail Hakkı Bursevî, *Müminlere Armağan -Tuhfe-i İsmailiyye*, Hâcegân Yayınları, İstanbul, 2010.
İsmail Hakkı Bursevî, *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli*, Haz. Nedim Yılmaz, Damla Yayınevi, İstanbul, 2010.
İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh Muhammediye Şerhi IX-X*, Haz. Mustafa Utku, Uludağ Yayınları, Bursa, 2010.
İsmail Hakkı Bursevî, *Tamâmü'l-feyz fî bâbi'r-ricâl I*, Thk. Ramazan Muslu, Dâru Ninawa, Dımaşk, 2011.
İsmail Hakkı Bursevî, *Tamâmü'l-feyz fî bâbi'r-ricâl II, Thk*. Ali Namlı, Dâru Ninawa, Dımaşk, 2011.
İsmail Hakkı Bursevî, *Kâbe ve İnsan -Tuhfe-i Atâiyye*, Haz. Veysel Akkaya, İstanbul: İnsan Yayınları, İstanbul, 2012.
İsmail Hakkı Bursevî, *Mesnevî*'nin *Ruhu*, Haz. Suat Ak, Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2012.

İsmail Hakkî Bursevî, *Mesnevî Şerhi Ruhu'l-Mesnevî*, Haz. İsmail Güleç, İnsan Yayınları, İstanbul, 2012.
İsmail Hakkî Bursevî, *Allah'a Yakın Olmak-Varlık Mertebeleri ve İnsan-ı Kâmil-*, Haz. Muhammed Bedirhan, Hayy Kitap, İstanbul, 2012.
İsmail Hakkı Bursevî, *Erenlerin Gözüyle İman ve İslâm*, Haz. Mustafa Utku, Uludağ Yayınları, Bursa, 2013.
İsmail Hakkı Bursevî, *Şerh-i Rümuzât-ı Hacı Bayram Veli (Çalab'ım Bir Şâr Yaratmış)*, Haz. Suat Ak, Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2013.
İsmail Hakkı Bursevî, *Varlığın Dili -İbn Meşiş Salavatı ve Şerhi*, Haz. Nedim Tan, İz Yayıncılık, İstanbul, 2014.
İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyân'dan Kıssalar ve Hisseler*, Çev. Recep Tutar, Muallim Neşriyat, İstanbul, 2014.
İsmail Hakkı Bursevî, *Ruhu'l-Beyan Tefsiri'nden Mücerreb Salavât-ı Şerifeler*, Çev. Ömer Faruk Hilmi, İlimşehri Yayınları, İstanbul, 2014.
İsmail Hakkı Bursevî, *İdarecilere Öğütler: Sülûku'l-Mülûk*, Haz. Mustafa Utku, Uludağ Yayınları, Bursa, 2015.
İsmail Hakkı Bursevî, *Kelimeler Arasındaki Farklar -Kitabu'l-Füruq-*, Çev. Ömer Aydın, İşaret Yayınları, İstanbul, 2016.
İsmail Hakkı Bursevî, *Kenz-i Mahfî -Gizli Hazine-*, Sad. Abdulkadir Akçiçek, Kitsan Basım Yayın, İstanbul, 2016.
İsmail Hakkı Bursevî, *Günâh-ı Kebâir*, Haz. Mustafa Utku, Ülfet Yayınları, Bursa, 2016.
İsmail Hakkı Bursevî, *Kırk Hadis Şerhi*, Arş. Hikmet Gültekin; Haz. Sami Erdem, İnsan Yayınları, İstanbul, 2016.
İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâb-ı Kebîr -Vâridât-*, Haz. Nuran Döner, Sır Yayıncılık, Bursa, 2016.
İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbu'l-Envâr -Tasavvufî Meseleler-*, Haz. Naim Avan, İnsan Yayınları, İstanbul, 2016.
İsmail Hakkı Bursevî, *Kalbin Hayatı (Hayâtü'l-Bâl)*, Haz. İrfan Poyraz, Sır Yayınları, İstanbul, 2016.
İsmail Hakkı Bursevî, *Namazın Hakîkatı (Ecvibe-i Hakkıyye)*, Çev. Mehmet Yıldız, H Yayınları, İstanbul, 2017.

İsmail Hakkı Bursevî, *Tuhfe-i Bahriyye -Tevhid ve Sırlar Denizi-*, Haz. Fakirullah Yıldız), Ketebe Yayınevi, İstanbul, 2018.

İsmail Hakkı Bursevî, *İmanın Şubeleri*, Sad. Mustafa Selim Orhanzade, Şamil Yayınları, İstanbul, 2020.

İsmail Hakkı Bursevî, *Hz. Hüseyin Risâlesi Risâle-i Hüseyniyye*, Haz. Mehmet Asağ, Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2020.

İsmail Hakkı Bursevî, *Varlığın Dili: İbn Meşiş Salavatı ve şerhi -Şerh-i Salavat-ı İbn Meşiş-*, Haz. M. Nedim Tan, İz Yayınları, İstanbul, 2010.

İsmail Hakkı Bursevî, *Şerh-i salat-ı meşişiye*, Haz. Muzaffer Ergün, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul, 2009.

İsmail Hakkı Bursevî, *Tevhid ve Sırlar Denizi: Tuhfe-i Bahriyye*, Haz. Fakirullah Yıldız, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2018.

İsmail Hakkı Bursevî, *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meali*, Haz. Nedim Yılmaz, Damla Yayınevi, İstanbul, 2005.

Kadri Ziyaettin Coşan*, İsmail Hakkı Bursevî ve Fatiha Suresi Tefsiri*, M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014.

Mehmet Ali Aynî, *Türk Azizleri I: İsmail Hakkî Bursalı ve Ruhu'l-Beyan Müellifi*, Marifet Basımevi, İstanbul, 1944.

Mehmet Ali Aynî, *İsmail Hakkı Bursevî*, Haz. İsmail Dervişoğlu, Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2013.

M. Murat Yurtsever, *İsmail Hakkî Bursevî*, Ketebe Yayınevi, İstanbul, 2018.

Mehmet Tabakoğlu, *Hazreti Peygamber'in Soyuna ve Osmanlı Devletine Tasavvufî Bir Bakış: İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Hasekiyye Adlı Eseri Bağlamında*, İlâhiyât Yayınları, Ankara, 2016.

Muhittin Uysal, *Bursevî'nin Hadisçiliği-Ferahu'r-Rûh Örneği*, Adal Ofset, Konya, 2007.

Muhammed Yazıcıoğlu, *Muhammediye: İsmail Hakkı Bursevî'nin Ferâhû'r-Rûh Şerhi İle*, Çelik Yayınevi, İstanbul, 2013.

Mustafa Kara, *Bursa'da Tarîkatlar ve Tekkeler*, Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa, 2017.

Necmeddin-i Kübra, *Tarikatlarda On Esas, Şerh: İsmail Hakkı Bursevî*, Çev. Rahmi Serin, Pamuk Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Ömer Faruk Hilmi, *Ruhu'l-Beyan Tefsirinin Hadis-i Şerifleri I-II*, Tuğra Neşriyat, İstanbul, 2008.
Ömer Faruk Hilmi, *Ruhu'l-Beyan Tefsirinden İsra ve Mirac-ı Nebi Sırları ve Hikmetleri*, Tuğra Neşriyat, İstanbul, 2008.
Ömer Faruk Hilmi, *Ruhu'l-Beyan Tefsirinden Büyük Dinî Hikâyeler*, Tuğra Neşriyat, İstanbul, 2008.
Ömür Ceylan, *İsmail Hakkı Bursevî/Türk Tasavvuf Edebiyatından Seçmeler 7*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2020.
Seyhan Ertuğrul, *Büyük Mutasavvıf İsmail Hakkı Bursevî (Hayatı İlmî Eserleri ve Şiirlerinden Seçmeler)*, Mehmet Ali Deniz Vakfı Yayınları, Bursa, 1998.
Seyit Avcı, *Sûfîlerin Hadis Anlayışı: Bursevî Örneği*, Ensar Yayınları, Konya, 2004.
Seyit Avcı, *Rûhu'l-Beyân -Kur'an Meâli ve Tefsiri*, Hadislerin Tahrici, Erkam Yayınları, İstanbul, 2005.
Süleyman Gökbulut, *Tasavvufta On Esas (Usulü'l-aşere Şerhleri): Necmeddin Kübra, Kemaleddin Hüseyin Harezmi, Abdülgafur el-Lari, İsmail Hakkı Bursevî*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2010.
Tahir Hafızalıoğlu, *Gayb bahçelerinden seslenişler: Musa b. Şeyh Tahir Tokadi, İsmail Hakkı Bursevî, Hacı Bektaş Veli, Muhammed Nuru'l-Arabi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.
Yazıcıoğlu Muhammed, *Muhammediye: İsmail Hakkı Bursevî'nin [Ferahu'r-Ruh Şerhi İle]*, Haz. Abdülvehhap Öztürk, Çelik Yayınevi, İstanbul, 2005.
Yusuf Çelik, *İsmail Hakkı Bursevî'de Basiret Anlayışı*, Fecr Yayınları, Ankara, 2012.

Tezler

Ali Namlı, *İsmail Hakkı Bursevî, Hayatı, Eserleri ve Tarikat Anlayışı*, Marmara Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İstanbul, 2001.
Derviş Dokgöz, *Bursevî'nin Rûhu'l-Beyân Tefsirindeki Usûlî ve Fıkhî Görüşleri*, İnönü Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Malatya, 2020.
İsmail Güleç, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Ruhu'l-Mesnevi'sinin İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İstanbul, 2003.
Mehmet Faruk Çiftçi, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Furuk-ı Hakkı Adlı Eseri: (İnceleme ve Tahkik)*, Marmara Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İstanbul, 2013.

Murat Yurtsever, *İsmail Hakkı Dîvânı: İnceleme-Metin*, Uludağ Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, Bursa, 1990.

Nevin Gümüş, *İsmail Hakkı Bursevî`nin Kitâbül-Envar'ı ve Şerh (Hayatı-İnceleme-Tenkidli Metin)*, Erciyes Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Kayseri, 1998.

Necmi Sarı, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerhu Nuhbeti'l-Fiker Adlı Eserinin Tahkik ve Tahlili*, Sakarya Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Sakarya, 2017.

Nurullah Denizer, *İşârî Tefsirde Zâhir-Bâtın İlişkisi (İsmail Hakkı Bursevî Örneği)*, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İzmir, 2014.

Rafiye Duru, *Modern Metin Çözümleme Teknikleri Bakımından Şerh Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevî*, Ege Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, 2007.

Sâkıb Yıldız, *Türk Müfessiri İsmail Hakkî, Hayatı, Eserleri ve Rûhu'l-beyân Tefsîri*, Sorbonne Üniversitesi, Doktora Tezi, Paris, 1972.

Seyit Avcı, *İsmail Hakkı Bursevî'de Hadis Tespit ve Yorumu*, Selçuk Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Konya, 1999.

Tuba Onat Çakıroğlu, *İsmail Hakkı Bursevî'nin 'Şerh-i Pend-i Attar' (Attar'ın Pendnamesi'nin Açıklaması) Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme ve Attar'ın Pendname'si ile Karşılaştırılması*, Hacettepe Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Ankara, 2012.

Zübeyir Akçe, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Recebiyye Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*, Harran Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Şanlıurfa, 2008.

Abdullah Kargılı, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Kitâbü'l-Hucceti'l-Bâliğa Adlı Eseri İnceleme-Metin*, İstanbul Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

Abdullah Önder, *Te'vili Açısından Taberi, Zemahşeri, Râzî ve Bursevî'nin Tefsirlerinde Huruf-u Mukatta'a*, Erciyes Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2016.

Ahmet Koç, *İsmail Hakkı Bursevî'nin (v. 1137/1725) Tuhfe-i İsmailiyye Adlı Eseri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Van, 2008.

Ahmet Taştan, *Bir Şarih Olarak İsmail Hakkı Bursevî ve Edebi Şerhleri*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 1999.

Enver Türkmen, *Osman Bedrüddin Erzurimi'nin Gülzar-ı Samini'sinde Bulunan Âyetlerim Tasavvufi Yorumları ve Ruhu'l-Beyan Adlı Tefsirle Karşılaştırılması*, Fırat Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2007.

Ali Namlı, *İsmail Hakkı Bursevî ve Tamamül Feyz Adlı Eseri (İkinci Kısım)*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994.

Arife Koçak Pulat, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Halîliyye Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*, Atatürk Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2018.

Arzu Polatoğlu, *İsmail Hakkî Bursevî'nin "Şerh-i Ebyât-ı Hacı Bayram-ı Velî" Adlı Eseri (Metin ve İnceleme)*, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2008.

Ayşe Gültekin, *İsmail Hakkı Bursevî`nin Kırk Hadis Şerhi Üzerine Tahric ve Tenkid Çalışması*, Selçuk Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1996.

Azize Süzer, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Rûhu'l-Beyân Adlı Tefsirindeki Hadislerin Tahrîci ve Değerlendirilmesi (Nisa Sûresi Örneği)*, Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2014.

Betül Başlı, *Bursevî'nin Muhammediye Şerhinde Tasavvuf Kavramları (III. Cilt 192-278 Sayfaları Arası)*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005.

Betül İzmirli, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Vâridât-ı Hakkıyye'si: (Bursa Eski Eserler Kütüphanesi, Genel, nr. 111b-160b)*, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Tezli Yüksek Lisans, İzmir, 2010.

Büşra Belgeli, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Mütefarrikat-ı Şeyh Hakkı Adlı Eseri II*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015.

Davut Öz, *İsmail Hakkı Bursevî'nin "Kitâbu'l-Fazl ve Ve'n-Nevâl" Adlı Risalesi (Metin Transkribe ve Tahlili)*, Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2018.

Dilekgül Yüksel, *Ruhu'l-Beyan'da Peygamber Mucizelerinin Tasavvufî Yorumu*, Ordu Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ordu, 2020.

Elif Söyleyici Dedeler, *İsmail Hakkı Bursevî'nin "Risâletü'l-Hazarâti'lHamsi'l-İlâhiyye" ve "El-İnsânü'l-Kâmil" Adlı Eseri (Metin-İnceleme)*, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009.

Engin Söğüt, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Kenz-i Mahfi Risalesi Muhteva ve Tahlili*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

Faruk Duran, *İsmail Hakkî Bursevî'nin Kitâb-ı 'İzzü'l-Âdemiyy Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2019.

Fatih Oruç, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Rûhu'l-Beyân Tefsirinde Hârikulâde Olaylar*, Sakarya Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2008.

Fatih Tüzek, *İsmail Hakkı Bursevî'nin "Vâridât" Adlı Eseri'nin Transkripsiyon ve İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

Fatma Çalık, *Rûhu'l-Beyân'da İşarî Tefsir Anlayışı*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2002.

Fatmanur Betül Öncel, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Risâle Câmi'a Li Mesâil Nafi'â Adlı Eserinin Günümüz Türkçesi ve Bu Eser Işığında Kelâmi Görüşleri*, Sakarya Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2009.

Fazlı Dinç, *İsmail Hakkı Bursevî`nin ed-Dürret`l İrfaniye Adlı Eserinin Transkripsiyonu ve Tahkiki*, Harran Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa, 1998.

Hasan Yersiz, *İsmail Hakkı Bursevî'nin "Şerhu Tefsiri'l-Cüz'i'l-Ahîr Mine'l-Kur'ân" Adlı Eserinin Tahkîki*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans, Bursa, 2017.

Hikmet Gültekin, *İsmail Hakkı Bursevî Kırk Hadis Şerhi Transkripsiyonu ve Hadislerin Tahric ve Tenkid Kritiği (İlk Yirmi Hadis)*, Selçuk Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1996.

Hilal Nur Kılıç, *İsmail Hakkî Bursevî Nakdü'l-Hâl (76a-150b) İnceleme Metin*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2020.

Hüseyin Yenice, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Muhammediyye Şerhi'nin I. Cildinde Tasavvufî Istılah ve Semboller*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1987.

İbrahim Çapak, *Bir Din Felsefesi Problemi Olarak Bursalı İsmail Hakkı'da Uluhiyyet*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997.

İbrahim Hakkı Uzun, *Bursevî'nin Muhammediye Şerhinde Tasavvuf Kavramları (III. Cilt, 105-192. Sayfalar Arası)*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

İbrahim Halil Güler, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerhu'l-Kebâir Adlı Eserinin Tanıtımı ve Tahlili*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans, 2005.

İhsan Kara, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Hasekiyyesi*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997.

İhsan Soysaldı, *İsmail Hakkı Bursevî`nin Kitabu`n-Netice Adlı Eserindeki Tasavvufi Istılahlar*, Harran Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa, 1998.

İrfan Poyraz, *İsmail Hakkı Bursevî "Kitab-ı Hayatü`l-Bal"*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2001.

İlyas Efendi, *İsmail Hakkı Bursevî`nin Kitabu's-Silsileti'l-Celvetiyye'si*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994.

K. Ziyaeddin Coşan, *İsmail Hakkı Bursevî Fatiha Suresi Tefsiri*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.

Kübra Eryılmaz, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Gazellerinin Redif Kelimeler Bağlamında İncelenmesi*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans, Muğla, 2020.

Lütfi Baykal, *Bursevî ve Mısrî'nin Tevhid Risâlelerinde Yer Alan Vahdâniyet Anlayışı*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1985.

Mehmet Akif Günay, *Bursevî'nin Muhammediyye Şerhinde Tasavvufî Kavramlar (III. Cildin İlk 105 Sayfası)*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

Mehmet Ali Akdil, *İsmail Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri ve Tuhfe-i Ömeriyye`si (Tenkitli Metin)*, Gazi Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996.

M. Fatih Hasçiçek, *İsmail Hakkı Bursevî`nin Ruhu`l-Beyan`ında Nefs Kavramı*, Ankara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000.

Mehmet Tabakoğlu, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Hasekiyye'sinin İkinci Bölümü: (Metin ve Tahlil)*, Marmara Üniversitesi SBE, Tezli Yüksek Lisans, İstanbul 2008.

Mehmet Zeki Başyemenici, *İsmail Hakkı Bursevî ve Kitâbü`z Zikr ve`ş-Şeref Adlı Eseri*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997.

Merve Tabur, *İsmail Hakkı Bursevî and The Politics of Balance*, Boğaziçi Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans, İstanbul, 2011.

Muammer Cengiz, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Hasekiye'sinin Birinci Bölümü: Metin ve Tahlil*, Marmara Üniversitesi SBE, Tezli Yüksek Lisans, İstanbul, 2007.

Muhammet Ali Eşmeli, *İsmail Hakkı Bursevî`nin Muhammediyye Şerhi (II. Cilt) Ferahu`r-Ruh*, İstanbul Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.

Murat Ali Karavelioğlu, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Muhammediye Şerhi (1. cilt) Ferahu`r-Ruh*, İstanbul Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1999.

Mustafa Çonoğlu, *Mecmû'a-i Hakkî (İnceleme-Metin)*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2019.

Mustafa Efe, *Ruhu`l-Mesnevi, İsmail Hakkı Bursevî, (İkinci Cilt 1b-99b Arası) İnceleme-Metin*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans, Bursa, 2002.

Muti Akkoyun, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Ruhu'l Mesnevisi ve Onsekiz Beyti Şerhi*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1985.

Muzaffer İnneci, *Bursevî ve Ruhu'l-Beyân Adlı Eserinde Hak Kavramı*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2018.

Naim Avan, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Kitâbü`l-Envar Adlı Eseri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, Van, 1997.

Nizamettin Burak, *İ.H. Bursevî'nin Vesiletü'l-Meram'ı (İncelme ve Metin)*, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.

Nuran Döner, *Tasavvuf Kültüründe Vâridât Geleneği ve Bürsevî'nin Kitâb-ı Kebîr'i*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2000.

Nurefşan Gündüz, *İsmail Hakkî Bursevî Nakdü'l-Hâl (1a-75b) İnceleme Metin*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2019.

Nurullah Denizer, *İşârî Tefsirde Zâhir-Bâtın İlişkisi (İsmail Hakkı Bursevî Örneği)*, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2014.

Ömer Başkan, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Aile Hukukuna İlişkin Âyetleri Yorumu*, İstanbul Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998.

Ömer Özbek, *Bursevî'nin Rûhu'l-Beyân Adlı Tefsirinde "Usûl-i Aşere"*, Erciyes Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2003.

Rafiye Duru, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Pend-i Attar'ı*, Ege Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1998.

Ramazan Muslu, *İsmail Hakkı Bursevî ve Temamü'l-feyz Adlı Eseri*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994.

Recep Yaman, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Kitâbüs-Süluk Adlı Eseri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Van, 1998.

Saliha Baryaman, *İsmail Hakkı Bursevî, Ruhu`l-Mesnevi (Birinci Cilt) İnceleme Metin*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2000.

Selim Çakıroğlu, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Recebiyye Eserinin Tahkik ve Değerlendirmesi*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Serdar Korkmaz, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Bestelenmiş Eserleri*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

Sunay Yılmaz, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Muhammadiyye Şerhinin II. Cildinde Geçen Tasavvufî Istılah ve Semboller*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1993.

Şamil Aşbay, *Mukâtil b. Süleymân ve İsmail Hakkı Bursevî Tefsirlerinin Mukayesesi (Ahkâm Âyetleri Çerçevesinde)*, Ankara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

Şeyda Öztürk, *İsmail Hakkı Bursevî'nin iki tuhfesi: Tuhfe-i Vesimiyye, Tuhfe-i Aliyye*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1999.

Taner Çetin, *İsmail Hakkî Bursevî Vâridât-ı Kübra (Transkripsiyonlu Metin)*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 1999.

Tuba Onat, *Şerh-i Pend-i Attar (İnceleme-Metin)*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 1998.

Tubanur Kaya, *İsmail Hakkî Bursevî'nin Fevâid Mecmûası Üzerine Bir İnceleme (Transkripsiyonlu Metin)*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2019.

Veysel Akkaya, *Tuhfe-i Ataiyye, Marmara Üniversitesi SBE*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1999.

Yusuf Bilal Kara, *Mi'racın Tasavvufî Boyutu: İsmail Hakkı Bursevî Örneği*, Uludağ Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2015.

Yusuf Çelik, *İsmail Hakkı Bursevî'de Basiret Anlayışı*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994.

Zehra Çelebi, *Tasavvuf Tarihinde Vird-Hizb Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevî'nin "Şerh-i Salavât-ı Meşîşiyye" İsimli Eseri*, Selçuk Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007.

Zülfiye Eser, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Es'iletü's-Sahafiyye ve Ecvibetü'l-Hakkıyye İsimli Eseri*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.

Hüseyin Arı, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Hayatı ve Şerh-i Hadis-i Erbain'inin Tahlili: İnceleme-Metin*, İstanbul Üniversitesi SBE, Lisans Tezi, İstanbul, 1970.

Meryem Demir, *İsmail Hakkı Bursevî ve İşari Tefsir*, İstanbul Üniversitesi SBE, Lisans Tezi, İstanbul, 2018.

Oran Baykal, *İsmail Hakkı Bursavi: Hayatı, Eserleri ve Al-Furuk'unun Dördüncü Bölümünün İkinci Yarısının Tenkitli Metni*, İstanbul Üniversitesi SBE, Lisans Tezi, İstanbul, 1971.

Osman Şenel, *İsmail Hakkı Bursevî: hayatı, eserleri ve el-Furuk'unun IV. bölümünün II. yarısının tenkidli metn*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi, Lisans Tezi, İstanbul, 1971.

Ruhnevaz Deringör, *İsmail Hakkı Bursevî: Hayatı ve Türkçe Eserleri*, İstanbul Üniversitesi SBE, Lisans Tezi, İstanbul, 1955.

Şeyma Çelik, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Ruhu'l-beyan Adlı Tefsirinde Meryem Suresi İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi SBE, Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

Yunus Yangın, *İsmail Hakkı Bursevî ve Risale-i Hüseyniye İsimli Eserinin Sadeleştirilmesi*, İstanbul Üniversitesi SBE, Lisans Tezi, İstanbul, 2015.

Ziya Erdinç, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerhu'l-Kebair (Rumuzu'l-Künuz) İsimli Eserinin Çevrim Yazısı*, İstanbul Üniversitesi SBE, Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

Makaleler

Abdullah Kahraman, "Tasavvufi Tefsirlerin Ahkam Âyetlerine Yaklaşımı (İsmail Hakkı-i Bursevî Örneği)", Osmanlı Toplumunda Kur'an Kültürü ve Tefsir Çalışmaları, 2011, I. cilt, s.261-280.

Ahmet Sevgi, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Mesnevi Şerhi'nde (I. Cilt) Müellife Ait Manzum Parçalar" 7. Milli Mevlâna Kongresi, 1994, 3-4 Mayıs 1993, s.43-48.

Ahmet Topal, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Kelâm-ı Şeyh Sadî Adlı Risalesi = İsmail Hakkı Bursevî's Şerh-i Kelâm-ı Şeyh Sadî Pamphlet", Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi [Türk Dili ve Edebiyatı (Turgut Karabey Armağanı)], 2016, s.193-218.

Ali İhsan Karataş, "İsmail Hakkı Bursevî Dergâhı Şeyhlarinden Hikmetî Mehmed Efendi ve Hanımı Sâlihâ Hâtûn'un Terekeleri", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2015, XXIV. cilt, 1. sayı, s.65-103.

Ali Namlı, "İsmail Hakkı Bursevî'ye Göre Mevlânâ ve Mevlevilik", Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, 2005, VI. cilt, 14. sayı [Mevlânâ Özel Sayısı], s. 439-454.

Ali Namlı, “İsmail Hakkı Bursevî’nin Hüdâyî’ye bakışı ve Hüdâyî’nin Bursevî’ye tesirleri”, Üsküdar Sempozyumu III: Azîz Mahmud Hüdâyî Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 2006, 20-22 Mayıs 2005, II. cilt, s.329-338.

Ali Namlı, “Atpazârî Osman Fazlı Efendi (Kutup Osman)’nin Kıbrıs’a Sürgün Edilmesi ve Mürîdi İsmail Hakkı Bursevî’nin Kıbrıs Ziyareti”, Osmanlı Döneminde Kıbrıs = The Ottoman Period in Cyprus, 2016, s.98-110.

Ali Namlı, “İsmail Hakkı Bursevî’nin Rûhu’l-Beyân fî Tefsîri’l-Kur’ân Adlı Tefsîri”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, IX. cilt, 18. sayı [Türkiye’de İslami İlimler: Tefsir ve Kur’an İlimleri I Sayısı], 2011, s.365-385.

Ali Namlı, “XVIII. Yüzyılda İbnü’l-Arabî’yi Tartışmak: İsmail Hakkı Bursevî’nin Firavun’un İmanı Meselesine Yaklaşımı”, Osmanlı’da İlm-i Tasavvuf, 2018, s.475-490.

Ali Namlı, “Kitâbetle Mübtelâ Olmak: İsmail Hakkı Bursevî”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 2018, XV. cilt, 31-32. sayı [Türkiye’de İslami İlimler: Tasavvuf II], s.333-368.

Fatih Yerdemir, “Abdurrahman Abdî Paşa’nın Pendname Şerhi ile İsmail Hakkı Bursevî’nin Pendname Şerhi’nin Karşılaştırılması = A Comparison of Abdurrahman Abdî Paşa’s Pendnames and İsmail Hakkı Bursevî’s Pendname”, Asia Minor Studies: International Journal of Social Sciences, 2021, IX. cilt, 1. sayı, s.602-620.

Hasan Özönder, “İsmail Hakkı Bursevî”, Türk Kültürü, 1970, sayı: 92, s.557.

Hatice Özdil, “Âşıkî’nin “Çıkdum Badam Dalın” Şathiyesine Bursevî’nin Şerhi = Commentary of Poem “Çıktım Badam Dalına” by İsmail Hakkı Bursevî”, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2019, VIII. cilt, 2. sayı, s.459-489.

İbrahim Halil Tuğluk, “İsmail Hakkı Bursevî’nin Risâle-i Şem’iyye Adlı Risâlesi”, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2016, 22. sayı, s.69-97.

İsa Çelik, “İsmail Hakkı Bursevî'ye Göre İnfitar Suresinin İşari Yorumu”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2003, 20. sayı, s.159-192.

İskender Şahin, “İsmail Hakkı Bursevî’nin Rûhu’l-Beyân’ında Mu’tezile’ye Yönelttiği İtirazlar = Objections of Ismail Haqqi Bursevî to Mu’tazilah in Ruh al-Bayan”, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2021, XII. cilt, 26. sayı, s.181-205.

İsmail Güleç, “Bir Yunus Emre Şarihi Olarak İsmail Hakkı Bursevî ve Şerhleri”, Yûnus Emre Kitabı, 2014, s.139-148.
Kameliya Atanasova, “The City, the State, and the Sufi: İsmail Hakkı Bursevî (1653-1725) As A Teacher of Akbarian Metaphysics”, Osmanlı’da İlm-i Tasavvuf, 2018, s.767-779.
Mehmet Demirci, “İsmail Hakkı Bursevî'nin Ecvibe-i Hakkiyye'si”, Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, 2003, IV. cilt, 10. sayı, s.9-44.
Mehmet Murat Yurtsever, “Yûnus Emre, Niyâzî-i Mısrî ve İsma’il Hakkı Bursevî’de Türk Tasavvuf Şiirine Özgü Mazmun Arayışları = A Searching for Mazmuns (Poetic Themes) Pertaining to Turkish Islamic Literature in the Works of Yunus Emrei Niyazi-i Mısri and Isma’il Haqqi Bursawi”, Cumhuriyet İlahiyat Dergisi = Cumhuriyet Theology Journal, 2019, XXIII. cilt, 2. sayı, s.693-714.
M. Murat Yurtsever, “Şiir Vadisinde İsmail Hakkı Bursevî”, Bursa’da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü, 2002, s.114-120.
M. Necmettin Bardakçı “İsmail Hakkı Bursevî'nin Musa-Hızır Kıssası Yorumunun İlim- Marifet Uygunluğu Açısından Değerlendirmesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1998, 5. sayı, s.81-103.
Muammer Cengiz, “İsmail Hakkı Bursevî’de İbâdetler Metafiziği”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2016, XVI. cilt, 3. sayı, s.127-159.
Mustafa Kara, “Tasavvufi Hayat ve Düşünceyi Tenkit (İsmail Hakkı Bursevî Örneği)”, Bursa’da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü-2, 2003, s.195-203.
Mustafa Uğurlu Arslan, “İsmail Hakkı Bursevî’nin Lugaz Şerhleri I = Lugaz Paraphrases of Ismail Hakkı Bursevî I”, Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi = Journal of Academic Literature, 2020, VI. cilt, 13. sayı, s.259-290.
Necmi Sarı, “İsmail Hakkı Bursevî’nin Şerhu Nuhbeti’l-fiker Adlı Eserinde Ali ek-Kârî’ye Karşı Takındığı Olumsuz Tavrın Muhtemel Sebepleri Üzerine Bir Değerlendirme = An Assesment of Ismail Haqqi Bursavi in his Work Titled Sharh Nukhbat al-Fikar about Possible Causes of his Negative Attitude for ‘Ali al-Qari”, Dergiabant: Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2021, IX. cilt, 1. sayı, s.1-26.
Nevin Gümüş, “İsmail Hakkı Bursevî’nin Vasiyet-nâme’si”, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2009, IX. cilt, 1. sayı, s.23-76.

Nuran Döner, “İsmail Hakkı Bursevî'nin Kitâb-ı Kebîr'i ve Bursevî'de Vâridât Kültürü”, Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, 2005, VI. cilt, 15. sayı, s.311-334.

Orkhan Musakhanov, “İsmail Hakkı Bursevî’nin ‘Mü’min Mü’minin Aynasıdır’ Hadis-i Şerifi Üzerine Yazdığı Şerhin Tahlil ve Tahkiki: Zâhir ve Bâtın Anlamın Birleştiği ve Ayrıldığı Noktalara Dair Bir İnceleme, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2019, XIX. cilt, 2. sayı, s.539-561.

Osman Kabakçılı, “İsmail Hakkı Bursevî Tefsirinde Hacı Bayram Veliye Gönderilen Referanslar ve Analizleri = The References Sent Hacı Bayram Veli in the Tefsir of Ismail Hakki Bursevî and Their Analyzes”, Uluslararası Hacı Bayrâm-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı 1, 2016, 25-26 Mayıs 2016, I. cilt, s.297-306.

Osman Sacid Arı, “Hâfız Dîvânı ve Osmanlı Tasavvuf Düşüncesi: İsmail Hakkı Bursevî Merkezli Bir Değerlendirme”, Osmanlı Düşüncesi: Kaynakları ve Tartışma Konuları, 2019, s.733-749.

Ömer Başkan, “Halkı İrşâd Çabasının Tefsire Yansımış Biçimi: Bursevî’nin Rûhu’l-Beyân’ı ve Tefsir Yöntemine Dair Bir Değerlendirme”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2008, sayı: 3, s.133.

Özkan Öztürk, “Varlık ve Devlet: İsmail Hakkı Bursevî’de Merâtibu’l-Vücûd Teorisi ve Siyaset”, Tarihten Günümüze Sûfî - Siyaset İlişkileri, 2020, s.259-281.

Özkan Öztürk, “Antnio Gramsci’nin Siyaset Teorisinden Hareketle İsmail Hakkı Bursevî’de Osmanlı Hegemonyasının İmkânı ve Yeniden Üretimi”, Osmanlı Düşüncesi: Kaynakları ve Tartışma Konuları, 2019, s.391-414.

Özlem Güngör, “İsmail Hakkı Bursevî ve Eserlerine Dair Bir Bibliyografya Denemesi”, Tullis: The Journal of Turkic Language and Literature Surveys, 2020, V. cilt, 2. sayı, s.199-232.

Ramazan Muslu, “İsmail Hakkı Bursevî’ye Göre ‘Libâs’ Kavramı”, Üsküdar Sempozyumu III: Azîz Mahmud Hüdâyî Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 2006, 20-22 Mayıs 2005, II. cilt, s.339-355.

Songül Aydın Yağcıoğlu, “Yûnus Emre’nin Bir Şiiri ve İsmâîl Hakkı Bursevî’nin Şerhi = A Poem of Yûnus Emre and İsmail Hakkı Bursevî’s Exegesis of It”, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 2016, LV. cilt, 2. sayı, s.77-90.

Tuba Onat Çakıroğlu, “İsmail Hakkı Bursevî’nin Şerh-i Pend-i Attâr Adlı Eseri Üzerine İnceleme”, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 2013, 7. sayı, s.147-160.
Yaşar Aydınlı “İsmail Hakkı Bursevî'nin Felsefe Tasavvuru”, İslami Araştırmalar, 2003, XVI. cilt, 2. sayı, s.185-194.

Sonuç olarak, *Kitâbü Müzîli’l-ahzân*'ın yazıldığı dönem siyasî, içtimaî ve iktisadî açıdan zorlukların yaşandığı bir dönem olmakla beraber, tasavvufî açıdan oldukça verimli bir dönemdir. Eser, pek çok tarikatın farklı coğrafyalarda yayıldığı, mutasavvıfların yetiştiği, birçok tasavvufî eserin verildiği bir dönemde kaleme alınmıştır. Bu zamana kadar İsmail Hakkı Bursevî ve onun eserleri üzerine farklı bilim dallarında pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar sayesinde Bursevî’nin eserlerinin çoğu Latin harflerine aktarılarak, günümüz Türkçesine çevrilmiş ve sadeleştirilerek okuyucunun istifadesine sunulmuştur. Bununla birlikte, bu tezin konusunu oluşturan *Kitâbü Müzîli’l-ahzân* üzerine şimdiye kadar yapılmış bir çalışma bulunmamaktaydı. Biz bu tezi hazırlayarak Bursevî’nin bir eserini daha transkripsiyonlu bir şekilde Latin harflerine aktarıp günümüz literatürüne kazandırmayı amaçladık. Ayrıca eserin ayrıntılı özetini, Arapça kısımların tercümelerini, şekil ve muhteva incelemesini yaparak bu alana ilgi duyan herkesin istifade edebilmesini hedefledik.

BİRİNCİ BÖLÜM
İSMÂİL HAKKI BURSEVÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

17. yüzyılda Osmanlı topraklarında yaşayan İsmail Hakkı Bursevî, mutasavvıf, müfessir ve şairdir. Siyâsî, ekonomik ve sosyal sıkıntıların yaşandığı bir dönemde ömrü boyunca ilim ve tasavvuf ile meşgul olmuştur. *Tamâmü'l-Feyz fî Bâbi'r-Ricâl* adlı eserinde hayatı ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermektedir. Buna göre, İsmail Hakkı günümüzde Bulgaristan sınırları içinde bulunan Aydos'ta 1653 yılında doğmuştur.[14] Bunun sebebi, İsmail Hakkı'nın ailesinin büyük İstanbul yangınından önce İstanbul-Aksaray'da oturmasına rağmen evleri yanınca Aydos kasabasına göç edip yerleşmeleridir.[15]

İsmail Hakkı'nın babası Mustafa Efendi; annesi Kerîme Hanım'dır. Babası tasavvufa yakın bir ailede yetişmişken, annesi ilmiye sınıfına mensup bir aileden gelir.[16] İsmail Hakkı, annesini yedi yaşında kaybedince büyükannesi tarafından büyütülür. İlk eğitimini şeyhi Osman Fazlı Efendi'nin halifelerinden alır. Aydos'ta Osman Fazlı Efendi'nin yerine gönderilen halifesi Şeyh Ahmed, İsmail Hakkı'ya "sarf" dersleri verir.[17] Daha sonra Osman Fazlı Efendi'nin Edirne'deki halifesi Seyyid Abdülbâki Efendi bir ziyaret için çıktığı yolculukta, yolu üzerindeki Aydos'a uğrar ve burada annesi vefat etmiş İsmail Hakkı'yı görerek eğitimini üstlenmek için onu Edirne'ye götürmeyi teklif eder. Bu seyahat sırasında 11 yaşında olan İsmail Hakkı,[18] Edirne'de Abdülbaki Efendi'nin yanında yedi yıl kalır. Burada şeyhinden sarf ve nahiv ilimleri okur, *eş-Şâfiye ve el-Kâfiye* 'yi ezberler. Mantık ilminden risaleler okur. Fıkıh ilminden *el-Mültekâ* 'yı, kelâm ilminden *Şerhu Ramazan*, *Hayâlî Çelebi Hâşiyesi* ve

[14] İsmâil Hakkı Bursevî, **Tamâmü'l-feyz fî bâbi'r-ricâl, Atpazarî Kutup Osman Efendi Menâkıbı**, Çev. Ramazan Muslu, Ali Namlı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2020, s.378.
[15] Bursevî, **Tamâmü'l-feyz**, s.378.
[16] Ali Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.23, İstanbul 2001, s.102.
[17] Bursevî, **Tamâmü'l-feyz**, s.378.
[18] Bursevî, **a.g.e.**, s.378-379.

Şerhu'l-Akâid 'i okur. Fenn-i âdâbdan bazı risâlelerden başka meânî ve beyândan es-Sekkâkî'nin *Miftâhu'l-Ulûm*'unu, fıkıh usûlünden *Şerhu'l-Menâr*'ı ve *Beyzâvî Tefsiri*'nin üçte birini okur.[19]

Edirne'deki eğitimini tamamlayan İsmail Hakkı, İstanbul'a şeyhi Atpazarî Osman Fazlı Efendi'nin yanına gönderilir. Burada şeyhine biat eder ve eğitimine onun gözetiminde devam eder. Osman Fazlı Efendi'den fenn-i âdâb ve ferâiz ilimlerini tahsil ettikten sonra, şeyhi ile birlikte *el-Mutavvel* ve *et-Tenkîh* isimli kitapları okur.[20]

İstanbul'da kendi zamanının önemli kimselerinden olan Kurra Mehmed Efendi'den tecvid ilmini öğrenen İsmail Hakkı, farklı hocalardan Farsça dersleri de alır. Bu eğitim sırasında *Hâfız'ın Dîvân*'ını, şerhleriyle beraber *Bostân* ve *Gülistân*'ı, Câmî'nin *Bahâristân* 'ını, İbn Kemâl'in *Nigâristân* 'ını, *Mesnevî*'yi ve *Fîhi mâ fîh*'i, el-Kâşifî'in tefsiri ile Zahîr el-Fâryâbî 'nin, Hakîm el-Enverî 'nin, Kemâl-i Hucendî'nin ve Molla Câmî 'nin *Dîvan*'larını okuyup inceler.[21]

Hüsn-i hat konusunda da başta Hafız Osman olmak üzere mahir kimselerden dersler aldığını söyleyen İsmail Hakkı, vaktinin büyük bölümünü bu konuda harcadığını, ancak diğer ilimlerle olan meşguliyeti sebebiyle eğitimini tamamlayamadığını belirtir.[22]

Şeyhi, ilim tahsilinin sonunda diğer sûfîler gibi halvet ve riyazete ihtiyacı olmadığını düşünse de zahirî ve manevî faydaları sebebiyle doksan gün Zeyrek Camii'nde halvete girmesini emreder. İsmail Hakkı, doksan gün boyunca burada uzun uzun Allah'ı zikirle meşgul olur.[23] Bu halvet sürecinden sonra ise şeyhi tarafından bulundukları tekkede İsmail Hakkı'ya günlük bazı görevler verilir. Dervişlerin yemeklerini pişiren İsmail Hakkı tekkenin temizliğinden de sorumlu olur. Bu görevleri ile birlikte şeyhinin yerine vaazlar vermeye de başlar.[24]

İstanbul'daki eğitiminden sonra şeyhi tarafından Üsküp'e halife tayin edilir. Karadeniz üzerinden deniz yolculuğu ile Aydos'a oradan da Üsküp'e gider. 1675 yılının Haziran sonlarında Üsküp'e varır. Yanındaki üç derviş ile Meddah Camii

[19] Bursevî, **a.g.e.**, s.379.
[20] Bursevî, **a.g.e.**, s.379-380.
[21] Bursevî, **a.g.e.**, s.380.
[22] Bursevî, **a.g.e.**, s.380.
[23] Bursevî, **a.g.e.**, s.384.
[24] Bursevî, **a.g.e.,** s.386.

avlusundaki bir hücreye yerleştikten sonra Muradiye Camii, Eski Camii, Yahya Paşa Camii, İshak Bey Camii, İsa Bey Camii, Mustafa Paşa Camii'lerinde vaazlar vermeye başlar.[25] Sert kış şartlarında kaldığı cami hücresinden ayrılır ve çeşitli zaviyelerde kalır. Başka kasabalardan yapılan davetleri şeyhinin emri olan yerden ayrılmamak adına kabul etmez. [26]

Üsküp'te Şeyh Mustafa Uşşâkî'nin kızı ile evlenir. Evlendiğinde yirmi dört yaşındadır.[27] Üsküp'te vaaz verdikçe, onun vaazlarından rahatsız olanlar artmaya başlar. Özellikle bölgenin müftüsü, kadıları, imamları ve hatipleri, İsmail Hakkı ile uğraşırlar. Bursevî, bu kişilerin şehvetlerinin peşinden gittiğini, içki içip cemaatlerini terk ettiklerini, aileleri ile övündüklerini, ilim yolunu terk ettiklerini, toplumda fesat çıkardıklarını, sıbyan mekteplerini kapattıklarını, meyhanelere izin verdiklerini ve ilim öğrenmek isteyenleri engelledikleri söyler.[28] Ona göre bu kişiler arasında en zalim olanı müftüdür. Üsküp halkı arasında müftünün, İsrailoğullarını köleleştiren Firavun olarak görüldüğünü söyler. Müftüden korkan bazı kişiler, ona müftü ile iyi geçinmesini tavsiye ederler.[29] İsmail Hakkı Bursevî, vaazlarında bu kimseler aleyhinde sözler söylemeye devam edince, müftü ve destekçileri tarafından kınanmaya başlar. Mücadele büyüdükçe, öldürmek, dövmek, sürmek gibi tehditlerle karşılaşır. Müftü, onun İstanbul'daki şeyhine bir mektup göndererek İsmail Hakkı'yı şikâyet eder. İsmail Hakkı da şeyhinden gelen mektupla bir süre muhalifleri hakkında söz söylemeyi bırakır.[30] Bursevî'nin müftü ve etrafındakilerle çekişmesi altı yıl sürer. Üsküp'te yaşadıklarını Arapça olarak manzum şekilde özetlemiştir. Bu dizeler meâlen şöyledir:

Ne güzel yurttur Üsküp lâkin
Meskenlerinde köpekler bulduk
Bakanlara güzel görünen firdevs gibi
Ona yönelsen kurtlara tesâdüf edersin[31]

[25] Bursevî, **a.g.e.**, s.389.
[26] Bursevî, **a.g.e.**, s.389.
[27] Bursevî, **a.g.e.**, s.390.
[28] Bursevî, **a.g.e.**, s.390.
[29] Bursevî, **a.g.e.**, s.391.
[30] Bursevî, **a.g.e.**, s.391-392.
[31] Bursevî, **a.g.e.**, s.388.

Bursevî, Üsküp'te başına gelenlerden sonra şeyhinin tavsiyesi ile Köprülü'deki halife ile yer değiştirir. Üsküp'e bir günlük mesafede olan Köprülü'de on dört ay ikamet eder. Daha sonra gelen davet üzerine Ustrumca'ya yerleşir ve burada otuz ay boyunca kalarak vaazlar ve dersler verir. [32] Köprülü, İştib, Ustrumca, Karatova ve o civarda bulunan kasaba halkı ve kadıları Bursevî'nin müftü olmasını istese de şeyhi "Müftü takva ehli olur; takva ehli müftü olmaz" şeklinde cevap vererek kendinden önceki otuz Celvetî şeyhinin müftülük yapmadığını, Bursevî'nin de zaruret hali olmadıkça asla müftülük yapmaması gerektiğini söyler.[33]

Bursevî, Ustrumca'dan sonra şeyhinin çağırması üzerine Edirne'ye gider. O sırada şeyhi Sultan IV. Mehmed'in talebi üzerine vaaz ve öğüt vermek üzere Edirne'de bulunmaktadır. Buluşmalarından birkaç gün sonra Bursa halifesi Şeyh Sunullah el-Amasevî'nin vefat ettiği haberi gelir. Vefat eden halife yerine yeni bir halife talep edilmektedir. Bunun üzerine Atpazarî Osman Fazlı Efendi Bursa'yı övünce Bursevî şeyhinin niyetinin kendisini Bursa'ya göndermek olduğunu anlar.[34]

12 Mayıs 1685 tarihinde şeyhinin emriyle halife tayin edildiği Bursa'ya gelir. İsmail Hakkı Bursevî, şeyhinin tavsiyesiyle ders vermez; ancak camilerde vaaz vermesi ve insanları uyarması konusunda teşvik edilir. Bunun üzerine kendisinden ders almak isteyenleri geri çevirerek, pazar günleri ikindi namazından sonra Ulu Cami'de vaaz vermeye başlar.[35] 1685 yılının temmuz ayında Kur'an'ı tertip üzerine nakletmeye başlar. Bu nakillerin içine tasavvufî sözler ve Farsça beyitler ekleyerek yazıya geçirir. Bu vaazların neticesinde 1705 yılının Eylül ayında meşhur *Rûhu'l-beyân fî Tefsîrü'l-Kur'ân* adlı meşhur eseri orataya çıkar.[36]

Bursa'da vazifesine devam ederken ayrı zamanlarda şeyhini ziyaret etmek için dört kez İstanbul'a daha sonra da bir kez şeyhinin sürgün yeri olan Kıbrıs'a gider. Onun önemli ziyaretlerinden biri de Kıbrıs'adır. Antalya'dan Kıbrıs'a geçmek için gemi bulamayınca, Alâiye (Alanya) ve Anamur civarında yaklaşık iki ay dolaşır, yolda karşılaştığı birçok zorluktan sonra nihâyet Kıbrıs'a ulaşır.[37] Kıbrıs ziyareti on yedi gün

[32] Bursevî, **a.g.e.**, s.396-398
[33] Bursevî, **a.g.e.**, s.399.
[34] Bursevî, **a.g.e.**, s. 400.
[35] Bursevî, **a.g.e.**, s.417.
[36] Bursevî, **a.g.e.**, s. 418-419.
[37] Ali Namlı, **Sahabeden Günümüze Allah Dostları 8**, Şule Yayınları, İstanbul, 2000, s.313.

sürer. Şeyhi, bu son ziyaret sırasında Bursevî'yi halife tayin eder.[38] Böylelikle Bursevî, Osman Fazlı Efendi'den sonra Celvetî şeyhi olur.

Bursevî bir eserinde bu ziyaretleri ilâhî bir emirden hareketle gerçekleştirdiğini ve ancak irfan sahiplerinin bunu anlayacağını söyler:

> Bu fakir bazı işaretlerle Şam'a gidip üç yıl orada kaldım. Daha sonra Muhyiddin-i Arabî'nin işaretiyle İstanbul tarafına gittim. Üç sene de Üsküdar'da kaldım. Böylece ilâhî emir yerini bulduktan sonra tekrar yeni bir işaretle Bursa'ya gittim. Bu yolculukların hepsi de ilâhî hikmetlerle gerçekleşti; irfan sahipleri bunu bilirler. Allah'a hamd olsun ki, ilâhî bir işaret olmadıkça bir yerden bir yere bir adım dahi gidilmemiştir. Fakat zahire, dışa bakanlar bu yolculukların hepsine birer farklı anlamlar verdi; ama "Süreyya yıldızı nerede, ona elini uzatanın eli nerede!" gereği onların anlayış elleri bu sırlara ulaşacak durumda değildir.[39]

İsmail Hakkı'nın farklı şehirlere göç etmesinin işaretini aldığı rüya ise, Hz. Adem'i gördüğü rüyadır:[40]

> Beşerin atası Âdem'i (as) bir deve üzerinde gördüm. Etrafında da pek çok insan vardı. Âdem (as) dünyadaki görünüşü üzere idi ve çok büyük bir sakalı vardı. O, kabristan yolundan geçti. Ben de ona bakıyordum. Sanki o sultanın sarayına girdi, ben de onun izini takip ettim ve girdiği yere girdim. Sonra uyandım. Bu rüya benim ârız olan bazı hâllerde ona ortak olduğuma delâlet etmektedir. Çünkü o cennetten çıkmaya ve yeryüzüne inmeye duçar olmuş ve birçok sıkıntıya göğüs germiştir. Ben de bazı yaramaz kimselerle imtihan olunmak ve bir yerden başka bir yere göçmekle mübtelâ oldum.

Rüyalar üzerinden manevi yolculuğa çıkması gerektiğini anlayan İsmail Hakkı, rüyasında Hz. Muhammed'i görüp ona sorular sorar. Aldığı cevaplarla farklı şehirlere halife olarak gitmekle görevlendirildiğini anladığından farklı şehirlerde tasavvufî faaliyetlerde bulunur.

Bursevî iki defa da hacca gider. İlkinde yedi ay kadar kalır. Hac dönüşünde Medine ile Tebük arasındaki Ulâ yakınlarında eşkıya baskınına uğrar, canını zor kurtarır. *Esrârü'l-hac* adlı eseri bu sırada kaybolur.[41] *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da hac yolculuğu hakkında şunları söyler:

---

[38] Bursevî, **Tamâmü'l-feyz**, s. 312.
[39] Bursevî, **Kitabu'n-Netice**, s.345
[40] Bursevî, **Tamâmü'l-feyz**, s.382

> Bu fakîr ibtidâ Mekke-i Mükerreme'ye duhûlümde iki ay kadar müstakil umre ve saʿy ve tavâf idemedüm. Belki delîle muhtâc oldum. Zîrâ şurût-ı zâhire ve bâtıne ile kıyâm itmek güç idi; egerçi avâmm-ı nâsa âsân gelir. Baʿdezîn cemîʿ harekât ü sekenât ve ezkârında müstakıll olup huzûrla hidmetde oldum.[42]

Bu durumda o, Mekke'ye gitttiğinde iki ay umre yapamamış, say ve tavaf edememiştir. Bir delile ihtiyaç duymuştur. Zahirî ve batınî şartlar ile kıyam etmek avama kolay olmasına rağmen, Bursevî için güç olmuştur.

Hac yolculuğu esnasında İskenderiye üzerinden Kahire'ye geçip, Kahire'de Şeyhûniyye Medresesi bitişiğindeki Kadirî dergâhına yerleşir. İki aydan fazla kaldığı Mısır'da ulemâ, tasavvuf erbabı ve halkla irtibat kurar; aralarında Ezher müderrislerinin bulunduğu bazı kişilere icâzetnâme verir.[43]

İsmail Hakkı, manevi olarak tesiri altında olduğu ve Şeyh-i Ekber olarak nitelendirdiği [44] İbnü'l-Arabî'ye olan bağlılığı sebebiyle Şam'ı da ziyaret eder. Şam'da on eser kaleme alır. Bunlardan *Tuhfe-i Recebiyye* adlı eserini Şam Valisi Receb Paşa'ya takdim eder.[45] Bunun üzerine kendisine Şam müftülüğü teklif edilir, fakat o kabul etmez.[46]

1720 yılında Şam dönüşü tekrar İstanbul'a dönerek Üsküdar'a yerleşir. 1720-1723 yılları arasında Üsküdar'da yaşar. Damat İbrâhim Paşa ona bir ev hediye eder ve çeşitli ihsanlarda bulunur.[47]

Bursevî, bu teze konu olan *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* adlı eserinde Üsküdar'daki hayatı hakkında "Üsküdar'da Eminzâde el-Hacı Ahmed Ağa binâ itdügi câmî-i cedîdde bu fakîrden yevm-i cumâ vaʿz itmek iltimâs itmişlerdi."[48] der. Bu alıntıda bahsedilen cuma günü, hicrî 14 Şaban 1134, miladî 29 Mayıs 1722 tarihli Cuma günüdür.[49] Buradan da İsmail Hakkı'nın bu tarihte Üsküdar'da şimdiki adıyla Ahmediye, o dönemki adıyla Eminzâde Hacı Ahmed Ağa Camii'nde vaaz verdiği ortaya çıkmaktadır. İsmail Hakkı, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'ı yazdığında da

[42] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 9a
[43] Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî", s.102.
[44] Bursevî, **Tamâmü'l-feyz**, s. 133.
[45] Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî", s.103.
[46] Hasan Özönder, **"**İsmail Hakkı Bursevî", **Türk Kültürü**, 1970, sayı: 92, s.557.
[47] Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî", s.103.
[48] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr.92a.
[49] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 82b.

Üsküdar'dadır. Bunu eserin sonundaki manzum parçada geçen şu mısralardan anlamak mümkündür:

Üsküdâr içre vücûda geldi bu zîbâ eser
Bir eser kim görmedi mislin anun çeşm-i enâm

Hamdülillâh Hakkîyâ Hak'dan irişdi çün meded
Bin yüz otuz dörtde buldı bu kitâbum ihtitâm[50]

İsmail Hakkı'nın Üsküdar'daki hayatı da uzun sürmez ve dinî görüşlerinin sakıncalı görülmesi ve şikâyetler sebebiyle zor günler geçirir.[51] Bu yüzden 1723 yılında Bursa'ya döner.

Bursa'daki son yıllarını da ilim faaliyeti ve eser telifiyle geçirdikten sonra, 20 Temmuz 1725 yılında vefat eder. Mezarı, Bursa'da kendi yaptırdığı caminin hazîresindedir. Tarihte bazı değişikliklere uğrayan bu cami, Bursa'da Tuzpazarı semtinde olup, zaman içerisinde iki yanına ek binalar yapılmak suretiyle dinî eğitim veren bir kurum halinde mevcudiyetini sürdürmektedir.[52]

1.2. Edebî Kişiliği

İsmail Hakkı, hayatı boyunca çeşitli şehirlerde yaşadığı için farklı nisbetlerle anılır. Bir süre Üsküdar'da ikamet ettiğinden Üsküdârî ve Celvetiyye tarikatına mensup olduğu için Celvetî nisbetlerini de almasına rağmen, Bursa'ya halife tayin edilip uzun süre Bursa'da yaşadığı için aldığı Bursevî nisbetiyle meşhur olmuştur.[53] Manzum türdeki eserlerinde ise Hakkî mahlasını kullanır:

Ben semiyy-i zebîhem ey âşık
Mahlasum Hakkî ismüm İsmâ'îl

Çün itdün mahlasum yâ Rabbî Hakkî

[50] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr.262a
[51] "Üsküdar Ahmediye Camii'nde cuma vâizi olarak görev yaparken hakkında vaazlarında vahdet-i vücûd meselesinden bahsettiği, İslâm akîdesine aykırı sözler sarfettiği iddiasıyla takibat açıldı. Pek çok kişinin şahitliğiyle suçlamanın asılsız olduğu anlaşıldı." bkz. Ali Namlı, **a.g.e.**, 2001, s.103.
[52] Ömer Başkan, "Halkı İrşâd Çabasının Tefsire Yansımış Biçimi: Bursevî'nin Rûhu'l-Beyân'ı ve Tefsir Yöntemine Dair Bir Değerlendirme", **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, 2008, sayı: 3, s.133.
[53] Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî", s.103.

Beni abdü'l-Hak eyle vir terakkî [54]

İsmail Hakkı Bursevî'nin tahsil ettiği ilimlere ve okuduğu eserlere bakılınca, onun hem dinî ilimlere hem de dil ve edebiyata hâkim olduğunu söylemek gerekir. Bunun yanı sıra, eğitim sürecinde onun şahsiyetinin oluşmasında eserlerinden istifade ettiği önemli kişiler de vardır. Bunlar arasında öncelikli olarak ekmel-i evliyâ diye nitelendirdiği, kendisi gibi Celvetî şeyhleri olan Mehmed Muhyiddîn Üftâde (ö.988/1580) ve Aziz Mahmud Hüdâyî'yi (ö. 103/1628) saymak gerekir.[55] Bunların yanı sıra, İbnü'l-Arabî, Mevlâna ve Sadreddin Konevî de onda tesiri olan şahsiyetlerdendir.

İsmail Hakkı Bursevî, genellikle dinî ve tasavvufî konularda eserler vermesinin yanında aynı zamana *Dîvân* sahibi bir şairdir. Kendisi manzumelerinin 10.000'den fazla olduğunu haber verir.[56] Onun şiirlerine çağdaşı Safâyî ve Sâlim'den başlayarak Fatîn Efendi'ye kadar şuarâ tezkirelerinde yer verilir.[57]

O, şiir hakkındaki görüşlerini Şuarâ suresinden hareketle *Rûhu'l-beyân*'ında ifade eder. Şiiri İslam'a uygun yaşamayı ve tasavvufu teşvik etmesi durumunda faydalı ve sakıncasız bulur. Ona göre şiir, Kur'an ahlâkına uygun, hikmet dolu olmalı, güzel öğütler vermeli, dünyayı yermeli, onu terk etmeyi teşvik etmeli, kulları ahirete teşvik etmeli, onları Allah'a, Allah'ı onlara sevdirmeli, marifetleri şerh etmeli, vuslatı açıklamalı, "seyr"e teşvik etmeli, "seyr"i kesecek sözlerden sakındırmalı, Allah'ı zikretmeli, Hz. Muhammed'i, sahabeyi övmeli ve intikam almak için kafirleri hicvetmelidir.[58] Bursevî de âlimlerin çoğunluğunun ittifak ettiği görüşe katılır. Buna göre kınanan ve eleştirilen şiir içinde yalan ve çirkinlik olan şiirdir, Böyle olmayan şiirler ise mübahtır.[59]

---

[54] İsmail Hakkı Bursevî, **Dîvân**, haz. M. Murat Yurtsever, Arasta Yayınları, Bursa 2000, s.3.
[55] Namlı, **Allah Dostları,** 8, s.102.
[56] İsmail Hakkı Bursevî, **Kitâbü Silsile-i Tarîk-i Celvetî**, Haydarpaşa Hastanesi Matbaası, İstanbul, 1874, s.103
[57] Murat Yurtsever, "İsmâil Hakkı Bursevî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.23, İstanbul 2001, s.107.
[58] İsmail Hakkı Bursevî, **Rûhû'l-beyân: Kur'an Meâli ve Tefsiri**, çev. Zekeriya Tüfekçioğlu, 14. cilt, Erkam Yayınları, İstanbul, 2010, s. 178.
[59] Bursevî, **Rûhû'l-beyân**, s.179.

Bu yüzden Bursevî şiirini, Allah'a ulaşma serüvenini anlatmanın, Hakk'ı tesbih etmenin ve onun şanına yaraşır bir şekilde güzel ifade etmenin aracı gördüğü için tasavvuf öğretileri üzerine inşa etmiştir.

İsmail Hakkı'nın manzum eserlerinin dili, mensur eserlerine göre daha sadedir. Sade ve coşkulu Türkçe kullanımına aşağıdaki mısralar örnek verilebilir:

Sefer idüp Hak'dan Hakk'a
Gel gidelüm dosta toğrı
İrelüm vech-i mutlaka
Gel gidelüm dosta toğrı

Işk-ıla açup yolları
Geçelüm yüce billeri
Döndürüp Hakk'a dilleri
Gel gidelüm dosta toğrı

Bülbül gibi har içinde
Kalma yüri zâr içinde
Turmayup ağyâr içinde
Gel gidelüm dosta toğrı

Kadem alalum kesretden
Haber tuyalum vahdetden
Halâs olalum fürkatden
Gel gidelüm dosta toğrı

Vatana ir ağlama gül
Şemm eyle bâğ-ı Hak'da gül
Hakkı'ya yâr ol ey gönül
Gel gidelüm dosta toğrı (180b)

O, dinî-tasavvufî şiirler yazdığı için sık sık âyet ve hadislerden iktibaslar yapar, peygamber kıssalarına ve mutasavvıflara telmihlerde bulunur. *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da geçen şu beyit buna güzel bir örnektir:

Niçe bir sen Yûsuf'a Yaʿkûb-ı mahzûn olmışam
Tâ-be-key sen Leylâ'ya çün Kays-ı mecnûn olmışam (15b/1)

Bursevî, şiirlerini kendi yaşadığı devrin sorunlarını dile getirirken de kullanır. Üsküp halkı hakkında yazdığı şiir onun toplumsal eleştirilerine bir örnektir.[60] O, şiirlerini aynı zamanda dinî-tasavvufî fikirlerin öğretilmesi için bir vasıta gördüğünden şiirlerinde hem soyut kavramları hem de nasihatları işlemiştir.

Sonuç olarak, İsmâil Hakkı Bursevî'nin, edebî eserlerini dinî-tasavvufî temalar üzerine inşa etmekle birlikte eserlerinde dönemin sosyal konularına dair eleştirilerini de açık ve anlaşılır bir şekilde dile getirdiğini söyleyebiliriz.

1.3. Eserleri

İsmail Hakkı Bursevî, tasavvuf, dil ve edebiyat, tefsir, hadis, kelam, fıkıh gibi birçok alanda eser kaleme alan velûd bir mutasavvıftır. Bununla birlikte, onun eserlerinin sayısı tam olarak belli değildir. Eserlerinin çoğu Türkçedir. Kırk tanesi ise Arapçadır. Türkçe, Arapça ve Farsça bildiğinden bu dillerde kaleme alınan eserlere şerhler de yazmıştır. Nazım ve nesir her iki türde de eserler verir; bunun yanı sıra mensur eserlerinin içinde çok sayıda şiir yer almaktadır. Bursevî'nin eserlerini, edebî eserleri ve dinî-tasavvufî eserleri olmak üzere iki başlık altında inceleyebiliriz.

1.3.1. Edebî Eserleri:

Dîvân. 1687 yılından itibaren yazdığı Hakkî mahlaslı şiirlerden oluşmaktadır. Bu eser, 1990 yılında Murat Yurtsever tarafından doktora tezi olarak hazırlanmıştır.[61]

Mi'râciyye. Hz. Peygamber'in miracını konu alan eser, 1709 yılında Bursa'da yazılmıştır. 477 beyitten oluşur. Sanatlı dili ve zengin muhtevasıyla öne çıkmaktadır. Mesnevi nazım şeklinde yazılan bu eser, İrfan Poyraz tarafından 2007 yılında hazırlanmıştır.[62]

[60] Bursevî, **Tamâmü'l-feyz**, s.388
[61] bkz. Murat Yurtsever, **İsmail Hakkı Dîvânı: İnceleme-Metin**, Uludağ Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, Bursa, 1990.
[62] bkz. İsmail Hakkı Bursevî, **Mi'raciye;** haz. İrfan Poyraz, Sır Yayıncılık, Bursa, 2007.

Manzûmât. 1705 yılında yazılmıştır. İçerisinde İsmail Hakkı'nın bizzat yazdığı 150'den fazla şiir vardır. Eserin nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi koleksiyonunda 789 numara ile kayıtlıdır. Eser 222b-252b varakları arasındadır.

Ferâhu'r-rûh. Eser, İsmâil Hakkı'nın 1694 yılında Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin *Muhammediyye* adlı eserine yaptığı şerhtir. Eser Murat Ali Karavelioğlu tarafından 1999 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.[63]

Rûhu'l-Mesnevî. Bursevî'nin şerhi, *Mesnevi*'nin tamamına ait bir şerh değildir. Sadece I. cildin ilk 748 beyitlik kısmı şerh edilmiştir. Eser, 1985 yılında Muti Akkoyun tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.[64] Aynı eseri 2003 yılında İsmâil Güleç doktora tezi olarak çalışmıştır.[65]

Kitâbü'l-Envâr. 1710 yılında yazılmıştır. Doksan dokuz beyitlik bir kasidenin içindeki tasavvufî terimlerin şerhidir. Eser, 1997 yılında Naim Avan tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.[66]

Şerh-i Nazmü's-sülûk. İsmâil Hakkı'nın "İbnü'l-Fârız'ın Nazmü's-sülûk (et-Tâʾiyye)" ismiyle yazdığı kasidesinin ilk dört beytinin şerhidir. Müellif nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Mihrişah Sultan koleksiyonunda 189/1 numara ile kayıtlıdır.

Şerh-i Pend-i Attâr. Ferîdüddin Attâr'ın *Pendnâme*'sine yaptığı bir şerhtir. Eser 2012 yılında Tuba Onat Çakıroğlu tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır.[67]

---

[63] bkz. Murat Ali Karavelioğlu, **İsmail Hakkı Bursevî'nin Muhammediye Şerhi (1. cilt) Ferahu`r-Ruh**, İstanbul Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1999.
[64] bkz. Muti Akkoyun, **İsmail Hakkı Bursevî'nin Ruhu'l Mesnevisi ve Onsekiz Beyti Şerhi**, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1985.
[65] bkz. İsmail Güleç, **İsmail Hakkı Bursevî'nin Ruhu'l-Mesnevi'sinin İncelenmesi**, İstanbul Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İstanbul, 2003.
[66] bkz. Naim Avan, **İsmail Hakkı Bursevî'nin Kitâbü`l-Envar Adlı Eseri**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, Van, 1997.
[67] bkz. Tuba Onat Çakıroğlu, **İsmail Hakkı Bursevî'nin 'Şerh-i Pend-i Attar' (Attar'ın Pendnamesi'nin Açıklaması) Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme ve Attar'ın Pendname'si ile Karşılaştırılması,** Hacettepe Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Ankara, 2012.

Şerh-i Ebyât-ı Hacı Bayrâm-ı Velî. Eserin müellif hattı Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi koleksiyonunda 1521/1 numara ile kayıtlıdır. Hacı Bayrâm-ı Velî'nin, "Çalabım bir şar yaratmış" mısraı ile başlayan şiirinin şerhidir.

Şerh-i Ebyât-ı Yûnus Emre. İsmâil Hakkı'nın Yunus Emre'nin iki şathiyyesi ve iki ilâhîsine yaptığı şerhdir. Müellif hattı Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi koleksiyonunda 1521/2,4,6,7 numara ile kayıtlıdır.

Şerh-i Nazm-ı Ahmedî. İsmâil Hakkı'nın, Dukakinzâde Ahmed Bey'e ait bir şathiyeye yaptığı şerhtir. Eser Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı tarafından yayımlanmıştır.[68]

Şerh-i Nazm-ı Hayretî. Hayretî'nin "Sînemin bâğında bitmiş bir ağaçta dört dal" mısraı ile başlayan şiirinin şerhidir. Eser, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi koleksiyonunda 2749/5 numara ile kayıtlıdır.

Şerh-i Ebyât-ı Hasan-ı Kâdirî. Hasan Kadirî'nin "Bu gönül hem Hak'tadır hem anda Hak" mısraı ile başlayan şiirine yapılan şerhtir. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde TY 3339/3 numara ile kayıtlıdır.

1.3.2. Dinî-Tasavvufî Eserleri

1.3.2.1. Tefsirler

Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kurân. İsmâil Hakkı'nın Bursa'da çeşitli camilerde verdiği vaazların 1705 yılında tamamlanması ile oluşmuştur. Eserin çeşitli baskı ve tercümeleri yapılmıştır.[69]

Ta'lîka alâ evâili Tefsîri'l-Beyzâvî. Müellif hattı, Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Genel koleksiyonda 31 numara ile kayıtlıdır.

---

[68] bkz. İsmail Hakkı Bursevi, **Bitmedik Ot Dibinde Doğmadıcak Bir Göcen: Şerh-i Nazm-ı Ahmed**, haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.

[69] Biz bu tezde Prof. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz başkanlığında kurulan bir komisyonun hazırladığı tercümeyi esas aldık. Bkz. İsmail Hakkı Bursevî, **Rûhû'l-beyân: Kur'an Meâli ve Tefsiri**, çev. Zekeriya Tüfekçioğlu, Erkam Yayınları, İstanbul, 2010.

Şerh ʿalâ tefsîri cüzʾi'l-ahîr li'l-Kâdi'l-Beyzâvî. Müellif Hattı, Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Genel koleksiyonda 28-30 numaralar arasında kayıtlıdır.

Tefsîr-i Sûreti'l-Fâtiha. Eser, Ziyaeddin Coşkun tarafından 2001 yılında yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.[70]

Tefsîru Âmene'r-Resûl. Eser 2018 yılında Recep Tutar tarafından hazırlanmıştır.[71]

Tefsîru Sûreti'l-ʿAşr. Eserin yazması, Beyazıt Devlet Kütüphanesi Genel koleksiyon 3507 numarada 63a-64b varaklar arasındadır.

Tefsîru Sûreti'z-Zelzele. Beyazıt Devlet Kütüphanesi Genel koleksiyon 3507 numarada 116a-121a varakları arasındadır. Hac yolculuğu sırasında Mısır'da konaklamış, ulema ile tanışmış ve onların ricası üzerine bu eseri yazmıştır.

Levâʾih teteʿallak bi-baʿzi'l-âyât ve'l-ehâdîs. Makalat-ı İsmâil Hakkı'nın içinde bir bölümdür.[72]

Kitâbü'l-Mirʾât li-hakâʾıkı baʿzi'l-ehâdîs ve'l-âyât. Eserin müellif hattı, Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Genel koleksiyon 40 numarada kayıtlıdır.

1.3.2.2. Tasavvufî Eserler

Tamâmü'l-feyz fî bâbi'r-ricâl. Atpazarî Kutup Osman Efendi Menâkıbı olan eser, tarikatların kaynağını, faydaları, tarikat ehlinin libası, kisvesi, Celvetiyyenin silsilesi, Şeyh Osman Fazlı'nın hayatı, kerametleri, İsmail Hakkı'nın şeyhine yaptığı ziyaretler işlenmiştir. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki nüshası 2020 yılında basılmıştır.[73]

---

[70] bkz. Ziyaeddin Coşkun, **İsmail Hakkı Bursevî Fatiha Suresi Tefsiri**, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.

[71] bkz. İsmail Hakkı Bursevî, **Ruhu'l-Beyan'dan Seçme Sureler (Kelime Anlamlı ve Tercüme): Fatiha, Âyet'el Kürsi, Amene'r-Rasulu, Lev Enzelna,** Haz. Recep Tutar, 1.Cilt, Kitap Kalbi Yayıncılık, İstanbul, 2018.

[72] bkz. İsmail Hakkı Bursevî, **Dîvân-ı İsmail Hakkı; Makalat-ı İsmail Hakkı**, Bulak Matbaası, Mısır, 1841.

[73] bkz. İsmâil Hakkı Bursevî, **Tamâmü'l-feyz fî bâbi'r-ricâl, Atpazarî Kutup Osman Efendi Menâkıbı,** Çev. Ramazan Muslu, Ali Namlı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2020.

Silsilenâme-i Celvetiyye (Kitâbü's-Silsileti'l-Celvetiyye). Celvetiyye tarikatının tarihini ele alan eser, aynı zamanda tarikatın kurallarını anlatır. Eser, 1994 yılında İlyas Efendi tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. [74]

Kitâbü'l-Hitâb. İnanç ve ibadet konularını tasavvufî açıdan ele almıştır. Eser, 1983 yılında İ. Turgut Ulusoy tarafından Latin harfleriyle hazırlanmıştır.[75]

Kitâbü'n-Necât. Şam'da kaleme alınan eserde tarikat, mârifet, hakikat, vahdet, Allah'ın sübûtî sıfatları, dört büyük melek, bazı büyük peygamberler, Hulefâ-yi Râşidîn, dört mezhep imamı, keramet, kabir ve kıyamet ahvâli, cennet ve cehennem gibi konular üzerinde durulmuştur.[76] İstanbul'da 1873 yılında el-Hâc Muharrem Efendi Bosnevi Matbaası'nda basılmıştır.[77]

Şerh-i Usûlü'l-aşere. Necmeddîn-i Kübrâ'nın *el-Usûlü'l-ʿaşere* adlı eserinin şerhidir.[78]

Tuhfe-i Recebiyye. Allah'ın bazı isimlerinin şerhidir. 2006 yılında Selim Çakıroğlu tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.[79]

Risâle-i Şerh-i Esmâ-i Seb'a. Risâlede Halvetiyye ve Celvetiyye tarikatlarında sülûkte esas alınan lâ ilâhe illallah, Allah, Hû, Hak, Hay, Kayyûm ve Kahhâr isimleri şerh edilmiştir[80] Eserin yazması Millet Kütüphanesi Şer'iye koleksiyonu 1252 numarada kayıtlıdır.

Risâletü'l-Hazarât. Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin *et-Taʿrîfât*'ındaki "el-Hazarâtü'l-hamsü'l-ilâhiyye" ve "el-İnsânü'l-kâmil" maddelerinin şerhidir.[81] Eserin

---

[74] bkz. İlyas Efendi, **İsmail Hakkı Bursevî`nin Kitabu's-Silsileti'l-Celvetiyye'si**, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994.
[75] bkz. İsmail Hakkı Bursevî, **Manevi Ufuklar II: Kitâbu'l-Hitâb**, sdl. İ. Turgut Ulusoy, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1983.
[76] Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî", s.104.
[77] bkz. İsmâil Hakkı Bursevî, **Kitâbü'n-Necât,** el-Hâc Muharrem Efendi Bosnevi Matbaası, İstanbul, 1873.
[78] bkz. İsmail Hakkı Bursevî, **Şerh-i Usûlü'l-aşere**, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1840.
[79] bkz. Selim Çakıroğlu, **İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Recebiyye Eserinin Tahkik ve Değerlendirmesi,** Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
[80] Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî", s.105.
[81] Namlı, **a.g.e.**, s.105.

nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Mihrişah Sultan koleksiyonu 189 numarada 136a-164b varakları arasındadır.

Kenz-i Mahfî. Eserde, "Küntü kenzen mahfiyyen" kudsî hadisi tefsir edilmiştir. Eser, 2007 yılında Engin Söğüt tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. [82]

Kitâbü Hücceti'l-bâliğa. Tasavvuf açısından insanın özellikleri ele alınmıştır. Eser, Fahrüddin Ali Safi b. Huseyn Vaiz-i Kâşifî Safi'nin *Reşehat-ı aynü'l-hayat* adlı eseri ile birlikte basılmıştır.[83]

Tuhfe-i İsmâiliyye. İsmâil Hakkı Bursevî'nin mensur olarak tertip ettiği sekiz vasiyeti hâvî bazı ilm-i hâl konularına dair eseridir.[84] İman ve amel konularının yanı sıra bazı tasavvufî öğütleri ihtiva etmekte olup müellifin katıldığı Nemçe ve Erdel seferlerinde yol arkadaşı Lefkevîzâde Hacı İsmâil Piyâde'nin isteği üzerine yazılmıştır.[85]

Tuhfe-i Halîliyye. "İman" konusunu işlemiştir. Eser, 2018 yılında Arife Koçak Pulat tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.[86]

Tuhfe-i Bahriyye. Tasavvufî terimlerle karaların ve denizlerin gizli vasıfları hakkındadır. Eser, 2018 yılında Fakirullah Yıldız tarafından yayına hazırlanmıştır.[87]

Risâle-i Hüseyniyye. "Hüseyin" isminin tasavvufî yorumu yapılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa koleksiyonu 637/10 numarada bir nüshası vardır.

---

[82] bkz. Engin Söğüt**, İsmail Hakkı Bursevî'nin Kenz-i Mahfi Risalesi Muhteva ve Tahlili**, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.
[83] bkz. Fahrüddin Ali Safi b. Huseyn Vaiz-i Kâşifî Safi, **Reşehat-ı aynü'l-hayat**, İstanbul, 1291.
[84] Nevin Gümüş**,** "İsmâ'il Hakkı Bursevî'nin Vasiyet-nâme'si", **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2009, sayı: 9/1, s.25.
[85] Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî s.105.
[86] bkz. Arife Koçak Pulat, **İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Halîliyye Adlı Eseri (İnceleme-Metin),** Atatürk Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2018.
[87] bkz. İsmail Hakkı Bursevî, **Tevhid ve Sırlar Denizi: Tuhfe-i Bahriyye**, Haz. Fakirullah Yıldız, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2018.

Sülûkü'l-mülûk (Tuhfe-i Aliyye). Sırât-ı müstakîm, ibadet şekilleri, vezirlik mertebesi ve Hz. Ali'nin duası konuları işlenmiştir. Eser 1999 yılında Şeyda Öztürk tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.[88]

Tuhfe-i Hasekiyye. Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesinde bir nüshası bulunan eser, İhsan Kara tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.[89]

Kitâbü's-Sülûk (Tuhfe-i Vesîmiyye). Eser 1999 yılında Şeyda Öztürk tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. [90]

Şerh-i Ebyât-ı Fusûs. *Fusûsü'l-hikem*'in "Kelime-i İshâkıyye Fassı"nın sonunda yer alan beyitlerin şerhidir.[91] Bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi koleksiyonunda 1474/3 numara ile kayıtlıdır.

Tuhfe-i Atâiyye. Celvetiyye tarikatı ve bazı tasavvuf terimleri hakkındadır. İslam Araştırmaları Merkezi kütüphanesinde elektronik yayın olarak vardır. Eser Veysel Akkaya tarafından yayına hazırlanmıştır.[92]

Tuhfe-i Ömeriyye. Tevhid, vahdet-i vücûd, tevhidin kısımları, esmâ-i seb'a, iman, ihsan, velâyet, nübüvvet, zikir gibi konuları ihtiva eder.[93] Mehmet Ali Akdil tarafından 1996 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.[94]

Risâle-i Bahâiyye. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Aziz Mahmud Hüdayi koleksiyonun 476 numarada 70-75 varaklar arasında kayıtlıdır.

Kitâbü'ş-Şecv. Müellif nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi koleksiyonu 789/1 numarada kayıtlıdır. Hüzün ve bela hakkında yazılmıştır.

---

[88] bkz. Şeyda Öztürk, **İsmail Hakkı Bursevî'nin iki tuhfesi: Tuhfe-i Vesimiyye, Tuhfe-i Aliyye,** Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1999.
[89] bkz. İhsan Kara, **İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Hasekiyyesi.** Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997.
[90] bkz. Şeyda Öztürk, **İsmail Hakkı Bursevî'nin iki tuhfesi: Tuhfe-i Vesimiyye, Tuhfe-i Aliyye,** Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1999.
[91] Namlı, **a.g.e.**, 2001, s.105.
[92] İsmail Hakkı Bursevî, Tuhfe-i Atâiyye, Haz. Veysel Akkaya, İnsan Yayınları, İstanbul,2021.
[93] Namlı, **a.g.e.**, 2001, s.105.
[94] bkz. Mehmet Ali Akdil, **İsmail Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri ve Tuhfe-i Ömeriyye`si (Tenkitli Metin),** Gazi Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996.

Mecîʾü'l-beşîr li-ecli't-tebşîr. Müellif hattı Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi koleksiyonu 789/2 numarada kayıtlı olan eserin dili Arapçadır. Hz. Peygamber'in hayatını konu edinir.

Vesîletü'l-merâm. Cüneyd-i Bağdâdî'nin, sahih bir sülûk ve halvetten faydalanmak için gerekli olduğunu söylediği sekiz şart ve bunların izahı, nebîler ve velîler arasındaki farklar, şeriat ve tarikata göre amel edenlerin tabakaları, ilâhî sıfatlar gibi konuları ele alır.[95] Eser, Nizamettin Burak tarafından 2006 yılında yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. [96]

Risâle-i Nefesü'r-Rahmân. Yazma nüshası Atıf Efendi Kütüphanesi 1405/2 numaradadır. Müstakil bir konusu olmayan eser, Bursevî'nin son döneminde yazılmıştır.

Şerh-i Salavât-ı İbn Meşîş. Abdüsselâm b. Meşîş el-Hasenî'nin *es-Salavâtü'l-Meşîşiyye*'sinin şerhidir. Eser, Zehra Çelebi tarafından 2007 yılında yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.[97] 2009 yılında Muzaffer Ergün ve 2010 yılında Muhammed Nedim Tan tarafından da kitap olarak yayımlanmıştır.[98]

Nuhbetü'l-letâʾif. Eserin müellif hattı Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Genel koleksiyonda 138 numarada kayıtlıdır. Müellifin Üsküp'te bulunduğu sırada yazdığı bu Arapça eser Zemahşerî'nin Nevâbigu'l-kelim'inden seçmeleri, Harîrî'nin *Mirʾâtü'ş-şeyyib*'inin şerhini ve vâridâtını ihtiva eder.[99]

Mecmûʿatü'l-esrâr. Müellif hattı Atıf Efendi Kütüphanesi'nde 1500 numara ile kayıtlı olan eser, Bursevî'nin Arapça tuttuğu ders notlarını ihtiva eder.

---

[95] Namlı, **a.g.e.**, 2001, s.105.
[96] bkz. Nizamettin Burak, **İ.H. Bursevî'nin Vesiletü'l-Meram'ı (İncelme ve Metin),** Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.
[97] bkz. Zehra Çelebi, **Tasavvuf Tarihinde Vird-Hizb Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevî'nin "Şerh-i Salavât-ı Meşîşiyye" İsimli Eseri**, Selçuk Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007.
[98] bkz. İsmail Hakkı Bursevî, **Şerh-i salat-ı meşişiye**, Haz. Muzaffer Ergün, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul, 2009. / İsmail Hakkı Bursevî, **Varlığın Dili: İbn Meşiş Salavatı ve şerhi -Şerh-i Salavat-ı İbn Meşiş-**, Haz. M. Nedim Tan, İz Yayınları, İstanbul, 2010.
[99] Namlı, **a.g.e.**, 2001, s.105.

Risâle-i Şem'iyye. Eser, insanı, insanî ve hayvanî ruh itibarıyla inceler.[100] Eser, Süleymaniye Kütüphanesi Mihrişah Sultan koleksiyonu 217/2 numarada kayıtlıdır.

Es'iletü's-Sahafiyye ve ecvibetü'l-Hakkıyye. İsmâil Hakkı'nın, Şeyh Mehmed Sahafî'nin manzum sorularına verdiği cevaplardan meydana gelen eserde zât-ı ilâhiyye ve ahadiyyet gibi konular ele alınmıştır.[101] Eser, 2003 yılında Zülfiye Eser tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. [102]

Es'ile-i Şeyh Mısrî'ye Ecvibe-i İsmâil Hakkı. Niyâzî-i Mısrî'nin bir şiirinin şerhidir. Eserin nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi koleksiyonunda 250 numarada bulunmaktadır.

Kitâbü'l-Fasl fi'l-esrâr. Tasavvuf terimlerini açıkladığı kısa bir eserdir. Atıf Efendi Kütüphanesi 1501/2 numarada bir nüshası vardır.

Esrârü'l-hurûf. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi koleksiyonu 2537 numara ile kayıtlı olan eser, nüshanın 21b-30b varakları arasındadır.

Risâle et-Tehaccî fî hurûfi't-teheccî. Müellif hattı Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Genel koleksiyonda 162 numara ile kayıtlıdır.

Hakâ'iku'l-hurûf. Eserin nüshası Millet Kütüphanesi Şer'iyye koleksiyonunda 1182 numara ile kayıtlı olan eser 73b-79b varaklar arasındadır.

Kitâbü Zübdeti'l-makāl. Nüshası Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Aziz Mahmud Hüdâyî koleksiyonu 449 numaradadır.

*Makâlât-ı Şeyh İsmâ'îl Hakkı (Mecmû'atü'l-hutab ve'l-vâridât).*1118-1124 (1706-1712) yılları arasındaki vâridâtını ve şerhlerini ihtiva eder. Bir hatıra defteri niteliğindeki bu Arapça eserde müellifin şiirleri, düşünceleri, bazı âyet ve hadislerin açıklamaları, hayatıyla ilgili bilgiler ve mektuplaşmaları da yer alır.[103] Eserin tek

[100] İbrahim Halil Tuğluk, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Risâle-i Şem'iyye Adlı Risâlesi", **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2016, sayı: 22, s.72.
[101] Namlı, **a.g.e.**, 2001, s.105.
[102] bkz. Zülfiye Eser, **İsmail Hakkı Bursevî'nin Es'iletü's-Sahafiyye ve Ecvibetü'l-Hakkıyye İsimli Eseri**, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.
[103] Namlı, **a.g.e.**, 2001, s.105.

nüshası Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi'nde Genel koleksiyon 85/2 numaradadır.

Mecmûʿa. Müellif hattı Beyazıt Devlet Kütüphanesi Genel koleksiyon 3507 numaradadır. Eser, İsmâil Hakkı Bursevî'nin hac yolculuğunu anlatır. Ayrıca bu yolculuk sırasındaki vâridât ve şerhlerini de konu edinir.

Kitâbü'n-Netîce. Kasım 1723-Temmuz 1724 tarihleri arasındaki vâridâtı ve şerhlerine dair olan eserdir. Eserin Ali Namlı 1997 yılında Latin harflerine aktarmış; İhsan Soysaldı da 1998 yılında eserdeki tasavvufî terimler hakkında bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.[104] Ayrıca eser, 2019 yılında Yazma Eserler Kurumu tarafından basılmıştır.[105]

[104] bkz. İsmail Hakkı Bursevî, **Kitâbü'n-**netice, Haz. Ali Namlı, İmdat Yavaş, Cilt.1-2 İnsan Yayınları, İstanbul, 1997. / İhsan Soysaldı, **İsmail Hakkı Bursevî`nin Kitabu`n-Netice Adlı Eserindeki Tasavvufi Istılahlar**, Harran Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa, 1998.
[105] bkz. İsmail Hakkı Bursevî, **Kitâbü'n-netice**, haz. Ali Namlı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2019.

İKİNCİ BÖLÜM
KİTABÜ MÜZÎLİ'L-AHZÂN

2.1. Konusu, Yazılış Amacı ve Kaynakları

Eserin adı, "hüzünlerin giderilmesi" manasına gelen *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'dır. Eserde üç yerde geçmektedir. Bursevî'ye göre ilâhî aşk, hüzünleri gidermesiyle bu kitapta toplanmıştır. Hüzün iki türlüdür: Biri yaratılmışlara bağlı olan hüzündür ve bu hüzün övülmemiştir. Diğeri Hakk'a bağlı olan hüzündür; bu yüce makamlardandır ve övülmüştür:

> Baʿdezā ʿışḳ-ı ilāhī müzīlüʾl-aḥzān olmaġ-ıla bu kitābda daḫı derc olındı. Zīrā aḥzān iki dürlüdür ki, biri ḫalḳa müteʿallıḳdur ve bu makūle ḥüzn, memdūḥ degüldür; ve biri Ḥaḳḳ'a müteallıḳdur ki memdūḥdur. Zīrā Ḥaḳḳ içün olan ḥüzn maḳāmāt-ı ʿāʿliyyedendür.[106]

Âlemlerin Rabb'i olması yönüyle bütün çoklukların döneceği yer, sıfata ait çokluktur. İnsanın kendini ve Allah'ı bilmesi bu mertebededir; çünkü mücerret Zât'a ulaşmanın yolu yoktur. Bu da hüzünleri giderir:

> Egerçi Rabbüʾlʿālemīn olduġı vechden cemīʿ küṯürātuñ mercīʿi keṯret-i ṣıfātiyyedür ve insān kendini ve Ḥaḳḳ'ı bilmek bu mertebededür. Pes fikre ṭalup maḥzūn olmasun. Zīrā gene ẕāta yaʿnī ẕāt-ı mücerredeye vuṣūle ṭarīḳ yoḳdur. İşte bu mesele daḫi müzīlüʾl-aḥzandur.[107]

Hüzünlü ses de hüzünleri giderir ve mahzun olan gönüllere teselli verir. Mahzun olmak ayrılığın sonuçlarından ve insana ait vatanın gereğindendir:

> Pes ṣavt-ı ḥazīn müzīlüʾl-aḥzāndur, yaʿnī maḥzūn olan dillere tesellī virür. Ve maḫzūn olmaḳ firāḳuñ netāʾicinden ve mevṭın-ı beşerīnüñ levāzımındandur.[108]

---

[106] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr.13b.
[107] Bursevî, **a.g.e**, vr. 28b.
[108] Bursevî, **a.g.e**, vr. 75b.

Müellifin bu cümlelerinden eserin konusunun, hüzünleri gidermenin yolu olarak ilâhî aşk, gerçek vatandan kopuşun farkına varma ve Allah'a yönelme olduğu söylenebilir. Buna göre insan, vatanından ayrıldığı için mahzundur. Aslî vatanına dönmek için ilâhî aşka yönelmek ve yaratılmışlara ait olan hüzünleri gidermek gerekmektedir. Ancak bu şekilde Hakk'a ulaşılacaktır. Bunun için de tasavvuf yoluna ait kavramların bilinmesi gerekir. Bu eserde de tasavvufî kavramların bazıları açıklanmış ve Allah'a ulaşmak için yapılması gerekenler üzerinde durulmuştur.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da eserin telif sebebi doğrudan söylenmemiştir. Fakat İsmail Hakkı Bursevî, eserin Arapça giriş kısmında, Aziz Mahmud Hüdayi hazretlerinin türbesini ziyaret ettiğinden bahseder. Bu da eserin telif edilmesinin orada ilham olunduğuna işaret edebilir. [109]

Eserin kaynaklarına bakıldığında daha çok tasavvufî kaynaklardan yararlanıldığı görülür. Bununla birlikte, bu eserlerin çoğuna doğrudan referans verilmemiş, daha ziyade "dimişlerdür", "bazı kibâr dimişlerdür", "buyurmışlardur" gibi ifadeler kullanılmıştır. Bunlar haricinde Hakîm-i Tirmizî'nin *İlelü'l-ahkâm* adlı eseriyle müellifin kendi eserlerinden olan *Vesîletü'l-merâm Ruhu'l-beyân*, *Kitâbü'l-hakku's-sarîh* ve *Kitâbü'n-necât*'a ismen gönderme yapılmıştır. Ayrıca bazı kısımlarda "gayri âsârumuzda mübeyyendür"[110] denilerek müellifin diğer eserlerine gönderme yaptığı görülür.

Eserde ayrıca yoğun bir şekilde âyet ve hadislerden alıntılar yapıldığından eserin birincil kaynaklarının Kur'an-ı Kerîm ve hadisler olduğu söylenebilir. Özellikle Hz. Peygamber hakkındaki bölümlerde Kur'an-ı Kerîm'deki kıssalardan pek çok kez yararlanılmıştır.

Eserde farklı şairlerin şiirlerinden de beyitlere rastlanır. Örneğin aşağıdaki beyit Taşlıcalı Yahya'ya aittir:

Kâşkî sevdügümi sevse kamu ehl-i cihân
Sözümüz ortada hep kıssa-i cânân olsa (147a)[111]

---

[109] Bursevî, **a.g.e**, vr. 3b.
[110] Bursevî, **a.g.e**, vr. 76a, 42a, 171a.
[111] Bu beyit Taşlıcalı Yahya Bey'in *Dîvan*'ında şu şekilde geçmektedir:
Kâşkî sevdügümi sevse kamu ehl-i cihân
Sözümüz cümle hemân kıssa-i cânân olsa
Yahyâ Bey, **Dîvan**, haz. Dr. Mehmet Çavuşoğlu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1977, s. 519.

Sonuç olarak, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* 'da çeşitli tasavvufî terimlerin ve tasavvuf yolunun usullerinin; âyetler, hadisler ve dinî-tasavvufî eserlerden yararlanılarak açıklanıp örneklendirildiği söylenebilir.

2.2. Geniş Özeti

Hevâ, sevenin ilk anda kalbine düşen muhabbete denir. Yani duru bir zihinle gezerken sevgiliye âşık olmaya derler. Onun için insan kalbinin heva ve hevesten arınması gerekmektedir. Yoksa, Hak hevası geldiğinde kalbi meşgul bulursa geri dönüp gider. Başkasıyla meşgul olan kalbe sevgilinin muhabbetinin gelmesi için, diğer şeyleri oradan çıkartmaya çalışmak gerekir. Bu açıdan, meczubun hâli, sâlikten daha iyidir.

Hevanın saf ve katkısız olup başkalarının muhabbeti ile karışmamasına hubb denir. Hubb, hevadan daha özel bir kavramdır; çünkü kalbe yalnız âşık olunanın hevasının düşmesi, hevanın ortaklığına aykırı olmaz. Başkalarının hevası da sevgilinin hevası da bir arada bulunabilir. Fakat hubbda ortaklık yoktur.

Vedd, muhabbetin kalpte açık ve seçik bir biçimde, sabit ve devamlı olarak ortaya çıkmasına denir.

Işk, muhabbetin aşırısıdır. Kuran'da ondan "hubb"un daha şiddetlisi olarak bahsedilir.

Hz. Muhammed, peygamberlikten önce Hira dağında muhabbetin aşırılığı sebebiyle coşkunluğa kapıldığında, aklına kendisini dağdan aşağı bırakmak gelirdi. Peygamberlik geldikten sonra bu durum değişti ve bu hal ile ömrünün sonunda gerektiği kadar olgunluğa erişti. Buna Allah sevgisinden doğan vecd hali ile kendinden geçtikten sonra şuur haline dönülmesi anlamına gelen sahv baʿdeʾs-sekr denir.

İlahî aşkın hüzünleri gidermesi konusu bu eserde anlatıldı. Hüzünler iki türlüdür: Birincisi, yaratılmışlarla ilgilidir ki bu çeşit hüzünler övülmemiştir. Diğeri Allah ile alakalıdır ve Hak için olan bu hüzün yüce makamlardandır. Hakikatte âşık olan ruhlardan hüzün ve feryat etme hâli eksik olmaz. Aşktan hüznün nasıl giderileceği sorulduğunda şöyle cevap verilir: Aşkla kalbin yenileceği, kulun kalbine gelen manevi hitapların karmakarışık olacağı, gam, tasa ve kederin ortadan kalkacağı ve muhabbet

duyulan şeyle beraber kalınan bir hüzne ulaşılır ki bu hüzün mutluluğun aslıdır. Bu hakiki hüzünde mutlulukta olduğu gibi lezzet vardır. Bu yüzden âşıklar, derdi dermana değişmezler ve bu dert ile bu âlemden geçip giderler.

Refref, üzerinde oturulan geniş bir binektir. Miraç gecesinde Sidre makamından ileriye geçmek istendiğinde Burak Sidre'de kalmış ve yeşil Refref ortaya çıkmıştır. Onun üzerine oturarak bir zaman gittiler. Refref, hadislerde geçmez; ancak şeyhler arasında onun hakkında fikir birliği vardır.

Bir refref daha vardır ki ona refrefü'd-derru'l-yakut derler. Bazı manevî gece yolculuklarında Peygamber ve Cebrail, dünya semalarında onun üzerinde oturmuşlardır. Orada bazı ilim tecellileri hasıl olduğunda Cebrail bayılmıştır. Çünkü insanlar ve melekler bilmediği ve görmediği bir nesneyi gerçekte gördüğünde hayrete düşerler ve telaşlanırlar.

Ne kadar ilâhî hakikat ve rahmanî tecelli varsa ilim ve amel arasından doğmuştur. İlim ruhla ilgilidir, gözle görülebilecek maddî bir varlığı yoktur. Amel ise gözle görülen maddî bir varlığa sahiptir. Zira ilim kalb-i latifin; amel ise kâleb-i kesîfin halidir. İlm-i mücerred ile uğraşanlara ışık derler. Bunlar kötülenmiş bir gruptur. Amel-i mücerrede ile uğraşanlara ise zâhid derler. Bu insanlar bencildir. Sadece kendini düşünenler Hakk'ı göremez ve nefs ile ruh bir yerde toplanamaz. Nefste gelecek olmadığı için ruha tâbi olması gerekir. Aynanın yaldızının aynaya tâbi olduğu gibi. Yaldız, kafa ve ayna, yüzdür. Kafa, yüze tabi ise tamamen yüz olur.

Eşyanın hakikati kemdir. Kem burada miktar manasına gelen Arapça bir kelimedir. Yani eşyanın hakikati çokluğun birliği yönüyle miktardır. Ağaç dalları ve çekirdek gibi ki bunların öncülü ağaç gövdesidir. Ağaç gövdesinde çokluk görünür; ama çekirdekte çokluk ne yönüyledir diye sorulursa şöyle cevap verilebilir: Çekirdek, atomların toplamı olsa da yine ağaç bedeninde olmakla hükmen birdir. Çokluğun zıttı olan birlik de çokluk hükmündedir. Onun için Allah'a vâhid-i lâ-ʿan-ʿaded derler. Yani onun birliği aded karşılığında olan aded değildir. Zira aded miktardır ve miktar karşılığında olan da miktardır. Hak ise miktarla nitelenmez.

Eşyada iki hakikat vardır: Biri, çokluğun öncülü olan hakikattir ki bu miktar cinsindendir. Diğeri, hakikatlerin hakikatidir ki, bu çokluğun öncülü olan hakikatin öncülüdür ve miktar cinsinden değildir. Eşyanın hakikati, miktar cinsinden olduğu

zaman, istenen çokluk ve teklik ile yaratma ve Hakk'ı ayırt etmedir. Sıfat mertebesinin hükmü budur. Hakk'ın zatının zenginliği yönüyle yaratma üzerinde eseri yoktur.

Allahu teâlâ Kur'an'da "De ki: Ey mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım!" (Âl-i İmran/26) demiştir. Bu âyette üzerinde durulması gereken birkaç konu vardır. Birincisi cem' âlemine göre "Mülkün gerçek sahibi Allah" diyen Allah'tır. Fark âlemine göre Allah'ın resulüdür. Nitekim "De ki" hitabı onu bildirir. Cem' âlemine göre bunu Peygamber'e isnat etmek günahtır. Nitekim Allahu teâlâ Muhammed suresinde "Bil ki Allahtan başka ilah yoktur." (Muhammed/19) demiştir. Çünkü Allah'ı bilen gerçekte Allah'tır. Bu yüzden ilmin insanla ilişkili olduğunu söylemek günahtır. Bu günahı ört ve ilmi Allah'a nispet kıl. Zira sen Hak suretisin; senin yüzünden bilen Hak'tır. Senin senliğin benim benliğimde yok olmuştur. Onun için bir mürşide biat ederken "Elin Allah'ın elidir, oku sen atmadın Allah attı ve sana itaat bana itaattir. Gazada onları öldüren siz değilsiniz Allah'tır" denmektedir. Nitekim Enfal suresiden Allah "Savaşta onları siz öldürmediniz, onları Allah öldürdü; oku attığında da sen atmadın, Allah attı; bunu da müminlere kendinden güzel bir lütufta bulunmuş olmak için yaptı. Allah her şeyi işitmekte, her şeyi bilmektedir." (Enfal/17) demiştir.

Cem' âlemi cila mertebesidir, yani Zat, zatında zatı için ortaya çıkar. Fark âlemi ise isticla mertebesidir, yani zatın zatı için zuhur ve tecelli yoluyla belirmesidir. Her mertebe cilayı kapsar. Çünkü -her ne kadar orada esma ve sıfatın açıklığı yoksa da- eşyayı yaratmadan önce de Hakk'ın zatı zatına açıktı. Esma ve sıfatın ortaya çıkması önceki ortaya çıkıştan fazla oldu. Zira bir sureti aynada görmek ile özünde görmek bir değildir. Özünde görmek ilme dairdir. Her ne kadar açık ise de yine keşf hissi ondan daha tamdır. Onun için Hakk'ın rü'yeti, görünüşü rububiyyet mertebesine bağlandı. Zira rububiyyet mertebesi şehadet, görünürlük; zat mertebesi ise gayb, gizliliktir. Üzerinde durulması gereken ikinci konu yukarıda geçen âyette Allah'ın zat mertebesinden sonra bütün ilâhî sıfat ve isimleriyle zuhur ettiği ilk tecelli mertebesi olan ulûhîyet mertebesinin apaçık anlatılmasıdır. Bu gayb ve şehadet mertebelerinin geçididir. Yani sıfat mertebesi, zat mertebesi ve isimleri kapsar. Çünkü sıfat, nitelenen ile var olur ve her sıfatın özel bir ismi vardır; hayat sıfatında Hayy isminin olması gibi. Üçüncü konu ise Allah'ın mülkün gerçek sahibi olmasının açıkça anlatılmasıdır. Bu da ulûhîyet mertebesine uygun olan vasıftır. Zira mülk, sahip olan kimseyi ve sahip

olunan nesneyi gerektirir. Mülk ve mülkü kullanma yetkisi Allah'a aittir. Çünkü kul fakirdir; fakirde de mülk ve mülkü kullanma yetkisi olmaz. Bu yüzden Kur'an'da insanın her işte Hakk'ın halifesi ve mutlak Rabb'in vekili olduğu söylenmiştir. Halife ve vekil olmak tabiidir. Bu yüzden veli zengin ise "Mülk Allah'ındır" dediğinde, zekât yükümlülüğü ondan düşmez. Hakk'ın malından Hakk'ın emriyle zekât verir ki, bu yönüyle ona zengin denilmez. Mal Allah'ın olduğu için, zengin olan da Allah'tır. Fakir kul, Hakk'ın hilafetiyle malı kullanma hakkını elinde bulundurur. Kula izafe edilen işlerin hepsi böyledir.

İşrak vaktinden sonra bu latif mısra ilham oldu: Hâba varmak hûbdur; ama uyanıştan sonra. Burada "uyanış" kavramı iki anlama gelir. Biri teheccüd namazı için uykudan uyanmaktır. Diğeri gaflet uykusundan uyanmaktır. Birincisine göre, kaylûle etmenin geceyi ihya edene göre olduğu söylenir. Geceyi ihya etmeyenler için kaylûle yoktur; çünkü kaylûle eksik kalan uykuyu tamamlamak ve kalkınca ortaya çıkan gevşekliği yok etmek ve sevinci yenilemek içindir. Gafilde ise bu mana yoktur. Uyku üzerine uyku uyumak hicabı kabalaştırır (talîz) ve yaratılışı yoğunlaştırır (teksif). Onun için gıdayı azaltarak, sessizlik, halvet, seher, uykusuzluk vb. ile riyâzet ve mücâhede ederler ki hicab incelsin, hicabın inceliği ile gayb ilmi mütâla'a edilebilsin. İkinciye göre, gafletten uyandıktan sonraki uyku hissi de hoştur, rahatlık sebebidir. Uykuyu terk edip gönül gözünü uyandırmaya çalışmak gerekir. Zira zahir noksan bulmadıkça, batın kemâl kabul etmez. Yani, bedenî hâller ve cismanî işler dilsiz ve zayıf olmaya muhtaçtır. Ta ki ruhanî hâller ve rahmanî tecelliler galip olsun. Terk ve yokluk ehli olmadıkça baki varlık elde edilmez.

Cebrail, Hz. Meryem'e insan suretinde görünüp ruh üflemiştir. O ruhtan Hz. İsa yaratılmıştır. Hz. İsa'nın varlığı tabii şehvetten olmadı, beşer suretinde temessül etti. Şüphesiz yaratılış üzerine galip gelerek ayağa kalktı, kıyam buldu ve aslı ruh olduğu için ölüleri diriltti. Zira, ruhanîliğin nişanı diri olmadır. Hastanın üzerine üflendiğinde yeni bir canlılığın ortaya çıkması gibi. Hakikatte nefes Allah'ındır, onun için nefes ehli olanlar nefesi kendilerinden bilmezler, Hakk'ın nefesi olmak üzere üflerler, üfleyen de Hak'tır.

Rü'yet ile ilim arasında fark vardır. Her rü'yet, görülenin derinlemesine kavrama yoluyla bilinmesini gerektirmez. Onun için Allah, Kur'an'da el-En'am

suresinde “Gözler, O’nu görüp idrak edemez” (el-En’am/103) der. Yani gözler, Hakk’ı görse de bilgisini kuşatamaz, kavrayamaz; çünkü Hak teʿala kuşatandır, kuşatılmış değildir. Bu yüzden bir insan bir nesneyi görmesine rağmen, ilmi, bilgisi onu kuşatmaz ve özünü kavrayamaz. Önce kendi nefsini bilmesi lazım gelir. Bununla birlikte, kendi varlığını görür; lakin ona dair bilgisi, bazı gereklilikler ve engeller iledir yoksa hakikati ile görmez. Âsi olan kimsenin, kendi nefsine zulmettiğini söylerler. Onun vebalini çeker ve ondan zahmet görür. Rü’yetin bir manası da gördüğü nesneyi tanımak ve ayırmaktır. Padişahı tebdil-i kıyafet üzerine görmekle her zamanki kıyafetiyle görmek gibi. Buna müşahede derler. Her müşahede rü’yet olmaz. Onun için yaratılmışların hepsi Hak teâlânın eserlerini ve nurunu görürler, lakin havas olanlar hem görürler hem bilirler. Avam olanlar ise görürler, lakin bilmezler. Bu makama yakın olan âlimlerden bazıları, akılla bazı meseleleri ortaya koymuş ve bunların hakikatini anlayıp bilmiştir. Bu hakikate uygundur; fakat keşfe yakın olmadığı için uzaktır. İşte mürşide yakınlık ve insan-ı kamile hizmet, müşahede ve rü’yetin tamamını elde etmek içindir.

Hz. Yakup, oğlu Hz. Yusuf’u kaybettikten sonra ve Hz. Yusuf’un kardeşlerinden bazı kötü haberler duyduğunda onlardan yüz çevirerek Beytü’l-hazen’e (hüzünler evi) gitti Sonunda üzüntüden gözlerini kaybetti. Mısır ile Kenan arası sekiz merhale mesafe iken Hz. Yusuf’un kendini babasına niçin bildirmediği sorulabilir. Bu her ne kadar merhametsizlik gibi görünse de “Ben bunu kendiliğimden yapmadım, Allah’ın emriyle yaptım” (Kefh/82) âyeti gereğince Yusuf o muameleyi kasıtlı yapmamıştır, yetkili olmadığından yapmıştır. Emrin ve hikmetin gereği böyledir. Peygamberlerin ve evliyanın bu çeşit gizli işleri vardır ki orada aklî kıyas yapılamaz. Bu yüzden sessiz kalmak lazımdır. Hz. Yakup’un gözleri çok ağladığı için kapandı. Zira gözyaşı devamlı olduğunda gözün siyahı beyaza döner ve körlüğe sebep olur. Hz. Şu’ayb da ilâhî muhabbetten dolayı çok ağladığı için sonunda âmâ olmuştur. Fakat Hz. Yakup’un “Derhal görür oldu.” (Yusuf/96) âyeti gereğince görmeye başlaması gibi, Hz. Şu’ayb da görmeye başlamıştı. Hz. Şu’ayb ve Hz. Yakup’un âmâlığı belli bir süredir, ebedî değildir. Hz. Yakup’un ağlamasının Hz. Yusuf için olduğu, Hz. Şuayb’ın ağlaması gibi ilâhî muhabbet üzerine olmadığı sorulursa, şöyle cevap verilir: Yusuf’un ağlaması görünüşte Yusuf’un ayrılığındandır, ama manada ayrılık ilâhî cemalin müşahedesine nazırdır. Çünkü Yusuf, mutlak cemalin muzahirinden mükemmelin ortaya çıktığı kimse idi. Bu kimsenin yokluğu, onu görenlerin yokluğunu

gerektirdi. Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in ayrılığı üzerine, mahzun olup ağlaması da insanlığın hükmü olduğundan başka gizli sırları da içermektedir ki vukufu havasa vakfedilmiştir. Hz. Yakup, Hz. Yusuf'un ayrılığına sebep oldukları için evlatlarının yüzlerine baktıkça hüznü arttı. Bu yüzden âmâ oldu. Enbiyada âmâlar olduğu gibi Kureyşlilerde ve sahabede de vardır. Allah'a nazar edenlerin önce âmâlar olduğu söylenir. Zira dünyada nazardan nasipsizlikleri buna vesile olur. Bu da demektir ki beden gözü fena bulmadıkça mutlak cemalin seyri hasıl olmaz. Üzüntü ve ağlama, insanın kendi isteğine bırakılan işlerden değildir. Celal'e yönelmenin gereğidir. İşte arifler böyle dertle ağlayarak gelip ağlayarak giderler. Bu onların yüce makamlarındandır.

Cüz'î ruhların babası, külli ruhtur. Evladın babaya olan arzusu sebebiyle ağlamasından babanın evlada yönelmesi ve özleyişi fazladır. Çünkü bu onun kendi nefsine duyduğu arzu sebebiyle ağlamasıdır. Çünkü baba evlattan değildir, ama evlat babadandır. İşte bu sırra binaen, baba ve evlat arasında birbirlerine duyulan arzu ve özleyiş vardır. Ayrılıktan üzüntü duyup ağlamıştır.

"Oruç benim içindir, onun mükafatını ben vereceğim" kudsî hadisine göre, oruç Allah'ın Samed olmasıyla ilgili sıfattır. Bu mertebe Allah'a mahsustur. Fakat kulun bu sıfatta etkisi vardır. Çünkü yemekten el çeker. Bununla birlikte ona ihtiyaç duymaz değildir, zira ve nebati nefis gıda ile ayakta durur. Bahsi geçen hadiste orucun faziletinin çokluğuna işaret vardır. Zira oruç hem güzel ahlâk hem de yaratan Rabb'e yakınlıktır. Bu yüzden sûfîler hem orucu daima ruhun gıdası bilmişler hem de terk yoluna gitmişlerdir. Onlara savm-ı dehr hususunda karışan dehrîdir. Zira savm-ı dehr güçlü bir mücadeleye dairdir. Özellikle salih insanların çoğu yasaklanan günler haricinde iftar etmemişler ve geceleri sabaha kadar uyumamışlardır. Zira peygamberin hadisinde olan farklılık, meşreblerin farklılığı ile ilgilidir. Bu yönüyle herkes haline göre irşad edilir. Savm-ı dehr değil, savm-ı visâle gücü yetene bile yasaklama yoktur. İfrad üzerine olup bedenin zayıflığına sebep olanlar bunun dışındadır.

Kur'an'da geçen "Atalarınızı andığınız gibi- hatta daha canlı bir şekilde Allah'ı anın" (Bakara/200) âyeti ile "Biz insana anne babasıyla ilgili öğütler verdik, annesi güçten kuvvetten düşerek onu karnında taşımıştır. Çocuğun sütten kesilmesi iki yıl içinde olur. Bunun için ey insan hem bana hem anne babana minnet duymalısın. Sonunda dönüş yalnız banadır." (Lokman/14) âyeti arasında nasıl bir uygunluk söz

konusudur diye sorulursa, bu mana iki makam itibarıyladır: Biri Hak makamı, diğeri halk makamıdır. Hak makamı cem ve şuhûdda, ataları anmayı dilden ve gönülden bırakmaktır; çünkü vacib olan Hakk'ın yanında mümkün olan halktan bahsetmek olmaz. Ama halk ve fark makamında ve ihticâbda sebep ve vasıtadan bahsetmeye izin verilir. Şüphesiz bu makamda onlardan bahsetmek ve şükretmek gerekir. İnsanların geneline mutlak nimette şükür lazım gelir. İnsanların bir kısmı ebeveyn olduğu için nimet-i mahsusa yönüyle şükretmelidir; çünkü var olma nimeti diğer ilâhî nimetlerden daha kuvvetli ve yücedir.

Bütün nimetler, varlık nimetinin mülhakâtındandır; çünkü yoklukta hakikat ortaya çıkmaz. Sayısız nimet veren Allah da nimetten daha üstündür; lakin herkes meşrebine göre bir yere bağlanmıştır kimisi de salıverilmiştir. Mahcublar, fazilet ve rahmet, cennet ve derecatla; mükâşifler, mufzil, rahim, Allah'a yakınlık makamı ve visal ile övünürler. Mükâşifler, en yüksek makamdadır; çünkü bağları Allah'adır. Hakk'ın zatının talep edilmesi akla uygun ve hayal edilebilir değildir. Ancak kendinden zatı talep etmek imkânsız ise de kemâli yönüyle talep etmek caizdir. Kemâli ise esma ve sıfat da ilâhî hakikatlerdir. Onlara bağlanmak arka çıkanlara bağlanmaktan daha iyidir ki varlığın hakikatleridir. Allah, esma ve sıfatları vasıtasıyla talep edilir. Bu vasıta ile zata bağlanılmasa da yalnızca sonradan ortaya çıkanlara bağlanmak da işe yaramaz çünkü sonradan ortaya çıkanlar, kabuk; esma ve sıfat, öz ve müsemma özün özüdür.

Küre şekli: Allahu teala başlangıçta "felek" denilen yuvarlak bir nesne yarattı. Cem' âleminden fark âlemine ve birlikten çokluğa inmekle, yaratma işi daima düz bir şekilde olmaz. Yaratılanlara son yoksa da her varlığın sonu ya sülûk ya da tam bir yok olma ile ilgilidir. Bütün ilâhî hakikatler dönme ile ilgilidir. Küre şeklinin başı ve sonu yoktur.

İşitmek, görmek, söylemek, sevinmek, gülmek, alay etmek ve benzerlerine varlık âlemi ile ilgili sıfatlar derler. Bunlar aslında kulların niteliklerindendir; fakat varlık âleminin yokluğu mertebesinde bu sıfatlarla Allah da nitelenir. Gerçi o, zikredilen mertebenin üstündedir, her türlü noksandan uzak ve arıdır. Mevcut olan her nesnede işitme ile sevinçten dolayı oynama, harekete geçme vardır, tıpkı Hz. Muhammed'in bazı ashabıyla Uhud dağına çıktığında dağın hareket etmesi gibi.

İkincisi, Kur'an'ı ve ilâhî kelimeleri, nağmeli ve ahenkli bir şekilde okumak gereklidir. Hatta Arap şarkıları da bunun gibidir. Zira Peygamber (sav) onu dinlemiş ve bayramlarda ve mevsimlerde kaside okuyucu kızlara ve erkeklere izin vermiştir. Kaʿb bin Züheyr'in kasidesini dinleyip hırkasını Kaʿb'a vermesi meşhurdur. O hırka, Abbasi halifelerinin elindeydi, sonra Hülagu istilasında kayboldu. Bazı kimseler hâlâ Osmanlı hazinesinde bulunan hırka-ı şerifenin o olduğunu ve seferlere giderken yanlarında götürdüklerini söylerler. Bundan anlaşılıyor ki Kurʾan ve onun hükmünde olanların dışındakilerin dinlenmesine ruhsat yoktur. Çünkü onlar heva ve şehveti harekete geçirir, gazel ve benzerleri gibi. Bu türleri okumaya ve dinlemeye ruhsat olmayınca, şarkı söylemeyle bir tutmak, yakın görmek en doğru yoldur. Fakat velilerden mecaz şeklinde ortaya çıkan kelimelerle mahcûplardan ortaya çıkanlar arasında büyük bir fark vardır. Çünkü velilerden ortaya çıkan hayydır ve bu, üzerinde Allah'ın ismi söylenen kurban gibidir. Yani nefsin kötü niyetlerinden temizlenmiştir. Zira kastedilen şey, yoruma dairdir, görünüşe değildir. Öyleyse o tür sözleri, dış görünüşüne göre değerlendirenler hata ederler. Mahcûpların kelimeleri ise leş gibi pistir. Çünkü Allah'ın ismi üzerine bina edilmemiştir ve onunla başlamamıştır. Temeli olsa olsa nefse ait kötü niyetler ve şehvetlerin arzusudur. Ârifler arasında her mecaz için hakikat vardır. Fakat söyleyenin amacı gerçekleşmeyince başkalarının yorumundan ona fayda gelmez; olsa olsa idrakinin faydası olur. Nitekim bazı hâl ehli, bazı mecaz kelimeleri işittiğinde vecde gelmiş ve söyleyeni ziyaret eylemişlerdir. Bundan anlaşılıyor ki, her nesne niyet ve idrakle ilgilidir.

Üçüncüsü, açıkça ve yüksek sesle şarkı söylemek gereklidir. Onun için söylenen hadiste şarkı söylemenin açıklığına yorum meydana geldi. Kurʾan'ı ve onun hükmünde okunmasına izin verilenleri açık ve yüksek sesle okumak, gizlemekten daha iyi ve uygundur. Çünkü açık ve sesli okuyuşta, okuyana ve dinleyene birinden diğerine geçen fayda vardır. Çünkü nefeste daha kuvvetli ve tesirde daha şiddetlidir. Onun için İmam-ı Âzam nağme ile söylemeye izin verdi ve sufilere açık zikri gösterdi. Sesin çirkinliği, dinleyeni nefret ettireceği için nağmeli söyleyişte ses güzelliği de gereklidir. Kurʾan kendi zatında güzelken, sesin güzelliği ile sonradan ortaya çıkan güzellik de güzellik üzerine güzellik katar. Kur'an'ın şanına uygun olan da güzelliğin bütün yönlerini kapsamasıdır.

Dördüncüsü, kıraatin hafifletilmesiyle zamanı atlarcasına aşmaya (tayy-i zaman) işarettir. Çünkü uzun zamanda ortaya çıkacak okuyuş kısa zamanda ortaya çıkardı. Bu manaya, zamanın yayılması derler. Mesela Mağribli şeyhlerden Ebû Musa es-Sederânî bir gün ve bir gecede yetmiş bin hatme ederdi.

Beşincisi, geçimini el emeğinden sağlamanın hayırlı olduğuna dairdir. Çünkü dünya çalışıp kazanma yeridir. Davud aleyhisselam zirh dedikleri savaş zırhını yapar, oğlu Süleyman aleyhisselam zenbil dokur ve onunla iftar eylerlerdi. Hz. Muhammed'in zanaatı cihat kılındı. Yani rızkı, kılıcına bağlı oldu. Görünen rızk ile ilgili hüküm budur; ama görünmeyen çok daha faydalı olan rızık yukarıya aittir ki bu, çalışarak kazanmadan ortaya çıkan ilâhî ilimlerdir. Zira bu ilâhî ilimler, sonradan kazanılan ilimlerden daha üstündür. İlahî ilimler, kudret âleminden, kazanılan ilimler hikmet âlemindendir.

"Kur'an'ı teganni ile okuyan bizden değildir" hadisinde "teganni" gına, şarkı, musiki'dendir. Yoksa bazılarının sandığı gibi istiğnadan değildir. Zira istenen makbul olan tegannidir ve bu Arap nağmesi üzerinedir. Kur'an'ın indirilmesinden önce hevâya bağlı olan gazel ve kelimelerle teganni ederlerdi. O teganni yasaklanıp Kur'an ile teganni etmek tayin olundu; çünkü Kur'an hidâyet ve nurdur. Böyle hidâyet ve nur varken, heva ve zulmet olan şeylerle meşgul olmak ömür israfı ve vaktin boşa harcanmasıdır. Hevâ ehli, hevâya bağlı olan işleri ilan ettiğinde hidâyet ehlinin de hidâyete dair olan işleri ortaya çıkarması gerekir. Zulmet ehli, zulmetleriyle hakkın nurunu söndürmeye kadir değildirler. Zira her asırda hak yolunda din âlimleri ve ümmetin velileri vardır. Onların takvasınun nuruyla hevânın ve bid'atın zulmeti yok olur.

Bahar mevsimi, cemal alemine işarettir. Çünkü çiçeklerin ve gün ışığının açılıp tebessüm etmesi ilâhî ferahlığın görünüşüdür. Yani kış günlerinde olan celal ve sıkıntı, cemal ve ferahlığa dönüşür. Gizli hazine mertebesinden isimlerin ve sıfatların ortaya çıkması gibi tuhaf haller meydana gelir. Fakat izafet mertebesinden kurtulan kemal ehli için, hazan ve bahar birdir. Zira gece ve gündüz olmayan âlemde, onlar âlemin kışı ve baharından habersizlerdir.

Büyüklerden bazıları tıpkı yüksekle alçağın aynı yerde bulunamayacağı gibi sabırla şevkin de aynı yerde bulunamayacağını söylemişlerdir. Sabır mahalli, kavuşma mahallinden farklıdır. Zira sabır, utanma makamında olur. Sabır, nefsanî bir sıfattır ve

nefsi iğrendiği nesne üzerine hapsetmektir. Şevk ise ruhun sıfatıdır, onu ulvî âleme çeker. Zira nefs süflî, ruh ulvîdir. Cesed, süflî nefse çeker. Onun için daha üstün hali sabırdır. Zira cesed makamı, imtihan makamıdır. Dünya hayatının vatanı sabırdır ve hükmü imtihandır. İnsan bu vatanda oldukça vatanın hükmüne tâbidir. Bu manadan sadece insanların çoğunluğu değil, sâliklerin çoğu dahi habersizdir. Bu yüzden bütün melekleri bir perdede karşılaştırırlar. Bununla birlikte arz melekleriyle sema melekleri arasında fark vardır. Arz melekleri görevli ve yasaklayıcıdır. Sema melekleri ise görevlidir; fakat ulvîde olan ruhların komşusudur. Süflîde olan ise keşfin insanları ve cisimleridir. Bu yüzden arz melekleri, vatan bakımından emir ve yasaklamada insan ve cine tâbidir. İşte kâmil insan, arzın halifesi ve topraktan gelen olmakla birlikte tutku ve imtihandan ayrı değildir. Gerçi kendini düzelttiği sürece ruhla ilgili kaygısı yoktur; ama bu vatanda oldukça asıl cismi, bedeni büsbütün ruh hükmünde görmek imkansızdır. Onun için gayb âleminden ayrı düşmenin belirtilerinden ve imtihandan ayrı değildir. Hüznü ve ağlaması diğerlerinden üstündür. Herkesin ilâhî ve varlık alemi ile ilgili sıfatları, marifeti kadardır. Çünkü ilâhî marifetler noksansız olursa, sıfatlar ve vasıflar da ona göre olur. Hz. Muhammed kendini çok korkan ve çok takvalı olarak nitelerdi. Zira âlimlerin âlimi ve akıllıların akıllısıdır. Bu yüzden cehaletten uzak oldu ve âlimlerin haşyetine sahip oldu.

Haşyet, bir nesnenin sonunu bilip ondan korkmaktır. Bununla birlikte bir yerde kesin bir ilim ve tam bir bilgi yoksa, orada haşyet de yoktur, tamamen korku vardır. İnsanların çoğu cehaletlerinden ötürü korku ve haşyetten uzaktır. Hak onlarladır, lakin onlar mahcûb olmaları yönüyle Hak'la değildir. Bir kimsenin arkadaşını görmesi ile, kör olup sadece onun haberiyle yetinmesi aynı şey değildir. Bu sebepten ötürü "Haber, gözle görmeye benzemez" demişlerdir. Gözle görmek, muayene ve müşahede etmek, haber ve şuurdan kuvvetlidir. Haber, görmenin yoludur, vasıtasıdır. Önce haber, sonra görme gelir. Nitekim "İnsan önce kulaktan âşık olur, sonra müşahedeye talip olur" derler. Cebrail (a.s.) üç sene Hz. Muhammed ile bir araya geldi. Peygamber (s.a.v.), vahiy vakti görünmezlik, görünürlük ile değişip gözlerine melekler görünmeye başlayana ve rüyaya ihtiyaç kalmayana kadar Cebrail'in (a.s.) sesini duymasına rağmen kendisini görmedi. Zira hayal gözü, his gözünden kuvvetlidir.

Ruhun taalluku. O ruh ki ona müdebbir ruh, üflenmiş ruh, yay ruhu, göreceli ruh, sultanî ruh ve insanî ruh derler. Onun belirme yeri dimağdır. Hayvanî ruhun

belirme yeri ise kalptir. O ruhun insan bedenine büyük bir bağı vardır, ona tedbir ve tasarruf bağı derler; hayvanî ruhun bağına, sirâyet etme bağı dedikleri gibi. Gerçi o tedbir bağı "Her nefis ölümü tadacaktır." (Âl-i İmran 185) âyeti gereğince ölüm halinde bedenden kesilir. Bu yüzden ona ayrılmış ruh derler. Ama unsurlara (maddî âleme) olan bağı ölümsüzdür. Çünkü ruh üflenmesinden amaç, hayatla görünür olmasıdır. O hayatın, beden şeklinden dolayı ortadan kalkması da beden maddesinden dolayı ilave edilmesi de gerekmez. Bu yüzden müdebbir ruhun dünya ve ahiretteki bineği ölümsüzdür. Yani dünyada bineği kesîf beden olduğu gibi ahiretteki bineği cennet ehline latîf ve cehennem ehline kesîf olur. Berzah âlemi dünya ve ahiret arasındadır. Orada bağ ya dünya hayatında olan bedendir ya da unsurlardır. Bu bağ, dünya hayatının bağı gibi değildir. Çünkü dünya hayatında görünürde ruhun ışıltısı vardır. Ölümden sonra ise bu ışıltı yoktur. Her durumda bedene veya unsurlara (maddi âleme) olan bağdan ayrı değildir. Dünya, ahiretin şekli ve kalıbı; ahiret ise onun mana ve kalbidir. Yani insan bu vatanda oldukça beş duyu ile idrak edilen âlemde ve bu dünyadadır ve ona nispetle ahiret mana ve kalp gibidir ki kalp, kalıba göre gizlidir. Ahirette müdebbir ruhun dünya hayatına göre şekli nasılsa orada da bedeninin şeklini korumak, önlem almak ve daimî kılmak için kalp, kalıp suretine girer. Dünya ve ahiret ruhu, bineksiz ve bağsız kalmaz. Filozoflar ve bazı mutasavvıflar tecerrüde yönelmişlerdir; fakat bu batıldır, çünkü tecelliye zeval verir. Halbuki Allah verdiklerini geri almaz, dünya âlemini tecellisiz bırakmaz. Suret ve ruh hep bir yerde devreder ve birbirinden ayrılmaz. Bu yüzden olgunluk kazandıktan sonra dünyaya ait her şeyden vazgeçmek gerekmez. Hâl, sonsuza kadar şekillenmiştir ve tecellinin sureti de onda açıkça görünür. Ahiret vatanının ise başka isimleri vardır, bunlarda beka vardır. Mesela Bakî isminin tecellisi ahirette olur. İşte tecelli sırrından haberli ve habersiz olanların halleri budur. Haberli olanlar insanı bineksiz alıkoymazlar ve Rahman'a ait ilâhî suret gerekliliklerıyle ispat ederler. Zira mücerred ruhta isimlerin hepsinin tecellisi olmaz, mücerred zatta olmadığı gibi.

Yaşamak ve yiyip içmek iki türlüdür: Biri ruhanî ve biri cismanî. Yalnız biri eksiktir. İnsana ait olgunluğa uygun olan Naîm cennetini kazanmaktır. Çünkü Naîm suretinin mana ehline tenezzülü yoktur; fakat tecelli türlerine vesilesi çoktur. Ahirette suret, manaya engel olmaz, tıpkı dünyada olgunluk ehline göre engel olmadığı gibi. Dünya ve ahiret birbirinden tamamen farklıdır. Dünyada hicab ne kadar ince olsa da

kesif beden tamamen kesafetten çıkamaz. Bu yüzden hastalıklara tutulmuştur. Cennette ise hastalıklar ve acılar olmaz.

Kınama: İnsan tabiatında meyletmek ve alıkoymak vardır. İnsan bütün isimleri kendisinde bulundurur. Eğer kâmil ise bilfiil, eğer nakıs ise bilkuvve isimlere eşya ile döner. Esma ne kadar çok çeşitli ise eşya da suret ve manada, nitelik ve nicelikte zıtlık üzerinedir. İki zıttın hükmü biri birini kınama ve kin beslemedir. Çünkü insanın anlamlarından her biri bir matluba taliptir. Hakikati ise kendine uygun olanı çeker. Şüphesiz bir hakikat ve parçanın kendine uygun olana meyli vardır ve diğerleri üzerine onu ikram eder. Elbet hakikat ve diğer parçası o bölümde onu kınar ve "Bana uygun olana niye meyletmedi?" diye düşmanlık eder.

İnsanın kendi nefsi dışında gözle görülen bütün varlık âlemi (âfak), nefislerin bütün ayrıntılarıyla açıklanmasıdır. İnsanların çoğunun bir cinsten olmakla birbirlerine kin besleyip kınaması bu sebepledir. Aslı, gerçek fıtrattan sapmadır. Eğer herkes varlıklar yaratılmadan önce Cenab-ı Hakk'ın tecellisinden bol hisse alıp ilk sözleşme üzerine sabit kalsaydı, her biri bir matluba talip olurdu. Yani talep yönünde birlik olurdu. Bu yüzden âşık ve zâhid arasında kısım kısım ayrılık vardır. Âşığın istediği Cenab-ı Allah'ın görünüşüdür, tecellisidir; zâhidin istediği cennettir. Cennet yaratılmış şeydir, Allah ise yaratandır. Yaratılmışa bağ (taalluk) ile yaratana bağ aynı seviyede olmaz. Zâhid, âşığın da kendi muradına talip olmasını ve aynı cinsten olup birbirleriyle muhabbet etmelerini ister. Nitekim âşık da zâhidin kendi gibi olmasını ister. İşte bu âlemde meyllerin farklılığı meyl erbabının birinin birinden kısım kısım ayrılmasını gerektirdi. Berzah erbapları arasında da farklılıklar vardır. Çünkü ayne'l-ayna ermemişlerdir. Evliyanın kamilleri ise birbirlerine muhabbet üzerinedir. Hatta sözlerinde bile birlik vardır. Zira hepsi Allah'tan nakledilenden almıştır. Orada ihtilaf yoktur. Zira ayne'l-ayndır. Bu âlemden levm ve buğz yükselmez, ateş yükselmediği gibi. Kemal erbabının içleri, aşk ateşi ve muhabbetten başka sebeple yanmaz. Kınayanın kınamasına bakmazlar. Zira kınamanın, kınayanın küçüklüğünden olduğunu bilirler. Deniz, küçük selden bulanmaz. Bu yüzden ıtlak ehli rahatta, kayd ehli ise mihnettedir. Çünkü bütün ve parça bir değildir. Nitekim serçe, hüma mertebesine uçamaz; karga, bülbül perdesine erişemez; kör, görenle yan yana yatamaz; kertenkele ile balık arasında bir bağ olamaz.

Suretlerin ve yerlerin farklılığı gibi isimlerin de farklılık üzerine olmasına şöyle örnek verilebilir: Hayatın sırrı olan su, gözde olursa gözyaşı, ağızda olursa salya, mesanede olursa idrardır. Çünkü yerlerin çeşitliliği ile isimler ve hükümler de farklılaşır. Eğer böyle olmasaydı bütün şeylerin bir olması gerekirdi. Çeşitlilik buna engeldir. Aynı kaynaktan altın, gümüş ve bakır elde edilmesine rağmen, bakıra altın ve gümüş denilmez.

Himmetler, amellerdendir. Çünkü, her amel, himmeti yani amaç ve niyeti kapsar. Ama sidretü'l-müntehaya ve ilâhî isimlere, esmaya ulaşmaz. Sidre ve isimler ise amellerin vatanıdır. Salih amelde olan iyi niyet, binek gibidir; ameller ona binerek yükselir ve tabiat mertebesinden çıkar. Kasıtsız ve niyetsiz olan amel, ruhsuz bir şekilde tabiat çamuru âleminde kalır ve makamına uçamaz. Bu şekilde ecir ve sevabı olmaz.

Amellere niyet gereklidir. Bedenin ruhla var olduğu gibi, amel de niyet ile var olur. Zira ruhsuz olan suret ve beden yarımdır. Amaç ise suretin eksiksizliğidir. Bu yüzden ölüye ve hayvana suretin yarısı dediler. Eşya, esmaya ve esma müsemmeya bağlıdır ve amel de niyete bitişiktir. Eğer niyetten ayrı olursa ölü gibi hareketsiz şekilde yerinde kalır ki bu gurbet makamıdır. Aksi takdirde vatanına ulaşamaz ki bu da esma makamıdır. İşte bedenin gurbeti olduğu gibi ruhun ve amelin de gurbeti vardır. Bedenin gurbeti hissî gurbet; ruhun gurbeti manevî gurbettir. Manevî gurbet, kevn âlemi ve tayy âlemi iledir. Amel de böyledir. Şu hâlde her nesneye uygun olan şekilde gurbet ve vatan vardır. Müridin vatanı şeyhin kalbidir. Müritten kalp irtibatı ve hizmet; şeyhten nefes olmadıkça maksud hasıl olmaz.

Çam kozalağı şeklindeki ete kalp denir. Çünkü, kalbi kapsayan batın kuvvet, haller arasında değişme üzerinedir. Bu yüzden insan bazen mutludur, bazen üzgündür; ya sevinç ve yaratılışa uygun olan işledir veya ruha uygun olan tecelliler, ilhamlar ve hakikatler iledir. Hüzün de böyledir, yaratılışa uygun olan işlerin dışındakilerden ve ruha göre ihticâb ve sıkıntıdan doğar. İhticâb iki şekildedir. Biri şüphesiz ihticâbtır ki avamın ihticâbıdır. Diğeri fiillerle sıfattan veya sıfatla zattan ihticâbdır ki havas ihticâbıdır. Bütün durumlarda ilâhî tecellilere şahit olmak nasip olmaz; fakat durumların çoğunda sıfatla ihticâb meydana gelir. Hz. Muhammed, ilâhî tecellilere şahit olduğu vakitlerin dışında daima hüzünlüydü. Bu yüzden oğlu İbrahim vefat ettiğinde hüzünlenip ağladı. Allahu teâlâ, "Nerede olursanız olun, O daima sizinle

beraberdir" (Hadid, 57/4) âyetiyle beraberliğe işaret ederken, yine de insan ayrılık sebebiyle vuslat talep eder. Vuslat, hicabın ortadan kalkması ve örtünün giderilmesi ile olur ve bu gerçekleşmedikçe ayrılık bitmez. İşte vuslatta ayrılık budur. Hak sizinledir, ama cehliniz bu manayı anlamaya engeldir. Şu hâlde cehaletten ilme firar etmek gereklidir. Hak gözle görülene kadar ilim mertebesinden de 'ayn mertebesine firar edilmelidir ki Hak mutlak kalıp gören ve evvel görülen olsun. Hakikatler ortaya çıkana kadar 'ayn mertebesinden de firar etmek lazımdır. İşte insana bütün bu durumlarda ayrılığı hissetmek düştü. İlahî tecellilere şahit olmak, kudret gibi çok özel (ehas) oldu. Zira ilim mümkünlere ve mümkün olmayanlara bağlıdır. Kudret ise sadece mümkünlere bağlıdır. Bu sebepten Allahu teala makdur değil, malumdur.

Mekruhlar yani hoşa gitmeyen tiksindirici şeyler, yaratılışın tiksindiği yüce işlere sebeplerle bağlanır. Nitekim hadiste şöyle gelir: "Cennet mekruhlarla çevrilidir." Bazı mükâşifinin, Ma'rûf-ı Kerhî'yi ateşin ortasında ateşle çevrili görmesi işaret eder ki, âşık ateşinin acısına dalmadıkça menzil ve makamına ulaşamaz. Nitekim ateşin çemberinden geçmedikçe gül bahçesine giremez. İşte bütün peygamberlerin ve velilerin müptela oldukları şiddetler, zâtın şuhûdunun ortaya çıkıp zatın zatının vücuda gelmesi amacıyla vücutlarından perdeleri tamamen yok etmek içindir. Ancak bu şekilde Hak ile arasında perde kalmaz.

Avam zahir olan güzellliğe, havas ise bâtın olan güzelliğe meyleder. Çünkü avam sadece zahiri, dışı görürken, havass bâtını yani içi görür. Zahir gözü açık olan şehvete meylederken, bâtın gözü açık olan ibadete meyleder. İlk meyli, ikincisine dönüştürmeye çalışmaya mücahede denir. Bunu yapmak zor olduğu için çoğu insan hicâbda kalır.

Allah'ın zatı dışındaki bütün varlıklar melek, felek, yıldız, tabiat, unsur, maden, bitki, hayvan ve insan olmak üzere dokuz sınıftır ve bu sıralama üzerine yaratılmışlardır. Bunlar için Allah'tan başka üstün merci yoktur. Hepsinin sahibi Allah'tır. Onlara varlıklar, âlemler denir. Yani, imkân âleminden varlık âlemine gelmişlerdir. Onun için bunlardan birine ait olmaları uygun değildir; çünkü yaratılmışa ait olmak, himmetlerin büyüklüğünün gerekliliği değildir. Zikredilen işlerden birine ait olan sâlik ona kul ve o nesne ona sahip olur. Böylelikle Hakk'ın kulu olup bütün masivâdan hür ve âzad olur. Zira Hak, kulun vatanıdır, evveliyet ile sıfatlanmıştır.

Sülûk ise, esma menzillerinden geçip evvelki menzile ulaşmadır, berzahta durmak değildir. Bu ulaşmaya 'urûc derler.

Salikin zât alemine dâhil olup şer' sınırlarını kabul etmesi ve kendini gizlemesi makbuldür. Bunu yapan gruba Melâmiyye denir. Melâmiyenin hayırlısı da gizli olanlarıdır. Peygamberler, tebliğ ile görevlendirilmiştir; veliler ise böyle değildir. Peygamber güneş, veli ay gibidir.

Son, başa döner; çünkü başlangıç yüce Allah'tır. Bu oluş âleminin ve insanın, son bulduktan sonra "O evveldir" (Hadid, 57/3) âyeti gereğince yine başlangıç sırrına dönmesi gerekir. Sülûk, döngüseldir, doğrusal değildir. İşte asıldan ayrılanın yine asla dönmesi gerektir. Nefsin bilgisi asıl ve Rabbin bilgisi füru'dur. Aynı zamanda Rab asıl ve kul füru'dur. Onun içi kulun babası Hakk'ın nurudur denir. Nitekim hadiste de "Benim babam Hakk'ın nurudur ki, ortaya çıkışım onun tecellisinin eser ve neticesidir. Diğer mü'minler benim nurumdan şubelere ayrılmıştır" denir.

Aşağı olmanın zıttı yücelik, muhtaç olmanın zıttı ise zenginliktir. Bunların ikisi de ilâhî sıfatlardandır. Aşağı olma ve muhtaç olma ise oluş sıfatlarıdır. Aşağı olma ve muhtaç olma vuslat vesilesi, aksi ise ayrılık sebebidir. Aşk ve muhabbet güçlü vasıtalardır. Pek çok zillette kalan kimse vâsıl değildir; ama âşık olanlar mahrum olmazlar. Onun için âşığa azap yoktur; çünkü azap ayrılıktan doğar ve perdeyi kaldırmak içindir. Muhabbet ise seveni sevilene çeker ve perdeleri yırtar. Muhabbet ve heva ulvî âlemden şerefli nesnelerdir, hangi gönle düşerse onun üzerine musallat ve hâkim olurlar. Onun için aşk ehli iradesizdir.

Ulvî muhabetten düşmeye heva derler. Bu darabe babından olan hevadır, muhabbet manasında olan heva ise ilm bâbındandır. İkisi birbiriyle çelişmez. Kul kendinden boşalmadıkça, Hak nuru ile dolmaz.

Zenginlik Hakk'ın zatî sıfatı ve fakirlik ise kulun aslî sıfatıdır. Bunlar birbirinin sınırını aşmaz. Kul, ilâhî hakikati ve kevnî hakikati toplar. Ama kevnî hakikati aracısız ve ilâhî hakikati doğal olaraktır. Şu hâlde kul, üzerinde ilâhî sıfat kaftanı olsa bile, imkân mertebesinden ayrılamaz. Hak sende tasarruf sahibidir ve sen yine sensin. Hak yine Hak ile bilinir. Çünkü vacip ile mümkün arasında münasebet yoktur. Şu hâlde kendi hakiki nuruna delil olan yine gölgesinin nurudur. Hak senden kendini müşahede eder, bilen de odur. Gel şimdi aşka düş ki Hakk'ın nuru ile aydınlanasın ve Hakk'ı Hak'ta bulasın.

Süs ikidir: Birincisi, Allah'ın süsü ve ikincisi dünya hayatının süsü. İlahî süs de ikidir. Biri namazda ve dışarıda örtünmek için meşru olan kıyafettir. Mesela sakal insanın süsüdür. Süs olması itidal üzere olmasıyladır. Yani aşırı olan uzun sakal, süs değildir. Allah'ın meşru kıldığı süs haram değildir. Belki haram olan süs dünyadır. İlahî süsün ikincisi, ilim ve irfandır ki dış kıyafet gibi çürümez ve erimez. Kâmil insan ve veli makamıdır. İlâhî ilmi kalbe gerçek takva giydirmiştir. Bu dış kıyafet ve şeklî ilimden hayırlıdır. Sonuç olarak takva, şer'î ameller ve süluk olmayan her ilim ve marifet, şeytanîdir, Rahmanî değildir. Bu yüzden ışık cemaati kınanmıştır. Riyazetleri ruhban ve felasife riyazeti gibidir ki şer'e tabi değildir.

İlimler iki türlüdür: Biri kevnî ilimlerdir. Salih amellerle ilişkilidir ve bu ameller ilim ve ilâhî hakikatlere bağlıdır. Diğeri ilâhî ilimlerdir ki, zat, esma, sıfat ve fiiller ona bağlıdır ve bu ilimlere son yoktur, zat ve sıfata son olmadığı gibi. Kevnî ilimler ise, kevn gibi sonludur. Buyrukların kendisi de sınırlandırılmıştır. Sınırlandırılmamış olana ermek, sana Hak'tan saf lütuftur. Çünkü bu, katrede derya bulmak gibidir. İlahî ilim, amel mertebesine vakfedilmiştir. Hakikî ilimler ise şeriata uygun amellere bağlıdır.

Hakk'ın rü'yetinin cennette mü'minler tarafından görülmesi: Zahir âlimleri Allah'ın cennete mü'minler tarafından görülmesinin ihtilaf konusu meselelerden olduğuna ve dinin zaruretinden olmadığına inandılar. Şu hâlde ona inanmak gerekli değildir. Batın âlimleri onu inanç kısmında topladılar. Çünkü ârifin göz diktiği yer, cemalin müşahedesidir. İlmin müteallıkı uluhiyet mertebesidir ve bu, sıfatla birlikte zatın mertebesidir. Bu, Allah'ın zat mertebesinden sonra bütün ilâhî sıfat ve isimleriyle zuhur ettiği ilk tecelli mertebesidir. Rü'yette birkaç ibret vardır. Biri rü'yetü'l-Hak bilâ halk'tır. Yani Hakk'ı bulmak ve yaratılmışları yok etmektir. İkincisi rü'yetü'l-halk bilâ Hak'tur. Yani yaratılmışları bulup, Hakk'ı yok etmektir. Sonuncusu da rü'yetü'l-Hak me'a'l-halk ve rü'yetü'l-halk me'a'l-Hak'tır. Yani Hakk'ı yaratılmışlarda müşahede etmektir. Cennet ehli, esma ve sıfatıyla iki rü'yeti birleştirip Hakk'ı yaratılmışlarda görürler. Yani yaratılmışlar, Hakk'a ayna olur. Kazanç makamına girdiklerinde yaratılmışları Hakk'ta görürler. Yani Hak, halka ayna olur. Bu sıfatla cennete dönerler. Şu hâlde emrin hakikati, yaratılmışların yok olması ve Hakk'ı Hak'ta bulmaktır.

Temessül, belirli bir şekil ve surete girme: Ruhlar belirli bir şekle girmeleri gerekirse gerektiği şekilde surete girerler. Mesela Cebrail ve Azrail, Arap suretine

girdiği zaman organ ile şekle girerler, bu surete girme onların meleklere ait hakikatleri ile çelişmez. Çünkü her nesne yerine göre şekil değiştirir. Hak tealanın, sıfatıyla surete girmesi de böyledir. Nitekim Hz. Peygamber'e delikanlı suretinde göründü.

Allah'a erişmek dilersen yemekten kesil. Huyun düzeltilmesi rüyet sebebidir, masivadan el çekmek, vuslat sebebidir. Masivadan iz kalmadıkça ve Hakk'a yönelme olmadıkça menzile ulaşılmaz. Şimdi bu yola yönel ki menzile ulaşıp muradına eresin. Riyazet başta zor görünür ama yavaş yavaş kolaylaşır.

Muhabbet makamı, Müslümanlara özeldir. Bunun için Peygamber'e Allah'ın sevgilisi denildi. Yani fena makamına göre sevilen ve bekâ makamına göre sevendir. Tüm peygamberlerin kemalâtıyla da sıfatlanmıştır. Ümmet de bu yol üzeredir. Bu yüzden kıyamette "ben, ben" demezler. Mecazî seven ile hakikî seven arasındaki fark budur ki, mecazî seven kevne bağlıdır ve kevne âşık olmuştur. Hakikî sevenin bağlılığı ve aşkı ise aslınadır. Bu ikisinde de şartlar, gereklilikler ve sebepler birdir, ancak aralarındaki ihtilaf, bağlandıkları şeylerdedir. Aşkın galip gelmesi ve sevdadan perişan olma hâli, mecazî ve hakikî seven ile varlığını sürdürür. Bu, muhabbet davası edenlerin insan-ı kâmil olması içindir. Çünkü aşk ve muhabbetin galip olduğu yerde akıl ve şuur gider ve kulun benliği Allah'ın zatında yok olur. Allahu teala akılları ile şehveti reddetmeleri ve kuvvetleriyle irfan tahsil eylemeleri için insanı ve cinleri, akıl ve şehvet üzerine yaratıp, onlara düşünme kuvveti verdi. Kur'an mutlaka aklı red içindir. Onun için filozoflar ve hakîmler gibi Allah'a tabi olmayanlar kabul görmediler. Zira eğer akıl ve fikir yetseydi, putlara ibadet gibi dinen uygun görülmeyen işler ortaya çıkmazdı. Şu hâlde cüz'î akıl dikkate alınmaz. Muteber olan kutsî akıldır. Kutsî akıl, şeriata uygun kurallar ve hükümlerle amel ve içtihadın meyvesidir.

Melamîyye, halkın ayıpladığı, kınadığı bir gruptur. Onlar her âlemde mertebelere göre ortaya çıkarlar. Bu sebepten halleri gizlenmiş olur. Bununla birlikte onlar bu tarikatın adamlarıdır. Onları inkâr etmek hallerini inkâr etmektir. Allah onların kalplerine tecelli eyleyip onları hayrete düşürür. Bu yüzden belalara tahammül etmek onlar için kolaydır. Sıkıntıya düşmezler, çünkü sevgilinin muamelesinden zevk alırlar. Sevgilinin ismini anmaktan ve dinlemekten hoşlanırlar. Hallerini gizli tutup inkâr edenlerin yanında sırrı açık etmemeleri, sevgilinin perdesini korudukları içindir. Melamet, şer ile hareket eder, şerrin zıttı ile değil.

Zatla birlikte bulunmaktan murad, ilâhî ilimlerdir. Bunda vasıfla mevsuf, ilah ile me'luh arasında olan irtibat gibi bir bağ vardır. Çünkü bütün peygamberler Hakk'a göre, beraberdir. Şu hâlde Hakk'a yolculuk yapmak cehaletten ilme yolculuk yapmaktır ve Hak'tan yaratılmışlara dönmek de Hakk'a doğru ilerlemektir. Lakin bu ilerleyiş çeşitli isimler itibarıyladır. Mesela isra ve tenakkul, ilâhî isimlerden ilâhî isimlere harekettir.

Hakk'ın geniş rahmeti vardır ve her mertebeye göre bir çeşit rahmetle vasıflandırılmıştır. Gerçi kahır da rahmettir, tıpkı acı ilacın hastaya rahmet olduğu gibi. Lakin lütuftan olan rahmet de bir başka türlüdür, şekerli şerbet gibi. İşte ârifler bu mertebede daima başka bir şekil alırlar. Ahiret yurdu, mü'mine göre Hakk'ın cemalinin vatanı ve sırf nurun yeridir. Orada celal ve nâr olmaz. Mü'minin cemali, celalinden seçkin ve kâfirin cemali, celalinden ayrıdır. Mü'minin sadece cemalle ve kafirin sadece celalle kalması gereklidir. Onun için dünyada mekân bir ve ahirette iki oldu. Sıfat ehli cennete nazır, zat erbabı ise cehenneme ait oldu. Zira ateş erbabına cennet sıfatı yoktur. Cennet ehli ise zat ve sıfatla devreder.

Allahu teala güneşi kendi zatını tarif için, ayı ise remzini görünür kılmak için yaratmıştır. Ay da güneş gibi görünür olma ve ortaya çıkmada genişlik üzerindedir. Lakin güneşin ışığının parıltısı baskındır. Herkes güneşe bakar ve onunla yalnız kaldığını zanneder. İslam ve küfür beldelerinde birlikte doğup varlık genişliğinin rahmetinin göstergesi olmuştur. İlahî zatın tecellisi de böyledir. Her namaz kılan Allah'a yalvarır, bununla birlikte Hak ile yalnız kaldığını düşünür. Hak ise yalvaranların hepsiyle beraberdir. Bu manada yaratılmışlar birbirlerine haset etmezler.

Mekân ve toprak birbirinden farklıdır. Mekân, topraktan daha geniş kapsamlıdır. Çünkü her toprak mekân olur; ama her mekân toprak olmaz. Yüce mekân ile kastedilen, dördüncü semadır ki, unsurların dışında, tabiatın içindedir. Mekân, topraktan daha yüksektedir. Onun için mekanet derler.

Sekr (Manevi sarhoşluk): Zevkin tecellilerinin mertebeleri dörttür. Birincisi tatmaktır, ikincisi içmektir, üçüncüsü kanmaktır, dördüncüsü sarhoşluktur ki bu aklın gitmesidir. Yani sarhoş ve mest olan arz ve semayı; mecnun da eşyadan bir nesneyi idrak edemez. Sarhoş da cisimleri ve ruhları; renkleri ve işaretleri bilmez. Bu sebepten kendinden ortaya çıkan sözlerin ve fiillerin bilincine varamaz. Beyazıd'a sarhoşluk

halinde söylediği sözlerden ötürü kılıçla vurulmasına rağmen kılıcın tesir etmemesi gibi.

Vecd ve muhabbet baskın geldiğinde hüküm onların olur. Bu yüzden muhabbet kendini tutamayıp, cihanı yakan bir ah çeker ve ağlar. Bu şekilde mağlup olmayan muhibbin aklı muhabbet ve vecdine baskın gelmiş demektir. Bu şekilde hüküm, aklın olur, vecdin olmaz. Böyle olan muhabbette hayır yoktur.

İbadet, takva ve manevi olarak ilerleme için uzun ömür talep etmek meşrudur. Ömür, çeşitli hastalıkların gelmesiyle eksilip artabilir.

Allah İçin İlim: İlim külliyatta kullanılmıştır. Celâlîye taallukundan Allah'ın zatına ilmin dahil olması ve onu idrak etmesi anlaşılır. Bu imkânsız ve yasaktır. Bu yüzden Allah'a seyrde son vardır. Allah için seyrde ise son yoktur. Zira ilâhî fiiller sonsuzdur. Allah'ın zat ve sıfatının genişliliği devamlı olarak ilmin artmasını gerektirir. Ama ilâhî ilimde mükemmel olan Hz. Peygamber'dir. Onun için makamı, bütün makamlar üzerine şereflendirilmiştir.

Mekânı şereflendiren insanlardır. Nitekim Hz. Aişe'nin evi ve Hz. Peygamber'in kabri, Peygamber'in varlığı ile eksiksiz fazilet bulmuştur. Bu yüzden Kabe'den daha faziletli olduğu söylenmiştir. Mekânın aşağılığı da orada oturanlar iledir.

Fıtrat, yaratılışın aslıdır. Akıl kuvveti ve düşünme gücü gibi. Bunda insan ve hayvanın arasında fark vardır. Çünkü hayvanda insan ruhunun kuvvetleri yoktur. İnsan, bedeni olması yönüyle bütün cisimlerle ve canlı olması yönüyle de bütün canlılarla ortaktır. İnsanın meleklerden farkı, insanın cisminin gözle görülebilir ve meleklerin cisminin görülemez olmasıdır. Ruhlardan farkı ise, yüce ruhların cisimle sınırlandırılmamış olmasıdır. İnsan, ruhaniyetiyle ne kadar yüce olursa olsun cismaniyyetiyle alçaktır.

Süreyya yedi tane yıldızdır. Aslında on iki tanedir ve Hz. Peygamber tamamını görmüştür. Yedi yıldızın biri çok gizli olduğu için Araplardan sadece gözleri keskin olanlar görürlerdi. Süreyya, Şam beldeleri üzerine doğar. Süheyl ise Yemen beldeleri üzerine doğan bir yıldızdır, Şam beldelerinin içine girmez. Şam çokluk yeridir. Süheyl ise birliktir ki bu zatın sıfatıdır. Süreyyanın Şam'da ortaya çıkması gibi ilâhî sıfatlar da yaratılmışlarda ortaya çıkar. Esma ve ilâhî sıfatlar çeşit çeşittir. Dünya üzerine hükmeden esmanın bazısı ahiret üzerine hükmetmez. Belki ahiret için başka ilâhî

isimler vardır. Mesela dünyada Mümit isminin izi vardır, ahirette yoktur. Eğer isim zatın kendisi olsaydı, ölüde ortaya çıkmazdı. Eğer kendisi dışında olsaydı, sıfatla nitelenen arasında farklılık gerekirdi.

Nur, bilmek ve görmektir; insan nefsi onunla diridir. Karanlık, zulmet, bilgisizlik ve engeldir. İnsan nefsi onunla ölüdür. İnsanların kalpleri birbirinden farklıdır. Kiminde hastalık, şüphe ve ıstırap kiminde bilgisizlik vardır. İlahî nur herkesin kalbinde gerektiği şekilde doğar. Kimin nurdan hissesi yoksa, bilgisizlikle ölüdür ve hastalıktan muzdariptir. Hakikatlerin ortaya çıkması her kimde fazlaysa o nurun kulu olur. Zıtlar bir yerde toplanıp her biri kendi şekliyle ortaya çıkmaz. Belki kimi kuvvede kalır ve kimi fiile gelir. Hadi isminde Mudıll ismi de bulunur. Lakin mutlak rahmette olan kimsede Mudıll ismi ortaya çıkmaz. Peygamberler ve veliler Hadi ismine; Firavun, Şeddâd, Deccâl ve onlar gibiler Mudıll ismine mazhardır.

Nida, sesin yükselmesi anlamına gelir. Bazen istenilenin açıklanmasından ibarettir. Peygamberlerin ve velilerin dua ederken seslerini yükseltmeleri gibi.

Ücretle yapılan amel ayıplanmıştır. Çünkü istenen rıza-i ilâhîdir. Ücret değildir. Ücret diye verilse bile hediye diye almak gerekir.

Mananın bir bedene bürünmesi ve belli bir şekle girmesi: Yani insan amelleri sonradan meydana gelen niteliklerinden iken derecesine göre şekle girer. Mesela ilim, süt suretinde ortaya çıkar ve İslam kubbe şeklinde suret bulur. İrfan ile hikmetler bal suretine girer. Nitekim Cebrail, Dihye suretinde, Azrail, Arap suretinde göründü. Bununla birlikte bu görünüş, onların melekî hakikatlerine mâni olmadı. Cehalet ehlinin kalbi bakır, arifin kalbi gümüş ve altın gibidir. Onun için marifetullah kıymetlidir. Çünkü o bedenlerin en yücesi, gümüş ve altın gibi olan kalpten gelir ve ortaya çıkar. Diğer resmî ilimlerin bazısı kalaylı bazısı da bakır gibidir. Gel şimdi mücevherini, reddedilen vasıflardan temizle ki iksir gibi kıymetli olasın ve madenleri altına çeviren taş ile kimya gibi güzellik bulasın.

Allah'a yolculuk, cehaletten ilme yolculuktur. Bu yolda beklemek kınanmıştır. Dünya işlerine bağlanıp kevn, oluş vatanında kalmak ve ilâhî yolculuk için hareket etmemek, ahlaksızlıktır. Bu, marifet yolundan çıkmak ve ilâhî vatanın menzilinden sapmak ve bozulmaktır. Yolculuk iki şekildedir: Biri yükselmek, diğeri dönmektir. Bir kimsenin cesedinin gecesinin sonuna varıp, son gece inip dinlendiğindeki uykusuna useyle derler. Eğer bu kimse Hakk'a hareket edip Hak'tan yaratılanlar

suretindeki Hakk'a hareket etmediyse, ona durma ehli denir. Onlar diğer faydalardan mahrum olurlar. Kur'an'da, "Ey dinlenme erbabı! Zikredilen yolculuktan sonra yaratılış seferi de ediniz, iki seferle yürüyüp Hak'tan Hakk'a hareket ile bereket bulana başlangıcınız, sonunuz ve sonunuz başlangıç olup, zat ve sıfatın yaratılışı birbirine kavuşana kadar ve vatana yani kulun Allah'a yaklaşma sınırının sonuna (kabe kavseyn) dönünüz." denmiştir. (Bakara/144) İşte bu yüzden Allah'a yolcuğun sonu yoktur. Yani ilâhî sıfat ve işler sonsuzdur. Zatta ise esma ve sıfata yolculuk yoktur. Lezzet, bu yolculuktadır. Zata yolculuğa gece yolculuğu, sıfata yolculuğa gündüz yolculuğu denir. Gerçi gündüz yolculuğunda ağırlık vardır, ama ebedi zaman olmakla övülmüştür. Çünkü Allah'a davet bu yolculukta ortaya çıkar.

Ne mutlu o kimselere ki oluş âleminin gurbetinden ilâhî gurbete dönerler. Oluş içinde olmalarına rağmen, oluştan hariç olup, oluşları yönüyle bilinir ve ilâhî yönleriyle bilinmezler. Çünkü varoluş, insan olmanın gereğidir, avam ve havas onda ortaktır. İlahî olmanın sırrı odur ki başkalık yok olsun ve fena ve bekada tamamen Hak ile ayakta dursun ve yaratılmış suretinde yaratanın sırrı ortaya çıksın.

İbn-i Abbas (r.a.) buyurmuşlardır: "Her arzda bizim gibi halk vardır. Hatta orada benim gibi İbn-i Abbas da vardır. Yani tüm peygamberler ve veliler suretinde yaratılmışlar vardır." Bu haber, hadis alimleri katında meçhuldür; ama keşif ehli katında doğrudur. Zira onlar "İnsanlığın nefsi, her hazrette, felekte ve makamda sureti vardır." derler. Tarikatımızın pirlerinden Muhammed Üftade'nin (k.s.) halifesi Mahmud Hüdai, bizim gibi başka Üftade ve Mahmud var der, yani suretlerimiz orada şekle girmiştir. Bu fakire de zahir oldu. Her şehirde âlimlerin sonuncularının Kur'an okuyan bir sureti vardır.

Âlemin sureti, insanın suretiyle ayakta durduğu gibi, manası ile de insanın manası ile ayakta durur. Asıl olan mana ve hakikattir. Bedende ruh olmasa, beden kıvam bulmaz. Onun için insanın âlemin ruhu olduğu söylenir. Yani bedenin bekasına sebep olan, ruh olduğu gibi, âlemin bekâsına sebep olan da insandır. Sonuç olarak âlem insan ile doludur, kendi ile değil. Ama surette çeşitlilik vardır. Bu çeşitlilik ilâhî isimlerin gereğindendir. İnsan tüm isimleri ve kâinatı kapsar.

Kumru, mavi rengiyle bilinen bir kuştur. Açık boz renkte de bilinir. Çünkü semadan kül renginde inmiş ve geçtiği âlemin rengiyle boyanmıştır. O, her bir âlemin suretinde göründü ve aşağıların en aşağısı olan insan mertebesine indi. Ulvîden geldiği

için kebudî renktedir. Üstte olanlara ruhlar, altta olanlara nefisler denildi. İnsanî ruh, ruh ve nefis arasında dönüşerek, aşağıların en aşağısı mertebesine indi ve cesede hâkim oldu.

İnsanlık üfürülmüş ruhtur, ilâhî emirdir. Allah, ruhu kendine bağladı; fakat beden ve şekli bağlamadı. Çünkü beden, bineni menziline eriştiren binektir. Hakk'a ulaşan ruh ise bağlıdır, yüklenmiştir. Yani cisme bağlıdır ki hayvanî ruh o yüklenenin eserlerindendir. Hayvanî ruh ve bedenin Hakk'a ulaşması doğaldır. Yani izafî ruhu yüklenen olması yönüyle onun da ulaştığı söylenir. Mukayyet mutlağa ulaşmaz.

İnsana zahirde amel ve batında himmet lazımdır. Bu, Hakk'a yükselme yoludur. Nitekim ilâhî maarif, iniş yoludur. Yani nesneden bir nesne yüce âleme yükselmedikçe, yüce âlemden de aşağı âleme nesne inmez.

Ârif, Allah'ı Allah ile bilendir. Hak'tan olmayan nesne, Hakk'a delil olmaz. Her kim Hakk'ı Hak'la bildiyse Hakk'ı bilmiş oldu ve her kim varlık ile bildiyse varlıktan aldığı mertebe bildi. Fakat güneş yine güneşin ışığıyla anlaşılır, karanlık ile anlaşılmaz. Eşyanın zıddı ile açıklanması, onunla bilinmesini gerektirmez. Her nesnenin delili, kendine münasip olan şekilledir.

İman olan yerde ilmin de olması gerekmez. İlim olan yerde de iman olması gerekmez. Saadetlerin aslı imanındır. Eğer ilim ve imanın toplamı bir araya gelirse bu kurtuluştur. O zaman derecelerin bütünü ortaya çıkar ve ilâhî ilim ilâhî minnet babındandır. Hz. Hızır'a zahir olan Rahman'ın şer'î ilmi, batın olan Mennan'ın hakikî ilmi verilmiştir. Şu hâlde şeriat ve hakikat birbirini gerektirir. Şeriat ehlinin bazısında hakikat bilkuvve bulunur ve şeriat elde edilmiş şekildedir. Elde edilmiş olmak onun değerine karşıt değildir.

Dihye, Arapların içinde o zamanın en güzeliydi. Hz. Cebrail, Hz. Muhammed'e genelde Dihye suretinde gelirdi. Hatta Medine'ye ulaştığında onu seyreden hamile kadınlar o zaman çocuklarını düşürdüler. Yani cemalin heybetinden fenaya vardılar ve ruhlarını teslim ettiler. Züleyha'nın kadınlarının Yusuf'u gördüklerinde şaşkınlıktan bıçakla ellerini kesmeleri gibi. Cebrail'in Dihye suretinde görünmesinin amacı, Hakk'ın Hz. Peygamber'i alıştırması ve kendi katında olan rütbesini bilmesi içindi. Sanki "Ya Muhammed, benimle senin aranda güzelliğin suretinden başka bir şey yoktur" demiştir. Onun için Hz. Muhammed'i de tam bir güzellik suretiyle yaratmıştı.

Hz. Peygamber'e güneş tutulması sorulduğunda, o şöyle cevap verdi: "Allah bir nesnenin batınına tecelli eylese, orada Allah'ın ululuğu karşısında boyun eğme, itaat etme ortaya çıkar ve o boyun eğmenin eseri dışına yansır." Oruçlu olan kimsenin yüzünün sararıp içinde olan açlığın izinin dışında görünmesi gibi. Astronomların ve müneccimlerin güneş tutulması sebebinin ayın güneşle dünya arasına girmesi olduğunu söylemeleri dış görünüşe göredir. Peygamberin dilinin hakikî sebepleri söylemesi, zahirden batına irşad ve duyurudur, ta ki, ümmet dışta kalmasın bir şeyin sadece dış yüzünü görmesin.

Ruhun tesiri: Yüce ruhlar, bastıkları yerlerde hayat belirtisi ortaya çıkarırlar. Zira Hayy'ın belirtisi Hayy'dır. Bu yüzden evliyadan himmet ve nefes talep edilir. Buna manevi hayat derler. Bu hayat ortaya çıkmadıkça, sâlik melekût âlemine dahil olmaz. Ruhların bedenlere ulaşmasıyla bedenden ayrılması tesirde birdir. Zira tesir edilen ruhtur, beden değil; mufarık ruhun tesiri daha fazladır.

Esfel-i safilin, aşağıların aşağısı, cehennemin en aşağı tabakası: Gökyüzünün en üst makamının karşıtıdır. Hem yergi hem övgü yönü vardır. Yergi yönü mertebelerin geçişi ile çeşitli engellerin ortaya çıkmasıyla vatandan son derece ayrı düşülmesidir. Övgü yönü ise aşağıların en aşağısı inenlerin en inenidir (enzelün-nazilin) demektir. Bu ise kendine özgü ortaya çıkışı ile belirdi ve mertebeler göründü. İnsanın âdem suretine girip bu meydana çıkışla belirmesi tam bir görünürlükten ötürüdür ki onunla cezbenin kemâli ortaya çıkar. Mesela bir kimsenin devlet mertebelerinde terfi edip ilerleyerek büyük vezirlik mertebesine veya büyük hilafet derecesine erişmesi kemâlinin özüdür. Zira bu dereceye gelmedikçe zâtın bütün isimlerinin hükümleri ve eseri ortaya çıkmaz. Âdemin iki hâli vardır, biri unsurlardan varlıklara inişi ve ondan âdemî surete girişi ki bu kendine mahsus belirme şeklidir. Diğeri de yer yüzüne halifelik rütbesini kazanmak için inişidir. Bu iniş ise yükseliş hükmündedir.

İlmin şanı, amel vermesi ve kazanca sebep olmasıdır. Onun sahibi o ameli terk ederse, ilim ona kin besler ve onun katında olmamayı diler. Çünkü o ilmin hayatı ameldir. Herkesin Hakk'a ulaşması ilim ve idraki kadardır ve ilim ne kadar zât, sıfat ve fiilleri kapsasa da bilinenin büyüklüğü ile daha da yücelir. Bu yücelik, tüm alçak menzilleri şereflendirir. Ama aşağıda olan kimse böyle değildir. Onun şeref ve bilgisi

göreceli dir. Bir kimse Kaf Dağı üzerindeyse tüm dağlara doğru dönüktür. Ama diğer dağlar üzerinde olan kimse, Kaf Dağı'nın zirvesine, yerden gökteki yıldıza bakar gibi bakar. Oraya ilmi ve ayağı erişmez. İşte Miraç gecesinde Peygamber'in arşa çıkması ve ahirette yüce makama inmesi, bu bahsedilen sırra dairdir. Bütün mertebeleri kazanmak Hz. Peygamber'e mahsustur. Buluttan yıldırım ve ateşin inip yağmurun ümit edilmesi gibi, yaratma âleminde en sevgili olan bir araya gelmektir, ayrılık değil. Onun için peygamberler ve veliler, yaratılmışların hidâyetini ve Allah'a ulaşmalarını isterler. Ulaşma, eğer hakiki ve son mertebede olursa ayrılık olmaz. Zira bu mertebe nefs-i mutmainnenin sonunda var olur ve bu mertebede gizlenmeye dönüş imkansızdır.

Kuba, Medine-i Münevvere'ye iki mil uzaklıkta, yani bir yıldız saati yakınlığında olan kasabadır. Orada Peygamber'in kendi eliyle yaptığı mescit bulunmaktadır. O mescidde iki rekât namaz bir umre sayılır. Peygamber aleyhisselam hicret zamanı başlangıçta oraya inip, birkaç gün dinlenmiş ve huzur bulmuşlardır. Onun için her cumartesi orayı ziyaret ederlerdi. Cumartesi başlangıcın yaratılışı manasına gelir ki bu tecrit makamıdır. Rahat iki şekildedir: Birincisi kalp, ruh ve sırrın Hakk'a tam ulaşması iledir. Onunla nefsânî yaratma yok olup gönül rahatlığı ortaya çıkar. Diğeri şeklin ve maneviyatın düşmanlarından kurtulup yardım ve ilâhî kuvvet bulmakla olur. Ensar hazretleri, Peygamber'i Kuba'da karşılayıp, oradan sıkıntısızca Medine'ye getirdiler ve onu Yahudilerden korudular. Çünkü Mekke-i Mükerreme'nin, Kureyş kafirleri yüzünden tehlikeli bir yer olduğu gibi Medine-i Münevvere de Yahudiler yüzünden tehlikeliydi.

Hz. Muhammed'in Peygamberlikten önce yaptığı Şam yolculuğu sırasında Busra'daki bir rahibin onlarda peygamberlik alametlerini görmesi ve Yahudilerin kendilerine bir zarar vermesinden korkması üzerine Şam'a girmediler. Busra'da durdukları yere bir cami yapılmıştır. O cami hala Şam'a bir iki merhale uzaklıkta olan ziyaret yeridir. Burada birkaç işaret vardır:

Birincisi, ortaya çıkacak her şeyin sebepleri hazırlanır. Akabe biatlarında ensardan yetmiş, seksen kimsenin Müslüman olup Peygamber'i korumaya söz vermesi ve söz verenlerin Hz. Peygamber, Kuba'ya ulaştığında silahlanıp onu korumalarında olduğu gibi.

İkincisi, ikdam yerleri ya peygamberlerin ve velilerin imaretidir ya da kendileri bizzat imarettir; Busra beldesindeki cami gibi. Ayrıca oradaki bazı belirtilerin görünmesiyledir. Orada ikamet etsin veya etmesin seçkin insanların orada ortaya çıkması gibi. Çünkü maksat, o toprağın eksiksiz bir menşe' olmasıdır.

Üçüncüsü, "Dünyada rahat yoktur, lakin Allah'ın yardımı vardır" ve Allah'ın yardımı sonuçta huzurun aslıdır. İman, kâmile yöneltilmiştir. Onun için kâmiller daima Allah'ın yardımıyla galip gelirler. Noksanlar ise kimi zaman Allah'ın rahmetiyle galip gelirken kimi zaman terbiye edilmek suretiyle terk edilirler. Allah'ın yardımının vaat edildiği Resul, kılıç sahibi olmakla sefillikten korunmuştur. Çünkü büyük peygamberdir. Diğer peygamberler böyle değildir. Velilerin bazıları da resullere bağlıdır, Hz. Hatim gibi. Her ne kadar düşmanlık etseler dahi inkârcılar onu yenmemiştir. Bunların bazıları peygamberlere bağlıdır, Şeyh Necmeddin-i Kübra ve onun gibiler böyledir. Çünkü Necmeddin-i Kübra, Tatar muharebesinde şehadet mertebesine ermiştir. Hatta şehadet anında elinden almak mümkün olmadığı için elinde bir kafirin perçemiyle defnolunmuştur. Bu onun cihadına ve kemâline delildir.

Dördüncüsü, Yahudi taifesi Allah'ın gazabına çok uğramıştır. Zira ilâhî rahmete karşıt olana gazap edilmiştir. İnkâr erbabının hali de bununla kıyaslansın. Yani evliya, rahmetin görünme yeridir. Onlara inkarla karşılık verenler, gazaba uğramada Yahudiler gibidir.

Beşincisi, korunmuş kimse, dünyada düşkün olsa da yine korunmuştur. Zira düşkünlük dış görünüşe göredir. Onun dünyadan göçmesi de Allah'ın yardımının eserlerindendir. Bazı âlimler, Allah'ın yardımı ölümle de olur demişlerdir. Zira ölüm, mü'minin hediyesi olduğundan sevinç sebebidir. Düşmanlar için ise böyle değildir. Dışarıdan bakılınca, mutlu bir hayat sürseler de yine haraplardır.

Tecellî: Var olan tecellî, aslî yokluğa dönmez. Zira bunun için ya pintilik ya âcizlik lazımdır. Pintilik, görünürdür. Acziyet ise kudretin yokluğudur. Bununla birlikte Hak, yarattığı nesneyi korumaktan âciz değildir. Onun için kendine Kayyûm demiştir. Zira her şey onunla kâimdir. Âlemi yaratmada ona zahmet ve ağırlık olmadığı gibi, korumasında da yoktur. Keşfin kemâlinden sonra hicab yoktur. Hicab olması keşfin noksanlığındandır. Hakk'a ulaşana perde yoktur. Ulaştığı berzah olduğu zaman, bu şekilde dönüşü muhtemeldir. Zira birliğin zatının nuru tecellî olmadıkça, varoluşun karanlığı tamamen yok olmaz. Yazın gün ortasında etraf apaydınlıkken gizlenme

olmadığı gibi, mutlak tecellîde de gizlenme yoktur. İnsan nefsinin dünyaya ait her şeyden vazgeçip Allah'a yönelmesi, suretinin bağlılığı ile çelişmez. Lakin hiçbir şeyin sureti sabit değildir, aksine değişme ve dönüşme üzerinedir. Lakin hakikat ölümsüzdür. Bu yüzden kelamcılar, suretin sabit ve devamlı olmadığını bilirler. Üflenmiş ruhun bağı bakî olduğundan Hakk'ın tecellîsi de bakîdir.

Peygamber'in hudalardan deveci ezgileri dinlediği nakledilmiştir. Bu da şarkı söylemenin mutlak bir şekilde yasaklanmadığına delalet eder. Sesin güzelliğinin develerin hızına etkisini açıklamak için ses güzelliği övülmüştür. Hz. Davud'un Zebur'u tilavetinde sesinin güzelliğinin tesirinden mecliste birkaç kişinin öldüğü tefsirlerde yazılmıştır.

Arap sureti. Çölde oturan Arap'a bedevi; şehirlerde ve köylerde oturanlara Arabî ve Hadarî derler. Cebrail aleyhisselam, Peygamber'e Dihye (r.a.) suretinde görünürdü. Dihye Arapların en güzeliydi. Azrail ise Arabî suretinde kapıyı çaldı. Arabî sureti ise Münker suretidir. Cebrail'in bilinen bir surette inmesi, alıştırma ve o bahane ile ümmete tebliğin ve davetin ulaştırılmasının kolaylıkla ortaya çıkması içindir. Asıl olan mevte, asıl olan Münker sureti uygun görüldü. Onlara Münker ve Nekir dedikleri bilinmediklerindendir. Ölü katında bilinmez ve münkerdir. Zira o ölünün korkunç şekilde nesne gördüğü yoktur. Münker ve Nekir ise, herkesin hâline ve âmeline göre görülür, Melekü'l Mevt gibi. Marifet ehline nekre suretinde gelmez. Çünkü, Hak ile aşina olanlara tüm kâinat aşinadır. Her şeyin doğrusunu araştıran, tetkik edenler, marifetin aslının nekre olduğunu bilirler. Başkalarına göre ise, nekre önce gelir. Bu nekrelik, sonradan ortaya çıkan vasıfların bazıları sebebiyledir. Mesela sultanın kılık değiştirip memleketini seyretmesi, münker suretinde seyretmesidir ki sonradan ortaya çıkan iştir. Zira sultan, asılda bilinir ve tanınır. İşte rü'yet makamında olanlara göre de sonradan ortaya çıkan işler gizlenemez. Bu yüzden Hak, âriflerce bilinir; yaratılmışlar, bilinmez. Cahile göre ise, tam tersidir.

Zînetullahi Sübhane ile kastedilen, övülen ahlâk elbisesidir. Bu, kâmil insanın Allah katındaki ziynetidir, büyükler katında da onunla övülür. Bazı ulular, onu mâlâyâniden saymıştır. Yani din ve dünya için önemli olmayan işlerden uzak durmak ve bakılması helal olmayan şeye bakmamak gerekir. Bazen bir nesneyi yapmak haram, ona bakmak da mekruh olur. Mesela saz çalmak ve içki içmek haramdır. Lakin

çalmayıp içmeyen kişi de tanbur ve tanbur gibi çalgılarla kadehin yüzüne bakmamalı ve bunları hanesinde tutmamalıdır. Âşığın hücresinde münkirin nesnesinin bulunması da böyledir. İnsan, her uzvuna göre haramdan perhiz ettiği gibi şüpheli ve mekruh nesnelerden de kaçınmalı, insanlara su'i-zanda bulunmamalı ve halkın durumunu sorup soruşturmamalıdır. Tövbe edip, Kuran okuyup, Peygamber'in edebini örnek almalı, insanların işlerine yardım etmeli, dosta ve düşmana iyilik etmelidir. Zira kötülüğe karşı kötülük etmek her yerde bulunur, fakat kötülüğe karşı iyilik etmek sadece seçkinlerin işidir. Ancak bazılarına iyilik etmek yasaktır. Mesela eşkıyanın eline keskin kılıç verilmez. Yani bu söz sadece zarar olmayan yerde geçerlidir. Şeriatın istisna ettiği durumlarda söylenecek söz yoktur. İnsan kibirlenmemeli, zaman zaman aşağı kimselerin söylediklerini duymazdan ve yaptıklarını görmezden gelmelidir. Vaaz ve zikir dışında gafillerle aynı ortamda bulunmamalı, her işittiği sözü kulağına koymamalı ve başkası hakkında bir şey ortaya çıktığında onu ifşa etmekten kaçınmalıdır. Kuran'da yazılan bir şeyi veya Muhammet ümmetini kınamak da kötüdür. İnsan ayrıca gazap etmemeli, kin tutmamalı, kendinden yaşlıya ve ulemaya saygı göstermelidir. Fakat genç âlim, cahil şeyhten önde gelir. Bir kimse çok konuşmamalı, güçsüzlere merhamet etmeli, konuğa ikram etmelidir. Sultan bile olsa misafirine ve öğretmenine ikram etmelidir. Onlara hizmet etmekten utanç duyulmaz. Tövbe etmekte, borcun kazasında, cenazenin ve kızların hazırlığında da acele etmek gereklidir. Karşılaşılan herkese selam verilmeli, kendini sevdirmek için dalkavukluk yapılmamalı.

Başkanlık ve riyaset zarurî işlerdendir, ama sakıncası çok olduğu için bu görevden kaçınmak gereklidir. Bu görevin hakkından geleceğini, şartlarını yerine getireceğini ve zulmetmeyeceğini söylemek mücerret davadır. Bu davaya dâhil olan boğulur. "Ben yüzerim." denmemeli, zira bu kıyısı olmayan denizde ne zamana kadar seyahat edebilir? Sonu boğulmak olur. Kim bu korkunç işte kalkışırsa, on iki halife gibi ve Peygamber'in âdeti üzerine davranmalıdır.

İster iyi insan olsun ister edepsiz olsun mü'minlerin hepsine muhabbet duymak gerekir. Çünkü onlar imanları sebebiyle Allah'ın resulünü sevdiler. Onların sana kin beslemeleri, senin onları sevmemeni gerektirmez. Onlar seni sevse de sevmese de senin onları Allah ve Allah resulü için sevmen gereklidir. Onlar da bu yüzden

düşmanlık beslememelilerdir. Başkalarının yanında güzel huyların övüldüğünde kibirlenmemelisin. Zira o hal sende her zaman bâki kalmayabilir. İnsanın içi dışı bir olmalıdır.

Kişi, cahillikten Allah'a sığınmalıdır. Cahilin ona cahil muamelesi yapmasından da Allah'a sığınmalıdır. Cahil kimse, âlimin kadrini bilmiyorsa buna aldırmamak gerekir. Allah katında kıymetinin bilinmesi önemlidir, halk katında değil. Cahil, âlimin kıymetini bilmeyip ona küstahça davranabilir. Bu sebeple köylülerle sohbet kınanmıştır. Zira onlarda kabalık ve kötü muamele mevcuttur. Sana yaraşan kendi değerindeki kimseler ile beraber olmaktır. Velilerin sıfatı budur. Onlar kendi velilikleri derecesinde âlim olsalar da Allah'ın yüceliğinden korkarlar. Takva ve havf makamında mevkileri daha yüksektedir. Bu yönüyle başkaları ile kıyaslanmazlar. Bu yüzden başkalarının sözlerini dinlemeyesin. Kendi benliğini Allah'ın varlığında yok edip Hak ile olasın. Çünkü çokluk afettir. Birlik âleminde olan kimse, çokluğa bakmaz. Allah'ın kulları, Allah'ın isimleridir ve Allah'ın isimlerinin çokluğu ilâhî rahmetin çokluğuna işaret eder. Zira her isim bir rahmettir. Ayrıca fakirler ile sohbet etmek, ama zenginlerin sohbetine meyletmemek lazımdır. Çünkü zenginler ölüdür ve ölü ile sohbetten bir şey ortaya çıkmaz. Fakirler ise diridir ve diri ile sohbet manevî dirilişe sebep olur. Hakk'ı izhar et ve sana zulmedene dahi insafla muamele et. Onların zulümleri cehaletleri sebebiyledir. O yüzden sufi, halka muhalefet eder. Çünkü halk âdet ve bidat sahibidir.

Ey mümin, bu huylar ve davranışlar kâmil insanın ziyneti, süsüdür. Bunlar olmadığında şeyhlerin hırkasından bir şey hasıl olmaz. Bu sebeple önce ahlakını düzelt ki sonun hayır olsun ve ebedî kurtuluşa eriş.

2.3. Dili ve Üslubu

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'ın Türkçe kısımları sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Eserde pek çok âyet, hadis ve Arapça ibare bulunmasına rağmen, bunların çoğu müellif tarafından açıklanmıştır. Bununla birlikte eser, tasavvufî konuları ihtiva ettiği için bu konularda bilgisi olmayanların anlayabilmesi güçtür. Bursevî de bazı yerlerde bazı meseleleri ayrıntılı açıklamasına izin verilmediğini ve ârif olan için işaretin yeterli

olduğunu söyler. Şu ifadeler buna örnek olarak verilebilir: “Ey müʾmin bu maḳāmuñ tafṣīline iẕn yoḳdur ve lākin remz olınduġı üzre ʿārife kifāyet vardur.”[112] Bu yüzden eserin dili açık olsa da muhtevası itibarıyla ağır bir eser olduğu söylenebilir.

Eser manzum-mensur karışık olarak kaleme alınmıştır; fakat mensur kısımları daha fazladır. Vaaz üslubunda yazılan her mesele sonunda, müellif "iyi anla" anlamına gelen "Fe’fhem cidden" gibi ibareler kullanmaktadır. Aşağıdaki paragraf buna örnek olarak verilebilir:

> Baʿdeẕā ervāh-ı cüzʾiyyenüñ vālidi rūḥ-ı küllīdür ve evlāduñ vālide olan ḥanīninden, vālidüñ evlāda meyl ü iştiyāḳı ziyādedür. Zīrā şeyüñ kendi nefsine ḥanīni bābındandur. Şol cihetden ki vālid, evlāddan degüldür; fe-emmā evlād, vāliddendür. Fe-efhem cidden.[113]

Ayrıca müellif, “Gel, imdi…ol, eyle”, “naẓar eyle imdi…”, “ey sālik” şeklinde okuyuculara ve müridlere hitap etmiş özellikle açıklama yaptığı kısımlarda bildirme kipleri kullanarak öğretici bir üslup kullanmıştır. Aşağıdaki alıntı buna örnektir:

> Pes ʿārif anuñ mesken, gibidür. Bu sebebden aña meyl üzerinedür. İşte rızḳ-ı maʿnevīnüñ ḥāli budur ve rızḳ-ı ṣuverī daḫı merzūḳı ṭalebde merzūḳuñ anı ṭalebinden eşeddür ve müʾminüñ naṣībi kāfirüñ naṣībinden aʿlādur.[114]

Bölümlerin başında kırmızı mürekkeple bölümde anlatılacak olan terim yazılmıştır. Bu kısım, başlık gibidir.

Eserde giriş, bazı ara bölümler, âyet, hadis ve bazı ibareler Arapça yazılmıştır. Metinde geçen şu âyet ve hadis bu duruma örnek verilebilir: “وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَشَدُّ حُباً لِلّٰهِ”[115], خلق الله آدم" على صورته[116]” Ayrıca bir cümlede Farsça meşhur bir ibare olan “Dîvâne-râ kalem nist”[117] sözü açıklanmıştır. Geri kalan kısımlar ise Türkçedir. Türkçe ibarelere şu örnek verilebilir: “Baʿdezā nūr, ʿilm ü müşāhededür ki nefs-i insān anuñla zinde ve ẓulmet, cehl ü ḥicābdur ki nefs-i insān anuñla mürdedür.”[118]

---

[112] Bursevî, **a.g.e.**, 220b.
[113] Bursevî, **a.g.e.**, 62a.
[114] Bursevî, **a.g.e.**, 163b.
[115] ”Mü’minlerin Allah’a olan sevgisi daha güçlü bir sevgidir.” (Bakara/165)
[116] “Allah, Âdem’i kendi suretinde yarattı.” (Buhari, İstizan 1; Müslim, Bir 115)
[117] Bursevî, **a.g.e.**, 152a.
[118] Bursevî, **a.g.e.**, 168a.

Her bölümde konuyla ilgili en az bir âyet veya hadis bulunmaktadır. Bunlar konuyu destekler veya örnekler niteliktedir. Kimi zaman konuyla ilgili mesellere yer verilir;[119] kimi zaman da soru-cevap şeklinde açıklamalar yapılır. Bu kısımlarda müellif "...suâl olunursa" şeklinde sorusunu sorar ve "cevâb budur ki.." diyerek konuyu açıklar. Bu soru-cevap açıklamalarına şöyle örnek verebiliriz:

> *Suʾāl* olınursa ki "Bu maʿnāya göre dünyāda ḥissen tecellī-yi rubūbiyyet vāḳiʿ olmaḳ gerek idi" *Cevāb* budur ki: "Dünyāda tecellī, baṣīrete maḫṣūṣdur. Zīrā maḥall-i keşīfdür. Āḫiret ise laṭīfdür. Bu yüzden dünyānuñ taḥammül itmedügi maʿnāya āḫiret taḥammül ider ve orada ḳalb ḳālıb ṣūretine dāḫil olur."[120]

Sonuç olarak, İsmail Hakkı Bursevî'nin *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* adlı eserini tasavvufî konuları; âyetler, hadisler, Arapça ibarelerden de faydalanarak mümkün olduğunca açık ve sade bir Türkçe ile yazdığını söyleyebiliriz. Manzum ve mensur olarak kaleme alınan eserdeki manzum kısımlar, mensur kısımlardan daha sade ve anlaşılır bir Türkçe ile yazılmıştır.

2.4. İmla Özellikleri

Bu bölümde Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Genel Koleksiyon 79 numarada kayıtlı bulunan *Kitâbü Müzîli'l-Ahzân*'ın imla özelliklerine dair tespitlere yer verilecektir. Bu nüsha genel olarak devrinin imla özelliklerine uygun yazılmıştır.

-1. teklik şahıs iyelik eki her zaman yuvarlak ünlü ile yazılmıştır: "benüm" (84b)

-1. çokluk şahıs iyelik eki yuvarlak yazılmıştır: "bizüm" (189b), "āş̱ārumuzda" (76a).

-3. şahıs iyelik eki -I her zaman düz ünlü ile yazılmıştır: "fiġānı" (76a), "ṣıfatı" (78a), "vükelāsı") (78b).

-1. çokluk şahıs istek kipi -AlUm eki yuvarlak ünlü ile yazılmıştır: "gidelüm" (180b).

[119] Bu kısımlar tezimizin "Muhteva İncelemesi" bölümünde ele alınmıştır.
[120] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr.153a.

-2. teklik şahıs emir kipi -gİl şeklindedir: "eylegil" (157a).

-Görülen geçmiş zaman 3. şahıs eki -dI her zaman düz ünlüyle yazılmıştır: “buldı” (79a), “didiler” (99b).

-Geniş zaman eki , -r, -Ar, Ur şeklindedir: "ḳılurlar" (8b), "iderler"" (9a), "ṣanurlar" (209a).

-Zarf-fiil eki -Up daima yuvarlak ünlü ile yazılmıştır: “olup”(207b), “olınup”(207b), “alup” (212b)

-Zarf-fiil eki -IncA her zaman düz yazılmıştır: “olmayınca” (50a), “olınca” (106b).

-Bildirme eki her zaman -dUr şeklinde yazılmıştır: “böyledür” (54a), “birdür” (55a).

-dUk partisipi her zaman devrin imlasına uygun olarak yuvarlak yazılmıştır: “olduġı” (179a)

-Ayrıca akkuzatif ekinin kimi zaman ي ile değil, hemze ile gösterildiğine de rastlanır: "fānīyi" (65a).

-Kelime köklerinde de bazı imla hususiyetlerine rastlanmaktadır. Örneğin kimi zaman “bile” kelimesindeki ilk hecedeki ي yazılmamıştır (21a). “Yir” kelimesi de eserin tümünde “yer” şeklinde ي’siz yazılmıştır (58a, 141a).[121]

2.5. Nüshaları

Kitâbü Müzîli’l-ahzân’ın tespit edebildiğimiz 10 nüshası vardır. Bunlardan biri müellif hattıyla yazılmış, diğerleri müstensihler tarafından istinsah edilmiştir. İstinsah edilen nüshalardan yedisi Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi’nde, biri Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi’nde, diğeri de Atıf Efendi Kütüphanesi’nde kayıtlıdır.

Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Genel Koleksiyon’da 79 numarayla kayıtlı olan *Kitâbü Müzîli’l-ahzân* İsmail Hakkı Bursevî’nin kendi yazdığı müellif hattıdır.[122] Eserin yazımı hicrî 1134 senesinde Üsküdar’da tamamlanmıştır. Sayfaların

[121] Bu çalışmada bunlar “yir” şeklinde devrin imlasına uygun olarak yazılmıştır.
[122] Bursevî, **Kitâbü Müzîli’l-ahzân**, vr. 1a.

hepsi aynı satır sayısına sahip değildir. Satır sayıları 11,12,13 ve 14 olacak şekilde değişmektedir. Eser 144x100 – 130x90 mm. boyutlarındadır. Nüsha, kırma talik yazı ile yazılmıştır. Meşin, şemseli cilt içerisindedir. Metinde cetvel bulunmamaktadır. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Arapça ibarelerin üzeri bazen kırmızı bazen siyah mürekkeple çizilmiştir. Eserin başındaki ve sonundaki mühürde "Vakf-ı kütübhâne-i hankâh-ı Şeyh İsmâîl Hakkı kuddise sırruhu der-Burusa Sene 1231" yazmaktadır. Eser Türkçe yazılmasına rağmen giriş bölümü (1b-5a), aradaki bazı bölümler, âyetler, hadisler ve bazı ibareler Arapça yazılmıştır. Manzum kısımlarda mısra bitimi kırmızı mürekkep ile üç nokta koyarak belirtilmiştir.

Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi koleksiyonunda 2735 numarayla kayıtlı olan *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*, müellif hattından hicrî 1234 senesinde Muhammed Salih tarafından istinsah edilmiştir. Eserin ferağ kaydı bulunmaktadır. 130 varaktır. Her varakta 19 satır bulunmaktadır. 203x122, 123x59 mm boyutlarındadır. Nesih yazı ile kaleme alınmıştır. Nüshanın sadece ilk varağında cetvel bulunmaktadır. Nohudî renklidir. Bölüm başlıkları sayabileceğimiz kavramlar, kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi koleksiyonunda 3118 numarayla kayıtlı olan *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*, müellif hattından hicrî 1241 senesinde Bursa'da Muhammed Emin tarafından istinsah edilmiştir. Nüshanın ferağ kaydı bulunmaktadır. 216 varaktır. Her varakta 13 satır vardır. 165x105, 120x60 mm boyutlarındaki nüshanın her varağında cetvel bulunmaktadır. Nesih yazı ile yazılmıştır. Varaklar nohudî renklidir.

Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi koleksiyonunda 402 numarayla kayıtlı olan *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*, hicrî 1235 senesinde Muhammed Emin tarafından istinsah edilmiştir. 152 varaktır. Her varakta 17 satır bulunmaktadır. 179x116 – 124x65 mm. boyutlarındadır. Nesih yazı ile yazılmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi Muğla Hoca Mustafa Efendi koleksiyonunda 208 numarayla kayıtlı olan *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*, 1134 senesinde istinsah edilmiştir. 92 varaktır. Her varakta 21 satır bulunmaktadır. 224x126-147x59 boyutlarındadır. Talik yazı ile yazılmıştır. Şemseli, zencirekli, mürekkepli deri cilt ile ciltlenmiştir. Temellük kaydı İbrahim Zühdi'ye vakıf mührü, es-Seyyid Mustafa Fehmi el-Mevlevî'ye aittir.

İlk iki varağın cetvellerinde ve başlıklarda altın yaldız kullanılmıştır. Serlevha tezhiplidir.

Âtıf Efendi Kütüphanesi Âtıf Efendi Koleksiyonu'nda 1506 numarayla kayıtlı olan *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'ın istinsah kaydı bulunmamaktadır. 83 varaktır. Nesih yazı ile yazılmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi Mihrişah Sultan Koleksiyonu'nda 262 numarayla kayıtlı olan *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*, hicrî 1249 senesinde Muhammed Emin tarafından istinsah edilmiştir. 186 varaktır. Her varakta 15 satır bulunmaktadır. 185x120- 125x65 mm. boyutlarındadır. Nesih yazı ile yazılmıştır. Koyu yeşil deri ciltlidir. Bütün varakları kırmızı renkli cetvellidir. Serlevhası tezhiple süslenmiştir. İlk varağında altın yaldız kullanılmıştır ve sağ tarafında "Vakıf" yazmaktadır. Başlıklar kırmızı ile yazılmış, Arapça ibarelerin üzeri kırmızı mürekkep ile çizilmiştir. Manzum kısımların her satırın üstü altı ve bitişi kırmızı mürekkeple çizilip çerçeve içine alınmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi Düğümlü Baba koleksiyonunda 363 numarayla kayıtlı olan *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*, hicrî 1207 senesinde Hüseyin bin Hassan tarafından istinsah edilmiştir. 141 varaktır. Her varakta 17 satır bulunmaktadır. 200x140 – muhtelif x 72 mm. boyutlarındadır. Nesih yazı ile yazılmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi İzmirli İsmail Hakkı Koleksiyonu'nda 1202 numarayla kayıtlı olan *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*, hicrî 1237 senesinde istinsah edilmiştir. 73 varaktır. Her varakta 27 satır bulunmaktadır. 225x135 – 160x65 mm. boyutlarındadır. Talik yazı ile yazılmıştır.

Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hüdâî Efendi Koleksiyonu'nda 473-002 numarayla kayıtlı olan *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*, hicrî 1237 senesinde Hafız Mustafa tarafından Bursa'da istinsah edilmiştir. 82-208 varaklar arasındadır. 126 varaktır. Her varakta 17 satır bulunmaktadır. 200x140, 125x70 mm. boyutlarındadır. Nesih yazı ile yazılmıştır.

2.6. Metnin Kurulmasında Takip Edilen Yol

Nüshalar bölümünde belirtildiği gibi, eserin tespit edebildiğimiz on nüshası vardır. Nüshalardan ikisinde müellif nüshasından istinsah edildiğine dair kayıt vardır. En geç istinsah edilen nüsha, hicrî 1249 senesinde istinsah edilmiş Süleymaniye

Kütüphanesi Mihrişah Sultan koleksiyonu 262 numarada kayıtlı olan nüshadır. Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Genel Koleksiyon'da 79 numarayla kayıtlı olan müellif hattında 117a sayfasında eksiklik bulunmaktadır. Kenarında bazı sayfaların zâyi olduğu yazmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Mihrişah Sultan koleksiyonu 262 numarada kayıtlı olan nüsha bu sayfayı tamamen atlayarak bir sonraki konuya geçmiştir. Diğer nüshalar müellif nüshasındaki gibi yazmışlardır.

Biz bu çalışmada Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Genel Koleksiyonu'nda 79 numara ile kayıtlı olan müellif nüshasını esas aldık. Metnin kurulumunda da müellif nüshasına riâyet ettik. Diğer nüshaları da kontrol amaçlı okuduk. Ayrıca tezimizdeki Türkçe kısımlara satır numarası koyarken Arapça kısımlara satır numarası koymadık. Arapça kısımların tercümelerini dipnotta verdik.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ŞEKİL İNCELEMESİ

3.1. Nazım Şekilleri

Kitâbü Müzîli'l-ahzân, manzum ve mensur karışık olarak kaleme alınmış bir eserdir. Eserde muhtelif nazım şekilleri ile Bursevî tarafından yazılmış yetmiş üç manzume bulunmaktadır. Ayrıca birisi Taşlıcalı Yahya diğeri kim olduğu tespit edilemeyen bir şair tarafından yazılan iki manzume daha mevcuttur. Bursevî tarafından yazılan manzumelerin 59'u gazel, altısı kıtʿa, beşi dübeyt/nazım, ikisi şarkı ve biri müfred nazım şekliyle yazılmıştır.

3.1.1. Gazel

Eserde Bursevî'ye ait 59 gazel ve Taşlıcalı Yahya'ya ait bir gazelden alınmış hüsn-i matla beyti bulunmaktadır. Bursevî'ye ait gazellerin 25'i altı beyitten, 26'sı beş beyitten, üçü yedi beyitten, ikisi dört beyitten, biri dokuz beyitten müteşekkildir. İkisi ise dörtlük ile yazılmıştır. Bursevî'ye ait gazellerin hepsinde mahlas kullanılmıştır. Bu mahlasların biri Şeyh İsmaʿîl Hakkî, diğerleri ise Hakkî şeklindedir. Taşlıcalı Yahya'nın "olsa" redifli gazelinden alınan beyitte ise -beyit hüsn-i matla beyti olduğundan- mahlas yoktur. Ayrıca beyit "Feʿilâtün/Feʿilâtün/Feʿilâtün/Feʿilün vezniyle yazılmıştır. [123] Yahya Bey'in *Divan*'ında beyitin bulunduğu gazelin makta beytinde mahlas kullanılmıştır.[124] Eserdeki Bursevî'ye ait gazellerin 20'si "Fâʿilâtün/Fâʿilâtün/Fâʿilâtün/Fâʿilün", altısı "Feʿilâtün/Feʿilâtün/Feʿilâtün/Feʿilün", 11'i "Mefâʿîlün/Mefâʿîlün/Mefâʿîlün/Mefâʿîlün", altısı "Feʿilâtün/Mefâʿilün/Feʿilün", ikisi "Feʿûlün/ Feʿûlün/Feʿûlün/Feʿûl", ikisi "Mefʿûlü/Mefâʿîlü/Mefâʿîlü/Feʿûlün", üçü "Mefâʿîlün/Feʿilâtün/Mefâʿîlün/Feʿilün", üçü "Fâʿilâtün/Fâʿilâtün/Fâʿilün", biri "Mefʿûlü/Fâʿilâtü/Mefâʿîlü/Fâʿilün", üçü

[123] Kâşkî sevdügümi sevse kamu ehl-i cihân
Sözümüz ortada hep kıssa-i cânân olsa (147a)

[124] Yahyâ Bey, **Dîvan**, s. 519.

“Mefâʿîlün/Mefâʿîlün/Feʿûlün” kalıbıyla yazılmıştır.[125] Gazellerin ikisi ise hece vezniyle yazılmıştır.

3.1.2. Kıt’a

Eserdeki altı kıt’anın beşi, kafiye düzeni “xaxa” şeklinde olan iki beyitlik kıtalardır. Bir tanesi ise on beyitten oluşan “Pend-i Hakkî” başlığıyla yazılmış kıt’a-i kebîredir. İki beyitlik kıt’aların üçü, aruzun “Feʿilâtün/Feʿilâtün/Feʿilâtün/Feʿilün”, biri “Fâʿilâtün/Fâʿilâtün/Fâʿilâtün/Fâʿilün”, biri “Feʿilâtün/Mefâʿilün/Feʿilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kıt’a-i kebîre ise 11’li hece vezniyle yazılmıştır.

3.1.3. Dübeyt/Nazım

Bir nazım şekli olarak nazım yahut dübeyt aslında “kıt’a”nın bir alt başlığıdır. “Kıt’aların ilk beyti kendi içinde kafiyeli olan şekillerine *nazım* denir.”[126] Eserde beş nazım bulunmaktadır. Bunlardan ikisi “Feʿilâtün/Mefâʿilün/Feʿilün”, ikisi “Feʿilâtün/Feʿilâtün/Feʿilâtün/Feʿilün”, biri de “Mefʿûlü/Mefâʿîlü/Mefâʿîlü/Feʿûlün” kalıbıyla yazılmıştır. Eserdeki tüm nazımlar iki beyitten oluşmaktadır.

3.1.4. Müfred

Eserde iki müfred bulunmaktadır. Bunlardan biri “Fâʿilâtün/Fâʿilâtün/ /Fâʿilâtün/Fâʿilün”, diğeri “Feʿilâtün/Mefâʿilün/Feʿilün” kalıbıyla yazılmıştır. Eserdeki iki müfred de tek beyitten oluşmaktadır. 69b sayfasında bulunan “Fâʿilâtün/Fâʿilâtün/Fâʿilâtün Fâʿilün” kalıbıyla yazılan müfred ise mahlası tespit edilemeyen başka bir şaire aittir.[127]

3.1.5. Şarkı

Eserdeki manzumelerden ikisi, şarkı nazım şekliyle yazılmıştır. Bunlardan biri sekizli diğeri ise 11’li hece vezniyle yazılmıştır.

---

[125] Bkz.: aş. Tablo 1: Aruz Kalıpları ve Kullanım Sıklığı.
[126] M. A. Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi: Belâgat ve Biçim-Ölçü-Kafiye**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2019.
[127] Fülke-i zerrîn-çetri ger müdevver olmasa
Dinmez idi ahsenüʾl-eşkâl şekl-i müstedîr (69b)

3.2. Vezin

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'daki Bursevî'ye ait şiirlerin beşi hece vezni ile 68 tanesi aruz vezni ile yazılmıştır. Bunlarda aruzun on farklı kalıbı kullanılmıştır. Bu kalıplar remel, hezec, hafîf, mütekârib, muzarî ve müctes bahirlerindendir. En çok kullanılan kalıp "Fâʿilâtün/Fâʿilâtün/Fâʿilâtün/Fâiʿlün"dür. Aşağıdaki tablo aruz kalıplarını ve bu kalıpların kullanım sıklığını göstermektedir:

Tablo 1: Aruz Kalıpları ve Kullanım Sıklığı

Vezin	**Gazel**	**Kıt'a**	**Dübeyt**	**Müfred**	**Toplam**
Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilātün Fâʿilün	**20**	**1**			**22**
Feʿilâtün Feʿilâtün Feʿilâtün Feʿilün	**6**	**3**	**2**		**11**
Feʿilâtün Feʿilâtün Feʿilün	**1**				**1**
Mefâʿîlün Mefâʿîlün Mefâʿîlün Mefâʿîlün	**11**				**11**
Feʿilātün Mefâʿilün Feʿilün	**6**	**1**	**2**	**1**	**10**
Feʿûlün Feʿûlün Feʿûlün Feʿûl	**2**				**2**
Mefʿûlü Mefâʿîlü Mefâʿîlü Feʿûlün	**2**		**1**		**3**
Mefâʿîlün Feʿilâtün Mefâʿîlün Feʿilün	**3**				**3**
Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün	**3**				**3**
Mefʿûlü Fâʿilātü Mefâʿîlü Fâʿilün	**1**				**1**
Mefâʿîlün Mefâʿîlün Feʿûlün	**3**				**4**
Toplam	**57**	**5**	**5**	**1**	

Bu tablo ise aruz bahirlerini ve kullanım sıklıklarını gösterir:

Tablo 2: Aruz Bahirleri ve Kullanım Sıklığı

Aruz Bahirleri	**Kullanıldıkları Şiir Sayısı**
Remel	**36**
Hezec	**18**

Hafîf	**8**
Mütekârib	**2**
Muzârî	**1**
Müctes	**3**

Eserdeki şiirlerde aruz hususiyetlerine de sıkça rastlanır. Aşağıdaki beyitlerin altı çizili hecelerinde imâle yapılmıştır:

Şu kim eşyāda esmā görmeye bilmez müsemmāyı
Ne ʿārifdür ne vāḳıfdur ne vāṣıldur ne ḥāṣıldur
(5b/2)

Saña senden ḥicāb olmaz baña benden-durur perde
Bu ḳulluḳda nice idem naẓar bī-perde sulṭāna
(194b/3)

Aşağıdaki beyitlerin altı çizili hecelerinde zihaf yapılmıştır:

Bir hevādur bu hevā kim bunda
Oldı ġayri hevā hevā vü hebā
(7a)

Niçe bir sen Yūsufʾa Yaʿkūb-ı maḥzūn olmışam
Tā-be-key sen Leylā'ya çün Ḳays u Mecnūn olmışam
(15b/1)

Aşağıdaki beyitlerin altı çizili hecelerinde med yapılmıştır:

Sāliklerüñ sülūkine encām var mıdur
Tā ġāyetinde ehl-i dile müsteḳar nedür
(57b/3)

Bu bedendür ṣavmaʿa dervīşdür anda göñül
Cānib-i Ḥaḳḳ'a bu miḥrāb içre muḳbil olalum
(80a/3)

Aşağıdaki beytin altı çizili hecesinde vasl yapılmıştır:

Ḥaḳḳī ṣafā-yı ḫāṭırı gör āyineye baḳ
Şimdengirü derūnuñ içinde keder nedür

(57b/6)

Eserde en çok kullanılan aruz hususiyeti imâle; en az kullanılan ise zihâftır.

3.3. Kafiye ve Redif

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'daki şiirlerde en çok kullanılan kafiyeler "+ār, +ā, +āh, +ām, +ān" kafiyeleridir. Bunların dışında "+l, +bā, +āb, +ūn, +ak, +et, +r, +ūd, āl" kafiyeleri de kullanılmıştır.

Eserde mücerred, mürdef, mukayyed ve müesses kafiyeler bulunmaktadır. Aşağıda mücerred kafiye örnekleri verilmiştir. Revi harfinin altı çizilidir.

Gel ey dil meşreb-i ṣāfı içegör bezm-i vaḥdeṯde
Berāzıḫdan ḫalāṣ ol ḳalma bu vādî-i keṣreṯde
(29b/1)

Ṭılsım-ı cismi ḥall it kenz-i cānı buḻmaḳ isterseñ
Ḫazāʾin ehli ol ʿālemde sulṭān oḻmaḳ isterseñ
(93a/1)

Olsa bir nesneye irādet-i Haḳ
Olur esbābı müheyyā muṭlaḳ
(229b/1)

Aşağıdaki beyitlerde eserde de en çok yer alan mürdef kafiye örnekleri bulunmaktadır. Ridf harfinin altı çizilidir:

Nefs ü ṭabʿuñ māsivādan itmeyince ictināb
Ḥażret-i Ḥaḳʾdan dil ü cān eylemez feyż iktisāb
(13b/1)

Niçe bir sen Yūsufʾa Yaʿkūb-ı maḥzūn olmışam
Tā-be-key sen Leylā'ya çün Ḳays-ı mecnūn olmışam
(15b/1)

Açılmaz herkese sırr-ı ilāhī
Görinmez her göze ẕātı kemāhī
(20a/1)

Yanmayınca kül olınca nār-ı ʿışḳ içre vücūd
Meşhed-i hüsn içre açılmaz Ḥaḳḳ'a çeşm-i şühūd
(106b/1)

Aşağıda mukayyed kafiye örnekleri verilmiştir. Kayd harfinin altı çizilmiştir:

Diñle Ḥaḳḳī'den ʿāşıḳa ḫoş pend
Pāyine düzme ʿanāṣırdan bend
(157a/1)

Nefs ü māla baḫīl olan ādem
Evliyādan olur mı hīç dedem
(157a/3)

Aşağıda müesses kafiyeye örnek beyit verilmiştir. Tesis harfinin altı çizilmiştir:

Ne bilsün ḥāl-i keşfi şol ki ehl-i ʿaḳl-ı ḳāṣırdur
Baṣīretsüzdür ol ādem ki maġlūb-ı ʿanāṣırdur
(227b/1)

Naẓar ḳıl keşreti vaḥdet nice ifnā ider āḫir
Ki Ḥaḳḳ-ı muṭlaḳ eşyā-yı tecellī ile ḳāhirdür
(227b/4)

Eserde sadece ek ile, sadece kelime ile, hem ek hem kelime ile hem de birden fazla kelime ile yapılan redifler bulunmaktadır. Sadece ek ile yapılan rediflerde "+a, +dur, +dür +ı, +i, +de, +m, +sın/sin, +inür, +am, +ine, +ār" ekleri kullanılmıştır. Bunlardan en çok kullanılanı "+a" yönelme hâl ekidir (datif) ve dört ayrı şiirde redif

olarak kullanılmıştır. Bulunma hâl eki (lokatif) olan "+da" ve bildirme eki olan "+dur/dür" ekleri ise redif olarak üç kere kullanılmıştır. Belirtme hâl eki (akuzatif) olan "+i" eki ile "+am" ve "+ine" ekleri de ikişer kez kullanılmıştır.

Sadece kelime ile yapılan rediflerde "olmışam, ol, eyle, eyleyen, nedür, olalum, olursın, üstindedür, görinür" kelimeleri kullanılmıştır. Bunlardan "olalum" ve "olursın" iki defa, diğerleri bir defa kullanılmıştır. Birden fazla kelime ile yapılan redifler ise "ehlinden eyle" ve "nedür bilmez" olmak üzere iki tanedir. İkisi de bir kez kullanılmıştır.

Hem ek hem kelime ile yapılan redifler şunlardır: +da Hū, +mdur benüm, -mak istersen, +a gelürler, +dur hep, +a bakmadı" Bunlardan "+a gelürler" iki kez, diğerleri birer kez kullanılmıştır.

Eserde geçen şu beyit redif kusuruna örnektir:

Eyā sırr-ı muʿaẓẓam gel ḳadem baṣ menzil-i cāna
Ḳoma bu ḫāne-i cān-ı ḫarābı böyle vīrāne
(194a/1)

Rediflerin aynı anlam ve fonksiyona sahip olması gerekirken bu beytin ilk mısrasında revi harfinden sonra gelen +a redifi münadâ eki, ikinci mısrasının sonundaki +e ise kelimenin kendinden olan +e sesidir. Dolayısıyla aynı anlam ve fonksiyona sahip +a/+e ekleri olmadığından burada redif kusuru vardır.

Eserde bazı kafiye kusurları bulunmaktadır. Bunlardan biri îtâ denilen aynı kafiyenin tekrarlanmasıdır. Aşağıda bazı îta-yı celî örnekleri verilmiştir:

Ṭaġlar gibi atıldı bu vücūd
Penbeye döndi hevāda aʿyān
(236b/2)

Ẕerre deñlü idi hebāʾ oldı
Nūr-ı ḫurşīd oldı ḳatı ʿayān
(236b/3)

Aşağıdaki örnekte îta-yı hafî bulunmaktadır:

Ḥaḳ tecellī idicek bir ḳulına
Gün gibi ẓāhir olur āṡārı
Görinür āyinesinde envār
Bilinür bāṭınında esrārı
(231b/1-2)

Eserdeki şiirlerde cinasa pek rastlanmaz. Aşağıda nadir olan cinaslı beyitlerden örnekler bulunmaktadır. Verilen beyitlerde mürekkeb cinas vardır:

ʿĀṣıḳam zāhid beni levm eylese andan ne ġam
ʿĀrifem zāġ u zaġān ṣavtı gelür baña naġam
(96a/1)

Gel beri ey gönñül baña yār ol
Niçe bir Ḥaḳ yolında aġyār ol
(34b/1)

Aşağıdaki tabloda *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da geçen şiirlerin vezinleri, nazım şekilleri, kafiyeleri, redifleri, mahlasları, matla beyitleri ve beyit sayıtları verilmiştir:

Tablo 3: Vezinler, Nazım Şekilleri, Kafiyeler, Redifler, Mahlaslar, Matla Beyitleri, Beyit Sayıları

Şiir Numarası	Varak Numarası	Vezin	Nazım Şekli	Kafiye	Redif	Mahlas	Matla Beyitleri	Beyit Sayısı
1	[5b]	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün	Gazel	l	dür	Ḥaḳḳī	Beḳā-yı ʿāleme bāʿiṣ bugün insān-ı kāmildür/ Ki zīrā ṣūret ü maʿnā ile rūḥ-ı heyākildür	6
2	[7a]	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Kıtʿa	bā	-	-	Bir hevādur bu hevā kim bunda / Oldı ġayri hevā hevā vü hebā	2
3	[11a]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	ā	ʿışḳ	Ḥaḳḳīyā	Cāna düşdi bir ʿaceb sevdā-yı ʿışḳ / Ṭoldı cismüm ḫānesi ġavġā-yı ʿışḳ	6
4	[13b]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	āb	-	Ḥaḳḳī	Nefs ü ṭabʿuñ māsivādan itmeyince ictināb / Ḥażret-i Ḥaḳ’dan dil ü cān eylemez feyż iktisāb	5
5	[15b]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	ūn	olmışam	Ḥaḳḳīyā	Niçe bir sen Yūsufʾa Yaʿkūb-ı maḥzūn olmışam / Tā-be-key sen Leylā’ya çün Ḳays-ı Mecnūn olmışam	6

6	[20a]	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Gazel	āh	+ ı	Ḥaḳḳī	Açılmaz herkese sırr-ı ilāhī / Görinmez her göze ẕātı kemāhī	6
7	[26a]	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün	Gazel	ak	-	Ḥaḳḳī	Göñül āyīnesin ṣāf it tecellī eyleye tā Ḥaḳ /Ḥaḳʾuñ dīdārına ṭālib olan çeşmin açar muṭlaḳ	6
8	[29b]	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün	Gazel	t	+de	Ḥaḳḳīyā	Gel ey dil meşreb-i ṣāfı içegör bezm-i vaḥdetde /Berāzıḫdan ḫalāṣ ol ḳalma bu vādî-i keṣretde	6
9	[34b]	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Gazel	ār	ol	Ḥaḳḳīyā	Gel beri ey göñül baña yār ol / Niçe bir Ḥaḳ yolında aġyār ol	7
10	[36a]	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Gazel	ār	eyle	Ḥaḳḳīyā	Gel beri vird-i dilüñ efḍal-i ezkār eyle / Ẕikr-i Mevlāʾ-ile defʿ-i ġam u efkār eyle	5
11	[44a]	11'li Hece Vezni	Şarkı	ā	ehlinden eyle	Ḥaḳḳī	Vücūd evṣāfını ʿışḳ odına yaḳ/ Bizi yā Rab fenā ehlinden eyle/ Bu zehre gönder iḥsānuñla tiryāḳ/ Bizi yā Rab devā ehlinden eyle	5 Dörtlük
12	[46b]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	l	+m	Ḥaḳḳīyā	Yā ilāhī ḫʿāb-ı ġafletden uyar çeşm-i dilüm / Şīşe-i ṣāfī gibi pür-nūr ḳıl āb u gilüm	6
13	[50a]		Gazel	āt	-	Ḥaḳḳīyā		5

		Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün					Ẕuhūr-ı ẕāta esmā oldı mirʾāt / Görinmezdi bu mirʾāt olmasa ẕāt	
14	[50b]	Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Gazel	āb	-ı tevhidi	Ḥaḳḳī	Geçer sivādan içenler şarāb-ı tevḥīdi / İrer ṣafāya bulan feyż-i nāb-ı tevḥīdi	6
15	[53a]	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Gazel	īd	-	Ḥaḳḳīyā	Ḥamdülillāh ki olup faẓl-ı mezīd / Ehl-i tevḥīdi eyledi teʾyīd	5
16	[55a]	Feʾilātün Mefāʿilün Feʾilün	Gazel	āh	-	Ḥaḳḳī-yı mücrim	Ay yüzüñ pertevidür ġıbṭa-i māh / Dir gören rūyını Allāh Allāh	6
17	[57b]	Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün	Gazel	-r	nedür	Ḥaḳḳī	Bildüñ mi kendi ẕātını ey bī-ḫaber nedür /Dürc-i vücūd içindeki dürr ü güher nedür	6
18	[61b]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	ār	-ı gül	Ḥaḳḳīyā	Ruḫ-nümā-yı Muṣṭafā-yı ḫūbdur dīdār-ı gül / Kim derinden derleyüp gösterdi yüz ruḫsār-ı gül	5
19	[65a]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	ār	eyleyen	Ḥaḳḳī	Ey cemāl-i nūrına çeşmi sezā-vār eyleyen / ʿĀşıḳ-ı bīdāra dīdārını iẓhār eyleyen	5
20	[68a]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	ā	+da Hū	Ḥaḳḳīyā	ʿĀlem-i ẕāt içre Hū vü ʿālem-i esmāda Hū / Ẕikr ile Hū fikr ile Hū ṣūret-i maʿnāda Hū	5
21	[70a]	Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün	Nazım/ Dübeyt	+n	+rsın/ +rsin	-	Āḫir giderek mebdeʾüñe ṭoġrı dönersin / Varup yine evvelki gülistāna ḳonarsın	2

22	[80a]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	+l	olalum	Ḥaḳḳī	Ey erenler himmet idüñ biz de vāṣıl olalum / Gide gide Kaʿbe-i maḳṣūda dāḫil olalum	6
23	[84b]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	ān	+umdur benim	Ḥaḳḳīyā	Kaʿbe-i dil ḫāne-i emn ü emānumdur benüm / Feyż-i Mevlā zemzem-i cārī-yi cānumdur benüm	6
24	[87a]	11'li Hece Vezni	Gazel	r	-	Ḥaḳḳī	Çün ki bu dünyaya geldüm müsāfir / Vaṭan-ı aṣluma giderem āḫir	3 Dörtlük
25	[90a]	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Gazel	ān	+a	Ḥaḳḳī	Baṣīret ehli ol iriş ʿayāna / Ṣaḳın maġlūb olma bu keyāna	7
26	[93a]	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün	Gazel	l	-mak isterseñ	Ḥaḳḳīyā	Ṭılsım-ı cismi ḥall it kenz-i cānı bulmaḳ isterseñ /Ḫazāʾin ehli ol ʿālemde sulṭān olmaḳ isterseñ	5
27	[96a]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	m	-	Ḥaḳḳīyā	ʿĀṣıḳam zāhid beni levm eylese andan ne ġam / ʿĀrifem zāġ u zaġān ṣavtı gelür bana naġam	5
28	[98b]	11'li Hece vezni	Gazel	ān	olursın	Ḥaḳḳī	Ey göñül niçe bir nālān olursın/ Ey gözüm niçe bir giryān olursın/ Şīr-i feyżüñ ucından ey cigerüm/ Ne ʿaceb derd-ile sen ḳan olursın	3 Dörtlük
29	[104a]	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün	Gazel	ūt	+a	Ḥaḳḳīyā	Ṣalındı şāh-bāz-ı dil hümā-yı evc-i lāhūta /Alındı ḫākden meyl itmedi bu cāy-ı nāsūta	6

30	[106b]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	ūd	-	Ḥaḳḳī	Yanmayınca kül olınca nār-ı ʿışḳ içre vücūd / Meşhed-i hüsn içre açılmaz Ḥaḳḳ'a çeşm-i şühūd	6
31	[111a]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	āh	-	Ḥaḳḳīyā	Yā resūlallâh yüzüñ ʿaksinden oldı mihr ü māh / Sende ẓāhir oldı ẕātıyla tecellī-yi ilāh	4
32	[111b]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Kıtʿa	āh	-	Ḥaḳḳīyā	Verd-i ḫoş-būy-ı risālet olduġın taṣdīḳ idüp / Her zebān-ı ḫār bu gülşende oldı bir güvāh	2
33	[111b]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	ūd	-	Ḥaḳḳī	Ey gül-i nev-ḫīz-i gülzār-ı şühūd / Pertev-efzā-yı tecellī-yi vücūd	6
34	[116a]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	+r	-	Ḥaḳḳīyā	ʿĀrif-i billāh bilür gördükde Ḥaḳḳ'ı her naẓar / Şol cihetden kim idüpdür ḫalḳdan Ḥaḳḳ'a güzer	5
35	[116b]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	ūn	dur	Ḥaḳḳīyā	Niçe bir sevdā-yı ʿışḳuñla gönül mecnūndur / Niçe bir ḳahruñ elinden ḳāmetüm çün nūndur	5
36	[120b]	Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefʿāīlü Feʿūlün	Gazel	ān	+a gelürler	Ḥaḳḳī	Ervāḥ bugün ṣūret-i insāna gelürler / İnsān degül ṣūret-i Raḥmān'a gelürler	6
37	[124b]	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün	Gazel	āl	+i	Ḥaḳḳīyā	Cemālüñ şemʿine pervāne-veş yaḳdum per ü bāli / Fenā-ender-fenāya virdüm āḫir ʿışḳ ile bāli	5
38	[129b]	Feʿilātün Feʿilātün	Gazel	ā	dur hep	Ḥaḳḳī	Ṣūret-i sırrı nedür ṣūret-i eşyādur hep /	

		Feʿilātün Feʿilün					Cümle eşyāda tecellī iden esmādur hep	5
39	[133b]	Feʿulün Feʿulün Feʿulün Feʿul	Gazel	ām	-	Ḥaḳḳī	Gerekdür ʿibādet Ḫüdā'ya müdām / Gerekdür şıyām u gerekdür ḳıyām	6
40	[137a]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	bā	-	Ḥaḳḳīyā	Cānib-i maʿşūḳdan esdi yine bād-ı ṣabā / ʿĀşıḳuñ oldı giribānı çü gül ġonca ḳabā	5
41	[141b]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	ār	+a bakmadı	Ḥaḳḳīyā	Ṭālib-i gülzār olan āzār-ı ḫāra baḳmadı / Rāġıb-ı deyyār olan dār ü diyāra baḳmadı	5
42	[145a]	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Gazel	ān	olalum	Ḥaḳḳīyā	Niçe bir derd ü belā nārına sūzān olalum /Tā-be-key ebr-i bahārī gibi giryān olalum	5
43	[147a]	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Gazel	ār	+i	Ḥaḳḳīyā	Gel senüñle sevelüm cān u göñülden yāri / Virelüm yolına ol yārüñ efendi varı	5
44	[151a]	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün	Gazel	ā	nedür bilmez	Ḥaḳḳī	Bu ʿışḳuñ mübtelāsı zühd ile taḳvā nedür bilmez / Şu kim maġlūb olupdur lā-cerem daʿvā nedür bilmez	5
45	[153b]	Mefāʿīlün Feʿilātün Mefāʿīlün Feʿilün	Gazel	r	inür	Ḥaḳḳī	Cemāl-i ẕāt-ı ilāhī ṣıfat-ile bürinür / Bu yüzden ʿāşıḳa yüz biñ niḳāb-ile görinür	5
46	[156b]	Feʿilātün Mefāʿīlün Feʿilün	Gazel	s	-	Ḥaḳḳīyā	Ey gönül eyleme sivāya heves / ʿĀşıḳ iseñ saña Ḫudā'dur bes	7

47	[157a]	Feʿilātün Mefāʿīlün Feʿilün	Nazım/ Dübeyt	nd	-	-	Diñle Ḥaḳḳī'dan ʿāşıḳa ḫoş pend / Pāyine düzme ʿanāşırdan bend	2
48	[157a]	Feʿilātün Mefāʿīlün Feʿilün	Nazım/ Dübeyt	dem	-	-	Nefs ü māla baḫīl olan ādem / Evliyādan olur mı hīç dedem	2
49	[157a]	Feʿilātün Mefāʿīlün Feʿilün	Müfred	t	-	-	Āyînedür bu ʿālem-i ṣūret / Görinür añda cemāl-i Ḥażret	1
50	[159b]	Feʿilātün Mefāʿīlün Feʿilün	Gazel	ām	-	Ḥaḳḳī	Ey naẓargāh-ı Ḫudā maẓhar-ı tām / Ṣafḥa-i rūyuñ oldı bedr-i tamām	6
51	[161b]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	l	-	Ḥaḳḳīyā	Mürşīd-i kāmilden alup irken el / Ey dedem sen ḫānḳāh-ıʿışḳa gel	6
52	[164a]	Mefāʿīlün Feʿilātün Mefāʿīlün Feʿilün	Gazel	+ār	+m	Ḥaḳḳī	Bu gülşen içre bugün ʿandelīb-i pür-zāram / Egerçi ḫār u ḫes derd ü miḫnete yāram	4
53	[167b]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	ūr	-	Ḥaḳḳī	Ẕāt vāhiddür aḥaddan ġayriye yoḳdur ẓuhūr / Līk esmā vü ṣıfāta bestedür cümle umūr	6
54	[170a]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	ār	Üstinde-dür	Ḥaḳḳī	Ehl-i cennetsin ayaġuñ līk nār üstindedür / Nūr içinde ʿışḳdan diller yanār üstindedür	5
55	[175b]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	ān	-	Ḥaḳḳīyā	Āh kim döndi irüp encāmına devr-i zamān / Yā ilāhī luṭfuña maġrūr olup ḳalduḳ hemān	9

56	[180b]	8'li Hece Vezni	Şarkı			Ḥaḳḳī	Sefer idüp Ḥaḳ'dan Ḥaḳ'a/ Gel gidelüm dosta ṭoġrı/ İrelüm vech-i muṭlaḳa/ Gel gidelüm dosta ṭoġrı	5 Dörtlük
57	[189a]	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Gazel	ām	-	Ḥaḳḳīyā	Seyr-i fiʾllāha ḳadem bas yüri seyr eyle müdām / Ṭurma bir yerde ṣaḳın olmaya ol yer saña rām	5
58	[191b]	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Gazel	ā	görinür	Ḥaḳḳīyā	Ay yüzüñ muṣḥafı üzre niçe esmāʾ görinür / Vech-i esmāda naẓar olsa müsemmā görinür	6
59	[194a]	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün	Gazel	ān	a	Ḥaḳḳī	Eyā sırr-ı muʿaẓẓam gel ḳadem baṣ menzil-i cāna / Ḳoma bu ḫāne-i cān-ı ḫarābı böyle vīrāne	6
60	[200b]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	āl	ine	Ḥaḳḳīyā	Şāhidüm ʿilm-i ilāhīdür derūnum ḥāline / Herkesüñ zīrā ʿalāmet var-durur aḥvāline	6
61	[205a]	Feʿūlün Feʿūlün Feʿūlün Feʿūl	Gazel	dā	-	Ḥaḳḳī	İlāhī beni eyle benden cüdā / İdem yoluña cān u başı fedā	6
62	[212a]	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün	Gazel	r	de	Ḥaḳḳī	Eger var-ise çeşmüñ Ḥaḳḳ'uñ envārına yoḳ perde /Görinür pertev-i nūr-ı ṣıfāt-ı pāki her yerde	5
63	[221b]	Mefʿūlü Mefāʿīlü	Gazel	ār	+a gelürler	Ḥaḳḳī	Ervāh tenezzül idüp eṭvāra gelürler / Seyr	5

		Mefāʿīlü Feʿūlün					eylemege ʿālem- i āş̱āra gelürler	
64	[227b]	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün	Gazel	r	dur	Şeyḫ İsmāʿīl Ḥaḳḳī	Ne bilsün ḥāl-i keşfi şol ki ehl-i ʿaḳl-ı ḳāṣırdur/ Başīretsüzdür ol ādem ki maġlūb-ı ʿanāṣırdur	5
65	[229b]	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Nazım/ Dübeyt	k	-	-	Olsa bir nesneye irādet-i Ḥaḳ /Olur esbābı müheyyā muṭlaḳ	2
66	[230a]	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Nazım/ Dübeyt	r	-	-	Evliyānuñ ḳademi başduġı yer / N'ola olursa çü misk-i ez̧fer	2
67	[231b]	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Kıtʿa	s	ārı	-	Ḥaḳ tecellī idicek bir ḳulına / Gün gibi ẓāhir olur āş̱ārı	2
78	[232b]	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Kıtʿa	kār	-	-	ʿAceb olmaz bu dār-ı miḥnetde / ʿĀşıḳı zāhid iderse inkār	2
69	[233a] [233b]	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Kıtʿa	mīl	-	-	ʿÖmr-i ş̱ānī nedür bu ʿālemde / ʿĀlim aġzında olan ẓikr-i cemīl	2
70	[236b]	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Gazel	ān	-	Ḥaḳḳīyā	Nefḫ-i ṣūr oldı uyan ġāfil uyan / Şübheler gitdi geldi bellü beyān	6
71	[239a]	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün	Gazel	ār	itdi	Ḥaḳḳī	Esüp bād-ı ṣabā-yı ġayb cānum lāle-zār itdi / Açıldı feyżden güller hezār-ı ḳalbi zār itdi	5

72	[244a]	11'li Hece Vezni	Kıtʿa-i kebīre	ān	olursın	Ḥaḳḳī	Bād-ı ecel eser bir gün üstüñe/Ṣararup ṣolarsın ḫazān olursın/ Ne yüz-ile ḳavuşursuñ dostuña/ Ṣaḳın ḳahr eliyle virān olursın	5 Dörtlük
73	[262a]	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gazel	ām	-	Ḥaḳḳīyā	Olsa tevfīḳ-ı ilāḥī ḥāṣıl olur her merām / İrişür encāma söz ḳalmaz daḫi cāy-i kelām	5

Sonuç olarak, İsmail Hakkı Bursevî'nin *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* adlı eserindeki şiirlerde en çok kullanılan nazım şeklinin gazel, en çok kullanılan aruz kalıbının "Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün", en çok kullanılan bahrin remel bahri, en çok kullanılan rediflerin "ek ile yapılan redifler", en çok kullanılan kafiye türünün ise "mürdef kafiye" olduğu görülmektedir. Eserdeki şiirlerin dördü hece vezniyle yazılmıştır. Bunların ikisi gazel, biri kıt'a ve biri şarkı nazım şekli ile yazılmıştır. Eserde sık olmasa da kafiye kusurlarına da rastlanmaktadır. Bunlardan en çok görüleni îtâdır. Eserdeki manzumelerde redif kullanımı yoğundur. Rediflerden kelime ile yapılanlarda genellikle tek kelime kullanılmıştır. Rediflerin çoğunluğu Türkçe kelimelerden oluşur. Eserde geçen kıt'aların biri kıt'a-i kebîredir. Eserdeki müfredlerin biri Taşlıcalı Yahya'ya aittir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MUHTEVA İNCELEMESİ

4.1. Din

4.1.1. Allah

Eserde Allah; Hak, Allah, Huda, Rab, Bâkî, Hayy, Bâkî, Âlim, Rahman, İlâh, Hâlik, Mümît, Muhyî, Hâdî, Mudıll, Kayyûm isimleri ve sıfatlarıyla geçmektedir.

Müellife göre, Allah, muhabbetin aşırılığı ile nitelendirilmiştir.[128] O, kendinden zengindir.[129] Hayy'dır, Bâkî'dir. Hayy ismi, hayat sıfatıyla; Âlim ismi, ilim sıfatıyla var olur. Bu isim ve sıfatlar zâta ayna olmuştur. Allah ismi ile Rahman ismi kuşatıcılık ve kapsamda aynıdır.[130] Fakat mertebede aynı değildir; çünkü Rahman ismi bir mertebeye işaret etmezken, Allah ismi mertebeye işaret eder.[131] Allah, isimler ve sıfatlar aracılığı ile istenir.[132] Her sıfatta hâkim Allah'tır.[133] O, kendinden âlim ve kâdirdir.[134] O, kuşatılmış ve sınırlandırmış değil kuşatıcıdır.[135] Allah'ın görünür olması onun çevrelenmiş ve sınırlı olduğunu göstermez. Herkese tecelli kendi değeri ile olur. O değerin sınırlı olması Allah'ın değerini sınırlamaz.[136]

Halvette ve celvette dost olan odur. [137] O, kulun vatanıdır.[138] Yaratıcıdır.[139] Varlıkları yaratmadan önce de apaçık bilir.[140] Allah'ı gerçekte bilen ise, sadece kendisidir.[141] Hakk'ın zâtının hiçbir şekilde nitelenemeyen mutlak hakikatini iki dünyada da gözler idrak edemez ve hissedemez. İdrak edilebilen Rab olma durumudur.[142]

---

[128] Bursevî, **a.g.e**., vr. 11b.
[129] Bursevî, **a.g.e**., vr. 21b.
[130] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 40b.
[131] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 41a.
[132] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 67a.
[133] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 166a.
[134] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 166a.
[135] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 55b.
[136] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 122b.
[137] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 29b.
[138] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 108a.
[139] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 94b.
[140] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 37b
[141] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 36b.
[142] Bursevî, **a.g.e.**, vr.152b.

O evveldir, ahirdir, zahirdir ve batındır. Ezelî varlık sahibidir. Kudret ise varlıkla değil yoklukla ilişkili olduğu için Allah makdur değil malumdur.[143] O, mebde-i evveldir.[144] Mülk ve tasarruf hakkı, Allah'ındır. [145] Hakiki mülk sahibi odur.[146] Mal onundur, zengin olan da odur.[147] Nefes de Allah'ındır. Bu yüzden nefes erbabı nefesi kendilerinden bilmezler, Hakk'ın nefesi olmak üzere üflerler.[148]

4.1.2. Melekler

Melekler her zaman ibadetle meşgul olan, yemeyen, içmeyen, herhangi bir cinsiyete sahip olmayan nurânî varlıklardır. Meleklere iman, imanın şartlarının ikincisidir.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da dört büyük melek olan Cebrail, Azrail, Mikail ve İsrafil'den Cebrâil ve Azrâil; diğer meleklerden Münker ve Nekir yer almaktadır.

Bursevî'ye göre arz melekleriyle sema melekleri arasında fark vardır. Arz melekleri görevli ve yasaklayıcıdır. Sema melekleri ise görevlidir; fakat ulvîde olan ruhların komşusudur. Süflîde olan ise keşfin insanları ve cisimleridir. Bu yüzden arz melekleri, emir ve yasaklamada insan ve cinlere tâbidir. Melekler ve cinler ruhla ilgili, latif varlıklardır; melek nurdan, cin alevdendir.[149] Latif varlıklar oldukları için uyumazlar.[150] Akılları yoktur, bu yüzden duysalar bile anlamazlar.[151] Meleklerde kayıtsız şartsız muhabbet vardır; fakat aşk yoktur, çünkü aşk tutku gerektirir. Melekler ise tutkudan arındırılmıştır.[152]

Geceyi ihya ederken melekler ve mü'min cinler de hazır olup salavat getirdikleri için açıkça ve yüksek sesle Kur'an okumak daha iyidir. [153]

---

[143] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 103a.
[144] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 110a.
[145] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 42b.
[146] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 43a.
[147] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 42b.
[148] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 54a.
[149] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 88a
[150] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 78a.
[151] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 76b.
[152] Bursevî, **a.g.e.**, vr.135b
[153] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 74b.

4.1.2.1. Cebrail

Peygamberlere vahiy getirmekle görevlendirilen ve dört büyük melekten biri olan Cebrail, eserde en çok adı geçen melektir. Eserin bazı yerlerinde ondan, Cibrîl ve Ruhu'l-kuds şeklinde de bahsedilmiştir.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'a göre, Cebrail, her ne kadar "mukaddes ruh" olsa da tüm melekler gibi kayıt altına alınmış, bağlı bir varlıktır.[154] O, peygamberlik gelmeden önce de üç sene boyunca Hz. Muhammed'in yakınındadır. Hz. Muhammed o zamanlar onun sesini duyar, kendisini görmezmiş. Vahiy vakti geldiğinde ise ona görünmeye başlamıştır.[155] Cebrail, Hz. Muhammed'e hem insan suretinde hem aslî suretinde gözükmüştür. İnsan suretinde gözüktüğü zaman genellikle Hz. Muhammed'in ashabından Arapların en güzeli olan[156] Dihye şeklinde gelmiştir.[157] İnsanların alışmasının, tebliğin ve davetin ulaştırılmasının kolay olması için bilinen bir surette gelmiştir. Cebrail, Refrefü'd-derru'l-yakut üzerinde oturarak dünyaya inmiştir. [158]

4.1.2.2. Azrail

Dört büyük melekten biri olan Azrail, "ölüm meleği" olarak da bilinir. İnsanların canını almakla görevlidir. Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Azrail'in Arap suretinde gelip kapıyı çaldığını söyler; çünkü Arap sureti tümüyle münker suretidir. Ölüm, dehşet uyandıran işlerden olduğu için münker suretiyle gelmesi uygun görülmüştür.[159]

4.1.2.3. Münker ve Nekir

Münker ve Nekir, kabirde insanları sorguya çekeceği belirtilen sorgu melekleridir. Bu meleklere münker ve nekir denmesi bunların bilinmediğindendir; çünkü ölüm anında insanlar bir şey görmezler. Onlar herkese, kendilerinin hallerine

[154] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 197a.
[155] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 89b.
[156] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 240a.
[157] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 201a.
[158] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 23b.
[159] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 239b-240b.

ve amellerine göre görünür. Bu yüzden marifet ehli yanına bilinmeyen bir surette gelmezler; çünkü Hak ile yakın olana bütün kâinat yakındır.[160]

4.1.3. Kutsal Kitaplar

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da dört büyük kitaptan Kur'ân-ı Kerîm ve Zebûr'a değinilmiştir.

4.1.3.1. Kur'ân-ı Kerîm

Kur'an-ı Kerîm, Hz. Muhammed'e indirilen kutsal kitaptır. Cebrail aleyhisselam vasıtasıyla vahiy yoluyla indirilmiş ve yirmi üç senede tamamlanmıştır. Aslı değiştirilmemiş ve hiçbir zaman değiştirilemeyecektir. Allah el-En'am suresinde şöyle buyurmuştur: "Rabbinin sözü hem doğruluk hem de adalet bakımından tamamlanmıştır. Onun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. O her şeyi işitmekte, her şeyi bilmektedir." (el-En'am, 6/115) Hicr suresinde de "Kesin olarak bilesiniz ki bu kitabı kuşkusuz biz indirdik ve onu mutlaka koruyacak olan da yine biziz." (Hicr,15/9) demiştir.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân, dinî-tasavvufî bir eser olduğu için pek çok âyet barındırmaktadır. Bursevî, Bakara suresinden bir kısım vererek Kur'an'ı ikrâr ve inkâr etmenin sonuçlarına değinmiştir. Söz konusu âyette meâlen şöyle denmiştir:

> Allah, bir sivrisineği, ondan daha da ötesi bir varlığı örnek olarak vermekten çekinmez. İman edenler onun, Rablerinden gelen bir gerçek olduğunu bilirler. Küfre saplananlar ise, 'Allah örnek olarak bununla neyi kastetmiştir?' derler. (Allah) onunla birçoklarını saptırır, birçoklarını da doğru yola iletir. Onunla ancak fasıkları saptırır." demektedir. (Bakara, 2/26)

Buna göre Kur'an'ın ikrarı inananlara hediyedir; inkârı ise kafirlerin sapkınlığını ortaya çıkarır. Kur'an'ın bu iki manaya sebep olması sebeplerin sebebinin

[160] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 242a.

iradesine dairdir. Kâmil insan da her şeyi toplayan kitap olması yönüyle Kur'an gibi hem hediye hem sapkınlık sebebidir. [161] Kur'an'ı ayıplamak küfürdür.[162]

Aşağıdaki beyitte de yukarıdakine benzer bir şekilde Kur'an ile insanın varlığı arasında bağlantı kurulmuştur:

Şol vücûdumdur benüm tefsîr-i Kurʾân eyleyen
Hem hadîs-i 'ışk takrîr-i zebânumdur benüm (84b/4)

Kur'ân Hak'a yalvarma ve onunla söyleşmedir.[163] Kur'an'ı ve onun hükmünde olanları sesli ve açık bir şekilde okumak gizli okumaktan daha iyidir; çünkü bunda hem okuyana hem dinleyene fayda vardır.[164] Hz. Muhammed, "Güzel sesiniz ile Kur'an'a daha fazla güzellik veriniz." buyurmuşlardır. Kur'an zaten kendinden güzel iken güzel ses ile okununca güzellik üzerine güzellik ortaya çıkar.[165] Bu yüzden Kur'an'ı nağmeli okumak makbuldür.[166]

4.1.3.2. Zebur

Zebur, Hz. Davud'a manzum olarak indirilen "mezâmir" olarak da bilinen kutsal kitaptır. İndirilen ikinci kutsal kitaptır. Zebur âyetlerinin her birine "mizmâr" denmektedir. Kur'an-ı Kerîm'de Nisa suresi 4. ve İsra suresi 17. âyetlerde Hz. Davud'a Zebur'un verildiği söylenmiştir. İslamiyet'e göre Kur'an'dan önce indirilen bütün kutsal kitaplar gibi Zebur da tahrif edilmiştir.

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Hz. Davud hakkında rivâyet edilen hadisi nakletmiştir. Hadiste mealen şöyle denmektedir: "Davud'a Zebur'u okumak kolaylaştırıldı. O, binek hayvanlarının sefere hazırlanmasını emrederdi, onlar da eyerlenirdi. Ancak hayvanlar eyerlenmeden önce Zebur'dan okuyacağını okurdu. Ayrıca o, kendi elinin emeğinden başkasını yemezdi." (Buhari, el-Enbiya 37) Hadisin orijinal metninde geçen birinci Kur'ân kelimesi ile söylenmek istenen "kıraat, okuma" ikinci Kur'an kelimesi ile söylenmek istenen "okunan"dır ki bu Zebur'dur.[167] Hz.

[161] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 169a-169b.
[162] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 249a.
[163] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 247a.
[164] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 73a.
[165] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 73b.
[166] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 81a.
[167] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 70b.

Davud, Zebur'u tilavet ederken meclisindeki birçok aşık vecde gelir ve o vecd ile ölürdü.[168]

4.1.4. Âyetler, Hadisler ve Arapça İbareler

4.1.4.1. Âyetler

Eserde geçen âyetler aşağıda tablo hâlinde verilmiştir:

Tablo 4: Âyetler ve Manaları

vr.	Âyet	Manası
10a	وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَشَدُّ حُباًّ لِلّٰهِ	Mü'minlerin Allah'a olan sevgisi daha güçlü bir sevgidir. (Bakara, 2/165)
10a	قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا	Ona olan aşkı yüreğine işlemiş. (Yusuf, 12/30)
21a	وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي	...içine ruhumdan üflediğim zaman... (Hicr, 15/29)
21b	لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ	O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir. (Şûra, 42 /11)
24a	لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا	Onları görseydin, mutlaka onlardan yüz çevirip kaçardın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı. (Kehf, 18/18)
36b	قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ	De ki: "Ey mülkün sahibi olan Allah'ım!... (Âl-i İmran, 89/26)
36b	فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ	Bil ki Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur... (Muhammed, 47/19)
37a	فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ	(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü... (Enfal, 8 / 17)

[168] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 74a.

42b	وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ	...ve sizi üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı maldan, (Allah yolunda) harcayın... (Hadid, 57/7)
53b	فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّ	Ona tam bir insan şeklinde görünmüştü. (Meryem, 1/17)
55b	لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ	Gözler O'nu idrak edemez. (el-En'am, 6/103)
56a	اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا	...o çok zalimdir, çok cahildir. (Ahzab, 33/72)
58a	وَقَالَ يَا اَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ	...ve, "Vah! Yûsuf'a vah!" dedi... (Yusuf, 12/84)
58a	وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْرِيّ	…Bunları ben kendi görüşüme göre yapmadım... (Kehf, 18/82)
58b	لَا يَنْبَغِي لِاَحَدٍ مِنْ بَعْدِيّ	...benden sonra kimseye lâyık olmayacak bir... (Sad, 38/35)
58b	وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ	... ve üzüntüden iki gözüne ak düştü...(Yusuf, 12/84)
59a	فَارْتَدَّ بَصِيرًا	… gözleri açılıverdi ...(Yusuf, 12/96)
59b	فَهُوَ كَظِيمٌ	… O artık acısını içinde saklıyordu. (Yusuf, 12/84)
63b	وَاَنَا اخْتَرْتُكَ	Ben seni (peygamber olarak) seçtim... (Taha, 20/13)
63b	وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفسِيّ	Ben seni kendim için seçtim. (Taha, 20/41)
65b	فَاذْكُرُوا اللهَ كَذِكْرِكُمْ اٰبَاءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا	...artık (cahiliye döneminde) atalarınızı andığınız gibi, hatta ondan da kuvvetli bir anışla Allah'ı anın... (Bakara, 2/200)
65b	اَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ	...önce bana, sonra da ana-babana şükret... (Lokman, 31/14)

66b	قُلْ بِفَضْلِ اللهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُواۜ	De ki: “Ancak Allah’ın lütuf ve rahmetiyle, yalnız bunlarla sevinsinler…(Yunus, 10/58)
68b	وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ	...Siz yalnız O’na döndürüleceksiniz.(Yasin, 36/83)
69b	حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ	… Nihâyet o, eğrilmiş kuru hurma dalı gibi olur. (Yasin, 36/39)
73b	يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاۤءُۚ	...O, yaratmada dilediğini artırır... (Fatır, 35/1)
78a	لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌۚ	...O’nu ne bir uyuklama tutabilir ne de bir uyku...(Bakara, 2/255)
81b	يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللهِ بِاَفْوَاهِهِمْ	Onlar ağızlarıyla Allah’ın nurunu söndürmek istiyorlar...(Saff, 61/8)
81b	وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللهَ	...Allah’tan başkasından korkmayan kimseler...(Tevbe, 9/18)
81b	وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَاۤئِمٍۜ	...(Bu yolda) hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmazlar... (Maide, 5/54)
85a	كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ	...Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor... (Rum, 30/50)
86b	وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا	…“Rabbim! İlmimi arttır” de... (Taha, 20/114)
89a	اِنَّمَا يَخْشَى اللهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُاۜ	Allah’a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar. (Fatır, 35/28)
90b	كُلُّ نَفْسٍ ذَاۤئِقَةُ الْمَوْتِ	Her can ölümü tadacaktır....(Ankebut, 29/57)
97b	وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ	Doğduğum gün ... bana selam (esenlik verilmiştir). (Meryem, 19/33)

99a	اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهٗ	… Güzel sözler ancak O'na yükselir. Salih ameli de güzel sözler yükseltir...(Fâtır, 35/10)
102a	وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ	...Nerede olsanız, O sizinle beraberdir...(Hadid, 57/4)
102a	فَفِرُّوا اِلَى اللّٰهِ	/... O hâlde Allah'a koşun...(Zâriyat, 51/50)
110a	ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَآءُ	İşte bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir... (Cuma, 62/4)
114a	وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَاَغْنٰى	Seni ihtiyaç içinde bulup da zengin etmedi mi? (Duha, 93/8)
114b	مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ	(Suları acı ve tatlı olan) iki denizi salıvermiştir; birbirine kavuşuyorlar. (Rahman, 55/19)
115a	نُورٌ عَلٰى نُورٍ	...Nur üstüne nur... (Nur, 24/35)
117b	خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ	Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). (Araf, 7/31)
118b	وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌ	Takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) elbisesi var ya, işte o daha hayırlıdır.(Araf, 7/26)
118b	وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ	Allah'a karşı gelmekten sakının. Allah, size öğretiyor. (Bakara, 2/262)
119b	وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ	Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et. (Hicr, 15/99)
129a	وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهٖ	…ve bilin ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer...(Enfal, 8/24)
140a	وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهٖ اِنَّكُمْ اِذًا مِثْلُهُمْ	Oysa Allah size Kitap'ta (Kur'an'da) "Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay

		edildiğini işittiğiniz zaman, başka bir söze geçmedikleri müddetçe, onlarla oturmayın, aksi hâlde siz de onlar gibi olursunuz" diye hüküm indirmiştir... (Nisa, 4/140)
142a	وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ	...Nerede olsanız, O sizinle beraberdir...(Hadid, 57/4)
142b	يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا	Allah'a karşı gelmekten sakınanları Rahmân'ın huzurunda bir elçiler heyeti gibi toplayacağımız, suçluları da suya koşan susuz develer gibi cehenneme sevk edeceğimiz günü düşün! (Meryem, 19/85)
147b	وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا	Onu yüce bir makama yükselttik. (Meryem, 19/57)
152b	لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ	Gözler O'nu idrak edemez... (Enam, 6/103)
152b	اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ	Rablerine bakarlar. (Kıyamet, 75/23)
155a	وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖ	..Herhangi bir kimseye uzun ömür verilmez, yahut ömrü kısaltılmaz...(Fâtır, 35/11)
158a	وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ	... Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir. (Bakara, 2/247)
158b	وَلَا اَنْ تَنْكِحُوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهٖ اَبَدًا	...O'nun eşlerini nikahlamanız asla caiz değildir... (Ahzab, 33/53)
159a	حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ	Onlar, çadırlara kapanmış hurilerdir. (Rahman, 55/72)
168a	اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهٖ فِي النَّاسِ	Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine, insanlar arasında

		yürüyeceği bir nur verdiğimiz kimsenin durumu...(Enam, 6/72)
169a	يُضِلُّ اللهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ	...Allah, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir... (İbrahim, 14/4)
169a	يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا	...(Allah) onunla birçoklarını saptırır, birçoklarını da doğru yola iletir... (Bakara, 2/26)
169b	هَلْ مِنْ مَزِيدٍ	...daha var mı?...(Kaf, 50/30)
170b	اِذْ نَادٰى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا	Hani o, Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı. (Meryem, 19/3)
171a	وَدُونَ الْجَهْرِ اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً	Rabbinize alçak gönüllüce ve için için yüksek olmayan bir sesle dua edin Araf,7/205)
173a	اِنَّ اللهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ.	Şüphesiz Allah rızık verendir, güçlüdür, çok kuvvetlidir. (Zâriyat, 51/58)
173b	الٓمٓ غُلِبَتِ الرُّومُ فِي اَدْنَى الْاَرْضِ .	Elif-Lam-Mim Rumlar, yakın bir yerde yenilgiye uğratıldılar. (Rum, 30/1-3)
177a	خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ	...ölümü ve hayatı yaratmıştır... (Mülk, 67/2)
178b	فَفِرُّوا اِلَى اللّٰهِ	O hâlde Allah'a koşun... (Zâriyat, 51/50)
178b	قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَاؤُكُمْ وَاَبْنَاؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَاَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللهُ بِاَمْرِهِ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ	De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz bir ticaret ve beğendiğiniz meskenler size Allah'tan, peygamberinden ve

		O’nun yolunda cihattan daha sevgili ise, artık Allah’ın emri gelinceye kadar bekleyin! Allah, fasık topluluğu doğru yola erdirmez.” (Tevbe, 9/24)
179a	وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا	“Rabbim! İlmimi arttır” de. (Taha, 20/114)
179a	يَا اَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُواْ	... “Ey Yesrib (Medine) halkı! Sizin burada durmak imkânınız yok. Haydi geri dönün”...(Ahzab, 33/13)
182b	لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ	Güzel iş yapanlara (karşılık olarak) daha güzeli ve bir de fazlası vardır…(Yunus, 10/26)
184a	وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا	...Orada sabah akşam rızıkları da vardır. (Meryem, 19/62)
184a	اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا	(Öyle bir) ateş ki, onlar sabah-akşam ona sunulurlar...(Mü’min, 40/40)
185a	وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰى اَرْذَلِ الْعُمُرِ	...İçinizden kimileri de, ... ömrünün en düşkün çağına ulaştırılır...(Nahl, 16/70)
185a	لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا	...bilgili olduktan sonra hiçbir şeyi bilmesin diye... (Nahl, 16/70)
185a	وَاللّٰهُ يَهْدِي مَنْ يَشَّاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ	… Allah, dilediği kimseyi doğru yola iletir. (Nur, 24/46)
188a	كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ	Rabbiniz kendi üzerine rahmeti (merhameti) yazdı. (Enam, 6/54)
188b	فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلَالُ	Hak’tan sonra sadece sapıklık vardır. (Yunus, 10/32)

189b	وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ	...ve yerden onların benzerini... (Talak, 65/12)
195a	قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّي	...Ruh, Rabbimin bileceği bir şeydir... (İsra, 17/85)
198a	وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَصِيلًا	O'nu sabah akşam tespih edin. (Ahzab, 33/42)
198b	فَاِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ	...Allah bütün âlemlerden müstağnidir. (Al-i İmran, 3/97)
199b	اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا	...biz ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik. (Kehf, 18/65)
202b	غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ	...zina etmemeleri... (Nisa, 4/25)
203a	وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللهُ لَكُمْ	...Allah'ın sizin için yazıp takdir etmiş olduğu şeyi arayın... (Bakara, 2/187)
204a	وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى ٱلْمَآءِ	...henüz Arş'ı su üstünde iken... (Hud, 11/7)
210a	هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا اَنْ يَأْتِيَهُمُ اللهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ	Onlar, ille de buluttan gölgeler içinde Allah'ın ve meleklerinin gelmesini mi beklerler? (Bakara, 2/210)
213b	فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا	Nihâyet işi çekip çevirenlere (ki, mutlaka tekrar diriltileceksiniz). (Nâzi'ât Suresi, 79/5)
216b	وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا	...ve inkârcının, "Keşke toprak olaydım!" diyeceği... (Nebe, 78/40)
221a	اِنَّ اللهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰى اَهْلِهَا	Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman

		adaletle hükmetmenizi emrediyor... (Nisa, 4/58)
222b	اِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللهُ فِي الدُّنْيَا	Şüphesiz Allah ve Resûlünü incitenlere, Allah dünya ve ahirette lânet etmiş... (Ahzab, 33/57)
223a	فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ	Muktedir bir hükümdarın katında, doğruluk meclisindedirler. (Kamer, 54/55)
224b	مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ	...beklemediği yerden... (Talak, 65/3)
226b	هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ	O, ilk ve sondur. Zâhir ve Bâtın'dır. (Hadid, 57/3)
230b	اِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا	Şüphesiz ki, peygamberlerimize... yardım ederiz. (Mü'min, 40/51)
230b	وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ	Mü'minlere yardım etmek ise üzerimizde bir haktır. (Rum, 30/47)
232b	اَلَا اِنَّ نَصْرَ اللهِ قَرِيبٌ	...İyi bilin ki, Allah'ın yardımı pek yakındır. (Bakara, 2/214)
233a	فَاِنَّ اَجَلَ اللهِ لَاٰتٍ	…bilsin ki Allah'ın tayin ettiği o vakit elbette gelecektir...(Ankebut, 29/5)
233a	اِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا اِثْمًا	... Biz, onlara ancak günahları artsın diye mühlet veriyoruz...(Al-i İmran, 3/178)
234a	وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ	Bize bir yorgunluk da dokunmadı.(Kaf, 50/38)
238a	يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ	… O, yaratmada dilediğini artırır...(Fatır, 35/1)

241b	وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا	Andolsun (kâfirlerin ruhlarını) şiddetle çekip çıkaranlara, Andolsun (mü'minlerin ruhlarını) kolaylıkla alanlara (Nâzi'ât, 79/1-2)
250a	وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ	Biz, onların kalplerindeki kini söküp attık... (Hicr, 15/47)
254a	اولئك يلعنهم الله ويلعنهم اللاعنون	İşte onlara hem Allah lânet eder hem de lânet okuyanlar lânet eder. (Bakara Suresi, 2/159. Ayet)
258a	وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا	...bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle... (Furkan, 25/74)
261a	وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ	De ki: "Hak, Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin." (Kehf, 18/29)

4.1.4.2. Hadisler

Eserde geçen hadisler aşağıda tablo hâlinde verilmiştir:

Tablo 5: Hadisler ve Manaları

vr.	Hadis	Manası
14a	كان رسول الله صلى الله عليه وسلم متواصل الاحزان دائم الفكر	"Allah'ın elçisi (s.a.v) sürekli hüzünlü ve düşünceliydi." Taberânî'de de geçen zayıf bir hadis.
22a	خلق الله آدم على صورته	"Allah, Âdem'i kendi suretinde yarattı." (Buhari, İstizan 1; Müslim, Bir 115)
64b	واسألك النظر الى وجهك الكريم ابدًا دائما سرمدًا	Ve senin cemaline bakmak istiyorum, her zaman, sonsuza dek.
66a	مَنْ لَمْ يَشْكُرْ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرْ اللَّهَ	İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a da şükretmez. (İbn Hanbel, II, 258)

70b	ما اذن الله لشيء كاذنه لنبيّ يتغني بالقرآن يجهر به	Allah Teâlâ, güzel sesli bir Peygamberin Kur'ân'ı tegannî etmesini, onu yüksek sesle okumasını dinlediği kadar hiçbir şeyi dinlememiştir. (Ebû Davud, Tefriu' ebvabi'l-vitr, 20)
70b	خُفِّفَ على داودَ القرآنُ، فكانَ يَأمرُ بِدَوابِّهِ فُتَسْرَجُ، فيَقرأُ القرآنَ قَبلَ أنْ تُسْرَجَ دَوابُّه، و لا يأكلُ إلَّا من عَمَلِ يدِه.	Dâvud aleyhisselâm'a okumak (Kur'ân) kolaylaştırılmıştı. Böylece, hayvanının eğerlenmesini emreder, eğerlenmezden önce (baştan sona Kur'ân'ı) okurdu. O, kendi el emeğiyle kazandığından başka bir şey yemezdi." (Buhârî, el-Enbiya 37; Büyû 15, Tefsir, Benî isrâil 5.)
73b	حَسِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ	Kur'an'ı seslerinizle güzelleştirin. (Darimi, Fedailu'l-Kur'an, 34)
73b	لَقَدْ أُوتِيَ هَذَا مِزْمَارًا مِنْ مَزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ	Gerçekten sana Davud peygamberin ailesinin mizmarlarından biri verilmiştir. (Nesai, İftitah, 83)
81a	لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ	"Kur'ân'ı teganni ile (ahenkle) okumayan bizden değildir." (Ebû Davud, Tefriu' ebvabi'l-vitr, 20)
86a	من استوى يوماه فهو مغبون	İki günü eşit olan ziyandadır.
89a	لَيْسَ الْخَبَرُ كَالْمُعَايَنَةِ	Duymak, görmek gibi değildir. (İbn Hanbel, I, 272)
99a	يؤجر ابن آدم في نفقته كلها الاّ شيئًا وضعه في الماء والطّين	Âdemoğlu infak ettiği herşeyin karşılığını alır. Ancak su ve toprağa yaptığı harcamalar müstesna.
101b	لي مع الله وقت لا يسعني فيه غير ربّي	Rabbimle birlikte olduğum öyle anlar vardır ki o anda aramıza başka bir şey giremez. (Aclunî, Keşfü'l-hafâ, 2/173-174)[169]

[169] Mehmet Yılmaz, **Kültürümüzde Âyet ve Hadisler**, Kesit Yayınları, İstanbul, 2013, s.469.

101b	كان دائم الاحزان متواصل الفكر	"Allah'ın elçisi (s.a.v) sürekli hüzünlü ve düşünceliydi." (Taberânî'de de geçen zayıf bir hadis.)
104b	حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ	Cennet, nefsin hoşlanmadığı, şeylerle örtülmüştür. (Müslim, Cennet ve Sıfat'u Naimiha ve Ehliha, 1)
105b	فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ	...Ne mutlu o gariplere! (Müslim, İman, 232)
107a	أَلاَ كُلُّ شَىْءٍ مَا خَلاَ اللَّهَ بَاطِلُ	İyi bilin ki, Allah'tan başka her şey bâtıldır. (Tirmizi, Edeb, 20)
110a	من عرف نفسه فقد عرف ربّه	Nefsini bilen rabbini bilir. (Aclunî, Keşfü'l-hafâ,2/262)
110b	انا من الله والمؤمنون من فيض نوري	Ben Allah'ın nurundan yaratıldım. Müminler de benim nurumdan yaratıldı. (Aclunî, Keşfü'l-hafâ,1/205), Yılmaz, s. 128
117a	أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ	...Ben, Adem'in çocuklarının efendisiyim... (Tirmizi, Tefsîru'l-Kur'ân, 17)
126a	ما تردّدت في شيء تردّدى في قبض عبدي المؤمن وهو يكره الموت وانا اكره مساءته ولا بدّ له من لقائي	Mümin bir kulumun canını almakta tereddüt ettiğim kadar hiçbir şeyde tereddüt etmiş değilim. O ölmek istemiyor, ben de onun üzülmesini istemiyorum. (Buharî, Rikak, 38)
141a	اتقوا مواضع التهم	İthamlardan sakının!
144a	ما ابتلى احد من الانبياء بمثل ما ابتليت به	Benim çektiğim acı gibi, hiçbir Peygamber acı çekmedi.
150b	إِنْ تُهْلِك هَذِهِ الْعِصَابَةَ فَلَنْ تُعْبدَ من بعد الْيَوْمِ	Allah'ım! Bu bir avuç mücâhidi helâk edersen, artık sana yeryüzünde ibâdet edecek kimse kalmaz! Allah sana vaat

		ettiğini haber verir. (Taberani, el-Mu'cemu'l-Kebir, XVIII, 231)
152b	إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ	Rabbinizi göreceksiniz. (Buhari, Mevakıtu's-Salat, 16)
152b	لأَحْتَرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِها أَدْرَكَهُ بَصَرُهُ [170]	Eğer o perdeyi açacak olsa, vechinin sübuhatı, basarının ihata ettiği bütün mahlukatını yakardı. (İbn Mâce, Sunne, 13)
154a	طُوبَى لِمَنْ طَالَ عُمُرُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ	İnsanların en kârlısı, ömrü uzun, ameli güzel olandır. (Musannef-i İbn Ebi Şeybe, Zühd, 2)
165a	كنت سمعه و بصره	...ben onun kulağı, gözü olurum... (Buhari, Rikak, 38)
171b	.الْمُؤَذِّنُونَ أَطْوَلُ النَّاسِ أَعْنَاقًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Müezzinler kıyamet günü insanların en uzun boylu olanlarıdır. (Müslim, Salât, 14)
181a	فطوبى للغرباء من امّتي	Ümmetimden olan gurbettekilere ne mutlu! (Müslim, İman, 232; Tirmizî, İman, 12; İbn Mace, Fiten 15; Darimî, Rikâk, 42; Ebû Davud, Rikak, 42; Ahmed b. Hanbel, 1/184,398) Yılmaz, s.61; s.128
181b	من تَوَاضَعَ لِلَّهِ رَفَعَهُ اللَّهُ	Bir kimse Allah için tevazu gösterirse Allah onun makamını yükseltir. (Müslim, Birr ve Sıla, 69)
182b	مَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شِبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا	Kim bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. (Tirmizi, Deavât, 131)
190b	إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ	Allah insanı kendi suretinde yarattı. (Buhari, İstizan 1; Müslim, Bir 115)

[170] Bu hadis, yazmada eksik verildiği için Türkçe tercümesi ile tam uyuşmuyor.

192b	كان في عماء، ما فوقه هواء، وما تحته هواء	Altında üstünde hava bulunmayan bir amâda idi. (Tirmizî, "Tefsîr", 12; Müsned, IV, 11)
197b	يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ مَلاَئِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلاَئِكَةٌ بِالنَّهَارِ	Sizi gece ve gündüz art arda takip eden melekler vardır. (Buhari, Mevakıtu's-Salat, 16)
205b	ما تجلّى الله لشيء الا خَضع له	Allah bir şeye tecelli ettiğinde hemen kendisine boyun eğer. (Kaynağı tespit edilemedi.)
206a	انّ الشمس والقمر آيتان من آيات الله لا ينكسفان لموت احد ولا لحياته فاذا رايتموها فادعوا الله وصلوا حتى تنجلي	Şüphesiz güneş ile ay, Allah'ın âyetlerinden iki âyettirler. Bu ikisi hiçbir kimsenin ölümünden yada hayatta kalmasından dolayı tutulmazlar. Siz, bunların tutulduklarını görünce hemen namaza durun ve açılana kadar dua edin. (Müttefekun aleyh)
206b	من علق تميمة فقد أشرك	Kim, nazarlık veya muska takarsa Allah'a şirk koşmuştur. (Kaynağı tespit edilemedi)
220b	الولد سرّ ابيه	/ Çocuk, babasının sırrıdır. [Şa'rânî, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, 1/397; Ukberî, Divânü'l-Mütenebbî, 1/156; Suyûtî, ed-Dürerü'l-Müntesira, 1/20; Sehâvî, el-Mekâsıdü'l-Hasene, 1/706, 723 (1268, 1300); Aclûnî, Keşfü'l-Hafa, 2/452 (2911)].
233a	كلّ آت قريب	Bütün gelecekler yakındır. (Musannef-i Abdurrezzak, XI, 159)
233a	طُوبَى لِمَنْ طَالَ عُمُرُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ	İnsanların en kârlısı, ömrü uzun, ameli güzel olandır. (Musannef-i İbn Ebi Şeybe, Zühd, 2)

237b	يا أنجشة رويدك سوقك بالقوارير	Ya Enceşe şişe taşırmış gibi yavaş ve yumuşak ol! (Buhari, Edeb, 116)

4.1.4.3. Arapça İbareler

Eserde geçen bazı Arapça ibareler aşağıda tablo hâlinde verilmiştir:

Tablo 6: Arapça İbareler ve Manaları

vr.	Arapça İbare	Manası
7b	المريد من لا إرادة له	Mürid, kendi iradesi olmayan kimsedir.
8a	مستريح او مستراح منه	Müsterih, dünyada kalbi üzüntüsüz ve sıkıntısız olduğu gibi ölümle bedeni de hastalıklardan ve acılardan kurtulan ve şüphesiz istirahat ehli olan salih kimsedir.
10b	لون الماء لون إنائه	"Suyun rengi, kabının rengidir." (Cüneyd el-Bağdâdî)
14b	وقد وصل الأحبة وانقطعنا	"Sevgililer bir araya geldi ve biz ayrıldık." (el-Berʿi)
38a	لو كشف لي الغطاء ما ازددت يقينا	Eğer gayb perdesi açılsa, yakinim ziyadeleşmeyecek. (Hz. Ali)
41a	فافهم فقد رمزتُ لك والعاقل يكفيه الاشارة	Artık anla, sana bunu işaretlerle gösterdim. Aklı olan için işaretler yeterlidir.
47a	والله المُعين	Allah, kullarına yardım edendir.
55b	من عرف نفسه فقد عرف ربّه	Nefsini bilen Rabb'ini bilir.
55b	لكنّه لم يعرف نفسه فلم يعرف ربّه	Nefsini bilmeyen Rabb'ini bilmez.
56b	رُبّ رمية من غير رام	"Kazara, şans eseri" (Deyim)
61a	اللهم صل على سيدنا محمد الذي عظم عندك وامتلا من علمك صدره	Allah'ım, senin için büyük olan ve göğsünü senin ilminle dolduran efendimiz Muhammed'e salât eyle.

64a	فاعلم ذلك واعمل ان لم تكن من اهل الكسل	Bunu bil ve tembellerden değilsen harekete geç!
68b	الشكل الكري أفضل الاشكال و اوّل الاشكال	Kürevî şekil, ilk ve en iyi şekildir.
69a	هم كالحلقة المفرغة لا يدرى أين طرفاها	Bir kısır döngü gibidirler, bu döngünün nerede bittiğini kimse bilmez.
70a	فاعلم ذلك واحذر من ان تكون من اهل القهر والجلال والأغلال والانكال والله الحفيظ المتعال	Bunu bil ve zulüm, azamet, zincir ve gazap ehlinden olma ve Allah koruyucu ve yücedir.
78a	ولله الطاف خفية ولطائف وفية	Allah'ın gizli ve eksiksiz lütufları vardır.
78b	صلّى ربّ العالمين عليه صلاة دائمة مستمرة وفي مقام الخصوص مستقرة	Alemlerin Rabb'i olan Allah ona daimî salat ve selamda bulunsun ve ona mahsus makamında daimî kılsın.
80a	قدّس الله اسرارهم ونشر على العارفين علومهم وانوارهم	Allah onların sırlarını takdis etsin, ilmi ve nuru ariflerin üzerine yayılsın.
80b	اللهمّ اجعلنا من الّذين سلكوا مسلك القبول ووصلوا الى منزل الوصول ونالوا الفيض الاقدس الاعلى والمقدّس المعلّى انّك بالاجابة أولى	Allah'ım, bizleri, senin makbul yolundan gidip kavuşma yerine ulaşan ve En Mukaddes'e, En Yüksek ve En Yüce Mukaddes'e kavuşanlardan eyle, Nitekim (dualara) ilk icabet eden sensin.
82a	من عرف الله كَلّ لسانه	Allah'ı bilen dilini yorar.
86b	والله ذو الفضل العظيم والاحسان الجسيم العميم	Allah çokça fazl ve ihsan sahibidir.
89b	والأذن تعشق قبل العين أحيانا	"Bazen kulaklar gözlerden önce sever." (Beşşar b. Bürd)
100a	والله الموصل الى الاوطان	Allah bütün vatanlara ulaştırandır.
100b	والله غالب على امره فافهم جدا واعمل قطعًا	Allah işlerinde galiptir. O hâlde bunu iyice bil ve ona göre çalış.
112a	تقرّب اليّ بما ليس لي الذّلة والافتقار	Bende olmayan zillet ve ihtiyaçla bana yaklaş!

113a	يقال هوى يهوي كضرب يضرب هويّا سقط من علوٍ الى سفل وهوي من باب علم هوًى احبّه	Denilir ki: Heva-yehvi, darabe-yadribu gibi (ikinci babtandır) yüksekten alçak bir yere düşmek manasına gelir. Heviye ise alime babındandır (dördüncü bab) ve sevmek manasına gelir.
113b	تَخَلَّقُوا بِأَخْلاَقِ اللهِ	Allah'ın ahlakıyla ahlaklanın.
114a	التوحيد إسقاط الإضافات	Tevhit izafi şeylerin ortadan kalkmasıdır.
114b	فردّ ماله وخذ مالك	Onun malını geri ver ve kendi malını al!
115b	فاعرف جدّا فانّ المعرفة اصل الاصول	Bunları iyi bil zira ilim bütün usullerin aslıdır.
117a	والحمد لله على نوره	Allah'ın nuruna hamd olsun.
122a	من اكثر تناول المباحات حرم عن ذوق المناجاة فعليك بوفاق السلف واياك وان تكون من سوء الخلف والله المرشد لكل سابل مسترشد	Mübah şeylerden çokça yiyen, dua etmenin tadından mahrum kalır. Senden öncekilerle aynı fikirde olmalısın. Sonradan kötülük peşinde gidenlerden değil. Allah doğru yolu isteyene en iyi yol göstericidir.
123a	ما عرفناك حقّ معرفتك	Seni hakkıyla tanıyıp ibadet edemedim. (Hz. Ali)
124b	والمرجّو النّظر الدّائم القائم	Ümit olunan, daim ve kalıcı olarak bakmaktır.
126b	يا نفس ما لك تلوذين كل ملاذ	Ey nefis, sana ne oluyor da her sığınağa sığınıyorsun.
127a	نسأل الله العفو والعافية والمعافات في الدّين والدنيا والآخرة	Allah'tan hem bu dünyada hem de ahirette af, afiyet ve kurtuluş dileriz.
135a	المجاز قنطرة الحقيقة	Mecaz hakikatin köprüsüdür.
148a	من حيث رجوع الانسان	İnsanların dönmesi bakımından
150b	انّ الله مخبر لك ما وعدك	Allah sana vaat ettiğini haber verir.
151b	باحَ مجنونُ عامرٍ بهواهُ وَكَتمت الهَوى فمتّ بِوَجدي	Amir oğullarının Mecnûn'u aşkını ilan etti/Bense aşkımı gizledim ve sevdamdan öldüm/Kıyamet günü

	فَإِذا كانَ في القيامةِ نودي مَن قتيلُ الهَوى تَقدّمت وَحدي	“Aşktan ölen kim var? diye seslenildiğinde sadece ben öne çıkacağım. (Leylâ el-Ahyeliyye)
160a	شرف المكانِ بالمكين	Mekânın şerefi orada bulunan iledir.
161a	و من الله التّوفيق لمعالي الأمور والحفظ من سفسافها الى يوم النشور	Allah O'na mahşer gününe kadar tevfik versin ve onu önemsiz işlerden uzak tutsun.
164a	اللّهم اجعلنا من الذين وجدوك لا من الّذين فقدوك انّك انت الواحد الوجود ومنك الفيض والجود	Allah'ım, bizi seni bulanlardan eyle, seni kaybedenlerden eyleme! Sen birsin ve teksin ve bolluk ve cömertlik sendendir.
165b	انّ الله قال على لسان عبده سمع الله لمن حمده	Allah kulunun diliyle dedi ki Allah kendisine hamd edenleri işitir.
171a	والله الموصل الى اعلى المقامات والتجليات	Allah en yüksek mertebelere ve tecellilere ulaştırandır.
173a	وهو معين الخلق اجمعين	O bütün yaratılanların yardımcısıdır.
174a	وبعده شرّ طويل اريد من في الارض.	Uzun bir kötülükten sonra dünyadaki her şeyi istiyorum.
174b	والله اعلم حقائق الاحوال	Allah gerçekleri en iyi bilendir.
175a	فعليك باخفاء الحال فانّه اسكن للبال	Hâli gizlemelisin zira bu gönlü ferahlatır.
178a	يسّرالله لنا ولكم	Allah bize ve size kolaylık versin.
180a	والله الدّاعي والمدعو إليه	Allah davet eden ve kendisine davet edilendir.
184a	فافهم الاشارة جدًّا واحذر من الحجاب قطعًا	İşareti iyice anla ve perdelerden sakın!
192a	هبطت إليك من المحل الأرفع ورقاء ذات تعزّز وتمنّع	Yüksek bir yerden sana değerli ve güçlü bir şahsın kâğıdı düştü. (İbn Sina)
197a	ما عرفناك حقّ معرفتك	Seni hakkıyla tanıyıp ibadet edemedim. (Hz. Ali'ye ithaf edilen bir söz)

204b	ولكن من لم يهد الله ما له من هادٍ ومن يضلل فهو في قبضة الجلال ومن يهده فلا مضلّ له فهو في قبضة الجمال فعليك بالخبرة والعبرة وبالخشوع والعبرة فقد ورد ان جبريل وميكائيل يبكيان من خوف مكر الله	Ama Allah'ı rehber edinmeyen kimsenin hidâyeti yoktur ve yolundan sapanlar dalaletin pençesindedir ve O'nu rehber edinenleri Allah hidâyetten ayırmaz. Bunlardan huşu içinde ibret ve ders al ki Cebrail ve Mikail bile Allah'tan korkup ağlarlar.
205b	كلّ اناء يترشح بما فيه	Her kap içindekini sızdırır.
210b	إن الملأ الأعلى يطلبونه كما تطلبونه أنتم.	Melekler de sizin istediğinizi isterler.
213a	لن يلج الملكوت من لم يولد مرتين	İki kez doğmayan âlem-i melekuta giremez.
214b	خذ مالك وردّ ماله	Kendi malını al ve onun malını iade et.
221a	ومن الله العصمة و التوفيق	Tevfik ve ismet (günahlardan sakınmak) Allah'tandır.
221b	ومن الله التوفيق لسلوك طريق التحقيق	İlmi tahkik yolunda tevfik Allah'tandır.
222a	لا تضعوا الحِكْمَة في غير أهلها فتظلموها	Hikmeti ehlinden başkasına vermeyin, zira ona zulmetmiş olursunuz.
222b	لا تعلقوا الجواهر باعناق الخنازير	Mücevherleri domuzların boynuna takmayın.
223a	فكن من اهل الدّرجات والنّجاة وايّاك ان تكون من اهل الدّركات والهلاك	Yükselenlerden ve kurtuluş ehlinden ol, alçalanlardan ve helak olanlardan değil.
224a	فانّه من لباب المعرفة	Zira o marifetin özündendir.
224b	فراق الطلاق أعظم من الفراق الاول	Boşanmayla gelen ayrılık ilk ayrılıktan daha büyüktür.
229b	اذا اراد الله شيئا هيّأ اسبابه	Allah bir şeyi yaratmak istediğinde sebeplerini de yaratır.
230b	لا راحة في الدّنيا	Dünyada rahat yoktur.

232a	إن الله يغضب لأوليائه كما يغضب الأسد لشيله	Allah veli kullarına aslanın ceylana gazap ettiği gibi gazap eder.
233b	ان الله ما تجلى لشيئ ثم احتجب عنه بعد ذلك	Allah bir şeye tecelli edip de sonradan kendisinden gizlenmez.
234a	ولا يؤده حفظهما	Onları korumak ona ağır gelmez.
234b	لو وصلوا لما رجعوا	Onlar varsalardı, geri gelmezlerdi.
235b	حقائق الأشياء ثابتة	Şeylerin hakikati sabittir.
241b	أكثروا ذكر هادم اللذات	Lezzetleri tahrip eden (ölümü) çokça hatırlayın.
243b	فاعرف جدّاً واعمل قطعًا فانّ العلم يمقت تارك العمل رأساً	İyice bil ve bu ilimle amel et, zira ilim amel etmeyeni hemen terk eder.
244b	ومن الله الهداية الى طريقه والتدارك بكمال توفيقه	Allah kendi yolunda gidenlere hidâyet verir ve tam bir tevfik için tedarikte bulunur.
248b	وَلَستَ بِمُستَبقٍ أَخاً لا تَلُمَّه عَلى شَعَثٍ أَيُّ الرِجالِ المُهَذَّبُ	Kusursuz bir arkadaş ararsan, arkadaşsız kalırsın, çünkü hiç kimse kusursuz değildir. (en-Nâbiğa ez-Zubyânî)
254a	السّلام على من اتّبع الهدى	Selam hidâyet yolunda olanların üzerine olsun.
256a	نعوذ بالله من الوقوع في الصلحاء	Salihlerden vuku bulmasından Allah'a sığınırız.
258b	اعوذ بك من ان اجهل او يجهل علي	Beni cahil olmaktan ve kendini bilmemekten koru.
260b	من اراد ان يجلس مع الله فليجلس مع اهل التصوف	Allah'la aynı mecliste olmak isteyen tasavvuf ehliyle otursun.
261b	ومن الله الأرشاد للوصول الى المنزل المراد في المبدأ والمعاد	Başta ve sonda murad edilen menzile ulaşmak için yol göstericilik Allah'tandır.

4.1.4.4. Kudsî Hadisler

Eserde geçen kudsî hadisler aşağıda tablo hâlinde verilmiştir.

Tablo 7: Kudsî Hadisler ve Manaları

vr.	Kudsî Hadisler	Manası
62b	الصوم لي وأنا اجزي به	"Oruç benim içindir, onun mükafatını ben veririm."
63a, 128a	تجوع تراني تجرد تصل	"Aç kal, beni görürsün; halktan uzak dur, bana ulaşırsın."

4.1.5. Âhiret ile İlgili Mefhumlar

4.1.5.1. Âhiret

Ölümden sonra insanların tekrar dirilip ebedî olarak yaşayacağı yere âhiret denmektedir. Âhirete iman, imanın altı şartından biridir.

Âhiret dünyadan dokuz bin sene sonra yaratılmıştır. Bu yüzden ona yevm-i ahir ve âhiret derler.[171] Dünya kapısı da âhiret kapısı da mümkün ve muhdestir, yani sonradan yaratılmıştır.[172] Dünya, âhiretin suret ve kalıbı, âhiret onun mana ve kalbidir. İnsan bu dünya vatanında oldukça his ve suret âlemindedir. Ona nispetle âhiret mana ve kalp gibidir ki, kalp hâlâ kalıba göre gizli olduğu gibi, âhiret de dünyaya göre gizlidir.[173] Ahirette hicâb-ı cismanî rakîk, nikâb-ı unsurî latîftir.[174] Âhiret vatanı mü'mine göre büsbütün güzellik vatanıdır ve sadece nur mahallidir, orada celal ve nâr olmaz.[175]

Âhiret, duyu yoluyla idrak edilemez. Bu yönüyle ahirette ölümsüzlük rububiyetin tecellisine göredir. Allah'ın dünyada görünmeyip, ahirette görünmesi bununla alakalıdır. Dünya kesif bir yer olduğu için burada tecelli basirete mahsustur.

[171] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 148a.
[172] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 152b.
[173] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 91b.
[174] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 65a.
[175] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 143a.

Âhiret ise latif bir yer olduğundan dünyada olmayan orada gerçekleşebilir.[176] Dünyada cesedin, âhirette ruhun hükmü galiptir.[177] Tedbirli ruhun, dünya ve ahirette merkebi bakidir. Onun dünyada merkebi, kesif olduğu gibi; ahirette merkebi, cennet ehline göre latif, cehennem ehline göre kesif olur.[178]

Dünya üzerine hâkim olan ilâhî isimlerin bazısı ahiret üzerine hâkim olmaz. Âhiret için başka ilâhî isimler vardır. Mesela dünyada Mümit isminin eseri vardır, âhirette yoktur. Âhirette ise Bakî isminin ve Muhyî sıfatlarının eserleri vardır. [179]

4.1.5.2. Kıyamet

Kıyamet, ölülerin tekrar diriltilip mahşer yerinde toplanmasına demektir. Dört büyük melekten biri olan İsrafîl'in ikinci defa sûra üflemesiyle bütün ölüler dirilecek ve mahşer yerinde toplanacaktır.

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, kıyamet ve fenâ denilenin suretlerin yok olduğunu söyler.[180] Kıyamet gününde kâfirler toprak mertebesine inmek isteyecektir. Yani onlar önce imanlı olmayı sonra da kâmil insan olmayı dileyeceklerdir. [181]

Büyük kıyamette insanlar izafetle dağıtılmıştır. Bunlardan kimi intikamın kimi ihsanın kimi tenzîhin kimi de takdîsin kuludur.[182] Sidretü'l müntehânın köklerinin cehennem ehlinin zakkumu, dallarının cennet ehlinin naîmi olması gibi insan tabiatı ile müdebbir ruh da böyledir. Onun için büyük kıyamette ruh cennette ve tabiat cehennemdedir.[183]

4.1.5.3. Berzah

Berzah, ruhların dünya ve ahiret arasında beklediği yerdir. Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, kabrin berzah makamı olduğunu ve onun hem dünyadan hem ahiretten geniş olduğunu söyler.[184]

---

[176] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 153a.
[177] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 7b.
[178] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 91a.
[179] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 166b.
[180] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 236a.
[181] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 216b.
[182] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 168b.
[183] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 169b.
[184] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 77b.

4.1.5.4. Cennet

Cennet iman üzere yaşayan iyi insanların öldükten sonra mükafat olarak gideceği nimetlerle dolu olan ebedî yerdir.

Mahluk olan cennet,[185] sıfata nâzır ve zât erbabıdır. [186] Orada, hastalıklar ve acılar olmaz.[187] Cennette mükâşifler için sabûh ve abûk adlı içecekler vardır. Bunlar tecellîler ve feyizler için içilecektir.[188] Nebilerin en faziletlileri Adn cennetinin zirvesi olan vesile makamına ulaşmıştır.[189] Bursevi *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Adn cennetinin yatarak kazanılmayacağını manzum şekilde şöyle anlatır:

Şu kim pister-i râhat üzre yatur
Kurılmaz ana adn içinde hıyâm (133b/3)

4.1.5.5. Cehennem

Dünyada iman etmeyenlerin ve günahkâr olanların öldükten sonra gideceği ve azap çekeceği yerdir.

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da cehennemin, zâta dair olup zât erbabı olduğunu söyler. Cehennem ehline naim sıfat yoktur. [190] Büyük kıyamette tabiat, cehennemdedir. Burada cehenneme "Doldun mu?" diye sorulunca cehennem her seferinde "Daha yok mu?" diyecektir.[191] (Kaf suresi, 50/30)

4.1.5.6. Ezel

Kelime manası "başlangıcı olmayan" anlamına gelen ezel "ruhlar âleminin toplandığı yer" manasında da kullanılmaktadır. *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da ezel manzum şekilde şöyle geçmiştir:

Âşıkun olmak-durur ahd-i ezel
Hakkı kula budur akvâ-yı uhûd (112a/6)

Ezel bezminde câm-ı marifet nûş eyleyen ârif
Ebed feyz-i Hudâ-y-ıla olur âlemde perverde (212a/3)

---

[185] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 94b.
[186] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 143b.
[187] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 93a.
[188] Bursevî, **a.g.e.**, vr.184a.
[189] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 54b.
[190] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 143b.
[191] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 169b.

Sûret-i zühd içre rûh olmaz ebed
Olmasa rûz-ı ezel maʿnâ-yı ʿışk (11a/5)

4.1.6. Diğer İtikadî Mefhumlar

4.1.6.1. Ruh

İnsan yaratıldıktan sonra Allah tarafından insana üflenen, cesedin kendisiyle var olduğu, ölümden sonra da varlığı süren cevherdir. *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da manzum şekilde şöyle geçmektedir:

Sûret-i zühd içre rûh olmaz ebed
Olmasa rûz-ı ezel maʿnâ-yı ʿışk (11a/5)

Bir ceseddür ʿâlem [ü] âfâk baksan ser-te-ser
Hıfz-ı heykel eyleyen rûh-ı revânumdur benüm (84b/3)

Hz. Muhammed'in ümmetini davet ve irşadı, ruh makamından ortaya çıkmıştır. Bu en âdilin makamı olduğu için tâbi olanı çoktur.[192]

Ruhta avam ile havas ve itaat eden ile asi beraberdir. Bu ortaklık sebebiyle davet ve kabul kolaydır.[193] Nefs ile ruh bir yerde toplanmaz. Yani nefste bağımsızlık olmayıp ruha tabi olmak gereklidir.[194] Cüzî ruhların babası külli ruhtur. Babanın evlada meyli, evladın babasına olan feryadından fazladır.[195]

Şevk, ruhun sıfatıdır ve onu ulvî âleme çeker. Nefs süflîdir; ruh ulvîdir.[196] Ruha, müdebbir ruh, üflenmiş ruh, yay ruhu, göreceli ruh, sultanî ruh ve insanî ruh derler. Bunların belirme yeri dimağdır. Hayvanî ruhun belirme yeri kalptir. O ruhun insan bedenine büyük bir bağı vardır, ona tedbir ve tasarruf bağı derler. Hayvanî ruhun bağına ise sirâyet etme bağı derler. Gerçi o tedbir bağı "Her nefis ölümü tadacaktır." (Âl-i İmran 185) âyeti gereğince ölüm halinde bedenden kesilir. Bu yüzden ona ayrılmış ruh derler. Ama unsurlara (maddî âleme) olan bağı ölümsüzdür. Çünkü ruh

[192] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 20b.
[193] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 21a.
[194] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 25b.
[195] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 62a.
[196] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 87b.

üflenmesinden amaç, onun hayatla görünür olmasıdır. O hayatın, beden şeklinden dolayı ortadan kalkması da beden maddesinden dolayı ilave edilmesi de gerekmez. Bu yüzden müdebbir ruhun dünya ve ahiretteki bineği ölümsüzdür. [197]

Dünya hayatında, görünüşte ruhun parıltısı vardır. Öldükten sonra ise bu parıltı yoktur.[198] Ceset, ruhla var olur; ruhsuz olan beden yarım sayılır. Bu yüzden ölüye ve hayvana, insanî suretin yarısı demişlerdir.[199]

Ruhun da gurbeti vardır. Ruhun gurbeti manevî gurbettir ve bu kevn âlemi ve âlemin tayyı iledir.[200]

4.1.6.2. Şeytan, İblis

Şeytan, meleklerin hocası olmasına rağmen Allah, Hz. Adem'i yaratıp ona secde etmelerini emrettiğinde isyan ederek cennetten kovulan ve insanları kötülüğe teşvik eden varlıktır.

Allah, Cemal ve Celal'i ile tecelli ederek Cemal'ine nuru, Celal'ine zulmeti vermiştir. Cemal'in nuruna melek, Celal'in zulmetine şeytan görevlendirmiştir. O şeytan, sahibini bâtıla ve dalalete çeker.[201] Her kim ihsandan ve mukaddes feyizden mahrum ise şeytan onu celalin zulmeti vasıtasıyla batıla çekip kalbinin zulmet içinde kalmasına sebep olur.[202] Şeytan, asi olmasına rağmen bazı ilimlere sahiptir ve pek çok evliya ile ilmî tartışmalar yapmış, lakin reddedilmiştir. İstidraç haline nazırdır.[203] Hz. Muhammed'in Mekke'den hicreti gecesindeki İblis'in ve Kureyş kafirlerinin uykuya dalması Peygamber'i himâye etmek içindir.[204]

Bir kimse Hz. Muhammed'e gelip gece Allah'ı arş üzerinde gördüğünü söylediğinde, Hz. Muhammed arşın nerede olduğunu sormuştur. O kimse, arşın deniz üzerinde olduğunu söyleyince, Hz. Muhammed de o kimsenin gördüğünün İblis'in tahtı olduğunu söylemiştir. Çünkü İblis'in tahtı okyanusun ortasındadır. İblis'in o

[197] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 90b-91b.
[198] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 91a.
[199] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 99b.
[200] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 100a.
[201] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 22a.
[202] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 22b.
[203] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 109a.
[204] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 78a.

kimseye tahtını deniz üzerinde göstermesinin amacı, o kimsenin onu hak zannedip küfre düşmesi içindir.[205]

4.1.7. Din ile İlgili Mefhumlar

4.1.7.1. İman

İman; Allah'a, Hz. Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna, meleklere, kitaplara, peygamberlere, kaza ve kadere Hak'tan geldiğine, ahiret gününe inanmak ve İslamiyeti kabul edip dil ile şehadet getirerek Müslüman olmak demektir.

Hasene dedikleri ibadet, hüsnden, güzellikten türemiştir. Onun güzelliği manevi güzelliktir ki bu iman babındandır. İman ise gaybdır, gözle görülmeyen kalbin hâlidir.[206] Bütün mertebelerin aslı imandır ve ihsan dedikleri onun mertebelerinden bir mertebedir.[207] Yani onda olan açıklık iman mertebesinde yoktur. Çünkü iman gayb ve ihsan şehadettir.[208] İlim olan yerde imanın olması gerekmez. Esas olan imandır ve bu saadetin aslıdır. Ancak ilim ve imanın ikisi bir araya gelirse kurtuluş gerçekleşir [209]

4.1.7.2. Mü'min

Mü'min iman eden kimselere verilen addır. Hz. Muhammed, hadisinde babasının "Hakk'ın nuru" olduğunu, ortaya çıkışının onun tecellisinin eser ve neticesi olduğunu, diğer mü'minlerin de kendi nurundan ayrıldığını söylemiştir.[210] Dünya ibtila mekanıdır ve mü'minin ibtilası halis rahmettir.[211] Mü'minin cemali, celalinden seçkin; kafirin cemali celalinden ayrı olup, mü'min sırf cemal ve kafir sırf celal ile kalır.[212] Mü'minin nasibi kâfirin nasibinden yücedir.[213] Mü'minler, mürsellere göre insanların birincileridir, lakin onların da aralarında havas vardır. Burada imanı noksansız olan, kâmil olan birincidir. Onun için kâmiller daima Allah'ın yardımıyla

[205] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 203b-204a.
[206] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 105b.
[207] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 38a.
[208] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 38b.
[209] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 199b.
[210] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 110b.
[211] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 135b.
[212] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 143b.
[213] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 163b.

zafere ulaşır.[214] Mü'minin ölümü neşelidir, kolaydır. Diğerlerinin ölümü kavga gibidir, zordur. [215]

4.1.7.3. Kâfir

Kafir, Allah'a ve Hz. Muhammed'in de onun resulü olduğuna inanmayan kişilere verilen isimdir.

Kıyamet gününde kâfirler toprak mertebesine inmek isteyecektir. Yani önce imanlı olmayı sonra da kâmil insan olmayı dileyeceklerdir.[216] Bu âlemde ortaya çıkamayan kemal, o âlemde de ortaya çıkmaz. Bu yüzden kâfir ruh, cehennemde bir vadi olan Siccîn'de, toprak altında olacak, yeryüzünde olmayacaktır. Zira yeryüzü hilafet merkezidir. Kâfir ise yeryüzündeki hilafet rütbesinden indirilmiş, Varlığın en aşağısında kalmıştır. Hem kâfir hem de mahcûb mü'min tabiatın karanlığıyla aşağıda kalmıştır. [217]

Mü'mine de kâfire de ikramda bulunmak doğrudur. İkram herkese uygun olan şekildedir. Yani kâfirin ikramı ona göredir ve şer'de caiz ve meşru olan kadardır. Yoksa mü'mine olan ikram gibi değildir. Zira kâfire, hakiki manada ikram yoktur.[218]

4.1.8. İbadet ile İlgili Mefhumlar

4.1.8.1. Namaz ve İlgili Mefhumlar

Namaz, İslam'ın beş şartından biridir ve Miraç gecesi farz kılınmıştır.

Namazda rükûnlar arası geçişlerde söylenen tekbirler, Allah'ı herhangi bir şeye benzetmek suretiyle kayıt ve şartla nitelemekten tenzîhtir.[219] İnsanlar namazda kıbleye yönelir. Fakat zahiren yüzünü döndürüp batınen kalp ile arkasını dönerse bozuk fikirlilerden olur. Bu yönden Allah, namaz kılanın kıblesindeyken namaz kılan ondan yüz çevirir. Zira o yüzle olan yönelmeye bakılmaz.[220]

---

[214] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 230b.
[215] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 241a.
[216] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 216b.
[217] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 217a.
[218] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 251a-251b.
[219] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 198a.
[220] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 226a.

Şeriatin terazisi ve hakikat ile ölçüp istikamet üzerine yürünmelidir. Velilerin mezarlarını ziyaret edip orada namaz kılmak, dua etmek de böyledir. İtikadı korumak ve insanların günahlarından kaçınmak gerekir.[221]

4.1.8.2. Oruç ile İlgili Mefhumlar

İslam'ın şartlarından biri olan oruç tutmak, her yıl Ramazan ayında imsak vaktinden -Güneş'in doğuşundan- iftar vaktine kadar -Güneş'in batışına kadar- yemeden, içmeden ve cinsel ilişkiden uzak durmak anlamına gelen farz bir ibadettir. Arapça olan savm kelimesi ile de eserde geçmiştir.

"Oruç benim içindir, onun mükafatını ben vereceğim" kudsî hadisine göre, oruç, Allah'ın Samed olmasıyla ilgili bir sıfattır. Bu mertebe Allah'a mahsustur. Fakat kulun yemeyi bırakması yönüyle bu sıfatta dahli vardır.[222] Orucun karşılığının Hakk'ın zâtına bağlı olması onun şanına ve öneminin çokluğuna binaendir.[223]

Savm-ı dehr, bayram günleri dahil bütün sene oruç tutmak; savm-ı visal iftar etmeden iki gün üst üste oruç tutmak demektir. Bursevî, eserde bu iki orucu "Aç kal, beni görürsün; halktan uzak dur, bana ulaşırsın" kudsî hadisinden hareketle tanımlamıştır. Burada orucun faziletinin çokluğuna işaret vardır. Zira oruç, ahlâk güzelliği ve yaratan Rabb'e yakınlıktır. Bu yüzden sûfîler, orucu daima ruhun gıdası bilmişler hem de terk yoluna gitmişlerdir. Onlara savm-ı dehr hususunda karışan dehrîdir. Zira savm-ı dehr güçlü bir mücadeleye dairdir. Özellikle eski devirlerdeki salih kimseler ömürlerinin tamamında, yasaklanan günler dışında iftar etmemişler ve sabaha kadar uyanık kalmışlardır. Savm-ı dehr değil, -ifrad üzerine olup bedenin zayıflığına sebep olanlar hariç- sam-ı visâle bile yasaklama yoktur.[224] Sâlikler nefs-i emmareyi aciz bırakanın, riyazet ve az yemek olduğunu bildikleri için savm-ı dehre devam ederler. [225]

4.1.8.3. Günah

Allah'ın emirlerine aykırı olan tavır ve sözlere günah denir. Eserde "günah" kavramı iki yerde manzum şekilde geçmektedir:

Vücûdı perdesin keşf itdi ise

[221] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 207b-208a.
[222] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 62b.
[223] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 63a.
[224] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 63b-64a.
[225] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 127b.

Ne ola Hakkîʾnün gayrı günâhı (20a-20b)

Hakkî-yi mücrime şefâat kıl
Tâ yüzinden yuna bu gerd-i günâh (55a)

4.2. Tasavvuf

4.2.1. Aşk

Aşk, Arapça عشقfiilinden türemiş sarmaşık manasına gelen bir isimdir. *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'a göre sarmaşığın duvara ve ağaca sarmaşıp birbirine girmesi gibi aşk da kalbi sardığında tüm organlar, duyular ve düşünceler birbirine bağlanır.[226] Eserde genelde ilâhî aşk ele alınmıştır. Kays'ı, Mecnûn yapanın aşk olması manzum şekilde şöyle ifade edilmiştir:

Işkdur kim Kaysʾı mecnûn eyledi

Bak nice gâlib-dur[ur] Leylâ-yı ışk (11a)

Allah, muhabbetin çokluğu ile nitelendirilse de ona aşk, âşık ve maşuk denilmemiştir; çünkü ilâhî sıfatlar itidal üzerinedir. Aşkta ise ifrat manası vardır.[227]

Aşk, tutku gerektirir. [228] Aşkın ve muhabbetin üstün geldiği yerde akıl ve şuur olmaz. [229] Aşk ve muhabbet herkesin hâline göredir. Velilerin bağı, diğerlerinin bağı ile kıyaslanmaz. Çünkü onların her hâli, hakikatin bakışına bağlıdır.[230] İlahî aşk hüzünleri gidermesiyle *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da yazılmıştır.[231]

Eserde aşk manzum şekilde şöyle anlatılmıştır:

Işk olmazsa bu ilm-i min-ledün bulmaz vücûd
Işkdur bâʿis olan ʿilm-i Hakk'un ikbâline[232]

Bu ışkun mübtelâsı zühd ile takvâ nedür bilmez
Şu kim mağlûb olupdur lâ-cerem davâ nedür bilmez[233]

[226] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 10b.
[227] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 11b.
[228] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 135b.
[229] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 134b.
[230] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 202b.
[231] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 14a.
[232] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 200b.
[233] Bursevî, **a.g.e.**, vr.151a.

4.2.2. Âşık ve Zâhid

Âşık, çok seven demektir. *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da âşığın hâllerine de değinilmiştir. Âşık bazı yerlerde dinin şeklî kısmına daha çok önem veren yobaz kişiler anlamına gelen zâhid ile karşılaştırılmıştır. Âşıkla zâhid arasında zıtlık vardır. Âşığın talebi Allah'ın tecellisidir, zâhidin talebi cennettir. Cennet yaratılmıştır. Allah ise yaratandır.[234] Zühd ile aşkın münasebeti yoktur.[235] Fasık âşık, salih zâhidden daha iyidir; çünkü aşk ulvî bir cevherdir. Sahibini yüce olana ve yücelerin yücesine çeker.[236]

Bazı âşıklar "Bu derd ile bu âlemden giderler şöyle âşıklar" demişlerdir. Yani, aşk derdine ömrün sonuna kadar derman olmaz ve dermana talip olan dertsiz kalır, dertsiz kalan ise hayvan olur.[237]

Âşığın ciğerindeki ateşten olan soluk alışları tamamen masivayı yakmak içindir. Hak aşığı olan masivaya bağlanmaz. Onun gözünden akan yaş, başka düşüncelerden temizlemek içindir; çünkü sevgiliden başkasına bakmak uygun değildir.[238] Âşık, aşk ateşine dalmadıkça menzil ve makamına ulaşamaz; ateş çemberinden geçmedikçe gül bahçesine giremez. [239]

Eserde âşık, şu beyitlerde ele alınmıştır:

Cemâl-i zât-ı ilhâhî sıfat-ile bürinür
Bu yüzden âşıka yüz bin nikâb-ile görinür[240]
***
Ey gönül eyleme sivâya heves
Âşık isen sana Hudâ'dur bes[241]
***
Hakkîyâ menzil-i âşık yine Hak'dur âhir
Gidelüm kâfilelerle o yola subh ile şâm[242]
***
Aceb olmaz bu dār-ı miḥnetde

[234] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 94b.
[235] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 135b.
[236] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 135b.
[237] Bursevî, **a.g.e.**, vr.136a.
[238] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 97a.
[239] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 105a.
[240] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 153b.
[241] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 156b.
[242] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 189a.

Âşıkı zâhid iderse inkâr[243]
***
Bu dârüʾl-imtihân-ı ışkda zühdi kodı âşık
Serinde var imiş aklı ki ʿışkı ihtiyâr itdi[244]

4.2.3. İnsan

Allah'ın yeryüzündeki halifesi olan insan, eserde birçok özelliği yönüyle ele alınmıştır. Buna göre insan her işte Hakk'ın halifesi Allah'ın mutlak vekilidir.[245] İnsanın tabiatında meyl manası vardır. İnsan, bütün isimleri kapsar.[246] Bununla birlikte bir nesneyi görür, ama kendi nefsini bilmeden onu hakikati ile bilemez.[247] İnsanın sırrı, Hakk'ın sırrının zâhiri ve suretidir. Hakk'ın sırrı, insanın sırrının bâtını ve hakîkatidir. İnsanın sırrından istenen, insanın hakikatidir ki bu ilâhî suret üzerine ortaya çıkmıştır.[248]

İnsan, ifrat ve tefritten arınmış da değildir.[249] Cinin şeytanları olduğu gibi insanların da şeytanı vardır. Bunlar insanı baştan çıkarır, dalalete düşürür, alçaltır. İnsanda cehalet ve azgınlığa meyil çoktur. Bu yüzden nurdan nâra geçer.[250] İnsan yaşlandıkça zahiri, batınî şekliyle teşekkül eder.[251]

İnsanda aklî kuvvet, düşünme ve hayal gücü vardır. Hayvanda ise insan ruhuyla ilgili hassalar yoktur.[252] İnsan, cismanî olması yönüyle bütün cisimlerle, hayvanî olması yönüyle bütün hayvanlarla ortaktır. İnsanın meleklerden farkı, insanın cisminin kesîf, meleklerin cinsinin latîf olmasıdır. Ruhlardan farkı ise, yüce ruhların bedenle mukayyed olmamasıdır. İnsan ise cismaniyyeti sebebiyle mahcûbdur. Yani ruhaniyetiyle ne kadar yüce olursa da cismaniyyeti ile aşağılıktır. Bu mana ile kafeste

[243] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 232b.
[244] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 239a.
[245] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 42b.
[246] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 93b.
[247] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 55b.
[248] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 21b.
[249] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 11b.
[250] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 22b.
[251] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 69b.
[252] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 162a.

bülbül gibi âh edip ağlar.[253] Fakat onun cennetteki son derecesi, melekiyyettir.[254] İnsanın ilâhî feyzin meyvesi olması manzum şekilde şöyle anlatılır:

> Bu insân bir şecerdür mîvesi feyz-i ilâhîdür
> Bulınmaz lezzeti anun ne sükkerde ne şerbetde[255]

4.2.4. Dünya

Dünya, insanların Allah rızasını kazanmak için gönderildikleri geçici imtihan âlemidir. Dünya vatanı, yeme içme yeri değil,[256] ayrılık mahallidir,[257] tutku kapısıdır. Mü'minin tutkusu ise seçkinlik sebebi olan rahmettir.[258] Dünya, ahiretin suret ve kalıbı; ahiret, onun mana ve kalbidir.[259] Dünyada rahat yoktur; ama Allah'ın yardımı vardır. Allah'ın yardımı rahatın kendisidir.[260] Dünya, hayatın kapısı değil; ölümün kapısıdır.[261] Dünya sevgisi günahların başı olduğu gibi, dünyadan vazgeçme ibadetlerin başıdır.[262]

4.2.5. Sâlik, Mürid

Salik ve mürid, bir tarikate giren ve bir mürşide bağlanarak manevi yolculuğa çıkan kimsedir.

Şeyh, müridden yüksekteyken, mürid doğru bir şekilde mürşide yönelince, himmetiyle şeyhe tesir edebilir ve toplantı zamanında mürid yüzünden şeyhe öncesinden bi'l-fiil olmayan bazı ulu manalar hasıl olabilir.[263] Bu yüzden şeyh, önde ve yüce olmasına rağmen, bazen mürid ile şeyh arasında bazı yönlerle üstünlük ortaya çıkar. İlahî tecelli ve feyz de herkesin haline ve yeteneğine göre olur; feyz verenin ve tecelli edenin genişliğine göre olmaz. Zira geniş olan Hak, dar olan halka sığmaz.[264]

---

[253] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 163a.
[254] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 15b.
[255] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 29b.
[256] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 246b.
[257] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 14b.
[258] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 135b.
[259] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 91b.
[260] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 230b.
[261] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 242a.
[262] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 258b.
[263] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 1624.
[264] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 196a.

4.2.6. İnsan-ı Kâmil

Kâmil insan, Allah'ın isimlerine mazhar olan, kemâlât yolculuğunu tamamlamış insandır. Kâmil insanlar, dünyaya en güzel surette gelirler. Onların nurları başkalarıyla kıyas edilemez. [265]

Ziynet iki türlüdür: Allah'ın ziyneti ve dünya hayatının ziyneti. Yasak olan, dünya hayatının ziynetine meyletmektir, ilâhî ziynete meyletmek değildir. İlahi ziynet de iki türlüdür. Biri örtünmek için giyilen meşru elbisedir. İkincisi ilim ve marifetin elbisesidir. Bu dış kıyafet gibi çürümez ve erimez. Bu, kâmil insana ve marifeti Hakk'a vasıl olan veliye bütün vatanlarda bitişiktir.[266]

4.2.7. Mürşid, Şeyh

Allah'a ulaşmak için müridlerine rehberlik eden kimselere, tarikat büyüklerine mürşid veya şeyh denmektedir.

Mürşide yakınlık; insan-ı kâmile hizmet, müşahede ve rü'yet'in tamamını tahsil içindir.[267] Mürşid eserde şu beyitlerde geçmektedir:

Mürşid-i kâmilden alup irken el
Ey dedem sen hânkâh-ı ışka gel (161b/1)
***

Kıyl ü kâli koyalum mürşid -i hâle uyalum
Tuyalum sırr-ı Hakk'ı sâhib-i irfân olalum (145a/3)
***
Zikr-i Hû'dur her nefesde virdi kutb-ı âlemün
Kutb-ı vakt olmak dilersen Hû di bu dünyâda Hû (68a/3)

4.2.8. Âlem ve Felek

Yerde ve gökte yaratılan şeylerin bütününe âlem denir. Âlem-i kevn ü fesâd, âlem-i fark, âlem-i esbâb, âlem-i halk, âlem-i his, âlem-i imkân, âlem-i şehâdet gibi tamlamaların hepsi, üzerinde yaşadığımız dünya âlemine işaret ederken, âlem-i mâna,

[265] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 177b.
[266] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 117b-118b.
[267] Bursevî, **a.g.e**., vr. 57a.

âlem-i gayb, âlem-i ulvî, âlem-i bekâ gibi tamlamalar maddi âlemin dışındaki âleme işarettir.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da âlem, manzum ve mensur pek çok yerde geçmektedir. Esere göre, âlem-i cem, cila mertebesi, âlem-i fark isticla mertebesidir.[268] Cem âleminden fark âlemine ve vahdetten kesrete gidiş, çizgisel değil döngüseldir. Sülûkun nihâyeti, başlangıca dönüştür; çünkü mebde-i evvel Allah'tır. Sülûk, kevn âlemine ve insana inip son bulduktan sonra yine evveliyet sırrına döner.[269] İnsana gerekli olan zâhirde âmel, bâtında himmettir; bu Hakk'a yükselmenin yoludur. Nesne, ulvî âleme yükselmedikçe ulvî âlemden süflî âleme de inmez.[270]

Cesedin gurbeti olduğu gibi ilmin ve amelin de gurbeti vardır. Cesedin gurbeti, hissî gurbet; ruhun gurbeti, manevî gurbettir ki bu kevn âlemidir.[271] Cesed, imkân âleminin suretidir.[272] İnsan, âlemin ruhudur. Yani bedenin bekasına sebebin ruh olduğu gibi âlemin bekâsına sebep de insandır.[273]

Âlem, eserde manzum şekilde de geçer:

> İrersen âlem-i vasla çıkarsın dâr-ı gurbetden
> Turursan dâr-ı mihnetde kalursın derd ü hasretde (30a/5)
> ***
> Kim ki tadîl eyledi esbâb-ı tahsîli bugün
> Kıldı zâtın iki âlemde harâb-ender-harâb (13b/4)
> ***
> Âlem-i zât içre Hû vü âlem-i esmâda Hû
> Zikr ile Hû fikr ile Hû sûret (ü) maʿnâda Hû (68a/1)

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'a göre, Allah'ın zâtı dışındaki bütün varlıklar melek, felek, gezegen, tabiat, unsur, maden, bitki, hayvan ve insan olmak üzere dokuz sınıfa ayrılır. Bu varlıklar bu sıralama üzerine yaratılmışlardır. Bunlar için Allah'tan başka mebde yoktur. Dönüşleri yaratıcı olan Hakk'adır. "Gizli hazine" mertebesinden esma ve sıfatın tecellileri ile ortaya çıkmışlar. Onlar ayn-ı haricî ile var olmuşlardır. Onlara

[268] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 37b.
[269] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 110a.
[270] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 197b.
[271] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 100a.
[272] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 186b.
[273] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 191a.

varlıklar, âlemler denir; çünkü onlar imkân âleminden haricî varlığın var olmasıyla meydana gelmişlerdir.[274]

Her birinde gezegenin olduğu kabul edilen gök katmanlarına felek denmektedir. Eserde Allah'ın başlangıçta feleği yarattığından bahsedilir.[275] Muhammedî felek, bütün feleklerden geniştir. Nitekim ayın ortaya çıkışı kendi miktarıncadır, şimşek miktarınca değildir ve diğer ortaya çıkan yıldızlar da bunun gibidir. [276] Dördüncü felek ise feleklerin kutbudur.[277] Hz. İdris de dördüncü felektedir.[278]

Süreyya, aslı on iki tane olan yedi adet yıldızdır. Yedi yıldızın biri son derece gizli olduğu için onu, Araplardan sadece gözleri keskin olanlar görebilirdi. Hz. Muhammed onu görürdü. Süreyya yıldızı Şam üzerine doğar. Yemen'e ait olan Süheyl yıldızı ise bir tanedir; Yemen'de doğar, Şam beldelerinden gözükmez. Şam, çokluk mekanıdır. Onun için akan nehirleri, bahçeleri, bağları ve benzerlerini kapsar. San'a ve yakınlarında nehirler ve bahçeler olmasına rağmen Yemen'de Şam meyveleri yetişmez. Süheyl birliktir, zâtın sıfatıdır. Süreyya çokluktur, sıfattır. Süheyl'in Şam'a girmediği gibi zât da halka dahil olmaz. Yaratılmışların aynı, zâtın tecellileri ve Hakk'ın varlığından bir tecellidir. Bu tecelliye dahil olmazlar.[279]

4.2.9. Dergâh, Tekke, Hânkâh

Tarikata mensup dervişlerin ibadet ettiği ve yaşadığı mekâna tekke, dergâh, hânkâh gibi isimler verilmiştir. Eserde bir yerde manzum şekilde hânkâh kelimesi geçmektedir:

Mürşid-i kâmilden alup irken el
Ey dedem sen hânkâh-ı ışka gel (161b/1)

[274] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 107a.
[275] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 68b.
[276] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 117a.
[277] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 224a.
[278] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 78a.
[279] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 164b.

4.2.10. Kerâmet

Allah'ın sevdiği kullarına nasip ettiği olağanüstü olaylara keramet denmektedir. Mucizeler peygamberlere; kerametler velilere mahsustur.

Nübüvvetin ortaya çıkması mucizeye; velâyetin gizliliği keramete nazırdır. Nebi, kavmine tebliğ ile görevlendirilmiştir. Veli ise böyle değildir. [280]

4.2.11. Sûfî

Tasavvuf ehli kimselere sufî denmektedir. Esere göre, sufî halka muhalefet eder, çünkü halk âdet ve bid'at ehlidir. Adet ve bid'ata uygunluk ise sırf kötülük, büyük hata ve isyan gibidir.[281]

4.2.12. Nefs

Nefs, kelime manası olarak bir kimsenin öz varlığı, kendisi, bir şeyin cevheri, aslı; ruh, can gibi manalara gelir. Tasavvufî bir terim olarak ise kulun hayvanî arzuları, kötü huy ve davranışları için kullanılmıştır. Nefsin, nefs-i emmâre, nefs-i levvâme, nefs-i merzıyye, nefs-i mutmainne, nefs-i mülhime, nefs-i râziyye ve nefs-i safiyye/zekiyye olmak üzere yedi mertebesi vardır.

Nefsin bilgisi asıl, Rabb'in bilgisi fürûdur ki bu, eserden müessire istidlâl gibidir. Rab, asıl ve abd, fürûdur.[282] Nefiste çokluk ve eksiklik yoktur.[283] Fakat cahillerin nefisleri ölüdür.[284] Bunun için kalbi nefsânî hastalıklardan temizlemek gerekir.[285]

Allah nefsi yarattığı zaman ona hitap edip, "Ben kimim?" buyurduğunda nefis de rezil sıfatı sebebiyle zıtlığını açığa çıkarıp "Ben kimim?" dedi ve baş eğmedi. Allah onu dört bin sene aç bırakınca "Sen Rabb'imsin" dedi. Buradan nefs-i emmareyi aciz bırakanın riyazet ve az yemek olduğu anlaşılır. Onun için salikler oruç tutarlar. [286] Nefsin bu halini bilmeyenler, kurtuluşa eremeyip, mahcup giderler. Riyazet ilk önce

[280] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 109b.
[281] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 261a.
[282] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 110b.
[283] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 155b.
[284] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 184a.
[285] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 172b.
[286] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 127b.

nefse zor gelir; ama yavaş yavaş kolaylaşır. Nefis, kurtuluşa ermedikçe kalp ve ruhtan Hak ile ilgili meyl ve muhabbet ortaya çıkmaz. Muhabbetin amacı, sevgilinin aslı olmaktır, yani sevgilide kaybolmaktır. Nefisle bâkî oldukça bu mümkün değildir. Zira nefis, ezelî hitap ve kadim sözü unutmuştur.[287]

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da nefsini bilmeyenin Hakk'ı bilemeyeceği şu şekilde anlatılmıştır:

Nefsini bilmeyen ey Hakkî ne bilsün Hakk'ı
Câhile tutma kulak kim sözi davâdur hep (129b/5)

İnsanın iki hâli vardır, biri unsurlardan varlıklara inişi ve ondan âdem şekline girişi diğeri hilafet rütbesiyle yeryüzüne inişidir. Bu iniş ise yükseliş hükmündedir. İnsanın tekâmülü ve hilafeti ona bağlıdır. Bu mana ile nefs yeryüzü gibi olur ki zahirde bütün unsurlardan iniştir; ama duruşu ve sessizliği yönüyle yücedir. [288]

Hakiki ve son mertebede olan visâlden sonra ayrılık olmaz. Çünkü bu mertebe nefs-i mutmainne derecesinde ortaya çıkar ve bundan ihticâba dönmek imkansızdır.[289]

4.2.13. Tarikatlar

Bir mürşide bağlanıp, belirli görevleri yerine getirerek kötülüklerden arınmayı ve Allah'a ulaşmayı hedefleyen yollara tarikat denir.

Esere göre, tarikatın edebi, sırrın gizlenmesidir. Allah'a hürmete zarar verecek inkarcıların yanında sırrı açık etmemek, oradan kalkmak veya güç yetiyorsa onları şiddetli bir şekilde reddetmek gereklidir.[290]

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da tarikatlardan Melamîlik ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Buna göre Melamîler, halkın Melamet dediği gruptur. Onlar her âlemde rütbe rütbe ortaya çıkarlar. Onları inkâr etmek, hâllerini inkâr etmektir. Hâlleri ise Allah'ın kalplerine tecelli eyleyip onları hayrete düşürmesidir. Bu yüzden, eziyetlere tahammül etmek onlar için kolaydır. İç sıkıntısı çekmezler; çünkü sevgilinin muamelesinden tat alırlar, onun ismini söylemekten ve onu dinlemekten hoşlanırlar. Onların sırlarını açığa çıkarmamaları sevgilinin ırzını korumak içindir.[291] Melamîlerin

[287] Bursevî, **a.g.e.**, vr.128b.
[288] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 216a.
[289] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 255a.
[290] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 140a.
[291] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 139b.

hayırlısı gizli olanlarıdır; çünkü peygamberlerin ortaya çıkması mucizeye, velilerin ortaya çıkması gizliliğe ve keramete bağlıdır. Nebi, kavmine tebliğ ile görevliyken, veli böyle değildir.[292]

Keşfin kemâlinden sonra ise hicâb yoktur. Hicâbın ortaya çıkması keşfin noksanlığındandır. Nitekim bazı tarikat reisleri, Hakk'a vasıl olana -vusulü berzahı olsa da- bir daha hicabın olmadığını söylemiştir.[293]

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Celvetiyye tarikatinden olan iki mutasavvıfa da kısaca değinir ve Mehmed Üftade ve halifesi Mahmûd Hüdayi'nin tarikatinin büyüklerinden, pirlerinden olduğunu söyler.[294] Buradan hareketle Bursevî'nin de Üftade ve Hüdayi hazretleri gibi Celvetiyye tarikatına mensup olduğu söylenebilir.

4.2.14. Sülûk

Bir tarikata bağlanarak onun gereklerini yerine getirmeye sülûk denir. Hak kulun vatanıdır ve evveliyetle nitelenmiştir. Sülûk, esma menzillerinden geçip evvel menzile ulaşmaktır.[295]

Sülûkun sonu başlangıca döner; zira başlangıcın kaynağı Allah'tır. Bu oluş âlemine ve insana inip son bulduktan sonra "O, evveldir" gereğince yine evveliyet sırrına dönüş lazımdır. Sülûk döngüseldir, çizgisel değildir.[296] Başlangıç şeriat; son hakikattir. Önce takva, sonra şer'î ameller ve sülûkla hakikate ulaşılır.[297] Sülûk döngüsel olduğu için seyr-i fillâha nihâyet yoktur.[298]

Vahdet âleminde olan kişi, Allah'ın esması dışındaki çokluğa bakmaz. Zira çokluk afettir. Ancak, ilâhî isimler ne kadar çok olursa, ilâhî rahmet de o kadar çok olur. Bu da etraflıca düşünme ve sülûkla ortaya çıkar.[299]

---

[292] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 109b.
[293] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 234b.
[294] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 190a.
[295] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 108a.
[296] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 110a.
[297] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 108b.
[298] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 86b.
[299] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 259b.

4.3. Eleştiriler

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* adlı eserinde tarikat âdabı, ışık taifesi, mutezile ve felâsife hakkında eleştirilere yer verilmiştir.

4.3.1. Tarikat Âdabına Dair Eleştiriler

İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da müritlere dair eleştiriler de bulunur. O, bazı meseleleri her müride öğretemediğini, çünkü bazılarının kabiliyet ve idrak kuvvetinin olmadığını, onların sultanın yönelmesini mülk olarak verme sandığını söyler.[300]

Ona göre, insan her işte Rabb'in mutlak halifesidir. Asaleten tayin edilmiş ve vekil kılınmıştır. Onun için veli zengin olsa da "Mülk Allah'ındır." dediği için ondan zekât düşmez. Hakk'ın malından Hakk'ın emri ile zekât verir; bu yönüyle ona zengin denilmez çünkü mal Allah'ındır. Zengin olan Allah'tır ve fakir kul, Hakk'ın hilafeti ile tasarruf sahibidir. Kula izafe edilen işlerin hepsi böyledir. Mahcûblar bunu bilmezler. Şeyhle mürid de böyledir. Yani mürid, halife olsa bile mal ve hâli şeyhe muzaftır. Bunun için "Şunu şeyhe mülk olarak verdim." diyemez. Çünkü o nesne öncesinden de şeyhin mülküdür. Şeyh, Hakk'ın mazharı olduğu için mülk, Hakk'a bağlıdır. Mülk Allah'ındır, gerçek malik, sahip Allah'tır. [301]

4.3.2. Işık Taifesi Eleştirisi

"Işık taifesi" ifadesi Kalenderîler için kullanılan bir ifadedir. Kalenderîlik ise Melametiyyeden doğan bir akımdır. Nişâbur'da Hamdun Kassar tarafından yayılan melâmîlik, Horasan zâhidleri tarafından, Irak sufîlerine karşı savunulmuştur. Işık taifesi, sûfîler gibi belli bir kıyafet giymezler. İbadetlerini ve zikirlerini gizlice icra ederler. Sûfîlerin belirli bir tarikat âdabı varken melâmilerin bir merâsimi yoktur. Onlar, kınanarak nefislerinin ezileceğine ve yola geleceğine inanırlar.[302]

İsmail Hakkı Bursevî eserde, ışık taifesini eleştirerek onların kınandığını ifade etmiştir. Ona göre, ışık taifesi soyut olarak kitaplardan ve risalelerden alıp riyazete yakın olsalar da onların riyazetleri, ruhban riyazeti ve filozoflarınki gibidir. Şer'e tabi

[300] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 42b.
[301] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 42b, 43a.
[302] Süleyman Uludağ, "Abdülkâdir-i Geylânî", s.242.

olmanın dışındadırlar. Onlar yakini, ibadete üstün görürler ve yakinî kalp ortaya çıktıktan sonra ibadete gerek kalmaz sanırlar. Halbuki Hz. Muhammed yaratılmışların en bilgilisi ve en mükemmeli olmasına rağmen, ömrünün sonuna kadar şer'î amellerle devamlı uğraşmış, hatta ayakları şişene kadar namaz kılmıştır. Bu yolun dışında olanlar, müellife göre ya kâfir ya sapkındır ya da dalalete düşmüştür. [303]

Ona göre, varlığın tecellileri, görünüşün tecellilerinin kalıpları ve zarflarıdır. Bu manadan habersiz olup şer'î amelleri ihmal eden ışık diye bilinen bu taife rezildir, makbul sayılmamıştır ve ilâhî bilgilerine itibar yoktur. Çünkü onlar sapkınlık dairesindedirler. O bilgiye şeytanî bilgi denir, çünkü şer' üzerine bina edilmemiştir.[304]

4.3.3. Mutezile ve Felâsife Eleştirisi

Felâsife, filozoflar demektir. Filozoflar, problemleri akılcı ve eleştirel bir yaklaşımla ele alarak temellendirmeye çalışan, felsefe ile uğraşan kimselerdir. Mutezile ise itikadî konularda akıl ve iradeyi esas alan kelamcılara verilen isimdir.

Eserde yer alan eleştirilerden diğeri mutezile ve felâsifeye yaptığı eleştirilerdir. Bursevî bu grupları küllî değil cüzî akla tâbi oldukları için eleştirir.

Mutezile ve felasife, Allah'ın zâtından âlim ve kadir olduğunu, zâtla kaim başka ilim ve kudret sıfatlarının olmadığını söylerler. Oysa ilâhî sıfatlar da yaratılmışlarda ortaya çıkar.[305]

Allah, insanları ve cinleri akıl ve şehvet üzerine yaratarak, akıllarıyla şehveti reddetmeleri, kuvvetleriyle ilim öğrenmeleri için düşünme kuvveti vermiştir. Felâsife ve hükemâ gibi Allah'a tâbi olmayanlar, makbul sayılmamıştır. Kur'an, aklı red içindir. Eğer akıl yeterli gelseydi, putlara ibadet ve benzeri münker şeyler ortaya çıkmazdı. Cüzî akla itibar yoktur. Kudsî akla itibar edilir; bu da şeriat ve hükümlerle amel ve içtihadın meyvesidir.[306]

4.4. Nasihatler

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da tarikat âdabına dair pek çok nasihat vermiştir. Bu nasihatleri şöyle özetleyebiliriz:

[303] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 119a.
[304] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 108b.
[305] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 166a.
[306] Bursevî, **a.g.e.**, vr.136b.

Dosta düşmana iyilik üzerine, aracılara ihsan üzerine ol; çünkü mertlik bunu gerektirir. Kötülüğe kötülük her yerde bulunur ama kötülüğe iyilik seçkinlerin işidir. Bununla birlikte bu söz, tehlikeli olmayan yerlerde geçerlidir. Mesela eşkiyanın eline keskin kılıç verilmez. [307]

Kibirlenme; zira sıfatın büyüklüğü Allah'a aittir.

Sert ve kırıcı davranma, yavaş ol. Yanındaki eziyet ve cefaya tahammül et; zira bu nefsani sıfatın en güzelidir. Zelil olanları bilmezden gel, onları utandırma. Eğer bilmezden gelinmezse ihvan edinmek zorlaşır; çünkü zelil olmayan insan olmaz.[308]

Gafillerle oturup kalkma. Ancak hatırlatmak, vaaz etmek veya aralarında Allah'ı zikretmek amacıyla onlarla oturabilirsin.[309] Ta'n etme zira Muhammed ümmetinden günahkâr olanlara bile ta'n etmek uygun değildir. [310]

Şer'î hürmeti aşan mevzular dışında öfkelenme. Müride göre tarikatın hürmeti de böyledir. Yani mürit, tarikatın hürmetini ve edep örtüsünü yırtarsa şeyhin ona gazabı uygundur.

Kimseye kin tutma. İyilik ehlinin tökezlemelerine göz yum.[311]

Namuslu, iffet sahibi olanlara merhametle davran; zira onlar, rahmete layıktır. Bu yüzden kapı arasından başkalarının ayıbını araştırma. Allah onun günahını örtünce, kuvvetli bir gereklilik olmadıkça sen de onun günahını ört.[312]

Yaşlılara ikram eyle; çünkü onlar İslam'da daha önceliklidir. Onlar sakallarıyla ve ihtiyarlıklarıyla vakar sahibidirler. Âlimlere ve din ehline hürmet de böyledir. Bunlara yapılan ikram, ihtiyarlara yapılandan daha kuvvetli olmalıdır. Bunun için âlimin genci, cahilin ihtiyarından üstündür.[313]

Kavmin cömertleri ister mü'min ister kâfir olsun onlara da ikram et. İkram herkesin hakkında uygun olan yönüyledir. Yani kâfirin ikramı caiz ve şer'de meşru olan kadardır. Mü'mine olan ikram gibi değildir; çünkü hakiki manada kâfire ikram

[307] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 248a.
[308] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 248b.
[309] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 249a.
[310] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 249b.
[311] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 250a.
[312] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 250b.
[313] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 251a.

yoktur. Cömertlik, ehline göre cömertliği mertebesinde hoş muamele etmektir. Akıbetin hayr olsun demek de caizdir; çünkü hidâyet duasıdır.[314]

İnsan her duyduğu şeyi kulağına koymamalı ve başkaları hakkında da bir şey olduğunda onu ifşa etmekten kaçınmalıdır; çünkü sonunda kendi ayıbı da ortaya çıkabilir.

Çok söz söyleme; çünkü söylediğin hikmet değilse, kalbin ölümünün sebebidir.[315]

Bir kimse sultan olsa bile misafirine, yolcusuna ve öğretmenine ikram etmeli ve ona hizmet etmekten utanmamalıdır.

Tövbe etmekte, borcun kazasında, cenazenin ve kızların hazırlanmasında da acele etmek gerekir.

Tanıdık veya tanımadık herkese selam vermek gerekir.

Kimseye lanet etme, kimseyi ayıplama, nasihat ehlinden ol.

Başkanlık zarurî işlerden olsa da sakıncaları çok olduğu için el çekmek gereklidir. [316]

İyilik etseler de etmeseler de mü'minlerin hepsine muhabbet beslemek gerekir. Çünkü onlar imanları sebebiyle Allah'ı ve resulünü severler. Sana kin beslemeleri, senin onları sevmemeni gerektirmez. Onlar sana muhabbet besleseler de beslemeseler de sen onları Allah ve resulü için sevmelisin. Onlara da lazım ona bu manaya vakıf olup sana kin ve düşmanlık beslememeleridir.[317]

Zâhiri, bâtına tatbik et. Yani bâtınında olmayanı zahirinde ortaya çıkarma.

Dünyanın çokluğunu isteme, kanaat et. Çünkü dünya sevgisi günahların başı, dünyanın terki ise ibadetlerin başıdır.

Gücünü bilmeyen cahilin hâline bakma. Gücün varsa halk gücünü bilsin veya bilmesin bu önemli değildir; zira bu Allah katında yeterlidir. Cahil olmaktan Allah'a sığın.[318]

---

[314] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 251b.
[315] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 252b-253a.
[316] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 253b.
[317] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 256b.
[318] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 258b.

Halkın, sözünü dinlemesine rağbet etme, zira kesret âfettir. Birlik âleminde olan kesrete bakmaz.[319] Halk kabul edip mü'min olsa da kabul etmeyip kâfir olsa da sen hakkı ortaya çıkar. Halk sana zulmetse de insaflı davran. Zira onların zulmü cehaletlerindendir.

Sûfî, cumhura muhalefet eder çünkü alışkanlık ve bid'at ehlidir. Âdetlere ve bid'ate uymak büyük bir hata ve isyan gibidir.[320] Felah dairesine dâhil olmak için ve ebedî kurtuluş bulmak için gel şimdi ahlâkını düzelt.[321]

4.5. Kitâbü Müzîli'l-Ahzân'da Geçen Bazı Tasavvufî Terimler

Berzaḫ: ʿĀlem-i berzaḫ ki beyneʾd-dünyā veʾl-āḫiredür (91a).

Fıtrat: ʿĀlem-i ervāhda iḳrār ve ʿālem-i ecsāmda muḳteżā-yı iʿtirāf üzerine īmān-ı şerʿī ve ʿamel-i merʿīdür (13a). Fıṭrat, aṣl-ı cibilliyyetdür ki burada ṭabʿ min hayṯü hüve sāzecdür (162a).

Fütüvvet: Meṣālih-i ḫalḳı kendi nefsinüñ meṣāliḥi üzerine īṯārdur (247b).

Hevā: Muḥibbüñ ibtidā ḳalbine düşen maḥabbete dimişlerdür (6a). Maḥabbet-i ʿulvīden sāḳıṭ olmaġla hevā dirler (113a). Suḳūṭ manasına da gelir (113a).

Ḥubb: Ḳalbe mücerred hevā-yı maʿṣūk düşmek şirket-i hevāyı münāfī olmaz; belki cā'izdür ki anuñla ġāyruñ hevāsı daḫi ola fe-emmā ṣāfī ve ḫālis olup aña emr-i āher muḫālaṭa ve müşāreke itmedügi vaḳitde ḥubb dirler (6b).

Īmān: Īmān ise ġaybdur ki ḥāl-i ḳalbdür (105b).

İntibāh: Burada intibah iki maʿnāya maḥmūldür. Biri ṣalāt-ı teheccüd içün menām-ı ḥissīden bīdār olmaḳdur ve biri daḫi ḫˇāb-ı ġafletden uyanmaḳdur (44b).

[319] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 259b.
[320] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 261a.
[321] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 261b.

Işıḳ: Şol kiʿilm-i mücerredle ḳalmışdur aña dirler ki ṭāife-i mezmūmedür (25b).

ʿIşḳ: İfrāṭ-ı maḥabbete dirler ki Ḳurʿān'da andan "Eşeddü ḥubb" ile taʿbīr olınmışdur (10a).

ʿİlm-i ilāhī: İlāh ile meʾlūh meyānında olan irtibāṭdur (142a).

Kalb: Mażġ-ı ṣanavberiyye ḳalb didiler. Zīrā müştemil olduġı ḳuvvet-ı bāṭına beyneʾl-aḥvāl taḳallüb üzerinedür (101a).

Keşf-i ulvī, Keşf-i ḥaḳīḳī: Baṣīret-i kalb-ile veyā mütealliḳ-ı ẕāt u ṣıfāt u efʿāl-i Ḥaḳ olmasıdır (40a).

Keşf-i süflī: Keşfüñ ḫayālī veyā [5] mütealliḳ-i umūr-ı süfliyye-i kevniyye olmasıdır (40a).

Ḳumriyye: Ḳumrı meşhūr ḳuşdur ki kebūdī renkdür; ve ḳumriyye nefs-i ʿārifdür ki andan verḳāʾ ile daḫi taʿbīr olınur. (192a).

Lisān-ı ẕenb: Odur ki ḫalḳ anuñ ḥaḳḳında ḫaṭā itdi diyeler (208a).

Mekarih: Yaʿnī meʿālī-yi umūra ṭabʿuñ kerāhat itdügi esbābla tevaṣṣul olınur (104b).

Melāmiyye: Şol ṭāʾifedür ki ḫalḳ anlara melāmet iderler ve kendileri gibi ḳıyās iderler. Zīrā anlar her ʿālemde bi-ḥasebiʾl-mevāṭın ẓuhūr eylerler. Bu sebebden ḥālleri mestūr olur (139b).

Mücāhede: …ʿavāmm ẓāhir-bīn ve ḫavāṣṣ bāṭın-bīndür. Emr-i bāṭına ise herkesüñ dīdesi açılmaz. Meger ki feṭḥ-i ilāḥī ola ve buradan ehl-i ʿumūm ve ḫuṣūṣuñ ḥalleri maʿlūm oldı. Yaʿnī çeşm-i ẓāhirī küşāde olanuñ meyli şehevāta ve dīde-i bāṭını meftūḥ

olanuñ meyli ṭāʿat ve ʿibādātadur ve meyl-i evvelüñ netīcesi nār ve s̱ānīnüñ nūrdur ve meyl-i evveli meyl-i s̱ānīye taḥvīl itmege mücāhede dirler.

Nidāʾ: Refʿ-i ṣavt maʿnāsınadur (170b).

Refref: Şol bisāt-ı ʿarīżdür ki üzerine cülūs iderler (20b).

Rüʾyet: Rüʿyetüñ bir maʿnāsı daḫi budur ki gördügi nesneyi teşḫīṣ ve temyīz eyleye (56a).

Sekr: Ẕehāb-ı ʿaḳldur. Yaʿnī serḫoş ve mest olan, arż u semāyı ve mecnūn daḫi eşyādan bir nesne idrāk ve teşḫīṣ itmedügi, ol daḫi ecsām u ervāḥ ve elvān u aʿrāż nedür bilmez (148b).

S̱üheyl-i Yemenī: Necm-i vāhiddür ki ṭulūʿı bilād-ı Yemen üzerinedür (164b).

Sülūk: Menāzil-i esmādan mürūr idüp menzil-i evvele vuṣūldür. Bu vuṣūle ʿurūc dirler ki nüzūl-i evvelüñ ʿavdidür (108a).

S̱üreyyā: Yedi ʿaded yıldızdur ve aṣlı on ikidür ki Cenāb-ı Nübüvvet ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem iʿtidāl-i vücūd ve ḥiddet başarlarından nāşi mecmūʿını müşāhede iderlerdi ve yedi ʿadedüñ biri ġāyet ḫafī olmaġ-ıla anı ʿArab'dan ancaḳ ḥaddeʾl-basar olanlar görürlerdi; ve s̱üreyyā Şāmiyyedür, yaʿnī ṭulūʿı bilād-ı Şāmiyye üzerinedür ki mevżiʿi kevn ü keş̱retdür (164b).

Vedd: Muḥabbetüñ ḳalbde s̱übūtuna dirler (8b).

Zāhid: Şol kiʿamel-i mücerrede meşġūldür aña dirler ki bu ṭāʿife ḫodbīndür (25b).

4.6. Şahıslar

4.6.1. Peygamberler

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da, Kur'an'da adı geçen Hz. Âdem, Hz. İdris, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. İshak, Hz. Yakup, Hz. Yûsuf, Hz. Şu'ayb, Hz. Davud, Hz. Süleyman, Hz. Zekeriya, Hz. Yahya, Hz. İsa ve Hz. Muhammed peygamberlere değinilmiştir.

4.6.1.1. Hz. Âdem

Hz. Âdem bütün semavi kitaplara göre ilk insan ve ilk peygamberdir. Bütün dinî öğretilerde Hz. Havva ile cennetten kovuldukları anlatılır. Hz. Âdem, yeryüzünde Allah'ın halifesi olarak yaratılmıştır. Allah, meleklerden Hz. Adem'e secde etmelerini istemiştir. Melekler emri yerine getirirken, cin taifesinden olan İblis, kendisinin ateşten, Âdem'in topraktan yaratıldığını söyleyerek Allah'a karşı çıkmıştır. Allah'tan Âdem'i yoldan çıkarmak adına kıyamete kadar süre istemiştir. Bunun ilk hamlesi olarak cennette yasak olan bir ağaca eşi Havva ile dokunmalarını sağlayarak, cennetten yeryüzüne inmelerine sebep olmuştur.

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Hz. Âdem'in ömründen altmış seneyi Hz. Davud'a vermesine rağmen yine de ecelin ona eksiksiz bir şekilde intikal ettiğini söylemiştir.[322]

4.6.1.2. Hz. İdris

Hz. İdris, Kur'an'da adı iki yerde geçen bir peygamberdir. Meryem suresi 56-57. âyetlere göre Hz. İdris, "yüce makama yükseltilen sadık bir peygamber", el-Enbiya suresi 85-86. âyetlere göre ise "O, sabreden, Allah'ın rahmeti ile kabul edilen iyi kimselerden" di. Kendisine otuz sahife indirilen İdris peygamber, ilk defa demiri keşfedip onunlar aletler yapan, ziraatı geliştiren, dikiş diken, terazi kullanan, hesap yapan, hey'et ilmi ile uğraşan, bitkilerin sırlarını keşfetmeye çalışan kişidir.[323]

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Hz. İdris'i riyazeti arttırması yönüyle ele alınmıştır. Buna göre o, on altı sene yemeyip, içmeyip ve uyumayarak sonrasında ruhlara katılmış ve meleklere ulaşmıştır.[324] Hz. İdris, ruh mertebesinde olduğu için

[322] Bursevî, **a.g.e.** vr. 155a.
[323] Ömer Faruk Harman, "İdrîs", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.21, İstanbul, 2000, s.478-480
[324] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 63a.

mekânı yüce olmuş, dördüncü feleğe yükselmiştir. Dördüncü felek, feleklerin kutbudur.[325]

4.6.1.3. Hz. Nuh

Hz. Nuh, karşılaştıkları büyük zorluklara rağmen peygamberlik görevlerini üstün bir azim ve kararlılıkla sürdüren beş büyük ulü'l-azm peygamberden biridir. Kur'an-ı Kerîm'de Ankebut suresinde Hz. Nuh'un 950 yıl kavmi ile yaşadığı, Nuh kavminin zulüm ve haksızlığa devam ederken Nuh tufanının kendilerini kıskıvrak yakaladığı, o tufandan Hz. Nuh'un ve gemide onunla birlikte olan ona inananların kurtarıldığı söylenmiştir (Ankebut, 29/14-15). Âyetten hareketle Hz. Nuh'un uzun yıllar boyunca kavmini sabır ve gayretle dine davet ettiğini buna rağmen kavminden ona çok az kişinin inandığını söyleyebiliriz. Bursevî de *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Hz. Muhammed ile Hz. Nuh'un davet ve irşat metotlarını kıyaslayarak bu duruma şu şekilde işaret eder:

> Zira Cenâb-ı Nübüvvet'ün sallallâhu ʿaleyhi ve sellem ümmetini daʿvet ü irşâdı makâm-ı rûhdan vâki olmışdur ki makam-ı aʿdeldür. Anunçün etbâʿı çokdur ve kemâl-i iʿtidâli şuradan maʿlûmdur ki, Allâhu teʿâlâ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي buyurmışdur ve نفخت فيه من سري dimişdür. Pes rûhda ʿavâm u havâs ve mutîʿ u ʿâsî berâberdür ve bu iştirâk sebebiyle daʿvet ü kabûl âsândur. Mertebe-i sırr ise havasa mahsûsdur. Anunçün Hazret-i Nûh'un ʿaleyhisselâm daʿvetini ekal-i kalil kabûl itdi.[326]

4.6.1.4. Hz. İbrahim

Kur'an'da kendisinden en çok bahsedilen ulü'l-azm peygamberlerden olan Hz. İbrahim "Allah'ın dostu" anlamına gelen Halilullah sıfatı ile bilinir. Kendisine 10 sayfa indirilmiştir. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinlerinin atası kabul edilir. Daha çocuk yaştayken aklî çıkarım yoluyla yıldızların, ayın ve güneşin Rabb'i olamayacağını bulup tevhid ehli olmuştur. Peygamberlik geldikten sonra putları kırdığı için putperestlerin ateşine atılmış. Mucize eseri ateş onu yakmamıştır.[327]

---

[325] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 224a.
[326] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 20b-21a.
[327] Harman, "İbrahim", s.266-270.

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Hz. İbrahim'den, Hz. Halil şeklinde sıfatıyla bahsetmiş ve ateşin Hz. İbrahim'i yakmaması mucizesine değinmiştir.[328] Ayrıca yine aynı vakayı manzum şekilde şöyle ifade etmiştir:

Nûrdur ışk âteşi bilmez velî zâhid olan
Bak Halîlullâha kendin saldı nâra yakmadı (141b/3)

4.6.1.5. Hz. İshak

Kur'an'da adı geçen peygamberlerden biri olan İshak, Hz. İbrahim'in Sare adlı hanımından olan oğludur. Yahudilere göre, Hz. İbrahim'den sonra ikinci atalarıdır. Hz. İbrahim ile yaşı ilerlemiş ve çocuk sahibi olması imkânsız olan Sare'ye Allah'ın bir müjdesi ile İshak verilmiştir. Tevrat'ta Hz. İbrahim'in Allah'a kurban etmek üzere İshak'ı seçtiği rivâyet edilmiştir. İslamî kaynaklarda ise bu kişi İsmail'dir. 170 yıl yaşadığı rivâyet edilen İshak, Yahudilere gönderilen bir peygamberdir.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da Hz. İshak âmâ peygamberler arasında sayılır.[329]

4.6.1.6. Hz. Yakub

Hz. İshak'ın oğlu ve Hz. İbrahim'in torunu olan Hz. Yakub, Kur'an'da adı geçen bir peygamberdir. Sa'd suresi 46. âyette "güçlü ve basiretli kul" ve "ahireti düşünme özelliği ile temizlenen ihlaslı kimse" olması yönüyle övülmüştür. Diğer oğullarının, Hz. Yusuf'u kuyuya atmasına çok üzülen peygambere *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da manzum şekilde şöyle değinmiştir:

Niçe bir sen Yûsuf'a Yaʿkûb-ı mahzûn olmışam
Tâ-be-key sen Leylâ'ya çün Kays-ı mecnûn olmışam (15b/1)
***
Ben ne Yûsuf ne Süleymân-ı zamânum fîʾl-mesel
Belki Yaʿkûb'am gözüm ağlar dilüm mahzûndur (116b/4)

Hz. Yakup, oğlu Hz. Yusuf'u kaybettikten Hz. Yusuf'un kardeşlerinden kötü haberi alınca onlardan yüz çevirerek Beytü'l-hazen'e gitmiş, orada sürekli ağladığı için gözleri görmemeye başlamıştır. Hz. Yakub'un âmâlığı belirli bir süre ile kısıtlıdır.

[328]Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 143a.
[329] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 59b.

Müjdeci gelip Hz. Yusuf'un gömleğini yüzüne sürer sürmez görmeye başlamıştır (Yusuf suresi, 12/96). Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Hz. Yusuf'un yaşadığı yer olan Mısır ile babasının yaşadığı yer olan Kenan birbirine yakınken Hz. Yusuf'un kendisini babasına niçin bildirmediği sorusu akla gelebilir der ve Hz. Yusuf'un bunu merhametsiz olduğu için değil yetkisi olmadığı için bildirmediğini söyler.[330]

4.6.1.7. Hz. Yusuf

Hz. Yakub'un oğlu olan Hz. Yusuf, Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir. Yusuf suresinde kıssası anlatılır. Rüyasında kendisine on bir yıldız, güneş ve ayın secde ettiğini görür. Babası Hz. Yakub, rüyasını kardeşlerine anlatmamasını, kendisinin seçkin bir konuma getirileceğini ve ona rüya tabir etmenin öğretileceğini söyler. Babalarının Hz. Yusuf'a daha düşkün olmasını kaldıramayan kardeşleri kıskandıkları için onu kuyuya atar ve babalarına Yusuf'u kurdun yediğini söyleyerek kanla boyadıkları gömleğini gösterirler. Hz. Yusuf, kuyudan köle ticareti yapan bir kervan vesilesiyle çıkar ve Mısır'da köle olarak satılır. Kendisini satın alan azizin hanımı Züleyha, Hz. Yusuf'a âşık olup, ona meyleder. Hz. Yusuf kendisine karşılık vermeyerek giderken Züleyha arkadan gömleğini yırtar ve Hz. Yusuf'a iftira atarak onu zindana attırır. Hz. Yusuf, zindanda Mısır hükümdarının rüyasını tabir ederek ona önce yedi yıl bolluk sonra yedi yıl da kıtlık süreceğini söyler. Hz. Yusuf'un tabiri doğru çıkar, Züleyha'nın ve şahitlerin itirafıyla suçundan aklanarak zindandan kurtulur. Kendisine devletin mali işlerinin sorumluluğu verilir. Kıtlık süresince halktan pek çok kimse erzak talebinde bulunmak için Hz. Yusuf'un makamına gelir. Kardeşleri de erzak istemek için Hz. Yusuf'a gelir. Hz. Yusuf onlara erzak verilmesini emreder; fakat ikinci gelişlerinde en küçük kardeşi Bünyamin'i de getirmelerini söyler. İkinci gelişlerinde Bünyamin'in kendi yanında kalması için meliğe ait bir su kabını eşyalarının arasına yerleştirtirerek su kabını alan kişinin köle olarak kalacağını söyler. Böylelikle en büyük kardeş Mısır'da kalır. Diğer kardeşler babalarına durumu anlatmak için döndüklerinde Hz. Yakub, onlara Mısır'a dönüp kardeşlerini aramalarını emreder. Mısır'a döndüklerinde Hz. Yusuf kuyuya atılma hadisesini hatırlatınca kardeşleri onu tanır ve üstünlüğünü kabul ederler. Hz. Yusuf, Ken'an'a dönüp anne ve babalarını getirmelerini emreder ve babasının gözlerine sürmesi için gömleğini verir.

[330] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 58a.

Hz. Yusuf'un gömleğini gözlerine süren Hz. Yakub'un gözleri açılır ve bütün aile Mısır'a yerleşir.

Hz. Yusuf, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da kardeşlerinin onu kuyuya atmasından itibaren başına gelen belalar ve zorluklar yönüyle ele alınmıştır. Bu durum manzum şekilde şöyle ifade edilmiştir:

Ben giriftâr-ı belâyam kimse bilmez hâlümi
Yûsuf-ı Mısrî gibi mihnetde mescûn olmışam (16a/5)

Ayrıca *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Züleyha'nın kendisini eleştiren kadınları toplayıp Hz. Yusuf'u çağırmasına da değinilir. Toplanan kadınlar Hz. Yusuf'u görünce onun güzelliğinden bıçakla ellerini kesmişlerdir.[331]

4.6.1.8. Hz. Yunus

Hz. Yunus, Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir. Kur'an'da Nisa (4/163), En'am (6/86), Yunus (10/98) ve Sâffât (37/139) surelerinde ondan Yunus, Enbiya suresinde (21/87) Zü'n-nûn ve Kalem (68/48) suresinde Sâhibü'l-hût şeklinde bahsedilmektedir. Kur'an'ın onuncu suresine onun adı verilmiştir. Yunus suresi 98. ayete göre kendilerine azap geleceği söylendiğinde iman eden tek kavim Hz. Yunus'un kavmidir (Yunus, 10/98). Hz. Yunus, kavmi kendisine inanmadığı için öfkelenip onlardan uzaklaşarak bir gemiye binmiştir. Gemide çekilen bir kurayı kaybedince kendisini bir balık yutmuştur. Balığın karnında Allah'ı tesbih edip "Senden başka ilah yoktur, şüphesiz ben zalimlerden oldum" (Enbiya 21/87-88; Sâffât, 37/143-144) diyerek tövbe ettiği için affedilerek balığın karnından çıkarılmış ve tekrar peygamberlikle vazifelendirilmiştir. Kavmi de azaptan kurtularak bir süre daha yaşatılmıştır.[332]

İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Hz. Yunus'un balığın karnında yaşamasına manzum bir biçimde şöyle değinmiştir:

ʿIşkunun deryâsına saldum vücûdum katresin
Batn-ı hûta düşmişem gûyâ ki Zü'n-nûn olmışam (16a/4)

[331] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 201a.
[332] Ömer Faruk Harman, "Yûnus", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.43, İstanbul, 2013, s.598.

4.6.1.9. Hz. Davud

Hz. Davud, Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir. Sa'd suresi 18-19. âyetlerde dağların ve kuşların kendisiyle tesbih etmeleri için Davud'un emrine verildiği söylenmiştir. Kutsal kitaplardan Zebur, Hz. Davud'a indirilmiştir.

İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Hz. Davud'u sesinin güzelliği yönüyle ele almıştır. Hz. Davud'un sesinin güzelliği ve nağmesi o kadar etkileyicidir ki o Zebur'u tilavet ettiği zaman meclisinde çok âşıklar vecde gelir ve birçoğu ölüm kadehini içerek berzaha gider.[333] Ayrıca Hz. Davud, zırh yaparak geçimini sağlaması yönüyle de konu edilir.[334]

4.6.1.10. Hz. Süleyman

Hz. Davud'un oğlu olan Hz. Süleyman aynı zamanda güçlü bir hükümdardır. Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir. Cinlere ve rüzgâra hükmedebilmesi, kuşlarla konuşması onun mucizelerindendir. Neml suresinde "Hz. Süleyman'ın Davud'a varis olduğu ve ona kuş dili öğretildiği" (Neml suresi, 27/16) ve "cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan ordularının Hz. Süleyman'ın önünde toplandığı" söylenmektedir. (Neml suresi, 27/17)

İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Hz. Süleyman'ın hükümdarlığına göndermeler yapılmıştır. Aşağıdaki beyitler buna örnektir:

Nazardur mûra sultânum düşen lâ-büdd Süleymân'a
Sana senden hicâb olmaz bana benden-durur perde (194a-b/2)
***
Ne Süleymân ne Yûsuf'a oldı
Sana erzânî olan izzet ü câh (55a/2)
***
Ben ne Yûsuf ne Süleymân-ı zamânum fî'l-mesel
Belki Yakûb'am gözüm ağlar dilüm mahzûndur (116b/4)

[333] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 74a.
[334] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 78b.

4.6.1.11. Hz. Zekeriya

Kur'an'da adı geçen peygamberlerden olan Hz. Zekeriya, İsrailoğullarına gönderilmiştir. O, Kur'an'da dürüst ve erdemli kişiler arasında zikredilir (En'am suresi, 6/85). Yine Kur'an'da onun Hz. Meryem'i himaye ettiği, mabeddeki odasına her girişinde Allah tarafından gönderilen yeni bir rızık bulduğu söyler (Âl-i İmran suresi, 3/37). Arkasından gelecek vârislerden endişe duyan Hz. Zekeriya gizli bir ses ile Allah'a yalvararak Allah'tan kendisine yardımcı bir oğul ister. Allah da ona Yahya adında bir oğul müjdeler. Bu müjdeye şaşıran Hz. Zekeriya, kendisinin çok yaşlı, hanımının da kısır olmasına rağmen bunun nasıl mümkün olduğunu sorunca Allah daha önce de onu yoktan var edenin kendisi olduğunu bunun kendi için çok kolay olduğunu söyler (Meryem suresi, 19/3-9). Hz. Zekeriya, oğlu Yahyâ'nın idam edilmesinden sonra saklandığı ağacın kovuğunda ağacın kesilmesi ile şehit edilmiştir.

İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da "nida" konusunun işlendiği bölümde Hz. Zekeriya'ya değinmiştir. Buna göre, sesin yükseltilmesi manasına gelen "nida", bazen istenilenin açıklanmasından ibarettir. Mesela peygamberlerin gizlilik makamındayken Allah'a seslenmeleri bu açıklama manasına örnektir. Allah'ın kullarına seslenmesi de açık, aşikâr bir yolla ifadedir. Hz. Zekeriya hakkında söylenen "Hani O, Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı." (Meryem suresi, 19/3) âyetindeki "gizli bir ses", lafzî bir açıklama olsun veya olmasın gizli bir şekilde açıklamaya mahmûldür.[335]

4.6.1.12. Hz. Yahya

Hz. Zekeriya'nın oğludur. Kur'an'da ismi geçen peygamberlerdendir. Yahya'nın doğumu Meryem suresi 7. âyette müjdelenmiştir. Hz. Yahya, hikmet sahibi olması, kalp yumuşaklığı ve takva sahibi olmasıyla bilinir.

İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Hz. Yahya'nın celal ve heybet meşrebi üzere olduğunu söylemiştir. Bu yüzden Hz. Yahya ağlayarak gezer ve gülmez.[336]

[335] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 170b.
[336] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 54b.

4.6.1.13. Hz. İsa

Hz. İsa, ulü'l-azm peygamberlerdendir. Kutsal kitaplardan İncil ona indirilmiştir. İsrailoğullarına gönderilen peygamber, mucize eseri babasız doğmuştur. Kavmini doğru yola iletmeye çalışmasına rağmen kavmi onu Kudüs valisine şikâyet etmiş ve neticede çarmıha gerilmesine karar verilmiştir. Hristiyanlığa göre çarmıha gerilerek ölen Hz. İsa, İslamiyet'e göre göğe yükseltilmiştir.

İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Hz. İsa'nın yaratılışına değinmiştir. Hz. İsa, Cebraîl'in insan suretinde görünüp Hz. Meryem'e ruh üflemesiyle yaratılmıştır. Onun varlığı doğal şehvetten olmamış, insan suretine girmesiyle olmuştur. [337] O, cemal ve ünsiyet meşrebi üzeredir.[338]

Ayrıca Bursevî, Hz. Yahya ile Hz. İsa'nın makamlarını da karşılaştırır. Meryem suresinde Hz. İsa'nın ağzından "Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltileceğim gün bana selam verilmiştir" (Meryem suresi, 19/33) buyrulmuştur. Yine aynı surede Allah, Hz. Yahya'ya şöyle buyurur: "Doğduğu gün, öleceği gün ve diriltileceği gün ona selam olsun." (Meryem suresi, 19/15). Buradan hareketle İsmail Hakkı Bursevî, Hz. İsa'nın kendi nefsine selam verdiği için makam-ı mütalaâ-yı cemalde olduğunu, Hz. Yahya'nın ise makam-ı mütalaâ-yı celâlde olduğunu belirtmiş ve bu yönüyle Hz. İsa'nın daha kâmil olduğunu söylemiştir. Allah'ın Hz. Yahya'ya selamı kemâl-i bekâ rütbesidir.[339] Hz. Yahya'nın isminin "hayat"tan gelmesi buna işarettir; çünkü hayat, Hz. İsa'nın emrine verilmiştir. Onun için ölüleri diriltirdi. Bununla birlikte sihir sahibi, büyülenmişten daha yüksekte ve daha mükemmel olmalıdır. Hz. İsa, hüsn ü zanda Hz. Yahya'dan üstün ve Allah'a daha sevgili olmuştur.[340]

4.6.1.14. Hz. Muhammed

Hz. Muhammed, son peygamberdir. Kendisine Kur'an-ı Kerîm indirilmiştir. İslam'a göre ilk önce Hz. Muhammed'in nûru yaratılmış, bu nûr Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar gelmiş ve 571 senesinde de o doğmuştur. Hz. Muhammed, babası Abdullah doğmadan önce ve annesi Âmine de o altı yaşına geldiğinde de vefat ettiği

[337] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 53b.
[338] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 54b.
[339] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 97b.
[340] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 98a.

için hem yetim hem öksüzdür. Dört yaşına kadar süt annesi Halime ile kalan Hz. Muhammed annesinin vefatından sonra sekiz yaşına kadar dedesi Abdulmuttalib'in, dedesi vefat ettikten sonra da amcası Ebû Talib'in himâyesinde yaşar. Yirmili yaşlarında Hz. Hatice'nin kervanı ile Şam'a gitmek için yola çıkar ve yolda peygamberlik alametleri gösterir. Hz. Hatice, kölesinden Hz. Muhammed'in yolculuktaki olağanüstü hallerini öğrenince onunla evlenmek istemiş, o da bu teklifi kabul etmiştir. Bu evlilikten Zeynep, Ümmü Gülsüm, Rukiye, Fatıma, Kasım ve Abdullah adlarında altı çocukları olur. Fakat erkek çocukları küçük yaşta vefat eder. Hz. Muhammed evlendikten sonra da ticaretle uğraşmaya devam eder. Toplumda güvenilirliği ile bilindiği için ona "emin" lakabı verilmiştir. Hira dağında tefekkür etmek için uzlete çekildiği bir gün, kırk yaşındayken kendisine peygamberlik gelir. Peygamberliğin gelmesinden sonra Hz. Muhammed yakınlarından başlayarak herkese İslam'ı tebliğ eder. Bu süreçte Müslümanlar, önce insanları davet ederek, sonra pek çok savaşa girerek fetihler yoluyla İslamiyet'i yaymaya çalışır. Tüm bunlar olurken 23 yılda tedricî olarak Kur'an-ı Kerîm nâzil olur ve İslam dinî tamamlanır. Hz. Muhammed 632 yılında son defa hacca gider. Veda haccı denilen bu hacda veda hutbesini verdikten sonra 63 yaşında vefat eder.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da en çok adı geçen peygamber Hz. Muhammed'dir. Eserde, Hz. Muhammed'in hadislerine ve hayatıyla ilgili bilgilere sıklıkla yer verilmiştir. Hz. Muhammed'in peygamberler arasındaki üstünlüğünü Bursevî manzum bir şekilde şöyle dile getirmiştir:

Ne Süleymân ne Yûsuf'a oldı
Sana erzânî olan izzet ü câh (55a/2)

İsmail Hakkı Bursevi bu mısrasıyla Hz. Muhammed'in, hükümdarlık yapmış olan Hz. Süleyman'dan ve Hz. Yusuf'tan daha yüksek makamda olduğunu ifade etmiştir. Bu yönüyle Hz. Muhammed en yüce makamda olan peygamberdir.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da, Hz. Muhammed'in güzelliğine de değinilmiştir. Bursevî bunu manzum olarak şu şekilde aktarır:

Yâ resûlallâh yüzün aksinden oldı mihr ü mâh
Sende zâhir oldı zatıyla tecellî-yi ilâh (111a/1)

Meşhed-i hüsnün tecellîsi senünle buldı ân
Yûsuf-ı Mısrî senün nûrunla buldı kadr ü câh (111a/3)

Güneş ve ay Hz. Muhammed'in yüzünün yansımasından olmuştur. İlah'ın tecellisi, zâtıyla onda ortaya çıkmıştır. Güzelliğin meşhedinin tecellisi onunla güzellik bulmuş, Mısırlı Yusuf onun nûruyla şeref ve makam bulmuştur.

Hz. Muhammed de kendileriyle Hz. Yusuf'un güzelliğini kıyaslamıştır. Buna göre, Hz. Yusuf, ondan daha beyazdır. Kendisi Arap simasına sahip olduğundan daha esmerdir. Onun esmerliği, ilâhî ayna olmasına işarettir. Güzelliği ve hoşluğu, Hz. Yusuf'tan daha üstündür. Onun güzelliğinde ve yüzünde ân, alım, cazibe, denilen mana varken, bu mana Hz. Yusuf'ta yoktur ve o cazibe isimlerin birleşme yeri olmasının eseridir.[341]

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Hz. Muhammed'in Hira dağında uzlete çekilmesine de değinmiştir. Buna göre o, Hira'da, peygamberlik gelmeden önce hüzünlü bir şekilde otururken içindeki muhabbetin çokluğundan kendini dağdan aşağı bırakmak istermiş. Peygamberlik geldikten sonra ise içindeki bu hâl azalıp mutedil bir hâle dönmüş ve onu kemâle erdirmiştir.[342] Her nebi ve veli hususi bir meşreb üzeredir. Hz. Yahya celal ve heybet, Hz. İsa cemal ve samimiyet meşrebi üzeredir. Kemâl-i itidal üzerine olmak ise Hz. Muhammed'e mahsustur. Bu yüzden ona peygamberlerin en faziletlisi ve en kâmili denmiştir.[343]

Hz. Muhammed, iyi ve temiz Allah'a ulaşmaya vesile olduğu için temiz ve iyiyi severdi.[344] O da tüm insanlar gibi hüzünlenince ağlardı. Oğlu İbrahim'in vefatında da ağlayıp mahzun olmuştu.[345]

4.6.2. Dört Halife

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'ye kısaca değinilmiştir.

[341] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 202a.
[342] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 11b.
[343] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 54b.
[344] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 188b.
[345] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 14a.

4.6.2.1. Hz. Ebû Bekir

Künyesi Ebû Bekr Abdullâh b. Ebî Kuhâfe Osmân b. Âmir el-Kureşî et-Teymî olan Hz. Ebû Bekir hem ilk Müslümanlardandır hem de ilk halifedir. O aynı zamanda Hz. Muhammed'in kayınpederi ve en yakın arkadaşıdır. Hz. Peygamber'e olan bağlılığı ve yüksek sadakatinden dolayı Sıddîk lakabı ile bilinir. Bu lakabını Miraç hadisesinde Hz. Muhammed'in sözüne tereddütsüz güvendiği için kazanmıştır. Onun aynı zamanda "Atîk" lakabı da vardır. Atik, cennetle müjdelendiği için cehennemden azat edilmiş anlamında kullanılır.

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Hz. Ebû Bekir'in Bedr savaşında Hz. Muhammed'i teskin etmesine değinmiştir.[346]

4.6.2.2. Hz. Ömer

Künyesi Ebû Hafs Ömer b. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdiluzzâ el-Kureşî el-Adevî olan Hz. Ömer ikinci halifedir. Adaleti ve cesareti ile bilinir. Müslüman olmadan önce Hz. Peygamber'i öldürmek ister. Kız kardeşinin Müslüman olmasına sinirlenip önce onun evine gider. Kur'an okunuşunu duyunca kendisi de Müslüman olur. Müslüman olduktan sonra bütün savaşlar ve anlaşmalar sırasında Hz. Muhammed'in yanında bulunur. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği sırasında ise devlet içinde kadılık ve müşavirlik görevleri üstlenmiştir. Kızını Hz. Peygamber ile evlendirerek onun kayınpederi olmuştur. Eserde, Hz. Ömer ve Osman'ın liderlik, vasıflarına gönderme yapan bir beyit verilmiştir:

Mihrâb-ı maʿrifetde imâm oldun ise ger
Osmân nedür [ü] bildün efendi Ömer nedür (57b/4)

Ayrıca, Hz. Ömer'in kılıç darbesiyle şehit edilmesine de değinilmiştir.[347]

4.6.2.3. Hz. Osman

Künyesi Ebû Abdillah (Ebû Amr) Zü'n-nûreyn Osmân b. Affân b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye el-Kureşî el Ümevî'dir olan Hz. Osman ilk Müslüman olan sahabiler arasında yer alır. Zengin bir tüccardır. Hz. Peygamberin Ebû Leheb'in oğlu Utbe'den boşanan

[346] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 150b.
[347] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 127a.

kızı Rukiye ile evlenerek damadı olur. Rukiye'nin vefatından sonra ise Hz. Peygamber'in diğer kızı Ümmü Külsûm ile evlenir. Bundan dolayı "zinnureyn" (iki nur sahibi) lakabı ile bilinir. O aynı zamanda ahlakı ve hayası ile tanınır Hz. Ömer'in vefatından sonra üçüncü halife olarak görev alır. Devlet içindeki çekişmeler sonucunda şehit edilir.

Eserde sadece bir kere Hz. Ömer bahsinde de değinilen beyitte bahsedilmiş ve liderlik vasfına şöyle gönderme yapılmıştır:

Mihrâb-ı maʿrifetde imâm oldun ise ger
Osmân nedür [ü] bildün efendi Ömer nedür (57b/4)

4.6.2.4. Hz. Ali

Künyesi Ebu'l-Hasen Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşîmî'dir Hz. Hatice'den sonra Müslüman olan ilk kişidir. Aynı zamanda Hz. Muhammed'in amcasının oğlu ve onun damadıdır. Çocuk yaştan itibaren Hz. Peygamber'in yanında yetişmiştir. Peygamberin Medine'ye hicreti sırasında evinde yapılacak suikastte, Hz. Muhammed'in yerine yatağında yatan odur. Kahramanlığı ve iyi bir asker olmasıyla bilinir. Hz. Peygamber'in yanında bütün savaşlara katılır. Hasan, Hüseyin, Muhsin, Zeynep ve Ümmü Külsûm adında beş tane çocuğu olmuştur. Hz. Osman'ın vefatından sonra halife olmuş, sonrasında şehit edilerek öldürülmüştür.

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Hz. Ali'nin Hariciler tarafından kılıç darbesiyle şehit olmasına değinmiştir.[348]

4.6.3. Sahabe

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da, "Hz. Muhammed'e iman eden, onun sohbetinde bulunan arkadaşları" anlamına gelen sahabeden bazısına değinilmiştir.

4.6.3.1. Saʿd bin Mu'az

Künyesi Ebû Amr Saʿd b. Muâz b. Nuʿman el-Ensârî el-Evsî'dir. Medineli ensardandır. Musʿab b. Umeyr'in Kur'an okuyuşundan ve konuşmalarından etkilenerek Müslüman olmuştur. Saʿd bin Muâz Müslüman olduktan kısa bir süre

[348] Bursevî, **a.g.e.**, **vr.** 127a.

sonra Evs ve Hazrec kabilelerinin çoğu İslam dinini kabul etmiştir. Bu yönüyle Medine'nin İslamlaşmasında önemli rol oynayan[349] Saʿd, Bedir, Uhud ve Hendek gazvelerinde önemli görevler üstlenmiştir. Hendek gazvesinde aldığı bir yara neticesinde hayatını kaybetmiştir.

Hz. Muhammed, Saʿd'ın ölümüyle arşın titrediğini, onun cenazesine yetmiş bin meleğin katıldığını ve onun cennet ehlinden olduğunu söylemiştir.[350] İsmail Hakkı Bursevî de *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Saʿd bin Mu'az'ın ölümü sebebiyle arş-ı a'lânın titremesine değinmiş ve bununla Uhud savaşı sırasında Uhud dağının titremesi arasında benzerlik kurmuştur.[351]

4.6.3.2. Kaʿb bin Züheyr

Künyesi Ebü'l-Mudarrab (Ebû Ukbe) Kaʿb b. Züheyr b. Rebîa'dır. Ailesinde pek çok şair bulunan Kaʿb, "Kasîdetü'l-bürde"siyle tanınır. Müslüman olmadan evvel Hz. Muhammed'i ve İslam'ı hicveden şiirler yazdığı için Hz. Muhammed tarafından öldürülmesi istenmiştir. Müslüman olduğu takdirde bağışlanacağını öğrenince Hz. Muhammed'in huzurunda Müslüman olarak "Bânet Suʿâd" kasidesini okumuştur. Bunun üzerine Hz. Muhammed, Kaʿb'a hırkasını verdiğinden bu kaside "Kasidetü'l-bürde" ismiyle anılmaya başlamıştır.

İsmail Hakkı Bursevî de *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Hz. Muhammed'in adı geçen kasideyi dinlediğinde mutluluktan titreyerek hırkasını Kaʿb'a verdiğini söylemiştir. Ayrıca verilen hırkanın eskiden Abbasi halifelerinde bulunmasına rağmen Hülagü Hân'ın saldırıları esnasında kaybolduğunu ve bazılarının hırkanın Osmanlı haziresinde olduğunu düşündüğünü belirtir. Rivâyete göre eserin yazıldığı dönemde Osmanlı padişahları sefere çıkarken hırkayı yanlarında götürmüştür.[352]

4.6.3.3. Ebû Musa es-Sederânî

Kim olduğu tespit edilememiştir. İsmail Hakkı Bursevî, onun bir gün ve bir gecede yetmiş bin hatme ettiğini söyler.[353]

---

[349] Mehmet Efendioğlu, "Sa'd b. Muâz", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.35, İstanbul, 2008, s.374.
[350] Efendioğlu, **a.g.e.**, s.375.
[351] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 71a.
[352] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 71b.
[353] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 76b.

4.6.3.4. İbn Abbas

Künyesi Ebu'l-Abbâs Abdullah b. el-Abbâs b. Abdilmuttalib el-Kureşî olan İbn Abbas, Hz. Muhammed'in amcasının oğludur. Tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite kabul edilmesinin yanında, en çok hadis rivâyet eden sahabe olarak da bilinir.[354] Bunda Hz. Muhammed'in hanımlarından biri olan Meymûne'nin yeğeni olduğu için bazı geceler Hz. Muhammed'in evinde konuk olmasının da payı vardır. Peygamber'in sevgisini kazanarak onun "Allah'ım, ona kitabı öğret ve onu dinde mütehassıs kıl!" şeklindeki duasını almıştır.[355]

İsmail Hakkı Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Tâlâk suresi 12. âyetin tefsirini İbn Abbas'tan nakleder. Bahsedilen âyette mealen şöyle denmektedir: "Allah, yedi göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır. Allah'ın emri bunlar arasından inip durmaktadır ki, Allah'ın her şeye kâdir olduğunu ve Allah'ın ilmi ile her şeyi kuşattığını bilesiniz."

İbn Abbas bu âyetin tefsirinde her arzda bizim gibi halk olduğunu, hatta orada da kendisi gibi İbn Abbas'ın, tüm peygamberlerin ve velilerin olduğunu söylemiştir. Bursevî bu tefsirin hadis âlimleri arasında bilinmediğini, ama keşf ehli arasında bilinip doğru kabul edildiğini söyler.[356]

4.6.3.5. Abdullah bin Selam

Künyesi, Ebû Yûsuf Abdullah b. Selâm b. el-Hâris'dir. Müslüman olmadan önce Yahudi âlimi olan sahabenin Müslüman oluş tarihi ihtilaflı olsa da bu konudaki genel kabul, hicretten sonra Kuba'da müslüman olduğudur. Burada Hz. Muhammed'e sorular sormuş ve aldığı cevapların sadece bir peygamber tarafından verilebileceğini anladığı için Müslüman olmuştur.

Abdullah bin Selam cennetle müjdelenen sahabedendir. İsmail Hakkı Bursevî de *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Abdullah b. Selâm'ın cennetle müjdelenme hadisesini anlatır. Buna göre Hz. Muhammed bir gün mescitte ashabıyla sohbet ederken kapıdan ilk girenin cennet ehli olduğunu söyler. Kapıdan ilk giren kişi Abdullah bin Selâm

[354] İsmail Lütfi Çakan, Muhammed Eroğlu, "Abdullah b. Abbas", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul, 1998, s.76
[355] Çakan, Eroğlu, **a.g.e**., s.76
[356] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 189b.

olur. Sahabe bunun sebebini sorunda Abdullah bin Selâm kendisinin bu saadete sebep olacak bir ameli olmadığını, var olan tek şeyin gönlünün güzelliği olduğunu söyler.[357]

4.6.3.6. Hassân b. Sâbit

Künyesi, Ebu'l-Velîd (Ebû Abdirrahmân) Hassân b. Sâbit b. el-Münzir el-Hazrecî el-Ensârî olan Hassân b. Sâbit, Hz. Muhammed'in şairi olarak tanınır. Müşriklerin hicivlerine karşı Hz. Muhammed'i ve İslam'ı, şiirleriyle savunduğu için "Nebî şairi", "keskin kılıç sahibi" ve "iyi savaşçı" unvanlarıyla bilinir. Hz. Muhammed, Hassan b. Sabit'in hicivlerinin müşriklere karşı oktan daha etkili olacağını söyleyerek ona iltifat etmiştir.[358]

İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Hassan'ın âmâ sahabelerden olmasına değinmiştir.[359]

4.6.3.7. İbn Ümmü Mektûm

Künyesi Abdullâh (Amr) b. Kays b. Zâide el-Kureşî el-Âmirî olan İbn Ümmü Mektûm, Hz. Muhammed'in müezzinliğini yapmıştır. Doğuştan âmâ olduğu yahut küçük yaşlarda gözlerini kaybettiği düşünülmektedir. Ümmü Mektûm sayesinde İslamiyet'te engellilerle ilgili bazı hükümler belirlenmiştir. Vekil bırakılmaları, imamlık yapmaları, savaşa katılmaları, farz namaza katılmaları, köpek beslemeleri gibi konular bunlardandır.[360]

İsmail Hakkı Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, İbn Ümmü Mektûm'u âmâ sahabeler arasında sayar.[361]

4.6.3.8. İbn Amr

Künyesi Ebû Muhammed Abdullâh b. Amr b. el-âs el-Kureşî olan İbn Amr, Hz. Muhammed'den duyduğu hadisleri onun huzurundayken yazmasına izin verilen sahabedir. Yazdığı bu hadisleri es-Sahîfetü's-sâdıka adını verdiği sandıkta toplamıştır. Sandıkta 1000 hadisin olduğu rivâyet edilmektedir. İbadetle çok meşgul olduğu için aile hayatını ihmal edince, babası tarafından Hz. Muhammed'e şikâyet edilmiştir. Hz.

---

[357] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 257a.
[358] Hüseyin Elmalı, "Hassân b. Sâbit", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.16, İstanbul, 1997, s. 399-400
[359] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 60a.
[360] Abdullah Aydınlı, "İbn Ümmü Mektûm", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.20, İstanbul, 1999, s.434-435.
[361] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 60a.

Muhammed de kendisine ibadeti azaltıp kalan zamanını ailesiyle geçirmesini ve dinlenmesini emretmiştir. En çok hadis bilen sahabe olmasına rağmen kendisinden sadece yedi yüz civarında hadis nakledilmiştir. Ömrünün son yıllarında gözlerini kaybetmiş ve 684-85 yılında Mısır'da vefat etmiştir.[362]

İsmail Hakkı Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Abdullah b. Amr'ı âmâ sahabeler arasında sayar.[363]

4.6.3.9. Akîl

İsmail Hakkı Bursevî'nin *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da âmâ sahabeler arasında saydığı Akîl'in[364] kim olduğu tespit edilememiştir.

4.6.3.10. Saʿd Ebî Vakkas

Künyesi Ebû İshâk Saʿd b. Ebî Vakkâs Mâlik b. Vüheyb el-Kureşî ez-Zührî olan Saʿd b. Ebî Vakkas, cennetle müjdelenen on sahabeden biridir. Genç yaşında Müslüman olan sahabe, Müslümanlarla alay eden bir müşriği yaraladığı için İslam uğruna kan akıtan ilk kişi olmuştur. Hz. Muhammed ile bütün gazvelere katılan ve komutanlık yapan Saʿd okçulukta da binicilikte de ustaydı. Sahabeler arasında önemli bir yeri olan Saʿd'ın da içinde yer aldığı olaylar bazı âyetlerin nazil olmasına vesile olmuştur.[365]

İsmail Hakkı Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Saʿd b. Ebî Vakkas'ı âmâ sahabeler arasında sayar.[366]

4.6.3.11. Câbir b. Abdullah

Künyesi Ebû Abdillâh Câbir b. Abdillâh b. Amr b. Harâm el-Ensârî olan Câbir b. Abdullah, en çok hadis rivâyet eden sahabelerdendir. Kardeşlerini kollamak zorunda olduğu için Uhud savaşına kadar hiçbir gazveye katılamamış; fakat Uhud savaşından sonraki bütün gazvelere katılmıştır. Hz. Muhammed'in vefatından sonra da çeşitli

[362] M. Yaşar Kandemir, "Abdullah b. Amr b. Âs", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul, 1988, s.85
[363] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 60a.
[364] Bursevî, **a.g.e**., vr. 60a.
[365] İbrahim Hatiboğlu, "Sa'd b. Ebû Vakkas", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.35, İstanbul, 2008, s.372-374
[366] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 60a.

savaşlarda bulunmuştur. Hz. Muhammed'in iltifatına ve ilgisine mazhar olan Câbîr b. Abdullah hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybetmiştir.[367]

İsmail Hakkı Bursevî'nin *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Câbir b. Abdullah'ı âmâ sahabeler arasında sayar.[368]

4.6.4. Hz. Muhammed'in Yakınları

4.6.4.1. Abdülmuttalib

Hz. Muhammed'in dedesi olan Abdulmuttalib'in asıl adı Şeybe, künyesi Ebu'l-Hâris Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kusayy'dır. Yesrib'de doğmuş, sekiz yaşında amcası Muttalib ile Mekke'ye gitmiştir. Mekkeliler, onu amcasının kölesi sandığından ona abdu'l-Muttalib demişlerdir. Kendisini yetiştiren amcası vefatına yakın kabile reisliğini ona devretmiştir. Zemzem kuyusu bulduğu için sikâye görevini üstlenen Abdulmuttalib puta tapmayı reddeden, Kabe'nin çıplak tavaf edilmesini yasaklayan, Allah'a ve ahirete inanan, tevhid inancına sahip bir insandı. Ayrıca Fil vakasında Ebrehe ile müzakerelerde bulunmuş ve Kabe'nin sahibinin onu koruyacağını söylemiştir.[369]

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Abdulmuttalib'in âmâ Kureyşlilerden olduğunu söylemiştir.[370]

4.6.4.2. İbrahim (Hz. Muhammed'in oğlu)

Hz. Muhammed'in cariyesi Mariye'den doğan oğludur. Peygamber, İbrahim'in doğumuna çok sevindiğinden onun ebesine bir köle hediye etmiş ve Mariye'yi özgürlüğüne kavuşturmuştur. Cebrail kendisini "İbrahimin babası" şeklinde selamladığı için oğluna İbrahim ismini vermiştir. İbrahim on yedi yahut on sekiz aylıkken vefat etmiştir.[371]

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da Bursevî, İbrahim'in ölümü sebebiyle babasının duyduğu üzüntüye ve ağlamasına değinmiştir. [372]

---

[367] M. Yaşar Kandemir, "Cabir b. Abdullah", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.6, İstanbul, 1992, s.530-531
[368] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 60a.
[369] H. Ahmet Sezikli, "Abdülmuttalib", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.1, 1988, s.272-273
[370] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 60a.
[371] Asri Çubukçu, "İbrahim", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.21, İstanbul, 2000, s.274
[372] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 59b.

4.6.4.3. Abbas

Hz. Muhammed'in amcası olan Abbas'ın künyesi, Ebu'l-Fazl el-Abbâs b. Abdilmuttalib b. Hâşim el-Kureşî el-Hâşimî'dir. Hz. Muhammed'in doğumundan iki ya da üç yıl önce dünyaya gelen Abbas, Mekke'de ticaretle meşgul oldu ve sikâye görevini kardeşi Ebû Tâlib'den devraldı. Müslüman olmasına dair iki farklı rivâyet vardır. Bunlardan birincisi, Hz. Muhammed'in İslamiyet'i yaymaya başladığı gün Müslüman olmasına rağmen nüfuzunu kullanarak Müslümanları himaye etmek için Müslümanlığını açıklamamasıdır. İkincisi ise, Mekke'nin fethi veya Bedr savaşına kadar Müslüman olmadığı ama yeğenine arka çıkmasıdır. Hz. Muhammed, amcası Abbas'a saygı gösterir ve onun cömertliği ile akrabalığa önem vermesini överdi. Abbas, ömrünün sonuna doğru gözlerini kaybetmiştir.

İsmail Hakkı Bursevî de *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Abbas'ın âmâ olmasına değinmiştir.[373]

4.6.5. Hz. Muhammed'e Düşmanlıkta İleri Gidenler

4.6.5.1. Ebû Cehil

Künyesi, Ebu'l-Hakem Amr b. Hişâm b. Mugîre el-Kureşî el-Mahzûmî olmasına rağmen İslam düşmanlığı sebebiyle Hz. Muhammed tarafından Ebû Cehil şeklinde değiştirilmiştir. Ebû Cehil, hayatını Hz. Muhammed'e düşman olarak geçirmiş, nüfuzunu kullanarak insanları İslam'dan döndürmeye çalışmış, onları itibarlarını kaybettirmekle tehdit etmiş ve Müslümanlara karşı başlatılan boykotta başı çekmiştir. Hatta ileri giderek Hz. Muhammed Kabe'de namaz kılarken üzerine deve leşi attırmıştır.[374] Alak suresi 9-18. âyetlerde bu hadise anlatılır. Ebû Cehil, Bedir savaşında öldürülmüştür.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da ilâhî tecellilere şahit olma makamından Ebû Leheb ve onun gibilerin görünüşlerine dönmenin büyük bir bela olduğu söylenmiş ve bu Hakk'a yakınlığın zıttı olarak ele alınmıştır.[375]

---

[373] Bursevî, **a.g.e**., vr. 60a.
[374] Mehmet Ali Kapar, "Ebû Cehil", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.10, İstanbul, 1994, s.117-118
[375] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 180a.

4.6.5.2. Ebû Leheb

Künyesi, Ebû Utbe Abduluzzâ b. Abdilmuttalib b. Hâşim olmasına rağmen babası ona Ebû Leheb künyesini vermiştir. Hz. Muhammed'in amcası ve İslam'ın en azılı düşmanlarındandır. Düşmanlığı çok rahatsız edici bir düzeyde olduğundan isminin zikredildiği Tebbet suresi indi. Bu surede, Ebû Leheb'in ellerinin kuruduğu, malının ve kazandığının fayda vermedeği onun ve karısının alevli bir ateşe gireceği haber verilmektedir.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da Ebû Leheb de Ebû Cehil ile birlikte ele alınmış ve ilâhî tecellilere şahit olma makamından Ebû Leheb, Ebû Cehil ve onun gibilerin görünüşlerine dönmenin büyük bir bela olduğu söylenmiştir.[376]

4.6.6. Tarihî Şahıslar

4.6.6.1. Harun Reşid

Künyesi Ebû Cafer Harun er-Reşîd b. Muhammed el-Mehdî Billah b. Abdillah el-Mansûr'dur. 786-809 yılları arasında hüküm süren Abbasi halifesidir. Sarayda iyi bir eğitim almıştır. Genç yaşlarda ordu idare etmeye başlayan Harun er-Reşîd özellikle Bisans İmparatorluğu'na karşı çıktığı seferlerde elde ettiği başarılar ile bilinmektedir.[377]

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da Abbasi halifesi Harun er-Reşîd'den ayrıntılı olarak bahsedilmemiştir. Sadece Harun er-Reşîd'in oğlu Ahmet Sebtî'den bahsedilirken onun da ismi geçmiştir.[378]

4.6.6.2. Belkıs

Sebe melikesi Belkıs'tan hem Ahd-i Atîk'te hem de Kur'an'da bahsedilmektedir. Ahd-i âtik'e göre Belkıs, Hz. Süleyman'ın şöhretini duyunca onun gerçek peygamber olup olmadığını anlamak için onu ziyaret etmiş ve bu ziyaret sonunda ona inanmıştır. Kur'an'a göre ise Hz. Süleyman, Belkıs'a bir hüdhüd vasıtasıyla mektup göndererek onu hak dine davet eder. Belkıs'ın mektuba olumlu bir cevap yerine hediye ile karşılık vermesine öfkelenen Hz. Süleyman, Allah'ın

[376] Bursevî, **a.g.e**., vr. 180a.
[377] Nahide Bozkurt, "Hârûnürreşîd", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.16, İstanbul, 1997, s.259
[378] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 79b.

kendisine verdiğinin daha değerli olduğunu söyleyerek hediyeleri geri yollamış ve ordularıyla üzerlerine geleceğini söylemiştir. Bunun üzerine Belkıs, Hz. Süleyman'ı ziyaret ederek onun dinine iman etmiştir (Neml/41-44).

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da Bursevî Sebe melikesi Belkıs'ın cin ve insan arasında bir varlık olarak doğduğunu söyler. Onun annesi insan; babası cinlerdendir. Onun için Belkıs beş duyu ile bilinmeyi kabul etmiş ve beşer arasında doğmuştur. Eğer aksi olsaydı cinler arasında doğardı ve onda insanlığın izi olmazdı.[379]

4.6.6.3. Hâmân

Kur'an'da Kasas suresi 6., 8., 38 âyetlerde; Ankebut suresi 39. âyette; Mü'min suresi 23., 24. ve 36. âyetlerde Firavun ile birlikte anılmaktadır. Yetkili bir şahsın adı mı yoksa unvan mı olduğu konusu ihtilaflıdır. Kasas suresi 38. âyette ve Mümin suresi 36. âyette Firavun'un Hâmân'a yüksek bir kule inşa etmeyi emrettiği söylenir. Bu âyetlerden hareketle Hâmân'ın inşaat işlerinden sorumlu üst düzey bir yetkiliyi işaret ettiği sonucu çıkmaktadır.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da Bursevî, zamanın Hâmânlarıyla birlikte olmanın ızdırap verici bir azap olduğunu söyler.[380]

4.6.6.4. Firavun

Mısır krallarının kullandığı unvana firavun denilir. Ancak, Kur'an'da Firavun ile kastedilen Hz. Musa döneminde yaşayan Mısır kralıdır. Zalim bir hükümdar olan Firavun, ilahlık iddiasında bulunan, kibirli, halkını küçümseyen, zayıfları ezen biri olarak bilinir. Hz. Musa'ya karşı gelmesi ve taşkınlık göstemesi sebebiyle pek çok azaba uğramış en sonunda da boğulmuştur. Boğulmadan önce iman etse de onun imanı kabul olmamıştır (Yunus/90). Kur'an'da sonra gelenlere ibret olması için Firavun'un cesedinin kurtarıldığı söylenmiştir (Yunus/92).

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Firavun'un Allah'ın Mudıll ismine mazhar olduğunu söylemiştir.[381]

---

[379] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 125a.
[380] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 144b.
[381] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 169a.

4.6.6.5. Şeddâd

Âd kavmi hükümdarlarından olan Şeddâd, yeryüzünde cennet kurma amacıyla sütunlarla dolu İrem adını verdiği bir şehir yaptırmıştır. Kavmine peygamber olarak gönderilen Hz. Hud'a karşı çıkmıştır. Kendi ve kavmi inkarcılıkları ve azgınlıkları yüzünden azaba uğramıştır (Enfal/6-13).

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Şeddâd'ın, Allah'ın Mudıll ismine mazhar olduğunu söylemiştir. [382]

4.6.6.6. Haccâc

Zalimliği ile meşhur bir Emevî valisi olan Haccâc'ın künyesi Ebû Muhammed el-Haccâc b. Yûsûf b. el-Hakem es-Sekafî'dir. Abdullah b. Zübeyr ile yapılan savaşta ordunun başkomutanlığını yürütmüş ve Mekke'yi kuşatmıştır. Bu kuşatma sonunda Abdullah b. Zübeyr öldürülerek onun halifeliğine son verilmiştir. Haccâc bu savaştaki başarısı sebebiyle Hicaz, Yemen ve Yemame valiliğine getirilmiştir. Üç yıl buralarda göre yaptıktan sonra Irak valiliğine tayin olunmuştur. Irak'ı çok sert tedbirler alarak yönettiği ve Emevîlere muhalif her hareketi kanlı şekilde bastırdığı için zalim lakabıyla anılmıştır. Ömrünü Emevîlerin saltanatına adayan Haccâc 714 yılının haziran ayında kendi kurduğu Vâsıt şehrinde ölmüştür. Kur'an'ın harekelenmesi ve noktalanması işini sürdürten, ayrıca kuvvetli bir hatib olan Haccâc'ın Irak'a vali olduğunda verdiği hutbe meşhurdur.[383]

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Arapların, Haccâc üzerine saldırmalarına değinmiştir.[384]

4.6.6.7. Timur

Timurlu hânedanının kurucusu ve ilk hükümdarı olan Timur 1370-1405 yılları arasında hüküm sürmüştür. Cihan hakimiyeti fikrine sahip olmasından ötürü Türk-İslam devletleriyle de savaşmıştır. Timur "üç yıllık sefer" ve "beş yıllık sefer"leri boyunca Fergana, Horasan, İran, Azerbaycan, Şiraz, Bağdat, Musul Mardin, Diyarbekir, Gürcistan gibi birçok şehre sefer düzenlemiş ve pek çok yeri

[382] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 169a.
[383] İrfan Aycan, "Haccâc B. Yûsuf Es-Sekafî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.14, İstanbul, 1996, s.427-428.
[384] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 174a.

yağmalamıştır. Bu seferlerden sonra Semerkand'a dönerek orayı başkent yapmış ve fethettiği ülkelerden getirttiği mimarlara ve ustalara Semerkand'ı imar etmelerini emretmiştir. Amacı, Semerkand'ı dünyanın en büyük şehri yapmaktır. Tekrar sefere çıkarak Hindistan'a gitmiş, Hindistan'dan sonra da "yedi yıllık sefer"lerine çıkmıştır. Batı'ya doğru düzenlediği bu seferde Yıldırım Bayezid ile karşı karşıya gelmiş ve hicrî 804'te Ankara'yı kuşatarak Osmanlı ordusunu mağlup etmiştir. Osmanlı devletinin fetret devrine girmesine sebep olan Timur, Anadolu beyliklerini canlandırdıktan sonra tekrar Semerkand'a dönmüş ve son olarak Çin üzerine sefer düzenlemiştir. Çin seferi sırasında 18 Şubat 1405 tarihinde hastalanarak ölmüştür. [385]

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da "sekiz"de meymenetin olmadığını ve Timur'un istilasının da 805 tarihinde olduğunu söylemiştir.[386]

4.6.6.8. Muʿâviye-i Asgar (Muʿâviye bin Yezîd)

Künyesi, Ebû Leylâ (Ebû Abdirrahmân, Ebû Yezîd) Muʿâviye b. Yezîd b. Muâviye b. Ebî Süfyân el-Ümevî olan Muʿâviye, hicrî 683-684 yılları arasında hüküm süren Emevî halifesidir. Hastalığı sebebiyle günlerini Hadra sarayında geçirmesi ve halkın huzuruna çıkamaması sebebiyle halifeliği başkasına devretmek istemiştir. Fakat buna uygun bir kişi bulamadığından insanlara, bu makama uygun kişiyi kendilerinin seçmesini söylemiştir. Veliaht olarak ilan edeceği kişinin hatalarını da üstlenmemek için kimseyi tayin etmeden 29 Şubat 684'te vefat etmiştir.[387]

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da Bursevî, Şam'da medfûn bulunan Muʿâviye bin Yezîd'den Muʿâviye-i Asgar şeklinde bahseder. Onun âdil ve takvalı olduğu için hilafet makamına yakın kişilerden olduğunu söyler. [388]

4.6.6.9. Nûreddin eş-Şehîd

Miladî 1146-1174 yılları arasında hüküm süren Dımaşk ve Halep atabeyi olan Nûreddin Zengî'nin künyesi Ebu'l-Kasım (Ebu'l-Muzaffer) el-Melikü'l-ʿâdil eş-Şehîd Nûreddîn Mahmûd Zengî b. İmâdüddîn Zengî'dir. Haçlılarla yaptığı savaşlarda şehit olmak istediğinden "Şehîd" lakabını da kullanmıştır. Babası İmâdüddîn Zengî'nin

[385] İsmail Aka, "Timur", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.41, İstanbul, 2012, s.173-176
[386] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân,** vr. 174b.
[387] Mehmet Ali Kapar, "Muâviye b. Yezîd", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.30, Ankara, 2020, s.334
[388] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 256a.

ölümünden sonra devlet ikiye bölünmüş, büyük kardeşi I. Seyfeddîn Gazi Musul civarına, kendisi ise Halep, Kuzey Suriye ile Güney Anadolu'nun bazı şehirlerine hâkim olmuştur. Haçlıların Mısır'ı kuşatmasına da son veren Nûreddîn eş-Şehîd, hutbeyi Abbasi halifesi adına okutmaya başladıktan birkaç gün sonra Fatımî devleti yıkılmış ve bütün Mısır kendisinin hakimiyeti altına girmiştir. Pek çok şehre sefer düzenleyen Nûreddîn Mahmud, siyasî açıdan birçok başarı elde etmiş âdil ve dindar bir devlet adamıydı. Hükümdarlığı boyunca Haçlı devletlerini ortadan kaldırmayı, İslam dünyasını Abbasi halifesinin şahsında birleştirmeyi ve İstanbul'u fethetmeyi amaçlamıştır. Bu hedeflerden ikicisini gerçekleştirmiş, birincisini de gerçekleştirememişse de Kudüs'ün kurtarılmasına zemin hazırlamıştır.[389]

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Şam'da medfun bulunan Nûreddîn eş-Şehîd'in âdil ve takvalı olduğu için hilafet makamına yakın kişilerden olduğunu söyler.[390]

4.6.6.10. Melik Sâlih

1342-1345 yılları arasında hüküm süren Memlük sultanının künyesi Ebu'l-Fidâ el-Melikü's-Sâlih İmâdüddîn İsmâîl b. Muhammed b. Kalâvûn'dur. Tahta çıktığında on yedi yaşında olan el-Melîkü's-Sâlih kendisini destekleyen emirlerin etkisinde kalmıştır. Devlet işlerini genelde üvey babası Emir Argun el-Alâî yürütmüştür. Kardeşleri ile aralarında çıkan taht kavgaları ile uğraşmış ve Kerek seferinde kardeşleri Ramazan ve Ahmed'in isyanlarını bastırmıştır. Venediklilere imtiyaz tanıyan sultan, Avrupa ülkeleri ile Memlük Sultanlığı arasındaki ilişkileri geliştirerek papalığın ambargosunu kaldırtmış ve ülkede kısmî refah sağlamıştır. Dindar ve âdil bir sultan olarak bilinen el-Melikü's-Sâlih hac hazırlığı sırasında hastalanmış ve diğer kardeşi Şaban'ı veliaht tayin ettikten sonra 4 Ağustos 1345'te ölmüştür.

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Şam'da medfun bulunan Melik Sâlih'in âdil ve takvalı bir sultan olduğunu ve bunun için hilafete yakın olduğunu söyler.[391]

---

[389] Bahaddin Kök, "Nûreddin Zengî, Mahmud", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.33, İstanbul, 2007, s.262-264
[390] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 256a.
[391] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 256a.

4.6.6.11. Gazneli Mahmud

998-1030 yılları arasında hüküm sürmüş olan Gazneli hükümdarı Mahmûd-ı Gaznevî'nin künyesi Ebu'l-Kâsım Yemînü'd-devle ve emînü'l-mille Kehfü'l-İslâm Nizâmü'd-dîn Gâzî Mahmûd b. Sebük Tegin'dir. Hayatının büyük kısmını savaşarak geçiren Gazneli Mahmûd, devletinin topraklarını batıda Azerbaycan, doğuda Hindistan'ın Yukarı Ganj vadisi, kuzeyde Hârizm ve Güney'de Hint okyanusu sahillerini içine alacak şekilde genişletmiştir. 30 Nisan 1030'da Gazne'de vefat eden Gazneli Mahmud, âlimleri himaye eden, pek çok şaire ihsanda bulunan, Farsçanın Hindistan'da yayılmasını sağlayan, Hint yarımadasıyla İslam dünyası arasındaki kültürel ve ticarî hayatı canlandıran zeki, dindar ve âdil bir hükümdardı.[392]

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Gazneli Mahmud hakkında bir kıssa anlatır. Buna göre, Gazneli Mahmud bir dilenciye pişmiş tavuk içinde 500 filori verir. Dilenci o tavuğun kolunu ve kanadını yedikten sonra, gövdesinin 500 filori içerdiğini bilmediğinden iki dirheme satar. Bunun cehaletin son noktası olduğunu söyleyen Bursevî, ilmin de cehaletin de makbul olanının gerektiğini söyler. [393]

4.6.7. Diğer Dinî Şahıslar

4.6.7.1. Deccâl

Deccal, Yahudilik ve Hristiyanlıkta kendilerini kurtaracak Mesih'in muhalifi olarak görülür. İslam'da, Deccal'in kıyamet alemeti olarak ortaya çıkacak ve ilahlık iddiasında bulunacak kimse olduğuna inanılmaktadır. Hz. Muhammed dualarında Deccal'in şerrinden Allah'a sığınmıştır.[394]

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Deccâl'in Allah'ın Mudıll ismine mazhar olduğunu söylemiştir. [395]

4.6.7.2. Hz. Hızır

Hz. Musa döneminde yaşayan kendisine ilim ve hikmetin öğretildiği kişidir. Soyunun kimden geldiği konusunda araştırmacılar arasında birlik yoktur. Bazı âlimler onun peygamber, bazıları velî veya melek olduğunu ileri sürmüşlerdir. Genellikle

[392] Erdoğan Merçil, "Mahmûd-ı Gaznevî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.27, Ankara, 2003, s.362-365
[393] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 57a.
[394] İlyas Çelebi, "Deccal", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.9, İstanbul, 2019, s.70
[395] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 169a.

mutasavvıflar, onun velî olduğunu; mütekellim, müfessir ve muhaddisler ise peygamber olduğunu savunurlar. İki grubun da dayanağı Kehf suresinde geçen "Derken kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik." (Kehf/65) âyetidir. İsmail Hakkı Bursevî de *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Kehf suresinin 65. âyetini delil göstererek Hz. Hızır'a, Rahman'ın zâhirde olan şer'î ilmini ve Mennân'ın bâtında olan hakikî ilminin verildiğini söylemiştir. [396]

Hz. Musa, birgün genç bir arkadaşıyla birlikte, Hızır olduğu düşünülen kendisiyle buluşması emredilen şahısla iki denizin birleştiği yere buluşmaya gider. Buluşma yerini tespit etmek için yanına balık alır. Balığın denize atladığı yerde buluşma gerçekleşecektir. Fakat genç arkadaşı, balığın atladığı yeri söylemeyi unutur. Durumu fark ettiklerinde Hz. Musa geri döner ve Hızır'ı orada görür. Hızır ile buluşacakları kayanın dibinde âb-ı hayat suyu vardır. Bu su temas ettiği her şeyi dirilttiğinden balık dirilip atlayabilmiştir.[397] Buharî'de geçen bu hadiseye *İskendernâme*ler'de de yer verilmiştir. Buna göre Büyük İskender, âb-ı hayatı aramak için ordusuyla yola çıkar. *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, İskender'in askerlerinin âb-ı hayat denilen suyu araması ve Hızırla karşılaşmalarına değinilmiştir.[398]

4.6.7.3. Hacer

Hz. İbrahim'in eşi ve Hz. İsmail'in annesidir. İlk eşi Sare'den çocuğu olmayan Hz. İbrahim eşinin isteği üzerine Hacer ile evlenmiş ve ondan İsmail adını verdikleri bir oğlu olmuştur. Hz. İsmail'in doğumundan sonra Hacer'i kıskanmaya başlayan Sare, Hz. İbrahim'den onları uzaklaştırmasını istemişse de Hz. İbrahim bunu kabul etmemiştir. Sonrasında Allah'tan Hacer'i ve Hz. İsmail'i evden uzaklaştırma emri gelince onları Kabe'nin bulunduğu yere bırakmış ve onların rızıklanmaları için dua etmiştir (İbrahim/37). Hacer, ellerindeki erzak ve suyun tükenmesi üzerine telaşlanmış ve Safa ile Merve tepeleri arasında yedi defa gidip gelmiştir. Bu sırada oğlunun bulunduğu yerden zemzem suyu çıkmıştır. Hz. İsmail büyüdükten sonra onun kurban edilme emrine de rıza gösteren Hacer, şeytanın kendini kandırmasına fırsat

[396] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 199b.
[397] Amil Çelebioğlu, "Âb-ı Hayât", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul, 1988, s.3-4.
[398] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 247b.

vermemiş doksan yaşında vefat edene kadar çevreden gelenlerle birlikte Mekke'de yaşayarak orayı imar etmiştir.[399]

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Hacer'in çölde bırakılma hadisesine gönderme yapmıştır.[400]

4.6.8. Şairler

4.6.8.1. Nesimî

Nesimî, bâtınîliğin alt kollarından biri olan Hurufîliği ile tanınan mutasavvıf şairdir. Türkçe ve Farsça *Dîvân*'ı ve *Mukaddimetü'l-hakâik* adlı bir mensur eseri vardır. İnsanın ilâhî sıfatlara sahip olduğunu ve insanın bu kutsallığının korunması gerektiğini söylemiştir. O, Allah'a ait sıfatlarla kendini nitelemiştir. Görüşleri sebebiyle derisi yüzülerek öldürülmüştür.[401]

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Nesimî'yi Şehabeddin ile zikretmiş onun derisinin yüzülmesine değinmiştir.[402]

İsmail Hakkı Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da ölüm halinin, insanın şuur hali olmadan gerçekleşmeyeceğini ve Şehabeddîn'in katlinin de bu şekilde gerçekleştiğini söyler. [403]

4.6.9. Din Âlimleri ve Mutasavvıflar

4.6.9.1. İmam-ı Âzam

İmam-ı Âzam'ın künyesi Ebû Hanîfe Nuʿman b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh olarak bilinir. Ancak kendisinin Hanîfe isminde bir kızı yoktur. Bu yüzden bu sıfatın, "hanîf" kelimesinin sözlük anlamından yahut sürekli yanında taşıdığı "hanîfe" isimli yazı hokkasından geldiği düşünülmektedir. Bu yüzden bu tamlamaya künye yerine lakap yahut sıfat demek daha doğru olacaktır. Hanefî mezhebinin imamı olan Ebû Haniîfe, İslam'da hukukî düşünce ve içtihad anlayışının gelişmesinin öncülerindendir. İlmin yanında ticaret ile de uğraştığı için insanların sorunlarını yakından tanımış ve bu

[399] Şaban Kuzgun, "Hacer", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.14, İstanbul, 1996, s.432-433.
[400] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 188a.
[401] A. Azmi Bilgin, "Nesîmî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.33, İstanbul, 2007, s. 5-6.
[402] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 149b.
[403] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 149b.

sorunlara uygulanabilir çözümler sunmuştur. Bu yüzden sık sık kıyas metoduna başvurmuştur. İmam-ı Âzam, 767 yılının Eylül ayında Bağdat'ta vefat etmiştir.[404]

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da İmam-ı Âzam'ın nağme ile söylemeye izin verdiğini ve sûfîlere açık zikri gösterdiğini söyler.[405]

4.6.9.2. Ahmed Sebtî

Ahmed Sebtî'nin künyesi, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Caʿfer el-Hazrecî es-Sebtî'dir. Sadakanın önemini vurgulayan Sebtî'ye göre hayra ulaşmak ihsana; şerre ulaşmak cimriliğe bağlıdır. Sebtî'nin üç ayrı tarikat silsilesi vardır. Birincisi Ebû Yaizzâ ve İmam Gazali'ye, ikincisi Abdülkâdir-i Geylânî'ye, üçüncüsü Ebû Medyen el-Mağribî'ye ulaşır. Ebû Medyen'in kurduğu Medyeniyye tarikatının Sebtiyye kolu, Ahmed Sebtî ile kurulmuş, Sebtî'den sonra bu kolu halifesi İbnü'l-Hakîm sürdürmüştür. 26 Ocak 1205'te Marakeş'te vefat etmiştir. [406]

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Ahmed Sebtî'nin Harun er-Reşid'in oğlu olduğunu, zamanın kutbu olduğunu ve Yahudilere rağmen cumartesileri çalışarak haftanın diğer günleri o kazandığını yiyip içtiğini söylemiştir.[407]

4.6.9.3. Cüneyd-i Bağdadî

Tasavvufun usul ve esaslarını tespit ederek ortaya çıkışını sağlayan ilk dönem sûfîlerinden olan Cüneyd-i Bağdâdî'nin künyesi, Ebu'l-Kasım Cüneyd b. Muhammed el-Hazzâz el-Kavârîrî'dir. Küçük yaşlardan itibaren tasavvufa meyilli olmasına rağmen önce şer'î ilimleri öğrenmiş, şer'î ilimleri fetva verecek düzeyde iyi bir şekilde öğrendikten sonra tasavvufa yönelmiştir. Cüneyd-i Bağdâdî hâl ilmi ile şer'î ilimleri kendisinde birleştirdiğinden "tâvûsu'l-ulemâ" ve "seyyidü't-tâife" unvanlarıyla anılmıştır. Ölüm döşeğindeyken bile oturarak namazını kılan mutasavvıf 909 yılında vefat etmiş, Bağdat'ın Şûnîziyye Mezarlığı'na defnedilmiştir.[408]

---

[404] Mustafa Uzunpostalcı, "Ebû Hanîfe", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.10, İstanbul, 1994, s. 131-137.
[405] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 73a.
[406] Reşat Öngören, "Sebtî, Ahmed b. Ca'fer", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.36, İstanbul, 2009, s.260-261.
[407] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 79b.
[408] Süleyman Ateş, "Cüneyd-i Bağdadî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.8, İstanbul, 1993, s.119-121.

Bursevî de *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Cüneyd-i Bağdâdî'nin Bağdat'taki Mescid-i Şûnîziye'de hücresinin bulunduğu söylenmiştir.[409]

4.6.9.4. Hakîm-i Tirmizî

Velîlik konusundaki görüşleriyle tanınan meşhur sûfî Hakîm et-Tirmizî'nin künyesi, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Hasen et-Tirmizî'dir. Küçük yaştan itibaren aklî ve naklî ilimleri öğrenmeye başlayan mutasavvıf, naklî ilimleri akılla temellendirmeye çalışmıştır. Helenistik felsefenin hikmet anlayışını tasavvufla birleştirdiğinden "Hakîm" unvanını almıştır. Hakîm et-Tirmizî'ye göre hâtemü'l-enbiyâ olduğu gibi hâtemü'l-evliyâ da vardır. Hâtemü'l-evliyâ, hem velilerin sonuncusu hem de en yüksek mertebelisidir. Velilik konusundaki bu görüşleri kendinden sonraki mutasavvıfları geniş ölçüde etkilemiştir. Kendinden sonra gelip onun görüşlerini benimseyenlerden oluşan grup Hakîmiyye şeklinde adlandırılmıştır.[410]

İsmail Hakkı Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Hakîm-i Tirmizî'nin savmaâsının Tirmiz'de olduğunu söylemiştir.[411]

4.6.9.5. Bâyezid-i Bistâmî

İlk büyük mutasavvıflardan olan Bâyezîd-i Bistâmî'nin künyesi, Ebû Yezîd Tayfûr b. Îsâ b. Sürûşân'dır. O, marifet, muhabbet, fenâ, serk, melâmet, tevhid, mi'rac ve îsâr konularındaki sözleri ve şathiyeleri ile tanınmaktadır. Bâyezîd-i Bistâmi'ye göre sâliğin sekr ile benliğini yok ederek fenâya ermesi daima riyazet, tefekkür ve murakabe ile mümkündür. Yaşadığı dönemde vahdet-i vücûd bilinmese de İbn Arabî gibi bazı vahdet-i vücûdcu mutasavvıflar onun bu inanca sahip olduğunu söylemiştir. Çevresindekileri derinden etkileyen mutasavvıfın yoluna Tayfûriyye yahut Bistâmiyye, takipçilerine de Tayfûrî denilmiştir. Ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 848 ve 875 yıllarında olabileceği düşünülmektedir.[412]

---

[409] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 80a.
[410] Abdülfettâh Abdullah Bereke, "Hakîm et-Tirmizî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.15, İstanbul, 1997, s.196-198.
[411] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 80a.
[412] Süleyman Uludağ, "Bâyezîd-i Bistâmî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.5, İstanbul, 1992, s.238-240.

İsmail Hakkı Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Ebu Yezid-i Bistâmî'nin Beyt'ül-ebrarı'nın Bestam'da korunduğunu bildirmiştir.[413]

4.6.9.6. Maʿrûf-ı Kerhî

Iraklı zâhid ve sûfîlerden olan Ma'rûf-ı Kerhî'nin künyesi, Ebu'l-Mahfûz b. Fîrûzân el-Kerhî'dir. Hıristiyan veya Sâbiî bir aileden geldiği düşünülmektedir. Teslis inancına karşı çıktığı için hocası tarafından dövülünce kaçarak yıllar sonra sekizinci imam Ali er-Rıza vesilesiyle müslüman olduğu ve onun sayesinde kendi ailesinin de Müslüman olduğu söylenmektedir. Zühd hayatına ise Ebu'l-Abbas İbnü's-Semmâk vasıtasıyla yönelmiştir. Kâdiriyye, Halvetiyye, Nakşibendiyye, Rifâiyye, Mevleviyye, Safeviyye, Bektaşiyye gibi birçok Sünnî ve Şiî tarikatın silsilesi kendisiyle devam eden Ma'rûf-ı Kerhî bu yönüyle tasavvuf tarihinin en önemli şahsiyetlerindendir. Ayrıca şeyhlerden tevessül ve istimdad geleneğini başlatan kişi de Ma'rûf-ı Kerhî'dir. Ölüm tarihi ihtilaflı olmakla birlikte 815-820 yılları arasında olduğu düşünülmektedir.[414]

Ma'rûf-ı Kerhî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da "Mekârih" bölümünde geçmektedir. Burada "Cennet mekruhlarla çevrilidir" hadisinden hareketle bazı mükaşifinin Ma'rûf-ı Kerhî'yi, ateşin ortasında ateşle çevrili görmesinin; âşığın, ateşinin acısına dalmadıkça menziline ulaşamayacağına işaret olduğu söylenmiştir.[415]

4.6.9.7. Sehl bin Abdullah et-Tusterî

Müfessir ve sûfî olan Sehl et-Tüsterî'nin künyesi, Ebû Muhammed Sehl b. Abdillâh b. Yûnus b. Îsâ b. Abdillâh b. Refi' et-Tüsterî'dir. Hayatıyla ilgili kesin bilgiler yoktur. Kelam ve tefsir ilimlerinde de söz sahibi olmasının yanında mutasavvıf kimliği ile meşhurdur. Onun tasavvuf anlayışı Kur'an'a sarılmak, sünnete tâbi olmak, helâl lokma yemek, eziyetten kaçınmak, günahlardan uzak durmak, tövbe etmek ve

[413] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 80a.
[414] Reşat Öngören, "Ma'rûf-ı Kerhî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.28, Ankara, 2003, s.67.
[415] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 105a.

hakları yerine getirmek olmak üzere yedi esasta özetlenebilir. Şeriatla hakikati uzlaştıran mutasavvıfın en bilinen öğrencisi Hallâc-ı Mansur'dur.[416]

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da, Sehl bin Abdullah et-Tusterî'nin gözlerin Allah'ı gördüğünü lakin onu ihata edemediğini ve sonsuz idrak edemediğini söylediği nakledilmiştir.[417]

4.6.9.8. Hallâc-ı Mansûr

Künyesi, Ebu'l Mugîs el-Hüseyn b. Mansûr el-Beyzâvî olan Hallâc-ı Mansûr, tasavvufun gelişmesine önemli katkılarda bulunmuş meşhur mutasavvıftır. Onun temel fikirlerinden biri nûr-ı Muhammedî görüşüdür. Buna göre Hz. Muhammed hem bir insan ve peygamber hem de ezelî bir nurdur. Allah ilk önce onun nurunu yaratmış, bütün peygamberler, veliler ilim ve irfanlarını ondan almıştır. Bütün varlıkların var oluş sebebi o nurdur. Bu nur teorisi daha sonraki mutasavvıflar tarafından geliştirilmiş ve tasavvufun en önemli esaslarından biri olmuştur. Hallâc'a göre bütün dinler esas itibariyle bir olmasına rağmen, aynı hakikate değişik açılardan bakmaları yönüyle farklıdır. Bütün dinlerin hedefi aynıdır. Onun, "ene'l-Hak" sözüyle uluhiyyet iddiasında bulunduğu için öldürüldüğü söylense de benzer şathiyeleri olan sûfîlere dokunulmaması esas öldürülme sebebinin bu olmadığını göstermektedir. Onun çevresinde çok sayıda müridinin olmasından ve devlet adamları arasında da taraftar bulmasından endişelenenler Hallâc'ı siyasî sebeplerle öldürtmüştür.[418]

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da, Mansûr'un ene'l-hak diyerek ölmesi manzum bir şekilde şöyle ifade edilmiştir:

Mansûr gibi menzil-i tevhîde irenler
Her demde ene'l-Hak diyü meydâna gelürler (120b/5)

Yine *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, muhabbet davası sebebiyle Mansûr'un kanından "ene'l-Hak"ın sâdır olduğu[419] ve Mansûr'dan sadır olan davanın sarhoşluk hâli olmasına rağmen ölümünün dar ağacında idam edilerek gerçekleştiği

[416] Mustafa Öztürk, "Sehl et-Tüsterî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.36, İstanbul, 2009, s.321-322.
[417] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 122b.
[418] Süleyman Uludağ, "Hallâc-ı Mansûr", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.15, İstanbul, 1997, s.377-379.
[419] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 135a.

söylenmiştir.[420] Buradan Bursevî'nin de birini sekr halinde söylediği sözlerle yargılamanın doğru olmadığına inandığı sonucu çıkmaktadır.

4.6.9.9. İbrahim bin Edhem

Künyesi, Ebû İshâk İbrâhîm b. Edhem b. Mansûr olan İbrahim b. Edhem zâhid, muhaddis ve mutasavvıftır. Zengin ve itibarlı bir aileden gelen mutasavvıf malını, mülkünü ve vatanını terk edip zühd yoluna girmiştir. Çölde aylarca seyahat etmiş rivâyete göre bu esnada Hızır ile buluşmuştur. Vaktinin çoğunu sohbet meclislerinde nasihat ederek ve halkın dertlerini dinleyip, onların sorularına cevap vererek geçirmiştir. Helal kazancın önemine vurgu yapan mutasavvıf, genelde dağa çekilerek Allah ile yakınlaşmaya çalışmıştır. Ölüm yeri ve tarihi hakkında kesin bilgi olmamasına rağmen 778 veya 779 yılında Bizanslılara karşı yapılan deniz seferinde vefat edip, Şam bölgesinde sahile yakın bir yerde defnedildiği kabul edilmektedir. [421]

İsmail Hakkı Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da İbrahim bin Edhem'in seyahat ettiği dönemden bahsetmiştir. Buna göre İbrahim bin Edhem seyyah olduğu zamanlarda kendi çalışıp kazanarak geçimini sağlardı. Hatta Tarsus'ta bağ ve bahçe beklerdi. Sonra Şâmât'tan sayılan Cebele adlı kasabada durup her işten el çekti ve meleklerin mihrabına yönelip câ-bî-câyı karşıladı. O hâl üzerine göçtü. Bursevî, İbrahim bin Edhem'in kabrinin[422] ve imaretinin[423] Cebele'de olduğunu söyler. *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'daki bu bilgi yukarıda verdiğimiz bilgiyle örtüşmektedir. Cebele günümüzde de Suriye'nin sahil kısmında olan Lazkiye'ye bağlı bir ilçedir.

Ayrıca *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, İbrahim bin Edhem'in tasavvuf yoluna girip malını, mülkünü ve makamını bırakmasına da manzum bir şekilde şöyle değinilmiştir:

İbn-i Edhem ışk ile ber-bâd kıldı tahtını
Düşdi râh-ı ışka Belkıs eyledi terk-i Seba (137a/4)
***

[420] Bursevî, **a.g.e.**, 149b.
[421] Reşat Öngören, "İbrâhim b. Edhem", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.21, İstanbul, 2000, s. 293-294.
[422] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 79b.
[423] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 160b.

İbn-i Edhem gibi dervîş olup âlemde

Geçelüm terk ü fenâ tahtına sultân olalum (145a/4)

4.6.9.10. Mevlâna

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mevleviyye tarikatının kurucusu olan mutasavvıf, âlim ve şairdir. Mevlânâ'nın ailesi ulemâ sınıfına mensuptu. "Sultânü'l-ulemâ" unvanıyla meşhur olan babası Bahâeddin Veled'in hükümdarla arası açılınca Bahâeddin Veled ailesiyle birlikte Belh'ten çıkmış Semerkand, Bağdat, Şam, Malatya, Sivas ve Erzincan üzerinden Akşehir'e gelmiş burada dört yıl ders verdikten sonra Lârende'de (Karaman) yedi yıl müderrislik yapmış sonunda Sultan Alâeddin Keykûbad'ın davetiyle Konya'ya yerleşmiştir. Bu sürede eğitimini tamamlayan ve medreselerde ders vermeye başlayan Mevlânâ, Şems-i Tebrizî ile karşılaştıktan sonra halkla ilişkisini kesip dersleri bırakıp bütün zamanını onunla sohbet ederek geçirmeye başlamıştır. *Dîvân-ı Kebir*'deki şiirlerin çoğunu ve *Mesnevî*'yi de bu dönemde yazmıştır.

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Mevlânâ'nın rahiplerle görüşmesine değinmiştir. Ona göre, Mevlânâ dışardan bakılınca rahiplere baş eğmiş gibi görünse de aslında o rahiplerle görüşerek bâtında olan Cemâl'e baş eğmiştir.[424]

Yine *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Bursevî, Mevlânâ'nın "ney"e müptela olmasının onun sesi yüzünden olmadığını, ayrılık derdinden inlemesi sebebiyle olduğunu söyler. Tıpkı neyin neyistandan kesilip aslî vatanından ayrılarak gurbete düşmesi gibi insan da aslî vatanı olan ilah âleminden oluş âlemine inerken hüzünlenir, inler ve âh eder. Ayrılık ehli, bu hüzün ve inlemeden uzak olmaz. [425]

4.6.9.11. Üftade

Aziz Mahmud Hüdayî'nin şeyhi olan mutasavvıfın asıl adı Mehmed, lakabı Muhyiddîn'dir. Aynı zamanda şair olan mutasavvıf, şiirlerinde kullandığı Üftâde mahlasıyla tanınır. Üftâde hazretleri çocukluğunda Bayramî şeyhlerinden olan Muk'ad Hızır Dede'ye intisap etmiş ve ondan ilim tahsil etmiştir. Tarikat silsilesi Hacı

[424] Bursevî, **a.g.e**., vr. 182a.
[425] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 75b.

Bayram-ı Velî'ye ulaşsa da onun Celvetiyye'nin pîri olduğu söylenebilir. Keşif yoluyla görünen şeyleri, şeriata uygun biçimde izah edilemiyorsa terk etmeleri gerektiğini söyler. Ona göre keşf terk edilebilir, şeriat terk edilemez. Sözler şeriat libasına sokulmadan söylenirse Hallâc-ı Mansûr ve Seyyid Nesîmî'de olduğu gibi fitneye yol açar. Ayrıca insanların idrakine göre konuşmak gerektiğini söyleyen Mehmed Üftâde bu yüzden hiç şathiye söylememiştir. Aziz Mahmud Hüdayi ona 1576 yılında intisap etmiştir. Kendisi de 25 Haziran 1580 tarihinde vefat etmiştir.[426]

İsmail Hakkı Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, tarikatının şeyhlerinden olan Mehmed Üftâde'nin, halifesi Mahmûd Hüdâyi'ye İbn Abbas'ın tefsirinden hareketle her arzda kendileri gibi âlimlerin olduğunu ve orada da Üftâde ve Mahmûd'un olduğunu söylediğini nakleder.[427]

4.6.9.12. Aziz Mahmud Hüdâyî

Aziz Mahmûd Hüdâyî, Celvetiyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf ve şairdir. Medrese eğitimi alan mutasavvıf Bursa'da müderrislik yaparken hocası Nâzırzâde'nin vefatından duyduğu üzüntü üzerine görevinden ayrılarak daha önce sohbetine katıldığı Muhyiddîn Üftâde'ye instisap eder ve üç yılda seyr ü sülûkunu tamamlar. Sivrihisar, Trakya ve Balkanlar'da bir süre kaldıktan sonra İstanbul'a gelir ve küçük Ayasofya Camii'nin tekkesinde sekiz yıl şeyhlik ve Fatih Camii'nde vaizlik yapar. 1589 yılında Üsküdar'da Hüdâyî dergahının bulunduğu arsayı satın alarak dergâhın inşaatını başlatır. 1595'te dergâhın inşaatı biter, bu sırada Bulgurlu'da da bir çilehane ile hamam yaptırır. Rum Mehmed Paşa, Sultan Ahmed ve Mihrimah Sultan camilerinde de vaazlar verir. Halktan sultanlara kadar pek çok kişiyi etkileyen Aziz Mahmûd Hüdâyî'nin 1628 yılında vefat ettiğinde altmış civarı halifesi vardır. Halifelerinin en meşhurlarından biri de İsmail Hakkı Bursevî'dir. Anadolu ve Balkanlar'daki dinî-tasavvufî hayatı derinden etkileyen mutasavvıf, hikemî tarzda tekke şiirleri de yazmıştır.

İsmail Hakkı Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, tarikatının şeyhlerinden olan Mehmed Üftâde'nin, halifesi Mahmûd Hüdâyî'ye İbn Abbas'ın tefsirinden hareketle

[426] Nihat Azamat, "Üftâde", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.42, İstanbul, 2012, s.282-283
[427] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 189b-190a.

her arzda kendileri gibi âlimlerin olduğunu ve orada da Üftâde ve Mahmûd'un olduğunu söylediğini nakleder.[428] Ayrıca Aziz Mahmud Hüdayi'nin *Dîvân-ı İlâhiyat*'ında geçen "Kanda bakarsam efendim sanayın" mısraına gönderme yapmıştır.[429]

4.6.9.13. Şeyh Ebû Medyen-i Mağribî

Medyeniyye tarikatının kurucusu olan mutasavvıfın künyesi Şuʿayb b. el-Hüseyn el-Ensârî el-Endelüsî'dir. Endülüs'te doğan Ebû Medyen, ilim tahsil etmek için Tanca, Sebte, Marekeş ve Fas'a gitmiştir. Fas'ta zahirî ilimleri tahsil eden Ebû Medyen, Ebû Abdullah ed-Dekkâk ile Ebu'l-Hasan Ali es-Selevî'den tasavvuf ilmini öğrenmiş, daha sonra Ebû Yaizzâ'ya intisap etmiştir. Halk arasındaki nüfuzu arttığından devlete baş kaldırmaması için Marekeş'e gönderilmek istenmiş, yolda hastalanarak 1198 yılında Ubbâd köyünde vefat etmiştir. Özellikle Kuzey Afrika ve Endülüs mutasavvıfları üzerinde tesirleri çok olan Ebû Medyen, "şeytanın bile baştan çıkaramayacağı derecede" kâmil bir veli olarak bilinir. İnsanların elini öpmesi karşısında değişip değişmediğini soranlara kendisinin, pek çok peygamber ve velinin öpmesine rağmen değişiklik olmayan Hacerü'l-esved gibi olduğunu söylemiştir.[430]

İsmail Hakkı Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, el sürme hadisesine değinir. Buna göre bazıları halkın Ebû Medyen'e el sürülmesini menetmişse de Ebû Medyen bu menetmeyi kaldırmış ve ona el sürenlerin aslına kendisine değil Rabb'inin onu süslediği hilye-i şerifiyyeye dokunduklarını söylemiştir.[431] Rivâyet edilen bu kıssa da Ebû Medyen'in ne kadar itibar edilen bir şeyh olduğunu vurgular niteliktedir.

4.6.9.14. Muhyiddin İbnü'l-Arabî

Tasavvuf ve İslam düşünce tarihinin en önemli isimlerinden biri olan İbnü'l-Arabî'nin künyesi Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâî el-Hâtimî'dir. Görüşlerini takdir edenler tarafından tasavvufta otorite kabul edildiğinden

[428] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 189b-190a.
[429] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 115b.
[430] Tahsin Yazıcı, "Ebû Medyen", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.10, İstanbul, 1994, s.186-187.
[431] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 214a.

"Şeyhü'l-Ekber" lakabıyla anılmıştır.[432] Vahdet-i vücûd düşüncesinin kurucusudur. İbnü'l-Arabî'nin felsefesi genel olarak ilahî isimler teorisine dayanır. İlahî isimler ilahî bilginin kaynağıdır. Buna göre var olan her şey ilahî bir ismin tezahürüdür.[433] Bursevî'ye göre İsm-i Âzam'ın en kâmil şekilde tecelli etmiş halinin Peygamberimiz (s.a.v.) olması gibi velâyetin en kâmil şekilde tecellî etmiş hâli de Şeyhü'l-Ekber yani Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'dir. Bu yönüyle İbnü'l-Arabî hatmü'l-evliyadır.[434]

İsmail Hakkı Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da İbnü'l-Arabî'den Hz. Hatm şeklinde bahseder. O, bazı velilerin resullere mülhak olduğunu Hz. Hatm'in de bunlardan biri olduğunu söyler. Hiçbir inkârcı Hz. Hatm'e karşı gelememiştir.[435]

4.6.9.15. Yahyâ bin Muʿaz el-Razî

Seyr ü sülûk makamlarından bahseden ilk mutasavvıflardan olan Yahyâ b. Muâz'ın künyesi, Ebû Zekeriya Yahyâ b. Muʿâz b. Ca'fer er-Râzî'dir. Bağdat, Şiraz ve Belh gibi kültür merkezlerine seyahat ettiyse de hayatının çoğunu Nişâbur'da geçirmiştir. Yahyâ b. Muâz'ın sözlerinde zühd döneminden tasavvuf dönemine geçişin izleri bulunmaktadır. Bu yüzden onun tasavvufî anlayışı ihlas, muhabbet ve recâ kavramları üzerine kuruludur. Seyr ü sülûk makamları hakkında yaptığı yedili tasnif ondan sonra gelen mutasavvıflar tarafından da benimsenmiştir. Yahyâ bin Muâz, 30 Mart 872 tarihinde Nişabur'da vefat etmiştir.[436]

İsmail Hakkı Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Yahyâ bin Muâz er-Razî'nin sesinin güzelliğine ve sözünün tesirine değinmiş, onun vaaz meclisinde nefesinin tesirinden birçok kişinin vefat ettiğini söylemiştir.[437]

---

[432] Mahmud Erol Kılıç, "İbnü'l-Arabî, Muhyiddin", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.20, İstanbul, 1999, s. 493.
[433] Ercan Alkan, "İbnü'l-Arabî", **İslam Düşünce Atlası**, c.4, İstanbul, 2022, s. 1516-1517.
[434] Bursevî, **Tamâmü'l-feyz**, s. 152.
[435] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 231a.
[436] Salih Çift, "Yahyâ B. Muâz", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.43, İstanbul, 2013, s. 257-258.
[437] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 238a.

4.6.9.16. Şeyh Necmeʿd-dînüʾl-kübrâ

Künyesi, Ebu'l-Cennâb Necmüʿddîn-i Kübrâ Ahmed b. Ömer el-Hivekî el-Hârizmi olan mutasavvıf Kübreviyye tarikatının kurucusudur. Hârizm'de dinî eğitime önem veren bir ailede doğan Necmeddîn-i Kübrâ ilim tahsili için Nişâbur, Hemedân, Mekke ve İskenderiye'ye gitmiştir. İlmî tartışmalarda galip gelmesi sebebiyle "Kübra" lakabını aldığı söylenmiştir. Bir rivâyete göre otuz beş yaşına kadar ilim tahsil ettikten sonra İsmail el-Kasrî'ye intisap etmiş, başka bir rivâyete göre Kahire'de Rûzbihân el-Vezzân'ın halkasına katılmıştır. Moğolların 1221 yılında Gürgenç'te gerçekleştirdikleri katliam sırasında şehit olmuştur.[438]

İsmail Hakkı Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da bazı kimselerin nebîlere muttasıl olduğunu söyler. Şeyh Necmeddîn-i Kübrâ da bu kimselerdendir. Çünkü Tatar muharebesinde şehadet mertebesine ermiştir. Şehit olduğunda elinden alınamayan kâfirin perçemi ile defnolunmuştur. Bursevî'ye göre kıyamet gününde bu perçem onun cihadına kanıt olacaktır. [439]

4.6.9.17. Şeyh Abdü'l-kâdirü'l-Cîlânî

Kâdiriyye tarikatının kurucusu olan mutasavvıfın künyesi, Muhyiddîn Ebû Muhammed Abdülkâdir b. Ebî Sâlih Mûsâ Zengîdost el-Geylânî'dir. Hazar gölünün güneybatısındaki Gîlân eyaletinde doğduğu için Farsça "Gîlî, Gîlânî, Türkçe "Geylânî" ve Arapça "el-Cili, el-Cîlânî" şeklinde söylenen nisbesiyle bilinmektedir.

Bursevî de *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Cîlânî şeklinde yazmıştır. Soyu Hz. Ali'ye dayanan mutasavvıf on sekiz yaşına gelince Bağdat'a ilim tahsil etmeye gider. Burada fıkıh ve edebiyat ilimlerini tahsil ettikten sonra mutasavvıflarla da dost olup Ebu'l-Hayr Muhammed b. Müslim ed-Debbâs vasıtasıyla tasavvufa intisap eder. Medresede müderrislik yapmaya ve vaazlar vermeye başladıktan bir süre sonra, bunların hepsini bırakıp yirmi beş yıl boyunca inzivaya çekilir. İnziva sonunda oğlu ile hacca gider ve oradaki pek çok sûfîye hırka giydirir. Onun tasavvuf anlayışı şeriata

[438] Hamid Algar, "Necmeddîn-i Kübra", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.32, İstanbul, 2006, s. 498-500.
[439] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 231a.

bağlı kalmaya dayanır. Ona göre, tasavvufî hâller dinî ölçülerin dışına taşmamalıdır. Geylânî 1165-66 yılında Bağdat'da vefat etmiştir.[440]

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'a göre, Bursevî Mekke-i Mükerreme'de iken kalabalıktan mahzun olduğunda Şeyh Abdülkâdir el-Cîlânî beyaz bir hırka ve uzun bir sarık ile ona görünmüş ve üzülmemesini söylemiştir. Çünkü Allah'ın kulları, Allah'ın isimleridir ve her isim bir rahmet olduğu için ilâhî isimlerin çokluğu da ilâhî rahmetin çokluğuna işarettir.[441]

4.6.9.18. Ebû İkâl-ı Mağribî

Hakkında pek fazla bilgi bulunmayan Ebû İkâl el-Mağribî'nin Allah aşkından deli olan sûfilerden, behlûllerden olduğu söylenir. Ebû İkâl kuvvetli bir cezbeye kapılmış ve dört yıl boyunca iftar etmeyerek imsak üzerine ölmüştür.[442]

4.6.9.19. Şehâbeddin es-Sühreverdî el-Maktûl

İşrakî felsefesinin kurucusu olan filozoftur. Künyesi Ebu'l-Fütûh Şihâbüddîn Yahya b. Habeş b. Emirek es-Sühreverdî el-Maktûl'dür. Şeyhu'l-İşrak unvanını kullanan filozof, nur ve işrak terminolojisine dayanan bir felsefî anlayış geliştirmiştir. Buna göre bilgiye Aristoteles'in felsefesindeki gibi akla dayalı bir anlayış yerine Eflatun'da görülen zevke dayalı bir anlayış ile ulaşılır. Hakikatin bilgisine ulaşmak için filozofun yaşayarak bilmesi, tecrübe etmesi gerekir. Filozofa göre mantıksal çıkarım; işrak terimi ile ortaya koyduğu ontolojik gerçekliği olan nurun, bir aydınlanma süreci ile insan ruhunda bulunuşundan geri plandadır.[443] Sühreverdî nübüvvet görüşünde sapkınlıklar bulunduğu iddiasıyla öldürülmüştür. [444]

---

[440] Süleyman Uludağ, "Abdülkâdir-i Geylânî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul, 1988, s.234-235.
[441] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 260a.
[442] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 62b.
[443] İlhan Kutluer, "Sühreverdî, Maktûl", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.38, İstanbul, 2010, s. 39
[444] Kutluer, **a.g.e**., s.38

4.6.10. Diğer Şahıslar

4.6.10.1. Ümeyye

Bursevî'nin *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da âmâ Kureyşliler arasında zikrettiği Ümeyye'nin kim olduğu tespit edilememiştir.[445]

4.6.10.2. Zehre

Bursevî'nin *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da âmâ Kureyşliler arasında zikrettiği Zehre'nin kim olduğu tespit edilememiştir. [446]

4.6.10.3. Cariye-i Sevdâ Harsa

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da geçen Cariye-i Sevdâ Harsa hakkında bilgi bulunamamıştır. Eserde adı geçen cariyeden şöyle bahsedilmiştir: Cariye-i Sevdâ Harsa'ya "Allah nerede?" diye sorulduğu zaman parmağıyla semayı işaret etmiştir. Bursevî bu kıssa üzerine her zaman imanın olduğu yerde ilmin bulunmadığını söyler. Adı geçen cariye mü'mindir, fakat âlime değildir. Herkes kendi idrakine göre cevap verir. Allah arz ve semada bulunmakla birlikte bir yer kaplamaz; ama tüm âlemlerde tesiri geçerlidir. [447]

4.6.10.4. Belʿam bin Baʿûra

Tevrat'ta ve İslamî kaynaklarda iyi bir mü'minken Hz. Musa'ya ve onun kavmine hile yaptığı için cezalandırılan kişidir. Müfessirlerin çoğuna göre Kur'an'da "Kendisine kanıtlarımızı verdiğimiz fakat onları bir kenera atan, bu yüzden şeytanın peşine taktığı, nihâyet azgınlardan olan kişinin haberini ona anlat" (Âraf/175) şeklinde âyette geçen kişinin Bel'am bin Baûrâ olduğu düşünülür. Bir rivâyete göre Bel'am'ın kavmi ondan Hz. Musa'ya beddua etmesini istemiştir. Başta bu isteği reddetmesine

[445] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 60a.
[446] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 60a.
[447] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 199a-199b.

rağmen sonradan kabul etmiştir. Bu beddua sebebiyle cezalandırılıp dili göğsüne sarkmasına rağmen kavmini kurtarmak için, kavminin kadınlarının süslenip Hz. Musa'nın sefer halindeki askerleri arasına gönderilmesini ve onlarla zina yapmasını söylemiştir. Başka bir rivâyete göre ise Hz. Musa'nın şehre girmemesi için dua etmiş ve duası kabul olunca İsrailoğulları çölde kalmıştır. Bunun üzerine Bel'am'a verilen âyetler, kanıtlar geri alınmıştır.[448]

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da Belʿam bin Baʿûra'nın kıssasına gönderme yapılarak onun İslam nimeti üzerine şükretmediği için sonunda küfürle mühürlendiği söylenmiştir.[449]

4.6.10.5. Emir Üveys Sinnî

Emir Üveys Sinnî'nin kim olduğu tespit edilememiştir. Eserde, Emir Üveys Sinnî'nin hicri 1133'te Acem beldelerine savaş açtığı ve bu durumun Bursevî'ye işaret olunduğu söylenir.[450]

4.6.11. Aşk Hikâyesi Kahramanları

4.6.11.1. Leyla ile Mecnûn

Leyla ile Mecnûn, Türk, Fars ve Urdu edebiyatlarında işlenen aşk hikayesinin kahramanlarıdır. Hikâyeye göre aynı okula giden Kays ile Leyla birbirlerine âşık olur. Bu aşkı öğrenen Leyla'nın annesi onu okuldan alır. Leyla'nın okulda olmadığını gören Kays da okuldan ayrılır. Kays'ın aşkından perişan olup çöllere düştüğü halk arasında yayılınca, "Mecnûn" lakabıyla anılmaya başlar. Kays'ın babası oğlunu kurtarmak için çöle gider ve Leyla'nın evlerine geldiğini söyler. Bunu duyan Mecnûn eve döner. Annesi ve babası oğluna öğütler vererek onu ikna etmeye çalışsalar da Mecnûn'un gözü Leyla'dan başkasını görmez. Bunun üzerine Mecnûn'un babası Leyla'yı istemeye gider. Leyla'nın babası halk arasında Kays'ın mecnûn olduğu söylentileri

[448] Ömer Faruk Harman, "Bel'am b. Bâûrâ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.5, İstanbul, 1992, s.389
[449] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 257b.
[450] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 174a.

dolaştığı için kızını vermek istemez. Ancak Mecnûn'un aklı başına geldiği takdirde kızını Mecnûn'a vereceğini söyler. Elini boş dönen Mecnûn'un babası bu defa da oğlunu Kabe'ye götürerek derdine çare arar. Mecnûn, Kabe'de Allah'a aşkını daim eylemesi için yalvarır. Babası Mecnûn'un sözlerini işitince oğlunun düzelmeyeceğini anlar ve şaşkın bir hâlde orada kalır. Mecnûn da sevgilisinin bulunduğu yere doğru yola çıkar. Mecnûn da Leyla da aşk derdini çekerken Leyla'nın ailesi onu soylu biri olan İbn Selam'a verir. İbn Selam aşkına karşılık bulamayarak ölür. Leyla bir süre sonra Mecnûn'u bulur. Fakat Mecnûn Leyla'yı tanımaz. Onunla gitmek istemez. Leyla, bu hasretle vefat eder. Leyla'nın ölümünü öğrenen Mecnûn, Leyla'nın mezarına giderek kabre sarılarak can verir. Yakınları mezarı açarak Mecnûn'u Leyla'nın yanına defneder.[451]

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da Leyla ile Mecnûn şu beyitte geçer:

Niçe bir sen Yûsuf'a Yakûb-ı mahzûn olmışam
Tâ-be-key sen Leylâ'ya çün Kays-ı mecnûn olmışam (15b/1)

Burada Hz. Yakub'un Yusuf'un kaybolmasına duyduğu üzüntü ile Kays'ın Leyla'nın kaybolmasından duyduğu üzüntü arasında ilişki kurulmuştur. Ayrıca Bursevî, Mecnûn'un sevdasının onun tüm organlarına sirâyet ettiğinden ve onun kanıyla Leyla'nın resmolunduğundan bahseder. Mecnun cüz'î kuvveti ve muhabbeti sonunda hakikat makamına ermiştir.[452]

4.6.11.2. Ferhad ile Şirin

Ferhad ile Şirin, aslı *Hüsrev ü Şirin* olarak bilinen ve konusu ilk defa *Şâhnâme*'de geçen mesnevînin kahramanlarıdır. Esere asıl şeklini Nizâmî-i Gencevî vermiştir.[453] Gencevî'den sonra da Türk edebiyatında pek çok şair tarafından işlenmiştir. Mesnevîye göre İran hükümdarının oğlu Hüsrev, ressam arkadaşı Şapur'un tarifiyle Ermenistan hükümdarı Mihin Banu'un yeğeni Şirin'e âşık olur. Şapur'u Şirin'i getirmesi için Ermen'e gönderir. Şapur Ermen'de Hüsrev'in portresini çizer ve

[451] Fuzûlî, **Leylâ ve Mecnûn**, haz. Muhammed Nur Doğan, Çantay Kitabevi, İstanbul.
[452] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 135a.
[453] Mustafa Erkan, "Hüsrev ve Şîrîn", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.19, İstanbul, 1999, s. 53.

Şirin'e gösterir. Resmi gören Şirin de Hüsrev'e âşık olur. Onu bulmak için erkek kılığına girer ve atı Şebdîze binerek Hüsrev'in ülkesi Medâyin'e gider. O sırada babasıyla arası açılan Hüsrev de Ermen ülkesine gitmek için yola çıkar. Yolda karşılaşmalarına rağmen ikisi de birbirini tanımazlar. Şirin, Hüsrev'in haremindeki kıskanç kadınlar tarafından yaptırılan havası kötü bir yerdeki kasrda, Hüsrev de Ermen'de birbirlerini bekler. Durumu öğrenen Şapur, Şirin'in yanına gelir ve birlikte Ermen'e doğru yola çıkarlar. Şirin Ermen'e vardığında Hüsrev'i bulamaz çünkü Hüsrev babasının tahttan indirildiğini duyup hükümdar olmak için Medâyin'e gitmiştir. Bir süre sonra Hüsrev, Behram-ı Çubînle savaşıp mağlup olunca tekrar Ermen'e kaçar ve iki âşık birbiri ile karşılaşır. Birlikte geçirdikleri günlerde çatışmalar da başlamıştır. Şirin temiz bir aşkla Hüsrev'i sevse de geleneklerine bağlı hareket eder. Onun için bir erkekle evlenmeden yaklaşmak mümkün değildir. Hüsrev ise her türlü hazzı tatmak ister. Ayrıca Hüsrev tahtını geri almak için çaba göstermediği için Şirin tarafından ayıplanır. Bunun üzerine Hüsrev Rum'a gider ve orda Meryem adındaki bir kadınla evlenmek zorunda kalır. Hüsrev tekrar Medâyin'e hükümdar olur. Şirin de Mihin Banu'nun ölümü üzerine onun yerine geçer ama tahtı güvendiği birine devrederek önceden kaldığı kasrda inzivaya çekilir. Hüsrev, Şirin ile görüşmek iste de evli olduğu için Şirin görüşmez. Şirin süt içmeyi çok sevmesine rağmen otlaklar çok uzak olduğundan kasra süt getirmek zordur. Kasra sütün kolayca ulaşması için bir kanal yaptırmak ister. Bu isteğinden Şapur'a bahseder. Şapur, işi yapması için Ferhad'ı getirir. Şirin'in sesini duyar duymaz âşık olan Ferhad kısa sürede ısmarlanan işi yapar. Karşılığında verilen parayı kabul etmez ve sokaklarda mecnun gibi dolaşmaya başlar. Bu durum Hüsrev'in kulağına gidince Hüsrev, Şirin'i kıskanır ve para teklif ederek onu vazgeçirmeye çalışır. Vazgeçmeyeceğini anlayınca ona çok sarp bir dağ olan Bîsütûn dağında yol açmasını teklif eder. Bu işi başardığı takdirde Şirin'den vazgeçeceğinin sözünü verir. Ferhad, Şirin'e kavuşmak için durmadan çalışır. Şirin'in ve Şebdiz'in resimlerini dağa çizer. Şirin, onun çalışmasını seyretmeye geldiğinde Ferhad atı kayan Şirin'i ve onun atını tutarak kasra kadar taşır. Bunun üzerine Hüsrev, Ferhad'a Şirin'in öldüğü haberini yollar. Haberi alan Ferhad acısından kendini kayalara vurur ve ölür. Şirin onun ölümüne çok üzülür. Bu sırada Hüsrev'in Şirin'e olan aşkını öğrenen Meryem de ölür. İki ölüm üzerine Hüsrev ile Şirin birbirine baş sağlığı mektubu yazar. Hüsrev, tekrar Şirin'i ister ancak Şirin naz yapınca Isfahanlı

Şeker adında bir kızla evlenir. Şirin Hüsrev'in vefasızlığını görse de isyan etmez ve kasrda onu beklemeye devam eder. Şirin, Şeker'den bıkıp tekrar kendisine gelen Hüsrev'e azap çektirmek istese de dayanamaz ve sonunda onunla evlenir. Şirin ile evlenince başka bir insan olmaya başlayan ve büyük bir boşlukta hisseden Hüsrev inzivaya çekilir. Oğlu Şirûye bunu fırsat bilerek babasını öldürür ve hükümdar olur. Hükümdar olunca Şirin ile evlenmek ister. Onu oyalayarak Şirûye'nin malını fakirlere dağıtan Şirin, Hüsrev'in mezarında bir hançerle kendini öldürür.[454]

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da Ferhad'ın Şirin için dağları delmesine şu beyitle gönderme yapılmıştır:

Ger vücûdun dağını Ferhâd olup kesdünse sen
Eyledün bî-perde Şîrîn'e derûn içre sücûd (106b/3)

4.7. Mekânlar

4.7.1. Tarsus

Tarsus, bugün Türkiye sınırları içerisinde, Akdeniz bölgesindeki Mersin şehrinin bir ilçesidir. Fiziki olarak Çukurova bölgesinin güneybatısında, Toros dağlarının güneyinde kalır.

Eserde, İbrahim b. Edhem'in seyyah olduğu zamanlarda Tarsus'ta kaldığı, buradaki bağ ve bahçeleri beklediği söylenir.[455]

4.7.2. Cebele

Cebele, bugün Suriye sınırları içindeki Lazkiye şehrinin güneybatısında yer alan bir ilçesidir. Bir liman kenti olup Nusayriye Dağı'nın yamaçlarında kurulmuştur.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da bu mekân İbrahim b. Edhem'in seyahat rotası içinde gösterilir. Bursevî'ye göre, İbrahim Edhem seyahatinin sonunda Cebele'de durup her işten el ayak çekmiş ve meleklerin makamına yönelip o hâl üzere vefat etmiştir. Onun kabri hâlâ Cebele'dedir.[456]

---

[454] Alî Şîr Nevâyî, **Ferhâd ü Şîrîn (İnceleme-Metin)**, haz. Gönül Alpay-Tekin, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 28-31.
[455] Bursevî, **Kitâbü Müzîli'l-ahzân**, vr. 79b-80a.
[456] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 79b-80a.

4.7.3. Bağdat

Bugün Irak'ın başkenti olan Bağdat, İslam tarihi boyunca önemli bir tarih, ilim ve kültür merkezi olmuştur. Dicle Nehri üzerine kuruludur.

İsmail Hakkı, Cüneyd-i Bağdadî'nin hücresinin Bağdat'ta Mescid-i Şuniziye olduğunu söyler.[457]

4.7.4. Bestam

Bistam veya Bestam, VI. yüzyılda Horasan bölgesinde kurulmuş, bugün İran toprakları içerisinde Semnan eyaletine bağlı, Shahrud ilçesindeki küçük bir bölgenin adıdır.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da, Ebu Yezid-i Bistamî'nin Beytü'l-ebrar'ının Bestam'da olduğu aktarılır.[458]

4.7.5. Üsküdar

Üsküdar, Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze İstanbul'un Anadolu yakasında yer alan bir ilçedir. Üzerindeki yerleşimin milattan öncesine kadar uzandığı bu ilçe, İsmail Hakkı Bursevî'nin bir süre yaşadığı bir mekândır.

Bursevî, Üsküdar'da Eminzade el-Hâci Ahmed ağanın yaptırdığı Yeni Camii'nde vaaz vermiştir. [459]

4.7.6. Arabistan

Arabistan, Asya kıtası ile Afrika kıtasının ortasında yer alan bir yarımadadır. Aynı zamanda Arap yarımadası olarak da adlandırılır. İklim özellikleri olarak aşırı sıcak ve kurak bir bölgedir.

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Arabistan'ın iklim özellikleri ve topraklarının verimi hakkında bilgi verir. Buna göre Arabistan çok sıcak olduğundan

[457] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 80a.
[458] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 80a.
[459] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 82b.

hazan vakti bereket çok olsa da verim alınmaz. Ancak yağmur yağarsa senede iki defa ürün alınır. Kuraklık olursa bir defa bile alamazlar. [460]

4.7.7. Hindistan

Hindistan Asya kıtasının güneyinde, Umman Denizi ile Bengal Körfezi'nin ortasında yer alır. Baharat ve ipek yolları üzerinde yer alan bir ticaret ülkesidir.

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Hindistan'ın iklim özellikleri ve topraklarının verimi hakkında bilgi verir. Hindistan da Arabistan gibi çok sıcak olduğundan hazan vakti bereket çok olsa da verim alınmaz. Ancak yağmur yağarsa senede iki defa ürün alınır, kuraklık olursa bir defa bile alınmaz. [461]

4.7.8. Medine

Medine bugünkü Arabistan sınırları içerisinde yer alan bir şehirdir. Hz. Muhammed'in hicret ettiği, kabrinin bulunduğu şehir olması bakımından önemlidir. İslam dini açısından Harem olarak kabul edilen iki şehirden biridir. Hem Hz. Peygamber hem de Hulefa-yı Raşidîn döneminde başkent olmuştur.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da Bursevî, Hz. Muhammed'in hicretten sonra kılıçla vazifelendirilip çok ganimet ve hediye elde ettiğinden bahseder. Çünkü bu hicret, bekâ makamına dönüşe işarettir. Bu yüzden bekâ isimleri de beş tane olduğu için Mescid-i Nebevî'nin minareleri beş tanedir.[462]

4.7.9. Mekke

Mekke, Arap yarımadası içerisinde İslam'ın ortaya çıktığı ilk şehirdir. İslam dini açısından en önemli şehirdir. Medine ile birlikte iki Harem bölgesinden biridir.

Bursevî *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da, Mekke'nin fethedilmeden önce Kureyşli kafirler yüzünden tehlikeli bir yer olduğunu söyler.[463]

---

[460] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 86a.
[461] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 86a.
[462] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 83b.
[463] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 228a-229a.

4.7.10. Kuba

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da bahsedilen mekânlardan bir diğeri Mekke ile Medine arasındaki Kuba adlı kasabadır. Burası Medine'ye altı mil yakınlıktadır. Burada Hz. Muhammed'in eliyle yaptığı bir mescid bulunmaktadır.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'a göre Kuba rahatlık yeridir, bu yüzden ensar, Hz. Muhammed'i Kuba'da karşılayıp oradan sıkıntısız bir şekilde Medine'ye getirmiştir.[464]

4.7.11. Akabe

Akabe, Ürdün'de hüküm süren Haşimi Krallığına ait, Kızıldeniz kenarındaki bir liman şehridir. Ürdün'ün deniz ticareti yapabildiği tek kıyı şehri olmasının yanında İslamiyet açısından tarihi bir öneme de sahiptir. Burada Hicret öncesinde İslam'ın yayılması açısından son derece önemli olan "Birinci ve ikinci akabe biatları" olarak bilinen iki anlaşma yapılmıştır.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'a göre hicretten önce birinci akabe ve ikinci akabede ensardan yetmiş seksen kişi, İslam dinini kabul etmiş ve Hz. Muhammed'i korumak üzere söz vermiştir. Ayrıca Kuba'ya ulaştıklarında silahlanıp Hz. Muhammed'i korumuş ve salim bir şekilde Medine'ye ulaştırmışlardır.[465]

4.7.12. Mısır

Afrika ile Asya kıtalarının kesiştiği yerde bulunan büyük bir kısmı Afrika'da, Sina yarımadası ile küçük bir kısmı Asya'da olan bu ülke, eserde hem İslam dini hem de Yahudilik açısından tarihi öneme sahip bir şehir olarak ele alınır.

Mısır ile Hz. Yakub'un oğullarıyla yaşadığı Kenan şehrinden bahseden Bursevî, iki mekân arasındaki mesafenin sekiz merhale yer olduğunu söyler.[466]

---

[464] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 228a-229a.
[465] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 229b.
[466] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 58a.

4.7.13. Kenan

Kenan, bugünkü Filistin sınırları içinde yer alır. Hz. Yakup ve oğullarının yaşadığı bir şehirdir. Bursevî Mısır ile Kenan arasındaki mesafenin sekiz merhale yer olduğunu bildirir. [467]

4.7.14. Ravza-i Münevvere

Mescid-i Nebevî içinde Hz. Peygamber'in kabri ile minberi arasındaki bölüm olan Ravza-i münevvere, İslam dininde manevi olarak yüksek dereceli mekanlar arasında kabul edilir.

Bursevî hem buradan hem de Müslümanların kıblesi olan Kâ'be'den bahseder ve kıyas yapar. Ona göre, Hz. Aişe'nin hücresi ve Ravza-i Münevvere, Hz. Muhammed'in varlığı ile tam şeref bulduğundan onun şerefli bedenlerinin bulunduğu bu yer Kâ'be'den ve arş u kürsîden daha faziletlidir. [468]

4.7.15. Kaʿbe

Müslümanların kıblesi olan Kaʿbe, İslamiyet'ten önce Hz. İbrahim ve oğlu İsmail tarafından inşa edilmiştir. Çevresi, Harem kabul edilir.

Eserde Bursevî, ilk olarak bu mekân ile Hz. Muhammed'in kabrinin içinde bulunduğu Ravza-i münevvere arasında kıyas yapar.[469] Devamında ise Kaʿbe'ye yakınlık ile tasavvufî derecelerin izahı hakkında bir benzetme yapar: "Ka'be'nin yolunu bilmek ilme'l-yakîn, Kaʿbe'yi görmek ayne'l-yakîn ve Kaʿbe'nin hakikatlerine vakfolmak hakka'l- yakîndir. [470] Ayrıca aşağıdaki beyitte de Kaʿbe'ye gitme özlemi dile getirilmiştir:

Ey erenler himmet idün biz de vâsıl olalum
Gide gide Kaʿbe-i maksûda dâhil olalum (80a/1)

[467] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 58a.
[468] Bursevî, **a.g.e.**, vr.160a.
[469] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 160a.
[470] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 9b.

4.7.16. Konya

Konya, Selçuklu devletine başkentlik yapan, Osmanlı İmparatorluğu içerisinde Anadolu'nun önemli kültür merkezlerinden biri olan şehirdir. Anadolu'daki tasavvufî hayatın önemli temsilcilerinden biri olan Mevlana'nın ailesi ile göç etmesinden sonra ise şöhreti artmıştır.

Bursevî, *Kitâbü Müzîli'l-ahzân*'da Konya'yı, Mevlana'dan bahsederken dile getirir. Mevlânâ rahiplerle Konya'da görüşmüştür.[471] Mevlânâ neye de Konya'da mübtelâ olmuştur. [472]

4.7.17. Cebel-i Kaf

Kaf Dağı, mitolojideki klasik evren anlayışına göre bütün yeryüzünü çevreleyen efsanevi bir dağdır. İslamî açıdan ayrı bir anlama sahiptir. Kaf suresindeki âyetler bu dağ ile ilişkilendirilerek açıklanmak istenmiş olmasında rağmen, yeterli taraftar bulamamıştır. Bunun yerine daha çok kültürel düzeyde kabul edilen bir mitolojik unsur olarak kabul görmüştür.

Bursevî de bu mitolojik anlayışa uygun olarak ele alır. Buna göre bir kimse Kaf Dağı üzerinde olduğunda tüm dağlara nâzır olur; ama diğer dağlar üzerinde olan kimse, Kaf Dağı'nın zirvesine yerden gökteki yıldıza baktığı gibi bakar. Onun, oraya ilmi ve ayağı ermez.[473]

4.7.18. Tirmiz

Tirmiz, bugün Özbekistan'ın güneyinde Afganistan'a yakın bir yerde yer alan tarihî bir şehirdir. Bu şehir eskiden Hindistan'a giden kervan yolları üzerinde bulunan ve ticaret yapılan bir yer olarak biliniyordu

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da Tirmiz, Hakîm-i Tirmizî'nin savmaasının bulunduğu şehir olarak ele alınır.[474]

---

[471] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 182a.
[472] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 75b.
[473] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 223b-224a.
[474] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 80a.

4.8. Eserler

4.8.1. İsmail Hakkı Bursevî'ye Ait Eserler

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da müellif kendi eserlerinden olan *Vesîletü'l-merâm Ruhu'l-beyân*, *Kitâbü'l-hakku's-sarîh* ve *Kitâbü'n-necât*'a muhtelif konularda gönderme yapmıştır. *Vesîletü'l-merâm*'da riyazet şartlarına değindiğini,[475] Fatır suresi 1. âyetin ayrıntılı bir şekilde *Rûhu'l-beyân*'da yazıldığını,[476] tegannînin tamamen yasak olmadığına *Kitâbü'n-necât*'da değindiğini,[477] birtakım istilaların kendisine malum olduğunu ise *Kitâbü'l-hakku's-sarîh*'te açıkladığını ifade etmiştir. [478]

4.8.2. Diğer Eserler

Bursevî, Hakîm-i Tirmizî'nin *İlelü'l-ahkâm* adlı eserine de atıfta bulunmuştur. Bu eserde Tirmizî şer'î hükümlerin sebepleri konusunu işler.[479]

4.9. Meseller

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'da iki tane bilinen mesel geçmektedir. Bunlardan biri şu an "Üzüm üzüme baka baka kararır" şeklinde kullanılan "Üzüm üzüme göre kararır" meselidir. Diğeri "Suyun içindeki balık suyun kıymetini bilmez" anlamında kullanılan meseldir. Bunlar eserde şöyle geçmektedir:

> Meşhur meseldir ki "Üzüm üzüme göre kararır" derler yani salihlere yâr olanlar salih, fâsıklarla arkadaş olanlar da fâsık olurlar. [480]

> "Deryâda mâhî gibidir ki su içinde suyu görmez ve bilmez su nerdedir diye sorarlar."[481]

---

[475] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 46a.
[476] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 238a.
[477] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 237b.
[478] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 174a.
[479] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 206a.
[480] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 23a.
[481] Bursevî, **a.g.e.**, vr. 57a.

Sonuç olarak, İsmail Hakkı Bursevî'nin *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* adlı eseri vâridâtnâme türünde yazıldığı için eserin tümünde dinî-tasavvufî unsurlar mevcuttur. Bu unsurlar genelde terimlerin açıklanması ve o terimle alakalı olayların, kıssaların ve örneklerin anlatılması şeklindedir. Eserde bu konular hakkında şiirlere de yer verilmiştir. Ayrıca âyetlere, hadislere ve Arapça ibarelere de sıklıkla rastlanmaktadır. Eserde peygamberler, dört halife, sahabeler, mutasavvıflar, tarihî şahıslar ve edebî şahıslar olmak üzere birçok şahsa değinilmiştir. Metinde, şehirlere ve mekânlara da yer verilmiştir. Bunlara ek olarak eleştiriler ve nasihatler de yer alır. Nasihatler tarikat âdabı ile ilgilidir; eleştiriler ise tarikat âdabı, mûtezile ve felâsifenin cüzî aklı temel alması ve ışık grubunun şeriati gözetmemesi hakkındadır. Bursevî bu eserde, başka pek çok esere de atıf yapar. Bunları çoğu kendi yazdığı eserlerdir. Diğer eserlerinde değindiği bir konuya eser adı vermeden atıf yaptığına da rastlanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM
KİTĀBÜ MÜZĪLİ'L-AḤZĀN

5.1. Metin

[1a]

كتاب مزيل الأحزان من تأليفات الفقير الشيخ إسماعيل حقي نزيل بلدة الأسكدار وقد تمّ تحريره وإنشائه في أربعين يومًا وكتبه بيده ووقفه في سبيل الله على أن يكون بيد أولاده وأولاد أولاده والحمد لله على ما أولى والصلاة والسّلام على حضرة المصطفى الأجل الأعلى وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم من اخصّاء المولى[482]

[1b]

كتاب مزيل الأحزان للشيخ إسمعيل حقي غفر ذنب وجوده بنظرالله الخاصّ وفضله وجوده

بِسْـــــــــــــــمِ اِلله الرَّحْمَنِ الرَّحِيم

الحمد لله مزيل الأحزان عن جَنان خواصّ عباده والصّلاة والسّلام[483]

[2a]

على أفضل من بعث لتبشير الإنسان وتسلية فؤاده وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم من أهل هداه وإرشاده وبعد فهذه كلمات تنفع لأهل المطالعة في إزالة الغموم وكشف الهموم إن كانوا قاصدين لراحات الأرواح ومكبّين على استكشاف الأسرار في الغدوّ والرّواح فعند ذكر حالات[484]

[2b]

---

[482] *Kitâbü Müzîli'l-Ahzân*, Üsküdar'da ikamet eden fakir kul şeyh İsmail Hakkı'nın eserlerindendir. O, kırk günde tamamlanan bu eseri elleriyle yazmış ve çocuklarına ve çocuklarının çocuklarına ulaşsın diye Allah yoluna vakfetmiştir. Yüce Allah'a hamd, Hz. Muhammed'e, onun âline, ashabına ve onu takip eden velilere salat ve selam olsun.

[483] *Kitâbü Müzîli'l-Ahzân*, Şeyh İsmail Hakkı'ya aittir. Allah'ın hususi nazarı, fazlı ve keremiyle onun günahları bağışlansın. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Has kullarının kalplerinden hüzünleri gideren Allah'a hamd olsun.

[484] İnsanı müjdelemek ve gönlünü teselli etmek için gönderilen en faziletli Peygamber'e, onun âline, ashabına ve hidâyet ve irşad ehlinden onu takip edenlere salat ve selam olsun. Bu kelimeler, ruhlarını rahatlatmak, sabah ve akşamın sırlarını keşfetmek kastıyla onları okuyup mütalaa edenlerin, gamlarını yok etmesinde ve endişelerini açıklığa kavuşturmasında faydalıdır.

الصّالحين تنزل السّكينة والرّحمة وترتفع البليّة والنّقمة وبعض هذه الكلمات عربيّة وبعضها تركيّة حسبما ألزم الوقت والوارد والله الحافظ الشاهد وعلى هذا أكثر كتبي ممّا تصدّيت للتّرتيب وتعرضت للتصنيف والتركيب على أنّ أهالى البلاد الرّوميّة أكثرما ينتفعون به لغتهم التّركيّة وقد نطق بها آدم أبوالبشر والملك عليهما السّلام في[485]

[3a]

بعض الأقاويل المحكيّة ولا بعد فإنّ الله تعالى علّم اللّغات بأسرها سواء قلت إنّه بوساطة الملك أو بخاصّ الإلهام، بل هو القائل المتكلّم على جميع الألسنة عند من يعرف الحقائق من أهل الحال والمقام وإنّما عزّ غير العربي في اللسان النبويّ إشارة إلى شرف لغته ومزيد فصاحته وبلاغته فعليك بإلقاء السمع إن كنت من أهل الجمع والله يقول الحقّ وهويهدي السّبيل [486]

[3b]

زرت يوم الجمعة التّاسع والعشرين من شهر الله رجب الأصّم المنتظم في سلك شهور سنة أربع وثلاثين ومائة وألف من هجرة من يرى من قدام وخلف تربة حضرة الشيخ الشهير بمدينة الأسكدار بل وفي جميع الأمصار محمود بن محمود بن فضل الله بن محمود الهدايي قطب وقته ونادرة زمانه صاحب الأسرار الجميلة والأسرار الجليلة قدّس الله سرّه وعمّم نفعه وبرّه فسلّمت عليه ودعوت الله تعالى في مواجهته فرأيت جوانب صندوقة [487]

[4a]

تربته الطّاهرة مرسومًا عليها لفظ الجلالة بأبين خطٍ وأحسنه فانتقلت منه إلى مظهريته التّامّة وقطبيّته فإنّه لا شئ فوق مرتبة الألوهيّة لأنّها بمنزلة السّلطنة وبها ارتباط الإله بالمألوه كما أنّ بالسّلطنة ارتباط السّلطان بالرعيّة ثم رسم لي في طرف مواجهته شكل الطّغراء وهي الصّورة الّتي تكتب في عنوان الأوامر السّلطانيّة بالقلم الغليظ الجلّي جدّا فألهم لي حينئذ أنّ المراد بها الإشارة إلى سرّ سريّ[488]

---

[485] Salihlerin halleri zikredildiğinde sekinet ve rahmet iner; bela ve azap kalkar. Bağlamın gerektirdiği şekilde kelimelerin bazıları Arapça, bazıları ise Türkçedir. Allah hafız ve şahittir ki kitaplarımın çoğunun tertibi, tasnifi ve terkibinde Anadolu halkının kendi dilleri olan Türkçe'den daha çok yararlanacaklarını göz önünde bulundurdum. Bazı rivâyetlere göre, onu (Türkçeyi) insanlığın babası Âdem ve Melek (ikisine de selam olsun) konuşuyorlardı.

[486] Allahu teala dilleri sırlarıyla öğretti. Bunun melek aracılığıyla veya ilham yoluyla olması arasında bir fark yoktur. Hatta o hal ve makam ehlinden hakikatleri bilenlerin yanında tüm dilleri konuşabilendir. Nebevi dilde Arapça dışında kullanım azdır. Bu onun dilinin şerefine, fesahat ve belagatinin fazlalığına işarettir. Eğer cem ehlindensen onu duyman gerekir. Allah hakkı söyler ve doğru yola yöneltir.

[487] Hicri 1134 senesinde Allah'ın ayı olan Receb'in yirmi dokuzunda Cuma günü Esam el-Müntazam (Receb ayının sıfatları)'ı ziyaret ettim. O önden ve arkadan Hz. Şeyh'in türbesini görür. (Bu şeyh) Üsküdar şehrinde ve hatta tüm beldelerde meşhur olan Mahmud b. Mahmud b. Fadlullah b. Mahmud el-Hüdayî olup zamanının kutbu ve nadir şahsiyeti, güzel ve yüce sırların sahibidir. Allah onun sırrını mukaddes kılsın ve faydasını yaysın. Ona selam verdim ve onun karşısında Allah teâlâya dua ettim.

[488] Ve türbede pak sandukasının yüzeyinde açık ve güzel bir hatla lafz-ı Celâl'in işlendiğini gördüm. Bundan onun tam mazhariyetine ve kutbiyetine intikal ettim. Gördüm ki ulûhiyet mertebesinin üzerinde

[4b]

وهو أنّ مدار نفاذ الأمور في هذا العالم وجريانها على بني آدم إنّما هو بوساطة الإنسان الكامل فكما أنّ أمر السّلطان لا ينفذ إلاّ بالطّغراء في أوّله فكذا كتاب الكائنات المرسل من الغيب المنزل العالم الشهادة لا يجري إلّا بوجود الإنسان الكامل ولذا يقال إنّه روح العالم لأنّ الجسد لا يتحرّك بلا روح ولا يجري عليه شأن من الشؤون إلّا به فكذا العالم مع الإنسان الكامل فهو طغراء الكتاب الكوني وبه نفاذه وجريانه من أوّل ما أنزل إلى الأبد فافهم[489]

[5a]

هذا الأمر العالي وكن من أفاضل أهل المعالى وسر إلى حيث تكون غداء الكائنات وسبب بقاء الموجودات وهو سرّ الاسم القيّوم فإنّ الإنسان الكامل باق ببقاء الله وغيره باق بإبقاء الله فالأوّل عين والثاني غير فانظر كم ما بينهما من الفرق ولذا قالوا صادق وصدّيق ومخلص بالكسر ومخلص بالفتح وإليهما الإشارة بقاب قوسين أو أدنى فالأفضل من كان ذاتيًّا وصفاتيّا معًا لا من كان ذاتيا فقط وصفاتيا فقط فارجع إلى الله مع الله فأنت بالله في مبدئك ومعادك وأوّلك وآخرك[490]

[5b] Naẓm:

Mefā ʿīlün Mefā ʿīlün Mefā ʿīlün Mefā ʿīlün

(1) Beḳā-yı ʿāleme bāʿiṣ bugün insān-ı kāmildür

Ki zīrā ṣūret ü maʿnā ile rūḥ-ı heyākildür

(2) Şu kim eşyāda esmā görmeye bilmez müsemmāyı

bir şey yoktu. Çünkü o saltanat menzilesindeydi ki -padişahın raiyyesiyle irtibatı gibi- onunla kulun mabuduyla irtibatı kuruluyordu. Sonra bana bakan tarafında kalın ve çok net bir yazıyla bir tuğra çizildi -ki o sultanların ünvanlarının ve emirlerinin resmedildiği yazıdır. O zaman bununla murat edilenin sırrımın sırrına işaret olduğu içime doğdu.

[489] Ve o (sır), bu âlemdeki durumların Âdemoğlu üzerinde gerçekleşmesinin ve süregelmesinin merkezinde kâmil insan vardır. Nasıl ki sultanın emri, tuğra olmaksızın uygulanmazsa aynı şekilde gaybdan şehadet âlemine indirilerek gönderilmiş kainatın kitabı, kamil insan olmaksızın uygulanmaz. Bunun için o âlemin ruhudur, denilir. Çünkü beden, ruh olmadan hareket etmez ve onun üzerinde hiçbir iş cereyan etmez. Aynı şekilde âlem de kâmil insanla (hayat bulur)ki o, kâinat kitabının tuğrasıdır. Onunla işler ve hareket kazanır. Bu sonsuza kadar böyledir.

[490] Bu yüce işi anla ve yücelik ehlinin önde gelenlerinden ol. Kâinatın gıdasına ve mevcudatın hayatta kalma sebebine yolculuk et, ki o Kayyum isminin sırrının olduğu yerdir. Şüphesiz kâmil insan, Allah'ın bakiliği ile bâki kalırken, diğerleri Allah'ın baki kılmasıyla bâki kalır. İlkinde aynîlik, ikincisinde gayrîlik vardır. Bunlar arasında ne kadar fark olduğunu gör. Bundan dolayı sadık ve sıddık derler. Kesreyle muhlis (Sıfat: ihlas için çaba sarfeden) ve fetha ile muhlas (zat: ihlas ile Allah'ın rızasını kazanmış). "Kâb-ı kavseyn ev ednâ" bu ikisine işaret eder. En faziletlisi zatıyla ve sıfatıyla birlikte olandır. Sadece zatıyla ve sadece sıfatıyla olan değil. Allah'a Allah ile dön, sen mebde ve meadında, başlangıçta ve sonda Allah ile berabersin.

Ne ʿārifdür ne vāḳıfdur ne vāṣıldur ne ḥāṣıldur

(3) Muṭahhar olsa levṣ-i māsivādan nefs-i insānī

Ṭavāfı cāʾiz olmaḳda hemān beyte muʿādildür

(4) Ṣafā-yı vaḳti bulmaz ḳalbini bulmazsa bir sālik

Ne bilsün Rabbʾin şol kimse kim nefsinde cāhildür

(5) Murād-ı Ḥaḳ olursa ger merīd-i Ḥaḳ olur ʿālem

[6a] Ve illā dil der-i yāri ḳoyup aġyāra māyildür

(6) Bugün Ḥaḳḳī ḳalemdür kim ider sırr-ı Ḥaḳ'ı taḥrīr

Ne söylerse sözi Ḥaḳ'dur sözi feyż -i Ḥaḳ'a dildür

(6) **Hevā**, muḥibbüñ ibtidā ḳalbine düşen muḥabbete hevā dimişlerdür. (7) Yaʿnī kendi ḥālinde ḫāliyyü'z-zihn olup gezerken, ḳalbinde (8) maḥbūba sevdā düşmege dirler. Anuñçün dimişlerdür ki, insān, (9) ḳalbini hevā vü hevesden ḫālī ṭutmaḳ gerekdür. Tā ki (10) hevā-yı Ḥaḳ geldükde maḥalli meşġūl (11) bulmaya ve illā rücūʿ (12) idüp gider [6b] ve maḥall-i ġayra; meşġūl (2) olduġı ṣuretde mücāhedeye (3) muḥtācdur, tā ki ġayrı iḫrāc itmekle oraya, (4) muḥabbet-i yāre gele. Bu maḳāmdandur ki, mecẕubuñ ḥāli, sālikden (5) ehvendür; zīra sāliküñ ḥāli, mücāhedeye mebnīdür, meczūbuñ (6) degül; ve baʿdeʾl-ceẕbe, sülūk itse daḫi āsān olur. (7) Ve sāliküñ ḥāli ādet-i ilāhiyye üzerine cāridür; zīra ḳable (8)'l-fetḥ mücāhede idenle baʿde'l-fetḥ mücāhede iden berāber degüldür; (9) belki evvelkisi aḳvādur. Bā-ḫuṣūṣ cüzʿiyyeden ṣoñra ibtilā (10) daḫi meslek-i enbiyā ve kümmel-i evliyādur. (11) Pes ẕevḳ-ıla temeşşī idenler [7a] bu ẕevḳı ḥaḳiḳat (2) üzre ṭutdılar. Nitekim ehl-i (3) esmā, mübtelā -yı ẕevḳdur. Fe-efhem cidden.

Naẓm:

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

Bir hevādur bu hevā kim bunda

Oldı ġayri hevā hevā vü hebā

(2) Bir midür rīh-i ṣarṣar-ıla dilā

Gülşen-i dehr içinde bād-ı ṣabā

Ḥubb, ẕikr olan hevādan (7) eḫaṣdur; zīrā ḳalbe mücerred hevā-yı maʿṣūk düşmek şirket-i hevāyı (8) münāfī olmaz. Belki cā'izdür ki, anuñla ġāyruñ hevāsı daḫı ola; fe-emmā (9) ṣāfī ve ḫālis olup aña emr-i āher muḫālaṭa ve müşāreke itmedügi (10) vaḳitde ḥubb dirler. İşte muḥibb olmaḳ, bu (11) ṣafvet ve ḫulūsa dā'irdür. (12) Ve lākin maḥabbet (13) mertebesi, [7b] mertebe-i dāʿvā (2) olmaġ-ıla muḥibb olan kimse (3) imtiḥāndan ḫālī degüldür; tā ki ḫulūṣı ẓāhir (4) ola. Maḥbūbiyyet mertebesi ise, sālimdür; şu ḳadar vardur ki (5) bu mertebe insān-ı kāmile evāḫir ʿömrinde ancaḳ hāṣıl olur. Bu ṣuretde (6) daḫı beşeriyyetde ʿavāmm-ı nās-ıla iştirākden ötüri emrāż-ı bedeniyye ve ālām (7) u evcāʿdan ḫālī olmaz. Zirā bu mevṭında oldukça ḥükm-i cesed ġālibdür. (8) Nitekim mevṭın-ı āḫiretde ḥükm-i rūḥ ġālibdür. El-ḥāṣıl, maḳām-ı maḥabbete ṭālib (9) olan kimse, ḳalbi küdüret-i ʿavārıżdan taṣfiye idüp (10) ġaraż ve irādet-i nefsāniyyeyi refʿ ider ve maḥbūb-ıla (11) tenhā ḳalur ve irādeti mahbūbuñ olur. (12) İşte المريد من الارادة له [491] didükleri [8a] budur. Yaʿnī (2) gerçi mürīd ehl-i irādet (3) dimekdür ve lākin murādı, maḥbūbuñ murādına (4) tābiʿ olıcaḳ bī- irādet gibi olur ve buradandur ki (5) bu dünyāda evliyā ḫoş geçerler; zīrā aġrāż-ı nefsāniyyeden (6) ḫalāṣ olmışlardur ve her vāḳiʿ olan işde Ḥaḳḳ'a tābiʿlerdür ve insān (7) bu mertebeye irmedükçe müsterīḥ olmaz ve ḳalbinden hemm ü ḥüzn ġayri gitmez; ġayri (8) içün maḥzūn olan kimse ise, Ḥaḳ'la olmaḳdan ḳalur; pes rāḥatı nerede bulur? (9) Cenāb-ı Nübüvvet ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem bir gün bir cenāze görüp مستريح او مستراح منه [492] (10) buyurdılar. Yaʿnī müsterīḥ, sāliḥ kimsedür ki dünyāda ḳalbi rāḥatda (11) olduġı gibi mevtle bedeni daḫi emrāż u evcaʿdan (12) rāḥat bulur ve muṭlaḳa ehl-i istirāḥat (13) olur. Fāsıḳ ise (14) böyle degüldür. [8b] Belki mevt-ile kendisi (2) dār-ı belāya gidüp girüde (3) ḳalanlar anuñ şe'āmet ü şerrrinden rāḥat (4) bulurlar.

نعوذ بالله من ذلك. [493]

Vedd, vāvuñ teşlīṯi (5) ile, maḥabbetüñ ḳalbde ṯübūtına dirler. Nitekim mīḫa ve ḳazıġa vedd dirler (6) fetḥle; arżda ṯübūtından ötüri. Pes bundan fehm olındı ki, (7) muṭlaḳ maḥabbet kifāyet itmez. Zīrā baʿżı ʿavārıżla zāʾil olmaḳ (8) iḥtimāli vardur.

[491] Mürid, onun iradesine girendir.
[492] Müsterih, dünyada kalbi üzüntüsüz ve sıkıntısız olduğu gibi ölümle bedeni de hastalıklardan ve acılardan kurtulan ve şüphesiz istirahat ehli olan salih kimsedir.
[493] Ondan Allah'a sığınırız.

Belki ḳalbde s̱ebātı daḫı lāzımdur ki aña rusūḫ (9) ve istikrār daḫı dirler. Nitekim ʿilmeʾl-yaḳīn ve ʿayneʾl-yaḳīn ve ḥaḳḳaʿ(10)l-yaḳīn dirler ki, ʿilm ve ʿayn ve ḥaḳḳı yaḳīne mużāf ḳılurlarlar. (11) Zīrā yaḳīnden murād, ẕikr olınan rusūḫ (12) ve istiḳrārdur. Pes ʿilmde [9a] ve ʿaynda (2) ve ḥaḳdaki rusūḫ (3) olmaya muʿteber degüldür. Anuñçün ʿilm-i naẓarī (4) ġāliben taġayyür üzerinedür; zīrā aṣḥābında rusūh (5) yoḳdur. Yaʿnī ʿilimleri ḳuvvetlü ve ḳatʿī degüldür; ve niçe sālikler ki (6) nefs-i muṭmaʾinne mertebesine vusūlden soñra rücūʿ iderler; zīrā nihāyet-i (7) muṭmaʾinneye irmemişler, belki bidāyetinde ve yāḫud vasaṭında ḳalmışlardur. (8) Buralarda ise rüsūḫ yoḳdur. Bu fakīr ibtidā Mekke-i Mükerreme'ye duḫūlümde iki (9) ay ḳadar müstaḳil ʿumre ve saʿy ve ṭavāf idemedüm. Belki delīle muḥtāc oldum. (10) Zīrā şurūṭ-ı ẓāhire ve bāṭıne ile ḳıyām itmek güç idi; (11) egerçi ʿavāmm-ı nāsa āsān gelir. Baʿdezīn(12) cemīʿ ḥarekāt ü sekenāt ve e̱zkārında (13) müstaḳıll olup (14) ḥużūrla [9b] ḫidmetde oldum. (2) İşte ṭarīḳ-ı Kaʿbe'yi bilmek (3) ʿilmeʾl-yakīn ve müşāhede-i Kaʿbe ʿayne(4)ʾl-yaḳīn ve ḥaḳāyıḳ-ı Kaʿbe'ye vuḳūf ḥaḳḳaʾl-yaḳīndür. (5) Bu cihetden mücerred ṭarīḳinde bulınmaḳ kifâyet itmez. Belki Kaʿbe'ye (6) vusūl lāzımdur ve vusūl-i mücerrede daḫı maġrūr olmayup ḥuṣūl(7)-i ḥaḳāʾiḳa saʿy itmek daḫı lāzımdur. Zīra Kaʿbe'yi görse, velākin efʿāl (8) ü ezkārından ve keyfiyyet-i ḫidmetden ġāfil olıcaḳ çi fāʾide; ve ʾuhdesinden (9) geldügi ṣūretde daḫı ahvāl-i bāṭına ve vukūf-ı ḥaḳāʾiḳ şöyle ḳalur. (10) Anuñçün ol maḳāma varup gelenlerüñ ek̲serinüñ nāmı hācīdür, fī nefsi (11)ʾl-emr degül, nitekim erbāb-ı vukūfa ḫafī degüldür. Gel (12) imdi nisbet-i ʿālemden ḫalāṣ ol ve ʿaynı (13) bul ve ḥaḳḳāniyyet feyżi (14) ile [10a] ṭol, (2) tā ki rāsiḫlerden olasuñ ve z̤irve-i ʿulyā-yı (3) kemālāta vuṣūl (4) bulasın.

ʿ**Işḳ**, ifrāṭ-ı maḥabbete dirler ki, (5) Ḳurʿān'da andan "Eşeddü ḥubb" ile taʿbīr olınmışdur. Nitekim gelür: (6) وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَشَدُّ حُباً لِلّٰهِ [494] ve bu sırra dāʾirdür ki, bi-ṭarīḳıʿl-ḥikāye gelür.

(7) قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا [495] Yaʿnī maḥabbet-i Yūsuf, ḳalb-i Z̤elīḫā üzerine şeġāf gibi oldı. (8) **Şeġāf**, şol cild-i raḳīḳe dirler ki, ḳalbi müştemīl ola ve ẓarf gibi anı iḥāṭa (9) eyleye. Pes şeġaf odur ki ḥubb-ı maḥabbet üzerine mülettef olup cemiʿ eczāsına (10)

[494] "Mü'minlerin Allah'a olan sevgisi daha güçlü bir sevgidir." (Bakara/165)

[495] "Ona olan aşkı yüreğine işlemiş." (Yusuf/30)

muḫalaṭa eyleye. Anuñçün dimişlerdür ki, ʿışḳ ʿaşaḳadan müştaḳdur (11) ḥareket ile; ve aña leblāb daḫı dirler ki, şarmaşıḳ (12) otı didükleridür. Yaʿnī ol ot (13) dīvāra ve aġaca ve biri (14) birine niçe [10b] şarmaşup tedāḫul (2) iderse, ʿışḳ daḫı ḳalbi (3) muʿānaka itdükde cümleʾi eczā ve mecmūʿ-ı aḥşā (4) ve küllī ḫavātırına sārī ve müteʿalliḳ olur; ve bu maḳāmdandur ki (5) Manṣūr'uñ deminden eneʾl-Ḥaḳḳ ve Mecnūn'uñ fasdından Leylā resm (6) olındı. Zīrā ḳalblerinde olan ḥāl-i tevḥīḍ ü ʿışḳ eczāʾ-i (7) vücūdı ṣıbġ itmişdi. Pes ḳalbde ġālib olan maʿnā ne (8) ise ẓāḥir ve bāṭın anuñla boyanur. Nitekim dirler: لون الماء لون إنائه [496] Nitekim ġayri āṯārumuzda taḥḳīk olınmışdur. Ve bundan ẓāhir (10) oldur ki, ʿışḳ maḳām-ı hevā vü maḥabbetüñ fevḳındadur ve vusūl-i (11) Ḥaḳḳ'a vesīle budur. Zīrā māsivā sözdür. (12) Velākin mertebeʿi ünsiyyet olmaġ-ıla (13) añdan [11a] daḫı (2) fenā bulmaḳ lāzımdur (3) ve añun ġāyeti ḥūbb-ı ṣāfī ve vedd-i (4) ḫālişdür. Fe-efhem cidden.

Naẓm

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Cāna düşdi bir ʿaceb sevdā-yı ʿışḳ
Ṭoldı cismüm ḫānesi ġavġā-yı ʿışḳ

(2) ʿIşḳdur kim Ḳaysʾı mecnūn eyledi
Bak nice ġālib-dur[ur] Leylā-yı ʿışḳ

(3) Ḳaṭre-i mevcinde ġarḳ oldı cihān
Ṭaşdı döküldi ʿaceb deryā-yı ʿışḳ

(4) Özge bir girdābdur çıkamaz düşen
ʿAḳlı alur ḥayret-i kübrā-yı ʿışḳ

(5) Ṣūret-i ẕühd içre rūḥ ölmez ebed
Olmasa rūz-ı ezel maʿnā-yı ʿışḳ

(6) Ḥaḳḳīyā semmüʾl-ḫıyāṭ içre ḳalur
Her kime açılmasa ṣaḥrā-yı ʿışḳ

[11b] Baʿdezā gerçi (2) baʿżı aḫbārda Allāhu teʿālā (3) şiddet-i maḥabbetle mevṣūfdur. Fe-emmā aña (4) göre, şeriʿatde ʿışḳ ve ʿāşıḳ ve maʿşūḳ dimek (5) vārid olmamışdur. Zīrā ṣıfāt-ı ilāhiyye iʿtidāl üzerinedür. (6) ʿIşḳda ise ifrāṭ maʿnāsı vardur; nitekim mürūr itdi. Fe-emmā ḥāl-i (7) insān,

[496] "Suyun rengi kabının rengidir." Cüneyd el-Bağdâdi'ye ait bir söz.

ifrāṭ ve tefrīṭden ḫālī degüldür. Ḥattā Cenāb-ı Nübüvvet ṣallallāhü (8) ʿaleyhi ve sellem ḳableʾl-nübüvve cebel-i Ḥira'da müteʾellim iken, ifrāṭ-ı (9) maḥabbetden ḳalblerinde ġaleyān ḥāṣıl olup kendilerin ṭaġdan (10) aşaġa ṭarḥ itmek ḫāṭırası olurdı. Baʿdeʾn-nübüvve (11) bu ḥālet ile āḫiruʾl-ʿömr kemāl-i iʿtidāle (12) irdi ve aña ṣaḥv baʿdeʾs (13)-sekr [12a] dirler ve beḳā (2) baʿdeʾl-fenā daḫı ıṭlāk (3) olınur; ve bu mertebeye vuṣūlüñ ibtidā (4) vesīlesi meşruʿatle ʿamel ve nevāfil ḫayrātı (5) ikṣār itmekdür. Zīrā bu maʿnā-yı maḥabbet Ḥaḳḳ'a bāʿiṣ olur ve bu maḥabbet (6) daḫı ʿabdi cānib-i Ḥaḳḳ'a ceẕb idüp hevā vü istifrāġ irādet ve maḥabbet (7) ve ṣebāt ve ʿışḳ ẓūhūr idüp ḳābe ḳavseyn-i ṣıfāta vusūl ve ev-ednā-yı (8) ẕāta duḫūl ve āḫir bi-ḥasebiʾl ġālib maḳām-ı farḳ-ı ṣānīye rücūʿ ḥāṣıl (9) olur. Anuñçün maʿārif-i Ḥaḳḳāniyye-i maḳbūle didükleri taḳvā vü ʿamel-i (10) meşruʿ ve sülūk-ı ṣaḥiḥ üzerine mebnī olandur ve illā (11) şeyṭāniyyedür ki Muḍıll ismine dā'ir (12) ve istidrāce nāẕırdur, (13) fe-aʿrif [12b] ve bundan (2) fehm olınur ki erbāb-ı (3) sülūke mücāhedāt ve riyāżāt ve nevāfil-i (4) ṭāʿāt u ḫayrātda daḫl iden kimse, cāhil-i maḥżdur. (5) Ḥattā dimişlerdür ki, iktisāb-ı vācibāt ictināb-ı muḥarremātdan (6) mā ʿadā teʿaffüf ʿani'l-mekrūhāt ve terk-i fuḍalāt-ı mübāhāt daḫı (7) lazımdur. Zīrā mekrūh ile maḥbūb bir yirde olmaz ve bir mübaḥ (8) ḳatʿī olduġı ṣūretde daḫı ẓarūret mess iderse aḫẕ ve illā (9) terk olınur ve ḥattā bir helālüñ ḫavāṣṣ-ı reddiyyesi olsa andan (10) daḫı ictināb lā-büddür. Laḥm-ı baḳaruñ eklini ikṣār ve anuñ üzerine (11) idmān gibi; fe-emmā lebeni, laḥmı gibi degüldür. Zīrā leben, (12) nebātāt-ı keṣīrenüñ ḫavāṣṣ-ı laṭīfesini (13) ḥāvīdür. Anuñçün Cenāb-ı [13a] Nübüvvet (2) leben şürb (3) itdüklerinde bereket ü ziyāde (4) ile duʿā iderlerdi. Ḫāṣṣasından (5) ġayri ḫod fıṭrat-ı aṣlıyyeye dāldür. Anuñçün (6) leyle-i miʿrācda şürb-i lebeni iḫtiyār eyledi. Fıṭrat didükleri (7) ise, ʿālem-i ervāhda iḳrār ve ʿālem-i ecsāmda muḳteżā-yı iʿtirāf üzerine (8) īmān-ı şerʿī ve ʿamel-i merʿīdür. Zīrā ʿālem-i ervāhda īmān ve küfr iʿtibār (9) olınmaz. Şol cihetden ki orada daʿvet-i Resūl yoḳdur. Zīrā (10) daʿvet ü teklīf maḳām-ı imtiḥāndadur ki maḳam-ı ʿayn ḫāricidür. (11) Şol maʿnādan ki münāziʿāt ve muḫālefāt-ı ṭabīʿiyye ve nefsāniyye (12) bu maḳāma maḫṣūṣdur. Anuñçün emr ü nehy (13) maḳāmı kürsīden taḳsīm (14) olınur. Fe-efhem. [13b] Naẕm

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Nefs ü ṭabʿuñ māsivādan itmeyince ictināb
Ḥażret-i Ḥaḳ'dan dil ü cān eylemez feyż iktisāb
(2) ʿİlmüñe maġrūr olma bulagör ʿayneʾl-yaḳīn
Ṭutmasun zengār pindārıyla mir'ātüñ ḥicāb
(3) ʿİlm-i resmī ḳanda vü ʿilm-i ḥaḳīḳī ḳandadur
Bir midür hīç āb-ı çāh u feyż-i ṣāfī-yi sehāb
(4) Kim ki taʿdīl eyledi esbāb-ı taḥṣīli bugün
Ḳıldı ẕātın iki ʿālemde ḫarāb-ender-ḫarāb
(5) Feyż-i Ḥaḳ'dan ger nemā bulduñsa Ḥaḳḳī şükrin it
Ravża-i cānuñ ebed ṣolmaz ḳalur bu āb [14a] u tāb

(2) Baʿdezā ʿışḳ-ı ilāhī (3) müzīlüʾl-aḥzān olmaġ-ıla bu kitābda (4) daḫı derc olındı. Zīrā aḥzān iki dürlüdür ki, (5) biri ḫalḳa müteʿallıḳdur ve bu makūle ḥüzn, memdūḥ degüldür ve biri (6) Ḥaḳḳ'a müteallıḳdur ki memdūḥdur. Zīrā Ḥaḳḳ içün olan ḥüzn maḳāmāt-ı (7) ʿāliyyedendür. İşte buraya nāẓırdur ki gelür ki

(9) كان رسول الله صلى الله عليه وسلم متواصل الأحزان دائم الفكر [497] ve şol ki veled-i necībleri İbrāhīm intikāl itdükde aġlayup mahzūn olmışlardur. Bu maʿnā (10) muṭlaḳ muṣībet içün degüldür. Zīrā enbiyā ve evliyāya (11) muṣāʾibde teraḳḳī-i zāʾid (12) vardur. Belki ġayri (13) maʿnāya [14b] maḥmūldür. Zīrā (2) bu mevṭın-ı dünyā maḥall-i firāḳdur (3) ve ecsāduñ başḳa aḥkāmı vardur (4) ve ervāh-ı cüzʾiyyeye rūh-ı külliye muṭṭaṣıl olduḳça (5) yaʿnī ebdandan mufāraḳat vāṣılına rücuʿa ẓafer bulduḳça (6) فقد وصل الأحبة وانقطعنا [498] mūcibince aṣla münceẕib (7) olan ervāhdan ḥüzn ü ḥanīn eksik olmaz *suʾāl* (8) olınursa ki ʿışḳ neden izāle-i aḥzān ider? *Cevāb* (9) budur ki ʿışḳ-ıla ḳalb maġlūb olup ḫavāṭır u efkār (10) perīşān olur ve ġamm u ġuṣṣa ve hemm zevāl bulur (11) ve ḳalbüñ maḥabbeti nereye ise anuñla (12) ḳalur ve bir dürlü [15a] ḥüzne vāṣıl (2) olur ki cemiʿ-i sürūruñ (3) aṣlıdur. Zīrā ḥüzn-i ḥaḳīḳīde leẕẕet (4) vardur; sürūrda olduġı gibi. Anuñçün derdi (5) dermāna degişmezler ve ʿāşıḳlar bu derd-ile ʿālemden böyle gelüp (6) giderler ve her çend bī-vücūd

[497] "Allah'ın elçisi (s.a.v) sürekli hüzünlü ve düşünceliydi." (Taberânî'de de geçen zayıf bir hadis)
[498] "Sevgililer bir araya geldi ve biz ayrıldık." el-Ber'î, https://www.aldiwan.net/poem52085.html, 1 Haziran 2022.

olsalar daḫı yine dillerinde ḥarāret (7) eksik olmaz ve ḫoş sözdür ki gelür "Bī-vücūdam ʿışḳ odı (8) bilsem benüm nem yandurur?" Çünki ʿilm-i maʿlūma her yüzden vaṣl (9) ola ve mevṭın tebeddül bula, bu iḫtirāḳ ḳalmaz, belki (10) rüʾyet-i cemāl ü müşāhede-i Ḥaḳḳ neşāṭ (11) ve inbiṣātı ḳalbe ṣu sepüp (12) dāʿimā tāzeler. [15b] İmdi ey müʿmin, bu (2) mevṭın-ı firāḳ u aḥzānda olduḳça (3) insān yine ġurbetdedür; gerekse Ḥaḳḳ'a vāṣıl (4) olsun. Anuñçün dimişlerdür ki, insān-ı kāmile ve her sālike (5) ḥālet-i iḫtiżārda teraḳḳī vardur ve baʿde cemiʿ-i mevaṭında daḫı (6) ḥāli böyledür. Zīrā seyri fi'llāha nihāyet yoḳdur ve ʿilm-i ilāhi (7) mezīd olmaḳdadur ve insānuñ cennetde āḫir derecesi melekiyyetdür, (8) egerçi naʿīm ehlidür. فاعرف جدّا اولا لايفهمه الا الالبّاء [499] (9)

Naẓm

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Niçe bir sen Yūsuf'a Yaʿkūb-ı maḥzūn olmışam
Tā-be-key sen Leylā'ya çün Ḳays-ı mecnūn olmışam

(2) Gözlerüm Ceyḥūn'dan ṭaşḳın olupdur ḳıl [16a] naẓar
Dāġ-ı dilden bu cigerde derd-ile ḫūn olmışam

(3) Ḳāmetüñ ṭūbāsına bulmaḳ ne mümkin dest-res
Yaya döndüm ḳahr elinden baḳ niçe nūn olmışam

(4) ʿIşḳuñuñ deryāsına ṣaldum vücūdum ḳaṭresin
Baṭn-ı ḫūta düşmişem gūyā ki Ẕü'n-nūn olmışam

(5) Ben giriftār-ı belāyam kimse bilmez ḥālümi
Yūsuf-ı Mısrī gibi miḥnetde mescūn olmışam

(6) Bāġ-ı ʿömre irişince Ḥakkıyā āḫir ḥazān
ʿAndelīb-āsā ḳafesde cisme merhūn olmışam

[16b][500]

[499] "Öncelikle bunu iyice öğren! Akıllılar dışında kimse anlayamaz bunu."

[500] Uykudan uyandıktan sonra Hak Teala tarafından bana denildi ki: "Kim ki iyilik yaparsa ona iyilik yapılır." İlki malum ikincisi meçhul sigasındadır.[500] Ve o (söz) Allahu teâlânın şu sözüne bir işarettir.*" İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir*?"[500] Ve manası birine iyilik yapan herkesin Allahu teâlâ tarafından mükafat olarak ona iyilik yapılacağıdır. Şüphesiz Allah iyilik yapanların ecrini zayi etmez. Allah iyilik yapanları sever. İhsan; tevbe ve temizlenme gibi bir sevgi mertebesidir. Nitekim Allahu teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Şunu iyi bilin ki, Allah tevbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever."[500] Bundan dolayı Allah'a dönüş, zâhiren temizlenmek, görünen ve görünmeyen bâtınî kirlerden temizlenmek

قيل لي من جانب الحق تعالى بعد الانتباه من النوم كل من أحسَن أُحسِن الأول على صيغة المعلوم والثاني على المجهول وهو إشارة إلى قوله تعالى هل جزاء الإحسان والمعنى كل من أحسن إلى أحد أحسن إليه من قبل الله تعالى بطريقة المكافأة فإن الله لا يضيع أجر المحسنين والله يحب المحسنين الإحسان مرتبة المحبوبية كالتوابية والتطهر في قوله تعالى إن الله يحب التوابين ويحب المتطهرين وذلك لأن الرجوع إلى الله وتطهير الظاهر والباطن من الأنجاس[501] [17a] الصورية والمعنوية من مقدمات مقام المشاهدة فإن الإحسان هوالمشاهدة كما في قوله عليه الصلاة والسلام الإحسان أن تعبد الله كأنك تراه فإن لم تكن تراه فإنه يراك فإنه من اطلع على أحد واستشرف على حاله وأحاط به علما و شاهده شهودا بيّنا فإنه يراعيه و يحوطه فأطلق على الأنعام الإحسان فانظر إن كل من غفل عن الله وعن الخلق فإنه لا يدري ما الإحسان فمرتبة الإحسان مرتبة عين اليقين والله تعالى كما أنه عالم لكل شئ فهو شهيد على كل شئ فهو المنعم والمحسن في [502][17b] الحقيقة وكل من أحسن من العباد فإنما يحسن بقدر مطالعته ومشاهدته ومعاينته فإذا خلا العمل عن المشاهدة بطل وسقط عن رتبة القبول وكان بمنزلة أفعال الحيوانات ألا ترى إلى قوله تعالى إليه يصعد الكلم الطيب والعمل الصالح يرفعه أي يرفعه إلى المستوى الأعلى فلا يكون دونه حجاب والعمل الصالح هو ما ابتغي به وجه الله وفوقه ما كان بالله لا بالنفس ولا شك أن النية والهمة روح العمل فلا يصعد الكلم إلا بالروح وله مراتب مختلفة في الحسن والجمال ولذا كان[503][18a] العمل الحسن بعشر أمثاله وبما فوقها إلى ما لا يعلم حده إلا الله فإنه تعالى يرزق من يشاء بغير حساب وهوالذى جاوز حد القلب والروح الشهادي إلى حد السر الغيبي والغيب أوسع من الشهادة فكذا الأجرالمضاف إليه ولذا ورد خير الذكر الخفي وهو ما لا يعرفه إلا الله فسدرته أعلى السدر كما أشرنا إليه بالمستوى الأعلى وهوالذى لا مستوى فوقه وإليه يصعد أعمال

[501] müşâhede makamının öncüllerindendir. İhsan, Peygamber'in (s.a.v.) "İhsan Allah'a O'nu görüyormuş gibi ibadet etmendir. Eğer sen O'nu görmüyorsan O seni görür." sözündeki gibi müşahededir. Kim birine bakar, onun halini gözetir, onu bilgi ile donatır ve ona şahitlik ederse aşikardır ki onu korur ve sarmalar. İhsan kullara atfedilmiştir. Allah'tan ve yaratmadan gafil olanların haline bakın şüphesiz onlar ihsanın ne olduğunu bilmezler. İhsan mertebesi ayn'el yakîn mertebesidir. Ve Allahu teâlâ nasıl ki her şeyi bilendir, O her şeye şahit olandır. Ve O aslında Mun'im (nimetlendiren) ve Muhsin'dir. (İyilik yapandır.)

[502] Kullardan iyilik edenlerin hepsine çalışmaları, müşahedeleri ve gözetmeleri miktarında iyilik yapılır. Eğer müşahede kaybolursa amel bozulur ve kabul mertebesinden hayvan fiilleri menzilesine düşer. Allah-ı teâlâ'nın şu sözünü görmez misin: "O'na ancak güzel sözler yükselir (ulaşır). Onları da Allah'a amel-i sâlih ulaştırır."[502] Yani yüksek mertebeye yükseltir. Ondan başkasına perde olmaz. Salih amel, kendisiyle Allah'ın rızasının istendiği şeydir. Onun üzerinde Allah ile beraberdir, nefis ile değil. Şüphe yok ki niyet ve himmet işin ruhudur ve kelimeler ruh olmadıkça yükselmez. Onun iyilik ve güzellikte farklı mertebeleri vardır. Bunun için

[503] iyi iş on misliyle ve sınırını Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği kadar fazlasıyla karşılık bulur. Şüphesiz Allahu teâlâ dilediğini hesap olmaksızın rızıklandırır. Ve O görünen ruh ve kalbin haddini gaybi örtü haddine geçirendir. Gayb şehadetten geniştir. Ve böylece ona fazla karşılık vardır. Bundan dolayı hafi zikrin en faziletlisi olduğu zikredilmektedir, -ki o Allah'tan başkasının bilmediğidir.- O'nun huzuru en yüce seviyede işaret ettiğimiz gibi en yüce huzurdur. Ve onun üzerinde bir seviye yoktur ve tamamlanan ameller ona yükselir. Çünkü onlar kudretli Melik'in samimiyetinde, görünmeyen, kabul edilen, yakın olanlardır.

الكمال لأنهم الأخفياء المقبولون المقربون في مقعد صدق عند مليك مقتدر[504][18b] ومقام العندية هو مقام الحضور أى مقام الذات وهوأخفى المقامات بخلاف مقام الأفعال والصفات وفي مقام الذات يتجلى الحقائق تجليا بينا ويقال للتجليات الذاتية المناظر العلى لأن نظرالقلب لا يتعلق بالحقائق إلا بالتجلي والإظهار ولا شّك أنّ الظّهورإنّما هو للذّات في مرائ الأسماء والصّفات ولذا يقال إن باطن الأشياء الحقّ وظاهرها الخلق فكان الخلق بمنزلة المرآة للأسماء والصفات وهي للذات فإذا لا حجاب اذ المرآة لا تكون حجاباً للمرئ وإنّما قيل إنّ الذات محتجبة [505][19a] بالأسماء والصّفات بالنّسبة إلى المحجوبين كما يقال إنّ الشجرة حجاب على النواة التي نبتت منها مع أنّها صورة النواة وعينها من وجه الحقيقة وإن كانت غيرها من وجه التعيّن وتلك الغيرية لا تقدح في العينية كما يقال الولد سر أبيه أى خرج من باطن أبيه فظهر بصورته في الظّاهر وبطن بمعناه في الباطن ولا يزال النّاس يقولون ما سوى الله فليس ذلك إلا من وجه التعيّن المخصوص وعوارضه اللازمة له والله مع كونه غنيّا عن العالمين فأينما وليت وجهك فثم وجه الله المتجلى بجميع أسمآئه [506][19b] فمن شاهد الله في نفسه فقد شاهده في كل شاهده في كل شيء وإليه الإشارة بقوله ما رأيت شيئاً إلّا ورأيت الله قبله فالأشياء التي يقال لها عالم الآفاق وإن كانت قبل الإنسان الذّي يقال له عالم الأنفس أى خلقا وإيجاداً لكنّ الرؤية متأخرة فأعرفه ومن هذه القبلية يظهر سرّ المعيّة الّتي في قوله ما رأيت شيئاً إلّا ورأيت الله معه فإنّ الذي يرى الله قبل كلّ شيء يراه مع كلّ شيء أيضًا لانّ كلّ شيء إنّما هو من صور نفسه ومعه الحقيقة الجامعة وإنّما قولها ما رأيت شيئاً إلّا ورأيت الله بعده فإشارة إلى الانتقال من الأثر إلى المؤثر الّذي هوالبرهان الإلهي عند القوم

[20a] Naẓm

---

[504] İndiyye makamı orada bulunma makamıdır. Yani zat makamıdır. Ve o fiiller ve sıfatların aksine makamların en gizlisidir. Zat makamında hakikatler açık bir tecelli ile tecelli eder. Zati tecelliler için en yüce görünüşler denir. Çünkü kalbin nazarı hakikatlerle tecelli ve izhar olmaksızın bağlanmaz. Şüphe yok ki zuhur esma ve sıfatların görünüşündeki Zat içindir. Bunun için şeylerin batını hak, zahiri yaratılmştır, denilir. Halk (yaratılmışlar) esma ve sıfatların aynası mertebesindedir ve o Zat içindir. Perde yoksa ayna görünenin perdesi değildir. Denir ki Zat perdelenmişlere nispetle isim ve sıfatlarla perdelenmiştir.

[505] Ağacın büyüdüğü çekirdeğin üzerinde bir örtü olduğu söylenir. Bununla birlikte çekirdeğin sureti ve aynı hakikat vechindendir. Eğer ondan başkası olsaydı taayyün veçhinden olurdu. Ve bu gayrılık ayniyeti azaltmaz. Şöyle denildiği gibi; çocuk babasının sırrıdır. Yani babasının içinden çıkmış ve zahirinde onun suretinde ve batınında onun manasında görünmüştür. Hala insanlar mâ-sivallahın mahsus taayyün veçhinden ve gerekli avarızlar olmaksızın olmayacağını söylerler. Allah varlığında âlemlerden münezzehtir. Yüzünü her nereye çevirirsen, orada Allah'ın yüzünün tüm isimleriyle tecelli ettiğini görürsün

[506] Kim ki Allah'a nefsinde şahitlik etmişse O'na her şeyde şahitlik edecektir. Buna şu sözüyle işaret etmiştir: Hiçbir şey görmedim ki öncesinde Allah'ı görmüş olmamayım. Ufuklar âlemi denilen şeyler, enfüs alemi yani yaratılmış ve icat edilmiş insandan önce olsalar da rüyet (görme) sonradır ve onu öğrenmiştir. Bu açıdan "Hiçbir şey görmedim ki Allah'ı da onunla birlikte görmeyeyim" sözündeki maiyyet sırrı açığa çıkmaktadır. Her şeyden önce Allah'ı görenler, O'nu aynı zamanda her şey ile görürler. Çünkü her şey O'nun nefsinin suretindendir ve tüm hakikatler onunladır. "Hiçbir şey görmedim ki sonrasında Allah'ı görmemeyim" sözü insanlar için ilâhî delil olan eserden müessire geçişe işarettir.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

(1) Açılmaz herkese sırr-ı ilāhī
Görinmez her göze ẕātı kemāhī

(2) Naẓar kılma yüri āb içre ʿakse
Felekde seyr idegör mihr ü māhı

(3) Ulūhiyyet ʿubūdiyyet nedür bil
Raʿiyyetle berāber bilme şāhı

(4) Ne menzilden gelür ḳanda gidersin
Yañılmaz Ḥaḳḳʾa giden ṭoġrı rāhı

(5) Ṣaḳın esmāya itme istinādı
Ki esmānuñ müsemmādur penāhı

(6) Vücūdı perdesin [20b] keşf itdi ise
Ne ola Ḥaḳḳīʾnüñ ġayrı günāhı

Refref, (4) şol bisāt-ı ʿarīżdür ki üzerine cülūs iderler. (5) Nitekim leyle-i Miʿrācda sidreden güzer itmek murād olduḳda, (6) Buraḳ sidrede ḳalup orada bir yeşil Refref ẓāhir (7) olup anuñ üzerine cülūs itdiler ve ilā maşāllāh (8) gitdiler ve bu Refref gerçi ehādīṯde ẕikr olınmamışdur (9) ve lākin ʿınde'l meşāyıḫ müttefeḳun ʿaleyhdür ve yeşil olduġı (10) nūr-ı aḫḍara işāretdür ki nūr-ı rūḥdur. (11) Zīrā Cenāb-ı Nübüvvet'üñ ṣallallāhu (12) ʿaleyhi ve sellem ümmetini [21a] daʿvet (2) ü irşādı maḳām-ı (3) rūḥdan vāḳiʿ olmışdur ki maḳām-ı (4) aʿdeldür. Anuñçün etbāʿı çoḳdur ve kemāl-i (5) iʿtidāli şuradan maʿlūmdur ki, Allāhu teʿālā وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي [507] (6) buyurmışdur ve

[508] نفخت فيه من سري dimişdür. Pes rūḥda ʿavām (7) u ḫavāṣṣ ve muṭīʿ u ʿāṣī berāberdür ve bu iştirāk sebebiyle daʿvet (8) ü kabūl āsāndur. Mertebe-i sırr ise ḫavāṣṣa maḫṣūṣdur. Anuñçün Ḥażret-i (9) Nūḥ'uñ ʿaleyhisselām daʿvetini eḳall-i ḳalīl ḳabūl itdi. Zīrā daʿveti (10) mertebe-i tenzīh-i ṣırfdan ve maḳām-ı sırdan idi ve bu (11) şerīʿat-ı Muḥammediyyenüñ kemālini gör ki tenzīh (12) ü teşbīhüñ ikisini (13) bile [21b] cemʿ itdi. (2) Bu cemʿde ise suhūlet (3) vardur. Zīrā ḫalkuñ fehmine aḳrabdur. (4) Nitekim Ḳurʿan'da gelür:

[507] "…içine ruhumdan üflediğim zaman." (Hicr/29)
[508] İçine sırrımdan üfledim.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ [509] (5) ve bundan ġayrı daḫı niçe nuʿūt-ı kevniyye vardur (6) ḍıḥk u tebeşbüş ü ferah ü ityān u istihzā vü mekr ve emṯāli (7) gibi ki ʿamāʾ, kevnī mertebesinden ẓuhūr itmişdür. Egerçi Allāhu teʿālā (8) ġanī-i bi'z-zātdur velākin bi-ḥasebi ilā semāʿ ve'ṣ-ṣıfāt merātib-i (9) muḫtelife iʿtibār olınmaḳ fī-nefsi'l-emr ġınā-yı mezkūrı münāfī (10) degüldür ve ḥadīṯ-i ḳudsīde gelür ki:

سرّالانسان سري وسرّي سرّه [510] (11) Yaʿnī insānuñ sırrı, (12) sırr-ı Ḥaḳḳ'uñ ẓāhiri ve ṣūretidür (13) ve Ḥaḳḳ'uñ [22a] sırrı, sırr-ı insānuñ (2) bāṭını ve ḥaḳīḳatidür ve sırr-ı (3) insāndan murād, ḥaḳīḳat-i insāniyyedür ki (4) ṣūret-i ilāhiyye üzerine ẓāhire olmışdur. Nitekim (5) ḥadīsde gelür: خلق الله آدم على صورته [511] ve ḥaḳīḳat -i mezkūre (6) mertebe-i ġaybdan menzile-i şehādete tenezzül itdükde, Allāhu teʿālā aña cemāl (7) ü celāli ile tecellī eyleyüp cānib-i şarḳīsinde nūr-ı cemāl ve cānib-i ġayrisinde (8) ẓulmet-i celāl īdāʿ olmışdur ve nūr-ı cemāle bir melek ḫādimdür ki, ol ḥaḳīḳat-i (9) Ḥaḳḳ'a daʿvet ü hidāyet ider; ve ẓulmet-i celāle bir şeyṭān ḥavāle (10) ḳılmışdur ki ṣāḥibini bāṭıl u ḍalāle çeker ve her kimüñ ki (11) ḥaḳḳında ḳadem-i ṣıdk yaʿnī ʿināyet-i (12) ezeliyye sebḳ itmişdür, (13) ol [22b] melek anı nūr-ı cemāl (2) vesāṭetiyle Ḥaḳḳ'a cezb ider; (3) ve Refref himmet üzerinde miʿrāc-ı rūḥānī (4) eyleyüp vaṭan-ı aṣla vāṣıl olur ve ḳalb u ḳālıbı (5) nūraniyyet bulur ve her kim ki ʿināyet-i meẕkūre ve feyż-i (6) aḳdesden maḥrūm ola ol şeyṭān añı ẓulmet-i celāl (7) vasāṭetiyle bāṭıla cerr idüp ḳalb ü kālıbı ẓulmet içinde (8) ḳalmaġa bāʿiṯ olur. İşte ḳurenā-i süʾden menʿ olınmak (9) maʿnā-yı meẕkūre içündür. Zīrā cinnüñ şeyāṭīni oldugı (10) gibi, insānuñ daḫı şeyāṭīni vardur ki, insānı iġvā (11) vü iżlāl ü izlāl iderler. İnsānda (12) ise cehl ü ġavāyete meyl (13) ziyādedür. [23a] Pes ednā (2) bahānesiyle nūrdan nāra (3) taḥavvül ider ve meṯel-i meşhūrdur ki (4) dirler: "Üzüm üzüme göre ḳararır." Yaʿnī ṣāliḥlere (5) yār olanlar ṣālih ve fāṣıḳlara muṣāḥib olanlar daḫı fāṣık (6) olurlar. Zīrā ṣohbet cezzāb u sārīdür ve rıżāʿ-i taġyīr ṭabʿ itmek (7) muḳarrerdür. Yaʿnī

[509] O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir. (Şura/11)
[510] İnsanın sırrı benim sırrım, benim sırrım da onun sırrıdır.
[511] "Allah, Âdem'i kendi suretinde yarattı." (Buhari, İstizan 1; Müslim, Bir 115)

eyünüñ südi daḫı eyüdür. Zīrā eyüligi cemiʿ-i eczāsına (8) sārīdür. Pes eyü ādemüñ ḳanı daḫı süddür. Anuñçün ḥaccām-ı Nebī olan (9) Muʿammer raḍıyallāhu anh dem-i ḥaccāmatı nūş itdi ve dem-i nebevī aña (10) şerbet geldi; fe-emmā ḳanı böyle iʿtiḳad ve maḥabbet? (11) Ve yaramaz kişinüñ südi daḫı ḳandur. (12) Zīrā bedligi cümle-i (13) aʿżāya [23b] sereyān itmişdür. (2) Anuñçün baʿżı ʿulemā ve ʿurefā ki (3) vālidelerinüñ ġayrıdan fī'l-cümle şīr-ḫor olmışlardı, (4) āḫir yollarına geldi ve ol berzahdan ḫalāṣ olınca (5) zahmet çekdiler. İşte Refref-i Hüdā'ya cülūs itmek herkesüñ (6) şānından degüldür ve illā herkes ẕāt-ı Ḥaḳḳ'a mühtedī olup (7) ḳābe ḳavseyni ev ednāya ʿurūc lāzım gelür. Ve bir refref (8) daḫı vardur ki aña Refrefüʾd-derru'l-yākūt dirler ki, baʿzı (9) isrāʾatde Cenāb-ı Nübüvvet ve Cibrīl ʿaleyhiʾṣ-ṣalavātüʾs-selām (10) semāʾ-ı dünyāda anuñ üzerine cülūs itmişlerdür (11) ve orada baʿżı tecelliyāt-ı ʿilmiyye (12) ḥāṣıl olduḳda [24a] Cibrīl meġşıyye ʿaleyh (2) olmışdur. Zīrā insān (3) ve melek, bilmedügi ve görmedügi nesneyi (4) ḥaḳīḳati üzerine bilse ve görse ḥayrete düşer (5) ve mütelāşī olur. Anuñçün Aṣḥāb-ı Kehf ḥaḳḳında gelür ki: (6) لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا [512] Yaʿnī bu firār (7) u ruʿbe ḥaḳīḳat -i ḥāle ʿıttılaʿ-ıladur ve illā niçe maḥcūb u cāhiller anları (8) görüp sāʾire ḳıyās iderler ve nefslerinde firār ve ḳalplerinde ruʿb (9) u ḫavf ḥāṣıl olmaz. Fe-emmā şunlaruñ ki ʿilm-i muḳaddem (10) ü temkīn-i ḳalbī ola maḥall-i ḫaṭarda (11) bī-pervā olurlar (12) ve anlara [24b] mübtedīler gibi (2) mezīd-i iżṭırāb gelmez ve tecelliyāt-ı (3) ilāhiyye daḫı böyledür. Anuñçün Cenāb-ı Nübüvvet'e (4) vaḥy füc'eten geldükde mütelāşī olmadı. Zīrā mücāhedesi (5) sebḳ itmişdi ve ol maʿnāya müteheyyī idi ve Cibrīl'üñ ol (6) ḥālde aña muʿāneḳa vü żaġdası kendi rūhāniyyetini ana (7) ilḳā içün idi. Nitekim şeyḫ-i kāmil ile mürīd-i müstaʿid arasında (8) baʿżı evḳātda cārīdür. Yaʿnī şeyḫüñ mürīdi kendi nefsine (9) żamm itmesi veyā ḫırḳasını aña ilbāsı veyā femini taḳbīli (10) veyā min-el-karn ilā'l-ḳadem nefḫa-i nefesi añı iḥyā ve ḥālini (11) aña ilḳā içündür ve ne ḳadar ḥaḳāʾiḳ-ı (12) İlāhiyye ve tecelliyāt-ı Raḥmāniyye [25a] var-ısa (2) ʿilm ü ʿamel arasından (3) tevellüd eylemişdür ki ʿilm laṭīf (4) ve ʿamel kesīfdür. Zīrā ʿilm ḳalb-i laṭīfüñ ve ʿamel (5) ḳālıb-ı

[512] Onları görseydin, mutlaka onlardan yüz çevirip kaçardın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı. (Kehf/18)

kesīfüñ ḥālidür Belḳıs gibi ki beyne'l-cinni ve'l-ins (6) tevellüd eylemişdür. Zīrā vālidesi insiyye ve pederi cinnī idi. (7) Anuñçün Belḳıs ṣüret-i hissiyye ḳabūl itdi ve beşer arasında tevellüd (8) eyledi ve eger ʿaks olaydı ʿinde'l-cinni tevellüd iderdi ve andan (9) ʿinde'l-ins eṣer belürmezdi. Zīrā cinne rūḥāniyyet ġālibdür. (10) Anuñçün eger melek ve eger cinn laṭīf isminde dāḥillerdür, (11) egerçi her birinün leṭāfeti bir yüzdendür. (12) Zīrā melek nūrdan ve cinn (13) māric-i nārdandur [25b] ve bundan ẓāhir (2) oldı ki ʿilm-i mücerred ve ʿamel-i mücerredle (3) sālik, Ḥaḳḳ'a irmez; belki ikisini bile cemʿ (4) itmek gerekdür. Zīrā laṭīf ü keṣīfüñ ictimāʿından (5) āyine ẓuhūr ider. Nitekim āyine didükleri cāmdan ve ẓahrında (6) olan ṭılāʾ-i üsrübden ʿibāretdür ki, evvelkisi laṭīf ve ikincisi (7) kesīfdür. Şol ki ʿilm-i mücerredle ḳalmışdur aña ışıḳ dirler ki (8) ṭāife-i mezmūmedür ve şol ki ʿamel-i mücerrede meşġūldür, aña (9) zāhid dirler ki bu ṭāʿife ḫodbīndür. Ḫodbīn ise (10) Ḥaḳ -bīn olmaz ve nefsle rūḥ bir yerde cemʿiyyet (11) bulmaz. Yaʿnī nefsde istiḳlāl (12) olmayup rūḥa [26a] tābiʿ olmaḳ (2) gerekdür. Āyinenüñ ṭılāsı (3) āyineye tābiʿ olduġı gibi. Fe-efhem cidden. (4) El-hāṣıl, ṭılā ḳafāʾ ve āyine vechdür; çünki ḳafa veche (5) tābiʿ ola mecmūʿı vech olur. Fe-emmā vech ḳafāya tābiʿ olsa (6) mecmūʿı ḳafā olur. Bu ise ehl-i kemāl ṣıfatı degüldür. Fe-ʿarif ḳaṭʿan.

(7) Naẓm:

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Göñül āyīnesin ṣāf it tecellī eyleye tā Ḥaḳ
Ḥaḳ'uñ dīdārına ṭālib olan çeşmin açar muṭlaḳ

(2) Dilerseñ rākib-i Refref olup Ḥaḳ'a ʿurūc itmek
Bülend it himmeti uçma hevā-yı nefsde alçaḳ

(3) [26b] Naẓar kıl şeş cihetden pertev-i şems-i tecellīye
Ḫudā'dan ġayrı var mı bir görinür dīdeye pek baḳ

(4) Ne görsün bu cigerde dāġ-ı derdi şol ki aʿmādur
Ne bilsün ʿilm-i ḥāli şol ki ṣadrı olmadı münşaḳ

(5) Ḳomazlar bezm-i feyże ehl-i zühdi bir ayaḳ aṣlā
Viren ʿuṣṣāḳ-ı Ḥaḳ'dur fīʾl-ḥaḳīḳa meclise revnaḳ

(6) Açarlar bāb-ı Ḥaḳ'ı ḳarʿiden ṭālibler ey Ḥaḳḳī
Ḫudā fettāhdur elbette ḳalmaz bu ḳapu muġlaḳ

[27a] İftitāh-ı şaʿbānda (2) baʿdeʾz-zuhr bu ʿibāretle (3) ilḳā olındı ki, eşyānuñ ḥaḳīḳati (4) kemdür. Burada kem ʿArabiyyedür ki, miḳdār maʿnāsına (5) maḥmūldür. Yaʿnī eşyānuñ ḥaḳīḳati eḥadiyyet-i keşret iʿtibārıyla (6) miḳdārdur, beden-i şecere gibi ki merciʿ-i aġsāndur ve nevāt gibi ki merciʿ (7) beden-i şeceredür. Suʾāl olınursa ki beden-i şecerede keşret ẓāhirdür; (8) fe-emmā nevātda ne vech-iledür? Cevāb budur ki, nevāt cüzʾ-i lā yetecezzā (9) olsa daḫı yine beden-i şecere muḳabelesinde olmaġ-ıla ḥükmen (10) mürekkeb ve ẕüʾl-miḳdārdur. Pes keşretüñ (11) muḳābili olan vaḥdet (12) daḫı [27b] keşret (2) ḥükmindedür. Anuñçün Ḥaḳḳ (3) teʿālāya vāhid-i lā-ʿan-ʿaded dirler. Yaʿnī anuñ (4) vaḥdeti, ʿaded muḳābelesinde olan ʿaded (5) degüldür. Zīrā ʿaded miḳdārdur ve miḳdār muḳābelesinde (6) olan daḫı miḳdārdur. Ḥaḳḳ ise miḳdār-ıla vaṣf (7) olınmaz. Belki ʿaded muḳābelesinde olan vaḥdetüñ (8) mebdeʾi olan vaḥdet-i ḥaḳīḳiyye ile vāḥiddür ki, (9) bu vaḥdet-i müstenid keşret degüldür ve bu mertebede (10) olan eḥādiyyete eḥādiyyet-i vaḥdet dirler. Vāḥidiyyet-i (11) ẕātiyye ʿayneʾl-ẕātdur; eḥādiyyet-i (12) keşret, yaʿnī eḥādiyyet-i [28a] ṣıfātıyye (2) ṣıfātüʾẕ-ẕāt olduġı (3) gibi. İşte bu taḳrīrden ẓāhir oldı ki (4) eşyāda iki ḥaḳīḳat vardur. Biri keşretüñ (5) mercīʿi olan ḥaḳīḳatdür ki, miḳdār maḳūlesidür ve biri (6) daḫı ḥaḳīḳatüʾl-ḥaḳāʾiḳdür ki ḥaḳīḳat-i meẕkūrenüñ mercīʿidür (7) ve bu ḥaḳīḳat, miḳdār maḳūlesinden degüldür. Pes eşyānuñ ḥaḳīḳati, (8) miḳdār maḳūlesi olduġın aḫbārdan murād, keşret ü vaḥdeti (9) farḳ ve ḫalḳ u Ḥaḳḳ'ı temyīzdür. Nitekim mertebeʾ-i ṣıfātuñ (10) ḥükmi budur. Pes Ḥaḳḳ'uñ ġınā-yı ẕātiyyesi (11) cihetiyle ḫalḳ üzerinde (12) eşeri yoḳdur, [28b] egerçi Rabbüʾl(2)-ʿālemīn olduġı vechden (3) cemīʿ küşürātuñ mercīʿi keşret-i ṣıfātiyyedür; (4) ve insān kendini ve Ḥaḳḳ'ı bilmek bu mertebededür. (5) Pes fikre ṭalup maḥzūn olmasun. Zīrā gene ẕāta (6) yaʿnī ẕāt-ı mücerredeye vuṣūle ṭarīḳ yoḳdur. İşte (7) bu mes'ele daḫı müzīlüʾl-aḥzandur ve bu cihetdendür ki (8) ẕāt-ı Ḥaḳḳ'ı tefekkür ve andan baḥş itmek ṣaḥīḥ degüldür ve baḥş (9) idenleri terk-i edebe nisbet itmişlerdür. Fe-emmā ṣıfāt-ı (10) ilāhiyyeyi tefekkür ve andan mübāḥaşe ve müẕākere-i (11) muraḫḫaṣ ve belki terġīb [29a] olınmışdur. (2) Pes ẕāt-ı Ḥaḳḳ, libās-ı (3) esmāʾ ve ṣıfatla bilinür ve görinür (4) mücerred olduġı ḥalde bilinmek ve görinmek muhāldür.

(5) Ġâyet mā fīʾl-bāb tecellī-yi berḳī didükleridür ki, emr-i ānīdür. (6) Bunuñla ise künh-i ẕāt bilinmek ve görinmek lāzım gelmez. Nitekim berḳ-i (7) ḫāṭif, ān-ı vaḥdetde ẓāhir olup yine munṭabıḳ olur (8) ve ʿakl anı idrākden ḳāṣırdur. Zīrā tecellī-yi ẕāt muḳābelesindedür. (9) Anuñçün iḫtiṭāf-ı ebṣār eyler ve iki ān-ı müstemirr (10) olsa sebeb-i helāk ve iḫtirāḳ (11) olur. Fe-efhem cidden (12) ve aʿrif ḳatʿan.

[29b] Naẓm

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Gel ey dil maşrab-ı ṣāfı içegör bezm-i vaḥdetde
Berāzıḫdan ḫalāṣ ol ḳalma bu vādī-i keşretde

(2) Hüveʾl-Ḥayyü hüveʾl-Bāḳī odur cān u dile sāḳī
Enīs oldur celīs oldur ḳamu ḫalvetde celvetde

(3) Ne miḳdārı ola ʿaḳluñ ki idrāk eyleye Ḥaḳʾı
Ki sırr-ı ẕāta irmez keşf-i dil belki ḫaḳīḳatde

(4) Bu insān bir şecerdür mīvesi feyż-i ilāhīdür
[30a] Bulınmaz leẕẕeti anuñ ne sükkerde ne şerbetde

(5) İrerseñ ʿālem-i vaṣla çıkarsın dār-ı ġurbetden
Ṭurursañ dār-ı miḫnetde ḳalursın derd ü ḥasretde

(6) Geçerseñ ḳābe ḳavseyni irişürsin ev ednāya
Olursun Ḥaḳḳīyā dāreynde devletde ‘izzetde

ومن الله العون والإمداد في طريق الهدى والرّشاد وهو المرجع للعباد من كل حاضر وباد ورد ليلة الاثنين بعد التهجد ـفي قوله تعالى كلّما جاء أمّة رسولها كذبوه يعني إنّ تكذيب الأمم الرّسل وورثتهم عادة مستمرة لهم إذ الاتفاق على الإيمان والتّصديق مخالف للحكمة الإلهية لما أنّ القبضتين تقتضيان الجمال والجلال واللّطف والقهر والجنّة والنّار لكن كل من التصديق والتكذيب على مراتب بحسب مشارب الأمم و تفاوت استعداداتهم فيأتي النبي ومعه أمته وآخر ومعه قومه وآخر ومعه رهط وآخر ومعه أولاده وآخر ومعه رجل وآخر استتبع فلم يُتبع ودعا فلم يُجب وذلك بحسب نورانية الزّمان ظلمة. ألا ترى إلى عزل أنوشروان فإنّه من انعكاس نورانية الولادة النّبويّة فكان زمانه زمان نور وجمال وجلاء بخلاف أزمنة سائر الأنبياء عليهم السّلام فإنّهم وإن كانوا نورانيين أيضاً في أنفسهم لمرتبة إمامتهم لكن الانعكاس المذكور لم يظهر في أزمنتهم كما ظهر زمان جناب النبوّة بل كان الأمر راجعاً إلى الاستعدادات وذلك الحكمة من الله تعالى خفية فكان من أسرار الانعكاس زوال الظّلمات القلبيّة

والقالبية من العالم ولذا جاء هذه الأمة المرحومة أكثر الأمم فكانت صفوفهم من الصفوف المائة والعشرين ثمانين صفا وهي ضعف صفوف جميع الأمم ومن أسرار هذا المقام أنّ عدد أولياء هذه الأمّة في كل عصر مائة ألف وأربعة وعشرون ألفًا عدد الأنبياء في مدة ستة ألف عام ففيه إشارة إلى قوة هذه الأمّة وإنّ كل وارث فيهم بمنزلة نبيّ من الأنبياء به يقوم العالم في زمانه ويتمّ نظامه وإن كثر المكذبون في كل عصر من الأعصار إلى أن آل الأمر إلى سبّ الأولياء علنًا وجهاراً ولذا كان ظاهر العالم على التنزّل والانحطاط جدّا وإن كان باطنه على ما كان عليه إلى زمان المهدي المنتظر رضي الله عنه وفيه تسلية ايّاما واشارة لجناب الرّسالة صلى الله عليه وسلم في تكذيب قومه إيّاه وإشارة إلى النّصرة في العاقبة كما قال إنّا لننصر رسلنا وقال وكان حقا علينا نصر المؤمنين وكذا تسلية الورثة ونصرتهم فظهر أنّ الدّاعى موجود في كلّ عصر لكن إجابة المدعوّ مفقودة من حيث غلبة الهوى والصّبوة والجهل وقد جربّت من أوائل عمري إلى هذا الآن إنّ الله تعالى خلق في كلّ عصر قائد الشر كما خلق قائد الخير وإذ لم يهتدوا بقائد الخيرضلّلوه فكانوا على زعمهم على هدى من ربهم مع اتباعهم للشيطان وسدنة الاسم المضلّ. وفي خلال هذا الوارد طلع هذا البيت التركي[513]

[32b] Beyt

[513] Hidâyet ve rüşt yolunda nusret ve inâyet Allah'tandır. Şehirli olsun köylü olsun, tüm kulların döneceği mercî O'dur. Pazartesi gecesi teheccüdden sonra Allahu teâlânın şu sözü vârid oldu: "Bir ümmete peygamberleri her gelişinde, onlar bu peygamberi yalanladılar." Yani ümmetlerin peygamberleri ve vârislerini yalanlaması süregelen bir âdettir. Zira iman ve tasdik üzere ittifak etmek hikmet-i ilâhiyyeye terstir. O'nun iki eli cemal ve celal, lütuf ve kahır, cennet ve cehennemi gerektirmektedir. Ancak her tasdik etme ve yalanlama ümmetlerin meşreblerine ve istidâtlerinin derecelerine göre farklı mertebededir. Nitekim bir peygamber yanında ümmetiyle, bir diğeri kavmiyle, bir diğeri küçük bir grupla, bir diğeri çocuklarıyla ve bir diğeri de bir kişiyle gelirler. Diğer bir peygamberin ise, davetine icabet edecek ve kendisine tabi olacak kimsesi yoktur. Bu, zamanın nuraniyyetine ve zulmetine göredir. Enûşirvan'ın azline bakmaz mısın? Bu olan nebevî doğumun nuraniyyetinin bir yansıması olup, onun zamanı diğer peygamberlerin (s.a.) zamanlarının aksine; nur, cemal ve parlaklık zamanıdır. Diğer peygamberler de her ne kadar kendi kendilerine, imametleri mertebesiyle nûrânî olsalar da söz konusu yansıma onların zamanında cenâb-ı nübüvvet zamanındaki gibi zuhur etmemiştir. Bilakis iş hazırlanmaya matuftur ki bu Allah'tan gelen gizlenmiş bir hikmettir. Yansımanın sırlarından biri de kalbî ve kâlıbî zulmetlerin âlemden zevalidir. Bu merhamet edilmiş ümmetin diğer ümmetlerden fazla olması da bu yüzdendir. Bunların safları yüz yirmi saf içerisinde seksen saftır ki bu sayı diğer ümmetlerin iki katına eşittir. Bu makamın bir sırrı da bu ümmetin velilerinin sayısı, altı bin sene boyunca gönderilen peygamberlerin sayısınca yüz yirmi dört bin olmasıdır. İşte bu, bu ümmetin kuvvetine bir işarettir. Onlara vâris olan herkes peygamberlerden bir peygamber mesabesindedir. Âlim kendi zamanında -her ne kadar asırlar boyunca evliyaya açıktan veya gizliden sövme noktasına varacak kadar yalancıların sayısı artsa da- peygamberin yaptığını yapar ve onun nizamını tamamlar. Bunun içindir ki âlemin bâtını Mehdî Muntazar'a kadar olması gerektiği gibi iken, zâhiri ciddi bir alçalma ve çöküş halindedir. Onda cenâb-ı risâlet (s.a.) için kavminin kendini yalanlamasına bir teselli; "Muhakkak biz peygamberlerimize yardım edeceğiz." sözündeki gibi âkibetteki nusrete işaret vardır. "Mü'minlere yardım etmek ise üzerimizde bir haktır." sözü de varislerine bir teselli ve nusrettir. Şurası muhakkak ki her asırda davetçiler vardır. Ancak hevâ, eğlence ve cehaletleri, davete muhatap olanlara galebe çalmıştır. Erken yaşlarımdan bu zamana kadar tecrübe ettiğim şey, Allah u teâlâ her asır için hayrın komutanını yarattığı gibi şerrin de komutanını yaratmıştır. Eğer hayrın komutanına uymazlarsa, şeytana tabi olup onun saptırıcı ismine hizmet ettikleri halde Rablerinden bir hidâyet üzerinde olduğunu iddia ederler. Ancak doğru yoldan sapmışlardır. Bu konuda aklıma şu Türkçe beyitler düştü:

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Ümmet-i merhūmedür ḫayrü'l-milel

Gelmez işbu ümmete hergiz ḫalel

قوله خير الملل يشير إلى قوله تعالى وكذلك جعلناكم أمة وسطا أي جامعاً بين الجمال العيسوى والجلال الموسويّ وليس إلّا الكمال فلا كمال إلّا لهذه الأمّة وهو معنى الخيريّة لأنّ التّفاضل في المقامات إنّما هو بالكمالات والمصراع الثاني إشارة إلى قوله عليه الصلاة والسلام إن استقامت أمتي فلها يوم وإن لم يستقم فلها نصف يوم وقد استقامت بعون الله تعالى ولذا جاوز عمرها إلى الألف فإنّ المراد باليوم هو اليوم الإلهى الّذى هو ألف سنة كما قال تعالى وإنّ يوما عند ربّك كألف سنة فالخلل ضدّ الصلاح والاستقامة فإن قلت كيف هذا وأكثر الأمة أشقياء في كلّ عصر قلت كانت الأمم السالفة قد غيّروا شرائعهم وأحكام كتبهم فزاغوا عن الحق كاليهود والنّصارى في تحريف التوراة والإنجيل فإنهم ظهر ضلالهم وعدم استقامتهم على ما كانوا عليه من الأصول والفروع وأمّا هذه الأمة فقد حفظوا القرآن وما بدّلوا منه لا كلمةً ولاحرفاً وهذا يدلّ على متانة اعتقادهم ورصانته وإذا صلح الأصل صلح الفرع أمّا حقيقة أو حكماً على أنّ الواحد على الحقّ من هذه الأمة هو السّواد الأعظم وليس هذا إلاّ ببركة النبي صلى الله عليه وسلّم ثمّ لاح بيت آخر تركيّ هوهذا بيت [514]

[33b] Beyt

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Nūrınuñ bir zerresidür mihr ü māh

Medḥine bir dil olupdur her giyāh

يشير بالمصراع الأوّل إلى أنّ أوّل ما خلق الله هو النّور النبوي وأنّ ما عداه من الأنوار مطلقا أي سواء كانت أنوار ظاهرة حسّية أو باطنة معنويّة مخلوق من نوره ومفاض من فيض روحه وبالمصراع الثاني إلى أنّ جميع الأشياء مسبّحة حامدة لله تعالى ومصلّية على نبيّه لأنّ في كلّ منها عرقا من عرق

[514] "Milletlerin (dinlerin) en hayırlısı" sözü Allahu teâlânın şu sözüne işaret etmektedir: "Böylece sizi orta bir ümmet kıldık." Yani İsevîlerin cemâlini ve Mûsevîlerin celâlini kendinde bir araya getiren (bir ümmet). Bu ancak kemaldir ve kemal ise bu ümmete aittir. Tercihe şayan bir manadır bu. Çünkü makamlardaki üstünlük kemal sıfatlarıyla sağlanır. İkinci mısra Hz. Peygamber'in (s.a.) şu sözüne işaret etmektedir: "Ümmetim istikamet üzere olursa bir gün, istikamet üzere olmazsa yarım günü vardır." Allah'ın inâyetiyle bu ümmet istikamet üzeredir. Zira ömrü bin yılı aşmıştır. Buradaki günden kastedilen -Allah Teâlâ'nın, "Rabbin katında bir gün bin sene gibidir." sözünde olduğu gibi- İlâhî gün olan bin senedir. Bozulma (halel), salâhın (sağlam) zıttıdır. Tüm asırlarda ümmetin çoğunluğu kötülük üzere iken nasıl istikamet üzere oluyor, dersen şöyle cevap veririm: Geçmiş ümmetler -Yahudî ve Hristiyanların Tevrat ve İncil'i tahrif etmesinde olduğu gibi- şeriatlarını ve kitaplarının hükümlerini değiştirerek hak yoldan saptılar. Zira onların usul ve furû konularındaki dalaletleri ve istikametten sapmaları açıkça ortadadır. Bu ümmete gelince, onlar Kur'an'ı muhafaza etmişler, onun tek bir kelimesini ve harfini değiştirmemişlerdir. İşte bu onların itikatlarının sağlamlığı ve kemalini göstermektedir. Asl doğru olduğunda, fer` de doğru olur. Bu ümmetten bir kişi hakikî olarak veya hükmen hak üzere olursa, o sevâd-ı a`zamdır. Bu da ancak Hz. Peygamber'in (s.a.) bereketi sayesindedir. Bu meyanda zihnime düşen etkili bir Türkçe beyit de şudur:

النّور الأحمدي فانظر أنّ الأشياء تنتهي في الترتيب إلى العقل الأوّل الّذي هو الرّوح المحمّدي فهو أوّل ما فاض من القلم الأعلى الغيبي على اللّوح الشهادي فهو المبدأ وإليه المعاد ومعاده إلى الذات الواحديّة ثم إلى الذات الأحدية التي هي الكنز المخفي فإنّ الأمر ظهور وبطون وغيب وشهادة وأوّل وآخر ومبدأ ومعاد وقاب قوسين وأو أدني فجرّد وعقّد هذا[515]

[34b] Naẓm

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) Gel beri ey göñül bana yār ol
Niçe bir Ḥaḳ yolında aġyār ol

(2) Rehzen-i Ḥaḳ-durur bu dār u diyār
ʿĀzim-i rehgüzār-ı deyyār ol

(3) Ḥarem-i ʿışḳa duḫūle saʿy it
Kaʿbe-i vuṣlatı ṭalebkār ol

(4) ʿİlme maġrūr olma ʿayna iriş
Aç gözüñ sen de ehl-i dīdār ol

(5) Naẓar al bir baṣīret ehlinden
Niçe bir ḫˇābdasın bīdār ol

(6) Çünki bāzār-ı vücūda geldüñ
Varlıġı vir yoġı ḫırīdār ol

(7) Ḥakkīyā ir tecellī-yi Ḥaḳʾa
Ẓulmet-i cismi ḳo pür-envār ol

[35a]

ثم قيل لي منبع الزّلال أي أنت منبع الزّلال ومحلّ نبوع الفيض وظهوره شبّه الفيض الإلهي بالزّلال وهو كغراب ماء سريع المرّ في الحلق بارد عذب صافٍ وذلك لأنّ العلم الإلهي كالماء المقطّر من السّحاب في الصفوة والعذوبة وقطع الحرارة والعطش بخلاف العلم الرّسمي فإنه كماء البئر فمن وصل إلى الزّلال استغنى عن الماء الرّاكد المنتن أو الزّعاق فكذا من وصل إلى عين الفيض الإلهيّ استغنى عن العلم

[515] Birinci mısra, Allah'ın ilk olarak nebevî nuru yarattığına işaret eder. Bunun dışında mutlak manada bir nur yoktur. Yani ister görünür hissî olsun isterse gizli manevî olsun tüm nurlar onun nurundan yaratılmış ve onun ruhundan taşmıştır. İkinci mısra her şeyin Allah'a hamd ettiği, O'nu tesbih ettiği ve Peygamberine salât ettiğine işaret etmektedir. Çünkü onların her bir zerresinde nur-ı Ahmedî var. Tefekkür et! Eşyanın tertibinde nihaî nokta akl-ı evvel olan ruh-u Muhammedî'dir. O, en yüce gayb kaleminden levh-i şehadete ilk taşan şeydir. O başlangıçtır ve dönüş de onadır. Onun dönüş yeri Zât-ı vahdaniyye ardından Zât-ı ehadiyyedir -ki o, kenz-i mahfîdir-. Muhakkak iş (emr); zâhir ve bâtın, gayb ve şehadet, evvel ve âhir, başlangıç ve nihâyet, kâb-ı kavseyn ve "ev ednâ"dır. Bunları tecrit et ve bağla!

الاكتسابي ولذا قلّ البحث عن علم الظّاهرعند أهل الباطن فاعلم ذلك فإن قلت كيف يستغنى عن العلم الاكتسابي وعلى الحال لا بدّ منه كما ورد طلب العلم فريضة على كلّ مسلم قلت مرادنا من العلم الاكتسابي هو القدر الزّائد على علم الحال على أناّ لا نقدح في اكتساب العلوم الشرعية وإنه كانت زائدة على قدر الحاجة فعلم الظاهر الشرعي كمال في نفسه كعلم الباطن المرعي ولا قدح فى الكمال الأنسانى وما يؤدّي إليه نعم أنّ السّالك يتجرّد عن جميع الشّواغل أثناء سلوكه فإنّها تعوقه عن الوصول إلى مطلوبه وتزيّد في بعده عن الحقّ[516]

[36a] (2) Naẓm

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Gel beri vird-i dilüñ efḍal-i eẕkār eyle
Ẕikr-i Mevlā-ile defʿ-i ġam u efkār eyle

(2) Niye geldüñ hele bāzār-ı fenāya fikr it
Ṭaleb-i maʿrifeti kendüñe var kār eyle

(3) Ḫāne-i ḳurb-ı İlāhīde diler-iseñ ṣadrı
Cāhil olmaḳdan efendi yüri sen ʿār eyle

(4) Ḫ̌āb-ı ġafletden uyar bülbül-i cānı ṭurma
Gülşen-i ʿışḳ-ı İlāhīde dili zār eyle

(5) Olmasun perde çeşm-i dil ü cān işbu cihān
Ḥaḳḳīyā kendini dīdāra sezā-vār eyle

[36b] Vird-i baʿde (2) ṣalātüʾ-l fecr yevmüʾ-s-süleṣāʾ (3) ḳavlihi teʿālā قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ 517 (4) Maʿlūm ola ki bu āyet-i şerīfede birkaç mebḥaṣ (5) vardur. Evvelkisi budur ki ʿālem-i cemʿe göre Allāhumme māliküʾl-(6)mülk diyen Allāhu teʿālā ve ʿālem-i farḳa göre Resūlullah'dur ṣallallahu (7) ʿaleyhi

[516] Sonra bana zülal membaı denildi. Yani, sen zülal membaı ve suyun kaynayıp açığa çıktığı yerdesin. İlahî feyiz "zülâl"e teşbih edilmiştir. Zülal, membaından hızlıca akan soğuk saf sudur. İlm-i ilâhî temizlik ve tatlılıkta bulutlardan damlayan su gibi olup harareti ve susuzluğu gidermesi açısından kuyu suyuna benzeyen resmî ilimden farklıdır. Zülâle ulaşan kişi durgun ve kirli kuyu suyuna ihtiyaç duymaz. Aynı şekilde ilâhî feyzi gören kişi iktisâbî ilimden müstağni olur. Bu yüzden bâtın ehli arasında zâhir ilmini araştıran azdır. Bunu böylece bil! Şâyet "ilim talep etmek her Müslümana farzdır." sözü varken nasıl olur da iktisabî ilimden müstağni kalınır, dersen cevabım şudur: İktisâbî ilimden kastımız, hal ilminin üzerine eklenen bilgilerdir. Zira biz şer`î ilimleri öğrenmeyi kötü görmüyoruz. Şer`î ilimlerin ihtiyaçtan daha fazla öğrenilmesini (kastediyoruz). Yoksa zâhir şer`î ilimler de bâtınî ilimler gibi kendi başına bir kemal ifade eder. İnsanın kemali ve ona ulaştıran şeyler kötü görülemez. Evet sâlik, sulûkü esnasında kendisini tüm meşguliyetlerden uzaklaştırır. Çünkü bu meşguliyetler onu talep ettiği şeye ulaşmaktan alıkoyar ve Hak'tan iyice uzaklaştırır.

[517] De ki: "Ey mülkün sahibi olan Allah'ım! (Âl-i İmran/26)

ve sellem. Nitekim "ḳul" ḫiṭābı anı işʿār ider. Pes ʿālem-i cemʿe [8] göre Cenāb-ı Nübüvvet'e nisbet ḳavl itmek zenbdür, nisbet-i ʿilm [9] gibi. Nitekim gelür فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ [518] Zīrā Allāhu teʿālāyı [10] bilen fīʾl-ḥaḳīḳa Allāhu teʿālādur. Anuñçün [11] ve istiġfār lezzetin didüġi [37a] ʿilm saña nisbet [2] olınmak ẕenbdür. Zīrā bilen [3] sen degülsin. Pes bu ẕenbi ġafr [4] ve setr eyle ve ʿilmi Allāh'a nisbet ḳıl. Zīrā sen [5] ṣūret-i Ḥaḳḳ'ṣın ve senüñ yüzinden bilen Ḥaḳḳ'dur ve sen [6] dimek maḥżā taʿayyün-i maḥṣūṣa dāʾir bir maʿnādur. Bu cihetden senüñ [7] senligüñ, benüm benligümde maḥvdur. Anuñçün hīn-i mubāyaʿada yedüñ yedullāhdur [8] ve ḥaṣāyı ḫīn-i remyde rāmi Allāhdur ve saña iṭāʿat, baña iṭāʿatdür [9] ve ġazāda ḳātil siz degülsüñüz, belki Allāh'dur. Nitekim gelür: فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللهَ قَتَلَهُمْ [519] ve Ḳurʾān'da ḥattā naʿlem-i maẕhardan [11] olan ʿilmdür ki ẓuhūr-ı ḫāriciyyeye menūṭ [12] ve imtihāna merbūtdur ve illā [13] ẓāhire [37b] göre ḥicāb [2] yoḳdur. Belki her mevṭında [3] eşyā ve anuñ aḥvāli meşhūddur. [4] El-hāṣıl, ʿālem-i cemʿ, mertebe-ʾi cilāʾ ve ʿālem-i farḳ, mertebe-ʾi [5] isticlādur. Yaʿnī insān-ı kāmil ve eşyā yüz-i vechi [6] farḳdur ki bu vechden şuhūd itmekde mezīd cilā vardur. [7] Egerçi her mertebe cilāyı müştemildür. Zīrā eşyāyı ḫalḳ itmezden [8] muḳaddem daḫı Ḥaḳḳ'uñ ẕātı, ẕātına ẓāhir idi, egerçi orada [9] esmā ve ṣıfātuñ ẓuhūrı yoġ-ıdı. Pes esmā ve ṣıfātuñ ẓuhūrıyla [10] olan ẓuhūr, evvelki ẓuhūrdan ziyāde oldı. Zīrā [11] bir ṣūreti āyīnede görmek ile nefsinde [12] görmek bir degüldür. Zīrā kendi nefsinde [38a] görmek fīʾ[2]l-ḥaḳīḳa ʿilme rāciʿdür. [3] Egerçi aña vużūḥ munżamm ise de [4] meselā bir nesne taṣavvur olınduḳdan soñra, ol taṣavvur [5] aḳlı ya keşf-i ḳalbi munżamm olsa daḫı yine keşf hissi andan [6] etemmdür. Anuñçün rüʾyet-i Ḥaḳḳ mertebe-i rubūbiyyete taʿlīk olındı. [7] Zīrā mertebe-i rubūbiyyet şehādet ve mertebe-i ẕāt mertebe-i ġaybdur ve şol ki [8] gelür:

لو كشف لي الغطاء ما ازددت يقينا [520]

Bunda yaḳīnüñ ʿadem-i [9] ziyādesinden keşf ve vużūḥuñ ʿadem-i ziyādesi daḫı lāzım gelmez. [10] Belki yaḳīn yine evvelki yaḳīn iken, vużūh-ı mezīd

[518] Bil ki Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. (Muhammed/19)
[519] (Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. (Enfal/17)
[520] Eğer gayb perdesi açılsa, yakînim ziyadeleşmeyecek. (Hz. Ali)

ḥāṣıl (11) olur. Nitekim dirler ki, cemīʿ-i merātibüñ aṣlı (12) īmāndur ve iḥsān didükleri (13) anuñ merātibinden (14) bir mertebedür. [38b] Yaʿnī anda (2) olan vużūḥ, īmān (3) mertebesinde yoḳdur. Zīrā īmān,(4) ġayb ve iḥsān, şehādetdür. Nitekim ʿilm-i ḳaṭʿī-i Kaʿbe (5) ve ʿayn-ı Kaʿbe birdür. Fe-emmā ʿaynda mezīd-i vużūh vardur. (6) Pes müşāhede, ʿilme rāciʿ degüldür; belki ʿayna rāciʿdür. (7) İşte buradandur ki bir kimse, rüʿyet-i Ḥaḳḳ'ı ʿilm-i naẓarīnüñ mezīd-i (8) vużūḥıdur; ġayri degüldür dise, ol kimsede ṭarīḳ-i keşf (9) ü tecellīden ʿilm-i billāh yoḳdur. Zīrā ʿilm-i naẓarī ne ḳadar vāżıh olsa da, (10) yine ana ʿayn dimezler; belki ʿilm dirler. Zīrā ʿaynda tefāvüt (11) olduġı gibi ʿilmde daḫı tefāvüt vardur. (12) Meṣelā bir mesʾeleyi şākirdün (13) fehm [39a] itmesiyle (2) üstāzuñ fehm itmesi bir (3) degüldür. Belki üstāzuñ ʿilm ve fehmi şākirdden ḳavīdür. Ve bir kimse rüʾyet, muḥāldür, zīrā ebṣārda (4) taḳyīd-i ʿādī vardur dise, ġalaṭ itmiş olur. Zīrā rüʾyet-i(5) ebṣārda olan taḳyīd, emr-i ṭabʿī-i ẕātī degüldür. Bināen ʿalā (6) hāẕā ḳayd izāle olınıcaḳ ıṭlāk ẓuhūr idüp rüʾyet-i Ḥaḳḳ muṭlaḳ (7) ḥāṣıl olur; ve bu maḳāmdandur ki Cenāb-ı Nübüvvet ʿaleyhiʾṣ-ṣalātü veʾs-selām (8) ḥālet-i ṣalavatda ḳafālarından daḫı görilürdi. Zīrā ḥażret-i (9) ilāhiyye, müḥāẕāt ile başarlarında ve vücūdlarında (10) olan ḳaydı mürtefiʿ olurdı. (11) İşte ẕevḳ-ı [39b] ṣaḥīḥ ve başīret-i (2) kāmilesi olan, bu maʿnāyı (3) inkār idemez, belki teslīm eyler ve bunuñla (4) erbāb-ı ḳāl ile aṣḥāb-ı ḥāl arasında farḳ ẓāhir (5) olur. Zīrā ḳāl didükleri, ẓāhir ve resm ve ġayba nāẓır; ve ḥāl (6) didükleri, bāṭın ve ḥaḳīḳat ve müşāhedeye dā'irdür. Bu iki (7) maʿnā meyānında tefāvüt-i ʿaẓīm olduġı ḫod vāżıhdur. İşte (8) mesʾele-i taṣavvuriyyede olan tefāvüti bildüñ ki, ʿilme ve (9) ḳuvvet-i ʿilme dāʾirdür; ʿaynı daḫı aña ḳıyās eyle. Yaʿnī bir kimse bir (10) nesneyi baʿīdden görmekle ḳarībden görmek (11) bir degüldür ve keẕālik çeşminde ʿillet (12) olan ile ḥāddüʾl-[40a]başar ve ṣaḥīḥüʾn-(2)naẓar olanuñ ḥāli (3) berāber olmaz; var imdi ben keşfe (4) irdüm dime. Zīrā belki senüñ keşfüñ ḫayālī veyā (5) müteallik-i umūr-ı süfliyye-i kevniyye ola. Ve keşf-i ḥaḳīḳī odur ki (6) başīret-i kalb-ile veyā müteallik-ı ẕāt u ṣıfāt u efʿāl-i Ḥaḳḳ ola ki buña (7) keşf-i ulvī ve evvelkiye keşf-i süflī dirler ki, ekṣer-i süllāk bu keşf-i (8) süflīde kalup maʿrifet-i ilāhiyyeden maḥrūm olmışlardur. Fe-aʿrif zālik. (9) Ve ikinci mebḥaṣ budur ki, āyet-i meẕkūrede ulūhiyyet (10) taṣrīh olındı. Zīrā mertebe-i

ġayb u şehādetüñ (11) berzaḫiyyetidür. Yaʿnī mertebe-i (12) ṣıfatdur ki [40b] mertebe-i ẕāt (2) u esmāyı cāmiʿdür. Zīrā (3) ṣıfat, mevṣūfla ḳā'imdür ve her ṣıfatuñ (4) bir ism-i maḥṣūṣı vardur. Meṣelā ḥayātda Ḥayy ve ʿilmde (5) ʿĀlim ve ġayrılar gibi; ve bu ism ve ṣıfatdur ki ẕāta āyīne (6) vāḳiʿ olmışdur. Egerçi maḥcūblara göre ẕāta ḥicāb ve perdedür. (7) Zīrā anlar yalıñuz āyīne görürler. Anda cilve-ger olan ṣūreti (8) göremezler. Nitekim niçeler naẓm-ı Ḳurʿān'ı tilāvet eylerler fe-emmā maʿnāsını (9) idrāk idemezler. Maʿ hāẕā naẓm-ı Kerīm maʿnā-yı medlūle āyinedür. (10) İşte eşyā-ile esmā ve esmā ʾ-ile müsemmā daḫı böyledür; (11) ve ism-i Allāh ile ism-i Raḥmān iḥāṭa (12) ve şümūlde gerçi berāberdür; [41a] zīrā ulūhiyyet (2) cemīʿ-i mevcūdāta taʿalluḳ (3) itdügi gibi raḥmet daḫı her şeye vāsiʿdür. (4) Fe-emmā mertebede bir degüldür. Yaʿnī ism-i Raḥmān, mertebeye delālet (5) itmez. İsm-i Allāh ise dāldür. Anuñçün mertebe-i ulūhiyyet dirler; mertebe-i (6) raḥmet dimezler. Pes mertebe-i ulūhiyyet mertebe-i salṭanat gibi olur. Zīrā (7) sulṭān u raʿiyyet ve biri birlerine irtibāṭınca ise ilāh ve māluh ve biri (8) birlerine taʿalluḳ daḫı böyledür ve bu sırr-ı ulūhiyyet ve rubūbiyyetdür ki (9) esmā ve ṣıfātı żabṭ ve niseb ve iżāfeti ḥafz ider (10) ve illa iş ġayri yüzden olur.

[41b] baʿdezā Allāhümme, (2) yā Allāh dimekdür ki mīm ḥarf-i (3) nidādan ʿıvażdur ve ḥarf-i nidā, yaʿnī yā aṣlında (4) nidā-yı baʿīd içündür. Fe-emmā böyle mevāżıʿda (5) ḳarīb, baʿīd menzilesine tenzīl olınur ki, bu tenzīlde ḳarībi (6) iclāl u iʿżām vardur. Maʿ hāẕā mā baʿdi nidā umūr-ı ḫaṭırdandur ki (7) şānına iʿtinā olınur. Yaʿnī itā-yı mülk ve emṣāli Ḥaḳḳ'a müfevveż olan (8) umūr-ı celīledendür, böyle yerlerde ise ḫaṭra tenbīh içün yā istiʿmāl (9) olınur ve mertebe-i ulūhiyyet mertebe-i nisbetden olmaġa yā daḫı dāl (10) oldı. Zīrā nidā, münādīnüñ ṣıfatıdur ki münādāya (11) taʿalluḳ ider ve nisbet didükleri (12) bu isneyniyetdür. Pes [42a] ṣūretde, (2) ʿabdden Ḥaḳḳ'a; ve ḥaḳīḳatde, (3) Ḥaḳḳ'dan Ḥaḳḳ'a nidādur. Yaʿnī nidā bir (4) isimden bir isme nāẓırdur ve illā bir nesne kendi (5) kendine nidā itmez ve māʿnā-yı nidā ki aña refʿ-i savtdur, maʿnā-yı (6) meẕkūra delālet ider; zīrā ismden isme teveccüh olınmadukça refʿ-i ṣavt (7) olmaz. Anuñçün Kaʿbe'de iḫfā-yı ṣavt u

[521] فافهم فقد رمزتُ لك والعاقل يكفيه الاشارة

[521] Artık anlayın, size bunu işaretlerle gösterdim. Aklı olan için işaretler yeterlidir.

ḫafżında nidā olınur; zīrā maḳām-ı (8) eḥadiyyetdür ve bu maḳāmuñ sāʾir fürūʿı ġayri āṣārumuzdadur elḥamdülillāh. (9) Ve üçüncüsi budur ki, mālikü'l-mülk taṣrīḥ olınmışdur ki, mertebe-i (10) ulūhiyyete münāsib olan vaṣfdur. Zīrā mülk, (11) mālik ve memlūk iḳtiżā ider; ulūhiyyet, (12) ilāh ve mālūh (13) iḳtiżā ettigi gibi. Ve [42b] mülk ü taṣarruf (2) fī'l-ḥāḳīḳā Allāhu teʿālānuñdur (3) ve ʿabde nisbet olunduġı mecāzdur. (4) Zīrā ʿabd faḳīrdür ve faḳīr de memlūk-i mülk ü taṣarruf (5) olmaz. Bu maʿnādandur ki Ḳurʿān'da gelür وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ [522] Yaʿnī insān her emirde ḫalīfe-i Ḥaḳḳ ve vekīl-i (7) cenāb-ı Rabb-i muṭlaḳdur. Pes bi'l-ʿaṣale ḥükm-i müstaḫlef ve müvekkeldür. (8) Ḫalīfe ve vekīl de biʾt-tabīʿiyyedür. Anuñçün velī ġanī olsa, (9) mülk Allāh'uñdur dimekle andan zekāt sāḳıt olmaz. Belki (10) Ḥaḳḳ'uñ mālından emr-i Ḥaḳḳ-ıla zekāt virür ki, bu vech-ile (11) aña ġanī denilmez. Zīrā māl, Allāḥ'uñdur. Pes (12) ġanī olan Ḥaḳḳ'dur (13) ve ʿabd-i [43a] faḳīr ḫilāfet-i (2) Ḥaḳḳ-ıla mutasarrıfdur ve ʿabde (3) mużāf olan umūruñ cümlesi böyledür. (4) Egerçi maḥcūblar andan ġāfillerdür. Ve şeyḫ-ile mürīd daḫı (5) böyledür, yaʿnī mürīd, ḫalīfe olsa daḫı yine māl ü ḥāli şeyḫe (6) mużāfdur. Anuñçün şunı şeyḫe temlīk itdüm diyemez. Zīrā ol nesne, (7) evvelden daḫı şeyḫüñ mülkidür ki şeyḫ maẓhar-ı Ḥaḳḳ'dur ve mülk bu cihetden aña (8) nisbet olınur ve illā mülk Allāh'uñ ve mālik-i ḥaḳīḳī Ḥaḳḳ'dur ve biz zamānumuzda (9) bu mesʾele-i daḳīḳayı degme mürīde taʿlīm idemedük. Zīrā ḳābiliyyet (10) ü ḳuvvet-i fehm yoḳdur ve sulṭānuñ tevcīhini temlīk ṣanurlar. (11) Maʿ hāẕā sulṭānuñ berātı aġyāruñ müdāḫalesini (12) ḳatʿ ve yed-i mübṭılesini defʿ (13) içündür [43b] ve illā eger ol (2) nesne aṣlında şeyḫüñ (3) ise mürīd añı bi-tarīḳı'l-ḫılāfe żabṭ (4) ider. Pes mürīd bir nesneyi kendine nisbet itmek (5) şirkdür. Anuñçün Zeyd, Zeyneb'i raḍiyallāhu anhümā Cenāb-ı Nübüvvet'e (6) teslīm itdi ve benüm degül, belki sizüñdür didi. Nitekim Sūre-i Aḥzāb'da (7) meẕkūrdur ve bu bir maḳām-ı hāʾildür ki degme żaʿīf bu maḳāma rāḳī (8) olmaz. Naẓar eyle ki ḥażret-i enṣār raḍıyallāhu anhüm ḫatunlarını taṭlīḳ (9) idüp baʿdeʾl-ʿidde muhācirīn ḥażerātına raḍıyāllahu anhüm tezvīc itdiler. (10) Bu maʿnāya ise kümmel-i evliyādan ġayrisi ḳādir olmaz; niçe ḳādir (11) olur ki, münāzaʿa-i

[522] "...ve sizi üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı maldan, (Allah yolunda) harcayın." (Hadid/7)

nefsāniyye ve ṭabiʿiyye aña māniʿdür. (12) Pes ehl-i tezkiye ʿindinde sehl; (13) ve ġayruñ yanında [44a] ṣaʿbdur; ve şol (2) kimse ki nefsüñ o ṣıfatından (3) fenā bulmamışdur, nefs ü māl ü ḥāl ḳaydına (4) düşmişdür, vel-ʿıyāẕü billāhi teʿālā.

Naẓm

11'li Hece Vezni

(1) Vücūd evṣāfını ʿışḳ odına yaḳ
Bizi yā Rab fenā ehlinden eyle
Bu zehre gönder iḥsānuñla tiryāḳ
Bizi yā Rab devā ehlinden eyle

(2) Ḫazāna irmez ise bāġ-ı ṣūret
Bahār-ı maʿnāyı görmez o elbet
Müyesser eyle ẕāt-ı pāk-i rüʿyet
Bizi yā Rab liḳā ehlinden eyle

(3) Naṣīb it feyż-i raḥmetden zülāli
Çıḳar deryā-yı ḥiḳmetden le'āli
Fenādan ṣoñ saña eyle me'āli
Bizi yā Rab beḳā ehlinden eyle

(4) Kerīmā evliyāya eyle peyrev
[44b] Ġażab ḳılma Raḥīmā ḳullaruñ sev
Nemā vir feyż-i iḥsānuñla nev nev
Bizi yā Rab ʿaṭā ehlinden eyle

(5) Bu Ḥaḳḳī'nuñ ḳabūl eyle recāsın
İrişdür zirve-i ʿarşa duʿāsın
Eger var-ısa ʿafv eyle cefāsın
Bizi yā Rab vefā ehlinden eyle

Baʿdeʾl-işrāḳ (7) bu mışraʿ-ı laṭīf vārid oldı ki ḥˇāba varmak ḫūbdur; (8) ammā ki baʿdeʾl- intibāh. Burada intibah iki maʿnāya maḥmūldür. (9) Biri ṣalāt-ı teheccüd içün menām-ı ḥissīden bīdār (10) olmaḳdur ve biri daḫı ḫˇāb-ı (11) ġafletden [45a] uyanmaḳdur. (2) Pes evvelkiye göre dimek (3) olur ki ḳaylūle itmek, giceyi iḥyā idene (4) göredür. Nitekim ʿādet-i selef-i ṣāliḥīn ve belki sünnet-i (5) seyyidüʾl-mürselīndür ve ḫatemüʾl-evliyāʾ raḍiyallāhü anh buyurmışdur ki (6) sünen-i nebeviyyenün cümlesin iḥyā itdüm hemān bir sünneti benden fevt oldı (7) ve ol sünnet budur ki Cenāb-ı Nübüvvet kerīmesi Fāṭıma raḍıyallāhu anhā ḫānesinde (8) ḳaylūle iderdi benüm ise ḳızum ve dāmādum olup ḫānelerinde ḳaylūle itmek (9) müyesser olmadı. Yaʿnī gerçi ḳızları oldı ve lākin ḳableʾt-tezvīc (10) intiḳāl eylediler. İşte bu taḳrīrden iki (11) fāʾide ḥāṣıl oldı. Fe-efhem (12) cidden. [45b] Ve ḫātemüʾl-evliyādan (2) sünnet-i meẕkūre fevt olmaḳ (3) ġayret-i ilāhiyye bābındandur. Cenāb-ı Nübüvvet'üñ (4) maḳām-ı vesīleye vuṣūli duʿāʾ-yı ümmete menūt olduġı (5) gibi ki bu daḫı bāb-ı meẕkūrdandur. Fe-aʿrif cidden. Ve bundan fehm (6) olındı ki iḥyāʾ-i leyl itmeyenler içün ḳaylūle yoḳdur. Zīrā ḳaylūle, (7) baḳıyye-i menāmı tekmīl ve ḳıyāmdan ḥāṣıl olan fütūrı izāle ve tecdīd-i (8) neşāṭ içündür. Ġāfilde ise bu maʿnā mefḳūddur ve ḫˇāb ḫˇāb (9) üzerine olmaḳ taġlīẓ-i ḥicāb ve tekṣīf-i ṭabʿa bāʾiṣdür. (10) Anuñçün taḳlīl-i ġıdā ve ṣamt ve ḫalvet (11) ve seher ve emṣāli ile riyāżet [46a] ve mücāhede iderler (2) tā ki terḳīḳ-i ḥicāb ile müṭālaʿa-ʾi (3) ʿilm-i ġayb itmek müyesser ola. Nitekim şurūṭuñ (4) baʿżısı *Veṣīletüʾl-merām* nām kitābumuzda meşrūḥdur. (5) Ve ikinciye göre dimek olur ki gerçi menām hissi daḫı ḫoşdur. (6) Zīrā sebeb-i rāḥatdur. Fe-emmā ḫoş olduġı ġafletden bīdār olduḳdan soñradur. (7) Pes şol kimsenüñ ki çeşm-i cānı bīdār olmışdur, aña ne ḫˇāb ḳayusıdur? (8) Belki ḫˇābı terk idüp dīde-i dili īḳāẓa çalışmaḳ gerekdür. Zīrā (9) ẓāhir noksan bulmadukça, bāṭın kemāl ḳabūl itmez. Yaʿnī aḥvāl-i (10) bedeniyye ve umūr-ı cismāniyye zebūn ve żaʿīf (11) olmaġa muḥtācdur. Tā ki ḥālāt-ı (12) ruḥāniyye [46b] ve tecelliyāt-ı raḥmāniyye (2) ġālib ve ḳavī ola. El-hāṣıl (3) ḥisle maʿnā beride cemʿ olmaz ve mücādele-i (4) ḥaḳīḳat izdivāc bulmaz ve maşrıḳ ve maġrib bir araya (5) gelmez. Pes terk ü nistī ehli olmaduḳça vücūd-ı bāḳī ele girmez (6) ve ṭālib maṭlūba irmez ve dīde cemāl-i maḥbūbı görmez.

(7) Naẓm:

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Yā ilāhī ḫ̆āb-ı ġafletden uyar çeşm-i dilüm
Ṣīṣe-i ṣāfī gibi pür nūr ḳıl āb u gilüm

(2) Dūr ḳılma bendeñi hergiz ḥarīm-i ḳurbdan
Dāmen-i maḳṣūda bulsun dest-res tā ki elüm

(3) Feyżüñ ile mezraʿ-ı ḥālüm [47] bula neşv ü nemā
Ḫırmen-i ʿömrümde zīrā yoḳdur aṣlā ḥāṣılum

(4) Düşmişem bu dār-ı ġurbetde ziyāde vaḥşete
Mūnisüm ol rāh-ı vaṣluñda baña göster ilüm

(5) Derd ü miḥnet yayını çün çekmege yoḳ ṭāḳatüm
Bu emānet bārı ucından bükilmişdür bilüm

(6) Ḥaḳḳīyā ṭoġrandı tīġ-ı ġamla baġrum pāresi
Belki her bir pāresi oldı niçe yüz bin dilüm

(10) Vallāhu'l-muʿīn.[523]

[47b]

ورد بعد التهجّد قوله تعالى وله ما سكن في اللّيل والنّهار أى جميع ما اشتمل عليه اللّيل والنّهار وهو المخلوقات كلّها فيسمع دعاءها ويعلم أحوالها وما يتعلّق بها وفيه تنبيه على مقام الحضور والمراقبة وإشارة إلى ما سكن في ليل الذّات وهو صاحب أو أدنى ولذا يقال له الذّاتي وإلى ما ساكن فى نهار الصفات وهو صاحب قاب قوسين ولذا يقال له الصفاتى والّذي يجمع بينهما ذاتي وصفاتي وهو الأكمل لما أنّه ذو الجناحين فإن قلت أليست الصّفة مع الموصوف قلت فرق بين المقامين فصاحب الصّفة محجوب من الذّات عروجاً ومع الذّات نزولًا فالاعتياد الأوّل دون الثّاني ولا يصّح الإرشاد إلّا بعد النّزول فإنّ صاحب قاب قوسين عروجاّ محجوب وصاحب أو أدنى سكران وصاحب قاب قوسين بعد أو أدنى أهل صحو وأهل فرق مقبول لأنّه فرق ثان وإمّا الفرق الأّول ففرق مردود لأنه فرق العوام الغافلين المحجوبين وقوله تعالى ألم نشرح لك صدرك إشارة إلى جمع الجمع أي الجمع بين الجمع والفرق والله الهادي إلى هذا المقام العالي. لا إله إلا الله حرف، لا ليس من حروف النهي في الأصل بل هو حرف من حرفين الّلام والألف وهو إشارة إلى الالتفاف بين الظّاهر والمظهر وتعانقهما بالتجلّي والظّهور فاللام إشارة إلى المظهر في المرتبة الوسطى وهي المرتبة الأرواح النوريّة والألف إشارة إلى المبدأ الأول وأخّر لاوّليّته مرتبة الأرواح بالنّسبة إلى العين الخارجيّ وكان المجموع بمعنى النّفى لأنّ الوجود الكوني بالنّسبة إلى الوجود الوجوبي بمنزلة الظّل من المظلول ولا شكّ أنّه لا وجود للظّل

[523] Allah, en iyi yardımcıdır.

في جنب وجود مظلول بل هو عارض معدوم فاذا لا وجود لما سوى الله في الحقيقة فإن قلت فكان من شأن المقام أن يقال لا موجود إلّا الله قلت لما كان هذا المعنى خفيّا غائبا عن إدراك أكثر العلماء فضلاً عن غيرهم من الأميّين الجهلاء أقيم نفي المعبود بالحقّ غيرالله مقام خفي ما سوى الله فإنّه إذا لم يكن معبود حقيقيّ غيرالله لم يكن موجود حقيقي غيره إذ لا يطاع في الملك الواحد لسلطانين ووجود الرعيّة عند وجود السّلطان لا ينقال بل يجب السّكوت عنه فمن شاهد بنظر الجمع لم يشاهد وجوداً غيرالله ومن شاهد بنظر الفرق لم يعترف بمعبود غيرالله فهو المعبود المقصود الموجود فاعلم ذلك تسلم عن المهالك ثم إنّه لمّا كانت في مقام التوحيد صعوبة جدّاً لم يقل لا إله الّا الذّات الأحديّة بل أثبت مرتبة الألوهية حسبما دلّت عليه الجلالة فإنّ الذّات مستجنة في الغيب وهو الكنز المخفي ولا ظهور لها إلّا في مرائى الأسماء والصّفات ولذا كان متعلّق العلم مرتبة الألوهيّة لا الذّات الأحديّة لأنّ الغيب لا يدركه العقول ولذا عبوديته في مرتبة الألوهيّة وعبودة في مرتبة الألوهـة يعني أنّ العبوديّة في مقابلة الألوهيّة الصّفاتية والعبودة في مقابلة الألوهة الذاتية لأنّ الإنسان مظهر للحقّ فذاته ناظرة إلى ذاته وصفاته ناظـرة إلى صفاته فلا قيام ولا حركة إلّا بالله فافهم جدّا [524]

[524] Teheccüdden sonra Allah Teâlâ'nın şu sözü vârid oldu: "Gece ve gündüzde barınan her şey O'nundur." Yani gecenin ve gündüzün kapsadığı her şey yaratılmıştır. Onların dualarını işitir, hallerini ve onlarla ilgili olan her şeyi bilir. Bunda hazır olma ve murakabe makamına dair bir tenbih ve zâtın gecesinde barınanların "ev ednâ"nın dostu olduğuna dair bir işaret vardır. Bu nedenle ona "zâtî" denir. Sıfatların gündüzünde barınanlar "kâbı kayseyn"in dostudur. Bu nedenle ona da "sıfâtî" denir. O en kâmil olanıdır ve o iki kanatlıdır. Şâyet, sıfat mevsufla beraber değil midir, dersen cevabım şöyle olur: İki makam arasında fark vardır. Sıfatın sahibi yükselerek zâttan gizlenmiştir ve inerek zâtla birlikte olmuştur. Alışılmış olan ikincisi değil ilkidir. İrşad, ancak nüzulden sonra geçerli olur. Çünkü Kâb-ı kavseyn'in dostu yükselirken örtülmüş, "ev ednâ"nın dostu ise mest olmuştur. Kâb-ı kavseyn'in dostu "ev ednâ"dan sonra uyanıklık ehli ve makbul fırka ehli olur. Çünkü o ikinci fırkadır. Birinci fırka ise reddedilmiştir. O gafil ve perdelenmiş avamın fırkasıdır. Allah'ın "Biz senin kalbini açmadık mı?" sözü cem`in cem`ine, yani cem` ile firakın bir araya gelmesine işaret eder. Allah bu yüce makama hidâyet etsin. "Lâ ilahe illallah" bir harftir. Aslında "lâ" nehiy harflerinden değil, o "lâm" ve "elif" harflerinden oluşan bir harftir. O zâhir ile muzhir arasındaki yönelmeye işaret eder. O ikisinin bir araya gelmesi tecelli ve zuhur ile olur. Lâm, orta mertebede -ki o nurî ruhlar mertebesidir- muzhire işaret eder. Elif, mebde-i evvele (ilk başlangıç) işaret eder. Evveliyetinden dolayı haricî göze nispetle ruhlar mertebesinden tehir edilmiştir. İkisinin birleşimi nefy manasına gelir. Çünkü yaratılmış varlık gölgenin, gölgelenen karşısındaki konumunda olduğu gibi vâcibü'l-vücûd'a nispet edildiğinde, hiç şüphe yok ki gölgelenen olmadıkça gölgenin varlığından söz edilemez. Bilakis o araz ve mâdûmdur.
Öyleyse hakikatte Allah'tan başka bir varlık yoktur. Eğer Allah'tan başka mevcud yoktur, diyenin durumu ne olacak dersen, bu mana câhil avâmın ötesinde birçok âlim için bile kapalı ve gizlidir. Hakikatte Allah'tan başka mâbudlar nefyedilir. Allah'ın dışındakiler gizlenir. Öyleyse Allah'tan başka hakiki bir mâbud yoksa O'ndan başka hakiki bir varlık da yoktur. Nitekim bir mülkte iki sultana itaat edilmez. Reâyenin varlığı sultanın varlığına bağlıdır. Ona karşı çıkılamaz bilakis sukût etmek gerekir. Bunlar birlikte düşünüldüğünde Allah'ın varlığından başka bir varlık müşahede edilemez. Kim firak nazarıyla müşahede ederse Allah'tan başka kastedilen mevcut bir mâbud bulamaz. Bunu bil ki helak eden şeylerden kurtulasın! Sonra tevhid makamında ciddi bir zorluk vardır. Kim Lâ ilahe illa'z-zât el-ehadiyye derse celâletin delalet ettiği kadarıyla uluhiyet mertebesini tespit etmiş olur. Çünkü zat gaybda gizli olup O, Kenz-i mahfîdir. Esmâ ve sıfatı dışında o zahir değildir. Bu nedenle ilimle ilgili olanlar ulûhiyetle irtibatlıdır. Yani ubudiyet, sıfâtî uluhiyet mukabilidir. Ubûdet ise ulûhet-i zâtiyyenin mukabilidir. Çünkü insan hakkı izhar eder. Zâtı zâtına nâzırdır. Sıfatı sıfatına nâzırdır. Kıyâmı ve hareketi ancak Allah'ın izniyledir. Bunu iyi anla!

[50a] (4) Naẓm

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

(1) Ẓuhūr-ı ẕāta esmā oldı mirʾāt
Görinmezdi bu mirʾāt olmasa ẕāt

(2) Egerçi āyīne yüz biñ görinür
Velī yüz birdür añda iki heyhāt

(3) Bu vaḥdet cāmını nūş eyleyen dil
İder mi vaḥdet içre keṯret iṯbāt

(4) Taʿayyün çeşm-i cāna oldı perde
Egerçi gösterür sırrını āyāt

(5) İrilmez ʿayna ʿāşık olmayınca
Ṭutalum Ḥaḳḳīyā ʿilm ola ḳat ḳat

[50b] Naẓm

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) Geçer sivādan içenler şarāb-ı tevḥīdi
İrer ṣafāya bulan feyż-i nāb-ı tevḥīdi

(2) İdāre eyleyen enfās-ı pāk-i ʿāşıkdur
Hevā-yı Hū'da bugün āsiyāb-ı tevhīdi

(3) Muḳaddem olmasa ger iʿtiḳād-ı vaḥdet-i Ḥaḳ
Niçe açardı bu dil ḳuflı bāb-ı tevhīdi

(4) Gelür mi ḫāṭırına ẕerre deñlü şirk-i vücūd
Şuhūd-ı Ḥaḳ bilen āḫir meʾāb-ı tevḥīdi

(5) Ḳonılsa cümle-i aʿmāl-i ḫayr mīzāna
Aġır çeker yine keffe ṣevāb-ı tevḥīdi

(6) Ḳıyās eyleme zinhār ġayra ey Ḥaḳḳī
Bu bezm-i maʿnāda şol feyż-yāb-ı tevḥīdi

رسم لي ليلة الأربعاء بخطّ غليظ قوله ألم يأن لك أن تؤمّ أي قد حان لك أن تؤمّ إمامة ظاهرة وباطنة وكلّ من هاتين الإمامتين قد أشرفا إليها في بعض كتبنا والأوجب كتم الأسرار وإخفاء الأحوال فإنّ الأمر سوآء كان أنفسياً أو آفاقيّاً إذا لم يكن وقت ظهوره يجب ستره على أنّ بعض الأسرار لا يفشى

إلى آخر العمر فإنّ: العهد مأخوذ على الكتم سواء كان أهالي الزّمان على صفة القبول أوعلى وصف الردّ والله السّتّار وبأخلاقه يتخلّق الأخيار ويجري الخلف على سيرة السّلف واعلم أنّ عالم الآفاق قد لا يطّرد مع عالم الأنفس فقد كان في آخر المائة الأولى وأوّل المائة الثانية من يحدّد الدّين في باطنه ولم يظهر في الظّاهر من آثار العدل والنّظام إلّا القليل اللهمّ إلّا أن يكون في ناحية أخرى وقلّما يتّفق النّظام ظاهراً وباطنا كما في أزمنة الخلفاء الإثنى عشر فإن قلت كيف يفسد الظّاهر مع صلاح الباطن قلت ألا ترى إلى المريض فإنّ الانخراف إنّما هو فى المزاج لا في الرّوح فإنّه بريء من الانخراف بل كلّما ضعف الظّاهر قوي الباطن ولله تعالى أقطاب في الأرض في كل عصر من الأعصار وهم على ضدية أخلاق أهل العصر فإنّ النّاس كلّما انغمسوا في الشّهوات وغاصوا فى بحر الهوى ازداد مجاهدات أهل الهدى ورياضات أرباب العفة بطريق المقابلة فإنّهم على مضادّة للجمهور دائما ولولا ذلك لزال الرّوح عن الجسد وخرب البدن بفقد الفيض والمدد ونعم ما ينقل من لقمان رضي الله عنه أنّه لمّا قيل له من أين تعلّمت الأدب قال في جوابه من تارك الأدب وقال بعض مشايخ المغرب أعلنوا ذكر الله وطاعته إذا رأيتم الفسّاق يعلنون المعاصي وهو كلام حقّ وقول صدق وإن كان لا يهتدي إلى سّره أهل الباطل والكذب ولذا يمنعون عباد الله من الأذكار والطاعات ويزعمون أنّهم على هدى من ربّهم في ذلك كلاّ بل هم على هوى من النفس وضلال من الشيطان أولئك الّذين لعنهم الله فأصمّهم وأعمى أبصارهم يعني إنّ الإصمام والإعماء من آثار لعنهم وطردهم من مقام القرب فهم أبالسة في صور الأناسّي فوجب على عباد الله الصالحين أن لا يستمعوا إلى أقوالهم ويتعوذوا بالله من سوء أفعالهم لأنّ المهدي لا يستمع إلى الدجّال وإن موسى لا يصغي إلى فرعون وإن المحمّدى لا يلتفت إلى مثل أبي جهل ومن الله التّثبيت على قدم التوحيد ومنه التأييد في كلّ آن جديد[525]

[525] Çarşamba gecesi (Hz. Peygamber'in), "Senin insanlara önderlik etme zamanın gelmedi mi?" sözü kalın bir hatla benim için yazıldı. Yani, senin zâhirî ve bâtınî bir imametle önderlik etme zamanın gelmedi mi? Her iki imamet de bazı kitaplarımızda ele alınmıştır. Ancak yapılması daha doğru olan sırların tutulup ahvâlinin gizlenmesidir. Çünkü bu iş enfusî ve âfâkî olarak eşittir. Eğer zuhur etme vakti gelmediyse gizlemek gerekir. Bazı sırları da ömrün sonuna kadar açığa çıkarılmaz. Zira, ahit gizlemek üzere alınır. Kendi zamanında yaşayanlara kabul ve red sıfatları konusunda da aynı şey geçerlidir. Allah settârdır, iyi olanlar O'nun ahlakıyla ahlaklanır. Sonra gelenler öncekilerin yolunu takip eder. Bil ki! Âfâkın âlimi enfüsün âlimiyle aynı anda bulunmayabilir. Birinci asrın sonunda ve ikinci asrın başında dinin bâtınını tahdit eden zâhirde adalet ve nizam için -bazı istisnalar hariç- bir şey yapmadı. Ancak bir köşede nadiren -on iki halife döneminde olduğu gibi- nizamla zahiren ve bâtınen ittifak etmiştir. Bâtın sağlam olduğu halde zâhir nasıl bozulur, dersen, hastayı görmüyor musun? Ondaki bozukluk bedenindedir, ruhunda değil. Çünkü ruh bundan uzaktır. Bilakis zâhir her zayıfladığında bâtın kuvvetlenir. Tüm asırlarda Allah'ın yeryüzünde kutupları vardır. Onlar kendi zamanlarından yaşayanların ahlakının zıddı üzeredir. Çünkü insanlar şehvetlerine uymada aşırıya kaçtıkları ve heva denizine daldıkları zaman hidâyet ehlinin çabaları ve iffet ehlinin riyazâtı artar. Onlar dâima çoğunluğun karşısında yer almıştır. Böyle olmasaydı feyiz ve yardımı kaybettiği için ruh bedenden ayrılır ve beden harap olurdu. Lokman'dan (r.a.) aktarıldığına göre, edebi nereden öğrendiği sorulunca, "Edepsizlerden öğrendim" cevabını vermiştir. Bazı mağrib âlimleri, günahını açıktan işleyen fâsıkları gördüğünüzde, Allah'ı zikretmeyi ve ibadetleri açıktan yapın, derler. Her ne kadar bâtıl ve yalan ehli bunun sırrına erişemeyip Allah'ın kullarını zikir ve ibadetlerden alıkoysa da bu hak bir kelam ve doğru bir sözdür. Onlar bir de Rablerinden bir hidâyet üzere olduklarını iddia ederler. Bilakis onlar nefislerinin hevası ve şeytanın saptırması üzeredir. Onlar Allah'ın lanet edip kulaklarını sağır, gözlerini kör ettiği kimselerdir. Bunun manası onların âsâra karşı sağır ve kör olmasıdır. Onlara lanet etmesi de kurbiyet makamından

[53a] (5) Naẓm

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) Ḥamdülillāh ki olup fażl-ı mezīd
Ehl-i tevḥīdi eyledi teʾyīd

(2) Eyleyüp ehl-i dile refʿ-i livāʾ
Çıḳdı eflāke ṣadā-yı tevḥīd

(3) Meclis-i ünse geldiler ʿuşşāḳ
Oldı vaḥşetle ehl-i zühd ṭarīd

(4) Ḫānkāh-ı ṭarīḳat-ı ʿulyā
Her ʿaṣırda binā olındı cedīd

(5) Ḥaḳḳīyā aġlamaz erbāb-ı dil
Belki her demde ider yüz biñ ʿıyd

[53b] Ḳavluhu teʿālā (2) فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا [526] (3) Yaʿnī Cibrīl, Meryem'e ʿaleyhimü's-selām ṣūret-i (4) beşerde temeṩsül idüp ve nefḫ-i rūh eyleyüp ol (4) nefḫden ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhisselām tekevvün eyledi. Çünki vücūd-ı ʿĪsā (5) şehvet-i ṭabīʿiyyeden olmadı, belki ṣūret-i beşerde temeṩsül bābından (6) oldı. Lā-cerem ṭabʿiyyet üzerine ġalebe ile ḳıyām buldı ve aṣlı rūh (7) olmaġ-ıla iḥyā-yı mevtī ḳıldı. Zīrā rūḥānīnüñ eṩeri ḥayātdur. Bu cihetden (8) Sāmirī, maʿdenüʾl-ḥayāt olan Cibrīl'üñ eṩer-i fersinden bir ḳabża (9) turāb aḫz idüp taṣvīr itdügi ʿicl üzerine (10) remy idicek, ol ʿicl ḥayāt (11) bulup andan huvār (12) sādır [54a] oldı. (2) Ve ḥayāt-ı ḥaḳīḳiyye ġālib (3) olan efrāduñ ḥāli daḫı böyledür, (4) yaʿnī anlaruñ eṩerleri daḫı ḥayātdur. Nitekim marīż (5) üzerine nefḫa itdükde ḥayāt-ı tāze ḥāṣıl olur. Egerçi (6) fīʾl-ḥaḳīḳa nefes Allāhü teʿālānuñdur. Anuñçün aṣḥāb-ı enfās olanlar, nefesi (7) kendilerinden bilmezler; belki nefes-i Ḥaḳḳ olmaḳ üzre nefḫa iderler, belki nāfiḫ daḫı Ḥaḳḳ'dur. (8) ʿAbdüñ meyānında hemān bir maḥalliyyeti vardur ve bu

onları kovmasıdır. Nihâyetinde onlar insan şeklinde iblislerdir ki Allah'ın salih kulları onların sözlerini dinlememeli ve onların kötü fiillerinden Allah'a sığınmalıdır. Çünkü Mehdî, deccali dinlemez, Musa Firavun'a kulak asmaz, Muhammedî de aynı şekilde Ebû Cehil'e dönüp bakmaz. Tevhid üzere sabit kalmayı ve her an teyit etmesini Allah'tan (niyaz ederiz).

[526] "...ona tam bir insan şeklinde görünmüştü." (Meryem/17)

mertebeler ṣıbġ-ı maʿnevī ile ḥāṣıl (9) olur. Anuñçün himmet didükleri nesne, herkesden teʾsīr itmez. Naẓar eyle (10) ḥāl-i Zekeriyyā'ya ʿaleyhisselām, ḥāl-i Meryem'e naẓar idüp, (11) bāṭını ol ḥāl-ile münṣabiġ olmaġ-ıla Ḥażret-i (12) Yaḥyā'ya ʿaleyhisselām, ol (13) vech-ile ʿulūḳ [54b] vāḳiʿ olmaġ-ıla, (2) bi-ḥasebiʾs-sereyān Yaḥyā daḫı (3) meşreb-i heybet ve celāl üzerine ẓuhūr (4) itdi. Anuñçün giryān olup gezer ve aṣlā gülmezdi. (5) Meşreb-i ʿĪsā ise, aña muḫālif idi ki meşreb-i üns ve cemāl (6) idi. Ve her nebī ve velī ki ʿāleme geldi, meşreb-i maḥsūṣ üzerine taʿayyün (7) buldı ve kemāl-i iʿtidāl Cenāb-ı Nübüvvet'e ṣallallāhü ʿaleyhi ve sellem maḫṣūṣ oldı. (8) Anuñçün efḍalüʾl-enbiyāʾ ve ekmelüʾl-mürselīn dinildi. Buradandur ki ẕirve-i (9) cennet-i ʿadn olan maḳām-ı vesīleye vusūl-ile imtiyāz-ı tām buldı (10) ve ṭūbā daḫı Muḥammediyyüʾl-maḳām olup ġurfe ehli cennete (11) andan birer nihāl taḳsīm olındı, dünyāda (12) bi-ḥasebiʾl-ḥālāt maʿārif-i ilāhiyye (13) taḳsīm olınduġı [55a] gibi. (2) Ve bundan fehm olındı ki (3) ẓāhir bir olduġı gibi, maẓhar daḫı (4) birdür ki ṣāʾir muẓāhir anuñ ṣuʿbeleridür; (5) nücūm-ı zāhire ḳamerüñ ṣuʿbeleri olduġı gibi.

Naẓm

Feʾilātün Mefāʿilün Feʾilün

(1) Ay yüzüñ pertevidür ġıbṭa-i māh
Dir gören rūyuñı Allāh Allāh

(2) Ne Süleymān ne Yūsufʾa oldı
Saña erzānī olan ʿizzet ü cāḥ

(3) Ravżaña yüz sürer nesīm-i ṣabā
Dil olup medḥüñ ider tāze giyāh

(4) Özge miʿrāc-ı berīn itdüñ kim
Ḥaḳ'a Ḥaḳ oldı yanuñca hem-rāh

(5) Aġladı fürḳatüñle rūy-ı zemīn
Gül-i ṣadberg itdi yüz biñ āh

(6) Ḥaḳḳī-yi mücrime şefāʿat ḳıl
Tā yüzinden yuna bu gerd-i günāh

[55b] **Rüʿyet**. (2) Maʿlūm ola ki rüʿyet ile (3) ʿilm arasında farḳ vardur ki, her rüʿyet (4) merʿīnüñ bi-ṭarīḳiʾl-iḥāṭa ʿilmini iḳtiżā itmez. Anuñçün (5) Ḳurʿan'da gelür: لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ [527] Yaʿnī ebṣār, Ḥaḳḳ'ı görse de (6) yine iḥāṭa itmez; zīrā Ḥaḳḳ teʿālā muḥīṭdur, muḥāṭ ve maḥṣūr degüldür. Bu cihetdendür ki (7) bir nesneyi insān görüp ṭururken yine ʿilmi anı iḥāṭa itmez ve künhi (8) ile bilmez ve illā kendi nefsini daḫı bilmek lāzım gelür, maʿ hāẕā kendi (9) vücudını görür ve lākin aña ʿilmi baʿżı levāzım ve ʿavārıż-ıladur; yoḫsa (10) ḥaḳīḳati ile degül. Anuñçün baʿżı kibār

من عرف نفسه فقد عرف ربّه [528] (11) maḳālesini şarṭıyye ṣūretine ḳoyup

لكنّه لم يعرف نفسه فلم يعرف ربّه [529] dimişlerdür. Pes (13) menfī olan künh-i maʿrifetdür (14) yoḫsa [56a] baʿzı (2) levāzım-ıla maʿrifet (3) degül. Ve illā insān cāhil-i muṭlaḳ (4) olmaḳ lāzım gelür; neʿam, cāhil olması māsivāya (5) göredür. Nitekim اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا [530] āyetinde ẕāhib (6) olmışlardur. Pes bu cehūliyyet māsivāya taʿalluḳ idicek zulūmiyyet (7) daḫı nefse taʿalluḳ ider ve nefse ẓulm odur ki, hevāsı mevżıʿına hüdā, ve baʿdī (8) maḥalline ḳurb, ve mecāzı yerine ḥaḳīḳat, ve ḫalḳıyyeti maḳāmına Ḥaḳḳīyyet vażʿ olına. (9) Ve bir ẓulm-ı nefs daḫı vardur ki, bu meẕkūruñ muḳābilidür. Nitekim ʿāṣī olan (10) kimseye, kendi nefsine ẓulm ider dirler; zīrā vebālini çeker ve andan zaḥmet (11) görür. Ve rüʿyetüñ bir maʿnāsı daḫı budur ki gördügi (12) nesneyi teşḫīṣ ve temyīz eyleye. Meṣelā pādişāhı (13) tebdīl-i cāmede görmek-ile (14) hey'et-i muʿtādesi [56b] üzere görmek (2) berāber ola ve illā ana müşāhede (3) dirler. Pes her müşāhede rüʿyet olmaz. (4) Anuñçün Ḥaḳḳ teʿālānuñ cemīʿ ḫalḳ, āṣār u envārını görürler; (5) ve lākin ḫavāṣṣ olanlar hem görürler ve hem bilürler. ʿAvāmm olanlar ise (6) görürler ve lākin bilmezler, ve bu maḳāma ḳarībdür ki baʿżı ʿulemā (7) ʿaḳılla baʿżı meṣāʿil iṣbāt ve taḥḳīḳ itmişlerdür ki, ḥaḳāʿika (8) muvāfıḳdur, velākin keşfe muḳārin olmaduġı cihetden min-vecih (9) mecrūḥdur. Ehl-i ḥaḳāʾik ile Muʿtezile meyānında olan (10) baʿżı muvāfaḳat gibi ki burada ḳaleme gelmez. Güyā (11) رمية من غير رام [531] keyfemā ittefaḳ (12)

[527] "Gözler O'nu idrak edemez." (el-En'am/103)
[528] Nefsini bilen Rabbini bilir.
[529] Nefsini bilmeyen Rabbini bilmez.
[530] "o çok zalimdir, çok cahildir." (Ahzab/72)
[531] "Kazara, şans eseri" anlamına gelen bir deyim.

ḳabīlinden olur, (13) aña [57a] ise iʿtibār (2) yoḳdur. İşte mürşide (3) muḳārenet ve insān-ı kāmile ḫidmet (4) müşāhede ve rüʿyetün mecmūʿını taḥṣīl içündür. (5) Zīrā mübtedī aʿmā gibidür ki, başīreti küşāde olmaġa (6) ʿilāca muḥtācdur ve ḫīre-çeşm bī-kehhāl rūşenā olmaz, çünki bī-başardur. (7) Deryāda māhī gibidür ki, ṣu içinde ṣuyı görmez ve bilmez ve "ṣu ḳandadur?" diyü (8) ṭaleb ider. Ey niçe müflisler ḫānelerinde defīne var-iken bilmezler ve żarūret (9) çekerler ve meşhūrdur ki Sulṭān Maḥmūd-ı Ġaznevī bir sāʿile bir maṭbūḫ tavuḳ (10) içinde beş yüz filori irsāl ider. Sāʿil daḫı ol tavuġuñ (11) ḳolun ve ḳanadın ekl idüp beş yüz filoriye (12) müştemil olan gövdesin bilmeyüp (13) iki dirheme beyʿ (14) ider. [57b] İşte cehlüñ (2) ġāyeti budur. Pes ʿilm maḳbūl (3) ve cehl maḳbūl lāzımdur. Fe-aʿrif cidden.

(4) Naẓm

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

(1) Bildüñ mi kendi ẕātuñı ey bī-ḫaber nedür
Dürc-i vücūd içindeki dürr ü güher nedür

(2) Mihmān iken bu ḫāne-i dilde cenāb-ı Ḥaḳ
Ya Ḥaḳ'a firār-ıla bu emr-i sefer nedür

(3) Sāliklerüñ sülūkine encām var mıdur
Tā ġāyetinde ehl-i dile müsteḳar nedür

(4) Miḥrāb-ı maʿrifetde imām olduñ ise ger
Oṣmān nedür [ü] bildüñ efendi ʿÖmer nedür

(5) Taḫmīr-i ṭıynete neden el urdı ḳabżateyn
Bu nefʿ içinde ādeme bunca żarar nedür

(6) Ḥaḳḳī ṣafā-yı ḫāṭırı gör āyineye [58a] baḳ
Şimdengirü derūnuñ içinde keder nedür

Ḳālallāhu sübḥānehu (4) ve tevellā ʿanhum, Ḥażret-i Yaʿḳūb ʿaleyhisselām iḥvān-ı (5) Yūsuf'dan baʿżı sū-i ḫaber işitdükde, anlardan iʿrāż (6) ve Beytüʾl-ḥazen'e iḳbāl eyledi وَقَالَ يٰٓاَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ [532] ve didi ki (7) "Ey benüm Yūsuf üzerine eşedde ḥüznüm, gel ve ḥāzır ol; zīrā vaḳtüñdür." *Suʾāl* olınursa ki, (8)

[532] "ve, "Vah! Yûsuf'a vah!" dedi." (Yusuf/84)

Mışır-ıla arż-ı Kenʿān arası sekiz merḥale yir iken, Yūsuf kendini pederine ne ʿaceb taʿrīf (9) itmedi? *Cevāb* budur ki, bu maḳām gerçi ẓāhiren ḳaṭʿ-ı raḥm gibi görinür. (10) Fe-emmā وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْرِيّ [533] mūcebince Yūsuf ol muʿāmeleyi (11) ḳaṣden itmedi, belki meʿẕūn olmaduġından (12) nāşī idi. Pes muḳteżā-yı (13) emr [58b] ü ḥikmet üzerine (2) cārī oldı ve enbiyā (3) vü evliyānuñ bu maḳūle umūr-ı ḫafiyyesi (4) vardur ki, orada ḳıyās-ı ʿaḳlī temeşşī itmez. Bu (5) cihetden sükūt lāzımdur ve ḥażret-i Süleymān'uñ ʿaleyhisselām (6) ṭaleb-i mülkde لَا يَنْبَغِي لِاَحَدٍ مِنْ بَعْدِيّ [534] didügi daḫı ḳabīl-i meẕkūrdandur. (7) Zīrā bu maʿnā dāʿiyye-i Süleymāniyyeden nāşīdür; menşeʾ-i dāʿiyye ise (8) ilḳāʾ-i ilāhīdür. وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ [535]ve Yaʿkūb'uñ dīdeleri (9) bükāyı mūceb olan hüzndden mübeyyeż oldı. Zīrā gözde yaş (10) mütekerrir olduḳda, sevād-ı ʿaynı beyāżā ḳalb idüp (11) ʿāmāya sebeb olur. Nitekim Ḥażret-i Şuʿayb (12) ʿaleyhisselām maḥabbet-i İlāhiyyeden [59a] ziyāde (2) giryān olup āḫir ʿāmā (3) oldı; ve lākin ḥażret-i Yaʿkūb فَارْتَدَّ بَصِيرًا [536] mūcebince merdūdüʾl-baṣar olduġı gibi, Şuʿayb (5) daḫı bīnā oldı. Pes Şuʿayb ve Yāʿkūb'ı ʿāmā-ile vaṣf itmek (6) müddet-i maʿlūmīye göredür, ebedī degül. *Suʿāl* olınursa ki "Yaʿḳūb'uñ bükāsı (7) ʿacebdür; zīrā Yūsuf içündür. Şuʿayb'uñ bükāsı gibi maḥabbet-i ilāhiyye üzerine mebnī (8) degüldür." *Cevāb* budur ki, "Bükā-i Yūsuf, ṣūretā firāḳ-ı Yūsufa dāʾirdür. Fe-emmā (9) maʿnāda firāḳ, müşāhede-i cemāl-i ilāhiyyeye nāẓırdur. Zīrā Yūsuf (10) muẓāhir-i cemāl-i muṭlaḳdan bir maẓhār-ı ekmel idi. (11) Pes maẓharı fıkdān itmek fıkdān-ı (12) şuhūdīyi müstelzim (13) oldı [59b] ve Cenāb-ı Nübüvvet'üñ (2) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ferzend-i (3) kirāmları İbrahīm'üñ raḍıyallāhu anhu firāḳı (4) üzerine maḥzūn ve giryān oldukları daḫı mevṭın-ı (5) beşeriyyetüñ ḥükmi olduġından māʿadā esrār-ı ḫafiyyeyi müştemildür ki (6) vuḳūfı ḫavāṣṣ-ı nāsa mevḳūfdur." فَهُوَ كَظِيمٌ [537] Pes Yaʿkūb, evlādı (2) üzerine ġayẓdan memlū olup ol ḥāli ḳalbinde imsāk eylemişdür. Ḥattā ʿāmāsınuñ bir vechi daḫı bu maʿnā idi. Yaʿnī evlādı, firāḳ-ı Yūsuf'a (3) sebeb olmalarıyla anlaruñ yüzlerine naẓar

[533] "…Bunları ben kendi görüşüme göre yapmadım." (Kehf/82)
[534] "...benden sonra kimseye lâyık olmayacak." (Sad/35)
[535] "...ve üzüntüden iki gözüne ak düştü." (Yusuf/84)
[536] "... gözleri açılıverdi" (Yusuf/96)
[537] O artık acısını içinde saklıyordu. (Yusuf/84)

itdükçe ḥüzni efzūn (4) olurdı. Pes bu maʿnā aʿmā olmasın iktiżā itdi (5) ve enbiyāda aʿmālar olduġı gibi İsḥaḳ ve Yaʿkūb (6) ve Şuʿayb gibi eşrāf-ı Ḳureyş'de (7) daḫı [60a] vardı. (2) ʿAbdulmuṭṭalib ve Ümeyye (3) ve Zehre ve Muṭʿım gibi ve ṣaḥābede (4) bisyārdur. ʿAbbās ve İbn ʿAbbās ve Ḥassān ve İbn (5) Ümmü Mektūm ve İbn ʿAmr ve ʿAḳīl ve Saʿd bin Ebī Vaḳḳāṣ ve Cābir ve emsāli (6) gibi raḍıyallāhu anhum; ve ḫaberde vārid olmışdur ki ibtidā vech-i Bārī teʿālāya naẓar (7) idenler aʿmālardur. Zīrā dünyāda naẓardan ḥırmānları teḳaddüm-i rüʿyetlerini müstelzimdür (8) ve bunda işāret vardur ki, ʿayn-ı kevnī fenā bulmaduḳça şühūd-ı cemāl-i muṭlaḳ (9) ḥāṣıl olmaz ve ʿindeʾl-imtiḥān teʾessüf ve bükā emr-i iḥtiyārī degüldür. (10) Belki teveccüh-i celālüñ muḳteżāsıdur. İşte ʿārifler böyle (11) derd-ile giryān gelüp giryān giderler ve böyle (12) olduḳları maḳāmāt-ı (13) ʿāliyyedendür. [60b] Baʿdeẕā (2) dem-ile bükā itmek ʿālem-i (3) ṭabiʿīye müteʿallik olan evṣāfdandur. (4) Pes ervāḥuñ bükāsı ṣuver-i aṣliyyeleri üzerine (5) olduḳça bilā demdür. Eger ṣuver-i cesediyyede temessül iderlerse, (6) bi-ḥükmiʾṣ-ṣure demle bükā iderler. Zīrā demle bükā itmek, ṣūret-i (7) ṭabiʿiyyenüñ levāzımındandur ve bundan ẓāhir olur ki Cibrīl'üñ ʿaleyhisselām (8) ṣūret-i Aʿrābīde ve Diḥye'de temessülleri cemīʿ eczā'-i insāniyye ile (9) temessüli mücebdür. Fe-efhem cidden. Ve ḥadīsde gelür ki Cebrāʾīl ve Mīkāʾīl (10) Ḥaḳḳ teʿālānuñ mekr-i ḫavfından bükā iderler. Yaʿnī eger temessül ḥālinde (11) bükā iderlerse demle ve illā bilā-demʿ bükā (12) iderler ve ḥadīṯ-i merfūʿda [61a] gelmişdür ki semāya (2) ʿurūcumda arż benüm firāḳumdan (3) aġlayup anuñ yaşından āṣaf didükleri (4) ot bitdi. Yaʿnī şol ot ki sirke ile (5) ekşisin iderler. Ve ḫīn-i ʿurūcda ʿarḳaları vech-i arża (6) düşüp andan ḳırmızı gül bitdi; ve ʿulemā dimişlerdür ki "Bu maʿnā Cenāb-ı (7) Nübüvvet'üñ min ʿindillāh ikrām olunduġı feżāʿil-i keşīre ve celīleden emr-i yesīrdür. Zīrā (8) Ḥaḳḳ teʿālā ʿindinde rifʿat-i menzileti ve ʿuluvv-i mekāneti ve ʿaẓmü'ş-şānı vardur (9) ve bu maḳāmdandur ki gül ve emsāli rāyihādār nesneler şemm olunduġı vaḳtde (10) maʿnā-yı meẕkūrı müṭālaʿa idüp ṣalavāt-ı şerīfe (11) getürmek gerekdür.

اللهم صل على سيدنا محمد الذي عظم عندك وامتلا من علمك صدره [538]

[538] Allah'ım, senin için büyük olan ve göğsünü senin ilminle dolduran efendimiz Muhammed'e salât eyle.

[61b] Naẓm

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Ruḫ-nümā-yı Muṣṭafā-yı ḫūbdur dīdār-ı gül
Kim derinden derleyüp gösterdi yüz ruḫsār gül

(2) Ḫār ḥavli var-dur[ur] cism-i güle bu bāġda
İtmesün tā dest-i ḳahr-ı rūzigār āzār-ı gül

(3) Şemm-i būy-ı cānfezā-yı ḫażret isterseñ dilā
Mevsim-i gülde çü bülbül olagör var yār-ı gül

(4) Sīm-i eşki vir derūn-ı gülden al ḫāliṣ zeri
Ger ticāret-cū iseñ pür-sūddur bāzār-ı gül

(5) Ḥaḳḳīyā teʿs̱īr-i sırr-ı ṣıbġatullāh olmasa
Reng virmezdi bu deñlü rūy-ı āteşbār-ı gül

[62a] Baʿdez̲ā (2) ervāh-ı cüzʾiyyenüñ vālidi (3) rūḥ-ı küllīdür ve evlāduñ vālide olan (4) ḥanīninden, vālidüñ evlāda meyl ü iştiyāḳı (5) ziyādedür. Zīrā şeyüñ kendi nefsine ḥanīni bābındandur. (6) Şol cihetden ki vālid, evlāddan degüldür; fe-emmā evlād, vāliddendür. (7) Fe-efhem cidden. İşte bu sırra bināendür ki, vālid ve evlād meyānında (8) biri birine arzū ve iştiyāḳ vardur ve firāḳdan müte'ellim olup (9) āhdan ġayrı giryān olmaḳ daḫı iḳtiżā itmişdür. (10) Vāy aña ki aṣldan dūr ola (11) ve vaṭandan inḳıtaʿ (12) bula. [62b] Ḥadīs̱-i (2) ḳudsīde gelür ki الصوم لي وأنا أجزي به [539] Maʿlūm ola ki ṣavm,(4) Ṣamedāniyyet didükleri ṣıfatdur ve bu mertebe fī'l-ḥaḳīḳa (5) Allāhu teʿālāya maḫṣūṣdur ve lākin ʿabdüñ bu ṣıfatda medḫali (6) vardur; şol cihetden ki ṭaʿām u ġıdādan imsāk ider; egerçi (7) fī'l-ḥaḳīḳa istiġnāsı yoḳdur. Zīrā nefs-i ḥayvāniyye ve nebātiyyesi (8) ġıdā-ile ḳā'imdür. Ve şol kimseler ki, cezbe-i ḳaviyye yüzinden terk-i (9) ġıdā itmişlerdür, emr-i ʿārıżladur, Ebū ʿİḳāl-ı Maġribī gibi ki (10) dört sene meczūb olup ifṭār (11) itmedi ve imsāk üzerine (12) teveffī [63a] itdi (2) ve Ḥażret-i İdrīs'üñ ʿaleyhisselām (3) mezīd-i riyāżetde ḥāli maʿlūmdur ki (4) on altı sene ekl ve şurb ve menām itmeyüp bi'l-āḫere (5) rūḥāniyyāta mülteḥıḳ ve ehl-i melekūta muttaṣıl oldı ve cezā-yı ṣavm (6) z̲āt-ı Ḥaḳḳ'a nisbet olınmaḳ

[539] "Oruç benim içindir, onun mükafatını ben veririm."

şānına mezīd-i ihtimāma bināendür. Ve bundan (7) ẓāhir olur ki ecr-i ṣavm, ḳıyāmetde ḫuṣamāya defʿ olınmaya. Egerçi baʿż-ı (8) ʿulemāʾ defʿ olınur dimişdür, sāʿir aʿmāl gibi ve bu maʿnāyı teʾyīd ider (9) şol ḳavl ki, ḥadīṯ-i meẕkūrda "Anuñ cezāsı ben oluram." diyü (10) teʾvīl itmişdür. Nitekim تجوع تراني تجرد تصل [540](11)maḳālesi daḫı anı teʾyīd eyler. (12) Ḥaḳḳ ise iḫtiṣāṣ bābından (13) herkese müyesser (14) olmaz. [63b] Nitekim وَأَنَا اخْتَرْتُكَ [541](2) ve daḫı وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِيْ [542] ve emṯāli (3) ana delālet ider; zīrā Ḥaḳḳ'un ḫavāṣṣla (4) olan muʿāmelesi ʿavāmmla olandan aʿlādur. (5) Ve ḥadīṯ-i meẕkūrda ṣavmuñ muṭlaḳa mezīd-i faẓlına işāret (6) vardur. Zīrā muḥassin-i aḫlāḳ ve muḳarrib-i Rabb-i ḫallāḳdur. Bu sebebden (7) ṭāʾife-i ṣūfiyye عسّل الله ذكرهم [543] ṣavmı dā'imā ġıdā-yı rūh itmişler (8) ve terk ü tecerrüd ṭarīḳına gitmişlerdür ve anlara ṣavm-ı dehr ḫuṣūṣında (9) daḫl iden dehrīdür. Zīrā ṣavm-ı dehr, mücāhede-i ḳaviyyeye dāʾir (10) bir maʿnādur. Ḫuṣūṣan ki selef-i ṣāliḥīnden çok (11) kimseler tamām-ı ʿömrde eyyām-ı menhīden (12) ġayride ifṭār [64a] itmemişler (2) ve ileʾṣ-ṣabāḥ giceleri (3) tamāmen iḥyā eylemişlerdür. Zīrā eḥādīṯ-i (4) nebeviyyede olan iḫtilāf, tefāvüt-i (5) meşāribe nāẓırdur. Bu cihetden herkesüñ ḥāline göre irşād (6) itdiler. Pes ṣavm-ı dehr degül, belki ṣavm-ı viṣāle ḳādir olana bile (7) menʿ yoḳdur. Meger ki ifrāṭ üzerine olup taż'īf-i bedene bāʿis ola. (8) Zīrā bu ḫuṣūṣda olan nehyi şefḳate ḥaml itmişlerdür. Bu sebebden (9) anuñ ki viṣāle tāb u tüvānı ola, zecr olınmaz. Zīrā bu maḳūle (10) umūr-ı iʿtidāle nāẓırdur. Yaʿnī ifrāṭ olıcaḳ her (11) vech-ile muraḫḫaṣdur. فاعلم ذلك واعمل إن لم تكن من أهل الكسل [544] [64b] Baʿdeẕā imsāk-ı (2) maʿneviyyenüñ āḫiri ʿıyddur ki, (3) liḳāʾullāhdur ve ʿıyd denilmek bed'ün(4) üzerine ʿavdden ötüridür. Zīrā emr-i devrīdür; (5) ḫaṭṭa degüldür, yaʿnī vāridāt-ı ilāhiyye ve seyri fi'llāha nihāyet (6) yoḫ-ısa daḫı, maḳāmāt-ı mütenāhiyyedür ve tenāhī-yi āḫirüñ evvele iltiḳāsıdur. (7) İşte liḳāullāh böyledür ki, مرة بعد أخرى [545]ʿavdet ider. (8) Egerçi ehl-i cennetden bir ṣınıf vardur ki Allāhu teʿālā

[540] "Aç kal, beni görürsün; halktan uzak dur, bana ulaşırsın." (Hadis-i kudsî)
[541] Ben seni (peygamber olarak) seçtim... (Taha/13)
[542] Ben seni kendim için seçtim. (Taha/41)
[543] "Allah insanlar arasında onların zikrini çoğaltsın"
[544] Bunu bil ve tembellerden değilsen harekete geç!
[545] Birkaç kez.

anlardan (9) aṣlā müstetīr olmaz. Bu maʿnādan anlar ʿıyd-ı ekber ehli olurlar ki (10) ʿıydları dāʾimdür ve ḥadīṯde gelür ki وأسألك النظر إلى وجهك الكريم أبدًا دائما سرمدًا [546] [65a]. Pes dünyāda (2) devām-ı naẓar ve istiġrāḳ (3) cāʾiz olıcaḳ, āḫiretde bi-ṭarīḳuʾl-evlādur. (4) Zīrā āḫiretde ḥicāb-ı cismani raḳīḳ ü niḳāb-ı ʿunṣurī-yi (5) laṭīfdür.

Naẓm

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Ey cemāli nūrına çeşmi sezā-vār eyleyen
ʿĀşıḳ-ı bīdāra dīdārını iẓhār eyleyen

(2) Çünki *mūtū*[547] didi *ḳable en temūtū*[548] ol ḥabīb
Fānīyi bāḳī ḳılup kendi ile var eyleyen

(3) Derd-ile ṣolmış ṣararmış yüzlere idüp naẓar
Tāb-ı teʾsīr-i tecellī ile gülnār eyleyen

(4) Güllere feyż eyleyüp şol ṣıbġatallāh sırrını
Reng ü būyı ile dil bülbüllerin zār eyleyen

(5) Ḳudretiyle ḫalḳa aġyār eyleyüp Ḥaḳḳī ḳulı
Kendi ẕāt-ı pākine fażlı ile yār eyleyen

[65b] Ḳaleʾllāhu sübḥānehu (2) فَاذْكُرُوا اللهَ كَذِكْرِكُمْ أٰبَاءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا [549] *Suʾāl* olınursa ki (4) "Bu āyet-i şerīfe ile اَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ [550] āyetinüñ (5) meyānında tevfīḳ niçedür ki biri terk-i ẕikr-i ābāʾı ve biri ẕikr-i ābāʾı (6) iḳtiżā ider?" *Cevāb* budur ki, bu maʿnā iki maḳām iʿtibāriyledür ki (7) biri maḳām-ı Ḥaḳḳ ve biri maḳām-ı ḫalḳdur. Pes maḳām-ı Ḥaḳḳ ve cemʿ ve şuhūdda (8) ḳalbden ve lisāndan ẕikr-i ābāyı terk itmelüdür. Zīrā Ḥaḳḳ-ı vācib yanında (9) ḫalḳ-ı mümkin ẕikri ṣıġmaz ki sulṭān-ı aʿẓam ʿindinde ẕikr-i raʿiyyet (10) itmek gibi olur. Böyle maḳāmda ise vāsıṭa (11) vü sebeb iʿtibār olınmaz. Fe-emmā (12) maḳām-ı ḫalk [66a] ve farḳ ve iḫticābda (2) sebeb ve vāsıta ẕikr itmek (3)

[546] "Ve senin cemaline bakmak istiyorum, her zaman, sonsuza dek." (Hadis)
[547] Öl!
[548] Ölmeden önce.
[549] "...artık (cahiliye döneminde) atalarınızı andığınız gibi, hatta ondan da kuvvetli bir anışla Allah'ı anın." (Bakara/200)
[550] "...önce bana, sonra da ana-babana şükret." (Lokman/14)

muraḫḫaṣṣdur; çünki vālidinüñ nikāḥla (4) ictimāʿı ʿayn-ı ʿabdi īcāda sebeb oldı. (5) Lā-cerem bu maḳāmda anları ẕikr ü niʿmet-i īcāda şükr itmek iḳtiżā (6) itdi ve bu maḳāmdandur ki gelür: مَنْ لَمْ يَشْكُرْ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرْ اللَّهَ [551] Yaʿnī ʿumūm-ı (7) nāsa muḳābele-i niʿmet-i muṭlaḳada şükr lāzım gelicek, ḫuṣūṣ-ı nās ki ebeveyndür, (8) niʿmet-i maḫṣūṣa muḳābelesinde şükr lāzım geldi. Belki elzem oldı. Zīrā niʿmet-i (9) vücūd sāʿir niʿamüʾl-ilāhiyyeden aḳvā ve aʿlādur. Şol cihetden ki (10) cemiʿ niʿam, niʿmet-i vücūduñ mülḥaḳātındandur. Bu maʿnādan (11) dimişlerdür ki "Vücūd, ʿademden yegdür." (12) Zīra ʿademde ḥaḳāʿiḳuñ (13) ẓuhūrı [66b] yoḳdur. Egerçi (2) münʿim-i ḥaḳīḳī daḫı niʿmetden (3) yegdür; velākin herkes bi-ḥasebiʾl-meşārib (4) bir yire taʿalluḳ göstermişdür ki kimi ḳaydda ḳalmış (5) ve kimi ıṭlāḳa irmişdür ve Ḳurʾān'da gelür:
قُلْ بِفَضْلِ اللهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُواۜ [552] Yaʿnī maḥcūblar faẕl u raḥmet ve cennet ü derecātla (7) ve mükāşifler müfḍıl ve raḥīm ve maḳām-ı ḳurb u viṣālle iftiḫār iderler. Pes (8) mükāşifler maḳām-ı aʿlādur. Zīrā taʿalluḳı Ḥaḳḳ'adur. *Suʿāl* olınursa ki (9) "Ẕāt-ı muṭlaḳa taʿalluḳ mümkin degüldür. Pes ẕāt-ı Ḥaḳḳ-ı maṭlūb olmaḳ (10) maʿkūl ve mutaṣavver olmaz." *Cevāb* budur ki "Ẕāt-ı (11) min ḥayṯü hiye maṭlūb olmaḳ muḥāl ise de (12) kemāli cihetinden maṭlūb (13) olmaḳ [67a] cāʾizdür. Kemāli ise (2) esmā vü ṣıfātdur ve esmā (3) vü ṣıfāt ki ḥaḳāʾik-i ilāhiyyedür. Anlara (4) taʿalluḳ itmek, muẓāhire taʿalluḳdan evlādur ki ḥaḳāʾik-i (5) kevniyyedür." Pes Ḥaḳḳ teʿālā esmā vü ṣıfāt vāsıṭasıyla maṭlūbdur (6) ve bu vāsıṭa ile ẕāta taʿalluk ḥāṣıl olmasa mücerred muẓāhire taʿalluk itmekde (7) fāʿide olmaz. Zīrā muẓāhir, ḳışr; ve esmā vü ṣıfāt lübb ve müsemmā lübbüʾl-lübdür (8) ve müsemmā her çend ġayb ise de yine ḳulūb-ı ekāmile berḳ gibi tecellīsi vardur. (9) Anuñçün ʿaṭāyā-yı ẕātiyye ve ʿaṭāyā-yı esmā'iyye dirler. (10) Yaʿnī esmā mertebesinden ḥāṣıl olan (11) ʿaṭā başḳa ve ẕātdan fāʾiż (12) olan başḳadur ki [67b] tecellī-i ẕāt (2) tecelli-i ṣıfātuñ fevḳındedür. (3) Anuñçün tecelli-i berḳīde olan ʿulūm (4) cemm-i ġayride yoḳdur ve ḳābe ḳavseyn mertebesinüñ (5) maḳbūl olduġı ev-ednādan şoñradur ki bu mertebede (6) aṣlā ḥicāb yoḳdur. ʿUrūcda ise ṣıfāt, ẕāta perdedür. (7) Gel imdi elhamdülillāh mertebesinde vācib-i ḳadīm olduġuñ gibi (8) Rabbüʾl-

[551] İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a da şükretmez. (İbn Hanbel, II, 258)
[552] De ki: "Ancak Allah'ın lütuf ve rahmetiyle, yalnız bunlarla sevinsinler..."(Yunus/58)

ʿālemīn mertebesinde daḫı mümkin-i ḥādise nüzūl eyle, tā ki (9) ḥaḳāʾik-i ilāhiyye ve kevniyyeyi cemʿle berzaḫınuñ ẓāhir olup (10) ekāmil-i insāndan olasın ve neşʿe-i vücūduñ (11) sāʾir neşātından etemm olup (12) feyż-i muṭlak-ı küllī (13) bulasın. [68a] Naẓm

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) ʿĀlem-i ẕāt içre Hū vü ʿālem-i esmāda Hū
Ẕikr ile Hū fikr ile Hū ṣūret-i maʿnāda Hū

(2) Bir tecellīdür ki sārīdür cemīʿ-i ʿāleme
Çeşm-i Ḥaḳ-bīne görinür baḳsa her arada Hū

(3) Ẕikr-i Hū'dur her nefesde virdi ḳutb-ı ʿālemüñ
Ḳutb-ı vaḳt olmaḳ dilersen Hū di bu dünyāda Hū

(4) Feyż-i Hū'dur āsiyāb-ı çarḫı dāʾim döndüren
Oldı teʾsīr eyleyen hep cünbiş-i eşyāda Hū

(5) Ḥaḳḳīyā ẕāt u ṣıfātuñ Hū-durur olan muḥīṭ
Devr ider dilde anuñçün aġ ile ḳarada Hū

[68b] الشكل الكري افضل الاشكال وأوّل الاشكال [553] Yaʿnī Allāhu teʿālā ibtidā bir müdevver (4) nesne ḫalḳ itdi ki aña felek dirlerdi. Zīrā emr-i (5) vücūd-ı devri egridür. Anuñçün Ḳurʿān'da gelür: وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ [554] (6) Yaʿnī ʿālem-i cemʿden farḳa ve vaḥdetden keşrete nüzūl itmekle emr-i vücūd (7) ile mā-lā-nihāye mustaṭīl olmaḳ lāzım gelmez. Belki mevcūdāta nihāyet (8) yoġ-ısa da her mevcūduñ āḫiri evveline müteʿallıḳdur; ya sülūk ve fenā-yı (9) tāmmla, nitekim ekāmil-i insāna vāḳiʿ olur veyā kıyāmet-i (10) kübrā ile nitekim ġayrilere hāṣıl olur. Ve insānuñ (11) ġayrinüñ fenāsı zevāl [69a] u inkisārıdur; (2) ve cemiʿ ḥaḳāyık-ı ilāḥiyye (3) devrīdür ve şekl-i kürriyyenüñ evvel (4) ve āḫiri yoḳdur. Meger ki bi-ḥükmiʿl-farż ola. Nitekim (5) dimişlerdür ki هم كالحلقة المفرغة لا يدرى أين طرفاها [555] (6) ve bu ḥükm-i farżīdür ki Ḳurʿān'da Ḥaḳḳ'a firārla emr olındı tā ki evvel (7) ve āḫiri biri birine mülteḳī ola. Maʿ hāẕā Ḥaḳḳ'uñ maʿiyyeti vardur ve lākin (8) cehl maʿiyyet-i Ḥaḳḳ'ı

[553] Kürevî şekil ilk ve en iyi şekildir.
[554] "...Siz yalnız O'na döndürüleceksiniz." (Yasin/83)
[555] Bir kısır döngü gibidirler, bu döngünün nerede bittiğini kimse bilmez.

müşāhadeye māniʿ olmaġ-ıla, cehlden ʿilme firār itmek (9) lāzım geldi. Tā ki maʿiyyet-i meẕkūre sırrı ẓāhir ola, maʿ hāẕā (10) bir ismden bir isme intiḳāl itmek daḫı vāḳiʿ olur ve bu (11) vāsıṭa ile ṣāḥibüʿl-ism müsemmāya vusūl (12) bulur ve iltiḳā maʿnāsı (13) ẓuhūra gelür. [69b] El-ḥāṣıl cemiʿ (2) eşyāyā devr veyā (3) inkisār üzerinedür ki sırr-ı iltiḳāyı (4) meşʿūrdur. Nitekim Ḳurʿan'da gelür. حَتَّى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ [556] Sāʿir nebātāt daḫı vaḳt-i (6) inkisārda ser-i pāya ve münḥanī ve māʾil ḳılduġı sırr-ı meẕkūre bināendür. (7) Naẓar eyle insāna ki pīr olduḳça münḥanī ve münkesir olur ve ẓāhiri, (8) bāṭınī ṣūretiyle teşekkül ider ve küffāruñ ḥālet-i iḥtiżārda īmānları (9) daḫı Ḥaḳḳ'a serfürū ḳabīlindendür ve cehennemde muʿaẕẕeb oldukları (10) aṣla ircāʿ içün terbiyedür. Egerçi rücūʿları ṭarīḳ-ı luṭfdan (11) degüldür ve illā münaʿam olmaḳ lāzım gelür; ehl-i nāra (12) ise ehl-i cennet gibi naʿīm-i ṣuverī (13) yoḳdur ve aṣla [70a] rücūʿdan nārdan (2) ḫurūc lāzım gelmez. Nitekim (3) mücrim olan kimse ḳabāḥatini bilmekle ʿafv (4) iktiżā itmez; belki muḳteżā-yı şerʿ üzerine muāḫeẕe (5) olınur. Zīrā muāḫeẕesi lā-büdd maḳūlesindendür. Ḥudūdda 6) olduġı gibi

فاعلم ذلك واحذر من أن تكون من أهل القهر والجلال والأغلال والأنكال والله الحفيظ المتعال [557]

ve baʿżı şuʿarā medīḥde (8) dimişdür ki

Beyt

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Fülke-i zerrīn-çetrī ger müdevver olmasa

Dinmez idi ahsenüʾl-eşkāl şekl-i müstedīr

[70a] *Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün*

(1) Āḫir giderek mebdeʾüñe ṭoġrı dönersin

Varup yine evvelki gülistāna ḳonarsın

[556] ...Nihâyet o, eğrilmiş kuru hurma dalı gibi olur. (Yasin/39)

[557] Bunu bil ve zulüm, âzamet, zincir ve gazap ehlinden olma ve Allah koruyucu ve yücedir.

(2) Çün nūş ideceksin ḳadeḥ-i mergi ʿacebdür
Bu zehr olıcaḳ cām-ı fenāyı ne ṣunarsın

[70b] Fīʾl-ḥadīṯ (2) ما أذن الله لشيء كإذنه لنبيّ يتغني بالقرآن يجهر به [558] (3) اذن ḥareket ile (4) istimāʿ maʿnasındadur. Fiʿli ʿilm bābındandur. Burada (5) Ḳurān ḳırāʾat maʿnāsına maṣdardur. Yoḫsa Ḳur'ān-ı Muḥammedī degüldür. (6) Nitekim ḥadīṯ-i āḫerde gelür:
خُفِّفَ على داودَ القرآنُ، فكانَ يَأمرُ بِدَوابِّهِ فُتَسْرَجُ، فيَقرأُ القرآنَ قَبلِ أنْ تُسْرَجَ دَوابُّه، و لا يأكلُ إلَّا من عَمَلِ يدِه.[559] (8) Zīrā burada ḳurān-ı evvel ile murād ḳırāʾat ve ṯānī ile maḳsūd (9) maḳrūdur ki Zebūr'dur ve ḥadīṯ-i evvelde ve ṯānide işārāt vardur. (10) Evvelkisi budur ki, her mevcūduñ şanındandur ki (11) istimāʿla ihtizāz eyleye. Ḥaḳḳ teʿālānuñ istimāʿı (12) kendi şānına lāyıḳ olan (13) vecihledür; [71a] pes (2) teʾvīle ḥācet ḳalmaz; (3) ve sāir müteşābihāt daḫı böyledür; (4) semʿ ve baṣar ve kelām ve feraḥ ve ḍıḥk ve istihzā (5) ve mekr ve emṯāli gibi. Zīrā nuʿūt-ı kevniyye dirler ki aṣlında (6) ḫaṣāiṣ-i ʿibāddandur ve lākin ʿamāʾ-i kevnī mertebesinde bu maḳūle (7) nuʿūtla Allāhu teʿālā daḫı muttaṣıf olur. Egerçi mertebe-i meẕkūrenüñ fevḳında (8) ġaniyy ve münezzeh ve berīdür ki burada nuʿūtı nuʿūt-ı ilahiyye; ve dimişlerdür ki (9) her nesne ki mevcūddur anda semāʿla ihtizāz vardur, sürürla olduġı gibi. Nitekim (10) Saʿd bin Muʿāẕ'uñ raḍıyallāh ʿanh mevtiyçün ʿarş-ı aʿlā mühtezz, ve Resūlullāh'uñ ṣallallāhu (11) ʿaleyhi ve sellem baʿżı aṣḥābıyla cebel-i Uḥud'a ṣuʿ ūdıyla cebel müteḥarrik (12) oldı.

Ve şol ki savt-ı hasene gūş ṭutmaz (13) ve müteharrik olmaz, lā-cerem ṭabʿında (14) inḥirāf vardur. [71b] Zīrā bir yerde ki (2) Allāhu teʿālā kendi ẕātını istimāʿ (3) ile vaṣf eyleye, ġayruñ istimāʿı (4) bi-ṭarīḳuʾl-evlādur. İkincisi teġannī ve laḥn-ı maḳbūl (5) ḳırāʾatle gerekdür ki Ḳurʾān'a ve kelimāt-ı ilāhiyyeye şāmildür. Ḥattā (6) ḥudā-yı ʿArab daḫı bunda dāḫildür. Zīrā Cenāb-ı Nübüvvet ṣallallāhu (7) ʿaleyhi ve sellem anı istimāʿ itmiş ve aʿyād ve

[558] Allahu teâlâ, güzel sesli bir peygamberin Kur'ân'ı tegannî etmesini, onu yüksek sesle okumasını dinlediği kadar hiçbir şeyi dinlememiştir. (Ebû Davud, Tefriu' ebvabi'l-vitr, 20)
[559]Dâvud aleyhisselâm'a okumak kolaylaştırılmıştı. Böylece, hayvanının eğerlenmesini emreder, eğerlenmezden önce okurdu. O, kendi el emeğiyle kazandığından başka bir şey yemezdi." (Buhârî, el-Enbiya 37; Büyû 15, Tefsir, Benî isrâil 5.)

mevāsimde ḳaṣāʾid-ḫˇān [8] olan ḳızlara ve erlere iẕn virmiş ve anlara ḳulaḳ ṭutmışdur. [9] Kaʿb bin Züheyr'üñ ḳaṣīdesini gūş idüp mühtezz olduġı gibi [10] ḥattā ol cünbüş ve ṣafādan bürdelerin Kaʿb'a virdükleri [11] meşhūrdur ve ol bürde ḫulefā-yı [12] ʿAbbāsiyye ellerinde [72a] idi. [2] Soñra Hūlāgū istilāsında [3] ġāʾib oldı ve baʿzılar dirler ki ḥālā Āl-i Oṯmān ḫızānesinde ḫırḳa-i şerīfe [4] didükleri odur ki ileʾl-ān teberrük iderler ve seferlerde [5] istiṣḥāb eylerler. Ve bundan fehm olındı ki, Ḳurʾān ve anuñ ḥükminde [6] olanlardan maʿādasınuñ istimaʿına ruḫṣat yoḳdur. Zīrā muḥarrik-i hevā vü şehvetdür; [7] ġazel ve emṯāli gibi. Pes bu maḳūleleri muṭlaḳā oḳımaġa ve diñlemege ruḫṣat olmayıcaḳ [8] teġannīye muḳārenet de bi-ṭarīḳiʾl-evlādur. Fe-emmā ehluʾllāhdan mecāz ṣūretinde [9] ṣādır olan kelimātla maḥcūblardan ṣādır olan meyānında [10] farḳ-ı ʿaẕīm vardur. Zīrā ehluʾllāhdan [11] ṣādır olan ḥayydur ki [12] üzerine [72b] ismullāh ẕikr [2] [3] olunan ẕebīḥa gibidür. Yaʿnī [3] aġrāż-ı nefsāniyyeden pākdür. Zīrā maḳṣūd [4] teʾvīlīdür, yoḫsa ẓahirī degüldür. Pes ol [5] maḳūle kelimāt-ı ẓāhiriyye üzerine icrā idenler ḫaṭā iderler [6] ve maḥcūblaruñ kelimātı ise meyte gibidür ki nā-pākdür. Zīrā ismullāh [7] üzerine mebnī degül ve anuñla bedʾ olınmışdur. Belki esāsı aġrāż-ı nefsāniyye [8] ve hevā-yı şehevātdür. Egerçi ʿindeʾl-ʿārifīn her mecāz içün ḥaḳīḳat [9] vardur. Fe-emmā ḳāʾilinüñ murādı olmayıcaḳ ġayruñ teʾvīlinden aña [10] fāʾide olmaz; belki fāʾide-i fehīme olur. Nitekim baʿżı [11] ehl-i ḥāl baʿżı kelimāt-ı mecāziyye istimāʿında [12] vecde gelmiş ve ḳāʾilini [13] varup [73a] ziyāret [2] eylemişdür. İşte bundan [3] fehm olındı ki her nesne niyyet ve fehme [4] rāciʿdür. Üçüncüsi budur ki teġannī-yi cehrī [5] müstelzemdür. Anuñçün ḥadīṯ-i meẕkūrda cehrī teġannīye tefsīr [6] vāḳiʿ oldı. Pes Ḳurʾān'ı ve anuñ ḥükminde ḳırāʾati muraḫḫaṣ olanları [7] cehr itmek, iḫfādan evlādur. Zīrā cehrde cehr idene ve istimaʿ eyleyene [8] fāʾide-i sāriyye vardur. Zīrā nefesde evkaʿ ve teʾsīrde eşeddür. Anuñçün [9] İmām-ı Aʿẓām teġannīyi ibāḥat eyledi ve ṭāʾife-i ṣūfiyye ẕikr-i cehrīyi [10] taḳdīm ḳıldı. Ve teġannīye ḥüsn-i ṣavt daḫı lāzım geldi, [11] zīrā ḳubḥ-ı ṣavt sāmiʿi tenfīr ider. Pes [12] istimaʿda fāʾide olmaz [13] ve Ḳurʾān'da [73b] gelür: [2] يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ [3] [560]

[560] "...O, yaratmada dilediğini artırır." (Fatır/1)

Yaʿnī bu ziyāde ḥüsn-i ṣavt (4) daḫı derc olınup anuñla imtinān olınmışdur (5) ve ḥadīṯde gelür:

حَسِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ [561] Yaʿnī ṣavt-ı (6) ḥaseneñüz ile Ḳurʾān'a mezīd ḥüsn virüñüz. Pes ḥüsn-i ṣavt Ḳurʾān'uñ (7) muḥsināt-ı ʿārıżiyyesindendür. Yaʿnī Ḳurʾān, kendi ẕātında ḥasen iken ḥüsn-i (8) ṣavtla ḥüsn-i ʿārıżī daḫı ḥāṣıl olup ḥüsn üzerine ḥüsn vücūd bulur. (9) Şān-ı Ḳurʾān'a münāsib olan ise, vücūh-ı ḥüsni cāmiʿ olmaḳdur. Ve Cenāb-ı (10) Nübüvvet, Ebū-Mūsā el-Eşʿarīnüñ tilāvetini istimāʿ itdüklerinde (11) buyurdılar ki لَقَدْ أُوتِيَ هَذَا مِزْمَارًا مِنْ مَزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ [562] Yaʿnī Ebū Mūsā'nuñ ḥalāvet-i (13) naġme ve ḥüsn-i ṣavtına [74a] işāret (2) idüp bu maʿnā-yı (3) ḥāli Dāvūd-ıla ʿaleyhisselām temṯīl (4) ve kemāl-i taʿrīf içün mizmāra teşbīh ḳıldılar (5) ve Ḥażret-i Dāvūd'da ḥüsn-i ṣavt ve naġme şöyle idi ki (6) tilāvet-i Zebūr itdügi vaḳitde kemāl-i teʾṯīrden meclisinde niçe (7) ʿāşıḳlar vecde gelürler ve niçeler cām-ı mevti nūş-ıla bezm-i berzāḫa ẕāhib (8) olurlardı. İşte buradan ẓāhir oldı ki, Ḳurʾān'ı ḫalḳdan iḫfā (9) eyleyenler, maḳṣūd-ı ilāhīyi bilmediler ve aʿḳāb-ı ṣalavātda āyeteʾl-kürsīyi (10) cehr itmeyenler ḫaṭāʾ-yı ʿaẓīm eylediler ve emr-i ilāhīye muḫālif (11) iş ṭutdılar ve ʿaḳl-ı ḳāṣıra ve sūʾ-i fehme (12) tābiʿ olup rāh-ı ḍalāle (13) gitdiler. [74b] Ve bu maḳāmdandur ki (2) iḥyāʾ-yı leylde cehrī Ḳurʾān'a terġīb (3) olındı. Zīrā melāʾike ve müʾmīn-i cinn hāżır (4) olurlar ve ṣalavatda iḳtidā ḳılurlar; velākin cehr itmek (5) merātib üzerinedür, pes maḳāmāt üzerine cārī olmaḳ gerekdür. (6) Meṣelā eẕānda şiddet-i cehr lāzımdur, tā ki iʿlān-ı tām ḥāṣıl olup (7) eṭrāfda olanlar müntefiʿ olalar ve müʾeẕẕine daḫı keṣret-i şühūd vücūd bula (8) ve sālik-i mübtedi ḥāli daḫı ẕikrde böyledür. Yaʿnī mübtedā olan sālik, (9) şiddet-i cehr itmedükçe ġafletden bīdār olmaz ve ḫavāṭır-ı fāsideyi (10) perīşān idemez. Zīrā nefs-i aṣamm, nevm ve māsivāya (11) müteveġġildür. Bu cihetden gürz-i Rüstem'e (12) muḥtācdur. Tā ki [75a] ʿaḳlı (2) başına gele ve ḫaḳīḳatüʾ(3)l-ḥāli idrāk eyleye. Ve daḫı (4) vaḳt-i ḥarbde cehrī tekbīr daḫı böyledür (5) ve lüṣūṣ üzerine ṣayḥayı daḫı aña ḳıyās eyle zīrā (6) böyle mevāżıʿda teşdīd evcebdür, telbiyyede refʿ-i ṣavt evceb (7) olduġı gibi. Ḥafż-ı ṣavt daḫı maḥallinde memdūḥdur. Nitekim anuñ daḫı mevāḳiʿ-i (8) keşīresi

[561] Kur'an'ı seslerinizle güzelleştirin. (Darimi, Fedailu'l-Kur'an, 34)
[562] Gerçekten sana Davud peygamberin ailesinin mizmarlarından biri verilmiştir. (Nesai, İftitah, 83)

vardur. Marīż ü cīrān ve emṣāline eẕiyet ve teşvīşden ḥaẕer gibi. (9) Ve ṣavt-ı iʿtidāl üzerine olmaḳ ṭarīḳ-ı istiḳāmetdür ve riyādan iḥtirāz (10) didükleri her yerde cārī degüldür. Zīrā ferāʾiż, riyādan (11) ḥaẕer içün terk olınmaz ve mübtedīnüñ cehri (12) daḫı bi-ḥasebiʾl-maḳām ferāʾiż (13) ḥükmindedür [75b] ve naġme-i raḫime ki (2) mülāyim naġme didükleridür, (3) bi-ḥasebiʾl-ġālib ṣavt-ı ḥazīnde (4) olur. Pes ṣavt-ı ḥazīn müzīlüʾl-aḥzāndur, (5) yaʿnī maḫzūn olan dillere tesellī virür. Ve maḫzūn olmaḳ firāḳuñ (6) netāʾicinden ve mevṭın-ı beşerīnüñ levāzımındandur. Nitekim giryān olmaḳ daḫı (7) böyledür ve Ḳonya'da Mevlānā'nuñ ney didükleri mizmāra mübtelā olduġı (8) ṣavt-ı ḥazīni içün degül, belki derd-i firāḳdan enīni içün idi. (9) Zīrā neyistāndan kesilüp ġurbete düşdügi, insānuñ vaṭan-ı aṣlīsi (10) olan ʿālem-i ilāhdan ʿālem-i kevne nüzūlı gibi idi. Ehl-i firāḳ (11) ise āh u enīn ve ḥüznden ḫālī olmaz.

Ve şol (12) zamān ki viṣāl ḥāṣıl olur, seyl-i (13) nişīb ve firāzdan [76a] ḫalāṣ olup (2) deryāya vüṣūlle çaġıldayışı (3) münḳaṭıʿ olduġı gibi anuñ daḫı feryād (4) u fiġānı kesilür. Nitekim sülūkı mertebe-i ʿarşa güzer itdükde (5) devr ü ḥareketi tamām olur. Nitekim ġayri āṣārumuzda mübeyyendür. (6) Pes bu ḳıyl ü ḳāl ve hāy u hūy ve vecd ü tevācüd ve emṣāli umūr-ı iżāfiyyedendür ki (7) maḳām-ı ḥaḳīḳat, cümlesini isḳāṭ u ifnā ider. Zī-saʿādet ki bu maḳāma (8) vuṣūlle deryā gibi ḫāmūş ola ve ṣadef gibi aġzın açmaya egerçi ehl-i (9) temkīn maḳāmına göre ṭavīlüʾl-lisān olur. Yaʿnī taḳrīr-i maḳāmat (10) ve taḥrīr-i ḥaḳā'iḳ ve tecelliyāta meʾẕūndur; velākin her ḥāli (11) endāzeden bīrūn degüldür. Fe-efhem (12) cidden ve aʿmal ḳaṭʿan. [76b] Dördüncüsi (2) ḥadīṯ-i ṣānīden müstefād (3) olan maʿnādur ki, taḫfīf-i ḳırāʾat-ile (4) ṭayy-i ẕamāna işāretdür. Zīrā zaman-ı medīdde (5) ḥāṣıl olacaḳ ḳırāʾat, zamān-ı ḳaṣīrde vücūd bulurdı (6) ve belki bu maʿnāya fīʾl-ḥaḳīḳa basṭ-ı zamān dirler. Nitekim meşāyıḫ-ı maġribden (7) Ebū Mūsā es-Sederānī ḳuddise sırruhu bir gün ve bir gicede yetmiş biñ ḫatme iderdi. (8) Yaʿnī yigirmi dört saʿat seksen yedi sene ve altı aya münbasiṭ (9) olurdı ki her gün ve her gice başına bir ḫatme düşer. İşte (10) ʿālem-i melekūta duḫūl idenlerüñ ḥalleri böyledür. Egerçi ehl-i melek (11) bu maḳūle aḥvālden bī-ḫaberdür. İstimaʿ itse (12) daḫı istibʿād iderler. Zīrā (13) ʿaḳl-ı [77a] ḳaṣīre (2) tābiʿdür ve tayy-i mekān (3) ve basṭ-ı mekān daḫı böyledür. Meṣelā (4) ḫārıḳ-i ʿādete ḳādir olan altı aylıḳ meṣelā (5) meṣāfeyi bir

sāʿatde ṭayy ider. Buradandur ki niçeler yevm-i (6) ʿarefede diyār-ı baʿīdeyi ṭayy idüp ʿarafātda bulınurlar ve mevḳıfda (7) ḥāżır olurlar. Ve basṭ-ı mekān, Tire'de Benī-İsrāʾīl'e vāḳiʿ olduġı gibidür (8) ve ehl-i saʿādete berzaḫda ve cennetde daḫı basṭ olur. Buradandur ki baʿdeʾd-(9) defn, mezārı medd-i başar ḳadar tevsiʿ olınur. Maʿ hāẕā civārında ḳubūr-ı keşīre (10) vardur; velākin ʿālem-i melekūtda ḍayyıḳ-ı ʿālem-i mülk iʿtibār olınmaz. (11) Anuñçün dimişlerdür ki mezārda meyyit semmüʾl-ḫıyātda (12) ḳāʾim olmaḳ mümkündür, fe-keyfe ki (13) tābūtda ve ḳabirde, [77b] yaʿnī ḳabirde olan (2) ḍayyıḳ cesede göredür (3) ve illā rūḥ ʿālem-i emr-i vāsiʿdendür. Ḳabr (4) ise maḳām-ı berzaḫdur ki mevṭın-ı dünyādan evsaʿdur; ʿarṣa-i (5) ḳıyāmet evsaʿ olduġı gibi. Zīrā yigirmi bir cüzʾden ṭoḳsan ṭokuz (6) cüzʾe dek medd olınsa gerekdür ki aña arż-ı sāhire dirler. Zīrā orada (7) min-baʿd nevm yoḳdur. Şol cihetden ki nevm dünyāda olur ve baʿżı (8) ʿuṣātā cehennemde nevm olmaḳ, nitekim baʿżı eḥādiṣde gelmişdür, insilāḫa (9) maḥmūldür. Zīrā ḥiss-i beşeriyyetden münseliḫ olan nāʾim gibidür ki aḫvāl-i (10) ḫāriciyyeden bī-şuʿūrdur. Bu insilāḫ, raḥmet-i maḫṣūṣa (11) maḳūlesindendür, tā ki iḥsās-ı ʿaẕāb-ıla müte'ellim (12) olmaya. Nitekim yaḳaẓada ḥāṣıl olan (13) baʿżı eẕā menāmda [78a] idrāk (2) olınmaz. (3) Meşelā burġunuñ ʿaḍḍını (4) ve baʿūżuñ eẕāsını istişʿār (5) itmez. Yaḳaẓada ise ednā bahāne ile müteʾeẕẕī (6) olur ve melāʾike ve cinnüñ ʿadem-i nevmleri leṭāfetlerine dāʾirdür (7) ve Cenāb-ı Nübüvvet'üñ ʿaleyhiṣṣalātü ve sellem Mekke'den hicreti gicesinde (8) İblis'üñ عليه ما يستحق [563] menāmı cānib-i ḥabīb'i ḥimāye içün idi; küffār-ı (9) Ḳureyş'üñ menāmı gibi ولطائف خفية وفية ألطاف لله [564]Nitekim İdrīs'üñ ʿaleyhisselām (10) ʿadem-i nevmi ḳutbiyyetini müşʿirdür. Zīrā ḳuṭb-ı vücūd olan kimesne dīdebān-ı (11) ʿālemdür. Pes münāsib olan budur ki, anuñ ṣıfatı لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ [565] ola ve dimişlerdür ki "Ḥālā ḳutb-ı (13) felek-i rābiʿde İdrīs'dür ve veçhe-i (14) arżda olan [78b] aḳṭāb anuñ (2) nüvvāb u vükelāsıdur (3) ve cümlenüñ ḳuṭbı ve reʾisüʾl-rüʾesāsı (4) rūḥ-ı Muḥammedīdür."

[563] Hak ettiğini görsün.
[564] Allah'ın gizli ve eksiksiz lütufları vardır.
[565] Onu ne bir uyuklama tutabilir ne de bir uyku... (Bakara/255)

صلّى ربّ العالمين عليه صلاة دائمة مستمرة وفي مقام الخصوص مستقرة [566] Beşincisi [(6)] budur ki kesb-i yedden teʿayyüş ve ekl itmek ḫayırludur. Nitekim Dāvūd ʿaleyhisselām [(7)] zirh didükleri dirʿı serd ider ve oġlı Süleymān ʿaleyhisselām zenbīl [(8)] nesc eyler ve anuñla ifṭār ḳılurdı. Zīrā dünyā ġālibā mevṭın-ı kesbdür. [(9)] Egerçi baʿżı ehl-i tecerrüd ü tevekküle semādan māʾide daḫı nāzil olurdı; [(10)] velākin ḥükm-i mevṭın degüldür. Anuñçün Cenāb-ı Risālet'üñ [(11)] ḥırfeti cihād ḳılındı. Yaʿnī rızḳı [(12)] seyfine menūt oldı [79a] ve ġanāʾimle iġtinām [(2)] buldı. İşte rızḳ-ı [(3)] ẓāhir yüzinde ḥükm budur. Fe-emmā rızḳ-ı [(4)] bāṭında enfaʿ olan rızḳ fevḳānīdür ki bilā-kesb [(5)] ḥāṣıl olan ʿulūm-ı ilāhiyyedür. Zīrā bu ʿilm-i ilāhī, ʿilm-i kesbīden [(6)] efḍaldür, şol maʿnadan ki ʿālem-i ḳudretden; ve ʿilm-i kesbī ʿālem-i ḥikmetdendür, [(7)] rızḳ-ı şuverī gibi. Suʾāl olınursa ki "Pes māʾide ki ʿālem-i ḳudretdendür, [(8)] rızk-ı kesbīden efḍal olmaḳ lāzım gelür." *Cevāb* budur ki, "Lā-şekk [(9)] kün ḫiṭābına muḳārenetle bilā-vāsıṭa ḥuṣūli cihetinden fażlında [(10)] söz yoḳdur ki bu ṣūretde māʾ-i biʾre göre māʾ-i [(11)] semāʾ muḳaṭṭar gibidür. Fe-emmā ḥāl-i ʿabde [(12)] göre münāsib olan [(13)] cehd ü kesbdür." [79b] Bu sebebden [(2)] Hārūn er-Reşīd'üñ oġlı [(3)] Aḥmed Sebtī ki zamānında ḳutb-ı vaḳt [(4)] olmış idi, yevm-i sebtde raġme'l-Yehūd kesb [(5)] idüp bāḳī olan eyyām-ı heftede anuñla taʿayyüş iderdi [(6)] ve baʿżı ʿurefānuñ evāʾili kesb ve evāḫiri tevekkül üzerine olduġı [(7)] iḫtilāf-ı müşārebedendür. Nitekim İbrahīm Edhem seyyāh olduġı demlerde [(8)] kesbinden ekl iderdi. Hattā Ṭarsūs'da baġ ve baġce beklerdi [(9)] ṣoñra Şāmāt'dan maʿdūd olan Cebele nām ḳaṣabada ḳarār idüp [(10)] her kārdan el çekdi ve miḥrāb-ı melekūta müteveccih olup [(11)] cā-bī-cāya istiḳbāl eyledi ve ol [(12)] ḥāl üzerine göçdi [(13)] ve ḳabri ḥālā [80a] Cebele'de, [(2)] ziyāretgāh ve hücresi [(3)] maḥfūẓdur. Cüneyd-i Baġdādī'nüñ [(4)] Baġdād'da Mescid-i Ṣūniziyye'de ḥücresi ve Ḥakīm [(5)] Tirmizī'nüñ Tirmiz'de ṣavmaʿāsı ve Ebū Yezīd-i Bisṭāmī'nüñ [(6)] Besṭām'da Beytüʾl-Ebrārı maḥfūẓ ve mażbūṭ olduġı gibi. قدّس الله أسرارهم ونشر على العارفين علومهم وأنوارهم [567]

Naẓm:

[566] Alemlerin rabbi olan Allah ona daim salat ve selamda bulunsun ve ona mahsus makamında daimî kılsın.
[567] Allah onların sırlarını takdis etsin, ilimlerini ve nurlarını ariflerin üzerine yaysın.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Ey erenler himmet eyleñ biz de vāṣıl olalum
Gide gide Kaʿbe-i maḳṣūda dāḫil olalum

(2) Keyl-i evfā ile alup feyż-i aḳdesden naṣīb
Bir dükenmez rızḳa bu ʿālemde nāʾil olalum

(3) Bu bedendür ṣavmaʿa dervīşdür anda göñül
[80b] Cānib-i Ḥaḳ'a bu miḥrāb içre muḳbil olalum

(4) Evveli bilmekdür anuñ āḫiri olmaḳ-durur
İşbu sırr-ı pāk ile gel imdi ḥāṣıl olalum

(5) Yedd Ḥaḳ'uñdur kesb anuñdur ġayr yoḳdur arada
Niçe bir ḫalk-ıla Ḥaḳ'dan böyle ġāfil olalum

(6) Ḥaḳ u bāṭıl birbirinden bu ḳalemle buldı farḳ
Gel bu güne Ḥaḳḳī gibi gel Ḥaḳ'a ḳāʾil olalum

اللهمّ اجعلنا من الّذين سلكوا مسلك القبول ووصلوا إلى منزل الوصول ونالوا الفيض الأقدس الأعلى والمقدّس المعلّى إنّك بالإجابة أولى[568]

[81a] Fīʾl-ḥadīṯ (1) لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ (2) [569] burada teġannī ġınādandur. Yoḫsa baʿżılar (3) ẕāhib olduġı üzre istiġnādan degüldür. Zīrā (3) murād olan teġannī-yi maḳbūldür ki laḥn-ı Arab üzerinedür. Pes haẕret-i (4) Ḳurʿān'uñ nüzūlinden muḳaddem ki hevāya müteʿalliḳ olan ġazel ü kelimātla teġannī iderlerdi, (5) ol teġannī memnūʿ olup Ḳurʾān-ıla teġannī itmek taʿyīn olındı. Zīrā Ḳurʾān (6) hüdā ve nūrdur. Pes böyle hüdā ve nūr var-iken hevā vü ẓulmet olan (7) nesnelere meşġūl olmaḳ isrāf-ı ʿömr ve itlāf-ı vaḳtdür ve ehl-i hevā (8) hevāya müteʿalliḳ olan umūrı iʿlān itdükleri (9) vaḳitde ehl-i hüdā daḫı hüdāya dāʾir (10) olan umūrı iẓhār (11) itmek vācibdür [81b] ve Ḳurʾān'da gelür: يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللهِ بِأَفْوَاهِهِمْ [570] Yaʿnī ehl-i ẓulmet ẓulmetleriyle nūr-ı (4) Ḥaḳḳ'ı iṭfāʾ itmege ḳādir degüllerdür. Zīrā her ʿaṣrda (5) Ḥaḳḳ üzerine ʿulemā-yı millet ve evliyā-yı ümmet vardur ki anlaruñ (6) taḳvāsı nūrıyla ẓulumāt-ı hevā ve bidʿat

[568] Allah'ım, bizleri, senin makbul yolundan gidip kavuşma yerine ulaşan ve en mukaddese, en yüksek ve en yüce mukaddese kavuşanlardan eyle! Duaları icabet etmeye en layık olan sensin.
[569] "Kur'ân'ı teganni ile (ahenkle) okumayan bizden değildir." (Ebû Davud, Tefriu' ebvabi'l-vitr, 20)
[570] Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar... (Saff/8)

mużmaḥil olur. Ve yine Ḳurʾān'da gelür: وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللهَ [571] Yaʿnī ḥaḳ olan nesneye ittibāʿ itmelüdür. Şöyle ki eger ol (8) ḫuṣūṣda cümle ḫalḳ aña levm itseler, iltifāt itmeye

وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ [572] taḫtında dāḫil ola. Baʿdezā teġannī-yi maḳām, beḳāda (10) cārīdür; zīrā maḳām-ı fenāda teġannī degül, belki (11) ḫafż-ı ṣavt ve ḫāmūşīden (12) ġayri vaṣf [82a] yoḳdur. (2) Buradandur ki Şāfiʿiyyenüñ (3) tilāvet ve emṣālinde teġannīleri (4) yoḳdur; zīrā Şafiʿī ehl-i viṣāldendür. Maḳām-ı (5) vuṣlat ü fenānuñ ise cehr-i şedīde ve teġannīye taḥammüli olmaz. (6) Zīrā maḳām-ı ʿindiyyetdür. Anuñçün Kaʿbe'de

شرّفها الله [573] ḫafż-ı ṣavt olınur (7) ve Ḥanefiyyenüñ ḥāli Şāfʿiyyenüñ ḫilāfınadur. Zīrā Ḥanefī ehl-i beḳādur. Beḳā ise (8) maḳām-ı cehr ve teġannīdür ve buradandur ki ḥażret-i Kaʿbe'de maḥfel-i Ḥanefī müʾezzinleri teġannī (9) iderler ve maḥfel-i mezbūruñ ḫāric meṭāfda olduġı daḫı cehr ve teġannīye dāldür. (10) Zīrā

من عرف الله كَلّ لسانه [574] mertebesidür. Maḳām-ı Şāfiʿī ise (11) maḳām-ı İbrāhīm'dür ki dāḫil-i meṭāfdadur. Anuñçün (12) من عرف الله كَلّ لسانه [575] maḳāmıdur. (13) Fe-ʿārif heẕāʾl-ecmel. [82b] Sene (2) 1134. (3) Biñ yüz otuz dört (4) senesi müştemil olduġı Şaʿbān-ı muʿaẓẓamuñ (5) on üçünci Cumʿa günü baʿdeʾl-işrāḳ bu ʿibāret-i (6) Türkīyye ile vārid oldı ki, maḳām-ı ʿindiyyete vuṣūlde (7) rızḳ-ı cedīd lāzımdur. Maḳām-ı ʿindiyyetden mūrād, maḳām-ı ẕātdur. (8) Zīrā maḳām-ı ḫużūrdur. Rızḳ-ı cedīd, rızḳ-ı cismānī ve rūḥānīye şāmildür (9) ve bu kelāmuñ menşeʾi budur ki Üsküdar'da Emīnzāde el-Ḥācī Aḥmed Aġa bināʾ (10) itdügi cāmiʿ-i cedīdde bu faḳīrden yevm-i cumʿa vaʿẓ itmek (11) iltimās itmişlerdi. Ben daḫı lisānüʾl-ḫalḳ lisānüʾl-(12) Ḥaḳḳ mūcibince redd itmeyüp müsāʿade (13) itdükde yevm-i mezbūrda [83a] vārid-i mezbūrla (2) rızḳ-ı ẓāhir ve bāṭınuñ teceddüdine (3) işāret vākiʿ oldı ve bundan müstefād (4) oldı ki ehl-i iḫlāṣuñ ḫidmeti lillāhdur. Gerek (5) muḳābelesinde ücret taʿyīn olınsun ve gerek taʿyīn olınmasun. (6) Zīrā taʿyīn olınduġı ṣūretde

[571] ...Allah'tan başkasından korkmayan kimseler... (Tevbe/18)
[572] (Bu yolda) hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmazlar...(Maide/54)
[573] Allah onu şereflendirsin.
[574] Allah'ı bilen dilini yorar.
[575] Allah'ı bilen dilini yorar.

meʾḫūẕ olan rızḳ-ı ilāhī hibe-i (7) Raḥmānīyyedür, yoḫsa ücret degüldür. Eṣeri budur ki taʿyīn olınmadugı ṣūretde (8) daḫı ḫāṭır-ı ġarażdan sālimdür. Zīrā ṭālib-ı rıżā olan, dünyāya iltifāt (9) itmez. Ve zamān-ı evvelde ḫidmet-i dīniyye muḳābelesinde taʿyīn-i ücret (10) yoġ-ıdı, ṣoñra iḥdāṯ olındı. Pes ʿārifler ücret (11) mülāḥaẓa itmeyüp ġarażdan ḫalāṣ oldılar. (12) Nitekim ücret ḳaydına düşenler (13) cāddeden inḥirāf (14) buldılar. [83b] Ve ʿibāret-i (2) meẕkūreden aḫz olınur ki (3) maḳām-ı maʿnevīnüñ teceddüdi rızḳ-ı (4) ṣuverīnüñ izdiyādına sebebdür. Zīrā kemāl-i (5) maʿnevī, kemāl-i ṣuverīnüñ aṣlıdur ve aṣl ḳuvvetde ve pāk (6) olıcaḳ ferʿ daḫı maʿnā-yı meẕkūrda aña tābiʿ olur. Nitekim Cenāb-ı (7) Nübüvvet ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem Medīne'ye hicret itdükde seyf-ile (8) meʾmūr olup ġanāʾim-i keṯīre ve hedāyā-yı vefīre ḥāṣıl oldı. Zīrā (9) hicret-i meẕkūre maḳām-ı beḳāya ʿavdete işāretdür. Anuñçün minārāt-ı (10) ḥarem-i Nebevī beş ʿaded oldı. Zīrā esmā'-i beḳāʾiyye (11) beşdür ki, esmā'-i sebʿadan soñra on (12) ikinci olan esmādur ki (13) erbābı [84a] ʿindinde (2) maʿrūfdur. *Suʾāl* (3) olınursa ki "Rızḳ-ı ṣuverī ne-vech-ile (4) rızḳ-ı maʿnevīye tābiʿ olur ki ehl-i ḥāl ve maḳām (5) olmayanlara daḫı rızḳ-ı ṣuverī vardur ve belki baʿżına vefret (6) üzeredür?" *Cevāb* budur ki "Ehl-i ḥāle rızḳ-ı ṣuverīnüñ vücūdı biṭarīḳuʾ(7)l-ikrām ve ġayrilere bi-ṭarīḳuʾl-istidrācdur. Anuñçün ehl-i ḥālde olan (8) leẕẕet ve teneʿum-ı ḥaḳīḳī ġayrilerde mefḳūddur. Zīrā meʾḫuẕın bulurlar ve şükrin (9) aña göre ḳılurlar. Ġāfillerüñ ḥāli ise böyle degüldür. Belki anlar nāʿīm (10) içinde deryāda māhī gibidür ki münʿimden ve ṣudan (11) bīḫaberlerdür. Pes ne vech-ile leẕẕet (12) bulurlar ki, leẕẕet-i ḥaḳīḳiyye (12) ʿilm üzerine mebnīdür."

[84b] Naẓm:

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Kaʿbe-i dil ḫāne-i emn ü emānumdur benüm
Feyż-i Mevlā zemzem-i cārī-yi cānumdur benüm

(2) İdeli vażʿ-ı ḳadem şol rütbe-i ʿindiyyete
Maḳʿad-ı ṣıdḳ u ṣafā ʿālī mekānumdur benüm

(3) Bir ceseddür ʿālem-i āfāḳ baḳsañ ser-te-ser
Ḥıfẓ-ı heykel eyleyen rūḥ-ı revānumdur benüm

(4) Şol vücūdumdur benüm tefsīr-i Ḳurʾān eyleyen

Hem ḥadīṯ-i ʿışḳ taḳrīr-i zebānumdur benüm

(5) Bülbül-i ḫoş-hˇān-ı bāġ-ı maʿrifetdür bu dilüm
Gülşen-i maʿnā bahār-ı bī-ḫazānumdur benüm

(6) Ḥaḳḳīyā ümmüʾl-küttābuñ nūrı ṭoġdı cānuma
Nūr-ı cānum cism içinde cāvidānumdur benüm

[85a] Mevsim-i bahār (2) ʿālem-i cemāle işāretdür. Zīrā (3) ezhār ve envār açılup tebessüm itmek (4) basṭ-ı İlāhī ṣūretidür. Yaʿnī eyyām-ı zemistānda (5) olan celāl ve ḳabż, cemāl ve basṭa mübeddel olup güyā (6) kenz-i maḫfī mertebesinden esmā ve ṣıfātuñ ẓuhūrātı gibi bir ḥālet-i ʿacībe peydā (7) olur ve baʿdeʾl-mevt neşʿe-i uḫrā ṣūretin bulur ki Arapça (8) كَيْفَ يُحْيِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا[576] anuñ remzidür. Fe-emmā mertebe-i iżāfetden ḫalāṣ olan ehl-i kemālüñ (9) ḫazān ve bahārı birdür. Zīrā ʿālem-i lā-leyl ve lā-nehārda zemistān (10) ve tābistān-ı ʿālemden bī-ḫaberler ve muḳteżiyāt-ı fuṣūlden (11) ġāyiblerdür, egerçi mertebe-i cesed (12) iżāfetle muḳayyeddür, (13) fe-aʿrif. [85b] Ve bunda (2) bahār-ı ʿömre daḫı işāret (3) vardur ki, ḥadīṯüʾs-sinn olanlaruñ (4) tebessüm ve inbisāṭı ṭayy-i zamānīdür. Ḳadīmüʾs-sinn olanlar ḫazān-ı (5) ʿömrde munḳabıż ve müteʿabbis olduḳları gibi. Zīrā ḥadāṯet-i sinn (6) ḥālinde ḳuvvet-i nebātiyye ve ḥayvāniyye nemā ve izdiyād üzerinedür. Nitekim (7) eyyām-ı şeyḫūḫatde intiḳāṣdadur. Şol cihetden ki civān olanlaruñ (8) ṭabāyıʿında ḥarāret ve ruṭūbet ve pīrlerün ṭabāyıʿında bürūdet (9) ve yübūset ġālibdür. Naẓar eyle ki mevsim-i baharda feyż-i maṭar (10) feyezāndadur ki sebeb nemāʿi-yi tātdur. (11) Ḫazān ise böyle degüldür. (12) Zīrā ol vaktde [86a] feyż semāʿ olsa (2) daḫı münbit olmaz. Meger ki (3) arż-ı ḥārrede olan ʿArabistān ve Hindistān (4) ve emṡāli gibi. Anuñçün meşhūrdur ki ol diyār ehli (5) senede iki defʿa maḥṣūl alurlar. Yaʿnī bārānuñ vücūdına göre (6) ve illā yübūsetde bir defʿa maḥṣūl bile olmaz. Vücūd-ı inṣānī daḫı (7) müsteʿid olmasa fiḳdān-ı feyż-ile ḫazān ve bahārı berāber olur. Müsteʿid olan (8) devām üzerine olan devām üzerine feyż-mend olduġı gibi. Ve ḫaberde gelür من استوى يوماه فهو مغبون[577] Yaʿnī nefes-be-nefes teraḳḳī lāzımdur (10) ve illā itilāf-ı sermāye ile ḫüsrān-

[576] ...Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor... (Rum/50)
[577] İki günü eşit olan ziyandadır. (Hadis)

ı ʿaẕīm (11) ḥāṣıl olur والعياذ بالله تعالى [578] [86b] ve bir bahār daḫı (2) vardur ki sāliküñ ibtidā (3) ḥālidür ve ol ḥalde feyż-i ilāhī ḳıllet (4) üzerine vārid olur. Evāʾil-i maṭar gibi; baʿde istiʿdād (5) miḳdārı tekeşşür ider ve aña nihāyet olmaz. Zīrā Allāhu teʿālā vāsiʿ (6) ve feyżi ġayrı-mütenāhīdür ve meşhūrdur ki seyr-i fīʾllāha nihāyet yoḳdur. (7) Yaʿnī gerçi maḳāmāt-ı mütenāhīyyedür. Zīrā emr-i sülūk devridür; velākin (8) ʿulūm-ı ilāhiyye tezāyüd üzerinedür. Nitekim Ḳurʾān aña işāret idüp (9) Allāhu teʿālā buyurur وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا [579] maḳṣūd-ı ʿulūm-ı ilāhiyyedür. (10) Zīrā ʿulūm-ı aḥkām mütenāhīdür, aḥkām gibi.

(11) والله ذو الفضل العظيم والإحسان الجسيم العميم [580]

[87a] Naẓm:

11'li Hece Vezni

(1) Çün ki bu dünyāya geldüm müsāfir
Vaṭan-ı aṣluma giderem āḫir
Ṣararup giyāh-ı vücūd-ı fānī
Ṣolar nev-bahārum gülleri bir bir

(2) Geydügüm ʿāḳıbet çünki kefendür
Görinmez gözüme aṭlas-ı fāḫir
Olursam feyż-ile ebedī zinde
Degül midür yoḫsa Allāḥ ḳādir

(3) Mirʾātum içinde bāṭın-ı esmā
Ṣūret bulup oldı gün gibi ẓāhir
Ko fānī[y]i Ḥaḳḳī bāḳī[y]i gözet
Her nefes ol Ḥaḳʾa olagör nāẓır

[87b] **Fīʾṣ-ṣabr (2) u eṣ-ṣevḳ**. Baʿżı kibār (3) buyurmışlardur ki, ṣabırla şevḳ ikisi (4) bir yerde müctemiʿ olmaz ʿulüvv ü süfli müctemiʿ olmaduġı gibi.

[578] Allah korusun.
[579] ..."Rabbim! İlmimi arttır" de... (Taha/114)
[580] Allah çokça fazl ve ihsan sahibidir.

(5) Yaʿnī maḥall-i ṣabr maḥall-i liḳānuñ ġayridür. Zīrā ṣabr, maḳām-ı ḥicābda olur ki (6) heykel-i ṭabiʿī ile iştiġāl maḳāmıdur. Heykel-i ṭabiʿī ise maḳām-ı ʿulvīye (7) ʿurūcdan memnūʿdur. Zīrā keşīfdür, meger ki ervāḥ-ı ḳudsiyyenüñ heyākil-i latīfesi (8) ola, heykel-i İdrīs ve ʿĪsā ve Cenāb-ı Nübüvvet ve emṯāli gibi ʿaleyhümüʾṣ-ṣalavatü veʾs-selām. (9) Pes ṣabr, ṣıfat-ı nefsāniyyedür ki nefsi kerāhat itdügi nesne (10) üzerine habs itmekdür. Şevḳ ise ṣıfat-ı rūḥdur ki (11) ʿālem-i ulvīye cezb ider. Zīrā nefs (12) süflī olduġı gibi [88a] rūḥ (2) daḫı ʿulvīdür. (3) Pes cesed, nefs-i süflīye (4) cezb ider. Anuñçün aġleb-i ḥāli ṣabrdur. (5) Zīrā maḳām-ı cesed, maḳām-ı imtiḥāndur. El-ḥāṣıl mevṭın-ı (6) ḥayāt-ı dünyānuñ ḥāli ṣabrdur ve hükmi imtiḥāndur ve inṣān bu mevṭında (7) oldukça ḥükm-i mevṭına tābiʿdür ve bu maʿnādan ekṯer-i nās degül, belki ekṯer-i süllāk (8) bile ġāfildür ve bu cihetdendür cemiʿ melāʾikeyi bir perdede ḳıyās iderler. Maʿhāẕā (9) melāʾike-i arż-ıla melāʾike-i semā meyānında farḳ vardur. Ẓīrā melāʾike-i arż meʾmūr ve menhīdür. (10) Cemiʿan melāʾike-i semā ise meʾmūrdur faḳaṭ zīrā ʿulvīde olan hem-civār-ı (11) ervāhdur. Süflīde olan ise, ecsām-ı insān-ı keṯīfdür. (12) Bu sebebden melāʾike-i arż bi-ḥasebiʾl-mevṭın (13) emr ü nehyde ins ü cinne (14) tābiʿdür. [88b] İşte (2) insān-ı kāmil ḫalīfe-i (3) arż ve aṣl-ı cesed enīs-i turāb (4) olmaġ-ıla ibtilā ve imtiḥāndan ḫālī degüldür. Yaʿnī (5) gerçi ıṣlāḥ-ı vücūd itdügi cihetden rūḥāniyyetinde (6) küdūret yoḳdur. Fe-emmā bu mevṭında olduḳça heykel-i ṭabiʿī biʾl-külliyye (7) rūḥ ḥükmine girmek muḥāldür. Anuñçün āṯār-ı firāḳ ve imtiḥāndan ḫāli degüldür ve anuñ (8) ḥüzn ve bükāsı sāʾirler üzerine ġālibdür. Zīrā herkesüñ nuʿūt-ı (9) kevniyye ve ilāḥiyyesi maʿrifeti miḳdārıdur. Çünkü maʿrifet-i ilāhiyye kāmile (10) ola nuʿūt u evṣāf daḫı aña göre olur. Anuñçün Cenāb-ı Nübüvvet (11) kendini eḫṣā ve etḳa olmaġ-ıla vaṣf (12) itdi. Zīrā aʿlemüʾl-ʿulemāʾ (13) ve ʿaḳlüʾl-uḳelā[89a]dur (2) ve bu maʿnādandur ki (3) cehlden nehy olındı ve ḫaşyet-i (4) ʿulemāya maḫṣūṣ oldı. Nitekim Ḳurʾān'da gelür

(5) اِنَّمَا يَخْشَى اللهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا 581 Zīrā ḫaşyet odur ki (6) bir nesnenüñ ʿāḳıbetine iṭṭılāʿ olup ḫavf eyleye. Bināen ʿalā hāẕā (7) şol yirde ki ʿilm-i ḳaṭʿī ve maʿrifet-i tāmme yoḳdur. Orada ḫaşyet daḫı olmaz, (8) egerçi fīʾl-cümle ḫavf

581 Allah'a karşı ancak kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar. (Fatır/28)

vardur; ve ekṣer-i nās cehāletlerinden ötürü ḫavf ve ḫaşyetden (9) ʿārīlerdür. Zīrā gerçi Ḥaḳḳ anlarladur ve lākin anlar Ḥaḳḳ'la degüldür. Şol cihetden ki (10) maḥcūblardur. Meṣelā bir kimse başīr olup celīsini görmek aʿmā olup (11) celīsinüñ ḫaberiyle ḳalmaḳ gibi degüldür. Bu sebebden (12) dirler ki لَيْسَ الْخَبَرُ كَالْمُعَايَنَةِ [582]Yaʿnī (13) muʿāyene ve müşāhede (14) ḫaber ve şuʿūrdan [89b] ḳuvvetlüdür. (2) Şu ḳadar vardur ki (3) ḫaber muʿāyenenüñ ṭarīkidür ki, evvel (4) ḫaber baʿdehū muʿāyenedür. Nitekim dimişlerdür ki

(5) والأذن تعشق قبل العين أحيانا [583] Yaʿnī insān evvel (6) ḳulaḳdan ʿāşık, ṣonra müşāhedeye ṭālib olur ve buradandur ki (7) ḳableʾn-nübüvve Cebrāʾīl ʿaleyhisselām üç sene muḳārenet-i nübüvvet eyledi. Şöyle ki (8) Cenāb-ı Nübüvvet anuñ ṣavtını işidür, velākin kendini görmezdi. Tā ki vaḳt-i (9) vaḥyde ġaybūbet şehādete mübeddel oldı ve dīdelerine melāʾike görinmege (10) başladı ve rüʾyāya daḫı ḥācet ḳalmadı. Zīrā dīde-i (11) ḫayālden dīde-i hiss aḳvādur. Pes ḫayāli, (12) müşāhedeye tebdīl (13) itmek gerekdür.

[90a] Naẓm

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

(1) Başīret ehli ol iriş ʿayāna
Ṣaḳın maġlūb olma bu keyāna

(2) Ḥaḳʾa vāṣıl olan bilmez nedür ḫalḳ
Şühūd ehli ḳulaḳ ṭutmaz beyāna

(3) Ḫudā olur fedā bil āḫirüʾl-emr
Bu heykelden geçüp cāna ḳıyana

(4) Gerekdür istiḳāmet rāh-ı Ḥaḳ'da
İmāma uy gözüñ açup o yana

(5) İder elbette kāmil inkisārı
Bugün şol ʿahd ü peymānı ṣıyana

(6) Bugün yanmazsa nār-ı ʿışḳ içinde
Yarın hicrān odında ḳatı yana

(7) Uçupdur Ḥaḳḳī bu fānī yuvadan
Düzüpdür cāna bāḳī āşiyāna

[582] Duymak görmek gibi değildir. (İbn Hanbel, I, 272)
[583] Bazen kulaklar gözlerden önce sever. (Beşşar b. Bürd'ün bir kasidesinden alıntı)

[90b] **Fī taʿalluḳuʾr-rūḥ.** (2) Yaʿnī şol rūh ki aña rūh-ı (3) müdebbir ve rūḥ-ı menfūḫ ve rūḥ-ı yāy ve rūḥ-ı (4) iżāfī ve rūḥ-ı sulṭānī ve rūḥ-ı insānī dirler ki (5) maḥall-i taʿayyüni dimāġdur, nrūḥ-ı ḥayvānīnüñ maḥall-i taʿayyüni ḳalb olduġı gibi. (6) Ol rūḥūñ heykel-i insānīye taʿalluḳ-ı ʿaẓīmi vardur ki aña taʿalluḳ-ı tedbīr ve taṣarruf (7) dirler, rūḥ-ı ḥayvānīnüñ taʿalluḳına taʿalluḳ-ı sereyānī didükleri gibi. Pes ol (8) taʿalluḳ-ı tedbīr gerçi كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ [584] mūcebince ḥāl-i mevtde bedenden (9) munḳatıʿ olur, bu cihetden aña rūḥ-ı mufārıḳ dirler. (10) Fe-emmā ʿanāṣıra olan taʿalluḳı bāḳīdür. Zīrā (11) nefḫ-i rūḥdan murād, hayāt-ıla [91a] tecellīdür (2) ve ol ḥayāt ṣūret-i (3) heykelden daḫı zāʾil olmaġ-ıla mādde-i (4) heykelden daḫı zāʾid olmaḳ lāzım gelmez. Bu maʿnādan (5) ötüri rūḥ-ı müdebbirüñ dünyā ve āḫiretde merkebi bāḳīdür. Yaʿnī (6) dünyāda merkebi heykel-i keṯīf olduġı gibi āḫiretde merkebi ehl-i cennete göre laṭīf (7) ve ehl-i nāra göre keṯīf olur ve ʿālem-i berzaḫ ki beyneʾd-dünyā veʾl-āḫiredür. Orada (8) taʿalluḳ ya ḥayāt-ı dünyāda olan bedenedür, eger bedenden kāmil ise; zīrā enbiyā ve ṣıddīḳlaruñ (9) ve şühedā ve emṯālinün heykellerine fenā ve inḫilāl gelmez veyā ḫod ʿanāṣıradur, eger (10) beden çürüyüp fenā bulursa. Egerçi bu taʿalluḳ ḥayāt-ı dünyā (11) taʿalluḳı gibi degüldür, zīrā ḥayāt-ı dünyāda ẓāhirde (12) żavʾ-ı rūḥ vardur. Baʿdeʾl-mevt (13) ise bu żavʾ (14) yoḳdur [91b] ve ʿalā külli ḥāl (2) bedene veyā ʿanāṣıra ʿalāḳadan (3) ḫālī degüldür ve dünyā āḫiretüñ ṣūret (4) ve ḳalıbı ve āḫiret anuñ maʿnā ve ḳalbidür. Yaʿnī (5) insān bu mevṭın-ı dünyāda olduḳça ʿālem-i ḥis ve ṣūretdedür (6) ve aña nisbetle āḫiret, maʿnā ve ḳalb gibidür ki ḳalb ḥālā ḳalıba göre (7) ḫafī olduġı gibi, āḫiret daḫı dünyāya göre ḫafīdür, egerçi vücūd-ı ḥaḳīḳīsi (8) vardur, ḳalbüñ vücūdı olduġı gibi; ve āḫiretde ḳalb ḳālıb ṣūretine (9) girüp rūḥ-ı müdebbir ḥayāt-ı dünyāya göre ṣūreti niçe müdebbir ise, orada (10) yaʿnī āḫiretde daḫı ṣūret-i bedeni ḥıfẓ ve tedbīr ve ibḳā (11) ider. Pes rūḥ, dāreynde bilā-merkeb ve bilā-(12) ʿalāḳa ḳalmaz. Ve felāsife (13) ve baʿżı ṭāʾife-i [92a] mutaṣavvıfa ki (2) tecerrüde ẕāhib olmışlardur, (3) bāṭıldur. Zīrā tecellīye zevāl lāzım (4) gelür. Allāhu teʿālā ise ʿaṭāsını istirdād itmez (5) ve ʿālem-i ṣūreti bilā-tecellī ḳomaz ve ileʾl-ebed mevṭına göre (6) ṣūret ve rūḥ bir yirde

[584] Her can ölümü tadacaktır.(Ankebut/57)

devr ider ve biri birinden münfek olmaz. (7) El-ḥāṣıl ebed sırr-ı isticlāya nāẓırdur. Bu cihetden taḥṣīl-i kemālden ṣonra tecerrüd (8) iḳtiżā itmez. Belki muḳteżā-yı ḥāl ileʾl-ebed teşekkül ve temessüldür ki ṣūret-i (9) tecellī anda eẓhardur. Ve mevṭın-ı āḫiretüñ başḳa esmāsı daḫı (10) vardur ki beḳā iḳtiżā ider. Meşelā Bāḳī isminüñ (11) tecellīsi āḫiretde olur. Pes beḳā-yı (12) ṣūret lāzım (13) gelür. [92b] İşte sırr-ı (2) tecellīden bā-ḫaber ve bī-ḫaber (3) olanlaruñ ḥālleri budur ki bā-ḫaber (4) olanlar laṭīfe-i insāniyyeyi bilā-merkeb alıḳomazlar (5) ve ṣūret-i ilāḥiyye-i raḥmāniyye levāzımıyla iṣbāt iderler. Zīrā (6) rūḥ-ı mücerredde cümle-i esmānuñ tecellīsi olmaz, ẕāt-ı mücerrededе olmaduġı (7) gibi. Ve ʿıyş u tenaʿʿum ikidür ki, biri rūḥānī ve biri cismānīdür (8) ve yalnız biri nāḳıṣdur. Pes kemāl-i insānīye münāsib olan (9) her yüzden iḥrāz-ı naʿīm itmekdür. Zīrā ṣūret-i naʿīmüñ ehl-i maʿnāya (10) tenezzüli yoḳ, belki envāʿ-i tecellīye medārıyyeti çoḳdur. (11) Zīrā vücūd-ı ʿaynı āyineye ṭılā-i (12) üsrub gibidür ve anuñ (13) ḥükmi naʿīm-i [93a] ṣuverīdür (2) ve āḫiretde ṣūret maʿnāya (3) ḥāʾil olmaz ve dünyāda ehl-i kemāle (4) göre ḥāʾil olmaduġı gibi. Egerçi iki mevṭınuñ (5) biri birlerine göre fīʾl-cümle farḳı vardur. Zīrā dünyāda ḥicāb (6) ne ḳadar raḳīḳ olsa yine beden-i kesīf biʾl-külliyye kesāfetden çıkmaz. Bu cihetdendür ki (7) emrāż-ıla mübtelā olur. Cennetde ise emrāẓ ve evcāʿ olmaz. Fe-aʿrif cidden.

(8) Naẓm

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Ṭılısm-ı cismi ḥall it kenz-i cānı bulmaḳ isterseñ
Ḫazāʾin ehli ol ʿālemde sulṭān olmaḳ istersen

(2) Ḳamu enhār-ı esmā-yı derūna eylegil icrā
Eger deryā gibi feyż-i Ḫudā'dan ṭolmaḳ istersen

(3) Yüri baḥr-i muḥīṭ-i ʿışḳ-ı [93b] pāki bulagör evvel
Dür-i maʿnā içün başdan ayaġa ṭalmaḳ istersen

(4) Bu ġurbetden vaṭan semtine sen de ʿazm-i rāh eyle
Varup tā maḳʿad-ı ṣıdḳ içre āḫir ḳalmaḳ isterseñ

(5) Yed-i Allāh sırıyla Ḥaḳḳīyā bāzūya ḳuvvet vir
Eger nefs-i şaḳīnüñ pençesini burmaḳ isterseñ

(8) **Fīʾl-levm**. Maʿlūm ola ki insānuñ ṭabīʿatinde meyl ve iṣbār (9) maʿnāları vardur ve insān bi-ḥükmiʾl-cemʿiyye cemīʿ esmāyı (10) cāmiʿdür. Eger kāmil ise biʾl-fiʿl ve eger nāḳıṣ (11) ise biʾl-ḳuvve esmāsına eşyā-ile (12) devr ider ve esmā [94a] niçe muḥtelife (2) ve aḥkām-ı mütebāyine ise (3) eşyā daḫı ṣūret ve maʿnāda (4) ve ḫavāṣṣ ve keyfiyyetde tebāyün ve teżādd üzerinedür (5) ve iki żıdduñ ḥükmi biri birine levm ve buġżdur. Çün kim insānuñ (6) laṭīfesinden her cüzʾi bir maṭlūba ṭālib ve ḥaḳīḳati kendi münāsibini (7) cāzibdür . Lā-cerem bir ḥaḳīḳat ve cüzʾüñ ki kendi münāsibine meyli ve sāʾirler (8) üzerine añı īṣārı ola, elbet ḥaḳīḳat ve cüzʾ-i āḫer ol bābda aña levm (9) ider ve "Benüm münāsibime niçün meyl itmedi?" diyü buġż eyler. (10) Āfāḳ ise enfüsüñ tafṣīlidür. Bu sebebdendür ki (11) ekṣer-i nās arasında mücāneset (12) olmaġ-ıla biri birlerine [94b] buġż (2) ve levm iderler. Aṣlı (3) fıṭrat-ı aṣliyyenüñ inhirāfıdur. (4) Zīra eger herkes feyż-i aḳdesden naṣīb-i vāfir (5) aḫẕ idüp mīṣāḳ-ı evvelüñ üzerine ṣābit olalardı. (6) Her biri bir maṭlūba ṭālib olurdı. Yaʿnī cihet-i ṭaleb ittiḥād bulurdı. (7) Buradandur ʿāşıḳ ve zāhid arasında tebāʿuż vardur. Zīrā (8) ʿāşıḳuñ maṭlūbı dīdār ve zāhidüñ murādı cennetdür ve cennet (9) maḫlūḳdur. Ḥaḳḳ ise ḫāliḳdür. Pes maḫlūḳa taʿalluḳ ile (10) ḫāliḳa taʿalluḳ berāber olmaz. Ẓāhid dirler ki (11) ʿāşıḳ daḫı kendi murādına (12) ṭālib [95a] ola (2) ve hem-cins olup biri (3) birlerine maḥabbet ideler. Nitekim ʿāşıḳ (4) daḫı zāhidüñ kendi gibi olduġın ister. (5) İşte bu ʿālemde meyllerüñ tefāvüti erbāb-ı meylüñ biri (6) birine tebāġużını īcāb eyledi. Naẓar eyle ki erbāb-ı berāziḫ arasında (7) tebāġuż vardur. Zīrā ʿayneʾl-ʿayna irmemişlerdür. Kümmel-i evliyā ise biri (8) birlerine maḥabbet üzerinedür. Ḥattā kelimātında daḫı ittifāḳ vardur. Zīrā (9) cümlesi meʾḫuz-ı vāḥidden aḫẕ itmişlerdür. Orada (10) ise iḫtilāf yoḳdur. Zīrā (11) ʿayneʾl-ʿayndur. (12) Fe-aʿrif. El-[95b]ḥāṣıl bu (2) ʿālemden levm ve buġz (3) mürtefiʿ olmaz, nār mürtefiʿ olmaduġı (4) gibi; velākin erbāb-ı kemālüñ bāṭınları nār-ı ʿışḳ (5) ve maḥabbetden ġayri vech-ile yanmaz ve levm-i lāʾime baḳmazlar. Zīrā bilürler ki, (6) levm itmek lāʾimüñ ism-i cüzʾīsinden nāşīdür. Deryā ise cüzʾī (7) seylden mütekeddir olmaz. Bu cihetden ehl-i ıṭlāḳ rāḥatda ve ehl-i (8) ḳayd miḫnetdedür. Zīrā küllī ile cüzʾī bir degüldür. Nitekim ʿuṣfūr, (9) hümā mertebesine pervāz idemez ve zaġān,

bülbül perdesine (10) iremez ve aʿmā, baṣīrle pehlū-zen (11) olmaz, żabb-ıla nūn [96a] cihet-i münāsebet (2) bulmaz.

Naẓm:

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) ʿĀṣıḳam zāhid beni levm eylese andan ne ġam
ʿĀrifem zāġ u zaġān ṣavtı gelür baña naġam

(2) Şerbet-i feyż-i ilāhī içmeyen dil-ḫasteler
Bilmez anlar kim nedür ʿālemde sırr-ı cām-ı Cem

(3) Lezzet-i dil ẕevḳ-ı maʿnādan gelür ey bī-meẕāḳ
Ṭatmayınca işbu leẕẕetden çekersin çoḳ elem

(4) Dil ṣadef dürr-i yetīmi oldı anuñ maʿrifet
Feyż-i pāk-i hażret-i Mevlā olupdur hemçü yemm

(5) Bu cihānda Ḥaḳḳīyā ḫāmūş olur ʿārif olan
Meclis-i ʿışḳ-ı ilāhīde dem urup ne diyem

[96b] Ve ṣuver ü maḥallüñ (2) tefāvütiyle esmā daḫı tefāvüt (3) üzere olduġınuñ bir miṯāli daḫı sırr-ı (4) ḥayāt olan ābdur ki ʿaynda vākiʿ olsa demʿ, (5) ve femde vākiʿ olsa rīḳ, ve meṯānede vākiʿ olsa (6) bevl dinilür. Zīrā iḫtilāf-ı maḥall ile esmā ve aḥḳām daḫı muḫtelif (7) olur. Eger böyle olmasa cemiʿ eşyā mütteḥid olmaḳ lāzım gelürdi. (8) İḫtilāf ise aña māniʿdür. Naẓar eyle ki bir aṣldan ẕeheb (9) ve fiżże ve nuḥās olur ve nuḥāsa ẕeheb ve fiżże (10) denilmez. Zīrā ṣūretlerinüñ televvüninden (11) māʿada ḫāṣṣıyyetleri [97a] daḫı (2) muḫtelifdür. Var imdi (3) teʾemmül eyle eşyāyı ki eḳārib (4) iken niçe ebāʿıd oldılar ve kimi vāriṯ ve kimi (5) maḥcūb oldı. Ve dimişlerdür ki ʿāṣıḳuñ cigerinde ḥarāretinden (6) olan zeferātı māsivā-yı biʾl-külliyye iḥrāḳ içündür. Zīrā ʿāṣıḳ-ı Ḥaḳḳ (7) olan māsivāya taʿalluḳ itmez ve gözden aḳan yaşı ʿaynı mülāḥaẓa-i (8) ġayrden taṭhīr içündür. Zīrā maḥbūbuñ ġayriye naẓar itmek lāyıḳ degüldür. (9) Meger ki her maḳāmda ʿayn-ı Ḥaḳḳ'la naẓar ide ve gördügi maḥbūbdan (10) ġayri olmaya; bu ṣūretde müṭālaʿa-i aġyārdan (11) biʾl-külliyye ḫalāṣ olur. Zīrā aġyār (12) yoḳdur ki müṭālaʿa (13) ide [97b] ve bu maḳāma vāṣıl (2) olan sāliküñ bükāʾ ve zeferātı (3) münḳaṭıʿ olur. Zīrā ġāyetüʾl-ġāyāt (4) olan meşhed-i kerīmdür. Meger ki bükāsı ġayri maʿnāya (5) ola, enbiyā ve kümmel-

i evliyā aġladuḳları gibi. Ve bu maḳām-ı kerīmdendür ki (6) ḥażret-i Īsā ʿaleyhisselām dimişdür وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ [585] (7) Yaʿnī maḳām-ı müṭālaʿa-i cemālde olmaġ-ıla kendi nefsine kendi selām virmişdür. Bu cihetden vuṣlatda maḳām-ı müṭālaʿa-i celālde olan ḥażret-i Yaḥyā'dan (8) ʿaleyhisselām ekmel düşmişdür. Nitekim kelāmı, yaʿnī Yaḥyā'nuñ selāmı (9) aña işāret ider. Zīrā Ḥaḳḳ'dan aña selāmdur. (10) Yoḫsa kendinden kendine degül ki, kemāl-i beḳā rütbesidür. [98a] Fe-aʿrif. (2) Ve bu maʿnāya ism-i (3) Yaḥyā'nuñ ḥayātdan olduġı daḫı (4) dāldür. Zīrā ḥayāt, Ḥażret-i Īsā'ya musaḫḫardur. (5) Anuñçün iḥyā-yı mevtā iderdi. Bināʾen ʿalā hāẕā ṣāḥib-i tesḫīr (6) müsaḫḫarden ʿālā ve ekmel olmaḳ lāzım geldi ve Īsā ḥüsn-i ẓanda Yaḥyā'ya (7) ġālib olmaġ-ıla daḫı Allāḥu teʿālā eḥab oldı. Nitekim baʿżı aḫbārda (8) vārid olmışdur ve bu maḳūle maʿnā-yı iḫtiyārātden degüldür. Belki herkesüñ (9) neşʾesinde ġālib olan maʿnā ne ise ẓuhūr iden (10) odur ki taḫallüfi muḥāldür ve iʿtidāl-i ḥāl Cenāb-ı Nübüvvet'e (11) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem maḫṣūṣdur; (12) zīrā maẓhar-ı kāmildür. (13) Fe-aʿrif.

[98b] Naẓm

11'li Vezni

(1) Ey göñül niçe bir nālān olursın
Ey gözüm niçe bir giryān olursın
Şīr-i feyżüñ ucından ey cigerüm
Ne ʿaceb derd-ile sen ḳan olursın

(2) Aḳṣun gözlerinüñ yaşı ḳo aḳsun
Gide gide belki ʿummān olursın
Ṭabʿuñı şehvetden nefsi hevādan
Menʿ iderseñ eger insān olursın

(3) Gözini yumarsañ iki cihāndan
Āḫir sen de ehl-i ʿayān olursın
Ḫavf iderseñ eger celāl-i Ḥaḳʾdan

[585] Doğduğum gün ... bana selam (esenlik verilmiştir). (Meryem/33)

Ey Ḥaḳḳī ḳul ehl-i emān olursın

[99a] **Himem ve aʿmāl**. (2) Maʿlūm ola ki, himem aʿmāldendür. (3) Zīrā her ʿamel, himmeti yaʿnī ḳaṣd ve niyyeti müteżammındur (4) ve illā bī-rūḥ olmaġ-ıla ṣūreten maḳāmı olan sidretüʾ(5)l-müntehāya ve maʿnen maḳarrı olan esmā-i ilāhiyyeye vüṣūl bulmaz. (6) Sidre ve esmā ise aʿmālüñ evṭānıdur ve Ḳurʾān'da gelür: اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهٗ [586] Yaʿnī ʿamel-i ṣāliḥde olan ḥüsn-i niyyet merkeb (8) gibidür ki, ʿamel añа rākib olup maḳāmına ʿurūc ider ve illā mertebe-i ṭabīʿatden (9) ḳalur. Nitekim ḥadīṯde gelür: يؤجر ابن آدم في نفقته كلها الاّ شيئًا وضعه في الماء والطّين [587] Yaʿnī bilā-ḳaṣdin (11) u niyyetin olan ʿamel bī-ruḥ olmaġ-ıla (12) ʿālem-i ṭīn-i ṭabīʿatde (13) ḳalur [99b] ve maḳāmına pervāz (2) idemez. Bu ṣūretde ecr (3) ü ṯevābı olmaz. Belki efʿāl-i ḥayvānāt gibi (3) olur. Ve ʿulemā-yı tefsīr daḫı dimişlerdür ki, ʿamel, efʿāl-i (4) ḳulūb ve cevāriḥa şāmildür, īmān u ṭāʿāt ve küfr ü maʿāṣī gibi. (5) Pes bu maʿnāda erbāb-ı ẓāhir ve bāṭın müttefiḳ oldılar ve ʿamel ıṭlāḳ (6) olınan māddelerde niyyet lāzım geldi. Tā ki ʿamel ol niyyet ile vücūd (7) bula, cesed rūḥla vücūd bulduġı gibi. Zīrā bī-rūḥ olan ṣūret (8) ü cesed nıṣf mertebesidür. Maḳṣūd ise tamām-ı ṣūretdür. (9) Bu sebebden meyyite ve insān-ı ḥayvānīye nıṣf-ı (10) ṣūret didiler. Teʾemmül eyle (11) bu maḳāmı ki ʿālem [100a] biri birine (2) ne vech-ile murtabıṭdur. Yaʿnī (3) eşyā, esmāya ve esmā, müsemmāya murtabıṭ (4) ve ʿamel daḫı niyyete muṭṭaṣıldur. Pes eger niyyetden müfāriḳ (5) olursa meyyit gibi bī-ḥareket olup yerinde ḳalur ki maḳām-ı (6) ġurbetdür. Yoḫsa vaṭanına vāṣıl olamaz ki maḳām-ı esmādur. İşte (7) cesedüñ ġurbeti olduġı gibi rūḥuñ ve ʿamelüñ daḫı ġurbeti vardur ve cesedüñ (8) ġurbeti ġurbet-i ḥissiyye ve rūḥuñ ġurbeti maʿneviyyedür ki ʿālem-i kevndür ve ṭayy-i ʿālem iledür (9) ve ʿamel daḫı böyledür. Pes her nesneye münāsib olan vech-ile (10) ġurbet ve vaṭan vardur. Saʿādet añа ki (11) ehl-i vaṭan ola. والله الموصل الى الاوطان [588] [100b] ve mürīdüñ vaṭanı (2) şeyḫüñ ḳalbidür. Pes(3) mürīdden

[586] Güzel sözler ancak O'na yükselir. Salih ameli de güzel sözler yükseltir... (Fatır/10)
[587] "Âdemoğlu infak ettiği herşeyin karşılığını alır. Ancak su ve toprağa yaptığı harcamalar müstesna." (Hadis)
[588] Allah bütün vatanlara ulaştırandır.

irṭibāṭ-ı ḳalb ve ḫidmet (4) ve şeyḫden nefes olmaduḳça maḳṣūd ḥāṣıl olmaz. (5) Naẓar eyle ki bir toḫm ve bir çekirdekdeki lübb olmasa taḥteʾl-arż (6) defn olınsa her ne ḳadar ki üzerine feyż gelse yine bitmez ve ḥarekete gelmez. Zīrā (7) bī-rūḥdur ve ne ḳadar ki lübbi ḳavī ola, nebātı o ḳadar neżāretlü ve ṭarāvetlü (8) olur ve pīr-i fānīnüñ nuṭfesinden ʿulūḳ vākiʿ olmaduġı kemāl-i (9) żaʿfındandur. Yaʿnī nuṭfede ḳuvvet ve toḫm yoḳdur. Eşyānuñ (10) ḥuṣūli ise bi-ḥasebiʾl-ġālib esbāba menūṭdur. (11) والله غالب على أمره فافهم جدا واعمل قطعًا [589]

[101a] **Ḳalb**. (2) Mażġ-ı ṣanavberiyye ḳalb (3) didiler. Zīrā müştemil olduġı ḳuvvet-i (4) bāṭına beyneʾl-aḥvāl taḳallüb üzerinedür. Bu sebebden (5) insān gāh mesrūr ve gāh maḥzūndur; ve sürūr ya ṭabʿa mülāyim (6) olan umūrladur veyā rūḥa münāsib olan tecelliyāt ve vāridāt ve ḥaḳāyıḳ (7) iledür. Ḫüzn daḫı böyledür ki ṭabʿa göre emr-i ġayri mülāyimden ve rūḥa göre (8) iḥticāb ve ḳabżdan nāşīdür ve iḥticāb daḫı iki vech-iledür. Biri (9) muṭlaḳa iḥticābdur ki iḥticāb-ı ʿavāmdur ve biri efʿāl-ile ṣıfātdan (10) veyā ṣıfāt-ıla ẕātdan iḥticābdur ki iḥticāb-ı (11) ḫavāṣdur. Zīrā cemiʿ aḥvālde (12) şuhūd-ı ẕātī [101b] müyesser (2) degüldür. Belki ekṣer-i aḥvālde (3) ṣıfātla iḥticāb vākiʿ olur ve bu (4) tefāvüte işāret idüp ḥadīṯde gelür: (5) لي مع الله وقت لا يسعني فيه غير ربّي [590] Yaʿnī vech-i (6) ḫāṣdan olan şuhūd-ı ẕātī ḥāline işāret ider ki ahyānen (7) vāḳiʿ olurdı. Nitekim lafẓ-ı vaḳtde olan tenkīr aña dāldür. Pes bu (8) şuhūd-ı ẕātī istiġrāḳ üzerine olmaduġından vaṣflarında gelür ki, (9) كان دائم الأحزان متواصل الفكر [591] Yaʿnī şühūd-ı ẕātī vaḳtinden (10) ġayrı evḳātda devām-ı ḥüzn üzerine idi ve bu (11) maḳāmdandur ki ferzend-i kirāmları (12) İbrāḥīm radıyallāhu [102a] anhu (2) vefāt itdükde (3) maḥzūn olup bükā itdiler. (4) Pes bu taḳrīrden enbiyānuñ ve kümmel-i evliyānuñ (5) firāḳ ve bükālarınuñ sebebi ne olduġı maʿlūm oldı (6) ve bu maʿnāya vāḳıf olan ʿārife gerekdür ki maḥzūn olduġına maḥzūn (7) olmaya. Naẓar eyle ki ḥażret-i Yūsuf, pederi Yaʿḳūb'dan ʿaleyhimā selām sekiz merḥale (8) baʿīd iken, yine Yaʿkūb bükāʾ ve ḥüzndan ḫālī olmadı. Zīrā iḥticāb, māniʿ-i sürūr (9) ve ḍıḥk idi. Zīrā sūz, ḳurb-ı maḳāmda degüldür, belki ıṭṭılāʿ-ı tāmdadur. (10) Çünki ıṭṭılāʿ olmaya ḳarīb

[589] Allah işlerinde galiptir. O hâlde bunu iyice bilin ve ona göre çalışın.
[590] Rabbimle birlikte olduğum öyle anlar vardır ki o anda aramıza başka bir şey giremez.
[591] "Allah'ın elçisi (s.a.v) sürekli hüzünlü ve düşünceliydi." (Taberânî'de de geçen zayıf bir hadis.)

olan nesne baʿīd ḥükminde (11) olup firāḳ ve ḥüzn ḥāṣıl olur. (12) Naẓar eyle ki Allāhu teʿālā (13) وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ [592] (2) ʿibāretiyle maʿiyyetine işāret (3) iderken, yine insān firāḳ ucından ṭālib-i (4) vuṣlat olur. Pes vuṣlat refʿ-i ḥicāb ve izāle-i niḳāb (5) ile olur ve bu maʿnā bulınmaduḳça firāḳdan ḫalāṣ olmaz. İşte (6) vuṣlatda fürḳat budur. Bu cihetden Ḳurʾān'da gelür فَفِرُّوا اِلَى اللّٰهِ [593] (7) Yaʿnī gerçi Ḥaḳḳ sizüñledür velākin cehlüñüz bu maʿnāya vuḳūfa mānīʿdür. Pes cehlden (8) ʿilme firār idüñüz, tā ki Ḥaḳḳ maʿlūm ola; ve mertebe-i ʿilmden daḫı mertebe-i ʿayna (9) firār idüñüz, tā ki Ḥaḳḳ meşhūd ola; ve mertebe-i ʿayndan (10) daḫı firār idüñüz, tā ki Ḥaḳḳ muṭlaḳ ḳalup (11) şāhid ve meşhūd-ı evvel (12) ola ve ḥaḳīḳatler [103a] ẓuhūra (2) gele. İşte insān (3) cemīʿ aḥvālde iḥsās-ı firāḳ (4) itmek oldı ve şuhūd-ı ẕātī, ḳudret gibi eḫaṣṣ (5) oldı. Zīrā ʿilm, mümkināta ve ġayri mümkināta taʿalluḳ ider. Ḳudret (6) ise ancaḳ mümkināta taʿalluḳ ider. Bu cihetdendür ki Allāhu teʿālā maʿlūmdur, (7) maḳdūr degüldür. Zīrā maḳdūr mümkindür, belki maʿdūmdur. Zīrā ḳudret, maʿdūma (8) taʿalluḳ ider, mevcūda degül. Allāhu teʿālā ise mevcūd-ı ezelīdür. İşte bu maḳāma (9) bu vech-ile ıṭṭılāʿ-ı tāmmı olan kimse mevṭın-ı dünyāda heykel-i ʿunsurī (10) ile muḳayyed olduḳça Allāhu teʿālānuñ ışbaʿını meyānında (11) müteḳallib olup gāh ḫandān (12) ve gāh pür āh u efġān (13) olmaḳdan [103b] ḫālī degüldür. (2) Ve bundan fehm olındı ki (3) inṣan-ı kāmil şūhūd-ı ẕātī mertebesine (4) vuṣūlden ṣoñra yine fīʾl-cümle firāḳ ve ḥüznden ḫāli (5) olmayacaḳ, nitekim maḳām-ı beḳāda olan iḥticābuñ ḥükmidür. Ol (6) mertebeye vāṣıl olmayanuñ ḫāli niçedür? Pes aḥvāl ve maḳāmāta taʿaṣṣuḳ (7) itmeyüp raġıt-ı teraḳḳī olmak gerekdür. Hattā aḥvāl ve maḳāmāt sālike ḫiṭāb (8) idüp, "Ey sālik-i sāyir, sen Ḥaḳḳ içün maḫlūḳsın ki, senüñ maʿṣūḳuñ (9) Ḥaḳḳ'dur. Bizim içün maḫlūḳ degülsin." dirler ve tenbīh iderler. Bu cihetden (10) aḥvāl ve maḳāmātı maʿṣūḳ ittiḫāẕ itmeyüp (11) her ḥāl ve her maḳāma taʿalluḳdan (12) ḥaẕer [104a] gerekdür ve illā (2) vasaṭ-ı ṭarīḳde ve sāʾil (3) ile ḳalmaḳ lāzım gelür. Maḳṣūd biʾẕ-ẕāt (4) maṭlab-ı aʿlāya dek seyr ü seferdür ve taʿalluḳ biʾl-ekvān (5) meẕām-ı aḫlaḳ gibidür ki, andan ṭahāret lāzımdur. Zīrā ḥayż- (6) miṣāldür ki

[592] ...Nerede olsanız, O sizinle beraberdir... (Hadid/4)
[593] ...O hâlde Allah'a koşun... (Zariyat/50)

ḥāl-i ināṣdur, ḥāl-i ricāl degüldür. Pes recūliyyet-i kāmile Ḥaḳḳ'dan (7) ġayride ḳarār itmekdür, ʿuluvv-ı himmetdendür.

Naẓm:

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Ṣalındı şāh-bāz-ı dil hümā-yı evc-i lāhūta
Alındı ḫākden meyl itmedi bu cāy-i nāsūta

(2) Bu aḥvāl ü maḳāmāta taʿaşşuḳ itme ey sālik
Dilüñ fānī vücūduñ bu fenāda döne tābūta

(3) Yeter ʿilm-i ilāhī ṭālib-i resm olma var zinhār
N'idersin seng-i [104b] ḫārāyı naẓar ḳıl laʿl ü yāḳūta

(4) Yakasın itme çāk ʿilm-i ledünnīye irişdüñse
Libās-ı aṭlas-ı aḫfā geyür şol sırr-ı meskūta

(5) Ben ol ẕüʾn-nūn-ı ʿışḳam kim atıldum ḳulzüm-i feyże
Ḥayāt-ı tāzeden düşdüm bu deryāda dil-i ḥūta

(6) Ḫaber ṣorsañ bu Ḥaḳḳī'ya nedür bilmez bu ḫalḳı hīç
Ṣorulmaz ḥāl-i ʿālem ʿışḳ-ıla ḥayrān ü mebhūta

(8) **Mekārih**. Yaʿnī meʿālī-yi umūra ṭabʿuñ kerāhat itdügi (9) esbābla tevaṣṣul olınur. Nitekim ḥadīṯde gelür: (10) حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ 594 (11) Ve baʿżı [105a] mükāşifīn (2) Maʿrūf-ı Kerḫī'yi ḳuddise sırruhu (3) vasaṭ-ı nārda nār-ıla maḥfūf gördügi (4) delālet ider ki ʿāşıḳ, ġamerāt-ı nār-ı ʿışḳa ḫavż (5) itmedükçe menzil ve maḳāmına vāṣıl olmaz. Nitekim ḥavāle-i ḫārdan (6) geçmedükçe gülşene duḫūl itmek ḥuṣūle gelmez. İşte cemīʿ enbiyā ve evliyānuñ (7) mübtelā olduḳları şiddetler kendi vücūdlarından ḥücūbı biʾl-külliyye izāle (8) içündür. Tā ki şuḥūd-ı ẕātī ḥāṣıl olup ʿaynüʾl-ʿayn vücūda gele (9) ve Ḥaḳḳ'la aralarında aṣlā perde ḳalmaya. İşte buradandur ki, (10) sāliküñ bu dünyāda bir kerre visāre-i mevte vaż'-ı (11) reʾs itmedükçe ḥayāt-ı tāze (12) bulmaz [105b] ve mevtden ṣonra (2) daḫı nihāyet beḳāya irince (3) ḫayli müddete muḥtācdur ve nihāyet beḳāda (4) aṣla ḥicāb nāmına nesne ḳalmaz ve vaṭan-ı aṣla (5) vuṣūl ḥuṣūle gelür ki aña ġarīb-i ḥaḳīḳī dirler فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ 595 Ve cemāl-i maḥbūb-ı li'ẕ-ẕātihi ve ḥüsn-i maʿşūḳ-ı li'ẕ-ẕātihidür ve cemāl (7)

594 Cennet, nefsin hoşlanmadığı şeylerle örtülmüştür. (Müslim, Cennet ve Sıfat'u Naimiha ve Ehliha, 1)
595 Ne mutlu o gariplere! (Müslim, İman, 232)

ü hüsnüñ āṣār-ı ḥissiyyesi olmaġ-ıla ḥüsn ü cemāl ʿāşıḳ-ı muḥibbe ġālib (8) ve ḥākim olagelmişdür ve ḥasene didükleri ṭāʿat daḫı gerçi aṣlda (9) ḥüsnden müştaḳdur; velākin anda ḥüsn-i ẓāhirüñ ḳuvveti yoḳdur. (10) Zīrā anuñ ḥüsni ḥüsn-i maʿnevīdür ki īmān bābındandur. (11) Īmān ise ġaybdür ki ḥāl-i ḳalbdür. (12) Bu cihetdendür ki ʿavāmuñ (13) ḥüsn-i [106a] ẓāḥire (2) ve ḫavāṣṣuñ hüsn-i (3) bāṭına meyli ġālibdür. Zīrā ʿavāmm (4) ẓāhir-bīn ve ḫavāṣṣ bāṭın-bīndür. Emr-i bāṭına (5) ise herkesüñ dīdesi açılmaz, meger ki feṭḥ-i ilāḥī ola. Ve buradan (6) ehl-i ʿumūm ve ḫuṣūṣuñ ḥālleri maʿlūm oldı. Yaʿnī çeşm-i ẓāhiri (7) küşāde olanuñ meyli şehevāta ve dīde-i bāṭını meftūh olanuñ (8) meyli ṭāʿat ve ʿibādātadur; ve meyl-i evvelüñ netīcesi nār ve s̱ānīnüñ nūrdur (9) ve meyl-i evveli meyl-i s̱ānīye taḥvīl itmege mücāhede dirler. Zīrā riyāżet (10) ve mücāhede olmaduḳça aḥkām-ı beden erimez ve taʿlluḳāt-ı (11) ḳalb zāʾil olup çürümez. Ve bu maḳāmuñ (12) suʿūbetinden ötüri (13) ekṣer-i nās [106b] ḥicābda (2) ḳalmışdur ve kesel gerçi (3) ʿasel gibi ṭatludur velākin ġāyeti (4) zehr-i ḳātildür; zīrā mümīt-i ḳalb ve muḥyī-i nefsdür.

(5) Naẓm:

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Yanmayınca kül olınca nār-ı ʿışḳ içre vücūd
Meşhed-i hüsn içre açılmaz Ḥaḳ'a çeşm-i şühūd

(2) Gel bu terkīb-i ʿanāṣırdan cüdā ḳıl kendini
Birbirinden munfaṣıl ola ʿumūmen tār u pūd

(3) Ger vücūduñ ṭaġını Ferhād olup kesdüñse sen
Eyledüñ bī-perde Şīrīn'e derūn içre sücūd

(4) Ḥaḳ'ı muṭlaḳ bulmadı ḫalḳa naẓar iden kişi
Ḳaldı cismüñ [107a] perdesinde cümle-i ehl-i ḳuyūd

(5) Mürşid -i kāmil elinden içmeyince bir ḳadeḥ
Mevṭın-ı dünyāda bir dil Ḫıżır-veş bulmaz ḫulūd

(6) Gel bugün sermāye-i ʿömri iżāʿat eyleme
Bulagör Ḥaḳḳī gibi bāzār-ı ʿışḳ-ı Ḥaḳ'da sūd

أَلاَ كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلاَ اللَّهَ بَاطِلُ [596] Maʿlūm ola ki eṣnāf-ı māsivāllāh ṭoḳuz nesnedür. (8) Yaʿnī melek ve felek ve kevkeb ve ṭabīʿat ve ʿunṣur ve maʿden ve nebāt (9) ve ḥayvān ve insāndur ki bu tertīb üzerine ḫalḳ olınmışlardur (10) ve bunlar içün Ḥaḳḳ'dan ġayri müstekıllan aṣlī (11)aṣl-ı mercūḥun ileyh yoḳdur. (12) Belki [107b] rücūʿları (2) Ḥaḳḳ (u) Ḫāliḳ'adur ki kenz-i (3) maḫfī mertebesinden esmā ve ṣıfātuñ (4) tecelliyātıyla ẓuhūr bulmışlar ve ʿayn-ı ḫāricī ile (5) mevcūd olmışlardur ve bu cümlenüñ māliḳi Allāhu teʿālādur; (6) ve añlara ekvān dirler, yaʿnī ʿālem-i imkāndan vücūd-ı kevn-i ḫāricīye (7) gelmişlerdür. Anuñçün bunlardan birine taʿalluḳ itmek lāyıḳ degüldür. Zīrā (8) maḫlūḳa taʿalluḳ itmek muḳteżā-yı ʿulüvv-i himmet degüldür. Ve şol sālik ki umūr-ı (9) meẕkūreden bir nesneye taʿalluḳ eyleye, aña ʿabd, ve ol nesne aña (10) mālik olur. Ve ḳaçan ki mürīd-i Ḥaḳḳ-ı muṭlaḳ ola, (11) ʿabd-i Ḥaḳḳ olup cemīʿ māsivādan (12) ḥürr ve āzād [108a] olur. (2) Zīrā Ḥaḳḳ, vaṭan-ı ʿabddür ki (3) evveliyyet ile muttaṣıfdur. Ve sülūk (4) didükleri menāzil-i esmādan mürūr idüp (5) menzil-i evvele vuṣūldür, yoḫsa berzaḫda vaḳfe degüldür. (6) Ve bu vuṣūle ʿurūc dirler ki nüzūl-i evvelüñ ʿavdidür ve burada (7) ṭavr-ı insānīde kemāl-i ilāḥī vākiʿ olur ve bu seyr-i evveldür. Mebdeʾ-i meʿād olur (8) ve baʿde ʿālem-i beḳāya nüzūl-i s̱ānī vākiʿ olup ṭavr-ı ilāhīde kemāl-i insānī (9) ve meʿād-ı mebdeʾ olur ve aña seyr-i s̱ānī dirler. Ve ʿāriflerüñ bir ḥāli (10) vardur ki nihāyete vuṣūlde, bidāyete meyl ve ḫanīn (11) iderler. Zīrā bidāyetde leẕẕet aʿẓamdur. (12) Ve Cüneyd-i Baġdādī'den (13) ḳuddise sırruhu [108b] ما النّهاية [597] (2) diyü *suʾāl* itdüklerinde (3) *cevāb* virdi ki الرّجوع الى البداية [598] Ve bu kelāmuñ muḥtemeli budur ki, bidāyet, (5) şeriʿat ve nihāyet, ḥaḳkīḳatdür ve ḥaḳīkate vüṣūl ki muḳaddem (6) taḳvā ve ʿamel-i şerʿī ve sülūkla ḥāṣıl olmış idi, yine ġāyet-i ḥāl mertebe-i (7) şeriʿate irtiḥāl ve iştiġāl-i aʿmāldür; zīrā mevṭın-ı ḥayāt-ı dünyāda olduḳça (8) teklīf sāḳıt olmaz. Ve tecelliyāt-ı vücūdiyye tecelliyāt-ı şuhūdiyyenüñ (9) ḳavālıb u ẓurūfıdur ve bu maʿnādan ġāfil olup aʿmāl-i (10) şerʿiyyeyi ihmāl eyleyene ışıḳ (11) taʿbīr olınur ki [109a] bu ṭāʾife-i (2) reẕīle merdūdlardur (3) ve maʿārif-i ilāḥiyyelerine

[596] İyi bilin ki, Allah'tan başka her şey bâtıldır. (Tirmizi, Edeb, 20)
[597] Son nedir?
[598] Başa dönmektir.

iʿtibār yoḳdur. (4) Zīrā ism-i muḍıll dāʾiresinde dāḫillerdür. (5) Belki o maḳūle maʿārife maʿārif-i şeyṭāniyye dirler; zīrā şerʿ üzerine (6) mebnī degüldür. Ve şeyṭāna nisbetüñ maʿnāsı budur ki, şeyṭān daḫı (7) ʿāṣī iken baʿżı maʿārife ḳādirdür ve niçe evliyā-ile mübāḥaṣe itmişdür; (8) velākin merdūddur ki ḥāl-i istidrāca nāẓırdur. Pes maḳbūl odur ki, sālik ʿālem-i (9) ẕāta dāḫil olup yine ḥadd-i şerʿe tenezzül eyleye ve libās-ı (10) setr-ile telebbüs ide ve ḳıbāb-ı ʿizzetde (11) mestūr olan (12) ṭāʾife-i [109b] celīleden (2) ola ki melāmiyye didükleridür (3) ve bu ümmetüñ ḫayırlusı aḫfiyyā olanlarıdur. (4) Zīrā ẓuhūr-ı nübüvvet ve muʿcizeye ve buṭūn-ı velāyet ve kerāmete (5) nāẓırdur. Şol maʿnādan nebī, ḳavmine teblīġ ile meʾmūrdur; velī (6) ise böyle degüldür. Anuñçün nübüvvetde daʿvā ve vilāyetde terk-i daʿvā (7) vardur ki, nebī şems ve velī ḳamer gibidür ve nūr fīʾl-ḥaḳīḳa şimşekdür ve ḳamer anuñ (8) mirʾātıdur. Şu ḳadar vardur ki ʿāḳile lāzımdur ki bir velīye mühtedī (9) olup taḫt-ı mübāyaʿasında dāḫil ola ve aña ümmetden (10) nebīye muʿāmele gibi muʿāmele eyleye; velākin (11) ḳanı böyle ʿākil ki ʿārif (12) olmaġa [110a] saʿy ide (2) ve hidāyet-i ḫāṣṣa ehli (3) ola. ذٰلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَآءُ [599] Ve kelām-ı meẕkūruñ bir mühtemili daḫı (5) budur ki nihâyet-i sülūk bidāyete rücūʿdur. Zīrā mebde-i evvel (6) Allāhu teʿālādur. Pes bu ʿālem-i kevne ve insāna nüzūl idüp āḫiriyyet bulduḳdan (7) soñra hüveʾl-evvel mücebince yine evveliyyet sırrına rücūʿ lāzımdur ve illā ġurbetde (8) ḳalur ve dāʾirenüñ āḫiri evveline mülteḳī ve muttaṣıl olmaz. Sülūk ise devrīdür; (9) ḫaṭṭ-ı mustaṭīl degül. İşte aṣldan ferʿiyyet bulana gerekdür ki (10) yine aṣla rücūʿ ide. Nitekim ḥadīṯde gelür. (12) من عرف نفسه فقد عرف ربّه [600] Fe-efhem cidden. [110b] El-ḥāṣıl gerçi (2) maʿrifet-i nefs, aṣl ve maʿrifet-i (3) Rabb fürūʿdur ki, eṣerden müʾeṣṣire istidlāl (4) gibidür; velākin Rabb aṣl ve ʿabd fürūʿdur. Anuñçün (5) dirler ki, ʿabdüñ vālidi nūr-ı Ḥaḳḳ'dur. Nitekim ḥadīṯde gelür: (6) انا من الله والمؤمنون من فيض نوري [601] Yaʿnī benüm vālidüm nūr-ı Ḥaḳḳ'dur ki (7) ẓuhūrum anuñ tecellīsinüñ eṣer ve netīcesidür ve sāʾir müʾminler benüm (8) nūrumdan teşaʿʿub itmişlerdür, nūr-ı ḳamerden nücūm-ı ẓāhire ẓuhūr itdügi (9) gibi. Çünki ḳamerüñ şemsden

[599] İşte bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir... (Cuma/4)
[600] Nefsini bilen Rabbini bilir.
[601] Ben Allah'ın nurundan yaratıldım. Müminler de benim nurumdan yaratıldı.

istifādesi bilā-vāsıṭadur. (8) Lā-cerem maẓhar-ı tāmm ḳamerdür ve aña benzer nūr yoḳdur (9) ve Resūlullāhuñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem (10) nūr-ı kemāli daḫı [111a] böyledür. (2) Anuñçün aña benzer maḫlūḳ (3) yoḳdur. Seyyidüʾl-enāmdur ve bu cihetden (4) ümmetinüñ sāʾir ümem üzerine rüçhān-ı ʿaẓīmi vardur.

(5) Naẓm:

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Yā resūlallāh yüzüñ ʿaksinden oldı mihr ü māh
Sende ẓāhir oldı ẕātıyla tecellī-yi ilāh

(2) Enbiyā vü evliyā nūruñdan eyler iḳtibās
Maẓhar-ı Ḥaḳ olduġuñda yoḳdur aṣlā iştibāh

(3) Meşhed-i hüsnüñ tecellīsi senüñle buldı ān
Yūsuf-ı Mısrī senüñ nūruñla buldı ḳadr ü cāh

(4) Dāne-i ḫāliḳden oldı noḳṭa-i ġayb āşikār
Bu çemen-zār içre bitdi sünbülüñden her giyāh

(5) [111b] Verd-i ḫoş-būy-ı risālet olduġın taṣdīḳ idüp
Her zebān-ı ḫār bu gülşende oldı bir güvāh

(6) Ḥaḳḳīyā rūy-ı Ḥaḳ'ı görmek nice āsān olur
Bulmasa feyż-i şefāʿatle baṣīret intibāh

Naẓm:

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Ey gül-i nev-ḫīz-i gülzār-ı şühūd
Pertev-efzā-yı tecellī-yi vücūd

(2) Ġarḳa-yāb-ı kulzüm-i zeḫḫār-ı feyż
Sīr-şīr-i sāġar-ı lebrīz-i cūd

(3) Çehre-i kürsī vü ʿarş u ins ü cinn
Pāy-i sidre pāyeñe eyler sücūd

(4) Meşhed-i [112a] hüsn ü cemālüñ ānısın
Āyineñde görinür vech-i Vedūd

(5) Ḥaḳ-ile Ḥaḳ olıcaḳ miʿrācda
Ḳaldı Ḥaḳ-ı muṭlaḳ u gitdi ḳuyūd

(6) ʿĀşıḳuñ olmaḳ-durur ʿahd-i ezel

Ḥaḳḳī ḳula budur aḳvā-yı ʿuhūd

تقرّب اليّ بما ليس لي الذّلة والافتقار [602] Maʿlūm ola ki ẕilletüñ (7) żıddı, ʿizzet; ve iftiḳāruñ żıddı ġınādur ki, ikisi daḫı ṣıfat-ı ilāhiyyedür; (8) ẕillet ve iftiḳār ṣıfat-ı kevniyye olduġı gibi. Ve nefyle (9) işāret ider ki ẕillet ve iftiḳār vesīle-i (10) vuṣlatdur; ḫilāfı sebeb-i (11) fürḳat [112b] olduġı gibi. (2) Ve ẕillet-i maḥabbete mukārin (3) olıcaḳ bilā-maḥabbet olan ẕilletden (4) vuṣlatda emkendür. Zīrā ʿışḳ ve maḥabbet vāsıṭa-i (5) ḳaviyyedür. Niçe ẕelīller vardur ki, vāṣıl degüllerdür. Fe-emmā ʿāṣıḳ (6) ve muḥibb olanlar böyle maḥrūm olmazlar. Anuñçün ʿāṣıḳa ʿaẕāb yoḳdur. (7) Zīrā ʿaẕāb fürḳatden nāṣī ve izāle-i ḥicāb içündür. Maḥabbet ise muḥibbi maḥbūba (8) ceẕb ider ve perdeleri ḫarḳ eyler. Zīrā maḥabbet ve hevā, ʿālem-i ʿulviyyeden (9) şerīf nesnelerdür ki vücūd-ı insānīde zā[t]-ı sulṭāndur. (10) Yaʿnī ḳanġı dile sāḳıṭ olursa anuñ üzerine (11) tasalluṭ ider ve ḥākim olur. Anuñçün (12) ʿışḳ-ı ġālib ehli [113a] bī-iḫtiyārdur (2) ve hevā ve maḥabbet-i ʿulvīden (3) sāḳıṭ olmaġla hevā (4) dirler; saḳaṭa maʿnāsına. يقال هوى يهوي كضرب هويّا سقط من علوٍ الى سفل وهويه من باب علم هوًى احبّه [603] Pes ḍarabe bābından olan hevānuñ suḳūṭ maʿnāsına (7) olduġı, maḥabbet maʿnāsına olan hevānuñ ʿilm bābından olduġını münāfī (8) degüldür. Zīrā maḳṣūd gelmeden fīʾl-cümle suḳūṭ maʿnāsını tirāşdür (9) ve bu taḳrīrden fehm olındı ki nuʿūt- ı kevniyyeden ẕillet ü iftiḳārla (10) Ḥaḳḳ teʿālānuñ muttaṣıf olduġı yoḳdur. Egerçi (11) feraḥ ve ḍıḥk ve mekr ve istihzā (12) ve emṯāli (13) ile [113b] muttaṣıf (2) olduġı Ḳurʾān ve ḥadīṯde (3) gelmiş ve ʿindeʾl-ekābir teʾvīl olınmışdur. (4) Belki على ما أراد الله تعالى [604]maʿnā-yı celīleye maḥmūl olup (5) ḳalmışdur. *Suʾāl* olınursa ki تَخَلَّقُوا بِاَخْلاَقِ اللهِ [605] ıṭlāḳına (6) göre cemīʿ nuʿūt-ı ilāhiyye ile ʿabd daḫı muttasıf olmaḳ görinür (7) ve ʿazīz ve ġanī isimleri daḫı esmā-i ilāhiyyedendür." *Cevāb* budur ki (8) "Fīʾl-ḥaḳīka insān-ı kāmil ism-aʿẓama maẓhar olıcaḳ ism-i aʿẓamuñ (9) taḫt-ı ḥayṭaşında olan esmā-ile daḫı mevsūmdur. Fe-emmā (10) bidāyet ḥāliyle nihāyet ḥālinüñ farḳları vardur. (11) Zīrā bidāyet, ḫalvet iḳtiżā ider ki (12) cemiʿ esmā ve ṣıfātuñ

[602] Bende olmayan zillet ve ihtiyaçla bana yaklaş!
[603] Denilir ki: Heva yüksek bir yerden alçak bir yere düşüp çarpmak manasına gelir ve ilm babından olduğu bilinir.
[604] Allah'ın irade buyurduğu üzere.
[605] Allah'ın ahlakıyla ahlaklanın.

(13) isḳāṭıyla [114a]dur.” (2) Nitekim dimişlerdür: (3) التوحيد إسقاط الإضافات 606 (4) Yaʿnī tevḥīd-i ḥaḳīḳī maḳāmında cemīʿ māsivādan (5) taḫallī itmek iżāfet ve ḳuyūdı isḳāṭ ve izāle (6) iledür. Bu maḳāmda ḫod ʿabdüñ naʿat-i kevn-i aṣlīsi ḳalur ki (7) ẕillet ve iftiḳārdur. Zīrā ʿabd kendinden boşalmaduḳça nūr-ı Ḥaḳḳ’la (8) ṭolmaz. Nitekim Ḳurʾān’da gelür وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَاَغْنٰىۗ 607 Çünki mertebe-i (9) ḳābe ḳavseyne redd olınup maḳām-ı celvete gele, ṣıfāt-ı ilāhiyye ile ẓuhūr (10) itmek lāzım gelür. Zīrā maḳām-ı beḳā, sırr-ı cennetdür ki cennet (11) ḫüllesin olduġı gibi maḳām-ı beḳā daḫı ḫilʿat-ı (12) ilāhiyyesiz olmaz. (13) Böyle (14) iken [114b] yine ʿabd ileʾ(2)l-ebed naʿat-ı aṣliyyesi üzerinedür (3) ve naʿat-ı ilāhiyyesi ʿāriyyedür ve illā ʿabd, (4) Rabb olmaḳ lāzım gelür. Bu cihetdendür ki ġınā-y-ıla (5) faḳrdan ḳanġısı efḍaldür diyü suʾāl olınmaz. Zīrā ġınā, Ḥaḳḳ’uñ (6) ṣıfat-ı ẕātiyyesi ve faḳr, ʿabdüñ naʿat-ı aṣliyyesidür ki biri birine tecāvüz (7) eylemez. Nitekim Ḳurʾān’da gelür: مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِۙ 608 Yaʿnī gerçi (8) ʿabd ḥaḳīḳat-i ilāhiyye ve ḥaḳīḳat-i kevniyyeyi cāmiʿdür. Fe-emmā ḥaḳīḳat-i kevniyyesi (9) biʾl-aṣāle ve ḥaḳīḳat-i ilāhiyye biʾt-tabʿiyyedür. Buradandur ki (10) dirler فردّ ماله وخذ مالك 609 Pes ʿabd (11) imkān mertebesinden münfek [115a] olmaz,(2) gerekse üzerinde (3) ḫilʿat-ı ṣıfat-ı ilāhiyye olsun. (4) Bu maʿnādan daʿvā-yı rubūbiyyet memnūʿdur ve baʿżı (5) ḥaḳāʾiḳı ile muttaṣıf olduġı ṣūretde daḫı terk (6) idüpdür. El-ḥāṣıl, Ḥaḳḳ sende mutaṣarrıfdur ve illā sen yine sensin. (7) Fe-efhem cidden. Ve Ḥaḳḳ yine Ḥaḳk’la bilinür didükleri ṣaḥīḥdür. Zīrā vācib ile (8) mümkin meyānında aṣlā münāsebet yoḳdur. Pes kendi nūr-ı ḥaḳīḳīsine (9) delīl olan yine nūr-ı ẓıllīsidür. Nitekim Ḳurʾān’da gelür. (10) نُورٌ عَلٰى نُورٍۗ 610 Yaʿnī Ḥaḳḳ senden kendini (11) müşāhede ider ve bilen (12) daḫı odur. [115b] Gel imdi (2) ʿışḳa düş, tā ki nūr-ı (3) Ḥaḳḳ’la münevver olasın ve Ḥaḳḳ’ı Ḥaḳḳ’da (4) bulasın ve illā ḳālıb-ı mücerred ḳalursın ve rūḥdan (5) maḥrūm olursın. Ve dimişlerdür ki farż-ı evvel maʿrifet-i ilāhiyyedür, (6) tā ki müşāhede ḥāṣıl olduḳda teleẕẕüẕ olına; ve illā bī-maʿrifet (7) müşāhededе leẕẕet ḥāṣıl olmaz, pādişāhı tebdīl-i cāmede (8) görüp

606 Tevhid, izafî şeylerin ortadan kalkmasıdır.
607 Seni ihtiyaç içinde bulup da zengin etmedi mi? (Duha/8)
608 (Suları acı ve tatlı olan) iki denizi salıvermiştir; birbirine kavuşuyorlar. (Rahman/19)
609 Onun malını geri ver ve kendi malını al!
610 ...Nur üstüne nur... (Nur/35)

bilmemek gibi. İşte baʿżı ʿirfānuñ ʿaynı "Ḳanda baḳarsam (9) efendim ṣanayın"[611] didügi maʿrifet ve müşāhedenüñ (10) mecmūʿına işāretdür. فاعرف جدّا فانّ المعرفة اصل الاصول [612]

[116a] Naẓm:

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) ʿĀrif-i billāh bilür gördükde Ḥaḳ'ı her naẓar
Şol cihetden kim idüpdür ḫalḳdan Ḥaḳ'a güzer

(2) İdegör ḫalḳıyyeti Ḥaḳḳīyyete tebdīl sen
Tā ola feyż-i tecellīden nüḥāsuñ ʿayn-ı zer

(3) Ḳanda seyyāḥ olasın sırr-ı maʿiyyet bilmeyüp
Vāy aña kim bilmeyüp bu sırrı seyr idüp gezer

(4) Yoġı var u varı yoġ eyler budur ḫalḳ-ı cedīd
Biñi ifnā eyleyüp biñ biri ḫalḳ idüp düzer

(5) Ḥaḳḳīyā ʿāriflerüñ mevt ü ḥayātı bir-durur
İʿtibārīdür ki dirler zinde mürde muḥtażar

[116b] Naẓm

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Niçe bir sevdā-yı ʿışḳuñla gönül mecnūndur
Niçe bir ḳahruñ elinden ḳāmetüm çün nūndur

(2) Ġarka-yāb-ı baḥr-ı derdüñ ola mı işbu vücūd
Batn-ı hūtı imtiḥān içre hemān ẕüʾn-nūndur

(3) Tīġ-ı derd-ile ciger ṣad-pāre olmışdur meded
Her ciger pārem hezārān ḳatre ṣāfī ḫūndur

(4) Ben ne Yūsuf ne Süleymān-ı zamānam fīʾl-meṣel
Belki Yaʿḳūb'am gözüm aġlar dilüm maḥzūndur

(5) Ḥaḳḳīyā bāzār-ı ʿışḳuñ sūdı ġamdur her zamān
Kim bu sūdı itmediyse lā-cerem maġbūndur

[611] Aziz Mahmud Hüdayi, **Dîvân-ı İlâhîyât,** haz. Mustafa Tatçı, Musa Yıldız, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 116.
[612] Bunları iyi bil; zira ilim bütün usullerin aslıdır.

[117a] _____[613] ṣūret-i (2) ḫilāfet bulınsun (3) Nitekim cāhillerden ve maḥcūblardan (4) ṣādır olur ve ḫulefā-yı muḳallidenüñ bu aʿṣārda (5) keṣreti vardur ki aṣlı tekṣīr-i sevāda dāʾirdür yoḫsa orada (6) siyādet-i maʿneviyyeden eṣer yoḳdur ve ḥadīṣde gelür:

أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ [614] Yaʿnī her ʿaṣrda ḫilāfet benümdür ki ḫalīfe olanlar enbiyā vü evliyā gibi (8) benüm ṣūretüm üzerine gelmişdür. Yaʿnī kendi ḥasebleri üzrei yoḫsa (9) ḥaseb-i Muḥammedī üzerine degül. Zīrā felek-i Muḥammedī, cemīʿ eflākden evsāʿdur. (10) Nitekim ḳamerün ẓuhūrı kendi miḳdārıncadur, şimşek miḳdārınca (11) degül ve sāʾir nücūm-ı ẓāhire daḫı aña (12) ḳıyās olına والحمدلله على نوره [615]

[117b] Ḳalellāhu sübhānehu (2) خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ [616] (3) Maʿlūm ola ki zīnet ikidür: Biri (4) zīnetuʾllāh ve biri zīnetüʾl-hayātüʾd-dünyādur ve menhī (5) olan ḥayāt-ı dünyānuñ zīnetine meyl ve medd-i ʿayndur, yoḫsa (6) zīnet-i ilāhiyyeye degül. Ve zīnet-i ilāhiyye daḫı ikidür. Biri setr (7) içün libās-ı meşrūʿdur. Gerek namāzda ve gerek ḫāricde (7) ve aña zīnet denildi. Zīrā meşrūʿ olan nesnede münāsebet (8) ve muvāfaḳat ḫārice daḫı iʿtibār olınur. Meṣelā lihye (9) yaʿnī ṣaḳal ki insānuñ zīnetidür. (10) Zīnet olması iʿtidāl [118a] üzerine (2) olmasıyladur. Yaʿnī ifrāṭ (3) üzerine olan ṭūl-ı lihye zīnetden (4) ḫāricdür. Anuñçün ḳabżadan ziyādesini (5) ḳaṣṣ itmek meşrūʿdur. Yaʿnī muḫanneṣlere teşebbüh lāzım gelicek (6) ḳadar yüzde olandan ve ṭūlından mıḳrāżla aḫẕ ü ḳaṣṣ olınmaḳ (7) meşrūʿdur, nitekim Cenāb-ı Nübüvvet'den ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem daḫı ṣādır (8) olmışdur. Ve ʿimāme daḫı ʿazm ve ṣıġarda ve sāʾir melābis daḫı böyledür. (9) El-ḥāṣıl Allāḫu teʿālānuñ meşrūʿ ḳılduġı zīnet muḥarreme degüldür. (10) Belki muḥarreme olan zīnet, dünyādur ki ḳarībetüʾz-zevāldür. (11) Pes bir nesnenüñ ki devāmı olmaya andan (12) defʿ-i żarūret idecek (13) ḳadar [118b] tenāvül itmek (2) gerekdür ki aña bülġa dirler (3) ve bu mertebesi metāʿ-ı bilā-ʿözr, yoḫsa (3) metāʿ-ı ʿözr degül. Ve zīnet-i ilāhiyyenüñ ikincisi (4) melābis-i ʿulūm ve maʿārifetdür ki melābis-i ẓāhire

[613] Evrak zayi olduğu için bölümün baş kısmı yoktur.
[614] Ben, Adem'in çocuklarının efendisiyim... (Tirmizi,Tefsîru'l-Kur'ân, 17)
[615] Allah'ın nuruna hamd olsun.
[616] Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). (Araf/31)

gibi çürimez (5) ve erimez. Belki insān-ı kāmil ve ʿārif-i biʾllāhā cemīʿ mevāṭında muttaṣıl (6) ve mülteṣıḳdur. Bu cihetden Ḳurʾān'da gelür: وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌ [617] (7) Yaʿnī şol ʿilm-i şerīf-i ledünnī ki, anı ḳalbe taḳvā-yı ḥaḳīḳī ilbās (8) eylemişdür, libās-ı ẓāhir ve ʿilm-i resmīden ḫayırlıdur ve ʿilm-i (9) meẕkūruñ netīce-i taḳvā olduġına işāret (10) idüp Ḳurʾān'da gelür: وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ [618] [119a] Yaʿnī bu āyetde (2) taḳvā muḫāṭablara ve taʿlīm-i (3) Ḥaḳḳ teʿālāya nisbet ve iżāfet olındı (4) ve taʿlīm-i ilāhī teʾḫīr olınduġından mefhūm olındı ki (5) taʿlīm ol taḳvānuñ netīcesidür ve taʿlīm daḫı hidāyet-i ḫāṣṣa (6) maḳūlesindendür ki müteʿalliḳı ḥaḳāyıḳ-ı ilāhiyyedür. Zīrā dimişlerdür ki, her (7) ʿilm ve maʿrifet ki netīce-i taḳvā ve ʿamel-i şerʿī ve sülūk olmaya, şeyṭānīdür, (8) Raḥmānī degüldür. Bu sebebden ṭāife-i ʿışıḳ meẕmūmlardur. Zīra mücerred (9) kütüb ve resāʾilden aḫẕ iderler ve riyāżete muḳārin olsa (10) daḫı riyāżetleri riyāżet-i ruhbān ve felāsife (11) gibidür ki mütābaʿat-i şerʿden (12) ḫāricdür. [119b] Nitekim وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ [619](3) āyetinde yaḳīni ʿibādete ġāyet ṭutarlar (4) ve yaḳīn-i ḳalb ḥāṣıl olduḳdan soñra ʿibādete (5) ḥācet ḳalmaz diyü zuʿm iderler. Maʿhāẕā ıṭlāḳāt evāmir-i (6) ilāhiyye ḫilāfına dāl olduġından māʿada fiʿl-i Resūl'e daḫı muḫālifdür. (7) Zīrā Cenāb-ı Nübüvvet ki aʿrifüʾl-ḫalḳ ve ekmelüʾl-mevcūdātdur. İlā-āḫirüʾl-ʿömr (8) ʿamel-i şerʿīye tevaġġul itmişler ve ḥattā ḳadem-i şerīfeleri teverrüm idinceye dek (9) ṣālāta ḳıyām göstermişlerdür ve metbūʿuñ ṭarīḳından ḫāric (10) olan ya kāfir veyā ḍāll ve muḍılldür. Pes (11) bu mevṭın teklīfde olduḳça [120a] mükellefden (2) aḥkām-ı ilāhiyye sāḳıṭ (3) olmaḳ iḥtimāli yoḳdur ve tecelliyāt-ı (4) şuhūdiyye tecelliyāt-ı vücūdiyyenüñ netāʾicidür (5) ve ṣemere-i şecereden ve semen ve zübd-i lebenden ve güher-i kāndan (6) ve lüʾlü'-i ṣadefden aḫẕ ve istiḫrāc olınagelmişdür ve ḥikmet-i ilāhiyyeden (7) bī-meẕāḳ ve sırr-ı ḥaḳīḳatden bī-ḫalāḳ olanlaruñ ḫālidür ki, bī-ḳāleb ḳalb (8) olur ṣanurlar ve bī-ẓarf maẓrūf bulınur ḳıyās iderler ve bī-eşyā (9) esmā ve bilā-esmā müsemmā fehm olınur ẓann eylerler. Heyhāt bī-ʿālem (10) ẕāt ve ṣıfāt ve esmā bilinmez,

[617] Takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) elbisesi var ya, işte o daha hayırlıdır. (Araf/26)
[618] Allah'a karşı gelmekten sakının. Allah, size öğretiyor. (Bakara/262)
[619] Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et. (Hicr/99)

meger ki maḳām-ı tefrīde (11) vuṣūlden ṣoñra bī-meclā idrāk-ı (12) basīṭ idesin. (13) Fe-efhem.

[120b] Naẓm

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefʿāīlü Feʿūlün

(1) Ervāḥ bugün ṣūret-i insāna gelürler
İnsān degül ṣūret-i Raḥmān'a gelürler

(2) Esmā-yı ilāhiyye libāsın geyüp ʿālem
Zīnetler ile ʿarṣa-i ekvāna gelürler

(3) Devr itmek içün çarḫ-ı tecellīde merātib
Mihr ü meh-i ʿālem gibi devrāna gelürler

(4) Evvelki demüñ sırrına irmiş iken āḫir
Bu āyinede ṣūret-i seyrāna gelürler

(5) Manṣūr gibi menzil-i tevḥīde irenler
Her demde eneʾl-Ḥaḳ diyü meydāna gelürler

(6) Şol kimselere kim[620] Ḥaḳ'dan ʿināyet ola Haḳḳī
Meczūb olup meclis-i ʿirfāna gelürler

[121a] Baʿdezā bu (2) taḳrīrden mefhūm oldı ki, (3) ʿulūm ikidür ki biri ʿulūm-ı kevniyyedür ki (3) anuñ müteʿallıḳı aʿmāl-i ṣāliḥadur ve bu aʿmāldür ki ʿulūm (4) ve ḥaḳāʾiḳ-ı ilāhiyyeye mevṣuldür ve biri ʿulūm-ı ilāhiyyedür ki (5) müteʿallıḳı ẕāt ve esmā ve ṣıfāt ve efʿāldür ve bu ʿulūma intehā yoḳdur, (6) ẕāt ve ṣıfāta intehā olmadıġı gibi. ʿUlūm-ı kevniyye ise kevn gibi müntehīdür; (7) ve nefs-i aḥkām daḫı mażbūṭ ve maḥṣūrdur. Naẓar eyle ki maḥṣūr yüzinden (8) ne vech-ile ġayri-maḥṣūra irersin ki saña Ḥaḳḳ'dan mahż (9) ifẓal ve inʿamdur; zīrā ḳaṭrede (10) deryā bulmaḳ gibidür. (11) Fe-aʿrif. [121b] Ve mertebe-i ʿamel ki (2) ʿilm-i ilāhī aña mevḳūfdur. (3) Ol daḫı verʿa mevḳūfdur ki müştebih (4) ve mekrūhdan taʿaffüf ve faẓilāt-ı mübāhı terkdür. (5) Zīrā ġıdā-yı toḫm gibidür ki tarlada maḥṣūl-i (6) ceyyid ḥāṣıl olmaz, ḫuṣūṣan ki tarla daḫı şūre-zār olsa biʾl-külliye (7) inbātdan ḳalur. El-ḥāṣıl, ḳuvāya ḳuvvet, ġıdā-yı ṭayyibden gelür. Pes ġıdā ṭayyib olmayıcaḳ (8) beden-i insān

[620] Burada vezin aksamaktadır; "kim" kelimesi çıkarılırsa vezin düzelir.

süst olup ṭāʿate yaramaz. Zīrā bāṭın fütūr (9) üzerine olıcaḳ ki aṣldur; ferʿ olan ẓāhir daḫı (10) keselnāk olur. ʿUlūm-ı ḥaḳīḳıyye ise (11) aʿmāl-i şerʿiyye-i ḳalbiyyeye [122a] menūṭdur. (2) Pes bir yerdeki aṣl (3) olmaya, ferʿ daḫı mefḳūddur. (4) İşte bu taḳrīrle müddeʿīlerüñ buṭlānı ẓāhir olur. (5) Zīrā bu ḳadar ḫabāʾiṣi istiʿmāl iderken yine ḥaḳāʾiḳ daʿvāsın (6) iderler ve ḫabīṯ degüldür, belki mübāḥdur diseler bile mülzem olurlar. Zīrā (7) fuḍelāt-ı ibāḥiyye daḫı māniʿ-i sülūk ve müzīl-i ḳuvvet-i bāṭına ve berzaḫ-ı (8) miʿrāc-ı ḳalbdür. Nitekim dimişlerdür ki من أكثر تناول المباحات حرم عن ذوق المناجاة فعليك بوفاق السلف وإياك وأن تكون من سوء الخلف والله المرشد لكل سابل مسترشد[621] [122b]

Rüʾyetüʾl-Ḥaḳḳ. (2) ʿUlemā-yı ẓāhir ẕāhib oldılar ki (3) rüʾyet, mesāʾil-i muḫtelefün fīhādendür (4) ve żarūriyyāt-ı dīnden degüldür. Pes aña īmān getürmek (5) vācib degüldür ve ʿulemā-yı bāṭın anı iʿtiḳādıyyātda derc itdiler. (6) Zīrā ʿārifüñ maṭmaḥ-ı naẓarı müşāhede-i cemāldür ve rüʾusā-yı ṭarīḳatdan (7) Sehl bin ʿAbdullah et-Tüsterī ḳuddise sırruhū dimişdür ki, ebṣār Allāhu teʿālāyı (8) görür ve lākin iḥāṭa ve idrāk-i nihāyet ile degül. Yaʿnī Allāhu teʿālā merʿī olmaḳdan (9) muḥāṭ ve maḥsūr olup nihāyeti olmaḳ lāzım gelmez. Belki herkese tecellī kendi (10) ḥasebiyle olur ve kendi ḥasebi maḥṣūr olmaġ-ıla ḥaseb-i Ḥaḳḳ (11) daḫı maḥṣūr olmaḳ iḳtiżā itmez. Naẓar eyle (12) ḳamere ki şemsden istifāde (13) itdügi nūr [123a] kendi (2) ḥasebiyledür; yoḫsa (3) şemsüñ ḥasebiyle degüldür. Zīrā (4) şemsüñ cirmi dāʾire-i ḳamerden kerrātla evsaʿdur (5) ve sāʾir nücūm daḫı ḳamere göre böyledür ve maʿrifet daḫı bu (6) ḳıyās üzerinedür. Yaʿnī ما عرفناك حقّ معرفتك[622] dinildügi ḥaseb-i Ḥaḳḳ'ladur; (7) fe-emmā ḥāseb-i ʿabde göre عرفناك حقّ معرفتك[623] dinilür ki ġāyet-i imkāndur. (8) Nitekim

فاعلم انّه لا اله الاّالله[624] aña nāẓırdur. El-ḫāṣıl, müteʿallaḳ-ı ʿilm mertebe-i (9) ulūhiyyetdür ki mertebe-i ẕāt meʿaʾṣ-ṣıfātdur. Pes mertebe-i (10) ẕāt-ı baḥta yaʿnī niseb ve iżāfātdan mücerred olan (11) ẕāt-ı ġaniyye ʿilm ve idrāk (12) ṣıġmaz. Fe-aʿlem (13) ẕālik. [123b] Baʿdeẕā (2) rüʾyetde birḳaç iʿtibār (3) vardur.

[621] Mübahlardan çokça yiyen, dua etmenin tadından mahrum kalır. Senden öncekilerin yoluna uy. Kötü bir halef olmaktan sakın. Allah doğru yolu isteyenlere en iyi yol göstericidir.
[622] Seni hakkıyla tanıyıp ibadet edemedim. (Hz. Ali'ye ithaf edilen bir söz)
[623] Seni hakkıyla tanıdık.
[624] Bil ki Allah'tan başka ilah yoktur.

Biri rüʾyetüʾl-Ḥaḳḳ bilā-ḫalḳdur. (4) Yaʿnī Ḥaḳḳ'ı vicdān ve ḫalḳı fıḳdān itmekdür; ve şarābı (5) görüp şeyn-i muʿceme ile serābdan biʾl-külliye ġayib olmaḳdur. (6) Ve biri rüʾyetüʾl-ḫalḳ bilā Ḥaḳḳ'dur. Yaʿnī ḫalḳı vicdān eyleyüp Ḥaḳḳ'ı (7) fıḳdān itmekdür ve serābı görüp sīn-i mühmele ile şarāb-ı biʾl-külliye (8) ġāyib olmaḳdur. Ve biri daḫı rüʾyetüʾl-Ḥaḳ meʿaʾl-ḫalḳ ve rüʾyetüʾl-ḫalḳ (9) meʿaʾl-Ḥaḳḳ'dur. Yaʿnī Ḥaḳḳ'ı ḫalḳda müşāhade itmekdür. Āyāt-ı (10) tevḥīdle ve ḫalḳı Ḥaḳḳ'da muʿāyene itmekdür (11) esmā ve ṣıfāt-ıla, ve iki rüʾyeti (12) cemʿ idüp biriyle birinden [124a] muḥtecib (2) olmaḳdur. Ve dimişlerdür ki (3) ehl-i cennetde naʿīm taṣarrufları (4) ḥālinde Ḥaḳḳ'ı ḫalḳda görürler. Yaʿnī ḫalḳ, Ḥaḳḳ'a (5) āyine olur ve maḳām-ı kesībe dāhil olduḳlarında ḫalḳı (6) Ḥaḳḳ'da görürler. Yaʿnī Ḥaḳḳ, ḫalḳa mirʾāt olur. Bu ṣıfatla cennete (7) rücūʿ iderler. Pes ḥaḳīḳatül-emr ḫalḳı fıḳdān ve Ḥaḳḳ'ı Ḥaḳḳ'da vicdāndur. (8) Zīrā maḳām-ı keşībde Ḥaḳḳ'ı Ḥaḳ'la müşāhede iderler. Ve baʿżılar dimişlerdür ki, (9) Ḥaḳḳ'ı ḫalḳda görmek, Ḥaḳḳ'ı Ḥaḳḳ'da görmekden etemmdür ve lākin maẓmūn-ı (10) sābıḳa muḫālifdür ve anuñ murādı budur ki, leẕẕet-i şuḥūd (11) ḳābe ḳavseyndedür. Yoḫsa ev ednā (12) maḳāmında şuhūd ve leẕẕet (13) mefḳūddur.

[124b] Naẓm

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Cemālüñ şemʿine pervāne-veş yaḳdum per ü bāli
Fenā-ender-fenāya virdüm āḫir ʿışḳ ile bāli

(2) Cemāl-i Ḥaḳ'ı mirʾāt-ı şuhūd içre nice görsün
Şunuñ kim ṣūret-i ḫalḳa ola maʿnāda iḳbāli

(3) Yazıḳlar aña kim ẕevḳ-ı ḥaḳīḳat ṭutmadı āḫir
Zehirden bilmedi helvā nedür farḳ itmedi balı

(4) Temāşāsında bu ḥüsnüñ ḳalur ḥayretde bu diller
Bu gözler sīr olmaz seyr ile āh ol yüzi alı

(5) Elif'den bā'yı farḳ iden hemān bir noḳṭadur baḳsuñ
Ḳamuda çeşm-i Ḥaḳ-bīne görinür Ḥaḳḳīyā ḫāli

والمرجّو النّظر الدّائم القائم [625] [125a] **Temeşşül**. (2) Bālāda mürūr itdi, ervāḥ (3) temeşşül itse levāzımıyla temeşşül ider. (4) Meşelā Cibrīl ve mekeüʾl-mevt ṣūret-i Aʿrabiyyede (5) temeşşül itse, aʿża ve cevāriḥ ile temeşşül ider ve bu temeşşül anlaruñ (6) ḥaḳīḳat-i melekiyyelerini münāfī olmaz. Zīrā her nesne mevṭınına göre (7) ṣūreti ḳabūl ider ve Ḥaḳḳ teʿālānuñ ṣıfātıyla temeşşüli daḫı böyledür. (8) Nitekim Cenāb-ı Nübüvvet'e ṣallāllāhu ʿaleyhi ve sellem ṣābb-ı emred ṣūretinde temeşşül itdi (9) ve baʿżı evliyāya şaḳā-yı Deccāl ve Ebī Leheb ve Ebī Cehil üzerine (10) bükāʾ ider göründi. Maʿhāẕā fīʾl-ḥaḳīḳa bükāʾ (11) yoḳdur. Belki irsāl-i medāmiʿ itmek (12) ṣūretinde [125b] görindügi (2) bi-ḥasebiʾl-mevṭındur ve şakāya (3) sebaḳ-ı ʿilm idüp ʿadem-i tebeddüline (4) remzdür. Yaʿnī meẕkūrlaruñ ve emṣālinüñ şaḳāsı (5) bir şaḳādur ki şaḳā-yı ẕātīdür ve şaḳā-yı ẕātī mütebeddil olmaz (6) ve illā ʿilm-i ilāhī müteġayyir olmaḳ lāzım gelür. Şaḳā-yı ʿāriżī ise böyle (7) degüldür. Yaʿnī anuñ müteġayyir olduġı levḥ-i maḥv ve iṣbātda müṣbet (8) olduġına göredür, ʿilmuʾlllāhda olduġına göre degüldür. Pes şaḳā-yı (9) ʿāriżī ʿilm-i ilāhīde saʿīd-i aṣlīdür. Zīrā ḥālet-i ʿārıżıyyeye (10) iʿtibār yoḳdur ve saʿīd-i ʿāriżī daḫı bu ḳıyās (11) üzerinedür. Fe-aʿrif cidden. Ve ḍıḥk (12) ve bükāʾ ve emṣāli (13) nuʿūt-ı [126a] kevniyyedendür (2) ve Ḥaḳḳ'uñ bu maḳūlelerle (3) ittiṣāfı tereddüd ile ittiṣāfı gibidür. (4) Nitekim ḥadīṣde gelür

له من لقائي ما تردّدى في قبض عبدي المؤمن وهو يكره الموت وأنا أكره مساءته ولابّد [626] Yaʿnī Ḥaḳḳ teʿālā kendi nefsi içün tereddüt ve kerehat (7) iṣbāt itdi. Maʿhāẕā bu maḳūle ṣıfat fīʾl-ḥaḳīḳa ʿabdüñdür. Zīrā bu ittisāf (8) maḳām-ı ʿamā-yı kevniyyeye göredür ki esmā ve ṣıfāta nāẓırdur. Yoḫsa maḳām-ı (9) ẕātdan nuʿūt ve iżāfāt muṭlaḳa cārī degüldür. Nitekim bālāda (10) daḫı taḳrīr olındı ve liḳā-ile işāret itdi ki, (11) mevt liḳā-yı ilāhī içündür ve aña (12) vesīledür. Pes fīʾl-(13) ḥaḳīḳa [126b] mevt (2) tuḫfe-i müʾmindür, egerçi ṣūretā (3) kerāhat vākiʿ olursa da; zīrā kerāhat (4) nefs ve tabʿuñ ḥālidür, bu ise iḳbāl ve istiḥsān-ı (5) rūhānīyi münāfī degüldür ve bundan fehm olınur ki mevt, ṭabīʿat (6) üzerine

[625] Ümit olunan daim ve kalıcı olana bakmaktır.
[626] Mümin bir kulumun canını almakta tereddüt ettiğim kadar hiçbir şeyde tereddüt etmiş değilim. O ölmek istemiyor, ben de onun üzülmesini istemiyorum. Ancak bana kavuşması kaçınılmaz! (Buharî, Rikak, 38)

vārid olur. Bu mevṭında olduḳça ise ḥükm-i ṭabʿ bāḳīdür. (7) Ḥattā ḥīn-i ḳabżda Cenāb-ı Nübüvvet'den يا نفس مالك تلوذين كل ملاذ [627] ṣādır olduġı *Siyer*'de mesṭūrdur ve mervīdür ki (9) tenāvül itdükleri şāt-ı mesmūmenüñ eşeri dört (10) seneden ṣoñra ḥīn-i ḳabżda ẓāhir oldı. (11) Zīrā ḳable ḥulūluʾl-mevt, maḳām-ı [127a] rūḥda idi ki (2) bu maḳāmda umūr-ı beşerīye (3) teʾşīr itmez. Çünki mevt-ile mertebe-i ṭabīʿate (4) nüzūl itdi. Lā-cerem eşer-i zehri iḥsās eyledi (5) ve ḥażret-i ʿÖmer'üñ daḫı raḍıyallāhü anhü zehrden müteessir olmaduġı ol (6) vaktde maġlūbiyyetinden idi. Fe-emmā vaḳt-i intiḳāl ḳarīb olduḳda eger aña (7) ve eger Ḥażret-i ʿAlī'ye kerremallahu vechehü ḍarb-ı seyf teʾşīr eyledi, enbiyā (8) ʿaleyhimü's-selām istişhād olınduḳları gibi ve sāʾir bu maḳūle aḥvālle (9) mübtelā ve mümteḥinne olan kümmel-i evliyā aña ḳıyās olına. (10) نسأل الله العفو والعافية في الدّين الدنيا والآخرة [628] [127b] İşte (2) baʿdeʾt-teẕkiye nefsüñ (3) ṣıfatı budur ki ki fīʾl-cümle kerāhatdür. (4) Ḳableʾt-teẕkiye ḥāli ne olacaḳdur fehm eyle. (5) Ve mervīdür ki Allāhu teʿālā nefsi ḫalḳ itdügi vaḳtde aña (6) ḫiṭāb idüp من انا [629] buyurduḳda nefs daḫı ṣıfāt-ı rezīlesi (7) ucından izhār-ı żıddıyyet idüp من انا [630] didi ve inḳıyād göstermedi. (8) Pes Ḥaḳḳ teʿālā anı dört biñ sene cuʿla mübtelā itdi, (9) tā ki iḳrār idüp انت ربّي [631]didi; ve bundan fehm olındı ki (10) nefs-i emmāreyi zebūn iden riyāżet ve taḳlīl-i (11) ġıdādur. Anuñçün sālikler ṣavm-ı (12) dehre muʿtādlardur. [128a] Fe-aʿrif. (2) Ve ḥāl-i nefsi nedür bilmeyen (3) ṭarīḳ-i ruḫṣata sālik olur, ʿavāmm-ı (4) nās ve ʿavāmm-ı ulemāʿ gibi. Anuñçün anlaruñ nüfūsı (5) ṣalāḥ ve felāḥ ḳabūl itmeyüp Ḥaḳḳ'a maḥcūb giderler. Zīrā (6) dinilmüşdür ki تجوع تراني تجرد تصل [632] irişmek dilerseñ, yemekden (7) kesil. Yaʿnī ışlāḥ-ı ṭabīʿat, sebeb-i rüʾyet; ve māsivādan inḳıṭāʿ, bāʿiş-i (8) vuṣlatdur ve māsivādan aʿrāż ve Ḥaḳḳ'a iḳbāl ki iki ḫaṭvedür, bulınmaduḳça (9) menzile vuṣūl ḥuṣūle gelmez. Gel imdi ṭarīḳ-i ʿazīmete sālik (10) ol, tā ki menzil-i merāma vāṣıl olasın (11) ve murāduña irüp maḳṣūduñ (12) bulasın. [128b] Ve riyāżet (2) gerçi evvel-i emrde nefse ṣaʿb (3)

[627] Ey nefis! Sana ne oluyor da her lezzeti tatmak istiyorsun!
[628] Allah'tan dünyada ve ahirette af ve afiyet dileriz.
[629] Ben kimim?
[630] Ben kimim?
[631] Sen Rabbimsin.
[632] Hadis-i Kudsi: "Aç kal, beni görürsün; halktan uzak dur, bana ulaşırsın."

u düşvār görinür. Fe-emmā tedrīc-ile muʿtād (4) olıcaḳ āsān gelür ve her belā daḫı ibtidāda (5) böyledür ve nefs ṣalāḥ ḳabūl itmedükçe ḳalb ve rūḥdan (7) daḫı Ḥaḳḳ'a Ḥaḳḳānī meyl ve maḥabbet ẓuhūr itmez ve maḥabbetüñ ġāyeti odur ki (8) maḥbūbuñ ʿaynı olasın. Yaʿnī maḥbūbda biʾl-külliyye ġāyib ve fānī olup (9) anuñ ceybinden ser gösteresin. Bu ṣūretde ḳavl ve fiʿli kendine nisbetden (10) ḫalāṣ olursun. Nefsle bāḳī olduḳça ise bu maʿnā mefḳūddur. (11) Zīrā nefs, ḫitāb-ı ezelī ve ʿahd-i ḳadīmī nisyān itmişdür. (12) Anuñçün maḳām-ı tevḥīde vefā itmeyüp (13) şirkden necāt bulmışdur (14) ve dāʾimā [129a] sözi (2) انا فعلت انا قلت 633 (3) dimekdür ve ḳalbüñ tekallübi gāh mezmūm (4) olur ki ḫayrdan şerre ve cemālden celāle ve luṭfdan (5) ḳahra teḳallübdür ve Ḳurʿān'da gelür: وَاعْلَمُوا اَنَّ اللهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهٖ 634 ve bu maḳāmda ḳalb nefs ṣūretine teḥavvül ider ve gāh memdūḥ (7) olur ki envāʿ-ı vāridāt arasında teḳallüb ider ve bu tenevvüʿ ve teḳallüb daḫı (8) aḥvālinüñ tenevvüʿına rāciʿdür. Aḥvālinüñ tenevvüʿı daḫı sırrına vāḳiʿ olan tecelliyāt-ı (9) ilāḥiyyenüñ tenevvüʿından gelür. İşte Ḥaḳḳ teʿālānuñ ṣuver-i muḫtelifede tebeddül ve teḥavvüli (10) maʿnā-yı meẕkūrdan kināyedür. Pes ʿārife gerekdür ki ṣūret-i muṭlaḳa (11) sırrına vāṣıl ola ve ṣuver-i cüzʾiyye tecellīsinden necāt (12) bula ve Ḥaḳḳ'a vech-i küllī ile iḳbāl (13) idüp gele, vallāhuʾl-(14) Hādī [129b] Naẓm:

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Ṣūret-i sırrı nedür ṣūret-i eşyādur hep
Cümle eşyāda tecellī iden esmādur hep

(2) Ṣūrete ḳılma naẓar maʿnīye eyle güzeri
Çeşmüñe ẓāhir olan ʿayn-ı müsemmādur hep

(3) Bu vücūd içre ne küllī vü ne cüzʾī vardur
Ḳayd u ıṭlāḳdan ol ẕāt muʿarrādur hep

(4) Bilmeyen vaḥdet-i ẕātı düşer āḫir şirke
Yoḳ-durur lā bu cihānda ḳamu illādur hep

(5) Nefsini bilmeyen ey Ḥaḳḳī ne bilsün Ḥaḳ'ı
Cāhile ṭutma ḳulaḳ kim sözi daʿvādur hep

633 Ben yaptım, ben dedim.
634 ...ve bilin ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer... (Enfal/24)

[130a]-[133a]

قال الله سبحانه يا أيها الذين آمنوا يا حرف وضع لنداء البعيد في الأصل والله تعالى وإن كان قريباً من عباده كما قال فإنّي قريب لكن أكثر العباد بعيد منه من حيث كونهم نازلين إلى أسفل سافلين ومحتجبين بالغواشي البشرية والملابس الطّبيعّية وعليه يحمل قوله تعالى يا أيّها الناس فإنّ بعضهم قد أخذ النّاس من النّسيان من طريق القلب وذلك النّسيان إنما حصل من كثرة الحجب الكونيّة كمن انغمس في البحر العميق فإنّه لا يرى ضوء الشّمس إلّا بعد إخراج رأسه من الماء أو بعد قربه من وجه الماء وذلك إشارة إلى قطع المنازل إلى أن ينتهي إلى مرتبة العقل الأوّل ثم إلى مرتبة العلم ثم إلى مرتبة العين وإمّا قوله تعالى يا أيها الّذين آمنوا فالنّداء فيه يحتمل احتمالين القرب من حيث الوصف بالإيمان لأنّه أصل السعادات والمقرب إلى الله واحتمال البعد من حيث أن كلّ مؤمن لا يكون في مقابلة القرب مطلقا بل يكون مقرّبا من وجه ومبعّداً من وجه كما هو حال الأبرار فان اعتبر احتمال الأوّل فنداء البعيد فيه من حيث تنزيل البعد المرتبي منزلة البعد المكاني فيكون يا نداءً من الحبيب إلى الجيب وذلك يهوّن المأمور به على المأمور لما فيه من اللّذة كما إذا خاطب السّلطان الأعظم واحداً من أتباعه لأمر من الأوامر فإنّه يلتّذ بذلك الخطاب ويسهل عليه الإتيان بالمأمور به والحاصل إنّ نداء البعيد بالنسبة إلى المقربين من قبيل التشريف والتعظيم كتب عليكم الصّيام أى صيام شهر رمضان لقوله تعالى فمن شهد منكم الشهر فليصمه وللجمع راجع إلى المكلّفين من حيث آحادهم فيكون الصوم مكتوباً مفروضاً على الكلّ وهذا من طريق العبادة وأمّا من طريق الإشارة فراجع الى الأجزاء والقوى كلها فإنّه ما من جزء من أجزاء اللّطيفة الإنسانيّة إلا وهو مطلوب بحقيقة من الحقايق ومكلّف بما خلق له فالفم يجب أن يكون صائماً من الأكل والشرب ولهو الكلام والقول بالإثم والفرج من الجماع وإن كان حلالًا لأنّه حرام أيّام الصّوم والبطن من الحرام والسمع من الملاهي والبصر من النظر إلى المحرّمات وهكذا اليد من البطش الغيرالمشروع والرّجل إلى المشي إلى مواضع الفسق وقد قالوا إنّ أكل السّحت والقول بالإثم والاستماع إلى الملاهي كلّها من باب واحد وكل ما لا يجوز التفوّه به لا يجوز الاستماع إليه وكلّ ما يحرم فعله فالنّظر إليه وأخطاره بالبال مكروه وأين أبناء الزّمان من مثل هذا الصّوم والتقوى كما كتب على الّذين من قبلكم تطييب لقلوبهم من حيث أنّ مطلق الصّوم مكتوب على الكلّ والتكليف إذا عمّ طاب وفيه إشارة إلى أنّ أكثر النّاس ليسوا من أهل المروءة حتّى يقوموا بالصّوم ونحوه من غير تكليف أو يسهل عليهم الأمر وإن اختصّ بهم ومن ذلك عيّن الله أوقات الصّلوة والزّكوة والصّوم ونحوها حتّى لا يتجاوز الحدود ويشتغلوا في كلّ وقت بما أمروا به ومع ذلك فكثير منهم بطّالون كسالى والله بيده النّواصي من المطيع والعاصي وفيه إشارة إلى كلّ من عالم التّركيب والبساطة فإنّه كما كتب على المركّب من هذه العناصر الصّوم ونحوه فقد كتب على الأجزاء البسيطة التي قبل هذا التّركيب فإنّها كلّها كانت صائمة من المشارب الطبيعية ومقبلة إلى الله تعالى بالتسبيح والتحميد فينبغي أن يكون الفرع على وتيرة الأصل في الإمساك لعلّكم تتّقون أي تحترزون عن المعاصي بسبب الصّوم فإنّ فيه كسراً للشّهوات وفيه إيماء إلى أنّ تخصيص شهر رمضان بالصّوم من قبيل التّخفيف والتّسهيل وإلّا فمن شأن المؤمن أن يصوم الأيام كلّها طلبًا للأتّقاء ومن هنا أخذ بعض السّلف الصّالح بصوم الدّهر وجعلوه كالواجب إذا كان فيه

صلاح القلب وانكسار النّفس واستقامة الحال وقلّ من عرفه فجعله من المكروهات وإنّما كرهه النّبيّ صلى الله عليه وسلم من حيث إدخال الأيّام المنهيّة المحرّمة فيه ومن حيث مراعاة حال الضّعفاء وإلّا فمن قوي على مشاق الطّاعات فليفعل فإنّ أفضل الأعمال أحمزها أيّامًا معدودات إشارة إلى قلّة أيّام الصّوم والمفروض حتّى لا يستثقلوه من حيث رعونتهم أى بقائهم بالطّبع فإنّ استثقال الفرض كفر وجهل بعظم رحمة الله بعباده وفيه أيضًا إنّ أيّام العمر قليلة وإن كان صائمًا فيها كلّها بل الدنيا يوم واحد حاضر والآخرة بالنسبة إليه كالغد كما قال الله تعالى ولتنظر نفس ما قدّمت لغد أي للآخرة والعارف صائم ظاهراً وباطناً في أيّامه كلّها وإنّما يفطر على لقاء الله تعالى فمن عرف حقيقة الحال هان عليه العمل بأمر الملك المتعال بل كان عبداً حرّا في جميع الأحوال[635]

[635] Allahu teâlâ şöyle buyurdu: "Yâ eyyuhellezîne âmenû (Ey İman edenler)". Yâ, asl olarak uzaktaki kişiye seslenmek için kullanılan bir harftir. Allahu teâlâ, "Muhakkak, ben yakınım." sözünde olduğu gibi kullarına yakın olduğu halde, kulların çoğu esfel-i sâfilîne (aşağıların aşağısı) inmiş olmaları ve beşerî örtü ve tabiî elbiseye bürünmüş olmaları sebebiyle O'ndan uzaktır. O'nun "Yâ eyyuhe'n-nâs" sözü de buna hamledilir. Bazıları kalb yöntemiyle "nâs (insanlar)"ı "nisyan (unutmak)"dan almıştır. Bu nisyan, denizin derinliklerine dalan birisinin güneş ışınlarını ancak kafasını sudan çıkardıktan veya suyun yüzeyine yaklaştıktan sonra görebilmesinde olduğu gibi, yaratılıştan gelen örtülerin çokluğuyla zuhur eder. Bu, önce akl-ı evvel, sonra ilim, daha sonra da ayn mertebesine ulaşana kadar menzil kat etmeye (seyr-i sülük) işaret eder. Allah Teâlâ'nın "Ey iman edenler!" sözüne gelince buradaki nidada iki ihtimal söz konusudur. (Birincisi) İman vasfı nedeniyle yakınlıktır. Çünkü o saadetlerin aslı ve Allah'a yaklaştıran şeydir. (İkincisi) Uzaklık ihtimalidir ki her Mümin mutlak olarak kurbiyetin (yakınlık) mukabilinde değildir. Ebrârın (iyiler) durumunda olduğu gibi kul bir yönden yakınlaştırılırken bir yönden uzaklaştırılabilir. Mertebe uzaklığındaki tenzil (iniş) ve mekânsal uzaklık konumu açısından uzaktakine nida etmek olan birinci ihtimale itibar edilirse, nida "yâ"sı sevgiliden sevgiliye yöneliktir. Bu, emredilen kişiye emrin kolaylaşması ve onu yerine getirmekten mutluluk duymasıdır. Bunun misali, Padişahın tebaasından birine hitap ederek bir emir verdiğinde onun bu hitaptan ötürü mutlu olması ve verilen emri yerine getirmesinin kolaylaşmasıdır. Sonuçta, mukarrab (yakınlaştırılmış) olanlara nispetle uzaklık nidası teşrif ve tazim kabilindendir. "Oruç size farz kılındı." Allahu teâlânın "Kim o aya ulaşırsa oruç tutsun" buyurduğu gibi bu Ramazan ayı orucudur. Oruç her bir mükellefe farz olduğu halde Cemî sigası kullanılması, oruç herkese farz kılındığı içindir. Bu ibadet yönüyledir. İşaret yönüne gelince, parçalar ve kuvvetlerin tümüne râcidir. Şöyle ki, latife-i insâniyye cüzlerinden bir cüzdür ki o hakikatlerden bir hakikat olarak talep edilir ve yaratıldığı şeyle mükellef kılınır. Ağız, yeme içmeye, faydasız konuşmalara ve günaha götüren sözlere karşı oruçludur. Cinsel organ, helal olsa da oruç günlerinde haram olduğu için cinsel ilişkiye karşı oruçludur. Mide haramlara; kulak günaha götüren sözlere; göz harama bakmaya; el meşru olmayan şeyleri tutmaya; ayak günah işlenen yerlere yürümeye karşı oruçludurlar. Haram yemek, kötü söz söylemek ve günaha götüren şeyleri dinlemenin hepsi birdir. Söylenmesi caiz olmayan şeyi dinlemek de caiz değildir. Yapılması haram olan şeye bakmak veya düşünmek mekruhtur. Bu zamanda kimde böyle bir oruç ve takva var! "Sizden öncekilere de farz kılındı." âyeti orucu mutlak olarak herkese farz kılındığını belirterek kalplerini ferahlatır. Bir mükellefiyet umûma teşmil edilirse kolaylaşır. Burada, insanların çoğunun oruç vb. ibadetleri mükellef kılınmaksızın yapmadıkça veya bu ibadetler onlara kolay gelip layıkıyla yerine getirmedikçe murûet (saygınlık) ehli olmadığına bir işaret vardır. Bu nedenle Allah, namaz, zekat, oruç ve diğerlerine vakitler tayin etmiştir ki onlar böylece hududu aşmasın ve tüm vakitlerini kendilerine emredilenlere ayırmasınlar. Bununla birlikte birçoğu ibadetler konusunda ihmalkâr ve tembeldir. İtaatkârın da isyankârın da perçemi Allah'ın elindedir. Bunda terkîb (birleşik) ve besâta (yayılmış) âlemine bir işaret vardır. Zira o mürekkeb (birleşik) olana oruç vb. unsurları yazdığı gibi bundan önce basit cüzlere (parça) de bu terkibi yazmıştır. Sonuçta onların hepsi tabiî içeceklerden oruçlu olup Allahu teâlâya tesbih ve hamd ile yönelirler. İmsak hususunda fer`in asla tabi olması gerekir. "Umulur ki takvalı olursunuz." Yani oruç sebebiyle günahlardan sakınırsınız. Çünkü oruçta şehvetleri kıracak bir güç vardır. Âyette Ramazan ayını -hafifletme ve kolaylaştırma kabilinden- oruca tahsis etmeye de bir işaret vardır. Yoksa takvalı olmayı arzulayarak tüm günleri oruçlu geçirmek Müminin önem verdiği

[133b] Naẓm:

Feʿūlün Feʿūlün Feʿūlün Feʿūl

(1) Gerekdür ʿibādet Ḫüdā'ya müdām
Gerekdür ṣıyām u gerekdür ḳıyām

(2) Yeter ḫˇāb-ı ġaflet yeter bu kesel
Demidür ki āgāh olalar niyām

(3) Şu kim pister-i rāḥat üzre yatur
Ḳurılmaz aña ʿadn içinde ḫıyām

(4) Ḥaḳ'uñ āyetidür bu leyl ü nehār
Gözüñ aç geçer ḫˇāb-ıla ṣubh u şām

(5) Ḥayāt-ıla virdi nefes Ḥaḳ saña
Gülüñ açılup ide tā ibtisām

(6) Nefes ṭut ḫazān irmeden ḳıl ʿamel
Budur Ḥaḳḳī ḳuldan saña ḥaḳ kelām

(11) Vallāhüʾl-Hādī

[134a] Maḳām-ı maḥabbet: (2) Bu maḳāmuñ Muḥammedīlere iḫtiṣāṣı (3) vardur. Anuñçün Cenāb-ı Nübüvvet'e ʿaleyhiʾṣ-ṣalātü (4) veʾs-selām ḥabībullāh denildi. Yaʿnī maḳām-ı fenāya göre (5) maḥbūb ve maḳām-ı beḳāya nisbetle muḥibbdür. Egerçi cemīʿ enbiyānuñ kemālātıyla (6) daḫı muttaṣıfdur. Ṣafī ve neciyy ve ḫalīl ve kelīm ve rūḥ olmaḳ ve emṡāli gibi ve verese-i (7) ümmet daḫı bu minhāc üzeredür. Bu cihetdendür ki ḳıyāmetde *nefsī nefsī* dimezler. (8) Zīrā baḳıyye-i vücūddan ḫalāṣ olmaḳda metbūʿlarında tābiʿlerdür. Egerçi (9) böyle olmaḳdan biʾl-külliyye enbiyādan efḍal olmaḳ

işlerdendir. Bundan hareketle selef-i sâlihînden bazıları tüm günlerini oruçlu geçirmeyi vâcip gibi addetmiştir. Zira onda kalbin salahı, nefsin inkisarı ve hâlin istikameti vardır. Bunu bilen az olup (çoğunluk) onu mekruh saymaktadır. Hz. Peygamber (s.a.) de oruç tutmanın yasaklandığı ve haram kılındığı günleri de içine alacak şekilde tutulduğu için bu orucu kerih görmüştür. Zayıfların hallerini gözetme de bu meyandadır. Yoksa kim ibadetlerin meşakkatine güç yetirirse onu yapsın. Zira amellerin en faziletlisi devamlı olanıdır. "…Sayılı günlerde", farz olan oruç günlerinin azlığına işaret etmektedir ki tabiatları gereği onlara ağır gelmesin. Farzları yerine getirirken ağırdan almak küfr ve Allah'ın kullarına rahmetinin büyüklüğünü bilmemektir. Ondaki bir başka işaret ise, velev ki tamamını oruçlu olarak geçirsen de ömür sayılı günlerden ibarettir. Bilakis dünya bir gündür. Ahiret dünyaya nispetle yarın gibidir. Allahu teâlâ: "Nefis yarın için ne hazırladığına baksın." buyurmaktadır. Yani ârif olan ahiret için zâhiren ve bâtinen tüm günlerini oruçlu geçirir. Allahu teâlâ ile karşılaştığında iftarını yapar. Her kim hakikati bilirse Yüce Melik'in emrettiği ameller ona küçük görünür ve her an hür bir kul olur.

lāzım (10) gelmez ve baʿżılarınuñ bu maḳāmda kelīmāt-ı (11) ġarībeleri vardur ki (12) ẕikr olınamaz. [134b] Ve muḥibb-i mecāzī (2) ile muḥibb-i ḥaḳīḳī meyānında (3) farḳ budur ki, muḥibb-i mecāzī kevne taʿalluḳ (4) ve taʿaşşuḳ itmişdür. Muḥibb-i ḥaḳīḳīnüñ taʿalluḳ ve taʿaşşuḳı (5) ise ʿaynadur. Yaʿnī ol kevnüñ ḳayyūmı olan müsemmā-yı ʿayn-ı vāḥideyedür. (6) Pes bu ikide aṣl-ı maḥabbet ḥāḳīḳat-i vāhide ve şurūṭ ve levāzım ve esbāb (7) daḫı emr-i vāḥiddür. Ancaḳ iḫtilāf müteʿallıḳdadur ki ẕikr olındı ve bu (8) heyemān ki muḥibb-i mecāzī ve ḥaḳīḳī ile ḳāʾimdür daʿvā-yı maḥabbet idenlere (9) ilzām-ı ḥüccet içündür. Zīrā şol yirde ki ʿışḳ ve maḥabbet (10) ġālib ola, ʿaḳl u şuʿūr ẕāhib olur (11) ve fenā-yı ẕāt ḥuṣūle gelür. (12) Pes bu [135a] ġaybūbet (2) olmayıcaḳ daʿvā-yı maḥabbetden (3) ne ḥāṣıl olur? Teʾemmül eyle ḥāl-i (4) Mecnūn'ı ki ḥubbuñ cemīʿ eczāsına sereyānundan (5) ḳasd itdürdükde, deminden Leylā resm olındı ve Manṣūr'uñ deminden (6) eneʾl-Ḥaḳk ṣādır oldı ve Mecnūn'uñ ḳuvvet-i cüzʾiyye ve maḥabbeti āḫir anı (7) maḳām-ı ḥaḳīḳate dāʿī oldı. Zīrā dimişlerdür ki المجاز قنطرة الحقيقة [636] ʿIşḳ ise (8) muṭlaḳa bir raḳīḳadur ki maṭlūba vesīledür ve mecāzla ḥaḳīḳat arasında (9) ḥicāb ziyāde daḳīḳdür ki meger ki ʿāşıḳ olmaya. Bu (10) ṣūretde maḳām-ı ḥaḳīḳate ʿubūr (11) u duḫūl müyesser (12) olmaz. [135b] Zīrā zühd-ile ʿışḳuñ (2) meyānı ḍabb ile nūn gibidür ki, (3) aṣlā münāsebeti yoḳdur ve buradan fehm olındı ki (4) fāsıḳ ʿāşıḳ, ṣāliḥ ẕāhidden aṣlaḥdur. Zīrāʿışḳ, (5) cevher-i ʿulvīdür ki ṣāḥibini aʿlāya ve belki aʿlāyüʾl-ʿālāya ceẕb (6) ider. Ve melāʾikede muṭlaḳ maḥabbet vardur, ʿışḳ didükleri ḥālet (7) yoḳdur. Zīrā ʿışḳ mūcib-i ibtilādur. Melāʾike ise mübtelādan müberrādur (8) ve bundan ẓāhir olur ki dār-ı dünyā, dār-ı ibtilādur ve ibtilā-yı (9) müʾmin maḫż-ı raḥmetdür ki sebeb-i ıṣtıfā ve ictibādur. (10) Anuñçüñ enbiyā ve kümmel-i evliyā belāyādan (11) aġlamadılar. [136a] Zīrā bildiler ki, (2) belāʾ enbiyāya sebeb-i (3) taṣfiyye ve aʿlā-yı derecāta teraḳḳıyyedür. (4) Marīż, ise devāsı acı nesnede olduġın (5) bilse biʾl-āḫire ol mürri iḫtiyār ider. Nitekim baʿżı ʿuṣṣāḳ (6) dimişlerdür bu derd-ile bu ʿālemden giderler şöyle ʿāşıḳlar. Yaʿnī derd-i (7) ʿışḳa ilā-āḫiriʾl-ʿömr dermān olmaz ve ṭālib-i dermān olan bī-derd ḳalur ve bī-(8) derd olan hayvān olur.

[636] Mecaz hakikatin köprüsüdür.

Çünki insān mertebesine nüzūl (9) eyledi, gerekdür ki anuñ sīretiyle ḳāʾim ve ḥaḳīḳatini (10) taḥṣīle muḳdim ve mülāzım ola. (11) Vallāhuʾl-muʿīn. [136b] Ve dimişlerdür ki (2) Allāhu teʿālā ins ü cinni ʿaḳl (3) u şehvet üzerine mefṭūr eyleyüp (4) ḳuvvet-i müfekkire ve sāʾir ḳuvvā daḫı virdi, tā ki (5) ʿaḳılları ile şehveti redd ideler ve ḳuvvetleriyle taḥṣīl-i maʿārif (6) eyleyeler. ve Ḳurʾān muṭlaḳa ʿaḳlı redd içündür, anuñçün şāriʿa iḳtidā (7) itmeyenler merdūd oldılar. Felāsife ve ḥükemā ve emṡāli gibi. Zīrā egerʿaḳl (8) u fikr kifāyet eyleyeydi, ʿibādet-i aṣnām ve emṡāli münkerāṭ ẓuhūr (9) itmezdi. Pes ʿuḳūl-ı cüzʾiyyeye iʿtibār yoḳdur. Belki muʿteber (10) olan ʿaḳl-ı ḳudsīdür ki şerāʾiʿ ve aḥkāmla (11) ʿamel ve ictihāduñ ṡemeresidür. (12) Fe-aʿlem ẕālik.

[137a] Naẓm:

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Cānib-i maʿşūḳdan esdi yine bād-ı ṣabā
ʿĀşıḳuñ oldı giribānı çü gül ġonca ḳabā

(2) Derd-i ʿışḳa ḳāʾil ol kim bundadur dermān-ı dil
Olmasun ʿömr-i ʿazīzüñ derdsizlikden hebā

(3) Ger maḥabbet leẕẕeti ḳonsa dimāġ-ı cānına
Zehr olursa ṣunduġı maḥbūbuñ itmezsin ibā

(4) İbn-i Edhem ʿışḳ ile ber-bād ḳıldı taḫtını
Düşdi rāh-ı ʿışḳa Belḳıs eyledi terk-i Sebā

(5) Ḥaḳḳīyā maḥv-ı fenā ḳıl kendini maḥbūbda
İbtilāya baḳma zīrā vardur anda ictibā

[137b] [139a]

ليلة الجمعة بين العشائين ورد قوله سبحانه عسى أن يبعثك ربّك مقامًا محمودًا يحتمل أن يكون هذا المقام المحمود صوريًّا وأن يكون معنويًّا وأن يكون جامعًا بينهما ووصف المقام بالمحمود لأنّه المقام الذي يحمد الله تعالى فيه حمدًا لايقا بجنابه فيسّري أثر ذلك في نفس المقام فيكون محمودًا أيضًا على أنّ الحامد وهو حضـرة النبوّة صلى الله عليه وسلم محمود أيضًا لأنّه يحمده في ذلك أهل السّماء والأرض وهو مقام عظيم لم يعط لغيره عليه الصّلاة والسلام فإنّ شفاعة الأنبياء والأولياء والملائكة موقوفة على شفاعته وعلى الإذن منه ولذا قال أنا سيّد النّاس يوم القيامة أي فلا تراجعوا إلى باب من الأبواب بل أقبلوا علي من أوّل الأمر فإنّ أمركم إنّما يتمّ من باب الله وأنا فاتحه ثمّ إنّ كلمة عسى أطماع من الله وهو واجب الوقوع بالنّسبة إلى كرمه وكذا كلمة لعلّ فإنّها بمعنى الرّجاء بالنّسبة إلى العبد وبمعنى التّرجية بالإضافة إلى الله تعالى وهي كالأطماع المذكور على ما هو عادة الملوك في الخطابات

ومن الله حماية عبده وإرسال رفده وإنجاز وعده وعلى العبد مرعاة عهده قال بعض الكبراء الشّجو يمشي بيننا وفي معناه قول ابن زهرة وقد تعب الشوق ما بيننا فمنه إلي ومنّي إليه. يشير إلى المقام قاب قوسين فإنّه مقام الشّوق الّذي هو مقام الأبرار ألا ترى إلى قوله في الحديث القدسي ألا طال شوق الأبرار إلى لقائي وأنا أشد شوقًا إليهم. وهو كالسّيل الغالب يحصل منه الصوت الشّديد إلى أن ينتهي إلى البحر ثمّ ينقطع ذلك عنه ويكون الحركة والسّكون مع البحر وهو مقام الفناء فإن قلت إنّ الله تعالى واصل إلى العبد فلا معنى للشّوق من طرفه قلت نعم لكن يشتاق إلى أن يصل العبد إليه كما هو واصل إلى العبد أو إطلاق الشوق بالنّسبة إليه راجع إلى شوق العبد ومقابلته فيكون من طريق المشاكلة فالله تعالى يوصف بالحبّ كما قال تعالى يحبهم ويحبّونه ولا يوصف بالعشق لأنّه إفراط ولا إفراط في الصفات الإلاهية وكذا لا يوصف بالشوق لأنه حال المحجوب ولا حجاب بالنّسبة إليه تعالى فإنّه مع العبد ومتجلّ فيه أبدًا بذاته وصفاته فاعلم ذلك وانظر واحضر.[637]

[139b] Melāmiyye (2) şol ṭāʾifedür ki ḫalḳ anlara (3) melāmet iderler ve kendileri gibi ḳıyās (4) iderler. Zīrā anlar her ʿālemde bi-ḥasebiʾl-mevāṭın ẓuhūr (5) eylerler. Bu sebebden ḥālleri mestūr olur. Maʿhāẕā anlar bu ṭarīḳatüñ (6) ricālidür ve anları inkār itmek ḥallerini inkāra rāciʿdür ve ḫalleri budur ki (7) Allāhu teʿālā anlaruñ ḳulūbına tecellī eyleyüp heyemān ve ḥayrete düşürür. Bu (8) cihetden şedāide taḥammül itmek anlara āsān gelür ve żucret (9)

637 Cuma gecesi akşam namazı ile yatsı namazı arasında Allahu teâlânın şu sözü vârid oldu: "Rabbin seni övülmüş bir makama yükseltsin." Bu "makâm-ı mahmûd"un maddî, manevî veya her ikisi de olması muhtemeldir. Makâmı "mahmûd" olarak isimlendirmiştir. Çünkü bu, Allah'a şanına layık bir şekilde hamd edilen makam olup bunun eseri makamın üzerinde devam edegelmektedir. Yine mahmûddur ki, orada hamd eden Hazreti Nebî'dir. Yine mahmûddur ki, gök ve yer ehlinin hamd ettiği yüce bir makam olup Hz. Peygamber'den (s.a.) başkasına verilmemiştir. Peygamberlerin, velilerin ve meleklerin şefaati onun şefaatine ve iznine bağlıdır. Bu yüzden "Ben kıyamet günü insanların efendisiyim", yani başka bir kapıya müracaat etmeyin, ilk baştan bana yönelin. Zira sizin işiniz ancak Allah'ın kapısında tamamlanır ve ben o kapıyı açan kişiyim, sonra İsa Kelîmullah Allah'tan umar, demiştir. Bunun vukuu Allah'ın keremine nispetle vaciptir. "Lealle" kelimesi kula nispetle rica, Allah'a nispetle ise terciyyedir (umdurmak). Bu daha önce zikri geçen ummak gibidir ki bu hükümdarların hitap etme âdetidir. Kulunu himaye eden, onu destekleyen ve vaadini yerine getiren Allah'tır. Kula düşen ise ahdine riâyet etmesidir. Bazı büyükler "Azap korkusu aramızda geziyor." demiştir. İbn Zühre'nin sözü de aynı manayı taşır: "Aramızdaki şevk yoruldu, ondan bana ve benden ona." (Bu beyit) "Kâb-ı kavseyn" makamına işaret ediyor. Zira makam-ı şevk, makâm-ı ebrârdır. Şu hadis-i kudsî'yi görmez misin? "Dikkat edin! Ebrârın benimle kavuşmaya olan şevki arttı. Benim onlarla kavuşmaya olan şevkim ise daha fazladır." Bu şiddetle akan ve çağıldayan bir nehre benzer. Nehir nihâyetinde denize ulaşır ve sesi kesilir, hareketi ve sükûnu denizle birlikte olur. İşte bu fenâ makamıdır. Eğer, "Allah teâlâ kula ulaşabilir, onun tarafından neden (kuluna ulaşmaya) şevk duyulsun" dersen, Evet, ancak kulunun kendisine ulaşmasına, O'nun kuluna ulaşması gibi şevk duyar, derim. Ya da O'na şevk nispet edilmesi kulun şevkine râcidir. Müşâkele gereği karşılıklı kullanılmıştır. Allahu teâlâ, "O, onları sever, onlar da onu." sözünde olduğu gibi "sevgi" ile tavsif edilebilir ancak "aşk" ile tavsif edilemez. Çünkü o ifrattır ve ilâhî sıfatlarda ifrata yer yoktur. Aynı şekilde şevk ile de tavsif edilemez. Çünkü o örtülü (mahcûb) bir haldir ve Allah Teâlâ'ya örtü hali nispet edilemez. Zira o, kul ile birlikte olup daima zatı ve sıfatıyla tecelli eder. Bunu bil! Tefekkür et ve tatbik et.

göstermezler. Zīrā maḥbūbuñ muʿāmelesiyle (10) müteleẕẕiẕ olurlar ve ismini [140a] ẕikr-ile (2) ve istimāʿla ḫoşluḳ (3) bulurlar ve ḥallerini ketm idüp (4) erbāb-ı inkār yanında keşf-i rāz itmedükleri (5) ʿırż-ı maḥbūbı muḥāfaẓalarındandur. Zīrā belki ol münkirlerin (6) aġızlarından Cenāb-ı Maḥbūbuñ taʿẓīmini muḫill nesne ṣudūr idüp (7) ol meclis gażab-ı ilāhī ḥulūlına sezāvār ola. Pes edeb-i ṭarīḳat, setr-i (8) rāzdur ve evliyāya daḫl olınan mevāżıʿda ṭurmayup oradan (9) ḳıyām veyā ḳādir ise redd-i ʿanīf ile redd itmekdür veyā medār (10) ṭarīḳın ṭutup ṭarīḳ-ı sehl ile ilzām eylemekdür (11) ve illā işmde müşterek olur. Ḳāle teʿālā

(12)وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيَاتِ اللهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهٖ اِنَّكُمْ اِذًا مِثْلُهُمْ[638]

[140b] (5) ve baʿżı ehl-i hevā vü bidʿat biz deryāyuz müteġayyir olmazuz diyü ehl-i (6) hevāya münkerātda müsāʿade itdükleri dāʾire-i muḍıllde olduḳlarındandur (7) ve illā ḳalben ve lisānen ve yeden taġyīr-i münkerāt itmelüdür ve ednāüʾl-emr ḳalb-ile inkārdur ki (8) aña īmān miṣḳāli dirler. Zīrā şuʿbe-i bī-ḳıllet üzerinedür. Pes melāmet (9) şerʿ-ile ʿamel ṣūretindedür, yoḫsa ḫilāf-ı şerʿ-ile degül; (10) ve ḫilāf-ı şerʿ ṣūretinde ibrāz-ı (11) ḥaḳīḳat itmek ḫilāf-ı [141a] meşrūʿdur. (2) Meẕelā kāse-i ḫamrı yedine (3) alduḳda ʿasele münḳalib olmaḳ (4) gibi; ve bunuñ ḥadd-i şerʿden ḫāric olduġı (5) اتقوا مواضع التهم [639] mażmūnından mefhūmdur. El-ḥāṣıl bir (6) nesne ki metbūʿından ṣādır olmaya tābiʿden ṣādır olmaḳ memnūʿdur, (7) gerekse vech-i baʿīd-ile tevil-ile ṣāliḥ olsun; zīrā her yirde tevīl-ile dīn (8) olmaz ve ʿulemā-yı ẓāhirüñ baʿżı ḥāḳāʿiḳa küfrdür didükleri ḳuṣūr-ıʿaḳıllarındandur ki (9) ẕevāhire muḫālif ḳıyās iderler. Maʿhāẕā muḳteżā-yı naṣṣdur. (10) Pes sühan-şināş olmayana taʿlīm itmek ẕaġ (11) u ẕaġna taʿlīm gibidür ki żāyiʿdür. (12) Fe-aʿlem ẕālik.

[141b] Naẓm:

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Ṭālib-i gülzār olan āzār-ı ḫāra baḳmadı

[638] Oysa Allah size Kitap'ta (Kur'an'da) "Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, başka bir söze geçmedikleri müddetçe, onlarla oturmayın, aksi hâlde siz de onlar gibi olursunuz" diye hüküm indirmiştir... (Nisa/140)

[639] Hadis: İthamlardan sakının!

Rāġıb-ı deyyār olan dār ü diyāra baḳmadı

(2) Her kimüñ ḳaṣdı bu deryāda dürr-i meknūn ola
Māsivāya aḳmadı aġ-ıla ḳara baḳmadı

(3) Nūrdur ʿışḳ āteşi bilmez velī zāhid olan
Baḳ Ḥalīlullāha kendin ṣaldı nāra yaḳmadı

(4) Şol ki göz yummaz cihān içre bugün aġyārdan
Yārdan ol aʿmā olup dīdār-ı yāre baḳmadı

(5) Sāyedür bu māsiva yoḳdur vücūdı müsteḳıll
Ḥaḳḳīyā Ḥaḳ ehli Ḥaḳ'dan ġayri vara baḳmadı

[142a] Ḳāle teʿālā (2) وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ (3) [640] Maʿlūm ola ki maʿiyyet-i ẕātiyyeden (4) murād vaṣıfla mevṣūf arasında olan nisbet-i (5) irtibāṭıyye gibi ilāh ile meʾlūh meyānında olan irtibāṭdur ki (6) aña ʿilme ʿilm-i ilāhi dirler. Zīrā mücerrediyye من حيث هي علم لاحق [641]ʿilm-i lāḥıḳ olmaz. (7) Çünki cemīʿ enbiyyāt Ḥaḳḳ'a göre berāberdür. Zīrā taḥayyüzden berīdür. Pes Ḥaḳḳ'a (8) sefer itmek, cehlden ʿilme seferdür ve Ḥaḳḳ'dan ḫalḳa rücūʿ itmek (9) daḫı fīʾl-ḥaḳīḳa Ḥaḳḳ'a seyr ü seferdür; velākin esmā-i (10) muḫtelife iʿtibārıyladur. Meşelā isrāʿ (11) ve tenaḳḳul ism-i ilāhīden (12) ism-i [142b] ilāhiye (2) ḥareketdür ve illā kendi (3) ḥücrelerinde meşhūdları ne ise (4) fevḳaʾl-arş daḫı odur ve Ḳurʾān'da gelür. (5) يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا [642] Yaʿnī müttāḳī olanlar dāʾimā (6) Allāhu teʿālāya maḥşūr u ḳıyāmetleri dāʾime iken burada Raḥmān'a ḥaşr-ı (7) taḫṣīṣüñ vechi budur ki müttaḳī olan kimse müttaḳī olduġı cihetden (8) Mürīd, Ḳādir, Ḳahhār Ẕüʾl-Baṭaşuʾl-Şedīd, Seriʿuʾl-Ḥisāb, Ḳaviyy ismleridür. (9) Raḥmāna maḥşūr olduġı budur ki, ittiḳā ve ḥaẕer itdügi (10) nesneden maḥall-i emne ḥareketdür. Zīrā Ḥaḳḳ'uñ (11) raḥmet-i vāsiʿası vardur (12) ve her mevṭına göre [143a] bir (2) dürlü raḥmet-ile (3) mevṣūfdur. Pes ḳahr (4) daḫı gerçi raḥmetdür. Marīża göre (5) devā-yı mürr gibi; velākin luṭf yüzinde olan raḥmet (6) bir dürlü daḫıdur, şerbet-i sükker gibi. İşte ʿārifler bu mevṭında (7) daʾimā taḳallüb üzerinedür. Zīrā ḥükm-i mevṭın ġālibā nārdur.

[640]...Nerede olsanız, O sizinle beraberdir... (Hadid/4)
[641] Lâhik ilmi bakımından.
[642] Allah'a karşı gelmekten sakınanları Rahmân'ın huzurunda bir elçiler heyeti gibi toplayacağımız …günü düşün! (Meryem/85)

Nār ise dünyādan (8) mürtefiʿ olmaz, belki iḥtirāḳ mürtefiʿ olur, Ḥażret-i Ḫalīl'e ʿaleyhisselām vāḳiʿ (9) olduġı gibi. Mevṭın-ı āḫiret ise müʾmine göre mevṭın-ı cemāl-i ṣırf ve maḥall-i (10) nūr-ı maḥżdur ki orada bir daḫı celāl ve nār (11) olmaz. Zīrā dār-ı imtizācuñ (12) taṣfiyyesine [143b] maḥaldür. (2) Yaʿnī müʾminüñ cemāli (3) celālinden mümtāz ve kāfirüñ celāli (4) cemālinden munfaṣıl olup müʾmin, cemāl-i maḥż ve kāfir, (5) celāl-i ṣırfla ḳalsa gerekdür. Anuñçün dünyāda dār bir, (6) ve āḫiretde iki oldı ve cennet, ṣıfāta nāẓır olup ehl-i (7) ṣıfātıyyūn ve cehennem, ẕāta dāʾir olup erbāb-ı ẕātiyyūn oldı. (8) Zīrā erbāb-ı nāra naʿīm ṣıfāt yoḳdur ḳatʿan. Ehl-i cennet ise (9) ẕāt ve ṣıfāt-ıla devr iderler ki maḳām-ı rubūbiyyetdür. (10) Ġayriler ise ẕāt-ı baḥta nāẓırlardur. (11) فاعلم ذلك واجعل عليه ما لك [643] [144a] ve ehl-i (2) cennetüñ maḳām-ı rüʾyetinde (3) vesīlesi Cenāb-ı Nübüvvet'dür ṣallallāhu (4) ʿaleyhi ve sellem. Anuñçün ẕirve-i maḳāmāt olan (5) vesīlede sākin olurlar ve anlara ḥāṣıl olan şühūd-ı (6) ẕātī, enbiyā ve evliyādan kimseye müyesser olmamışdur. Ve ḥadīṯde gelür ki (7) ما ابتلى احد من الانبياء بمثل ما ابتليت به [644] Yaʿnī maḳām-ı rüʾyetde bu ḳadar (8) şān-ı ʿaẓīmī var-iken oradan bu mevṭına rücūʿ idüp Ebū Cehil (9) ve Ebū Leheb ve emṯālinüñ muʿāmelāt ve ḫiṭābātıyla (10) mübtelā olmaḳ ibtilā-yı ʿaẓīmdür. (11) Zīrā bu iki [144b] meʿānī (2) beyninde tefāvüt-i (3) fāḥiş vardur ki ki biri aʿlāyüʾl-(4) ʿālā ve biri esfelüʾl-esāfildür. Ve irşād-ıla (5) meʾmūr olan vereṯenün daḫı aḥvāli daḫı budur ki pes Ḫāmān-ı (6) dehrle mübtelā olmaḳ ve Ḳaravī meşreblerle mecālise eylemek ʿaẕāb-ı elīmdür ki (7) bülbül ile zāġı hem-ḳafes itmek gibidür. Zīrā irşād herkesüñ (8) meşrebine nüzūlledür ki ziyāde tekellüfe dāʾirdür. Şol maʿnādan ki (9) herkes suhūletle aḫẕ itmez, belki inkār daḫı idüp (10) ḫaṭā söyler veyā terk-i edeb (11) eyler. Vallāhuʾl-muḥīṭ.

[145a] Naẓm

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Niçe bir derd ü belā nārına sūzān olalum
Tā-be-key ebr-i bahārī gibi giryān olalum

(2) Gel berü dil-i şūrīde yeter āh u efġān
Baʿdezīn ʿāzim-i şehrāh-ı gülistān olalum

[643] Bunu iyi bil! Senin olanı ona ver.
[644] Benim çektiğim sıkıntılar gibisini, hiçbir Peygamber acı çekmedi. (Hadis)

(3) Ḳıyl ü ḳāli ḳoyalum mürşid -i ḥāle uyalum
Ṭuyalum sırr-ı Ḥaḳ'ı ṣāhib-i ʿirfān olalum
(4) İbn-i Edhem gibi dervīş olup ʿālemde
Geçelüm terk ü fenā taḫtına sulṭān olalum
(5) Ḥaḳḳīyā menzil-i Ḥaḳ'dur yerümüz āḫir kār
Varalum bir ḳadem evvel aña mihmān olalum

[145b] Şems: (2) Maʿlūm ola ki Allāhu teʿālā şemsi (3) kendi ẕātına taʿrīf içün ve ḳameri maẓhar-ı (4) remz içün ḫalḳ eylemişdür ve ḳamer daḫı şems gibi tecellī vü ẓuhūrda (5) vüsʿat üzerinedür velākin nūr-ı şemsüñ żavʾı ġālibdür ve her- (6)kes ki şemse naẓar ider, anuñla tenhā ḳaldum ẓann ider. Maʿhāẕā bilād-ı (7) İslām ve bilād-ı küfre berāber ṭulūʿ idüp raḥmet-i vāsiʿa-yı vücūdiyye (8) nişānı olmışdur ve tecellī-i ẕāt-ı ilāhī daḫı böyledür ve her (9) muṣallā Ḥaḳḳ'la münācāt ider ve ol münācātda (10) āḫerüñ aña müzāḥamesi yoḳdur. (11) Maʿhāẕā [146a] Ḥaḳḳ'la tenhā ḳaldum (2) ḳıyās ider Ḥaḳḳ ise muṣallā (3) olanlaruñ cümlesiyle biledür ve bu maʿnāda (4) ḫalḳuñ biri birlerine ḥased ve ġayreti yoḳdur. Ḫuṣūṣan ki (5) tezkiyye-i nefs idenler vech-i muṭlaḳdan teveccüh iderler ve kendi (6) teveccühleriyle cemīʿ ḫalḳuñ teveccühi emr-i vāhiddür. Fe-emmā bir nesne maḥṣūr olup (7) birinüñ yanında mevcūd ve birinüñ yanında mefḳūd olmaġ-ıla fāḳıd olanuñ (8) vācid ḥaḳḳında elbet ġayreti ẓuḥūr ider ve aña melāmet itmege başlar (9) ve raḳīb olur. İşte melāmet ol nesnenüñ (10) yaʿnī maḳṣūduñ maḥṣūriyyetinden (11) gelür. Pes ġayr-i maḥṣūra [146b] melāmet taʿalluḳ (2) eylemez ve baʿżı evliyāya suʾāl (3) olınup متى يستريح [645]dinildükde ذا لم أرَله ذاكرًا [646] didügi müʾevveldür. Yaʿnī ẕākir-i maḥcūb (5) görmeyüp belki cümle ẕākirleri ehl-i müşāhede gördügüm ḥālde (6) müsterīḥ oluram ve yāḫūd Ḥaḳḳ'dan ġayri ẕākir görmedügüm vaḳtde (7) dimekdür. Zīrā ẕākir Allāḥu teʿālādur, kevn degüldür. Belki kevn, lisān-ı Ḥaḳḳ'dur ve Ḥaḳḳ daḫı (8) lisān-ı kevndür. Pes bundan fehm olındı ki ġayretullāh olur. Yoḫsa (9) ʿaliyyuʾllāh olmaz. Zīrā ġayret-i ʿaliyyuʾllāh odur ki, Ḥaḳḳ teʿālā kendinden (10) ġayr-ile olduġın istemeye. Ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ ise ḫalḳı (11) Ḥaḳḳ'a daʿvet ve taʿrīf üzerine (12) mebnīdür. Pes burada [147a]

[645] Ne zaman rahatlar?
[646] Onu zikredenleri görmediğim zaman…

ġayret-i kevniyye (2) muḥāldür ve illā hīçbir kimse (3) āḫerün ehl-i Hüdā ve ehl-i Ḥaḳḳ olduġın (3) istememek lāzım gelür ki küfr ve ḍalāldür, ʿucbdür ki (4) ʿārif geçinürken bir şāʿir ḳadar olamaz ki şāʿir dimüşdür.

Beyt

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Kāşkī sevdügümi sevse ḳamu ehl-i cihān

Sözümüz ortada hep ḳıṣṣa-i cānān olsa

(Taşlıcalı Yahya)

Naẓm

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Gel senüñle sevelüm cān u göñülden yāri

Virelüm yolına ol yārüñ efendi varı

(2) ʿIşḳ ile şevḳ iledür bezm-i fenānuñ ẕevḳı

İçelüm bir iki dem cām-ı maḥabbet bārī

(3) ʿÖmrümüz āh ile efġān ile geçdiysen'ola

[147b] Ḫārsız olmaz imiş işbu fenā gülzārı

(4) İstinād itme ṣaḳın faṣl-ı bahār-ı ʿömre

Sürʿat-ile güzer itmekdedür āb-ı cārī

(5) Ḥaḳḳīyā Ḥaḳ'a ṣıġındum heves-i fānīden

Yār-i bāḳī var-iken n'eyleye dil aġyārı

(6) Ḳāle Sübhānehu وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا [647]Bundan maʿlūm (7) olur ki mekānla türābuñ farḳı vardur. Yaʿnī mekān, türābdan eʿammdur. (8) Zīrā her türāb, mekān olur; fe-emmā her mekān, türāb olmaz. (9) Şol cihetden ki burada mekān-ı ʿaliyyeden murād (10) semāʾ-ı rābiʿadur ki, ʿanāṣırdan [148a] ḫāric (2) ve ṭabīʿiyyātda dāḫildür (3) ve ʿarş-ı muḥīṭ semāvāt-ı sebʿa ḥāvī (4) olmaġ-ıla semāvāt daḫı ḥayyızda dāḫildür, egerçi (5) türāb cinsinden degüldür. Ve bundan fehm olınur ki mekān, türābdan (6) aʿlādur. Anuñçün mekānet dirler, tā-ile mertebe ve menzilete āḫir ve āḫiret (7) didükleri gibi. Yaʿnī āḫiret aṣlında āḫirdür ki el-Ḥaḳḳ tā-ile āḫiret (8) olmışdur. Pes Ḥaḳḳ teʿālā من حيث

[647] Onu yüce bir makama yükselttik. (Meryem/57)

رجوع السالك [648] āḫir olduġı gibi, āḫiret (9) daḫı من حيث رجوع الانسان [649] āḫirdür ve āḫiret (10) dünyādan ṭoḳuz biñ sene muʾaḫḫer ḫalḳ (11) olınmışdur. Bu cihetden daḫı yevm-i (12) āḫir ve āḫiret dirler.

[148b] Sekr: (2) Maʿlūm ola ki merātib-i tecelliyāt-ı (3) ẕevḳıyye dörtdür ki mertebedür. Yaʿnī evveli ẕevḳdür ki (4) ṭatmaḳdur. İkincisi şurbdur. Üçüncisi riyydür ki (5) ḳanmaḳdur. Dördüncisi sekrdür ki ẕehāb-ı ʿaḳldur. Yaʿnī (6) serḫoş ve mest olan, arż u semāyı ve mecnūn daḫı eşyādan (7) bir nesne idrāk ve teşḫīṣ itmedügi gibi ol daḫı ecsām (8) u ervāḥ ve elvān u aʿrāż nedür bilmez. Belki ʿālem-i müşāhededе (9) heyemān u ḥayret üzerine ḳalur. Ervāh-ı (10) mühimme gibi bu sebebden kendinden (11) ṣādır [149a] olan (2) aḳvāl u efʿāle (3) şuʿūrı yoḳdur; nitekim Manṣūr'dan (4) ṣādır oldı. Bu daḫı sekr-i ġālibde (5) ṣādır olursa, muʾāheẕe olınmaz ve illā muʾāḫaẕe (6) olınur. Zīrā hisse veʿaḳla ḳarīb olduḳça anuñ ḥükmiyle maḥkūm olur (7) ve maḥkīdür ki Bāyezid'ı kuddise sırrıhu sekr-i ġālib ḥālinde baʿż-ı kelimāt-ı (8) ḫāricesinden ötürü seyf-ile ḍarb itdiler, teʾsīr itmedi. Zīrā (9) ol vaḳtde Bāyezīd maġlūb olmaġ-ıla ṣādır olan (10) ḳavl ü fiʿl-i Ḥaḳḳ'dan ṣādır olur. (11) Ḥaḳḳ ise ḥākim ve ġālibdür, (11) maḥkūm [149b] ve maġlūb degüldür. (2) *Suʾāl* olınursa ki "Bāyezīd'i (3) ḳılıç kesmeyicek Manṣūr daḫı berdār olmaġ-ıla (4) teʾsīr itmek lāzım gelür. Maʿhāẕā ṣalb ve helākı meşhūrdur." (5) *Cevāb* budur ki "Manṣūr'dan ṣādır olan daʿvā sekr ḥālinde (6) idi. Fe-emmā ṣalbi ifāḳat ḥālinde vākiʿ oldı, mevt ise tabīʿat (7) üzerine vārid olur." Yaʿnī insān ṭabīʿat ve hiss ve ṣaḥv mertebesine (8) tenezzül itmedükçe mevt ṭārī olmaz ve Şehābeddīn'üñ ḳatli (9) ve Nesīmī'nüñ selḫ-i cildi ve emṣāli daḫı bu (10) minvāl üzerinedür. Baʿdezā ḫālet-i (11) sekrde maḥfūẓ [150a] olan velī (2) ġayr-i maḫfūẓdan ekmeldür (3) ve daʿvā terk-i edeb maḳūlesindendür. (4) Ey niçe ekmel geldi ki sekr-i ġālibde ḫālet-i ṣahv (5) gibi muʿāmele itdi. Maʿhāẕā bāṭını nār içinde yanar ve başında (6) teʾsīr-i feyż-i tecellīden degirmen ṭaşları dönerdi. Fe-emmā maḥfūẓ olmaġ-ıla sāʾir (7) ehl-i temkīn gibi cereyān eyledi ve bunlar fīʾl-ḥaḳīḳa ḥalleri üzerine ġāliblerdür. (8) Yoḫsa hāl bunlar üzerine ġālib degüldür ve lākin bu meslekde olanlar (9) aḳall-i ḳalīldür. Ve biz

[648] Sâliklerin dönüşü kabilinden…
[649] İnsanların dönüşü kabilinden...

zamānumuzda bu ḳabīlden bir (10) kimseye rāst geldük, faḳaṭ (11) iki degül. [150b] Ve dimişlerdür ki (2) her maḳāmuñ ʿāmiri vardur. (3) Pes eger saṭavāt bāḳī olsa hāliküñ (4) cürmi olmaz ve baʿżı evḳātda ġalebe-i ḥālüñ żararı daḫı olmaz. (5) Ḥattā enbiyāya bile ʿaleyhisselām vākiʿ ve anlara hāl-i mālik ve ġālib olurdı (6) ve bu bābdandur ki yevm-i Bedr'de Cenāb-ı Nübüvvet ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem Ḥaḳḳ'la (7) olan münāşededе buyurdı

إِنْ تَهْلَكَ هَذِهِ الْعِصَابَةُ فَلَنْ بَعْدَ الْيَوْمِ [650]ve ol maḳāmda Ebūbekr Ṣıddīḳ raḍıyallāhu anhu (9) ziyāde temkīn gösterüp teskīn-i ḥarāret-i nebeviyye ve telvīn-i (10) cānib-i ifāḳat eyleyüp dirdi ki: (11) انّ الله مخبر لك ما وعدك [651]

[151a] Naẓm:

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Bu ʿışḳuñ mübtelāsı zühd ile taḳvā nedür bilmez
Şu kim maġlūb olupdur lā-cerem daʿvā nedür bilmez

(2) Gönül kim ṭaldı deryā-yı fenāya sāḥile baḳmaz
Düşer girdāba gūyā aġ ile ḳara nedür bilmez

(3) Tecellī saṭvetinden kendin āḫir bī-şuʿūr eyler
Olup mest-i fenā dünyā vü mā-fī-hā nedür bilmez

(4) Bu bir ceẕb-i ilāhīdür [ki] ʿaḳldan bunda baḫṣ olmaz
Bilen ders-i ḥaḳīḳat fıḳh-ile fetvā nedür bilmez

(5) Maḥabbetden dimāġ-ı cāna Ḥaḳḳī çāşnī vir kim
Bu ṣoḥbetde maḥabbet ṭatmayan ḥelvā nedür bilmez

[151b] Ve baʿżı küberāʾ (2) dimişlerdür ki, vecd ü maḥabbet (3) ġālib olsa ġalebe ve ḥükm anuñ olur. (4) Bu cihetdendür ki maḥabbet kendini żabṭ idemeyüp (5) āh-ı cihān-sūz çeker ve aġlar ve ṣol muḥibb ki böyle maġlūb (6) olmaya, anuñ aḳlı maḥabbet ve vecdine ġālib olur. Bu ṣūretde ḥükm (7) ʿaḳluñ olur, yoḫsa vecdüñ olmaz ve böyle olan maḥabbetde ise (8) ḫayr yoḳdur. Zīrā maġlūb ve żaʿīfdür ve bu bābdandur ki (9) erbāb-ı maḥabbet dimişdür.

باحَ مجنونُ عامرٍ بهواهُ
وَكَتمت الهَوى فمتّ بِوَجدي

[650] Allah'ım! Bu bir avuç mücâhidi helâk edersen, artık sana yeryüzünde ibâdet edecek kimse kalmaz! (Taberani, el-Mu'cemu'l-Kebir, XVIII, 231)

[651] Allah sana vaat ettiğini haber verir.

فَإِذا كانَ في القيامةِ نودي

مَن قتيلُ الهَوى تَقدّمت وَحدي[652]

(3) Zīrā bu ḳāʾilüñ ḥālinde ʿaḳl aġlebdür ki (4) ketm-i hevā eylemişdür. Eger hevā vü maḥabbet ġālib olaydı (5) insikāb-ı demʿ ve emsāli ile ifşā ve bevḥ müʾeddī olurdı. (6) İşte "Dīvāne-rā ḳalem nīst" didükleri mertebe-i ḥubb ġālibe naẕīrdür. (7) Zīrā dīvane olandan bī-iḫtiyār aḳvāl ü efʿāl-i cünūniyye ṣādır (8) olur. ʿĀşıḳ-ı maġlūb daḫı böyledür ve bu maḳāmda ʿāzile ve melāmet (9) idene ışġā olınmaz. Belki o maḳūle ʿāşıḳa melāmeti (10) cehl ü cumūdından nāşīdür. Eger şuʿūrı (11) olaydı bī-şuʿūra ṭaʿn (8) itmezdi. [152b] Ḳāleʾllāhu sübḥāne (2) لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ [653] Yaʿnī (3) Ḥaḳḳ'uñ hüviyyet-i ẕātiyyesini dāreynde (4) ebṣār, idrāk ve iḥsās itmez. Belki idrāk itdügi (5) mertebe-i rubūbiyyetdür. Nitekim Ḳurʾān'da gelür: اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ [654] ve ḥadīṯde (6) gelür: إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ [655] ve mertebe-i ẕāta göre ḥadīṯde gelür:

(7) أَحْتَرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِها أَدْرَكَهُ بَصَرُهُ [656] (8) Yaʿnī envār-ı ẕāt-ıla ḫalḳ (8) arasında irsāl-i ḥacb itdügi ḫalḳa raḥmet ve eşfāḳındandur (9) ve illā fenāʾ -yı vücūd ḥāṣıl olur. El-ḥāṣıl bu maʿnā dünyā (10) ve āḫirete göre berāberdür. Zīrā iki dār (11) daḫı mümkün ve muḥdeṯdür. (12) Pes [153a] bi-ṭarīḳuʾl-(2) iḥsās idrāke (3) taḥammüli yoḳdur. Bu cihetden āḫiretde (4) beḳā olmaḳ, yaʿnī mütecellā lihi helāḳ olmamaḳ (5) tecellī-i rubūbiyyete göredür. İşte Ḥaḳḳ'uñ dünyāda görinmedügi (6) ve āḫiretde görindügi maʿnā-yı meẕkūra rāciʿdür. *Suʾāl* olınursa ki (7) "Bu maʿnāya göre dünyāda ḥissen tecellī-yi rubūbiyyet vāḳiʿ olmaḳ gerek idi" (8) *Cevāb* budur ki: "Dünyāda tecellī, başīrete maḫṣūṣdur. Zīrā maḥall-i (9) keṯīfdür. Āḫiret ise laṭīfdür. Bu yüzden dünyānuñ (10) taḥammül itmedügi maʿnāya āḫiret taḥammül ider (11) ve orada ḳalb ḳālıb (12) ṣūretine dāḫil (13) olur."

---

652 Leylâ el-Ahyeliyye'ye ait bir şiir:
Amir oğullarının Mecnûn'un aşkı ortaya çıktı,
Bense aşkımı gizledim ve sevdamdan öldüm,
Kıyamet günü "Aşktan ölen kim var? diye seslenildiğinde sadece ben öne çıkacağım.

653 Gözler O'nu idrak edemez... (Enam/103)

654 Rablerine bakarlar. (Kıyamet/23)

655 Rabbinizi göreceksiniz. (Buhari, Mevakıtu's-Salat, 16)

656 Eğer o perdeyi açacak olsa, vechinin sübuhatı, basarının ihata ettiği bütün mahlukatını yakardı. (İbn Mâce, Sunne, 13)

[153b] Naẓm:

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) Cemāl-i ẕāt-ı ilāhī ṣıfat-ile bürinür
Bu yüzden ʿāşıḳa yüz biñ niḳāb-ile görinür

(2) Şuʿā-yı şems-i tecellīye ṭayanmaz ẕerrāt
Hemīşe vechine çün māh perdeler urınur

(3) Vücūd-ı muṭlaḳa ʿālī-naẓar gerek ey dil
Egerçi esfel-i sāfilde sāyesi sürinür

(4) Bu şems kimseye maḫṣūṣ degüldür aç gözini
Dime kimi sevinür seyr idüp kimi yerinür

(5) Meded irişmez ise feyż-i Ḥaḳ'dan ey Ḥaḳḳī
Taʿalluḳ-ı dil ü cān nicesi yunup arınur

[154a] Fiʾl-ḫaber (2) طُوبَى لِمَنْ طَالَ عُمُرُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ [657] bundan fehm olınur ki, (4) ṭāʿat ve taḳvā ve teraḳḳī içün ṭūl-ı ʿömr ṭaleb itmek meşrūʿdur. (5) Nitekim baʿżılar ḥayātlarından baʿż-ı evḳātı ġayre īṯār itdiler, (6) tā ki Haḳḳ'ı ẕikr idüp nāʾil olmaduḳları maḳāma teraḳḳī ideler (7) ve nāḳış ḳalmayalar. İşte bu mertebe īṯār eyleyen kimse kāmil olduġı ṣūretdedür (8) ve illā kendi ḥayātını ġayre beẕl itmek ve kendi āḫirete noḳṣānla intiḳāl (9) itmekde fāʾide olmaz ve şuyūḫ-ı maġribden biri ki melik-i maġribüñ (10) ḫātūnuna kendi kerīmesinüñ ḥayātını beẕl idüp (11) kerīmenüñ ol sāʿat vefātı kerīmenüñ (12) kemāline delālet ider. (13) Yaʿnī [154b] şeyḫüñ kerīmesi ol (2) vaḳtde kemāl bulmış ve zevce-i (3) pādişāh henüz nāḳıṣa idi. Pes īṯār-ı (4) meẕkūrda tekmīl-i zevce vardur. Zīrā zevce-i meẕkura (5) ṣāhibetüʾl-ḫayrāt ve raġbetüʾlmüberrāt idi. Kemāl-i rūḥānīnüñ (6) ise şuʿab-ı keşīresi ve vesāʾil-i vefīresi vardur ki kimi beẕl-i (7) māl ve kimi beẕl-i cān ve ictihād-ı bedenle vāṣıl olur. Bu cihetden (8) şeyḫüñ sırrı henüz tāzelikde duḫterine sārī idi. (9) Bu maʿnādan ötüri zevce-i melik gibi ṭūl-ı ʿömre muḥtāce (10) degül idi. *Suʾāl* olınursa ki, "ʿÖmr ziyāde ve noḳṣān (11) ḳabūl itmez. Rızḳ ve īmān gibi. Pes (12) hībesi ne vech-ile ṣaḥīḥ [155a] olur?" (2) *Cevāb* budur ki, bu (3) maḳūle umūr-ı taʿlīḳāt bābındandur (4) ve illā ilm-i ilāhīde olan maʿnā, teġayyür ḳabūl

[657] İnsanların en kârlısı, ömrü uzun, ameli güzel olandır. (Musannef-i İbn Ebi Şeybe, Zühd, 2)

itmez. (5) Ve meşhūrdur ki Ādem ʿaleyhiʾs-selām ʿömrinden altmış seneyi (6) ḥażret-i Dāvūd'a ʿaleyhiʾs-selām hībe itmişdür ve böyle iken yine ecel (7) müsemmāsı ġāyetinde intiḳāl itmişdür ki anda aṣlā noḳṣān yoḳdur (8) ve Ḳurʾān'da gelür

وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ [658] Yaʿnī muʿammer odur ki (9) anuñ içün ṭūl-ı ʿömr taḳdīr olınmışdur; ve nāḳıṣuʾl-ömr odur ki (10) aṣlından ḳalīlüʾl-ʿömrdür, yoḫsa ʿömri naḳṣ (11) olınmaḳ ṭarīḳıyla degüldür. Zīrā (12) bu maʿnā muḥāldür [155b] ve ʿömrden murād, (2) enfās-ı maʿdūdedür. (3) Anuñçün dirler ki, ʿömr artar ve eksilür. (4) Zīrā baʿżı emrāż vardur ki, sürʿat-i teneffüsi (5) ve baʿżısı bi-ṭayyi īcāb ider. Bu maʿnādan evḳāt gāh (6) taḳlīl ve gāh tekṯīr olınur. Maʿhāẕā nefsde ziyāde ve noḳṣān (7) yoḳdur. Ḫalḳ-ı ʿālem ise, eyyām u şuhūr u sinūn ile ḥisāb iderler. (8) Ḥaḳīḳatde ise dürüst degüldür ve ʿömrden bir mikdārı mensūḫ (9) olmaḳ daḫı ḥuṣūl-i kemāle rāciʿdür. Yaʿnī şol kemāl ki şu ḳadar (10) ʿömr-ile taḳdīr olunmışdur. Gāh olur ki muʿammerüñ (11) kemāl-i istiʿdādına bināen müddet-i muḳaddereden (12) muḳaddem kemāli ẓuhūr [156a] ider (2) ve baḳıyyetüʾl-ömr mensūḫ (3) olur ve bu maḳūleden zamānumuzda (4) ekāmil-i nāsdan bir kimseye muṣādefe vāḳiʿ (5) oldı. Zīrā kemāl-i beḳāsı ki yigirmi üç sene ile (6) taḳdīr olınmış idi. Bu müddetden yigirmi ayı mensūḫ olup mecmūʿ-ı (7) eyyām fenā vü beḳā-ile altmış bir ḥudūdında intiḳāl eyledi. Ḳaddesallāhu sırrıhu (8) ve bu maḳūleler müddet-i muḳadderelerin tekmīlden ṣonra muʿammer olmaḳ lāzım gelse (9) ḥayātlarına ḥayāt-ı bāḳiyye-yi ṭayyibe dirler ki ehl-i cennetün ḥayātı (10) gibi ḥayāt-ı ṭayyibedür. Egerçi ʿavāmmuñ bu maḳūle (11) meʿānī-yi ḫafiyyeyi idrāke mecālleri (12) yoḳdur. Fe-aʿlem ẕālik (13) ve aʿmel.

[156b] Naẓm:

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) Ey gönül eyleme sivāya heves
ʿĀşıḳ iseñ saña Ḫudā'dur bes

(2) ʿÖmr-i ādem güzer ider çü ṣabā
Bu sebebden didiler aña nefes

[658] Herhangi bir kimseye uzun ömür verilmez yahut ömrü kısaltılmaz... (Fatır/11)

(3) Olagör bülbül-i bāġ-ı melekūt
Münkesir olmadan bu ḫākī ḳafes
(4) Yanagör nār-ı maḥabbetde yüri
Eşk-i çeşmüñ revān ḳıl çü eres
(5) Ḫāne-i cānı itmege tenvīr
Nār-ı ḳudretden eyle aḫẕ-i ḳabes
(6) Saña bāḳī degül āḫir fānī
Virme fānī-yi dil ʿalāḳayı kes
(7) [157a] Ḥaḳḳīyā Ḥaḳ'a eylegil pervāz
Olmasun bu beden saña maḥbes

(4) Naẓm:

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) Diñle Ḥaḳḳī'den ʿāşıḳa ḫoş pend
Pāyine düzme ʿanāṣırdan bend
(2) Bu neşīb ü fırāz-ı berzaḫı ḳo
Gerçi çoḳdur reh-i Ḥaḳ'a derbend
(3) Nefs ü māla baḫīl olan ādem
Evliyādan olur mı hīç dedem
(4) Ḥādis-i ʿışḳ odında ḳıl iḥrāḳ
Tā ki ide tecellī nūr-ı ḳadem

Naẓm:

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) Āyīnedür bu ʿālem-i ṣūret
Görinür añda cemāl-i Ḥażret

[157b] العلم بالله [659](2) maʿlūm ola ki ʿilm külliyyātda müsteʿmaldür (3) ve celāliyye taʿalluḳından mefhūm olur ki Allāhu (4) teʿālānuñ ẕātına ʿilm duḫūl eyleye ve anı idrāk ve iḥāṭa (5) ḳıla. Bu ise muḥāl ve memnūʿdur. Bu cihetden burada ḥayşiyyet ḳaydı (6) iʿtibār olınmaḳ lāzım geldi. Pes dimek olur ki العلم بالله من حيث الارتباط بينه وبين الخلق وانتشاء العالم منه وهو العلم من حيث أسمائه وصفاته وذلك جائز و واقع لأنّه ممّا أمره الله به كما قال تعالى فاعلم أنّه لا إله إلّا الله وما وراءه من العلم بالذّات

659 Allah'ı bilmek, tanımak, marifetullah.

البحث فممتنع لأنّه فوق طور العقل والكشف فلا يدخله إدراك أصلا فتفطّن لهذا المقام واعرف حدّك يا غلام فقد قال سيّدك سيّد الأنام ما عرفناك حق معرفتك أي بحسبك وإن كنّا قد عرفناك حق معرفتك أي بحسبنا العلم في الله أي العلم والسّير في الله أي في شؤونه و صفاته الّتي لاغاية لها[660]

[158a] İşte buradandur ki dirler seyri ilāʾllāha nihāyet vardur. (8) Zīrā maḳāmāt-ı maḥṣūredür ve seyri fīʾllāha nihāyet yoḳdur. Zīrā şeʿn-i ilāhiyye (9) mā-lā-nihāyedür. Bu maʿnādan ötüri ʿārif-i biʾllāh ileʾl-ebed (10) mezīd-i ʿālemdedür. Nitekim gelür: وَاللهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ [661] (11) Yaʿnī Ḥaḳḳ teʿālānuñ vüsʿat-i ẕāt u ṣıfātı (12) ʿaleʾd-devām mezīd-i ʿilm [158b] iḳtiżā ider. (2) Fe-emmā ʿilm-i ilāhīde ekmel olan (3) Cenāb-ı Nübüvvet'dür ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem. (4) Anuñçün maḳāmı cemīʿ maḳāmāṭ üzerine müşerrefdür. (5) Gerek maḳām-ı ṣuverī olsun vesīle gibi ve gerek maʿnevī olsun (6) maḳām-ı maḥmūd gibi. Anuñçün maḳām-ı Muhammedī memnūʿuʾd-duḫūldür ve bu bābda (7) ġāyetüʾl-maʿrifete ol maḳāma ıraḳdan naẓar u seyrdür veche-i arżdan (8) semāda kevkebe naẓar ider gibi ve bu maḳāmdandur ki ezvāc-ı efrād ümmet (9) üzerine ḥarām oldı ve nikāhları dürüst olmadı. Nitekim (10) Ḳurʾān'da gelür: وَلَآ اَنْ تَنْكِحُوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهٖٓ اَبَدًاۗ [662]. Zīrā ezvācdan murād (12) ḥarem-i [159a] nübüvvet (2) ve حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ [663] sırrı olan esrār-ı ilāhīye (4) maḫṣūṣadur ve bir yerdeki enbiyā anuñ maḳām-ı (5) maʿrifetine duḫūlden memnūʿdur. Efrād-ı nās ḳanda ḳaldı ve enbiyādan (6) ʿulüvv rütbesi maḳām-ı Maḥmūd-ıla istiʿdāddan maʿlūmdur ve sāʾirler nefsī nefsī (7) dirken, anlar ümmetī ümmetī dimekden mefhūmdur. Zīrā anlarda aṣlā baḳıyye-i vücūd ḳalmamış (8) ve maẓhar-ı tāmm-ı ilāhī olmışdur. ʿAceb maḳāmdur ki fehm-i tāmma muḥtācdur. Gel imdi bu ḥacb-ı (9) kevniyyeyi biʾl-külliyye izāleye saʿy ve ictihād eyle. Tā ki veche-i maṭlūb (10) saña nümāyān ola ve kemāl-i müşāhede ile (11) ḳalbüñ tamām temkīn ve nihāyet (12) iṭmiʾnān bula.

[159b] Naẓm:

---

[660] İlmü billah, Allah'ın O'nunla yaratılış arasındaki bağ ve ondan dünyanın yaratılışı bakımından bilgisidir. Ve bu, isimleri ve sıfatları bakımından ilimdir. Bu hem mümkündür hem de doğrudur, çünkü o Allah'ın emrettiği bir şeydir. Allah'ın dediği gibi, "bil ki Allah'tan başka ilah yoktur". Ve bunun arkasında saf öznenin bilgisi vardır. O, akıl ve vahiy mertebesinin üzerinde olduğu için sakınılır ve ona hiçbir şuur erişemez. Bu yüzden burayı iyi anla ve sınırını bil evlat, senin efendin dedi ki: "Ey âlemlerin efendisi, biz seni bilmeye çalışsak da, yani seni tanımak için bilsek de seni hakkıyla bilemeyiz."

[661]... Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir. (Bakara/247)

[662]...O'nun eşlerini nikahlamanız asla caiz değildir... (Ahzab/53)

[663] Onlar, çadırlara kapanmış hurilerdir. (Rahman/72)

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) Ey naẓargāh-ı Ḫudā maẓhar-ı tām
Ṣafḥa-i rūyuñ oldı bedr-i tamām

(2) Ẕātuña naʿt-i pāküñe taḥsīn
Yoḳ-dur[ur] haḳ haḳı haḳkuñda kelām

(3) Ravża-i ḳuds olup cāygehüñ
İki ʿālemde olduñ ʿālī-maḳām

(4) Daʿvet-i leyle-i miʿrāc olıcaḳ
Gösterüp vechini Ḫaḳ virdi selām

(5) Görinür āyineñde sırr-ı Ḫudā
Ḫāʾil olur mı olsa ṣāfī cām

(6) Ola feyżüñ-ile muġtenem Ḫaḳḳī
يا كثير النوال والانعم[664]

[160a] شرف المكانِ بالمكين[665] Nitekim ḥücre-i (3) ʿĀişe raḍıyallāhu anhā vü Ravża-i Münevvere (4) vücūd-ı Nebevī ile şeref-i tāmm bulmışdur. Hattā dimişlerdür ki: (5) "Cesed-i şerīflerin żamm iden maḥall Kaʿbe'den ve ʿarş u kürsīden efḍaldür (6) ve sāʾir merāḳıd-ı enbiyā ve mezārāt-ı evliyā daḫı aña ḳıyās olına ve ḫasāset (7) ve denāʾet-i mekān daḫı mekīni iledür." Anuñçün mesākin-i fısḳa ve fecere (8) menḫūsa ve meşʾūmedür. Ḥattā vādī-i Muḥassir'den sürʿat-i seyrle (9) emr olınmaḳ, ol maḥallüñ mevżiʿ taṣarruf-ı şeyṭān (10) olup vażʿ-ı ḳadem-i ḫabīṯ ile (11) teḫabbüsidür [160b] ve mevāżiʿ-i aḳdām-ı (2) evliyāda olan meymenet (3) ve bereket daḫı bundan maʿlūmdur ve mezārāt-ı (4) ṣuleḥā ḥarīminde defn olınmaḳ daḫı aña dāʾirdür (5) ve menāzilde iki ḥāl vardur: Biri budur ki, ṣāhib-i menzilüñ (6) rūhāniyyet ve himmeti evrādda bākīdür. Bāyezīd'üñ Bistām'da beytüʾl(7)-ebrārı, Cüneyd'üñ Ṣunīziyye'de zāviyyesi, İbn Edhem'üñ (8) Cebele'de ʿimāreti ve emṯāli gibi. Ve biri daḫı ḫilāfıdur, zīrā ekṯer (9) menāzilde aṣḥāb-ı menāzilüñ müfāraḳatıyla üns ḳalmaz. (10) Zīrā menāzilde min hayṯü hiye şeref-i iżāfī (11) olmaz; belki sākin olanlara olur. (12) Çünki aṣḥāb-ı ḥāl [161a] oradan ya (2) mevt-ile veyā ġayri vech-ile (3) intiḳāl ideler. Ḥāl ġayri yüzden (4) olur ve

664 Ey ihsanı ve nimetleri bol olan!
665 Mekânın şerefi orada bulunan iledir.

menāzil-i ṣuleḥānuñ şerefi budur ki āyāt-ı (5) beyyināt-ı ilāhiyye ile maʿmūr u ābādāndur. Mesākin-i füseḳānuñ (6) ʿimāreti ise şehevātladur. Āyāt ise envār u şehevāt-ı ẓulumāt maḳūlesidür. (7) Anuñçün nūrdan nūra tevellüd ider ve ẓulmetden daḫı ẓulmet vücūd bulur. Gel imdi (8) ibtidā, mesken-i ḳalbi ḳāẕūrāt-ı aḫlāḳdan taṭhīr eyle. Baʿde yine mesken-i (9) ḳālıbuñı daḫı tanẓīf eyle. Zīrā dīn ẓāhiren ve bāṭınen (10) neẓāfet üzerine bināʾ olınmışdur. و من الله التّوفيق لمعالي الأمور والحفظ من سفسافها الى يوم النشور [666]

[161b] Naẓm:

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Mürşid-i kāmilden alup irken el
Ey dedem sen ḫānḳāh-ıʿışḳa gel

(2) Ādem iseñ bir adım gel meclise
Olasın tā şurb-ı ṣāfīye maḥal

(3) Çıḳ evüñden ḫāne-i ṭabʿı bıraḳ
Hicrete aṣḥāb gibi baġla bel

(4) Bu ḳonaḳda māʾ u ṭıynı n'idesün
Menzil-i rūḥa iriş şurb it ʿasel

(5) Lā-cerem baṭṭāl olan maḥrūm olur
Ḫāk-i süflīde ḳalur ehl-i kesel

(6) Māsivāyı Ḥaḳḳīyā Ḥaḳ'a degiş
Oldı zīrā Ḥaḳ saña niʿmeʾl-bedel

[162a] Fıṭrat, (2) aṣl-ı cibilliyyetdür ki burada (3) ṭabʿ min hayṯü hüve sāzecdür. Zīrā ʿulūm (4) u maʿārif inżımām-ı kavī ile ḥāṣıldur. Ḳuvvet-i ʿaḳliyye (5) ve müfekkire ve ḫayāliyye ve emṯāli gibi; ve bundan insānla ḥayvānuñ (6) miyānında farḳ ẓāhire olur. Zīrā ḥayvānda ḳuvā-yı rūḥāniyye-i insāniyye (7) yoḳdur. Belki ṭabʿ-ı vasāṭatıyla rūh-ı hayvānī vardur ki bu rūh-ı hayvānī ile (8) fīʾl-cümle idrāk ḥāṣıl olup ما خُلق له [667] olan maʿnāya mühtedī (9) olur ve kendi ḥaḳḳında nāfiʿ ve żārr nedür bilür. (10) Pes ḳuvā-yı insāniyyeyi maḥalline ṣarf (11) itmeyen hayvān gibi (12) ḳalur [162b] ve bu maḳāmda (2) ehl-i dil vardur ki sıġar (3) ḥāliyle kebīrde himmeti ve sıdḳ-ı bāṭını (4) ile teʾṯīr ider.

[666] Allah O'na mahşer gününe kadar tevfik versin ve onu önemsiz işlerden uzak tutsun.
[667] Onun için yaratılmış.

Meşelā şeyḫ, mürīdden aʿlā (5) iken, mürīd, ṣādıkuʾt-teveccüh olıcaḳ, himmetiyle şeyḫde teʾşīri (6) olur ve ḥīn-i mecālisde şeyḫe mürīd yüzünden baʿż meʿānī-i celīle (7) ḥāṣıl olur ki, muḳaddemā şeyḫde biʾl-fiʿl degüldür. İşte ışlāḥ-ı (8) derūn idüp ṭabīʿat-ı ṭıyniyyeyi keşāfetinden leṭāfete iḫrāc (9) idüp kerpiçi billūr idenlerüñ ḫalleri budur. Ṭabīʿat-ı (10) ḥayvāniyyede ḳalup tenperver olanlaruñ (11) ḥālleri nolacaḳdur? والله العاصم 668. [163a] Baʿdeẕā insān, (2) cismānī olduġı cihetden (3) cemīʿ ecsāmla ve ḥayvānī olduġı maʿnādan (4) cümle ḥayvānātla müşterekdür ve insānuñ melāikeden (5) farḳı budur ki insānuñ cismi keşīf ve melāʾikenüñ laṭīfdür (6) ve ervāḥdan, yaʿnī melāʿike-i ʿāliyye-i mühimmeden farḳı budur ki, ervāh-ı ʿāliyye ecsāmla (7) aṣlā muḳayyed degüldür. Bu cihetden bī-perde olup istiġrāḳ-ı şuhūdda (8) ḳalmışlardur. İnsān ise, cismāniyyeti sebebiyle maḥcūbdur. Yaʿnī rūḥāniyyetiyle (9) ne ḳadar ʿālī olursa da yine cismāniyyetiyle sāfildür ve bu (10) maʿnādan ḳafesde ʿandelīb-āsā (11) āh u zār içinde (12) ḳalmışdur. [163b] Egerçi bu maʿnā (2) kemāl-i maʿrifetini münāfī degüldür. (3) Zīrā ziyāde istiʿdādı olduġı (4) cihetden maʿārif aña taʿaşşuḳ itmişdür. Yaʿnī maʿārif (5) min hayşü hiye ʿārifle ḳāʾimdür. Pes ʿārif anuñ mesken, gibidür. (6) Bu sebebden aña meyl üzerinedür. İşte rızḳ-ı maʿnevīnüñ ḥāli (7) budur ve rızḳ-ı ṣuverī daḫı merzūḳı ṭalebde merzūḳuñ anı (8) ṭalebinden eşeddür ve müʾminüñ naṣībi kāfirüñ naṣībinden (9) aʿlādur. Zīrā müʾmine ittiṣalle ehl-i cennet (10) olur. Kāmile-i muḳārin ve muttaṣıl olan (11) ehl-i ḳarīb olduġı (12) gibi.

[164a] Naẓm:

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) Bu gülşen içre bugün ʿandelīb-i pür-zāram
Egerçi ḫār u ḫes derd ü miḫnete yāram

(2) Firāḳ-ı vaṣl-ı vaṭan deldi baġrumı çün ney
Hemīşe iñleyüp işbu belādan aġlaram

(3) Bu cāygāh-ı fenādan göçüp gider ervāh
Bu cism evinde ḳalup ben de böyle nāçāram

(4) Göñüldür ʿārife mesken bu ḫānede Ḥaḳḳī

668 Koruyan Allah'a yemin olsun!

Egerçi tārik-i dār u diyār u deyyārem

اللّهم اجعلنا من الذين وجدوك لامن الّذين فقدوك انّك انت الواحد الوجود ومنك الفيض والجود [9] [669]

[164b] **Şüreyyā.** [2] Şüreyyā yedi ʿaded yıldızdur [3] ve aṣlı on ikidür ki Cenāb-ı Nübüvvet [4] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem iʿtidāl-i vücūd ve ḥiddet [5] başarlarından nāşi mecmūʿını müşāhede iderlerdi ve yedi [6] ʿadedüñ biri ġāyet ḫafī olmaġ-ıla anı ʿArab'dan ancaḳ ḥaddeʾl-basar olanlar [7] görürlerdi. Ve Şüreyyā Şāmiyyedür, yaʿnī ṭulūʿı bilād-ı Şāmiyye üzerinedür ki [8] mevżiʿi kevn ü keşretdür. Nitekim Şüheyl-i Yemenī, necm-i vāhiddür ki ṭulūʿı [9] bilād-ı Yemen üzerinedür ki bilād-ı Şāmiyye'ye ḥulūl ve duḫūl [10] itmez. El-ḥāṣıl, Şām maḥall-i keşretdür. Anuñçün [11] enhār-ı cāriyye ve ḥadāʾiḳ [12] ve kürum [165a] ve emşālini [2] müştemildür. Bilād-ı Yemen'de [3] ise fevākih-i Şāmiyye olmaz, egerçi [4] Ṣanʿāʾ ve emşāli enhār ve ḥadāʾıḳı müştemildür. [5] Pes anuñ keşretine iʿtibār yoḳdur. Belki vaḥdetle maġlūbdur ki yıldızına [6] tābiʿdür ve burada Süheylden murād, vahdetdür ki ṣıfat-ı ẕātdur. Nitekim Şüreyyādan [7] murād keşretdür ki sıfātdur. Ve Süheyl, Şām'a duḫūl itmedügi gibi, ẕāt daḫı [8] ḫalḳa duḫūl itmez. Belki ʿayn-ı ḫalḳ tecelliyāt-ı ẕāt u vücūd-ı Ḥaḳḳ'dan bir tecellīdür [9] ve bu maḳūle tecellīye ḥulūl u duḫūl dimezler ve şol ki كنت سمعه و بصره [670] kelāmından duḫūl-i meẕkūre fehm olınur. [11] Anuñ cevābı budur ki, maʿnā-yı [12] duḫūl [165b] كنت ذاته [671] [2] didügi ṣūretde olur. [3] Burada ise ṣıfat ẕikr olındı ki [4] semʿ ü başardur. Gūyā dimek olur ki benüm semʿümle işidür [5] ve benüm başarumla görür. Nitekim rükūʿdan refʿde şāriʿ [6] buyurmışdur. انّ الله قال على لسان عبده سمع الله لمن حمده [672] [7] Ve bu maḳamuñ ḥāṣılı budur ki ẕāt-ı ilāḥiyye-i vāhide ṣıfāt-ı sebʿā min haysüʾn-[8]nisbe ḳabūl ider, yoḫsa min-haysüʾz-ziyāde ḳabūl itmez. Yaʿnī ẕāt-ı Ḥaḳḳ'uñ [9] gerçi ṣıfātı vardur, nüẕẕār ẕāhib olduġı gibi; velākin ol ṣıfāt, ẕāt [10] üzerine fīʾl-ḥaḳīḳa zāʾide degüldür, nüẕẕār didükleri gibi [11] ve illā ṣıfāt aḥkāmı cihetinden ẕāt [12] üzerine zāʾide olmaḳ [13] lāzım [166a] gelür. Belki [2] ṣıfat-ı sebʿā ve emşālī [3] niseb ü iżāfet maḳūlesidür ki [4] vücūdları müteʿalliḳāt

669 Allah'ım, bizi seni bulanlardan eyle, seni kaybedenlerden eyleme! Sen birsin ve teksin ve bolluk ve cömertlik sendendir.
670 ...ben onun kulağı, gözü olurum... (Buhari, Rikak, 38)
671 Onun zâtı olurum.
672 Allah kulunun diliyle dedi ki Allah kendisine hamd edenleri işitir.

hasebiyledür ki, ẕāt (5) maʿlūmāta teveccüh itdükde ʿAlīm ismi ve mesmūʿāta taʿalluḳ itdükde (6) Semīʿ ismi ve mübeṣṣīrāta naẓar itdükde Baṣīr ismi ẓuhūr ider; ve her ṣıfatda (7) Ḥākim, Allāhu teʿālā olmış olur. El-ḥāṣıl, Ṣüreyyā Şām'da ẓuhūr itdügi gibi (8) ṣıfāt-ı ilāhiyye daḫı ḫalḳda ẓāhir olur ve bu maʿnāya bināʾen tekeṣṣür-i ḳudemāʾ (9) lāzım gelmez, nefy-i ṣıfāt lāzım gelmedügi gibi. Zīrā nefy-i ṣıfat (10) küfrdür, Muʿtezile ve felāsife ẕāhib olduḳları gibi. (10) Yaʿnī anlar dimişlerdür ki Allāhu teʿālā ʿālim (11) biʾẕ-ẕātihi ve ḳādir biʾẕ-ẕātihidür, (12) ẕātla ḳāʾim, [166b] başḳa (2) ʿilm ve ḳudret ṣıfatları (3) yoḳdur. İşte ehl-i sünnetüñ (4) ṣıfāt ḥaḳḳında لا هي ولا غيرها [673] Yaʿnī ṣıfāt, (5) ẕātuñ ʿaynı degül ve ġayri daḫı degül didükleri bālāda (6) bizüm ẕikr itdügümüz maʿnā-yı iżāfete rāciʿdür. Pes ẕāt-ı ilāhiyye ezelen (7) ve ebeden mevcūddur ki bir vech-ile taġayyür ḳabūl itmez. Esmā ve ṣıfāt-ı ilāhiyye ise (8) iḫtilāf üzerinedür ki, dünyā üzerine ḥākime olan esmānuñ baʿżısı āḫiret (9) üzerine ḥākime olmaz. Belki āḫiret içün başḳa esmāʾ-i ilāhiyye vardur. (10) Meṣelā dünyāda Mümīt isminüñ eṣeri vardur, āḫiretde (11) yoḳdur. Belki āḫiretde olan Bāḳī isminüñ (12) ve Muḥyī ṣıfatunuñ eṣerleridür (13) ve ol [167a] beḳāʾ ve ḥayāt, (2) Bāḳī ve Ḥayy'uñ beḳā ve ḥayātına (3) nāẓırdur. Eger ism, ẕātuñ ʿaynı olaydı, (4) Mümīt isminüñ meyyitde eṣeri ẓuhūr itmezdi ve eger (5) ġayri olaydı ṣıfatla mevṣūf arasında muġāyeret lāzım (6) gelürdi. Vücūd-ı aġyār ise mürtefiʿdür ve mülk-i Ḥaḳḳ'da Ḥaḳḳ'dan ġayri (7) mālik yoḳdur ve reʿāyā-ile sulṭān-ı aʿẓamuñ biri birine irtibāṭı vardur. Yoḫsa (8) muġāyeretleri yoḳdur. Zīrā muġāyeret, sulṭān-ı āḫerüñ vücūdıyla olur. Burada (9) ise sulṭān-ı āḫer yoḳdur. Belki sulṭān-ı vāhidüñ esmāsı vardur ki (10) bi-ḥasebiʾl-müteʿalliḳāt ẓuhūr ider, vekīl ismi (11) vezīrle ẓuhūr itdügi gibi. (12) Fe-efhem cidden.

[167b] Naẓm:

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Ẕāt vāhiddür aḥaddan ġayriye yoḳdur ẓuhūr
Līk esmā vü ṣıfāta bestedür cümle umūr

(2) Ẓulmet-i ketm-i ʿademde hep ḳalurdı kāʾināt

[673] Ne o ne de ondan başkası.

Ger tecellī itmeseydi anlara şol ism-i nūr

(3) Ṣıġmadı kendünden özge ʿāleme aṣlā vücūd
Nefy-i ġayr itmekde oldı ẕātı zīrā kim ġayūr

(4) Bāṭınen Muḥyī vü ẓāhirde Mümīt ismin gözet
Bu memāt içre ḥayāta nice itdi nefḫ-i ṣūr

(5) Her şuʾūn-ı Ḥaḳ ki vākiʿdür kemāl üstindedür
Yoḳ-durur aṣlā tecellīsinde noḳṣān u ḳuṣūr

(6) Nūr-ı Ḥaḳ [168a] istersen ey Ḥaḳḳī güzer ḳıl ʿarşdan
Kūh-ı Ṭūr'ı ḳo bu yerde eyle seyrüñ ḳatı dur

Baʿdezā **nūr**, ʿilm ü müşāhededür ki (5) nefs-i insān anuñla zinde ve ẓulmet, cehl ü ḥicābdur ki nefs-i (6) insān anuñla mürdedür ve Ḳurʾān'da gelür: اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهٖ فِي النَّاسِ [674] ve ḳulūb-ı nās tefāvüt üzerinedür ki kiminde maraż, (8) şekk ve ızdırāb ve kiminde cehl vardur ve nūr-ı ilāhī herkesüñ ḳalbinde (9) muḳteżāsına göre ṭulūʿ ider ve şunuñ ki nūrdan (10) behresi yoḳdur cehl-ile meyyit ve marażla (11) mużṭarib ḳalur. Feaʿlem (12) ẕālik [168b] ve her kimde kim (2) ẓuhūr-ı ḥaḳāyıḳ ziyāde ola (3) ʿabdüʾn-nūr olur. Nitekim raġbet ve üns (4) ve mülāṭafe ve vaʿd-i cemīl ehli ʿabdüʾl-laṭīf (5) ve ḫilāfı ʿabdüʾl-ḳahhārdur ve nās ḳıyāmet-i kübrāda izāfetle (6) menşūr olsalar gerekdür ki kimi ʿabdüʾn-niʿme ve kimi ʿabdüʾn-nıḳmet ve kimi (7) ʿabdüʾt-tenzīh ü taḳdīs ve kimi ʿabdüʾt-teşbīh ve emsālidür ve şol ki ekmeldür (8) anuñ ẓuhūrı ẓuhūr-ı küllīdür ki cemīʿ esmā-ile ẓuhūrdur ve bu maʿnā vicdān (9) ve ẕevḳle maʿlūm olur ki yoḫsa taḳrīr ve taḥrīrle bilinmez ve eżdād bir (10) yerde müctemiʿ olup her biri kendi ṣūreti üzerine (11) ẓuhūr itmez. Belki kimi ḳuvvetde ḳalur ve kimi (12) fiʿle gelür. Nitekim [169a] Hādī (2) isminde Muḍıll ismi (3) daḫı mündericdür ve lākin insāndan (4) maẓhar Ḥādī ve raḥmet-i muṭlaḳada olan kimsede (5) Muḍıll isminüñ ḳatʿā ẓuhūrı yoḳdur. Pes enbiyā vü evliyā (6) Hādī ismine ve Firʿavn ve Şeddād ve Deccāl ve emsāli Muḍıll ismine (7) maẓharlardur ve Haḳḳ teʿālā biʾl-fiʿl cāmiʿüʾl-küllīdür. Nitekim Ḳurʾān'da gelür يُضِلُّ اللهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ [675] ve yine gelür يُضِلُّ بِهٖ

[674] Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine, insanlar arasında yürüyeceği bir nur verdiğimiz kimsenin durumu... (Enam/72)
[675] ...Allah, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir... (İbrahim/4)

كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًاۚ [676]. Yaʿnī Ḳurʾānuñ (9) yüzinden iḳrārla müʾminlere hedy ü inkārla kāfirlere ḍalāl ḥāṣıl (10) olur. Pes Ḳurʾān'uñ bu iki maʿnāda sebebiyyeti (11) müsebbibüʾl-esbābuñ irādetine (12) dāʾir ve nāẓırdur [169b] ve insān-ı kāmil (2) daḫı kitāb-ı cāmiʿ olduġı (3) cihetden Ḳurʾān gibi sebeb-i hedy ve ḍalāldür. (4) Egerçi daʿveti Hādī isminedür. Pes naẓar eyle ki (5) bir şecereden iki dürlü şemere ẓuhūr ider. Sidretüʾl-müntehānuñ (6) uṣūli zaḳḳūm-ı ehl-i nār ve fürūʿı naʿīm-i ehl-i cennet olduġı gibi; ve ṭabīʿat-ı (7) insāniyye ile rūh-ı müdebbir daḫı böyledür. Anuñçün ḳıyāmet-i kübrāda rūh, (8) cennetde ve ṭabīʿat, cehennemdedür ve ol maʿnādan yaʿnī ṭabīʿatdan ḳadem-i (9) cebbārla taʿbīr olınur ve cehennemüñ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ [677] didügi

(10) aña nāẓırdur. Yaʿnī ḳadem-i cebbār tecellīsi (11) olmaduḳça imtilaʿ ḥāṣıl (12) olmasa gerekdür.

[170a] Naẓm:

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Ehl-i cennetsin ayaġuñ līk nār üstindedür
Nūr içinde ʿışḳdan diller yanār üstindedür

(2) Rūḥ fevḳaʾl-ʿarşda ammā naẓar ḳıl heykele
ʿĀlem [ü] ferş [ü] zemīn içre ḳarār üstindedür

(3) Her kişi bu dārda ʿabdüʾl-laṭīf olmaḳ diler
Ḳahrdan ammā ki güller cümle ḫār üstindedür

(4) Aġlamaḳ gülmek iżāfetdür bu dünyāda yüri
Ḫalḳ-ı ʿālem geh sükūt u gāh zār üstindedür

(5) Bāʿiş-i fürḳat olupdur çünki Ḥaḳḳī bu beden
Bu sebebden rūḥ ḫavfından firār üstindedür

[170b] **Nidāʾ** (2) refʿ-i ṣavt maʿnāsınadur (3) ve gāh olur ki murādı beyāndan ʿibāret (4) olur. Nitekim enbiyā vü evliyā ve duʿā ḥaḳḳında münādātla (5) taʿbīr olınur. Maḳṣūd-ı beyān murāddur. Yaʿnī enbiyā vü evliyā maḳām-ı (6) aḫfāda iken Ḥaḳḳ'a cehr ü refʿ-i ṣavt itmeleri beyāna maḥmūldür. Nitekim (7) Ḥaḳḳ teʿālanuñ ʿibādına münādātı daḫı murādını ṭarīḳ-i beyyin ile ifādedür. (8) Pes nidāʾ vü refʿ-i ṣavt her maḳāmda vech-i maʿhūd üzere olmaḳ

[676] ...(Allah) onunla birçoklarını saptırır, birçoklarını da doğru yola iletir...(Bakara/26)
[677] ...daha var mı?... (Kaf/30)

(9) lāzım gelmez. Bu ṣūretde Zekeriyyā ʿaleyhisselām ḥaḳḳında (10) vārid olan إِذْ نَادٰى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا [678] kelāmında olan (12) nidāʾ-yı [171a] ḫafī, (2) sırran olan (3) beyāna maḥmūldür. Gerek orada (4) beyān-ı lafẓī olsun ve gerek olmasun. (5) Egerçi ẓāhir olan nidāʾ nefsī olmayup lafẓī (6) olmaḳdur ki iʿtidālle olan muḫāṭabedür. Nitekim وَدُونَ الْجَهْرِ [679] (7) aña dāldür ve daḫı أُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً [680] daḫı aña dāʾirdür velākin bi-ḥasebiʾl(8)-mevārid veʾl-maḳāmāt aḥvāl bilmeyenler ḳīl ü ḳāl iderler ve teʾvilāt-ı saḫifiyye (9) ẕāhib olurlar. Bu maḳāmuñ şurūḥ u beyānı ġayri āṣārumuzda mufaṣṣalen (10) mübeyyendür ve niçe cehr vardur ki mücāhirüñ ḥāline (11) rāciʿdür, yoḫsa Ḥaḳḳ'a degül. والله لموصل الى اعلى المقامات والتجليات [681]

[171b] Fiʾl-hadīṯ (2) الْمُؤَذِّنُونَ أَطْوَلُ النَّاسِ أَعْنَاقًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.[682] Bu ḥadīṯ-i (4) şerīfe ʿulemāʾ maʿnā-yı muḫtelife virmişlerdür; velākin (5) ṣavāb ü ṣaḥīḥ olan budur ki eṭvāliyyet-i aʿnāḳ ẓuhūr (6) ve temeyyüz maʿnāsına rāciʿdür. Yaʿnī ḥasbī müʾeẕẕinlerüñ ḳıyāmetde sāʾir (7) nās üzerine temeyyüz ve ẓuhūrları vardur ki anuñla maʿrūf olurlar. Zīrā (8) ʿunuḳda imtidād maʿnāsı vardur. Şol cihetden ki feme gelince mecrā-yı (9) nefse ʿunuḳ dirler ve ʿunuḳ-ı insān mümtedd olsa sāʾirler üzerine (10) ẓuhūrı olur ve her sāʾir üzerine ḳāmetde ve ʿunuḳda (11) mütefevviḳ olan meşhūr ve mümtāzdur. (12) Zīrā ziyādelik anı [172a] meşʿūrdur ve bu (2) maḳāmuñ naẓāʾirindendür ki (3) bu faḳīrüñ etbāʿından bir maʿrūf kimse (4) ḥacca ʿazīmet idüp Şām'a duḫūlde rüʾyāda (5) gördüm ki bī-ḥisāb ḫalḳ arasında ol kimseyi bir ḥaml-ı ʿaẓīm (6) üzerine bindürmişler ve kendi üstünde beyāż libāslar vardur ve ḫalḳ (7) içinde cümleden bir zirāʿ ḳadar yüksek ṭurur. Faḳīr bu rüʾyādan (8) anuñ āḫirete intiḳāline intiḳāl itdüm ve fīʾl-vāḳiʿ ḫaber-i vefātı vārid (9) oldı. Zīrā libās-ı beyāż, kefeni ve ḫalḳdan irtifāʿı (10) mevtle beyneʾn-nās şöhretidür (11) ve ḥasbī deyü (12) ḳayd [172b] itdügümüz (2) budur ki ücretle olan (3) ʿamel medḫūldür. Zīrā maḳṣud, rıżā-yı (4) İlāhīdür, yoḫsa ücret degüldür ve ücret diyü (5) virse daḫı hediyye diyü aḫẕ itmek gerekdür ve eẕāndan (6) māʿadā olan aʿmāl-i

[678] Hani o, Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı. (Meryem/3)
[679] Rabbinize alçak gönüllüce ve için için dua edin... (Araf/55)
[680] ...yüksek olmayan bir sesle... (Araf/205)
[681] Allah en yüksek mertebelere ve tecellilere ulaştırsın.
[682] Müezzinler kıyamet günü insanların en uzun boylu olanlarıdır. (Müslim, Salât, 14)

şerʿiyyenüñ cümlesi daḫı böyledür. Pes (7) ḳalbi aʿrāż-ı nefsāniyyeden pāk itmek gerekdür Egerçi ḫalḳ bu (8) maʿnādan ġāfillerdür ve ne ḳadar ḫiżmet-i dīn var-ise ücrete (9) istinād itmişlerdür ve dimişlerdür ki Muṣḥaf-ı şerīf (10) ve kütüb-i eḥādīṯ ve fıḳha ücretle beyʿ (11) olınmaḳ yoḳdur. Belki [173a] behāsı (2) nāmına olan mālı (3) hediyye diyü almaḳ gerekdür. Zīrā (4) Ḳurʾān'a ve kütüb-i dīne bahā olmaz. Ve dimişlerdür ki (5) bir kimse yedi sene bir mescidde veyā cāmiʿde ḥasbī eẕān (6) virse ol kimsenüñ bedeni ḳabirde çürimez ve şühedā ve ṣıddīḳlara (7) ve enbiyāya el-Ḥāḳ bulına. Pes ḥasbī ḫidmetlerde bu şeref zāʾid (8) olıcaḳ müʾmine lāzımdur ki ticāret-i uḫreviyyede ṣıdḳ u iḫlāṣı (9) sermāye ittiḫāẕ eyleye ve illā bī-sūd ḳalur ve ḫasāret (10) çeker. إِنَّ اللهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِيْنُ.[683] وهو معين الخلق اجمعين [684] [173b] Ḳāleʾllāhu (2) subhāne (3) الٓمٓ غُلِبَتِ الرُّومُ ۝ فِي اَدْنَى الْاَرْضِ.[685] Maʿlūm ola ki bu āyet-i (5) şerīfede Rūm'uñ maġlūbiyyetine işāret vardur ve anuñ (6) senesi yüz otuz sekizdür. Zīrā mecmūʿ-ı ḥurūf basṭ (7) olınıcaḳ altmış ṭokuz ve tażʿīf olıncaḳ yüz otuz (8) sekiz olur. Hākeẕā elif lām mīm ġayn lām bāʾ tāʾ elif (9) lām rāʾ vāv mīm fāʾ yāʾ elif dāl nūn (10) yāʾ elif lām elif rāʾ ḍād (11) el-mecmūʿ 29 ve biʾt-tażʿīf 138. [174a] Pes bu ḥāl (2) hevl-nāk biñ yüz otuz (3) sekizde olmaḳ iḳtiżā itdi ve ḥāl (4) yaʿnī otuz dörtde emārātı vardur ki ʿAcem (5) ü Arab ṭarafından istilā-yı tām ve herc ü merc-i ʿaẓīmdür ki (6) Emīr Üveys Sinnī'nüñ bilād-ı ʿAcem üzerine tasalluṭı ve ʿArab'uñ daḫı (7) Ḥaremeyn-i Şerīfeyn ve Ḥaccāc üzerine istilāsıdur. Biñ yüz (8) otuz üçde bu faḳīre işāret olup dinildi ki nitekim Kitābüʾl-(10)ḥaḳḳuʾṣ-ṣarīḥ و بعده شرّ طويل اريد في الأرض.[686] nām kitābumuzda mübeyyendür, (10) anı müʾeyyiddür. [174b] Zīrā (2) baʿde dimek baʿdeʾl(3)-hāʾ dimekdür ki hāʾ beşdür. (4) Pes taḳrīb otuz sekizde olmaḳ (5) gösterür ve ednāüʾl-arż daḫı aña remz ider. Zīrā (6) arżuñ ednāsı ḍāddur ki sekiz yüzdür ve sekiz (7) yüzüñ maḫreci sekizdür. Hākeẕā lāh-ı balbal. والله اعلم حقائق الاحوال [687] *Suʾāl* olınursa ki: "ʿAcem ve ʿArab'a istilā, (9) Rūm'a istilāyı mūcib degüldür." *Cevāb* budur ki: "Baʿż (10) emārāt sebebiyle sārīdür. Vaḳaʿ-

[683] Şüphesiz Allah rızık verendir, güçlüdür, çok kuvvetlidir. (Zariyat/58)
[684] O bütün yaratılanların yardımcısıdır.
[685] Elif-Lam-Mim. Rumlar, yakın bir yerde yenilgiye uğratıldılar. (Rum/1-3)
[686] Uzun bir kötülükten sonra dünyadaki her şeyi istiyorum.
[687] Allah gerçekleri en iyi bilendir.

i Timur (11) gibi ve ol emārāt burada (12) ẕikr [175a] olınmaz (2) ve Timur'uñ istilāsı (3) sekiz yüz beşdedür" ve bundan (4) fehm olınur ki sekizde meymenet yokdur. Anuñçün (5) dimişlerdür ki, sekizinci ayda vilādet iden mevlūdüñ (6) yıldızı yoḳdur. Bu sebebden ya saḳīm veya helāk olur; (7) ve dimişlerdür ki ḳıyāmete dek her ne ḳadar vaḳāʾiʿ ki olur الٓمٓ غُلِبَتِ [688] 14 (8) āyetinde elbette aña işāret vardur. Zirā kelām-ı ilāhīyi cāmiʿdür; (9) velīkin herkes istiḫrācına ḳādir olmaz ve Timur-ı meẕkūruñ (10) ḫurūcı daḫı āyet-i meẕkūreden iḫrāc olınmışdur. (11) Nitekim remz olındı. فعليك با خفاءالحال فانّه أسكن للبال [689]

[175b] Naẓm:

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Āh kim döndi irüp encāmına devr-i zamān
Yā ilāhī luṭfuña maġrūr olup ḳalduḳ hemān

(2) Şīşe-i çarḫ içre çün rīk aḳdı sāʿāt-i ʿömür
İrdi aḫşama güneş rūḥ oldı bu tenden nihān

(3) Berf-i pīrī yaġdı mūlar üstine gitdi bahār
Bāġ-ı ten ṣoldı ṣarardı irdi çün faṣl-ı ḫazān

(4) Cām-ı ʿömrinde hemān bir cürʿa ḳaldı ʿālemüñ
Gitdi bezm-i ʿayş u ʿişret geldi hicrān nāgehān

(5) Sen ne ṣanduñ rūzigārı ey cihāndan bī-ḫaber
[176a] Böyle mi ḳalur didüñ bülbüllere bu gülsitān

(6) Ḫ̆ābı ḳo ḥālüñ tedārik eyle ḳıl taḫfīf-i bār
Yoḫsa ḳalmaz vaḳt-i rıhletde yolından kārbān

(7) Menzile irdi iren sen yolda kalduñ ʿāḳıbet
Gel erenlerden ḫaber al ḳanda gitdi dostān

(8) Ṣahn-ı bāġ-ı lā-mekāna uçdılar açdılar bāl
İtdiler ġayb-ı ġuyūbı dilleriyle āşiyān

[688] Elif-Lam-Mim. Rumlar yenilgiye uğratıldılar. (Rum/1-2)
[689] Hâli gizlemelisin, zira bu gönlü ferahlatır.

(9) İbn-i vaḳt ol Ḥaḳḳīyā vaḳtüñ geçürme ḫˇāb ile
Tā ebūʾl-vaḳt oluban senden ṭoġa her ān ān

[176b] في تجسّد المعاني و تمثّلها[690] (3) Yaʿnī aʿmāl-i insān aʿrāż maḳūlesinden (4) iken mevṭına göre temeşşül ve taṣavvur ider. Meşelā (5) dīn ḳayd ṣūretinde görünür ve ʿilm ṣūret-i lebende ẓāhir (6) olur ve İslām şekl-i ḳubbede ṣūret bulur ve maʿārif ü ḥikem ʿasel (7) ṣūretine girer ve bundandur ki āḫiretde aʿmāl-i mizānda vezn olınur. (8) Maʿhāẕā aġrāż olduġı cihetden ḳābil-i vezn degüldür ve baʿż-ı aʿmāl-i (9) ḥasene cüvān-ı cemīl ṣūretinde teşekkül ider ve aʿmāl-i ḥasene (10) ʿarşuñ yemīninde ve aʿmāl-i ḳabīhe yesārında (11) ṭurup ʿummāli taṭallub ve teraḳḳub (12) itseler [177a] gerekdür (2) ve mevt-i umūr-ı ʿaḳliyyeden (3) iken ṣūret-i kebşe girüp hażret-i (4) Yahyā ʿaleyhisselām anı ẕebh itse gerekdür. Nitekim (5) خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ [691] aña remz ider ve ḥadīşde gelmişdür ki (6) zehrāveyn yaʿnī sūre-i Baḳara ve Āl-i ʿimrān yevm-i ḳıyāmetde gelüp şefe (7) ve lisānlarıyla anları oḳıyanlara şehādet itseler gerekdür. Yaʿnī anlar içün insān gibi ṣūret ve şefe ve lisān olur ve niçe ervāḥ bu (8) dünyādan intiḳāl idüp berzaḫa duḫūl itdükden ṣoñra ḥayāt-ı dünyeviyyelerinde (9) olan ṣūret-i maḥṣūsaları üzerine teşekkül idüp namāẕ (10) ḳılurlar ve ṭavaf eylerler ve mükāşefeleri anları gördükde (11) ervāḥ-ı mütemeşşile olduḳların bilürler. İşte (12) ervāḥ-ı ʿālem leṭāfetden (13) iken [177b] ecsām, keşīfe (2) ṣūretinde görindükleri gibi. (3) Nitekim Cibrīl, ṣūret-i Diḫyede; ʿAzrā'īl (4) ṣūret-i Aʿrabīde temeşşül eyledi. Maʿhāẕā bu temeşşül (5) anlaruñ ḥaḳīḳat-i melekiyyelerine mānīʿ olmadı ve keşāfetleri (6) leṭāfetlerine żarar virmedi ve āḫiret ki ʿālem-i ṣaffetdür. Herkes ṣaffet-i (7) ġālibesi üzerine maḥṣūr olsa gerekdür. Ve şunlar ki insān-ı (8) kāmildür, aḥsen ṣuretde gelürler ve anlaruñ nūr u behāları ḳıyās (9) getürmez. Dünyāda bāṭınları ḥāli ḳıyāsdan ḫāric olduġı gibi. (10) Ve baʿż-ı eḥādīşde ki aʿmāl-i maḥṣūṣa ehli (11) ṣūret-i şemsde ve şekl-i (12) ḳamerde maḥṣūr [178a] olurlar (2) dinilmişdür, Ḫavāṣṣ-ı ḫalḳ (3) u ekāmil-i nās ṣūretidür. Zīrā (4) envārda nūr-ı şems ü ḳamer fevḳuʾl-külldür. Nitekim (5) ecsādda ẕeheb ü feżża; ḳıymetde sāʾire ġālibdür. Bu (6) cihetdendür ki ehl-i cehāletüñ ḳalbi baḳır ve ʿārifüñ

690 Manaların tecessüm ve temessül etmesine dair…
691 ...ölümü ve hayatı yaratmıştır... (Mülk/2)

ḳalbi gümüş ve altun (7) gibidür. Anuñçün maʿrifetuʾllāh ḳıymetlüdür. Zīrā aʿlāyüʾl-ecsād olan sīm ü zer (8) gibi olan ḳalbden vārid ü ṣādır olur. Sāʾir ʿulūm-ı resmiyye kimi (9) ḳalaylı ve kimi daḫı nuḥās gibidür. Gel imdi cevherüñi evṣāf-ı (10) reddiyyeden taṭhīr eyle, tā ki iksīr gibi ḳıymetlü olasın ve iksīr-i aʿẓam ve kimyā-yı mükerrem behāsın (11) bulasın. يسّر الله لنا ولكم [692]

[178b] **Fiʾs-seferuʾl-ilāhī** (2) ḳalellāhu teʿālā فَفِرُّوا اِلَى اللّٰهِ [693]. (3) Yaʿnī Allāhu teʿālāya firār itmek, cehlden ʿilme (4) seferdür ve terabbuṣ mezmūmdur. Nitekim Ḳurʾān'da gelür:

قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَآؤُكُمْ وَاَبْنَآؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَاَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَآ اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهٖ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهٖ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللهُ بِاَمْرِهٖ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ[694]

Yaʿnī ẕikr olınan umūr-ı dünyeviyyeye taʿalluḳ idüp (9) vaṭan-ı kevnīde ḳalmaḳ ve sefer-i ilāhī içün ḥareket itmemek fısḳdur. (10) Yaʿnī ṭarīḳ-ı maʿrifetden ḫurūc ve menzil-i vaṭan-ı (11) ilāhīden ḍalāl ve inḫirāf [179a] ve ʿudūldür. (2) Ve sefer daḫı iki vech-iledür ki (3) biri ʿurūc ve biri rücūʿdur ve şol (4) kimse ki leyle-i heykelüñ āḫirine varup āḫir-i (5) leylde müsāfir nüzūl idüp istirāḥat itdügi gibi ki, (6) ol nevme ʿuseyle dirler leẕẕetinden ötüri. Gerçi Ḥaḳḳ'a ḥareket itdi (7) velākin Ḥaḳḳ'dan ḫalḳ ṣūretinde Ḥaḳḳ'a ḥareket itmedi, maʿhāẕā Ḳurʾān'da gelür: (8) وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا [695] Aña ehl-i vaḳfe didiler ki fevāʾid-i uḫrādan maḥrūm (9) oldugı, seferden rücūʿ-ıla ḥāṣıl olur. Nitekim Ḳurʾān'da gelür: يَا اَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا [696] Yaʿnī ey erbāb-ı istirāḥat (10) ʿuseyle-i meẕkūreden soñra sefer-i nihād daḫı idüñüz (11) ve vaṭana yaʿnī ḳābe ḳavseyn ola[na] (12) rücūʿ idüñüz, [179b] tā ki iki (2) seferle sāyir olup (3) Ḥaḳḳ'dan Ḥaḳḳ'a ḥareket ile bereket (4) bulasız ve mebdeʾ maʿāduñuz ve maʿāduñuz mebdeʾ olup (5) ḫalḳa-i ẕāt u ṣıfātı biri birine mülāḳī ḳılasız. İşte (6) budur ki dirler seyri fīʾllāha nihāyet yoḳdur. Yaʿnī şuʿūn u ṣıfāt-ı (7) ilāhiyye

[692] Allah bize ve size kolaylık versin.
[693] O hâlde Allah'a koşun... (Zariyat/50)
[694] De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz bir ticaret ve beğendiğiniz meskenler size Allah'tan, peygamberinden ve O'nun yolunda cihattan daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin! Allah, fasık topluluğu doğru yola erdirmez." (Tevbe/24)
[695] "Rabbim! İlmimi arttır" de. (Taha/114)
[696] ... "Ey Yesrib (Medine) halkı! Sizin burada durmak imkânınız yok. Haydi geri dönün"... (Ahzab/13)

ki bī-nihāyedür. ʿİlm-ile ve şühūd-ıla seyri daḫı öyledür. (8) Ẕātda ise min-hayṣüʾẕ-ẕāt seyr-i esmā vü ṣıfāt mefḳūddur. (9) Leẕẕet ise bu seyrdedür ve seyr-i ẕāta seyr-i leylā; (10) ve seyr-i ṣıfāta seyr-i nehārī dirler. (11) Ve seyr-i nehārda gerçi [180a] ṣıklet (2) vardur, fe-emmā zamān-ı (3) beḳā olmaġ-ıla memdūḥdur. Zirā (4) daʿveti ilāʾllah bu seyrde ḥāṣıl olur. (5) Pes dāʿī ilāʾllāh olanlara her ne ḳadar ṣıḳlet ise de (6) fīʾl-ḥaḳīḳa emr-i daʿvet yine Ḥaḳḳ'la ülfetdür. Egerçi bālāda mürūr (7) itdügi üzre maḳām-ı şühūddan rüʾyet-i Ebī Cehil ü Ebī Leheb ve emṣāline (8) rücūʿ itmek belā-yı ʿaẓīmedür. Bu cihetden Bāyezīd ḳuddise sırruhū, tenezzüli (9) istemeyüp emr-i Ḥaḳḳ'la müşāhede-i evlāsı üzerine ḳaldı; (10) velākin maḳām-ı daʿvet maḳām-ı vaḳfeden aʿlādur, (11) zīrā maḳām-ı enbiyā vü kümmel-i evliyādur (12) (13)والله الدّاعي [697]

[180b] Naẓm:

8'li Hece Vezni

(1) Sefer idüp Ḥaḳ'dan Ḥaḳ'a
Gel gidelüm dosta ṭoġrı
İrelüm vech-i muṭlaḳa
Gel gidelüm dosta ṭoġrı

(2) ʿIşḳ-ıla açup yolları
Geçelüm yüce billeri
Döndürüp Ḥaḳ'a dilleri
Gel gidelüm dosta ṭoġrı

(3) Bülbül gibi ḫār içinde
Ḳalma yüri zār içinde
Ṭurmayup aġyār içinde
Gel gidelüm dosta ṭoġrı

(4) Ḳadem alalum keṣretden
Ḫaber ṭuyalum vaḥdetden

[697] Çokça davet eden Allah'ın adına yemin olsun...

Ḫalāṣ olalum fürḳatden
Gel gidelüm dosta ṭoġrı

(5) Vaṭana ir [181a] aġlama gül
Şemm eyle bāġ-ı Ḥaḳ'da gül
Ḥaḳḳī'ya yār ol ey göñül
Gel gidelüm dosta ṭoġrı

Ve fīʾl-ḥadīṯ (5) فطوبى للغرباء من امّتي [698]. Yaʿnī saʿādet ol kimselere ki ġurbet-i (6) kevniyyeden ġurbet-i ilāhīye rücūʿ ideler ve kevn içinde olduḳları ḥalde (7) kevnden ḫāric olup kevniyyetleri cihetiyle maʿlūm ve ilāhiyyetleri cihetiyle (8) mechūl olalar. Zīrā kevniyyet beşeriyyetdür ki ʿavāmm u ḫavāṣṣ anda müşthereklerdür (9) ve ilāhiyyet sırrı odur ki ġayriyyet zāʾil ola ve fenā vü beḳāda (10) biʾl-külliyye Ḥaḳḳ'la ḳıyām bula ve ḫalḳıyyet ṣūretinde (11) Ḥaḳḳıyyet sırrı ẓuhūra gele (12) فافهم جدّا [699]

[181b] Fiʾl-ḥadīṯ (2) تَوَاضَعَ لِلَّهِ رَفَعَهُ اللَّهُ [700] (3) Yaʿnī bir kimse min-ecliʾl-Ḥaḳḳ tevāżuʿ eylese (4) Ḥaḳḳ teʿālā anuñ şānını iʿlā vü maḳām-ı ḳurbe refʿ eyleye. (5) İşte lillāhda olan lām ecliyye oldı. Zīrā tevāżuʿ Ḥaḳḳ (6) içün olmayup ġaraż ḫalḳ içün olsa ṣāḥibi merfūʿuʾl-kadr (7) olmaz. Belki vażīʿ olur ve anuñ ḥāline tevāżuʿ dimezler belki temelluḳ dirler. (8) Zīraʿ tevāżuʿ ṣıfat-ı ḫavāṣṣdur ki inkisār u ẕillet ve terk-i riyāset-i (9) vecāhetdür. Pes şol maʿnā ki abdüñ ṣıfat-ı aṣliyyesi (10) olan ʿacz ü ẕüll ü iftiḳārı müṣʿir olmaya (11) merdūd olur. *Suʾāl* olınursa ki (12) baʿż-ı ḫavāṣṣ-ı [182a] nāsdan (2) maḥkīdür ki ʿavāmma (3) serfürū kılmışlar ve münḥanī olmışlardur (4) bu ise şerʿan ḫaṭāʾ maḳūlesidür. *Cevāb* (5) budur ki anlaruñ tevāżuʿı fīʾl-ḥaḳīḳa ekābir ü aʿyānuñ (6) maẓhar olduḳları esmāʾ-yı külliyyeyedür, yoḫsa kendilerine degüldür. Egerçi (7) ʿavāmm zuʿm idüp bize inḳıyād u inḥinā eylediler dirler. Heyhāt belki anlar (8) ḫalḳ ṣūretinde Ḥaḳḳ'a inḳıyād iderler. Nitekim Ḳonya'da Mevlānā ḳuddise sırruhū (9) ruhbāna mülāḳī olup anlara münḥanī olmışdur.

[698] Ümmetimden olan gurbettekilere ne mutlu!
[699] İyice anla!
[700] Bir kimse Allah için tevazu gösterirse Allah onun makamını yükseltir. (Müslim, Birr ve Sıla, 69)

Zīrā maḳṣūdı (10) celāl-i ẓāhirede bāṭın olan cemāledür, yoḫsa (11) celāl-i ẓāhire degüldür. Zīrā celāl-i (12) ẓāhir taʿayyüne (13) tābiʿdür. [182b] Ẓāhir taʿayyün (2) itse küfre muḳārindür. (3) El-ḥāṣıl bir ʿamel Ḥaḳḳ içün olduḳda (4) anuñ ṣūreten ve maʿnen eşer-i celīli vardur ve ḥadīṯ-i (5) ḳudsīde gelür ki مَنْ تَقَرَّبَ مِنِّى شِبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا 701 (6) ...Yaʿnī bir ḳarış bi-tarīḳuʾl-ḳurbe olan ʿamele bir ẕirāʿ ecr vardur ki (7) ẕirāʿdan şibren-be-şibr bi-ṭarīḳuʾl-cezāʾ ve şibr-i āher zāyid minnet-i ilāhiyye (8) ve kesbden ḫāric olan faẕl ṭarīḳıyledür ki cennet-i iḫtiṣāṣ aña (9) nāẓırdur. Yaʿnī cennet-i aʿmāl cezāʾ-yı vifāk ve cennet-i iḫtiṣāṣ bi-ṭarīḳuʾl-enʿām (10) veʾl-efḍāldür. Nitekim Ḳurʾān'da gelür: لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ 702 Lākin kāmiller (12) dimişlerdür ki ziyāde [183a] rüʾyet (2) maʿnāsına olursa (3) nāḳışlara göre ziyāde ve kāmillere (4) göre ecrdür. Zīrā nāḳışlar tezkiyye-i nefs (5) itmedükleri cihetden baṣīretleri nā-binā olmaġın rüʾyet-i dīdāra (6) müsteʿıdd degüllerdür. Kāmiller ise āyinelerin taṣfiyye ve tecelliyye itmişler ve şühūd-ı (7) ẕāta müsteʿıdd olmışlardur. Pes nāḳışlar maḳām-ı rüʾyetde kāmillere mülḥaḳ (8) olsalar daḫı müşāhedeleri nāḳışdur ki fīʾl-ḥaḳīḳa verāʾ-i perdedendür. (9) Naẓar eyle ki bu dünyāda ḫīre vü pür-remed olan çeşmüñ (10) ḥāddüʾl-başara göre rüʾyeti niçedür. İşte (11) baṣīretlerde de aña göre (12) farḳ vardur [183b] ve aʿmālle ʿulūmuñ (2) farḳı budur ki ʿamel dāʾim (3) degül. Belki bi-ḥasebiʾẕ-ẓāhir münḳaṭıʿdur, (4) meger kim ṣalātdan soñra ṣalāta ve emṯāline muntaẓır (5) ola. ʿUlūm ise levḥ-i ḳalb ü rūḥda münteḳışdur ve mezīd (6) olmaḳdadur ve ṣāhibine cemīʿ mevāṭında muṣāḥibdür. Anuñçün kāmiller (7) aʿmāl-i şerʿiyyeye müvāẓabet iderler. Zīrā ʿilm-i ilāḥinüñ vesāʾilidür, (8) nitekim bālāda taḳrīr olunmışdur. Pes ʿamel-i şerʿī gerçi bāʿiṯ-i inşirāḥ-ı (9) ṣadr u infitāḥ-ı ḳalbdür; fe-emmā ʿilm-i ilāhī dehen gibidür ki mümidd-i (10) rūhdur. Yaʿnī zeyt, fetīle imdād itdükçe, nūr (11) bāḳī olduġı gibi, ʿulūm-ı ilāhiyye daḫı (12) rūḥa imdād itdükçe (13) envār-ı [184a] rūḥ (2) bāḳıyyedür; ve rūḥa (3) ḫayāt-ı bāḳıyye gelmek ʿulūm-ı ilāhiyye (4) iledür. Anuñçün cāhillerüñ nefsleri mürdedür. (5) Zīrā ʿilm ü ʿamelde ḳuṣūrları vardur ve ʿilm-i ilāhīnüñ ġāyeti (6) şühūd-ı ẕātīdür ve şuhūd-ı ẕātī fevḳında imtinān olınur, niʿmet-i celīle (7) yoḳdur ve Ḳurʾān'da gelür: وَلَهُمْ

701 Kim bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. (Tirmizi, Daavât, 131)
702 Güzel iş yapanlara (karşılık olarak) daha güzeli ve bir de fazlası vardır... (Yunus/26)

رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا[703]." Yaʿnī cennetde (8) mükāşiflere sabūh vardur ki şurb-ı ġadātdur ve ʿabūķ vardur ki şurb-ı (9) ʿaşiyydür ve bunlardan murād tecelliyāt ü füyūż-ı maḥşūşadur. Nitekim maḥcūblar (10) ḥaķķında işāret idüp gelür: اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا[704] fafehm al-işāra jiddā wa-iḥdhar min al-ḥijāb qaṭʿā[705] [184b] Baʿdezā (2) ʿulūm u maʿārif ü meʿānī (3) hüsn ü behāda menāzih ve besātīn (4) gibidür, lākin ehl-i ķalīldür. Zīrā ekşer-i nās ḥiss-i (5) bātını fiķdān itmişlerdür ki medār-ı tenezzüh ü teferrücdür. Umūr-ı (6) kevniyye-i ṭabīʿıyye ise ķubḥ ü ķaẕerde mezābile beñzer, velākin ehl-i keşīrdür. (7) Zīrā ekşer-i nāsda hiss-i ẓāhir, ḥüsn-i bāṭın üzerine ġālibdür. Bu cihetden ehl-i ḥiss-i (8) ẓāhir ṭabāʾiʿ ü nüfūsuñ muķteżāsı ile ķāʾimler ve umūr-ı ẓāhirede vāķıflardur. Zīrā (9) māverāsında olan umūr-ı rūḥāniyyeye şuʿūr u maʿrifetleri yoķdur. (10) Tefekkür eyle ki bir ġadīr-i rākid müntinüñ ṣuyı ile (11) āb-ı ḥayāt bir midür? Zīrā māʾ-i müntin (12) bāʿiş-i maraż u fenāʾ (13) ve māʾ-i [185a] ḥayāt (2) sebeb-i ṣıḥḥat ü beķādur. (3) Gel imdi umūr-ı rūḥāniyyeyi taḥṣīl (4) eyle ki yār-i bāķīdür. Nitekim Ḳurʾān'da gelür: وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰى اَرْذَلِ الْعُمُرِ[706]" Maksūd heremdür ki mürūr-ı ezmāndan ḥāṣıl (6) olur. لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا[707]. Maķṣūd firāķuʾl-eḥabbedür ki maʿārif (7) maḥbūbesidür. Çünki āẖer āşınālardan münķaṭıʿ olursan ve muttaṣıl olduġuñ nesnelerden müfāraķat bulursan ve anlar senüñ bir kārına yaramaz ve defʿ-i żarar (8) içün ķarşu ṭuramaz. Pes bir kār ṭut ki saña dāreynde (9) nāfiʿ ola ve żarūretüñ vaķtinde ķarşuña (10) gele. وَاللهُ يَهْدِي مَنْ يَشَّاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ[708] [185b] ve dimişlerdür ki (2) heykel-i insānuñ fāʾide-i ʿaẓīmesi (3) vardur ki ʿulūm-ı ilāhiyye iktisābına vāsıṭadur (4) ve anuñ vücūdıyla mezīd-i ʿilm ḥuṣūle gelür. Egerçi baʿżılar (5) ʿālem-i basīṭe iltiḥāķ içün heykelden tecerrüd iḫtiyār iderler; velākin (6) fīʾl-ḥaķīķa tecerrüd-i ḥāl ü fenā-ile olur, yoḫsa heykel ü rūḥuñ biri (7) birinden ʿalāķasınuñ inķıṭāʿ u infiṣāliyle degül. Pes maķṣūd-ı rūḥuñ (8) kendi ʿālemi olan ʿālem-i basīṭ-i rūḥānīye inķıṭāʿ-ı ʿalāķa-i bāṭına ile (9) vuṣūlidür ve heykel ol vusūlüñ sırrını

[703] ...Orada sabah akşam rızıkları da vardır. (Meryem/62)
[704] (Öyle bir) ateş ki, onlar sabah-akşam ona sunulurlar... (Mümin/40)
[705] İşareti iyice anla ve perdelerden sakın!
[706] İçinizden kimileri de, ... ömrünün en düşkün çağına ulaştırılır... (Nahl/70)
[707] Nahl...bilgili olduktan sonra hiçbir şeyi bilmesin diye... (Nahl/70)
[708] ... Allah, dilediği kimseyi doğru yola iletir. (Nur/46)

müṭālaʿaya āyine (10) gibidür. Zīrā āyinede ṣūretüñ ẓuhūrı ẓuhrında (11) olan ṭılāʾ-i üsrübe menūṭdur ve illā (12) ṣūret mütelāşiyye olur; [186a] ve maḳām-ı şühūd (2) fenā-yı ṣırfdan evlādur, (3) zīrā esmāʾ vü ṣıfātla tecellīden murād, (4) mertebe-i cilādan soñra mertebe-i isticlādur ve mertebe-i (5) isticlānuñ icmāli insān-ı kāmil ve tafṣīli ʿālem-i āfāḳdur. (6) Pes ʿilm-i ilāhīnüñ ḥicābı olan aḥkām-ı ʿanāṣır u ḫavāṭır raddeye zāʾil olıcaḳ (7) mücerred heykelüñ żararı olmaz Egerçi ehluʾllāhuñ heyākilden müfāraḳatden (8) soñra müşāhedeleri ve ʿilmleri mezīddür; ve lākin mevṭınna göre her nesne (9) ḫoşdur. Anuñçün Allāhu teʿālā meyveyi ḳışrı ile ḫalḳ eylemiş (10) ve her maʿnāya bir ṣūret virmişdür. Pes (11) ṣūret daḫı maḥfūẓadur. (12) Ve'l-hamdülillāhi teʿālā [186b] El-ḥāṣıl ʿālem-i (2) imkān ki cesed anuñ (3) ṣūretidür, mirʾātüʾl-hażretdür. Pes (4) mirʾātüñ ve ʿayn-ı kevnüñ beḳāsı lāzımdur. Ḥattā (5) imkān-ı meẕkūr cennetde daḫı zāʾil olmaz ve illā tecellī (6) münʿakis olup aṣlına mürtedd olmaḳ lāzım gelür. Vücūd ise min-baʿd (7) ʿadem götürmez ve mümkin daḫı vācibe ve ḥādiṯ, ḳadīme münḳalib olmaz ve bu (8) ʿālem ṭavrdan ṭavra münḳalib ve ṣūretden ṣurete müteḥavvil olur ve ʿayn-ı (9) mevṭın iḳtiżā itdügi ṣūret üzerine bāḳī ḳalur. Gel imdi (10) evvelā ḳalbe taʿalluḳ ve s̱āniyen ʿamel-i ẓāhir ile taḫalluḳ (11) ve s̱āliṯen ʿamel-i bāṭın ile taḫaḳḳuḳ ehli ol. (12) Tā ki esrāruʾl-ilāhiyye ṣāḥibi [187a] olasın (2) ve kāmiller mertebesin bulasın (3) ve dāʾire-i necāta giresin ve selāmete (4) iresin; ve sen ki vücūd-ı kevnīsin kevnini ifnā (5) eyleyüp vücūd-ı ḥaḳīḳi sırrına vāṣıl ol ve ol vücūd-ı ḥaḳīḳī (6) vücūd-ı evvel-i ezelīdür. Nitekim ʿaḳl evvel; vücūd s̱ānī-yi ebedīdür. Ḥarf-i bāʾ (7) gibi ki ḥurūfuñ mertebe-i s̱ānīyyesindedür ve noḳṭa anuñ mertebesini taʿyīn (8) ve mebdeʾ-i evvele remz içündür. Zīrā ḥurūf-ı kāināt dan bir ḥarf yoḳdur ki (9) anda tecellī-yi noḳṭa olmaya, ḫurūf-ı teheccīye niḳāṭ-ı sebʿadan (10) ve niḳāṭ-ı sebʿa daḫı noḳṭa-yı vāhideye (11) müntehiyye olduġı (12) gibi. [187b] Ve senüñ cenāb-ı (2) Ḥaḳḳ'a meylüñ meyl-i iftiḳād (3) ve istifāde ve Ḥaḳḳ'uñ saña meyli meyl-i (4) ġınā vü ifādedür. Pes orada olan nisbet-i ḥayṯiyyet (5) naḳīż iledür. Anuñçün ʿabd, Rabb olmaz ve biʾlʿaks. Zīrā ġınā-ile (6) iftiḳār arasında münāsebet yoḳdur. Bu cihetden ḥaḳīḳat-i ʿabdiyye ki (7) imkāndur. Ḥaḳīḳat-i Ḥaḳḳıyyeye münḳalib olmaz ki vücūbdur. Belki ḥaḳīḳat (8) olanuñ mülāḥaẓası fenāʾ-yı tāmla sāḳıṭ olur ve ḳayd buṭlān (9) bulur ve sırr-ı ıṭlāḳ ẓuhūra gelür ve

ḳayd senüñ ṣıfatuñ (10) ve ıṭlāḳ Ḥaḳḳ'uñ naʿtıdur ve Ḥaḳḳ teʿālā tevsīʿ-i (11) raḥmetden soñra raḥmeti ḥicr itmez (12) ve lākin meşārib [188a] üzerine (2) taḳsīm ider ve her ḳavme (3) meşāribüñ taḥammüli ḳadar iʿtā ider. Pes (4) ḥicr senüñ cānibüñdendür, yoḫsa Ḥaḳḳ vāsiʿ-i ʿalīmdür. (5) Nitekim şemsüñ şuʿāʿı herkesüñ ḫānesine revzenesinüñ (6) taḥammüli ḳadar dāḫil olur. Naẓar eyle ki ṣaḥrālarda ḥacer yoḳdur ki şuʿāʿ-ı şems (7) ʿumūm ü şümūl üzerinedür, büyūt ise böyle degüldür, belki maḥṣūrdur, nefs (8) insān-ı heykel ile maḥṣūr olduġı gibi. Ve dimişlerdür ki müttekīlere olan (9) raḥmet-i ilāhiyye vücūb-ı bāyīndür ki كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ[709] (10) mūcebincce kendi nefsi üzerine īcāb eylemişdür (11) ve ġayri müttekīye minnet ve faẓl bābındandur, (12) Müttekīye taḳvā bāb-ı minnetden (13) olduġı gibi; [188b] ve müttekī olanlar (2) āhūya beñzerler ki ṭayyib (3) ekl iderler ve ṭayyib ṭarḥ eylerler, (4) yaʿnī rızḳ-ı ṣuverīleri pāk olduġı gibi, rızḳ-ı maʿnevīleri (5) olan maʿārif ü ʿulūm daḫı böyledür. Ḳalb ol ʿulūma (6) ġazāla nāfice gibidür. Bu cihetden Cenāb-ı Nübüvvet, ṣallāʾllāhu ʿaleyhi ve sellem (7) ṭayyibi severlerdi. Zīrā ṭayyib ü ṭāhire vüṣūle vesīledür ve vüṣūlüñ (8) ġāyeti ḫayretdür. Nitekim raʾiḥā-yı ġālibe istişmām iden mest gibi olur (9) ve Ḳurʾān'da gelür: فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلَالُ[710] Yaʿnī Ḥaḳḳ ki (10) Rabb-i müntehādur. Nitekim وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى[711] aña dāldür. (11) Aña vüṣūlden ṣoñra olan ḥāl-i (12) maḥż ḍalāl u ḫayretdür. [189a] Zīrā insān (2) ne ḳadar ekmelüʾl-kāmil olsa (3) yine mertebe-i künhde aña müntehā olmaḳ mümkin (4) degüldür. Zīrā ḥadd ü nihāyeti yoḳdur.

Naẓm:

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Seyri fīʾllāha ḳadem bas yüri seyr eyle müdām
Ṭurma bir yerde ṣaḳın olmaya ol yer saña rām

(2) Kaʿbe-i künh-i celāle niçe irmek mümkin
Ne ḳadar eyleseñ iḳdām irişmez aḳdām

(3) Ḥall-i terkīb-i ʿanāṣır idegör ey ʿāşıḳ
Rāh-ı tecrīde girüp baġla fenādan iḥrām

[709] Rabbiniz kendi üzerine rahmeti (merhameti) yazdı. (el-En'am 54)
[710] Hak'tan sonra sadece sapıklık vardır. (Yunus 32)
[711] Şüphesiz en son varış Rabb'inedir. (Necm 42)

(4) Ḳulzüm-i ḥayret-i küberāda olanlar ġarḳ-āb
Ṭutmadılar bu fenā bezmi içinde ṭolı cām
(5) Ḥaḳḳīyā menzil-i ʿāşıḳ yine Ḥaḳ'dur āḫir
Gidelüm ḳāfilelerle o yola ṣubḥ ile şām

[189b] Ḳālellāhu teʿālā (2) وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ [712] Bu (3) āyet-i şerīfe tefsīrinde İbn ʿAbbās (4) raḍıyaʾllāhu anhumā buyurmışlardur ki her arżda bizüm (5) gibi ḫalḳ vardur. Hattā orada benüm gibi İbn ʿAbbas daḫı vardur. (6) Yaʿnī cemīʿ enbiyā vü evliyā ṣūretinde maḫlūḳ vardur ve bu ḫaber gerçi ʿulemā-yı (7) ḥadīṯ ʿindinde mechūldür. Fe-emmā ehl-i keşf ḳatında ṣaḥīhdür. Zīrā anlar (8) dirler ki nefs-i insāniyyenüñ her hażretde ve felekde ve maḳāmda ṣūreti (9) vardur. Zīrā ḥāżır oldugı hażret ve felek ve maḳām nefs-i insāniyyenüñ (10) ḥiṣṣelerinden bir ḥiṣṣedür. Şol maʿnādan ki insān (11) cemīʿ kāʾinātı cāmiʿdür. Pes her nerede (12) ḥāżır olursa [190a] tamāmen şekl-i (2) maḫṣūsı üzerine ḥāżır (3) olur ve ol nesne insān mirʾātından (4) müşāhede olınur. Anuñ ġayri umūr daḫı (5) müşāhede olındugı gibi ve insān daḫı kendi ṣūretini (6) ol ʿālemde müşāhede ider. İşte buradandur ki pīrān-ı ṭarīḳatumuzdan (7) Muḥammed Üftāde ḳuddise sırruhu ḫalīfesi Maḥmūd Hüdāyi'ye ravvaḥaʾllāhü rūḥaḥū dimişdür ki ḥālā (8) ʿulemālar vardur ki bizim gibi anda Üftāde ve Maḥmūd vardur. Yaʿnī ṣūretlerümüz orada (9) taṣavvur u teşekkül itmişdür ve bu faḳīre daḫı ẓāhir oldı ki gördüm. (10) Her şehrde ḫatemüʾl-evliyānuñ ḳuddise ṣırruhū (11) bir ṣūreti vardur ki, elinde (12) Muṣḥaf ṭutup (13) oḳır. [190b] Zīrā insān-ı (2) kāmilüñ ṣırrı sārīdür. (3) Pes ol ẓāhir olan ṣūret (4) anuñ irşādı ṣūretidür ki, ol ʿaṣrda (5) ol beldede Allāhu teʿālā anuñ ṣāḥibini ḫalḳ itmüşdür. (6) Bināen ʿalā haẕā ṣūret ile murād, ṣūret-i ḥaḳīḳıyye olur.

(7) إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ [713] ḥadīṯinde oldugı gibi. Ve Ādem niçe ṣūret-i ilāhiyye üzerine (8) geldiyse her ḫalīfe daḫı ṣūret-i müstaḫlef üzerine gelmişdür. Pes (9) maʿnā, vāḥid ve ṣūret, müteʿaddid ü muḫtelifdür. Zīrā maḳṣūd, (10) maʿnā-ile ḳıyāmdur. Yalñız ṣūret ile degül. Şol (11) sebebden ki insānuñ ṣūretiyle ṣūret-i (12) ʿālem ḳıyām bulduġı gibi, (13) maʿnāsı [191a] ile

712 ...ve yerden onların benzerini... (Talak/12)
713 Allah insanı kendi suretinde yarattı. (Buhari, İstizan 1; Müslim, Bir 115)

daḫı (2) maʿnā-yı ʿālem ḳıyām bulur (3) ve mücerred ṣūret mülk ü melekūtuñ mecmūʿınuñ (4) kıvām ve beḳāsına kifāyet itmez. Belki aṣl olan (5) maʿnā ve ḥaḳīḳatdür. Naẓar eyle ki, bedende rūḥ olmasa beden (6) ḳıvām bulmaz. Belki mütelāşī olur. Anuñçün dirler ki insān, rūḥ-ı ʿālemdür. (7) Yaʿnī ʿālemüñ beḳāsına sebeb insāndur, bedenüñ beḳāsına bāʾiṯ rūḥ olduġı gibi. (8) El-ḥāṣıl, ʿālem ādem ile ṭoludur, yoḫsa kendü ile degül. Egerçi ṣūretde (9) iḫtilāf vardur. Fe-emmā bu iḫtilāf esmāʾ-yı ilāhiyyenüñ (10) iḳtiżāsındandur ve cemīʿ esmāyı insān (11) cāmiʿdür. Pes kāʾinātı daḫı (12) cāmiʿ olur.

[191b] Naẓm

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Ay yüzüñ muṣḥafı üzre niçe esmāʾ görinür
Vech-i esmāda naẓar olsa müsemmā görinür

(2) Ḳaṭre şeklinde gelür gözlere gerçi ādem
Gel başīretle naẓar ḳıl niçe deryā görinür

(3) Özge şekle ḳodı insānı ṭılsım-ı ṣūret
Ṣūret-i ḥāline baḳılsa muʿammā görinür

(4) Cümlenüñ aṣlı elif olmış iken maʿnāda
Noḳṭa-i vāhide ile o elif bā görinür

(5) Ene emlaḥda gören ṣūret-i pākīze-i Ḥaḳ
Yūsuf'a baḳmaz o ṣūret aña aʿlā görinür

(6) Ḥaḳḳīyā kim ki bugün görmese dīdār-ı Ḥaḳ'ı
Dīde-i ʿārif-i billāhā o aʿmā görinür

[192a] **Ḳumriyye:** (2) Ḳumrı meşhūr ḳuşdur ki (3) kebūdī renkdür; ve ḳumriyye nefs-i (4) ʿārifdür ki andan verḳāʾ ile daḫı taʿbīr olınur. (5) Nitekim baʿż-ı ʿuḳelāʾ naẓmında gelür. Beyt

هبطت إليك من المحلّ الأرفع
ورقاء ذات تعزّز وتمنّع [714]

verḳāʾ ile taʿbīr itdi. (7) Zīrā maḥall-i erfāʿ olan semādan beri nüzūl ve hübūṭ itdi ki ḫākister (8) rengindedür ve mürūr eyledügi ʿavālimüñ rengiyle

[714] İbn Sina'ya ait bir beyit:
Yüksek bir yerden sana değerli ve güçlü bir şahsın kâğıdı düştü.

münṣabiġ oldı ve her (9) birinüñ ṣūretinden göründi, tā ki esfel-i sāfil olan (10) mertebe-i insāna nüzūl eyledi. Çünki nüzūli (11) ʿulvīdendür ve ʿulvī daḫı kebūdīdür. Lā-cerem (12) nefs-i insān verḳāʾ (13) oldı [192b] ve teʾnīsi lafẓdan (2) ve ḥamāmeden geldi, egerçi nefsi (3) fī-nefsiʾl-emr fāʿil ü müessirdür; ve burada (4) bir iʿtibār daḫı vardur ki fevḳānī olanlara ervāḥ (5) ve taḥtānī olanlara nüfūs ıṭlāḳ iderler; pes ehl-i teheyyüm ervāh (6) u melāʾike-i semāviyye nüfūs maḳūlesidür ve rūḥ-ı insānī, ervāh (7) u nüfūs arasında teḳallüb iderek esfel-i sāfile tenezzül eyledi (8) ve cesede ḥākim oldı ve ṭabiʿat müenneṯ oldı. Zīrā māye-i vücūd (9) ve heykel ẓāhirdür ve rūḥ-ı insānīnüñ vālidi nūr-ı Ḥaḳḳ'dur (10) ve ḥadīṯde gelür: كان في عماء، ما فوقه هواء، وما تحته هواء [715] Maʿlūm (12) ola ki ʿamā lafẓı eger [193a] maḳṣūr (2) olursa nitekim baʿż-ı (3) meşāyiḫ ẓāhib olmışdur, (4) عدم البصر عمّا من شأنه ان يكون بصيرًا [716] (5) maʿnāsına olur. Zīrā mertebe-i ʿamāʾ ġaybī-yi ẓātīyi idrāk (6) itmekden beṣāʾir aʿmā olur ve aña fühūm u ʿulūm irişmez. Fe-emmā ḫatemüʾl-(7) evliyāʾ ḳuddise ṣırruhū ʿamāʾdur dimişdür. Yaʿnī memdūd olduġına ẓāhib olmışdur ki (8) eṣaḥḥ olan daḫı budur. Zīrā aʿmāʾ sehāb-ı ebyaż-ı raḳīḳdür ki biḫārdan mütevelliddür (9) ve anuñla mertebe-i vāhidiyyetden ve taʿayyün-i ṯānīden kināye itdiler ki vücūd-ı kevnīnüñ (10) mebdeʾidür ve gāh olur ki anuñla mertebe-i ehādiyyet ve taʿayyün-i (11) evvel murād olur ki maʿden-i keṯret-i ṣıfātiyyedür. (12) Pes ʿamāʾ ya ʿamāʾ-ı ẓātī-yi (13) iḥdādur veyā (14)ʿamāʾ-yı [193b] ṣıfātī-yi (2) tafṣīlīdür ki ḥadīṯ-i (3) ʿamāʾda murād olan budur. Zīrā (4) semā-yı ehadiyyet arż-ı keṯret arasında ḥāʾildür, semāʾ (5) ile arż arasında hāʾil olan ġaym gibi. Anuñçün (6) sehābdan taʿbīr olınan lafẓla taʿbīr olındı ve şuʾūn-ı ilāhiyye-i (7) ẓātiyye ibtidā feyż-i aḳdes ile mertebe-i ʿamāʾ-yı ẓātīden mertebe-i ʿamāʾ-yı (8) ṣıfātīye nüzūl andan feyż-i muḳaddes ile ʿayn-ı ḫāricī dāʾiresinde (9) bürūz itmişdür ve bu cihetden her ṣıfat ẓātı müştemil olmışdur ki (10) mertebe-i ḳābe ḳavseyndür. Ammā ẓāt-ı baḫt böyle degüldür ki (11) o ednādur. Zīrā burada niseb (12) ü iżāfāt olan esmā [194a] ve ṣıfāt (2) iʿtibār olınmaz. (3) Bu maʿnāya bināen bu ʿālemde olan (4) mevcūdāt, ḥicāb-ı ṣıfātla maḥcūbdur ve berḳ-ı (5) ẓātī olursa daḫı ānīdür. Yaʿnī berḳ-i ḫātif gibi bir anda (6) münfetiḥ ve

[715] Altında üstünde hava bulunmayan bir amâda idi. (Tirmizî, "Tefsîr", 12; Müsned, IV, 11)
[716] Görme yetisinin yokluğu, amma göz görürken bile görememektir.

munṭabıḳ olur. Egerçi ān-ı vāhidde ʿulūm-ı keṯīre īrāṯ ider. (7) Zīrā sultān-ı aʿẓam her nereye vażʿ-ı ḳadem iderse kerem ü seḫāsı yüzinden (8) ol maḥall pür fāʾide ve pür bereket olur.

Naẓm:

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Eyā sırr-ı muʿaẓẓam gel ḳadem baṣ menzil-i cāna
Ḳoma bu ḫāne-i cān-ı ḫarābı böyle vīrāne

(2) Egerçi mūrçe-vār olmışam şol ḫāk ile yeksān
[194b] Naẓardur mūra sulṭānum düşen lā-büdd Süleymān'a

(3) Saña senden ḥicāb olmaz baña benden-durur perde
Bu ḳulluḳda nice idem naẓar bī-perde sulṭāna

(4) Ne bilsün māhī-yi aʿmā ḥaḳīḳatde nedür deryā
Egerçi başdan ayaġa ṭālibdür baḥr-ı ʿummāna

(5) Nedür mihr-i cihān-ārā nedür māh-ı felek yārā
İrişmez sırrına ārā açılmaz vech-i nādāna

(6) Yüri aṣla rücūʿ eyle niçe bir ġurbet ey Ḥaḳḳī
Vaṭandur cāy-i rāḥat lā-cerem dünyāda insāna

[195a] في اللطيفة الا نسانيّة والهيكل [717] (3) Maʿlūm ola ki laṭīfe-i insāniyyete ki rūḥ-ı (4) menfūḫdur, emr-i ilāhīdür. Nitekim Ḳurʾān'da gelür: قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّي [718] ve yine gelür: وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي [719] Yaʿnī Allāhu teʿālā (6) rūḥı kendine mużāf ḳıldı, cesed ü heykeli mużāf ḳılmadı. Zīrā cesed (7) merkebdür ki rākibi menzile irişdürür. Pes Ḥaḳḳ'a vāṣıl olan rūḥ-ı iżāfīdür ki (8) maḥmūldür. Yaʿnī cisme taʿalluḳ itmişdür ki rūḥ-ı hayvānī ol maḥmūlüñ āṯārındandur; (9) ve rūḥ-ı ḥayvānī ve cesedüñ Ḥaḳḳ'a vüṣūli biʾt-tabʿiyyedür. (10) Yaʿnī rūḥ-ı iżāfīyi ḥāmil olduġı (11) cihetden vāṣıldur denilür. Ve illā (12) muḳayyed [195b] muṭlaḳa vāṣıl (2) olmaz, zīrā muḳayyed, mütehayyiz (3) ve muṭlaḳ, ġayri muḥayyizdür. Fe-emmā çünki maḥmūl (4) menzile vāṣıl ola,

[717] İnsanın latifliği ve heykel hakkında
[718] ...Ruh, Rabbimin bileceği bir şeydir... (İsra/85)
[719] Ona ruhumdan üfledim.

ḥāmil daḫı vāṣıl olur gerek. (5) Ḥāmil vaṣl ne idügin bilsün ve gerek bilmesün; ve bunda remz (6) vardur ki merkeb rākibüñ vüṣūliyçün taḥammül-i meşāḳḳ itdügi gibi, cesed (7) daḫı rūḥuñ vüṣūliyçün aʿmāl-i şāḳḳaya meşġūl olmaḳ gerekdür. (8) Zīrā gerçi aʿmāl ve enfās maʿdūdedür, velākin ṭarīḳ-i menzilde ḫatavāt (9) gibidür ki mevṣıldür; bātında himmet ve ḳaṣd gibi. Ve Ḥaḳḳ'a (10) vüṣūlüñ fevāyidi ġayr-i maʿdūdedür. Zīrā (11) Ḥaḳḳ vāsiʿdür. Anuñçün tecellīsi (12) tekerrür [196a] itmez. Belki (2) her laḥẓa teceddüd üzerinedür. (3) Bu sebebden ʿulūm u maʿārife nihāyet (4) yoḳdur ve Ḳurʾān'uñ leṭāifini hīçbir mükāşefe (5) taḥdīd idemez, belki tecdīd ider. Zīrā kelāmüʾl-hiyedür ki (6)ʿacāʾib-i mā-lā-nihāyedür ve ʿilm-i naẓarīde baʿż-ı ʿuḳelāya teferrüd itdükleri (7) meʿānī olduġı gibi, ʿilm-i mükāşefede daḫı böyledür. Anuñçün her ʿaṣrda (8) müsteʿıdd olanlar tāze zebān söylerler ve meʿānī-yi ġarībe istiḫrāc iderler ki (9) cümlesi iḫtiṣāṣ-ı ilāhīdür. Ve gāḥ olur ki mürīd-ile şeyh (10) arasında baʿż-ı vücūh-la tefāḍıl vākiʿ (11) olur. Egerçi şeyḫ muḳaddem (12) ve mükerremdür [196b] ve feyż ü tecellī-yi (2) ilāḥī daḫı herkesün ḥāline (3) ve istiʿdādına göre olur, yoḫsa (4) müfiż ve mütecellīnüñ vüsʿatine göre olmaz. Zīrā (5) vāsiʿ olan Ḥaḳḳ ḍayyıḳ olan ḫalḳa ṣıġmaz ve her kim daʿvā (6) idüp emr-i feyż ve tecellī fī-nefsüʾl-emr benüm nefsüme vārid ve ḥāṣıl (7) olan miḳdārdur dirse ve iḥāṭa vü idrāk zuʿmın iderse nefsüʾl-emre (8) cāhil ve iʿtiḳādında muḫṭīdür. Nitekim baʿż-ı nüẓẓār zuʿm idüp bizüm (9) Bārī teʿālāya maʿrifetümüz hemān min-ġayri tefāvüt Cibrīl'e olan (10) maʿrifetümüz gibidür dirler ve maʿrifet-i Ḥaḳḳ'la (11) maʿrife-i Cibrīl'i berāber ṭutarlar. (12) Bu ise [197a] ʿilm-i ṣaḥīḥden (2) baʿīddür. Zīrā Cibrīl (3) maḫlūḳ-ı muḳayyeddür, egerçi rūḥuʾl-ḳudsdür. (4) Rabbüʾlʿālemīn ise ḫālıḳ-ı muṭlaḳdur. Pes muḳayyedde (5) maʿrifet muṭlaḳa maʿrifete naẓīr olmaz. Bu cihetden anuñla tanẓīr (6) itmek ḫaṭāen maḥżdur. Eger zuʿm-ı meẕkūr ṣaḥīḥ ve ʿirfān mesṭūr-ı dürüst (7) olsa aʿlamuʾl-ḫalḳ ve ikmālüʾl-kāʾināt ما عرفناك حقّ معرفتك [720] buyurmazdı (8) ve bu maʿnādandur ki ẕāt-ı Ḥaḳḳ'dan baḫs idenleri taḫaṭṭie itdiler. (9) Zīrā ẕāt-ı Ḥaḳḳ mechūl olıcaḳ mebḥūṯun anhu olmaḳ (10) gibi muḥāl olur. Ḫuṣūṣan ki ʿaḳl didükleri (11) ḳuvvet-i ʿuḳūl ve ʿaḳīm (12) ve seḳīmdür.

[720] Seni hakkıyla tanıyıp ibadet edemedim. (Hz. Ali'ye ithaf edilen bir söz)

[197b] Pes insāna (2) lāzım olan ẓāhirde (3) ʿamel ve bāṭında himmetdür ki Ḥaḳḳ'a ʿurūc (4) ṣūretidür. Nitekim maʿārif-i ilāhiyye nüzūl ṣūretidür. (5) Yaʿnī nesneden nesne ʿālem-i ʿulvīye ʿāric olmaduḳça ʿālem-i (6) ʿulvīden daḫı ʿālem-i süflīye nesne nāzil olmaz. Zīrā bu (7) miʿrācāt ve menāzilāt münāsebāt-ı maʿneviyye ve irtibāṭāt-ı rūḥāniyye hissiyledür ve bu maʿnāya işāret idüp ḥadīṯde gelür: يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ مَلاَئِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلاَئِكَةٌ بِالنَّهَارِ [721] Yaʿnī vaḳt-i fecr ü ʿaṣrda (9) veche-i arża ervāḥ-ı ʿulviyye hübūṭ ve oradan ʿurūc (10) ider ve bunda vaḳteyn-i meẕkūretinüñ (11) ziyāde şerefine delālet [198a] vardur. Anuñçüñ (2) erbāb-ı irādet ol iki (3) vaḳti muḥāfaẓa ve mürāʿāt iderler. (4) Ḳāle teʿālā وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَصِيلًا [722] Yaʿnī gerçi bükre (5) ve aṣīl ẕikr ve tehlīl ve tesbīḥ ve taḥmīd ve tekbīr zamānıdur. Fe-emmā tesbīḥe (6) ziyāde iḫtiṣāṣı vardur. Şol cihetden ki bükre ve aṣīl maḥall-i taġayyür-i zamāndur, (7) biri işrāḳ ve emārāt-ıla ve biri ġurūb ve ʿalāmāt-ıla, tesbīḥ ise tenzīhdür. (8) Yaʿnī Ḥaḳḳ teʿālāyı taġayyürden tenzīhedür. Zīrā müteġayyir olan aḥvāl-i ʿārıża-yı (9) kāʾinātdur. Yoḫsa mükevven olan Ḥaḳḳ degüldür ve namāzda (10) intiḳālātda olan tekbīrāt daḫı (11) Ḥaḳḳ'ı taḳyīddden (12) tenzīhdür. [198b] Ve dimişlerdür ki (2) tenzīh-i rūḥ gibidür ki (3) aṣldur ve taḥmīḍ fürūʿdur ki vücūd-ı ʿālem (4) ḥasebiyledür. Pes eşyānuñ fīʾl-ḥaḳīḳa maʿdūme (5) olduġına naẓar olınursa ve اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ [723] maḳāmında (6) tenzīh lāzımdur ve eger ṣūret-i vücūda baḳılursa Rabbüʾl-ʿālemīn (7) maḳāmında taḥmīd gerekdür ve riyāżāt ü mücāhedāt didükleri taḫrīb-i (8) evṭān-ı beşeriyyet içündür ki bu taḫrīb ʿayn-ı ʿimāret-i vücūddur. (9) Zīrā beşeriyyet ve ḫalḳiyyet teşbīhe ve anı ifnā-yı tenzīhe (10) dāʾirdür. Çünki fānī fenā ve bāḳī beḳā (11) bula, bu ṣūretde ṣūret-i (12) tenzīh [199a] ve taḥmīd (2) vücūd bulur ve Ḥaḳḳ teʿālā (3) vücūd-ı bāḳī üzerine ḥāmid ü maḥmūd (4) olur; ve ʿayn-ı taḥmīdde ʿayn-ı tenzīh vücūda (5) gelür ve maẓhar gerçi müteḥayyizdür, fe-emmā ẓāḥir mütehayyiz degüldür ve anuñ (6) taḥayyüzi mütehayyizüñ tahayyüzine tābiʿdür ki andan fīʾl-ḥaḳīḳa kendine taḥayyüz lāzım (7) gelmez. Nitekim Cāriye-i Sevdāʾ-yı Ḫarsāya اين الله [724] diyü

[721] Sizi gece ve gündüz art arda takip eden melekler vardır. (Buhari, Mevakıtu's-Salat, 16)
[722] O'nu sabah akşam tespih edin. (Ahzab/42)
[723] ...Allah bütün âlemlerden müstağnidir. (Al-i İmran/97)
[724] Allah nerede?

suʾāl olınduḳda parmaġıyla (8) semāya işāret itdi ve Ḥaḳḳ'uñ fevḳıyyetinden tahayyüz lāzım gelmedi. Pes Ḥaḳḳ (9) ʿarż u semāda dāḫil ve müteḥayyiz degüldür; ve lākin cemīʿ ʿavālimde (10) teʾs̲īri cārīdür. Zīrā sırrı sārīdür (11) ve bundan fehm olınur ki (12) īmān olduġı [199b] yerde ʿilm olmaḳ (2) lāzım gelmez. Zīrā Cārīye-i meẕkūre (3) ḥaḳḳında انّها مؤمنة [725] dinildi انّها عالمة [726] (4) dinilmedi. Anuñçüñ این [727] ile suʾāl olındı. Zīrā herkese (5) olan fehmine göredür. Fe-emmā ʿilm olduġı yerde īmān olmaḳ lāzım (6) gelmez. Pes hükm īmānuñdur ki aṣluʾṣ-ṣaʿādātdur. Eger ikisi yaʿnī ʿilm (7) ve īmānuñ mecmūʿı müctemīʿ olursa necātdur. Derecātuñ mecmūʿı ḥāṣıl (8) olur ve ʿilm-i ilāhī minnet-i ilāhiyye bābındandur. كما قال الله تعالى (9) [728] اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمً [729] Yaʿnī hażret-i Ḫıżr'a (10) ʿaleyhiʾs-selām ʿilm-i şerʿī-yi Raḥmānī-yi ẓāhir (11) ve ʿilm-i ḥaḳīḳī-yi Mennānī-yi bāṭın [200a] iʿṭā olınduġın (2) beyāndur. Pes şerīʿat ve ḥaḳīḳat (3) biri birlerini müstelzimdür. Egerçi baʿż-ı ehl-i (4) şerīʿatde ḥaḳīḳat biʾl-ḳuvve ve ʿilm-i şerīʿat müktesebdür; (5) ve mükteseb olmaḳ anuñ faẓlını münāfī degüldür. Ve iktisābı minnet-i (6) ilāhiyyeye ḥicāb olmaz, zīrā tevfīḳ-i ilāhī olmaduḳça hīçbir kemāl ḥuṣūle gelmez. (7) Bu cihetden kemāl muṭlaḳa iḫtiṣāṣ-ı ilāhīdür. Egerçi maḥcūblara ḫafīdür; zīrā (8) anlar ẓāhir kesbe naẓar iderler. Ve lākin esbābda müʾeṣṣir olan (9) Ḥaḳḳ'dur ve Ḥaḳḳ ʿindeʾl-esbāb fāʿildür. Biʾl-esbāb (10) fāʿil degüldür. Zīrā ẕātında ġanīdür. (11) Fe-aʿrif cidden.

[200b] Naẓm

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Şāhidüm ʿilm-i ilāhīdür derūnum ḥāline
Herkesüñ zīrā ʿalāmet var-durur aḥvāline

(2) Ḳalbdür ḫirmengehüm dānem-durur ʿilm-i ledün
Herkesüñ maḥṣūli dāʾirdür benüm aʿmālüme

[725] O mümin bir kadındır.
[726] O âlim bir kadındır.
[727] Nerede?
[728] Allahu Teala'nın dediği gibi:
[729]...biz ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik. (Kehf/65)

(3) Hıżr olan buldı ḥayāt-ı bāḳīye Ḥaḳ'dan bugün
ʿÖmrinüñ ḥad olmadı hergiz şuhūr visāline
(4) ʿIşḳ olmazsa bu ʿilm-i min-ledün bulmaz vücūd
ʿIşḳdur bāʿiṯ olan ʿilm-i Ḥaḳ'uñ iḳbāline
(5) Sidre-i keṯretde ḳalma eyle ṭūbāya ʿurūc
Bu dıraḫtuñ kendini bul baḳma anuñ dalına
(6) Ḥaḳḳīyā her [201a] saṭruñ oldı bir dıraḫt-ı müntehā
Mīve-i ʿirfānuñ oldı vāsıṭa īṣāline

(4) **Diḫye**, ʿArab içinde ecmel-i ehl-i zamānī idi. Ḥattā (5) Medīne-i Münevvere'ye vārid olduḳda anı müṭālaʿa ve seyr iden ḥāmile (6) ḫatunlar ol ḥīnde ḥammalların vażʿ itdiler. Yaʿnī heybet- i cemālden fenāya (7) vardılar ve inḫilāʿ ve insilāḫ buldılar, nisve-i Züleyḫā, Yūsuf'ı müşāhedelerinde (8) medhūşe olup ellerin sikkīn ile taḳṭīʿ itdükleri gibi. (9) Ve Cibrīl ʿaleyhiʾs-selām ekṯer-i evḳātda Resūlullāh'a (10) ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem Diḥyetüʾl-Kelbī (11) raḍıyallāhu anhu ṣūretinde (12) temeṯṯül [201b] idüp gelürdi (2) ve ḥāżır olan ṣaḥābe anı (3) Dihye ḳıyās iderlerdi. Ve ṣūret-i meẕkūre (4) ile temeṯṯülden murād, Cenāb-ı Nübüvvet'i Ḥaḳḳ'uñ teʾnīsi ve kendi (5) ʿindinde olan rütbesini taʿrīf idi. Gūyā dimek oldı ki (6) "Yā Muḥammed, benümle sen meyānında ṣūret-i cemālden ġayri nesne yoḳdur." (7) Anuñçüñ ḥabībi daḫı ṣūret-i cemāl-i tāmm üzerine ḫalḳ itmişdi. (8) Şöyle ki انا املح [730] buyurdı. Yaʿnī gerçi Yūsuf ʿaleyhiʾs-selām benden (9) ebyaż idi; velākin benüm melāḥat ve ḥalāvetüm aña (10) ġālibdür. Yaʿnī bende ve benüm ḥüsn ü cemālümde (11) ān didükleri maʿnā vardur ki (12) ol [202a] maʿnā Yūsuf'da (2) yoḫ-ıdı ve ol ān fiʾ(3)l-ḥaḳīḳa mecmaʿuʾl-esmāʾ olduḳlarınuñ eṯeridür (4) ve esmerüʾl-levn ile vaṣf olınduḳları fīʾl-ḥaḳīḳa (5) sīmāʾ-i ʿArab üzerine olduḳlarına dāldür ve ol sümret āyine-i (6) ilāhī olduḳlarına nişāndur. Zīrā çehre-i maḥbūbda ḫāl yaʿnī siyāh noḳṭadur ki (7) cemāl-i maḥbūbı gösterür. Rūy-ı māhda kelef gibi ki müṭālaʿaya āyīne gibidür. (8) Şemsde ise bu ḥālet yoḳdur. Anuñçün iḫtiṭāf-ı ebṣār eyler. (9) Ve meşhed-i ḥüsnüñ temāşāları çoḳdur. Ḥattā baʿż-ı (10) evliyā

[730] Ben daha güzelim.

daḫı mübtelā olurlar, ve lākin (11) mecāz yüzünde (12) olan [202b] ʿışḳ-bāzī gibi (2) degüldür. Zīrā ʿışḳ u maḥabbet (3) herkesüñ ḥāline göredür ve evliyānuñ taʿalluḳı (4) sāʾir taʿalluḳāta ḳıyās olınmaz. Zīrā añlaruñ her ḥāli (5) nigāḥ-ı ḥaḳīḳate menūṭdur. Yaʿnī nefsle degül, belki Ḥaḳḳ'ladur. Bu cihetden (6) anlarda şehvet ve hevā olmaz ve nigāḥ-ı şerʿī daḫı bu maʿnāyı (7) ve ḳayd-ı ʿaḳlı izāle içindür; ve şerʿ ü ḥaḳīḳate tābiʿ olmayan (8) kimse efʿālinde ḥayvān gibidür ki mücerred şehvete dāʾirdür ve bu (9) maʿnādan Ḳurʾān'da gelür غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ [731] (10) Yaʿnī ol zamānda ve cemīʿ ezmānda (11) zinākārlaruñ [203a] ḥālleri mücerred (2) sefḥ ü ṣabb-ı menī idi, (3) evlād degül idi. Pes şerʿ-i ıṭlāḳdan (4) ḥicr eyleyüp nikāḥla bend eyledi ve ṭaleb-i nesl ile (5) ḳayd itdi. Nitekim gelür: وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللهُ لَكُمْ [732] Tā ki herkes hevāsı (6) üzerine yürimeye, belki şerʿe tābiʿ ola ve ʿilmini iżāʿet etmeye, belki andan (7) bir ṣemere ḳaṣd eyleye. Zīrā bī-rūḥ olan ʿamel merdūddur ve nikāḥ yüzinde (8) ḥüsn ü cemāl maṭlūb oldı. Tā ki mevāṣılede mezīd irtibāt (9) bulına. Zīrā Allāhu teʿālā ekvāndan ictimāʿı sever, (10) iftirāḳı degül. Pes ḳalbi taʿalluḳāt-ı (11) aġyārdan taṭhīr lāzım (12) geldi, [203b] tā ki Ḥaḳḳ'a (2) vāsiʿ ve ḫalḳa ḍıyḳ (3) ola. Ve Ḥaḳḳ ẓāhir ü mütebeyyin ve ʿilm-i ilāhī (4) müteʿayyin olduḳdan ṣoñra bāṭıla yer ḳalmaz ve ḫayālāt (5) ve evhām zāʾile olur. Mervīdür ki bir gün bir kimse Cenāb-ı Nübüvvet'e (6) ʿaleyhiʾṣ-ṣalātü veʾs-selām gelüp "Yā Resūlullāh, bu gice ben Ḥaḳḳ teʿālāyı (7) ʿarşı üzerinde gördüm" didi Cenāb-ı Nübüvvet buyurdılar ki "ʿArşı (8) nerede idi?" Ol kimse daḫı "Deryā üzerinde idi" didi. Cenāb-ı Nübüvvet (9) buyurdılar ki, "Senüñ gördügüñ ʿarş-ı İblīs'dür." intehā biʾl-maʿnā. (10) Zīrā ʿarş-ı İblīs, baḥr-i muḥīṭ ortasındadur. (11) Naẓar eyle imdi İblīs'üñ (12) telbīsligine [204a] ki ol (2) kimse ʿarşını (3) baḥr üzerinde gösterdi. Maḳṣūdı (4) ise ilbās-ı emr idi tā ki ol kimse gördügini (5) ḥaḳ iʿtiḳād eyleye ve īmāndan ḫāric ola. Zīrā Ḳurʿān'da (6) gelür: وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى ٱلْمَآءِ [733] Yaʿnī yirler ḫalḳ olınmazdan evvel, ʿarş-ı (6) ilāhī ʿaẕb-i müncemid üzerinde idi ve Ḥaḳḳ'a ʿarş isnādından güyā Ḥaḳḳ ʿarş (7) üzerinde olmaġa īhām itdi. İşte ṣūret-i Ḥaḳḳ'a bāṭıl didükleri (8) budur ki, anı teşḫīṣ ü temyīze ḳalbde nūr-ı maḳẕūf

[731]...zina etmemeleri... (Nisa/25)
[732]...Allah'ın sizin için yazıp takdir etmiş olduğu şeyi arayın... (Bakara/187)
[733]...henüz Arş'ı su üstünde iken... (Hud/7)

(9) lāzımdur ve bu nūruñ fiḳdānından ekṣer-i süllāk (10) iʿtiḳād-ı bāṭıl ile Ḥaḳḳ'dan (11) cüdā düşdiler. [204b] El-ḥāṣıl nūr-ı (2) ilāhī ile teʾyīd ḥāṣıl (3) olmaduḳça necāt yoḳdur. Zīrā İblīs'üñ (4) sālik ile melāʿibi çoḳdur ve ḫīle ve mekri ḥadden (5) artuḳdur. Zīrā biʾl-aṣāle iżāle ve izlāl içün ḫalḳ (6) olınmışdur, enbiyā vü evliyā biʾẕ-ẕāt hidāyet içün ḫalḳ olınduḳları (7) gibi;

ولكن من لم يهدالله ما له من هادٍ ومن يضلل فهو في قبضة الجلال ومن يهده فلا مضلّ له فهو في قبضة الجمال فعليك بالخبرة والعبرة وبالخشوع والعبرة فقد ورد أن جبريل وميكائيل يبكيان من خوف مكر الله [734]

[205a] Naẓm

Feʿūlün Feʿūlün Feʿūlün Feʿul

(1) İlāhī beni eyle benden cüdā
İdem yoluña cān u başı fedā

(2) Cemālüñ ḳabżasında ḳıl cānumı[735]
Celālüñden irgürme aṣlā ṣadā

(3) Reh-i vaṣlınuñ rehzeni çoḳ-durur
Sañadur recā intihā ibtidā

(4) Ne çāre bugün ʿabd-i maḥż olmaġa
Naẓar bula şehden meger kim gedā

(5) Eger fażluñ olmazsa ḫalḳa imām
İlāhī kime ideler iḳtidā

(6) Ḫudāyā bu Ḥaḳḳī'yi irşād ḳıl
Ola meslegi tā ṭarīḳ-ı hüdā

[205b] Fiʾl-ḥadīṯ (2) ما تجلّى الله لشيء الا خُضع له [736] Yaʿnī Cenāb-ı Risālet'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem (3) sebeb-i küsūfden *suʾāl* olınduḳda *cevāb* virdiler ki (4) "Allāhu teʿālā bir nesnenüñ bāṭınına tecellī eylese, orada ḫużūʿ (5) ve inḳıyād ẓuhūr ider ve ol ḫużūʿuñ eṣeri ẓāhirine ʿaks eyler. (6) Nitekim ṣāʾim olan kimsenün yüzi ṣararur ve bātınında olan (7) cūʿuñ eṣeri ẓāhirinde ẓāhir

[734] Ama Allah'ı rehber edinmeyen kimsenin hidâyeti yoktur ve yolundan sapanlar dalaletin pençesindedir ve O'nu rehber edineleri Allah hidâyetten ayırmaz. Bunlardan huşu içinde ibret ve ders al ki Cebrail ve Mikail bile Allah'tan korkup ağlarlar.
[735] Vezin aksıyor.
[736] Allah kendisine boyun eğmeyen hiçbir şeye tecelli etmez.

olur” ve buradandur ki dirler: كلّ اناء يترشح بما فيه [737] Pes ehl-i heyʾet ve nücūmuñ sebeb-i küsūfda (9) ẕıll-ı arżdur, yaʿnī ḳamerüñ şems-ile arż arasında (10) ḥaylūletidür didükleri emr-i (11) ẓāhire bināʾendür. [206a] Ve lisān-ı nübüvvet (2) ʿillet-i ḥaḳīḳiyye īrād itdügi (3) ẓāhirden bāṭına irşād ve tenbīhdür, (4) tā ki ümmet zevāhirde ḳalmayalar ve ẓāhir-bīn (5) olmayalar, ve ḥaḳāʾiḳa mühtedī olalar ki maḳṣūd-ı biʾz̲-z̲āt (6) olan ḥaḳāʾiḳdur. Anuñçün Ḥakīm-i Tirmiẕī ḳuddise sırruhu *ʿİlelüʾl-Aḥkām* diyü (7) kitāb teʾlīf itmişdür ki aḥkām-ı şerʿiyyenüñ fīʾl-ḥaḳīḳa ʿileli anuñ z̲ikr (8) itdügidür, yoḫsa fuḳahānuñ degül. Zīrā fuḳahānuñ beyān itdügi ʿilel (9) ẓāhiredür ve bu maḳāmdandur ki ḥadīs̲de gelür: انّ الشمس والقمر آيتان من آيات الله لا ينكسفان لموت أحد ولا لحياته فإذا رأيتموها فادعوالله وصلوا حتى تجلى [738] Yaʿnī [206b] Cenāb-ı Nübüvvet’üñ (2) ferzend-i kirāmīleri İbrāhīm (3) raḍıyallāhu anhu vefātında küsūf vākiʿ (4) olıcaḳ, baʿżılar ol küsūfı mevt-i İbrāhīm içün (4) olmaġ-ıla taʿlīl itdükde Cenāb-ı Nübüvvet anları ḥaḳīḳate irşād (5) eyleyüp iʿtiḳādların ḥaḳḳ-ı ṣarīḥa taḥvīl ḳıldı. Ve zamān-ı evveldeki (6) Aʿrāb ṭāʾifesi evlādınuñ boyunlarına defʿ-i ʿayn yaʿnī göz degmemek içün ḫazārāt (7) yaʿnī boncuḳlar taʿlīḳ iderler ve teʾs̲īrini iʿtiḳād eylerlerdi. Anlaruñ (8) iʿtikādlarını ibṭāl içün ḥadīs̲ vārid oldı ki من علق تميمة فقد أشرك [739] temīmeden murād ol boncuḳlardur (10) ve ḳurd ve fīl dişi ve ems̲āli nesneler daḫı (11) anuñ ḥükmindedür. Yaʿnī (12) eger teʾs̲īr [207a] fīʾl-ḥaḳīḳa (2) Allāhu teʿālādan olduġın (3) iʿtikād idüp ẓāhirde temīmeyi (4) baġż-ı ḫavāṣṣı olduġı cihetden taʿlīḳ iderse (5) şirkden ḫalāṣ olur; ve illā ṭabīʿiyyūn mez̲hebi gibi olur, (6) zīrā ṭabīʿiyyūn zuʿm iderler ki iʿtidāl-i mizācuñ ḳıvām-ı ḳuvvā-yı ḥayvāniyyede (7) teʾs̲īr-i ʿaẓīmi vardur ve ḫāliḳuʾl-ḳuvvā veʾl-ḳudreden zühūl eylerler. Pes müʾmine (8) gerekdür ki ḫavāṣṣ-ı eşyāyı inkār etmeye; velākin teʾs̲īr-i ṭaraf-ı Ḥaḳḳ’dan bile, bu (9) ṣūretde şirk lāzım gelmez. Ve ḫālā ṣıbyān-ı müʾmīnīn ruʾūs ve aʿnāḳında (10) muʿallaḳ olan nesneler maʿnā-yı mez̲kūra bināʾendür. (11) Ve müʾmini ṣalāḥa ve ḥüsn-i iʿtikāda ḥaml idüp (12) şirke nisbet itmemek gerekdür; (13) zīrā ẓāhir ḥāl (14) tevḥīd [207b] ve iḫlāsı (2) müşʿirdür.

[737] Her kap içindekini sızdırır.
[738] Şüphesiz güneş ile ay, Allah'ın âyetlerinden iki âyettirler. Allah bu ikisiyle kullarını korkutur. Bu ikisi hiçbir kimsenin ölümünden dolayı tutulmazlar. Siz, bunların tutulduklarını görünce hemen namaza durun ve açılana kadar dua edin. (Hadis)
[739] Hadis: Kim, nazarlık veya muska takarsa Allah’a şirk koşmuştur.

El-ḥāṣıl, Allāhu (3) teʿālānuñ her nesnede esmā vü ṣıfātıyla (4) tecellī-yi maḫṣūsı vardur ve nāfiʿ ü żārr fīʾl-ḥaḳīḳa (5) Ḥaḳḳ'dur. Pes bu sırrı mükāşefe veyā iʿtikād-ı haḳḳ idüp (6) taʿlīḳ iderse lā-beʾsdür ve eger maḥcūb olup kārı ẓāhire (7) bend iderse, şirk olduġı bī-şübhedür ve burası mezāliḳ-i aḳdamdandur, (8) mīzān-ı şerʿ ü ḥaḳīḳat ile vezn olınup istiḳāmet üzerine (9) yürimekdür ve mezārāt-ı evliyāyı ziyāret idüp orada namāz (10) ḳılmaḳ ve duʿā eylemek daḫı böyledür. Pes iʿtiḳādı (11) muḥāfaẓa itmek ve ʿāmme-yi nāsuñ (12) lisān-ı zenbinden ḥaẕer [208a] gerekdür. Lisān-ı (2) ẕenb odur ki ḫalḳ anuñ (3) ḥaḳḳında ḫaṭā itdi diyeler. Ve bundan (4) fehm olındı ki Ḳurʾān-ı Kerīm ve edʿıyye-i meʾsūreden (5) olan taʿlīḳāt lā-beʾsdür. Belki ḥıfẓ içün heykel (6) getürmek mütevāriṯdür; fe-emmā mechūl nesnelerle ruḳye ve efsūn (7) ve lisān-ı ʿArab'uñ ġayri lugāt-ile taʿlīḳāt memnūʿdur, zīrā belki şerʿden ḫāric (8) ola. Ve bu icmāl maʿlūmuñ olıcaḳ anuñ üzerine ʿamel eyle ve ḥaḳāʾiḳa (9) naẓar ḳıl ve ehl-i tevḥīd ü iḫlāṣ ol ve her kārı Ḥaḳḳ'la ṭut (10) ve ḳavl ü fiʿlüñde cühelāya teşebbüh itme, tesebbüb (11) itdügüñ māddede daḫı tevekküli dilden (12) ve duʿāyı elden ḳoma (13) veʾs-selām. [208b] Ve maʿnā-yı (2) meẕkūruñ bir naẓarı (3) daḫı zelzeledür ki her arżuñ cebel-i (4) Ḳāf'a muttaṣıl olan ʿırḳını taḥrīkdendür Fe-emmā (5) sebeb-i taḥrīk meʿāṣī-yi ʿibād ḥasebiyle tenbīḥ içün ġażabdur. (6) Pes ʿāḳil olan kendi vücūdında olan sebebe naẓar idüp (7) Ḥaḳḳ'dan ḫavf ider. Ve bir naẓīri daḫı ṭāʿūndur ki ʿindel-ʿavāmm ʿufūnet-i (8) hevādan ve emṣālinden nāşīdür. Fe-emmā ʿindeʾl-ḫavāṣṣ ṭaʿn-ı cindendür ki (9) ol cinn zinākārlaruñ ġassālelerinden ḫalḳ olınur. Pes ṭāʿūna (10) sebeb zinā olmış olur ve bu maʿnānuñ şerʿde (11) neẓāiri çoḳdur. Egerçi ʿavāmm-ı (11) nās ẓevāhirde ḳalmışlardur. [209a] Anuñçün (2) ʿilāc-ı ẓāhirle muḳayyedlerdür. (3) ʿİlāc-ı bāṭın olan tevbeye teşebbüṣ (4) itmezler ve āḫir cerāḥatlerine merhem bulmazlar. Zīrā āfātuñ (5) fīʾl-cümle indifāʿı raḥmet-i ilāhiyyeye nāẓirdür ve illā (6) ẓahr-ı arżda bir dābbe ḳalmazdı ve bu maʿnāyı ʿavāmm müsāmaḥa (7) ve ihmāl ṣanurlar. Maʿhāẕā imhāldür ve maʿnāṣınuñ vücūdıyla āṯār-ı (8) raḥmetüñ ẓuhūrı ʿāṣīlere istidrācdur, zīrā kendilerini ʿaṭāʾ-ı (9) ilāhīye müsteḥaḳḳ ẓann iderler ve itdügümüz yanumuza ḳalur (10) ḳıyās eylerler; ġayret-i ilāhiyye ve vaʿīd-i ḳahhārı (11) ḫāṭırlarına getürmezler. (12) Vallāhüʾl-hādī. [209b] Ve dimişlerdür ki (2) kişide himmet gerekdür ki (3) ʿulūm ü

leṭāifüñ maṭıyyesidür. Zīrā (4) himmet olmasa vuṣūl ḥāṣıl olmaz. Nitekim maḥabbet (5) olmasa şecaʿat bulınmaz ve şecāʿat bulınmayıcaḳ nefs-i kāfire (6) ne vech-ile ḳatl olınur? Ve bu ʿālem, maḳām-ı cehldedür ki andan ʿilm maṭlūbdur. (7) Bināʾen ʿalā hāẕā idrāki mümkün olan mertebe (8) idrāk olınur. Gerek ʿilm-i mükteseb ile ki aḥkāma taʿalluḳ ider ve gerek ʿilm-i vehbī ile ki ḥikem ve ḥaḳāʾiḳa taʿalluḳ ider. (9) Ve idrāki ḳābil olmayan mevādda her-(10)kes kendi miḳdārı ḥaddinde (10) ṭurur [210a] ve ḥaddini (2) tecāvüz idemez. Bu maʿnādan (3) āḫiretde Ḥaḳḳ teʿālā ṣuver-i muḫtelifede tecellī (4) itse gerekdür, yaʿnī maḥşere ityāndan ṣoñra. Nitekim gelür:

(5) هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا اَنْ يَأْتِيَهُمُ اللهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ“ [740] Buradaki (6) ġamāmdan murād ġaybdur. Zīrā gāh olur ki ba ve mīm arasında tebādül vāḳiʿ (7) olur. Nitekim lāzib ve lāzım dirler; ve ġaybden ityānı ʿālem-i şehādetde (8) faṣl u ḳażā içün ẓuhūrı emrīdür ve ḥaḳīḳat-i ḥāl oraya vüṣūlde (9) maʿlūm olur. Zīrā müteşābihātden nesnedür ki (10) ḥaḳīḳat-i ẕevḳ ü şuhūda dāʾir (11) ve tecellī-yi ilāhīye nāẓırdur. [210b] Egerçi Ḥaḳḳ (2) maṭlūbdur. Fe-emmā gene ẕātıyla (3) meşhūd degüldür. Ve ḫaberde gelmişdür ki

(4) إن الملأ الأعلى يطلبونه كما تطلبونه أنتم.[741] (4) Yaʿnī melāʾike-i ʿilmiyyīn Ḥaḳḳ’uñ hüviyyetin ṭaleb iderler, beşer (5) esfel-i sāfilīn ṭaleb itdügi gibi; velākin maṭlūbları (6) olan mertebede vicdān mümkin degüldür. Belki müşāhede (7) itdükleri āṣār-ı tevḥīdi ve vicdān eyledükleri envār u esrār-ı (8) esmā vü ṣıfātıdur; ve illā bī-perde ḥissle meşhūd (9) olmaḳdan berī ve ẕāt-ı baḥt-ı ʿüryān (9) müṭālaʿa olınmaḳdan (10) ʿarī[211a]dür (2) ve bu kemāle vüṣūl, (3) tevfīḳ-i ilāhīye menūṭ ve hidāyet-i (4) rabbāniyyeye merbūṭdur. Ve şol ki esbāb (5) dinilür, aṣlda iḫtibār ve ibtilāʾ ṭarīkıyla vażʿ (6) olınmışdur, yoḫsa şeref ü ḳadrüne bināʾen degül. Pes ʿindeʾl-esbāb (7) vāḳıf olanlar ḥicābda ḳaldılar ve oradan tecāvüz idenler maṭlūba fevz (8) bulmadılar. Nitekim bālāda daḫı işāret olınmışdur ki Allāhu teʿālā ʿindeʾl-esbāb fāʿildür, (9) yoḫsa biʾl-esbāb fāʿil degüldür. Ve esbāba teşebbüṣ idene gerekdür ki müsebbibi (10) müşāhede ile teşebbüṣ eyleye ve illā fīʾl-meṣel ḳulbı elinde (11) ḳalur. Zīrā rūḥdan bī-ḫaber

[740] Onlar, ille de buluttan gölgeler içinde Allah'ın ve meleklerinin gelmesini mi beklerler?... (Bakara/210)
[741] Melekler de sizin istediğinizi isterler.

ve ḥaḳīḳatden (12) maḥcūb ve sırr-ı ʿazīmden (13) dūrdur. [211b] Gel imdi (2) ʿārif ol; ve ʿārif (3) odur ki Allāh'ı Allāh ile bile, yoḫsa (4) mütekellim-i fīʾl-maʿrife olmaya ki Allāh'ı maḫlūḳātıyla bilendür. (5) Ḥaḳḳ'dan olmayan nesne ise Ḥaḳḳ'a delīl olmaz. Pes her kim (6) Ḥaḳḳ'ı Ḥaḳḳ'la bildiyse, Ḥaḳḳ'ı bilmiş oldı ve her kim kevnle bildiyse (7) kevnden aḫz itdügi mertebe bildi. Faḳaṭ meṣelā şems yine pertev-i şemsle (8) idrāk olınur, yoḫsa ẓıll ile idrāk olınmaz. Zīrā ẓıll nūr (9) ḳısmından degüldür ve eşyā eżdād ile mütebeyyin olmaḳ anuñla (10) maʿlūm olmaġı iḳtiżā itmez. Pes her nesnenüñ (11) delīli kendine münāsib olan (12) vech-iledür.

[212a] Naẓm:

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Eger var-ise çeşmüñ Ḥaḳḳ'uñ envārına yoḳ perde
Görinür pertev-i nūr-ı ṣıfāt-ı pāki her yerde

(2) Bu sırrı degme dil bilmez bu nūrı degme göz görmez
Meger kim kātib-i ḳudret anı yazmış ola serde

(3) Ezel bezminde cām-ı maʿrifet nūş eyleyen ʿārif
Ebed feyż-i Ḫudā-y-ıla olur ʿālemde perverde

(4) Gider şirk-i vücūdı idegör tevḥīd ile ülfet
Cihād it her nefes nefs-ile kim ġayret gerek erde

(5) Lisān-ı Ḥaḳ'dan ey Ḥaḳḳī di lā-mevcūde illāllāh
Naẓar ḳıl ḥaḳ naẓarla dāʾimā ol vāhid ü ferde

[212b] في تأثير الرّوح [742] (2) maʿlūm ola ki ervāḥ-ı ʿulviyye (3) başduḳları yerlerde eṣer-i ḥayāt ẓuhūr (4) ider. Zīrā Ḥayy'uñ eṣeri daḫı Hayy'dur. Nitekim Sāmirī, (5) Cibrīl'üñ ḥayzūm didükleri fersengüñ mevżuʿ ḳademinden bir (6) ḳabża türāb alup ṣıyāġat eyledügi veled-i baḳaraya neṣr itdükde, (7) nefḫ-i Cibrīl'den ʿİsā tevellüd itdügi gibi. Andan daḫı veled-i baḳara ṣūretinde (8) olan heykele ḥayāt ḥāṣıl oldı, nitekim Ḳurʾān'da mufaṣṣaldur. (9) Ve nüfūs-ı ʿulviyye-i fāżıla ki ḥayāt-ı dünyeviyyede (10) tezkīb ve taṣfiyye ḳabūl itmişdür. (11) Anlar daḫı ervāḥ-ı [213a] mücerrede ḥükmine (2) dāḫil olup vażʿ-ı ḳadem

[742] Ruhun tesiri hakkında.

(3) itdükleri yerlerde baʿż-ı ehl-i istiʿdād (4) ẓuhūra gelmiş ve nefḫ-i nefes itdükleri nefesler (5) tāze cān bulmışdur. Anuñçün evliyādan himmet ve nefes maṭlūbdur (6) ve aña ḥayāt-ı maʿneviyye dirler ve bu ḥayāt ḥāṣıl olmaduḳça sālik, (7) ʿālem-i melekūta dāḫil olmaz ve velāyet māʾidesinden ḥaẓẓ almaz (8) ve aña velādet-i s̱āniyye dirler ki kelām-ı ʿĪsā'da ʿaleyhiʾs-selām gelür: (9) لن يلج الملكوت من لم يولد مرتين [743] (10) ve bundan fehm olınur ki ervāhuñ (11) ebdāna ittisāliyle [213b] ebdāndan (2) infiṣāli teʾs̱īrde birdür. (3) Zīrā müʾesser olan fīʾl-ḥaḳīḳa rūḥdur, (4) yoḫsa beden degül. Belki rūḥ-ı müfārıḳuñ teʾs̱īri (5) ziyādedür. Zīrā beden fīʾl-cümle ḥicābdur. Nitekim (6) فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا [744] da baʿż-ı ehl-i teʾvīl aña ẕāhib olmışlar ve rūḥ (7) bedenden müfāraḳat itdükden ṣoñra eger rūḥ-ı küllī maḳūlesinden (8) ise yine keʾl-evvel tedbīr ider dimişlerdür ve bu maḳūle (9) rūḥ ʿulvī-yi muṭlaḳdur ki cemīʿ ʿavālimde seyre (10) meʾẕūndur; ve sāʾirler maḥbūslardur ki (11) meʾẕūn olduḳları [241a] vaḳtde (2) seyr iderler. Ve şol (3) taṣarrufāt ki ricālden ṣādır (4) olur, muḳteżā-yı meşrebdür ve illā terk-i evlādur; (5) ve ḫilʿat-ı ilāhiyye ʿabd üzerinde olmaġ-ıla ʿabd, Ḥaḳḳ olmaḳ (6) lāzım gelmez. Anuñçün haddini bilüp uṣūl-ile vākiʿ olan maʿrifetde (7) ekmeldür. Ve ʿabdüñ ṣıfat-i ẕātiyyesi faḳr u ʿacz u ẕillet ve ems̱ālidür, (8) nitekim Ḥaḳḳ'uñ ṣıfat-ı ẕātiyyesi ġınā vü ḳudret ü ʿizzet ve neẓāʾiridür. (9) Ve Şeyḫ Ebū Medyen-i Maġribīʾyi ḳuddise sırrıhu ḫalḳ temessüḥ (10) iderlerdi ve baʿżılar anları temessüḥ-i (11) meẕkūrdan menʿ (12) itmek [214b] ṣadedinde (2) olduḳlarında Şeyḫ-i (3) meẕkūr menʿi menʿ eyleyüp "Anlar baña (3) temessüḥ itmezler, belki Rabbümüñ beni anuñla tezyīn (4) itdügi ḥilye-i şerīfiyyeye temessüḥ iderler. Pes bir nesne ki fīʾl(5) -ḥaḳīḳa benüm degül, belki Ḥaḳḳ'uñdur, ben ḫalḳı andan niçe menʿ iderem?" (6) dirdi ve ol ḥālde kendini ṣıfat-i aṣliyyesi üzerine (7) müt̤ālaʿa iderdi. Nitekim baʿż-ı küberāʾ buyurmışlardur ki (8) خذ مالك وردّ ماله [745] ʿAceb maḥaldür ki ʿāriflere (9) maʿrifet buradan taḳsīm olınur. (10) Zīrā bu sünen [215a] üzre (2) olanlar ekāmil-i nās (3) ve efāżıl-ı ʿurefādur ve daʿvāya (4) düşenler terk-i edeb iderler ve taṣarrufda (5) ḳalanlar ḥaḳīḳatüʾl-ḥāl bilmezler; belki kendilerini ʿabd (6) iken ṣūret-i

[743] İki kez doğmayan âlem-i melekuta giremez.
[744] Nihâyet işi çekip çevirenlere (ki, mutlaka tekrar diriltileceksiniz). (Naziat/5)
[745] Kendi malını al ve onun malını iade et.

Mevlā'da ibrāz iderler. Raʿiyyet ise sulṭān-ı (7) aʿẓama taḳlīd eylemek ḳabāḥat-i ʿaẓīmedür. Nitekim bu aʿṣārda (8) eṭvārdan ġāfil olanlar taḳlīd iderler. Gel imdi cāme-i taḳlīdi (9) iḫrāc ve ḫilʿat-ı taḥkīḳi telebbüs eyle, tā ki ekāmil-i (10) nāsdan olasın ve mertebe-i terkde (11) olanlaruñ devletlerin (12) bulasın.

[215b] **Esfel-i Sāfilīn**. (2) Aʿlā-yı ʿilliyyīn muḳābelesindedür. (3) Fe-emmā min-vech ẕemm ü min-vech medḥdür. Cihet-i (4) ẕemm budur ki, ʿubūr-ı merātib ile ḥacb-i muḫtelife ẓuhūr (5) itmekle aṣldan ziyādedür ve vaṭandan ġāyetde meḥcūr olduġıdur; (6) ve cihet-i medḥ budur ki esfel-i sāfilīn enzelüʾn-nāzilīn dimekdür. (7) Bu ise kendi taʿayyün-i maḫṣūṣıyla taʿayyün ve merātib ẓuhūr itdi; ziyāde (8) tebeyyün içündür. Pes insānuñ ṣūret-i ādeme girüp bu taʿayyün ile (9) müteʿayyin olması maẓhariyyet-i tāmmeden ötüridür ki (10) anuñla kemāl-i isticlāʾ ḥāṣıl ola. Meṣelā bir (11) kimse merātib-i devletde taḳallüb ve teraḳḳī (12) eyleyüp mertebe-i vekālet-i [216a] kübrā veyā derece-i (2) ḫilāfet-i ʿuẓmāya vüṣūli (3) ʿayn-ı kemālīdür. Zīrā bu dereceye gelmedükçe (4) esmāʾ-ı külliyye-yi ẕātiyyenüñ aḥkām u āṯārı ẓuhūr (5) itmez ve bu maʿnā ādemüñ arża hübūṭı gibi olur ki andan (6) maḳṣūd ḫilāfet-i ilāhiyye ile taḥaḳḳuḳ ve maḳām-ı imāmet-i kübrāda temekkündür. (7) Pes ādemüñ iki ḥāli vardur: Biri ʿanāṣırdan mevālīde nüzūli ve andan (8) ṣūret-i ādemīye duḫūli ki taʿayyün-i maḫṣūṣī ṣūretidür ve biri (9) daḫı arża iḥrāz-ı rütbe-i ḫilāfet içün nüzūlidür. Bu (10) nüzūl ise ʿurūc ḥükmindedür. Zīrā ikmāl-i (11) insānī aña menūṭ ve emr-i ḫilāfet (12) aña merbūṭdur [216b] ve bu maʿnāda (2) nefs arż gibi olur ki (3) ẓāhirde gerçi cemīʿ ʿanāṣırdan nāzildür. (4) Fe-emmā sükūn u sükūtı cihetiyle ʿālīdür. Bu cihetden (5) dimişlerdür ki insān ḥaḳāyıḳ-ı arżla müteḥaḳḳıḳ olmaduḳça (6) kāmil ve müntehā olmaz. Bu ṣūretde yaʿnī kemāli taḳdīri üzerine (7) sāfil ṣūretinde ʿālī olur, nefs-i arż gibi; ve illā ṣūret-i sāfilde (8) sāfil olur. Ve bu maʿnādandur ki Ḳurʾān'da gelür:

(9) وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا [746].Yaʿnī yevm-i ḳıyāmetde kāfir, mertebe-i (10) türāba tenezzülini temennī ider. Yaʿnī evvelā īmānla (11) istisʿādını ve ṯāniyen merātıb-ı (12) īmānda kemālini temennī [217a] eyler. Anuñçün (2) temennī

[746]...ve inkârcının, "Keşke toprak olaydım!" diyeceği... (Nebe/40)

denildi. Zīrā min-baʿd (3) orada kemāl-i insānī taḥṣīli mümkin (4) degüldür ki bu ʿālemde ḥuṣūli müyesser olmayan (5) kemāl, o ʿālemde daḫı ḥāṣıl olmaz. Bu cihetdendür ki rūḥ -ı (6) kāfir siccīnde olur ki taḥteʾs-serādadur vech-i arżda olmaz. Zīrā (7) vech-i ʿarż, merkez-i ḫilāfetdür; kāfir ise veche-i ʿarżda olan ḫilāfet (8) rütbesinden kendüni tenzīl itdi. La-cerem esfel-i buʿdda ḳaldı ve kāfir (9) ʿörfi böyle olduġı gibi ẓulmet-i ṭabīʿat ile; nūr-ı rūḥı (9) küfri setr eyleyen müʾmin-i maḥcūb daḫı tenezzülde (10) ḳaldı. Zīrā lāzım olan (11) küfr-i ḥaḳīḳī [217b] idi ki vücūd-ı (2) mecāzī ẓulmetin vücūd-ı (3) ḥaḳīḳī nūrıyla setrdür ki, bu setrle (4) vaḥdet didükleri maʿnā ẓuhūr ider. Zirā vücūd-ı (5) mümkinde taʿayyün iʿtibār olınduḳça vücūd keşretden ḫalāṣ (6) olmaz. Çünki taʿayyünāt-ı ḫāriciyyenüñ iʿtibārı fenā bula, keşret (7) vaḥdete ve esmā vü ṣıfāt ẕāt ü müsemmāya rücūʿ ider ve şirk (8) biʾl-külliyye zāʾil olur. *Suʾāl* olınursa ki "Ādemüñ ṣūret-i ʿayn-ı (9) ḫāricīye nüzūli mürūr itdügi merātib ü eṭvārda (10) fīʾl-cümle mekş idüp baʿde ṭavr-ı (11) āḫere nüzūli ve meksi [218a] ile midür (2) yoḫsa ol ṭavruñ taʿayyüni (3) ile müteʿayyin ve müteşekkil olmak ṭarīḳıyla mıdur?" (4) *Cevāb* budur ki "Yalñız mekşle degüldür. Belki taṭavvur (5) u taʿayyün iledür." Meşelā ʿaḳl-ı evvel, nefs-i Raḥmānī ve feyż-i muḳaddes ile (6) taʿayyün-i maḫṣūṣ-ı rūhānī bulduḳdan ṣoñra nefs-i külliyye ṣūretine girmişdür (7) ve andan baʿż-ı merātib-i maʿḳūleden daḫı güzer idüp merātib-i ḥissiyyede ʿarş-ı (8) mecīd ṣūretine girmiş ve andan ṭabīʿiyyāt ve ʿunṣuriyyātı devr iderek (9) mevālīd ṣūretine duḫūl ve baʿde kendi ṣūret-i (10) maḫṣūṣasına nüzūl itmişdür ki (11) ṣūret-i ādemdür; [218b] velākin ʿaḳl-ı (2) evvel ki rūḥ-ı Muḥammedīdür (3) yalnız ṣūret-i ādemle taʿayyüni ile henüz (4) taʿayyün-i maḫṣūṣī ṣūretine duḫūl itmemişdür. Zīrā (5) taʿayyün-i maḫṣūṣī, ṣūret-i Muḥammediyyedür. Pes ādem Muḥammed'dür. Yaʿnī (6) Muḥammed, ādem ṣūretiye taʿayyün itmişdür. Ādemüñ ḥasebiyle, yoḫsa Muḥammed'üñ (7) kendi ḥasebiyle degül. Zīrā Muḥammed'üñ kendi ḥasebiyle ẓuhūrı ṣūret-i Muḥammed'den (8) ġayrı vech-ile mümkin degüldür. Pes Muḥammed aṣlāb u erhām-ı ṭāhireden (9) devr iderek kendi taʿayyüñ-i maḫṣuṣına geldükde henüz (10) Muḥammed oldı. Muḳaddemā ise Ādem ve Şīt ve İdrīs (11) ve Nūḥ ve İbrāhīm ve Mūsā ve Īsā (12) ve emşālī [219a] idi. (2) İşte buradan dirler ki (3) ādemden ādeme farḳ vardur. Yaʿnī (4) ādem daḫı Muḥammed'dür; fe-emmā

Muḥammed gibi ādem degüldür. Belki (5) Muḥammed olan ādem, ebuʾl-beşer olan Ādem'den rütbede aʿlādur (6) ve anuñ ṣūretā evlād-ı Ādem'den olduġı maʿnāda nübüvvetine mānīʿ degüldür (7) ve ʿArabiyyüʾl-aṣl olmaḳ daḫı min-vech ʿAcemüʾl-aṣl olduġın münāfī (8) olmaz. Zīrā Aʿcemiyyetlüġateдāʾirdür, yoḫsa ʿAcem ḥaḳīḳat-i uḫrā degüldür. (9) ʿAleʾl-ḫuṣūṣ Ādem cemīʿ lüġāt-ile tekellüm eylemişdür; velākin (10) Süryānīyi iḫtiyār idüp lüġat-i ʿArabiyyeyi (11) cedd-i nebevī olan Īsmāʿīl'e (12) ʿaleyhisselām (13) alıḳomışdur. [219b] Çünki Muḥammed (2) kendi taʿayyüni üzre (3) ʿayn-ı ḫāricīye geldi, andan ṣoñra (4) müteʿayyin olan ekāmil-i ümmeti daḫı anuñ ṣūretine (5) girdi ve Muḥammed añlaruñ ṣūretleriyle temeşşül eyledi. Pes ʿayn-ı ḫāricīden (6) ṣoñra olan ṣuver, kümmel-i ṣūret-i biʾl-fiʿl ve evvel olan ṣuver, (7) ṣūret-i biʾl-ḳuvve oldı. Bu cihetden ekāmil-i ümmet-i merhūmiyye aʿṭā (8) olınan kümmel-i insānī sāʾir ümem-i sālifiyye aʿṭā olınmadı. Zīrā bunlar (9) cemīʿ merātib-i tevḥīde daʿvet olınduḳda biʾl-fiʿl (10) icābet daḫı ḥāṣıl oldı ve ol (11) merātibden murād, tevḥīd-i efʿāl (12) ve tevḥīd-i [220a] ṣıfāt (2) ve tevḥīd-i ẕātdur. (3) *Suʾāl* olınursa ki bu taḳrīrden (4) fehm olınur ki ekāmil-i ümmet, enbiyā-yı muḳaddimīnden (5) efḍal ola. Bu ḫod memnūʿdur. Zīrā derece-i nübüvvet, derece-i (6) velāyetüñ fevḳındadur ve velī derece-i nebīye irmez. Nitekim kütüb-i kelāmiyyede (7) müṣbetdür. *Cevāb* budur ki tefāvüt-i merātibe söz yoḳdur. Fe-emmā enbiyādan (8) iḫvānla taʿbīr olınduġı gibi, bu ümmetden daḫı iḫvānla taʿbīr olınmışdur (9) ve söz mücerred-i nübüvvetde ve velāyetde degüldür. Belki ʿilm-i (10) ilāhīnüñ vücūd u ẓuhūrındandur ve bu (11) ümmetde ẓuhūrāt ziyāde (12) olduġı [220b] lā-reybdür (2) ve ẓuhūr-ı Muḥammed yalnız nübüvvet (3) ile degüldür ve illā sāʾir enbiyā-ile berāber (4) olmaḳ lāzım gelür; belki ẓuhūr-ı ʿilmledür ki sebeb-i (5) tefāḍīldür. Bu cihetdendür ki şuhūdı ḥażret-i ẕāt u maḳāmı (6) fevkaʾd-derecāt olan vesīledür. Pes niçelerine laḳab virildi, (7) yaʿnī nebī dinildi; velākin ʿilm-i Muḥammed virilmedi. Ekāmil-i ümmet ise ʿilm-i (8) Muḥammed'e vāriṣdür. Pes ekāmil daḫı ümmet olmaḳ lāzım geldi. Nitekim dirler: (9) الولد سرّ ابيه [747] Ey müʾmin, bu maḳāmuñ tafṣīline

[747] Çocuk, babasının sırrıdır. [Şa'rânî, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, 1/397; Ukberî, Divânü'l-Mütenebbî, 1/156; Suyûtî, ed-Dürerü'l-Müntesira, 1/20; Sehâvî, el-Mekâsıdü'l-Hasene, 1/706, 723 (1268, 1300); Aclûnî, Keşfü'l-Hafa, 2/452 (2911)]

iẕn yoḳdur [10] ve lākin remz olınduġı üzre ʿārife [11] kifāyet vardur. Fe-efhem [221a] cidden. [2] İşte bu esfel olan [3] ḫāke ve mertebe-i insāniyyete nüzūlden [4] ṣoñra tekrār menāzile ʿurūc ve dāʾire-i müsemmāya [5] vülūc lāzımdur ki hüveʾl-evvel veʾl-āḫir sırrıdur ve daḫı

[6] اِنَّ اللهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰى اَهْلِهَا [748] ḥaḳīḳatidür. Gel imdi [7] ḫilʿat-i ʿāriyyeden tecerrüd ḳıl ve saña bāḳī olmaduġın bil ve libās-ı Ḥaḳḳ'la [8] mütelebbis ve beḳā-yı Ḥaḳḳ'la bāḳī olmaġa cehd eyle, tā ki bu mevṭına gelüp [9] gitdügüne degsün; ve illā müflis ve ʿüryān ḳalursın [10] ve ḳudsiyān arasında feżāḥat-ı ʿaẓīme [11] bulursın ve [12] و من الله العصمة و التوفيق [749]

[221b] Naẓm:

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

(1) Ervāh tenezzül idüp eṭvāra gelürler
Seyr eylemege ʿālem-i āsāra gelürler

(2) Bülbülleri ḫāmūş iken ol gülşen-i ḳudsüñ
Bu bāġ-ı fenā içre bugün zāra gelürler

(3) Ṣanmañ ki gidenler bu fenādan yine gelmez
Bāḳīde olan ṣoḥbet-i dildāra gelürler

(4) Fānīyi virenler belī bāḳīyi bulurlar
Sūd itmege biñ cān-ıla bāzāra gelürler

(5) Evvelki deme irmege erbāb-ı maḥabbet
Ḥaḳḳī gibi āḫir Ḥaḳ'ı iḳrāra gelürler

[10] و من الله التوفيق لسلوك طريق التحقيق [750]

[222a] Baʿdezā bu [2] eṭvāruñ yalñız maʿrifeti [3] maḳṣūd degüldür, belki seyr ü sülūkle [4] fiʿle getürmek maḳṣūddur. Ve şol ʿilm ki anuñ [5] şānı aʿṭāʾ-yı ʿamel ve īrāṯ-ı kesbdür, anuñ ṣāḥibi ol ʿameli [6] terk eylese ʿilm aña buġż ider ve anuñ ʿindinde olmaduġın temennī eyler; [7] zīrā ol ʿilmüñ ḥayātı ʿameldür. Pes tārik-i ʿamel, yanında bulınduġı ehil olmayan [8] kimse yanında bulınmaḳ gibidür. Anuñçün vārid oldı ki [9] لا تضعوا الحِكْمَة في غير أهلها فتظلموها [751]" Yaʿnī

[748] Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor... (Nisa/58)
[749] Tevfik ve ismet (günahlardan sakınmak) Allah'tandır..
[750] İlmi tahkik yolunda tevfik Allah'tandır.
[751] Hikmeti ehlinden başkasına vermeyin, zira ona zulmetmiş olursunuz.

bir nesneyi ehlinüñ [10] ġayri içün ḳılana ẓulm nisbet eyledi [11] ve ol nesneyi maẓlūm [12] ʿadd itdi. [222b] Ve ḥadīṯ-i ʿİsā'da [2] ʿaleyhisselām gelür ki "لا تغلقوا الجواهر باعناق الخنازير"[752] Yaʿnī cevāhir-[4] girān ḳıymeti aʿnāḳ-ı ḫanāzīr-i ḫasīseye taʿlīḳ itmek [5] ẓulm olduġı gibi, ḥikem-i ilāhiyyeyi daḫı ehlinüñ ġayrıya taʿlīm itmek [6] ẓulmdür. Ve ʿilm, maẓlūm olmaḳ ḳabāḥat-i ʿaẓīmedür; zīrā ṣıfat-ı şerīfe-i [7] ilāhiyyedür ve aña ẓulm itmek eẕā-yı Ḥaḳḳ'a taʿarrużdur. واعياذ بالله.[753] [8] ve Allāh'a ve Resūluʾllāha eẕā vü cefā, sebeb-i laʿnetdür. Nitekim Ḳurʾān'da [9] gelür: [10] اِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللهُ فِي الدُّنْيَا [754] Yaʿnī [11] mūzīlerüñ dünyāda [223a] melʿūn olduḳları [2] budur ki sāḥā-yı ʿizz-i ḳurbdan [3] maṭrūdlardur. Zīrā ṣıfat-ı buʿdla muttaṣıf [4] olan kimse Ḥaḳḳ'a ḳarīb olmaz. Sebeb-i ḳurb ise secde [5] ve inḳıyād ve teslīm ve rıżā ve terk-i eżādur; ve āḫiretde mebʿūd olduḳları [6] budur ki dāruʾl-buʿda nāzillerdür. Nitekim merḥūm olanlar [7] فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ [755] mażmūnı üzre aʿlāyüʾl-aʿlāya rāḳīler ve derece-i [8] ḳurb-ı ilāhīde sākin ve mütemekkinlerdür. İşte buʿd-ı maʿnevī buʿd-i ṣuverīyi [9] ve ḳurb-ı maʿnevī ḳurb-ı suverīyi īrās eyledi; ve derecāt [10] ve derekātda tefāvüt buradan geldi. [223b] فكن من اهل الدّرجاة والنّجاة وايّاك ان تكون من اهل الدّركات واهلاك [11] [756] ve dimişlerdür ki herkesüñ Ḥaḳḳ'a vuṣlatı [4] ʿilm ü idrāki ḳadardur ve ʿilm ne ḳadar merātibde rāḳī [5] olsa yaʿnī ẕāt u ṣıfāt u efʿāli müştemil olsa maʿlūmuñ [6] ʿuluvvi ile ziyāde ʿālī olur ve ʿālī cemīʿ menāzil-i süfliyyeye eşrāf [7] ider. Fe-emmā sāfil böyle degüldür. Belki anuñ işrāf u ıṭṭılāʿı izāfīdür. [8] Teʾemmül eyle ki bir kimse cebel-i Ḳāf üzerinde olsa cemīʿ cibāle nāẓır [9] olur. Fe-emmā sāʾir cibāl üzerinde olan kimse [9] ẕirve-i cebel-i Ḳāf'a, yirden gögde yıldıza [10] naẓar ider gibi naẓar ider [11] ve oraya [224a] ʿilmi ve ḳademi [2] irmez. İşte leyle-i Miʿrāc'da [3] Cenāb-ı Nübüvvet'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ẕirve-i [4] ʿarşa ʿurūcı ve āḫiretde vesīle-nām maḳām-ı ʿālīye [5] nüzūli sırr-ı meẕkūra dāʾirdür. Ve İdrīs'üñ ʿaleyhisselām mekānı [6] ʿalī oldı; zīrā felek-i rābiʿ ḳutbuʾl-eflākdur; aʿlā olmadı ki [7] ʿarş ve mā-fevḳıdur, zīrā mertebe-i rūḥdur,

[752] Mücevherleri domuzların boynuna takmayın.
[753] Allah korusun.
[754] Şüphesiz Allah ve Resûlünü incitenlere, Allah dünya ve ahirette lânet etmiş... (Ahzab/57)
[755] Muktedir bir hükümdarın katında, doğruluk meclisindedirler. (Kamer/55)
[756] Yükselenlerden ve kurtuluş ehlinden olun, alçalanlardan ve helak olardan değil.

ve mā-fevḳı mertebe-i ʿilm ve anuñ maverāsı (8) mertebe-i maʿlūm-ı aʿlā vü müsemmā-yı iḫfādur ki cemīʿ merātibi ʿaleʾt-tafḍīl (9) iḫrāz itmek ḥażret-i nübüvvete maḫṣūṣdur, yaʿnī hem (10) ṣūret-i ʿulüvvde ve hem ṣūret-i süflde. (11) Fe-efhem cidden. (12) فانّه من لباب المعرفة [757] [224b] Ḳāle (2) baʿżuʾl-kibār (3) فراق الطلاق اعظم من الفراق الاول [758] (4) Yaʿnī firāḳ-ı ṭalāḳ cebrden ṣoñra vākiʿ olan (5) inkisārdur ki firāḳ-ı evvelden eşeddür. Nitekim ṣıḥḥatden ṣoñra (6) intikās yaʿnī marażuñ rücūʿı evvelki ḥālden beterdür ve مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ [759] gelen şerr īrāṣ-ı ġamda eşeddür, maṭar meʾmūl olan (8) seḥābdan ṣāʿiḳa ve āteş nüzūl itmek gibi. Pes bundan fehm olındı ki (9) ʿālem-i tekvīnde eḥabb olan ictimāʿdur, yoḫsa iftirāḳ degül. (10) Anuñçün ṭalāḳ-ı ebġaz el-mubāḥāt oldı ve maḥabbet-i (11) firāḳ maḳām-ı vaṣla vüsülden (12) menʿ eyledi. Anuñçün [225a] enbiyā vü evliyā (2) ḫalḳuñ hidāyetin ṭaleb (3) iderler ve Ḥaḳḳ'a vüsüllerin isterler, (4) vüsül-i evvel gibi ki ʿālem-i ervāḥda vākiʿ oldı. (5) Zīrā bu vüṣūl ġavāşe-i beşeriyyet ve ḥicāb-ı keṣret ile firāḳa (6) mübeddel olmışdur. Anuñçün maḥcūb olan kimse ʿayn-ı vaṣlda ʿayn-ı firāḳdadur; (7) ve mükāşife ʿayn-ı keṣretde ʿayn-ı vaḥdetdedür. *Suʾāl* olınursa ki "Ẓāhir-i (8) keṣret māniʿ-i vaḥdet ve ṣūret-i firāḳ ḥācib-i vaṣldur. Fe-emmā vaṣldan (9) ṣoñra ḥicāb nice olur?" *Cevāb* budur ki "Viṣāl eger ḥaḳīḳī (10) ve nihāyet mertebede olursa min-baʿd anda firāḳ (11) olmaz. Zīrā bu mertebe nefs-i (12) muṭmaʾinne [225b] ġāyetinde (2) vücūd bulur ki, bu (3) mertebede iḫticāba rücūʿ itmek (4) muḥāldür. Fe-emmā evāʾil ve evāsıt böyle degüldür." (5) Belki bu mertebelerden رجع قهقرى [760] ḳabīlinden olmış (6) çoḳdur. Pes bu viṣāl aṣlından nevʿ-i firāḳla maḫlūṭ ve mütehezzicdür (7) ve ġāyetinde firāḳ viṣāle ġālib olup inḥirāf-ı ẕātī ẓuhūr ider. (8) Zīrā evvelden Ḥaḳḳ'a iḳbāli münḥarifdür. Fikr eyle ki biri birleriyle müvācehe (9) iden ervāḥ, maḥabbet ve taʿāruf üzerine olacaḳlardur. (10) Fe-emmā baʿż-ı maḥabbet ve taʿāruf vardur ki (11) buġż ve tenāküre mübeddel (11) olur. [226a] Zīrā aṣlda (2) muvācehe ṣaḥīḥ degüldür. (3) Meṣelā bir kimse namāzda ḳıbleye müteveccih (4) olur; velākin ẓāhiren vech-ile oraya

[757] Zira o, marifetin özündendir.
[758] Boşanmayla gelen ayrılık ilk ayrılıktan daha büyüktür.
[759] ...beklemediği yerden... (Talak/3)
[760] Arkasını dönmeden savaşa savaşa geri çekilme.

iḳbālde (5) ve bāṭınen ḳalb-ile idbārdadur ki efkār-ı fāside ehlidür. Bu (6) cihetden Ḥaḳḳ teʿālā muṣallīnüñ ḳıblesinde iken muṣallī andan iʿrāż (7) üzerinedür. Zīrā o vech-ile olan iḳbāle naẓar olınmaz. Şol vechden ki (8) Ḥaḳḳ cihet-i ḥissiyyede degüldür. Belki naẓar-ı ḳalb-ile olan iḳbāledür. Zīrā ḳalb, (9) ʿālem-i melekūtdandur; ʿālem-i melekūt ise ḥayyizden ḫālīdür. Ve Ḥaḳḳ'uñ ḳıble (10) ve muvācehede olduġı emr-i münācātı (11) taṣḥīḥ ve taḥḳīḳ içün bir maʿnādur, (12) ve illā cihetden müberrādur; [226b] ve bu maʿnādandur ki (2) ḳutba ẕevrāʾ dirler. Zīrā (3) ẕevr, feṯh-ile meyl maʿnāsınadur ki, ziyāret (4) didükleri buradandur. Zīrā ḳutbuñ her ṭarafa meyli (5) vardur, vasaṭ-ı dāʾirede olan noḳṭanuñ nuḳāṭ-ı dāʾireye (6) meyli olduġı gibi; ve bu meyl ʿaleʾs-seviyye olmasa inḥifāz (7) mümkin olmayup helāk-ı ʿālem ḥāṣıl olur. Güyā ki mıḳnāṭīsdur ki (8) eṭrāf-ı ʿālemi cezb idüp ṭurur ve bu mertebede cihet-i vāḥideden (9) iżdād-ı müctemiʿa olur. Nitekim gelür: (10) هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُۚ [761] Yoḫsa ehl-i naẓar (11) ẕāhib olduġı gibi ciheteyn-i (12) muḫtelifeynden [227a] degül. Yaʿnī (2) ehl-i naẓar ictimāʿ-ı (3) eżdādı ciheteyn-i muḫtelifeteynden (4) olursa tecvīz iderler ve illā "Mümteniʿdür" dirler. (5) Fe-emmā ehl-i keşf ʿindinde böyle degüldür. Yaʿnī ciheteyn-i (6) muḫtelifeteyn taḳdīri üzerine cevāz-ı ictimāʿda kelām yoḳdur. Belki (7) kelām, cihet-i vāḥideden olduḳda, cevāz-ı ictimaʿdadur ki mükāşif (8) anı iṯbāt ider; zīrā cihet-i vaḥdeti ġālibdür, ve taʿayyünāt-ı muḫtelifeyi (9) ʿayn-ı vāḥidede görürler. Maḥcūb ise redd ider; (10) zīrā cihet-i keṯreti rāciḥdür. Bu sebebden (11) maḳām-ı keşfüñ ḥāline (12) ʿaḳlı irmez.

[227b] Naẓm:

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Ne bilsün ḥāl-i keşfi şol ki ehl-i ʿaḳl-ı ḳāṣırdur
Başīretsüzdür ol ādem ki maġlūb-ı ʿanāṣırdur

(2) Hüveʾl-evvel hüveʾl -āḫir hüveʾẓ-ẓāhir hüveʾl-bāṭın
Şunuñ kim ʿaynı var eżdād bir ʿayn içre ẓāhirdür

(3) Görinmez ṣūret-i ʿālem görinen Ḥaḳḳ'dur ey ādem
Anuñçün dirler ʿālemde bu ṣūretler meẓāhirdür

[761] O, ilk ve sondur. Zâhir ve Bâtın'dır. (Hadid/3)

(4) Naẓar ḳıl keşreti vaḥdet nice ifnā ider āḫir
Ki Ḥaḳḳ-ı muṭlaḳ eşyā-yı tecellī ile ḳāhirdür

(5) Bu ʿilmüñ aṣlını ṣor Şeyḫ İsmāʿīl Ḥaḳḳī'den
Ki bu ʿilm-i ledünnīde ḳatı üstāẕ-ı māhirdür

[228a] **Ḳubā**ʾ: (2) Medīne-i Münevvere'ye iki mīl (3) yaʿnī bir sāʿat-i nücūmiyye ḳarīb olan (4) ḳaṣabadur ki mescid-i yed-i nebevī ile teʾsīs olınmışdur; (5) ve orada iki rekʿat namāz bir ʿumre ile mevʿūddur ve Cenāb-ı (6) Nübüvvet ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem zamān-ı hicretde ibtidā oraya nüzūl buyurup (7) birḳaç gün meks eylemişler ve müsterīḥ olmışlardur. Anuñçün her yevmüʾs-(8)sebt orayı ziyāret iderlerdi. Zīrā sebt, rāḥat (9) ve yevm-i ferāġ-ı ḫalḳdur. Pes maḳām-ı rāḥatdan (10) Ḳubāʾ ile kināye olındı. (11) Ve sebt [228b] ḫalḳ-ı reʾs maʿnāsına (2) daḫı gelür ki maḳām-ı tecrīddür. (3) Ve rāḥat iki vech-iledür. Biri ḳalb ü rūḥ (4) ve sırruñ Ḥaḳḳ'a vüṣūl-i tāmmı iledür ki, anuñla tekvīnāt-ı (5) nefsāniyye zāʾile olup iṭmiʾnān-ı dil ḥāṣıl olur ve biri (6) daḫı aʿdāʾ-ı ṣuveriyye ve maʿneviyyeden ḫalāṣ olup nuṣret ve teʾyīd-i (7) ilāhī bulmaġ-ıladur. Buradandur ki hażerāt-ı ensār raḍıyallāhu anhum Cenāb-ı (8) Nübüvvet'e Ḳubāʾda istiḳbāl idüp oradan bī-ġāʾile Medīne-i Münevvere'ye (9) getürdiler ve taḥteʾl-livālarında bulınup ṭāʾife-i Yehūd'dan (10) muḥāfaẓa eylediler. Zīrā Mekke-i Mükerreme küffār-ı Kureyş'den (11) maḥall-i ḫatar olduġı gibi Medīne-i Münevvere (12) daḫı [229a] ṭāʾife-i Yehūd'dan (2) maḥall-i ḫatar idi. Zīrā ol (3) vaḳtde āl-i Hārūn'dan ʿaleyhisselām Medīne-i Münevvere'de Yehūd (4) çoġ-ıdı, Şām'da olduġı gibi. Hattā ḳableʾn-nübüvve (5) sefer-i Şām vākiʿ olduḳda Buṣra didükleri maḥalle irdüklerinde (6) ḫavf-ı Yehūd'dan duḫūl-i Şām'a meʾẕūn olmadılar. Yaʿnī bir rāhib anlarda (7) ʿalāmāt-ı nübüvvet müşāhede idüp duḫūlden menʿ eyledi, tā ki (8) ṭāʾife-i Yehūd'dan vücūdlarına bir żarar ʿārıż olmaya. Ve Buṣra'da (9) mevżiʿ-i nüzūllerinde bir cāmiʿ-i şerīf teʾsīs olınup (10) ḥālā ziyāretgāhdur ki Şām'a (11) bir iki merḥaledür. [229b] Ve burada (2) işārāt vardur ki evvelkisi (3) budur ki (4) اذا اراد الله شيئا هيّأ اسبابه [762] mūcebince her ḥuṣūle gelicek nesnenüñ (5) esbābı tehīyye olınur. Nitekim ḳableʾl-hicre ʿAḳabe-i ūlā ve ʿAḳabe-i (6) ṣānīde ḥacca

[762] Allah bir şeyi yaratmak istediğinde sebeplerini de yaratır.

kudūm iden enṣārdan yetmiş seksen nefer kimesne (7) kemerbend-i İslām olmışlar ve Cenāb-ı Nübüvvet'i muḥāfaẓa üzerine taʿahhüd (8) eylemişlerdi. Fiʾl-vākiʿ Ḳubā'ya vüṣūlde pür silāḥ olup gelüp (9) Resūluʾllāh'ı muḥāfaẓa eylediler ve sālimen Medīne'de maḳāmlarına (10) yitürdiler.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Olsa bir nesneye irādet-i Haḳ
Olur esbābı müheyyā muṭlaḳ

(2) [230a] Feyż-i āb-ıla biter tāze giyāh
Tāb-ı āb-ıla ḫuşk olur yapraḳ

İkincisi mevāżıʿ-ı (4) iḳdām, enbiyā vü evliyānuñ ʿimāretidür ya bi-nefsihi ʿimāretdür, (5) beled-i Buṣrā'da olan cāmiʿ-i meẕkūr gibi veyā oradan baʿż-ı āṯār (6) ẓuhūrıyladur, ḫavāṣṣ-ı nās ẓuhūr itmek gibi; gerek orada muḳīm olsun (7) ve gerek olmasun. Zīrā maḳṣūd hemān ol türābuñ menşeʾ-i ekāmil olduġıdur, (8) orada iḳāmeti degül.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Evliyānuñ ḳademi başduġı yer
N'ola olursa çü misk-i eẕfer

(2) Şāhlar geçdügi yir bellü olur
[230b] Görmek isterseñ anı eyle sefer

Üçüncisi (3) budur ki gerçi لا راحة في الدّنيا [763] vefḳınca (4) dünyāda rāḥat yoḳdur, velākin nuṣret vardur ve nuṣret (5) fīʾl-cümle māye-i rāḥatdur ve Ḳurʾān'da gelür:

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا [764] İşte (6) bu naṣṣ, ḫuṣūṣa göre nuṣretdür; ve ʿumūma göre nuṣretde gelür ki (7) وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ [765]. Zīrā müʾminler mürsellere göre ifrād-ı (8) ümmet ve āḥād-ı nāsdur; velākin anlaruñ daḫı aralarında ḫavāṣ vardur. (9) Pes burada īmān kāmile maṣrūfdur. Anuñçün (10) kāmiller dāʾimā manṣūrlardur. Nāḳışlar (11) ise gāh rahmeten min- [231a] Allāh manṣūr (2) ve gāh teʾdīben maḫẕūl (3) olurlar; ve nuṣret-ile mevʿūd olan (4) Resūl aṣḥāb-ı seyf

[763] Dünyada rahat yoktur.
[764] Şüphesiz ki, peygamberlerimize... yardım ederiz. (Mümin/51)
[765] Mü'minlere yardım etmek ise üzerimizde bir haktır. (Rum/47)

olmaġ-ıla ḫiẕlāndan ḳaṭʿan (5) mahfūẓlardur. Zīrā ulüʾl-ʿazmdür. Sāʾir istiṣḥād olunan (6) enbiyāʾ böyle degüldür ve evliyānuñ daḫı baʿżıları rüsüle mülḥaḳdur, Ḥażret-i (7) Ḫatm gibi kuddise sırrıhu. Anuñçün hīçbir münkir aña ẓafer bulmamışdur; egerçi ʿadāvetüñ (8) ẓuhūr-ı tāmmı vār-idi. Ve baʿżıları enbiyāya muttaṣıldur, Şeyḫ Necmeʿd-dīnüʾl-(9) kübrā ve emṣāli gibi ḳaddesallāhu esrārahüm. Zīrā Necm-i (10) meẕkūr muḥārebe-i Tatar'da şehādet (11) mertebesin bulmışdur. [231b] Ḥattā vaḳt-i (2) şehādetde elinde bir (3) kelle-i kāfir perçemi ṭutup anuñla (4) bile defn olındı. Zīrā elinden taḫlīṣ itmek (5) mümkin olmadı ve anuñ sebebi yevm-i ḳıyāmetde cihādına (6) burhān olmaḳ ve kemāline iʿlān itmekdür.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Ḥaḳ tecellī idicek bir ḳulına
Gün gibi ẓāhir olur āṣārı
(2) Görinür āyinesinde envār
Bilinür bāṭınında esrārı[766]

Dördüncüsi ṭāʾife-i (9) Yehūd'uñ ziyāde maġżūbun-ʿaleyh olduḳlarıdur. Zīrā (10) raḥmet-i ilāḥiyyeye muḳābil olan maġżūbdur (11) ve erbāb-ı inkāruñ ḥāli daḫı (12) anlara [232a] ḳıyās oluna. (2) Yaʿnī evliyā ki meẕāhir-i (3) raḥmetdür, anlara inkārla muḳābele idenler (4) maġżūbiyyetde Yehūd gibidür. Nitekim vārid olınmışdur ki (5) إن الله يغضب لأوليائه كما يغضب الأسد لشبله [767]

Burada (6) esed ile temeṣṣül olınduġı delālet ider ki esed ṣıfat-ı ġażabiyyede (7) sāʾir müfterisler üzerine rāciʿdür ve ġażab-ı ilāhī anuñla temeṣṣül olınmaḳ (8) tefhīm içündür ve illā ġażab-ı ilāhī eşeddür. Zīrā esedüñ ve sāʾir (9) ġażūblaruñ ġażabları anuñ ġaẓabından (10) müstefāddur. Sāʾir ṣıfāt (11) daḫı böyledür.

[232b] *Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün*

(1) ʿAceb olmaz bu dār-ı miḥnetde
ʿĀşıḳı zāhid iderse inkār
(2) ʿAndelībi [de] ider zaġān teşnīʿ
Ḥāline göre ṭutar herkes kār

[766] Vezin aksıyor.
[767] Allah veli kullarına aslanın ceylana gazap ettiği gibi gazap eder.

Beşinci (5) budur ki maḥfūẓ olan kimse dünyāda mübtelā olsa daḫı yine (6) maḥfūzdur. Zīrā ibtilā ẓāhirine göredür. Faḳaṭ anuñ dünyādan intiḳāli (7) daḫı āṣār-ı nuṣretdendür. Nitekim اَلَا اِنَّ نَصْرَ اللهِ قَرِيبٌ [768] āyetinde baʿż-ı (8) ʿulemāʾ nuṣret mevtle daḫı olur dimişlerdür. Zīrā mevt, (9) tuḥfetüʾl-müʾmin olduġından sebeb-i meserret (10) olmaḳdan ḫālī degüldür, [233a] nitekim erbābına (2) maʿlūmdur. Aʿdā ise (3) böyle degüldür. Belki bi-ḥasebiʾẓ- ẓāhir (4) maʿmūr u muʿammer olsalar daḫı yine ḫarāblar u maḳṣūrlardur. (5) Zīrā dinilmişdür ki كلّ آت قريب [769] Ve Ḳurʾān'da gelür

(6) فَإِنَّ اَجَلَ اللهِ لَاٰتٍ [770] ve bir nesnenüñ ʿāḳıbeti ʿaẕāb olursa hemān ʿaẕāb-ı ʿācil (7) ḥükmindedür. Ve Ḳurʾān'da gelür: اِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا اِثْمًا [771] ve bunuñ (8) ḫilāfına gelür: "طُوبَى لِمَنْ طَالَ عُمُرُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ"[772] Nitekim bālāda (9) taḳrīr ve tafṣīl olınmışdur.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) ʿÖmr-i ṣānī nedür bu ʿālemde
ʿĀlim aġzında olan ẕikr-i cemīl

(2) [233b] Kāmil olan eṣerinden elbet
Görinür devrden miṣāl-i mīl

Fiʾt-tecellī. Baʿżı (4) kibār buyurmışlardur ki ان الله ما تجلى لشيئ ثم احتجب عنه بعد ذلك [773] Bu kelām iki maʿnāyı ḥāmildür: (5) Evvelkisi budur ki, tecellī-yi vücūd ʿadem-i aṣlīye rücūʿ itmez. (6) Zīrā ya buḫl ya ʿacz lāzım gelür. Buḫl ẓāhirdür, ʿaṭāda (7) istirdād gibi. Nitekim şems, māhuñ bedriyyetinden ṣoñra (8) nūrını andan meḥāḳa dek biʾl-külliyye aḫz itdügi (9) istirdād ṣūretidür; egerçi fīʾl-(10)ḥaḳīḳa tecellī vü istirdāda (11) dāʾirdür [234a] ki ḥikmete (2) mebnīdür. Ve ʿacz ʿadem-i (3) ḳudretdür; Ḥaḳḳ ise ḫalḳ itdügi nesneyi (4) muḥāfaẓa itmekden ʿāciz degüldür. Anuñçün kendine (5) Ḳayyūm dimişdür. Zīrā cemīʿ eşyā anuñla ḳāʾimdür (6) ولا يؤده حفظهما [774] mücebince semāvāt u arżuñ ḥıfẓı aña ṣıḳlet virmez. Herkesüñ cesedi (7) rūḥına ṣıḳlet olmaduġı gibi. Naẓar eyle ki

[768] İyi bilin ki, Allah'ın yardımı pek yakındır. (Bakara/214)
[769] Bütün gelecekler yakındır. (Musannef-i Abdurrezzak, XI, 159)
[770]...bilsin ki Allah'ın tayin ettiği o vakit elbette gelecektir... (Ankebut/5)
[771]... Biz, onlara ancak günahları artsın diye mühlet veriyoruz... (Al-i İmran/178)
[772] İnsanların en kârlısı, ömrü uzun, ameli güzel olandır. (Musannef-i İbn Ebi Şeybe, Zühd, 2)
[773] Allah her şeye tecelli etmez, sonradan gösterir.
[774] Onları korumak ona ağır gelmez.

mıḳnāṭīs ḥadīdi ve kehribā ṣamanı (8) cezb itmekde zaḥmet çekmez ve bu maʿnādandur ki Ḳurʾān'da gelür: وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ [775] Yaʿnī ʿālemi ḫalḳ itmekde aña (10) zaḥmet ve ṣıḳlet olmaduġı gibi muḥāfaẓasında (11) daḫı ḥāl böyledür. (12) Ḳatı [234b] mükāşif (2) gerekdür ki kemā yenbeġı fehm (3) eyleye veʾl-ḥādden maṣūn ve maḥfūẓ (4) ola. Ve ikincisi budur ki, kemāl-i keşfden ṣoñra (5) ḥicāb yoḳdur ve ḥicāb ʿārıż olmaḳ, noḳsān-ı keşfdendür. (6) Nitekim baʿż-ı rüʾesāʾ-i ṭarīḳat dimişdür. لو وصلوا لما رجعوا [776] (7) Yaʿnī Ḥaḳḳ'a vāṣıl olana bir daḫı ḥicāb yoḳdur, meger ki vüṣūli berzaḫı (8) ola. Bu ṣūretde rücūʿı muḥtemeldür, zīrā nūr-ı ẕāt-ı ehādiyyeden (9) tecellī olmaduḳça ẓulmet-i kevniyye biʾl-külliyye zāʾil olmaz. (10) Nitekim bu maḳāmuñ baʿż-ı tefāṣılı bālādadur. (11) Bināʾen ʿalā hāẕā sālik kendi (12) ḥāline [235a] maġrūr olmaḳ (2) gerekdür. El-ḥāṣıl, tecellī-yi (3) muṭlaḳda muṭlaḳā iḫticāb yoḳdur, (4) eyyām-ı ṣayfda, vasaṭ-ı nehārda, münīr-i aʿẓāmda (5) ihticāb olmaduġı gibi. *Suʾāl* olınursa ki, rūḥ-ı ilāhī (6) bedenden müfāraḳat itmek iḫticāb degül midür? *Cevāb* budur ki, ṣūretā (7) iḫticāb ise daḫı ṭavr-ı āḫere göre iḫticāb degüldür. Zīrā rūḥuñ ʿanāṣıra (8) ʿalāḳası bāḳıyyedür ve biʾl-külliyye mufārıḳdur diyenler ġalaṭ itdiler. Pes (9) nefs-i insāniyyenüñ tecerrüd-i ẕātīsi taʿalluḳ-ı ṣuverīsini münāfī (10) degüldür; velākin ṣuver-i eşyāda ṡübūt yoḳdur, (11) belki taġayyür ve tebeddül ve taḥavvül (12) üzerinedür. [235b] Velākin ḥaḳīḳat (2) bāḳıyyedür. Anuñçün ehl-i kelām (3) dirler: حقائق الأشياء ثابتة [777]." Yaʿnī (4) ṡübūtı ṣıfat-ı ḥaḳāʾiḳ ṭutarlar, ṣıfat-ı ṣuver ṭutmazlar. (5) Zīrā bilürler ki ṣuverde ṡübūt ve devām yoḳdur. Belki eṭvār-ı (6) muḫtelifede taḳallüb üzerinedür. Pes rūḥ-ı menfūḫuñ ʿalāḳası (7) bāḳī olıcaḳ, tecellī-yi Ḥaḳḳ daḫı bāḳīdür. Belki rūḥdan murād, tecellī-yi (8) ilāhī didükleridür; velākin rūḥ-ı ẕāti ʿāmme-i eşyāya göre (9) ve rūḥ-ı ḥayvānī ḥayvāna göre ve rūḥ-ı insānī insāna (10) göredür ve insān fīʾl-ḥaḳīḳa üçini (11) cāmiʿdür, egerçi şöhreti [236a] rūḥ-ı (2) ilāhīyi menfūḫ iledür. (3) El-ḥāṣıl, tecellī-yi ilāhī ẓāhir ve mütecellīle (4) maẓhardur ki taʿayyün-i kevnīdür ve ẓāhir ve maẓharuñ (5) biri birlerine ʿalāḳaları müstemirredür, gerekse maẓhar-ı ṣuret-i (6) vāḥidede olmasun. Pes ḳıyāmet ve

[775] Bize bir yorgunluk da dokunmadı. (Kaf/38)
[776] Onlar varsalardı, geri gelmezlerdi.
[777] Şeylerin hakikati sabittir.

fenā didükleri ṣuverüñ fenā [7] ve helākidür. Fe-emmā terkīb-i ṣuverīnüñ inḥilālinden besāʾiṭuñ daḫı [8] taġayyüri lāzım gelmez. Zīrā besāʾiṭ külliyyāt ve terkīb cezāʾiyyātdur [9] ve ṣūret aḥvāl-i ʿārıżadur ki eşyāyı biri birinden teşḫīṣ [10] ider. Zīrā bu maʿnā mefḳūd olsa ḥaḳāʾiḳ daḫı [11] biri birinden mütemeyyiz olmayup esmāʾ-ı [12] ilāhiyye iḫtilāl lāzım [13] gelür; [236b] ve fenāʾ-ı maʿnevī [2] didükleri, ṣuvere taʿalluḳdan [3] inḳıṭāʿdur ki ḳıyāmet-i maʿneviyyedür; [4] pes ṣuver-i eşyāya iʿtibārla veyā ḥaḳīḳatde [5] fenā bulur.

Naẓm:

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) Nefḫ-i ṣūr oldı uyan ġāfil uyan
Şübheler gitdi geldi bellü beyān

(2) Ṭaġlar gibi atıldı bu vücūd
Penbeye döndi hevāda ʿıyān

(3) Ẕerre deñlü idi hebāʾ oldı
Nūr-ı ḫurşīd oldı ḳatı ʿayān

(4) Böyle bir ṣubḥa irmedi şeb-gīr
Böyle bir nūrı görmedi uyıyan

(5) İrişen Ḥaḳ'a işbu ḫalḳı n'ider
Ṣūrete baḳmaġı [237a] ḳor sırrı ṭuyan

(6) Ḥaḳḳīyā ḫilʿat-i ẕāt ister-iseñ
Olagör s̱evb-i ṣıfātdan ʿüryān

Ḥuda ve ḥudā-yı ʿArab didükleri zecr ü şevḳ [5] iledür ki taġannīye muḳārin ola. Nitekim bu ḫuṣūṣda ḥikāyāt-ı [6] keṣīre vardur ve Cenāb-ı Nübüvvet'üñ ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ḥudā-yı ʿArabī istimāʿı [7] mütevātirdür. Pes delālet ider ki muṭlaḳa taġannī memnūʿ degüldür. Nitekim *Kitābüʾn-[8]necāt nām* eṣerümüzde taḥḳīḳ olınmışdur ve Enceşe, feṭḥ-ile, [9] bir ʿabd-i nebevī idi ki hüsn-i ṣavtıyla ihlāk-ı [10] ibl iderdi. Nitekim [11] vārid [237b] olmışdur ki [2] يا أنجشة رويدك سوقك بالقوارير [778]. Yaʿnī sūḳ-ı[4] iblde rıfḳ eyle, tā ki ḳuvarır yaʿnī zeccāce [5] gibi olan nisāʾ-ı żaʿīfe münkesire olmasunlar. Zīrā senüñ [6] ḥüsn-i ṣavtuñ develere teʾs̱īr idüp sürʿat-i seyr itmeleriyle [7] rākibāt-ı hevdec olan

[778] Ya Enceşe! Şişe taşırmış gibi yavaş ve yumuşak ol! (Buhari, Edeb, 116)

ḫatunlar ḥareket-i ʿanīfeye taḥammül idemeyüp (8) inkisār bulurlar. Ve bu ḥadīṯ delālet ider ki istimāʿ-ı şiʿr (9) ü ḳaṣāʾid lā-beʾsdür, gerekse taġannī ile olsun. Zīrā laḥn-ı (10) ʿArab üzerine olıcaḳ maḳbūldür. Ve keẕālik (11) ḥüsn-i ṣavtuñ teʾsīrini beyān (12) żımnında hüsn-i [238a] ṣavtı (2) medḥ vardur ve Ḳurʾān'da gelür: (3) يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ [779]. Yaʿnī bu (4) ziyādede ḥüsn-i ṣavt daḫı dāḫildür, nitekim (5) tefsīrümüz *Rūḥuʾl-beyān*'da mübeyyen ve mufaṣṣaldur. Ve ḥażret-i (6) Dāvūd'uñ ʿaleyhiʾs-selām Zebūr'ı tilāvetinde ḥüsn-i ṣavtı teʾsīrinden (7) meclisinde birḳaç yüz ādem helāk olduġı tefāsīrde mesṭūrdur, (8) ḫuṣūṣan ki istimāʿa-i idrāk-i meʿānī daḫı münżam ola. Ve Yaḥyā bin Muʿāz el-Rāzī'nüñ (9) meclis vaʿẓında teʾsīr-i nefesden niçeler maḳbūż olduġı (10) daḫı müsbetdür. İşte ehluʾllāhuñ daʿvetleri (11) bu sünen üzerinedür. Yaʿnī bād-ı (12) ṣabā-yı bahārī [238b] giyāh ve evrāḳı (2) enbāt ve taḥrīk itdügi (3) gibi enfās-ı evliyā daḫı ḳulūb-ı ehl-i(4) istiʿdādı tahrīk ider ve seng-ṭabʿ ve ḫar-meşreblere (5) teʾsīr itmez; egerçi ẕātında kemāl-i teʾsīre müteʾessirdür. Fe-emmā çi fāʾide ki (6) maḥalde ḳābiliyyet yoḳdur. Nitekim meyyit taḥrīkle müteḥarrik olmaz. Zīrā ḥarekete (7) bāʿiṯ olan feyż-i ḥayātdur; ve ḥayāt-ı maʿneviyye daḫı böyledür (8) ve ehl-i ʿālemüñ baʿżıları inkāra düşüp taʿaṣṣup üzerine (9) olduḳları cümūḍ-ı dil ve ḫumūd-ı ṭabʿdur ve illā (10) ẕerre-i ʿışḳ ve şevḳ bulanlar ednā-yı (11) ṣabā-ile müteharrik olan (12) varaḳ gibi [239a] olur. Nitekim ehl-i (2) cünbişe idrāki serīʿdür.

(3) Naẓm:

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Esüp bād-ı ṣabā-yı ġayb cānum lāle-zār itdi
Açıldı feyżden güller hezār-ı ḳalbi zār itdi

(2) Beni Yaʿḳūb-veş beytüʾl-ḫazandan eyledi bīrūn
Derūnum müjdeden ol dem sarāy-ı sūr-vār itdi

(3) Ṣadā-yı naġme-i ʿāşıḳdan aldı virdi cān u dil
ʿAceb teʾsīr virdi fīʾl-ḥaḳīḳa özge kār itdi

(4) Bu dārüʾl-imtiḥān-ı ʿışḳda zühdi ḳodı ʿāşıḳ
Serinde var imiş ʿaḳlı ki ʿışḳı iḫtiyār itdi

[779] ... O, yaratmada dilediğini artırır... (Fatır/1)

(5) Ṣaçıldı mühreler erbāb-ı resme dest-i ḳudretden
Ḥaḳīḳat gevherin Ḥaḳ Ḥaḳḳī üstine niṣār itdi

[239b] **Sūretüʾl-Aʿrābī.** (2) Aʿrābī, bādiyye-nişīn olan (3) ʿArabdur ki aña bedevī ve şehirlerde ve ḳaryelerde (4) sākin olanlara ʿArabī ve ḥaḍarī dirler. *Suʾāl* olınursa ki (5) "Cenāb-ı Risālet'e ṣalallāhu ʿaleyhi ve sellem Cibrīl ʿaleyhisselām ekṣer-i (6) evḳātda Diḥye raḍıyallāhu ʿanhu ṣūretinde gelürdi ki Diḥye (7) bālāda ẕikr olındugı üzre ecmel-i ʿArab idi. Melekuʾl-mevt (8) ise Aʿrābī ṣūretinde gelüp daḳḳ-ı bāb eyledi. Ṣūret-i (9) Aʿrābī ise fīʾl-cümle ṣūret-i Münkeredür. (10) Pes cenāb-ı Nübüvvet'e ol (11) ṣūret [240a] üzre (2) vārid olmaġa vech (3) nedür?" *Cevāb* ve vech budur ki (4) "Zamān-ı vaḥy zamān-ı ittiṣāldür ki henüz (5) beḳā ve ʿayşe delālet ider. Vahy ise muʿāmele-i ḥasenedür ki (6) dostdan dosta vüṣūl-i vāsıṭa ve ḳāṣıddur. Lā-cerem Cibril, (7) ṣūret-i maʿrifede nāzil olmaḳ lāzım geldi, tā ki istīnās-ı küllī (8) ḥāṣıl ola ve ol bahāne ile teblīġ-i ümmet ve īṣāl-i daʿvet daḫı (9) sühūletle vücūda gele. Mevt ise umūr-ı vaḥşiyyedendür ki (10) muḥtażır anuñ ḥużūrıyla mütevaḥḥış olur (11) ve tereddüd eyler. Zīrā ṭabʿan (12) emr-i [240b] mekrūhdur." (2) Anuñçün Allāhu teʿālā daḫı (3) muḥteżıruñ mesāʾetine baḳup kendini (4) tereddüd ile vaṣf eyledi, sāʾir nuʿūt-ı kevniyye (5) ile vaṣf eyledügi gibi, ḍıḥk ve bükāʾ ve feraḥ ve ferāḥ ve tebeşbüş (6) ve mekr ve istihzā ve ityān ve cūʿ ve ʿateş ve ʿurī ve emṣāli gibi. (7) Ve mevt, ṭabīʿat üzerine vāriddür ki ḳuvvā-yı bedeniyyenüñ (8) esfelidür ki ruḥuñ oradan müfāraḳatıyla iḫtilāl-i beden (9) ḥāṣıl olur. Bu cihetden mevt bi-ḥasebiʾṭ-ṭabʿ (10) ṣūret-i Münkere ve hāʾile oldı. (11) Anuñçün Melekü'l-Mevt (12) daḫı [241a] ṣūret-i (2) Münkerede vārid oldı. (3) Egerçi münker olmaḳ ṣūreti ḥasebiyledür ki (4) ṣūret-i ʿārıżadur ve illā ḥabībe göre yine (5) ṣūret-i melekiyyesi üzerinedür ki ṣūret-i ḥüsn ü cemāldür. (6) El-ḥāṣıl, mevtde ṣūretā vaḥşet vardur, egerçi tuḥfetüʾl-mevt (7) olduġı vech-ile cihet-i ünsden daḫı ḫālī degüldür. Nitekim ḫasteye (8) devāʾ-ı mürr ṭabʿan mekrūh ise daḫı ṣıḥḥat ve şifā mülāḥaẓasıyla (9) maḥbūbdur ve müʾminüñ mevti ṭarīḳ-ı neş[ā]ṭ-iledür ki (10) āsāndur, sāʾirüñ mevti (11) ṭarīḳ-ı nizaʿ-ıladur ki [241b] düşvārdur. (2) Ve Ḳurʾān'da gelür: (3) وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا [780] nezʿ (4)

[780] Andolsun (kâfirlerin ruhlarını) şiddetle çekip çıkaranlara, Andolsun (mü'minlerin ruhlarını) kolaylıkla alanlara (Naziat/1-2)

ḥasebiyledür ki dinildi اكثروا ذكر هادم اللذات [781] (5) Yaʿnī mevt, ehl-i leẕẕetüñ lezzetini hedm ve taḫrīb ider. (6) Pes şol ki leẕẕetinden biʾl-iḫtiyār müfāraḳat itdi, mevt (7) anuñ nesini taʿṭīl ider? Belki bī-leẕẕet olduġı cihetden mevt (8) aña leẕẕet gelür. Zīrā her nesne żıddıyla muḳābele olınur. (9) Nitekim dünyāda ḫā'if olanlara ḥālet-i metvde (10) ve ḳabrde ve ḥaşrde Arapça [782] lā-teḫāfū (11) dinilür; ḫāʾif [242a] olmayanlara (2) ḫilāfı gibi. Ve bu maḳāmda (3) bir iʿtibār daḫı vardur ki dünyā (4) dārüʾl-hayāt degül, belki dārüʾl-mevtdür. Pes bu (5) mevṭına göre mevt aṣl olmış oldı; ʿAcemiyyet biʾl-vaż‘ (6) ʿArabiyyetden aḳdem olduġı gibi. Ve ṣūret-i Aʿrabī, ʿAcemiyyete mülḥaḳdur. Zīrā (7) ʿAceme, ʿindeʾl ʿArab münkerdür. Anuñçün baʿż-ı kelimāt-ı ʿAcemiyyeyi, ʿArabiyyeye (8) naḳl iderler ve muvāzinine ilḥāḳ eylerler. Pes aṣl olan mevte (9) aṣl olan ṣūret-i Münkere münāṣib (10) geldi. Ve Münker ve Nekīr didükleri (11) maʿrūf [242b] olmaduḳlarındandur, (2) yaʿnī ʿindeʾl-meyyit mechūl (3) ve münkerdür. Zīrā meyyitüñ ol ṣūret-i (4) hā'ilede nesne gördügi yoḳdur. Münker ve Nekīr (5) ise herkesüñ ḥāline ve ʿameline göre temeṣṣül ider, Melekü'l-mevt (6) gibi. Bu cihetden ehl-i maʿrifet yanına ṣūret-i nekrede gelmezler. (7) Zīrā Ḥaḳḳ'la āşinā olanlara cemīʿ kāʾināt āşinādur. Ḫusūsan ki (8) melek, insān-ı kāmilüñ cüzʾidür. Pes kişi kendi cüzʾinden (9) müteezzī ve müteellim olmaz. Fe-efhem cidden. Ve ʿindeʾl(10)-muḥaḳḳıḳīn maʿrife nekreden [243a] aṣldur, egerçi (2) ġayriler ʿindinde nekre (3) aḳdemdür; vechi budur ki nekrelik baġż-ı (4) evṣāf-ı ʿārıża ḥasebiyledür. Meṣelā sulṭān-ı aʿẓam (5) tebdīl-i cāme idüp memālikini seyr eylese ṣūret-i Münkerede (6) seyr itmiş olur ki emr-i ʿārıżdur. Zīrā sulṭān aṣlda maʿlūm (7) ve maʿrūfdur. İşte maḳām-ı rüʾyetde olanlara göre daḫı umūr-ı ʿārıża (8) ḥicāb olmaz, ʿarūsa ḳınāʿ ḥicāb olmaduġı gibi. Anuñçün (9) ʿārif-i billāha Ḥaḳḳ maʿlūm ve ḫalḳ mechūldür; (10) cāhile göre ise (11) ḫilāfıdur.

[243b] Gel imdi (2) موتوا قبل ان تموتوا (2) [783] vefḳınca biʾl-iḫtiyār (3) veʾl-irāde fenā bulagör, tā ki nekrelikden (4) ḫalāṣ olasın ve efrād-ı ʿālem senüñ ʿindüñde maʿrūf (5) ola ve her mevṭında mülāḳātuñ maʿrūfe olup ḳalbüñ

[781] (Ölümü) çokça hatırlamak lezzetleri tahrip eder.
[782] Korkma!
[783] Ölmeden önce ölünüz. (el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 2:29)

vaḥşetden (6) ḳurtıla. Ve ḥüsn-i ḫāteme didükleri üns-i billāh ve sūʾ-i ḫāteme vaḥşetdür, (7) gerekse īmānla intiḳāl eylesün. Zīrā ehl-i vaḥşet ʿabd-i ābıḳ (8) gibidür ki maḥall-i ḫaṭardadur. Nitekim ʿabd-i muṭīʿ maḥall-i (9) emndedür. فاعرف جدّاً واعمل قطعًا فانّ العلم يمقت تارك العمل رأساً [784]

[244a] Naẓm:

11'li Hece Vezni

(1) Bād-ı ecel eser bir gün üstüñe
Ṣararup ṣolarsın ḫazān olursın
Ne yüz-ile ḳavuşursuñ dostuña
Ṣaḳın ḳahr eliyle virān olursın

(2) Cāmınuñ ḳaṭresin içen ecelüñ
Ḳaydından ḳurtılur ṭūl-ı emelüñ
Gel bu sevdālardan irken çek elüñ
Nār-ı ġamda yoḫsa büryān olursın

(3) Mūlaruñ aġarup berfe dönmişdür
Bülbül gidüp bāġa zaġān ḳonmışdur
Ḥaḳḳuñda fermān-ı Ḫudā inmişdür
[244b] Niçe bir maġrūr-ı zamān olursın

(4) Ḳaddüñ yaya döndi ṭoġrılmaz mısın
Oḳ gibi kemāndan ayrılmaz mısın
İtdügüñ işlerden ṣorılmaz mısın
Ne ʿaceb ġāfil ü nādān olursın

(5) Niye geldüñ bu dünyāya ey ġāfil
Nedür bu ʿömürden saña yā ḥāṣıl
Pend-i Ḥaḳḳī ile olagör ʿāmil
Ṣoñra peşīmān u yaman olursın

[784] İyice bil ve öğren ve bu ilimle amel edin, zira ilim amelsiz sizi terk eder.

[245a] Zīnetullāhi sübḥāne: [785] ومن الله الهداية الى طريقه والتدارك بكمال توفيقه (9) (4) Maḳṣūd melābis-i aḫlāḳ-ı maḥmūdedür ki insān-ı (5) kāmilüñ ʿindellāh zīnetidür ve ʿindeʾl-ekābir daḫı anuñla (6) memdūḥ ve maḥmūd olur. Ve ol aḫlāḳı baʿż-ı küberāʾ taʿdād itmişlerdür (7) mālāyāʿnīden, ṣamt u sükūt gibi; yaʿnī bir nesne ki umūr-ı mühimme-i dünyeviyyeden (8) degüldür, anuñ müzākeresinden imsāk itmek gerekdür; ve ḥelālüʾn-naẓar (9) olmayan nesneden ġażż-ı baṣar gibi. Ve gāh olur ki (10) bir nesnenüñ fiʿli ḥarām ve aña naẓar (11) itmek mekrūh olur. (12) Meşelā [245b] sāz çalmak (2) ve ḫamr içmek ḥarāmdur; velākin (3) çalmayup ve içmedügi ṣūretde (4) daḫı ṭanbūr ve emşālinüñ ve ḳadeḥüñ yüzine (5) baḳmaya ve ḫānesinde daḫı ṭutmaya; ve ʿāşıḳuñ ḥücresinde (6) münkirüñ baʿż-ı nesnesi bulınmaḳ daḫı böyledür. Fe-efhem cidden. Ve daḫı (7) civār-ı ḥınnı veraʿ ile taḳyīd eyleye, yaʿnī her ʿużvına göre ḥarāmdan (8) perhīz itdügi gibi, şüphelü ve mekrūh nesnelerden daḫı ictināb (9) eyleye, ve daḫı ḫalḳa sūʾ-i ẓan itmeye, belki müʾmini (10) tevbeye ve ṣalāḥa ḥaml eyleye; zīrā (11) muḥtemeldür ki [246a] ẓann itdügi (2) gibi çıḳmaya; bu ṣūretde (3) ḳalbini ol ẓannla telvīṯ itmiş (4) olur. Ve daḫı ḫalḳuñ aḥvālinden taṣaffuḥ ve teftīş (5) itmeye; zīrā belki mütekeddir olacaḳ nesne ẓuhūr idüp (6) selāmet-i ṣadrı münāfī ola. Ḥattā Cenāb-ı Nübüvvet ṣallāllāhu (7) ʿaleyhi ve sellem, aṣḥābı ḫāricden söz ṭaşımaḳdan menʿ iderlerdi. (8) Ve daḫı yesīr-i rızḳa ḳanāʿat eyleye; zīrā çoḳ olsa naʿīmden (9) mesʾūl olur ve ʿuhdesinden gelemez. Ḫuṣūṣan ki (10) ḳanāʿat ṭarīḳ-ı ḫavāṣdur ve meʾkūl (11) u meşrūbuñ ziyādeligi (12) āḫiretde [246b] olmaḳ münāsibdür. (2) Zīrā dünyā ʿıyş u ʿişret (3) yiri degüldür; belki naʿīm dārüʾn-naʿīmde (4) olur. Ve daḫı aḫlāḳ-ı nefsi tefaḳḳud eyleye. (5) Ḥattā ḥażret-i aṣḥāb raḍıyallahu ʿanhum aḫlāḳ-ı nefsden (6) ḳan aġlarlardı ve biri ʿamelüñ ṣevābından suʾāl itmezler. Belki ʿameli (7) ibṭāl iden nesnelerden ṣorarlardı. Zīrā ʿamel, şarṭıyla olduġı (8) ṣūretde ṣevābı muḳarrerdür. Fe-emmā şarṭını bilüp ḫilāfından ḥaẕer (9) itmelüdür ve ġaraż-ı nefs ḳarışan aʿmālde ecr yoḳdur. (10) Pes her nesneyi başından żabṭ idüp (11) uṣūli taẓyīʿ itmemek lāzımdur. [247a] Ve daḫı (2) istiġfār ve teʿāhüd-i (3) Ḳurʾān idüp ikisini daḫı vird-i (4) dāʾim eyleye; zīrā

[785] Allah kendi yolunda gidenlere hidâyet verir ve tam bir tevfik için tedarikte bulunur.

cilāʾ-ı ḳalbe sebebdür. (5) Ḫuṣūṣan ki Ḳurʾān, Ḥaḳḳ'la münācāt ve muḥādeṯedür. (6) Ve daḫı ādāb-ı nebeviyye ile müteʾeddib ola. Ve edeb umūr-ı müstaḥseneyi (7) riʿāyetdür ve Cenāb-ı Nübüvvet'üñ her ḥāli edeb-i maḫżdur. Pes ne ḳadar (8) mürāʿāt olınsa, o kadar teraḳḳī ḥāṣıl olur. Zīrā ümmet mutābaʿat (9) ile meʾmūrdur. Mutābaʿat ise maḥabbet-i ilāhiyyeye müʾeddīdür (10) ve maḥbūb-ı Ḥaḳḳ olmaḳ fevḳında ġayri (11) kār olmaz. Anuñçün (12) aḥvāl-i [247b] ṣāliḥīn (2) ve aḫlāḳ-ı ebrār u muḳarribīn (3) tefaḳḳud olınur, tā ki mutābaʿat ile (4) meymenet ve bereket ve necāt ḥaṣıl ola. Ve daḫı (5) seḫā-yı nefs üzerine ola. Yaʿnī nefsini ḥavāʾic-i ḫalḳı ḳażāya (6) bezl ide ve ḥācāt-ı nāsda bulına ve meṣālih-i müslimīni mürāʿāt (7) ide. Nitekim Ḫıżrʿaleyhisselām ʿasker-i İskender'e ṣu ṭalebinde (8) olmaġla āḫir āb-ı ḥayāta vüṣūla sebeb oldı; ve bu mertebeye (9) fütüvvet dirler ki meṣālih-i ḫalḳı kendi nefsinüñ (10) meṣāliḥi üzerine īṯārdur. Nitekim (11) kütüb-i Ḳavm'de [248a] tafṣīl olınmışdur. (2) Ve daḫı ṣadīḳ ve ʿadüvve (3) ışṭınāʿ-ı maʿrūf eyleye; yaʿnī dosta (4) ve düşmene eyülik üzerine ola, vesāʾit eyleyenlere (5) iḥsān üzerine ola ki merdlik bu ṣıfatla muttaṣıf olmaḳdadur. (6) Zīrā bedlige bedlik her yerde bulınur; fe-emmā bedlige eyülik kār-ı ḫavāṣdur. (7) *Suʾāl* olınursa ki ehlinüñ ġayriye eyüligi memnūʿdur. Meṯelā ḳātīʿüʾṭ-(8) ṭarīḳuñ yedine seyf-i ṣārīm virilmez. Ve ʿalā hāẕā *cevāb* (9) budur ki, bizüm sözümüz mużırr olmayan yerdedür (10) ve illā şerīʿat istiṯnā itdügi (11) mevāżıʿda söz yoḳdur. [248b] Ve daḫı tevāżuʿ(2) u leyyin cānib ü iḥtimāl (3) eẕā üzerine ola; yaʿnī mütekebbir olmaya. (4) Zīrā kibriyā-yı ṣıfat maḫṣūṣa-i ilāhiyyedür. Ve ḫuşūnetle (5) muʿāmele itmeye, belki yavaş ola ve ḫalḳuñ cānibinden olan (6) eẕā ve cefāya taḥammül ide ki ṣıfāṭ-ı nefsāniyyenüñ aḥsenidür. (7) Ve daḫı ẕelil-i iḫvāndan teġāfül üzerine ola ve gördügin görmezlene (8) ve bildügin bilmezlene. Bu cihetden dimişlerdür ki teġāfül aḫlāk-ı (9) kirāmdandur ve eger teġāfül bulınmasa iḫvān ittiḫāẕ olunmaḳ (10) müşkil olur; zīrā zelle ṣādır olmaduk (11) ādem olmaz. Nitekim ṣāʿir dimişdür:

وَلَستَ بِمُستَبقٍ أَخاً لا تَلُمَّه
عَلى شَعَثٍ أَيُّ الرِجالِ المُهَذَّبُ[786]

[786] Geçemediğin hiç kimseyi ayıplama
Saçı başı dağınık diye, erkeklerin hangisi zinetlenmiştir! (En-Nâbiğa ez-Zubyânî)

[249a]... (2)....” Ve daḫı ġāfillerle (3) mecālise itmeye, meger ki teẕkīr ve vaʿẓ içün (4) mecālise ide ve yāḫud aralarında Allāhu teʿālāya ẕikr (5) eyleye. Zīrā herkes ḳarīninüñ ḥükmini aḫẕ ider ve deryā olup (6) bulanmaz olsa daḫı żarūret yoḳdur ve teẕkīr ve ẕikr itmek meşrūʿdur. (7) Zīrā tenbīh ve īḳāẓ bābındandur ki enbiyā ve vereṣe anuñla me’mūrlardur. (8) Ve daḫı ḫalḳuñ ʿırżına ve āyāt-ı ilāḥiyyeye ḫavż itmekden keff (9) eyleye ve ḫavż odur ki bir nesneye vech-i bāṭıl (10) ile şürūʿ ve duḫūl eyleye. Ve Ḳurʾān’a (11) ṭaʿn itmek; nitekim baʿż-ı (12) melāḥideden [249b] ṣādır olmışdur, (2) küfrdür. Ve vech-i ġayr-i ṣaḥīḥ ile (3) müẕakeresi ve muḥāmelenüñ ġayriye bi-ḥasebiʾl-ʿaḳl (4) ḥamli ḫaṭā-yı maḥżdur ve kelimāt-ı ehlullāh belki kendileri (5) daḫı āyetullāhdur. Pes anlara ṭaʿn itmekden iḥtirāz lāzımdur (6) ve illā ṭaʿn iden melʿūn olur ve kendilerinüñ āyāt olduḳları (7) budur ki anlardan āyāt-ı ilāḥiyye ṣādır olur ki kerāmāt-ı ilmiyyedür. (8) Zīrā bi-ḥasebiʾt-taʿaḳḳul veʾt-taṣavvur miṣlini ityān itmek muḥāldür. (9) Ve ümmet-i Muḥammed’den müznib olanlara ṭaʿn itmek bile (10) meşrūʿ degüldür. Fe-keyfe muṭīʿlere (11) fe-keyfe ḫavāṣṣ-ı nās [250a] olanlara. (2) Ve daḫı ġazab itmeye, meger ki (3) Allāh ola. Yaʿnī ḥürmet-i şerʿ hetk (4) olınan mevāżıʿda ġażab itmek meşrūʿdur (5) ve mürīde göre ḥürmet-i ṭarīḳat daḫı böyledür. Yaʿnī (6) mürīd, ḥürmet-i ṭarīḳati hetk ve setr-i edebi ḫarḳ itse şeyḫ (7) aña ġażab itse maḥaldür. Ve daḫı ḥıḳd-i ilāhī olmaya, yaʿnī kimseye kīn (8) ṭutmaya. Ve ṣadrından ġıllı gidere ve ehl-i cennet gibi selīmüʾṣ-ṣadr ola. (9) Ḳale teʿālā وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ [787] (10) ve daḫı ehl-i (11) mürüvvet ve eşrāfdan olanlaruñ ʿaṣerātını iḳāle (12) eyleye ve herkesi bir görmeye, belki (13) iġmāż-ı ʿaynla [250b] müteḳayyid ola. (2) Ve daḫı ehl-i perdeye merḥametle (3) muʿāmele eyleye. Zīrā hetk-i hürmet idenler (4) ġażaba müsteḥaḳ olıcaḳ, ehl-i perde olanlar raḥmete (5) sezā-vār olurlar. Bu sebebden ḳapu arasından ġayrüñ ʿayıbını (6) mütecesses itmek yoḳdur. Zīrā Ḥaḳḳ anuñ fısḳını setr idicek, (7) sen daḫı setr eyle, meger ki żarūret-i ḳaviyye ola. Meṣelā şehādet (8) içün zānī ve zāniyyenüñ muʿāmelesine naẓar ve emṣāli gibi. Ve daḫı (9) pīr olanlara ikrām eyleye. Zīrā İslām’da muḳaddem bulınmışlar (10) ve şeybleriyle vaḳār ṣāḥibleri olmışlardur (11) ve ümem-i sālifede böyle idügi (12)

[787] Biz, onların kalplerindeki kini söküp attık... (Hicr/47)

bir cüvān pīr önüñce [251a] yürise, (2) arż ol cüvānı ḫasf (3) iderdi, yaʿnī yer yarılup yere (4) batardı ve Ḳārūn gibi taḥteʾl-arża giderdi; (5) ve taʿẓīm-i ʿulemāʾ ve ehl-i dīn daḫı böyledür, belki bunlara (6) ikrām-ı muṭlaḳa ẕī-ʾş-şeybeye ikrāmdan aḳvā gerekdür. Anuñçün (7) şābb-ı ʿālim, şeyḫ-i cāhil üzerine taḳdīm olınur. Ve daḫı kerīmüʾl-(8)ḳavm olanlara daḫı ikrām eyleye. Zīrā keremleri vicāhları sebebiyle (9) müteḥaḳḳıḳ-ı ikrām olmışlardur. Gerek ol kerīm olan müʾmin (10) olsun ve gerek kāfir olsun. Egerçi ikrām (11) herkesüñ ḥaḳḳında cāʾiz (12) olan vech-iledür. [251b] Yaʿnī kāfirüñ (2) ikrāmı ḥaddine göredür (3) ve şerʿde cāʾiz ve meşrūʿ olan (4) ḳadardur, yoḫsa müʾmine olan ikrām gibi degüldür. (5) Zīrā aṣlda kāfire ikrām yoḳdur. Belki ehl-i kereme göre (6) keremi mertebesinde ḫoş muʿāmele itmekdür. Nitekim dünyāya göre (7) ḫoşluḳla duʿā itmek muraḫḫaṣdur; belki ʿāḳıbetüñ ḫayr ola dimek daḫı (8) cāʾizdür. Zīrā hidāyetle duʿādur. Nitekim evliyādan biri meclis-i şürbe (9) mürūr itdükde Allāhu teʿālā sizi bundan ʿālī meclis ile müşerref eyleye (10) didi. Murādı fısḳdan tevbe ile meclis-i cennetde şürbe (11) delālet idi ve bu maḳūle müʾevvel nesneler (12) enbiyā vü evliyādan çoḳ (13) ṣādır [252a] olmışdur. (2) Ve daḫı hayy ü meyyit ve ḥāżır (3) ve ġāyib ile ḥüsn-i edeb üzerine (4) ola, yaʿnī cümlenüñ ḥaḳḳında lāyıḳ olan (5) vech-ile muʿāmele eyleye. Ḫuṣūṣan ki kelām-ı ilāhī ve ḥadīṯ-i nebevī (6) taḳrīrinde edeb-i ʿibārātı riʿāyet eyleye; ve illā ol meclise ġażabullāh (7) ḥulūl idüp teneffür-i melāʾikeye bāʿiṯ olur ve bu aʿṣārda vāʿiẓ (8) nāmına olanlaruñ ekṯeri bu sūʾ-i edeblerle mübtelālardur. Zīrā pīr-perver (9) degüllerdür ve Ḫaḳḳ'dan ve Resūl'den bī-ḫaberlerdür. Anuñçün (10) ʿilmleriyle intifāʿ itdükleri yoḳdur. (11) Belki ehl-i sūḳdan ve ʿavāmm-ı (12) nāsdan beterlerdür. [252b] Ve daḫı Müslimüñ (2) ʿırżını ṣıyānet ve andan (3) redd ide. Ve ʿırż, insānuñ ṣıyānet (4) itdügi cānibidür. Teʾemmül eyle ki ḥażret-i ʿĀʾişe'nün (5) raḍıyallāhu ʿanhā iftirāsı ḫuṣūṣında ne ḳadar tehdīdāt vārid (6) oldı ve ḫilāfete ẕāhib olmayanlar ne ḳadar vāʿid buldı. Pes insān (7) her işitdügi nesneyi ḳulaġına ḳomaya ve ġayr ḥaḳḳında daḫı (8) bir nesne vāḳiʿ olsa anuñ ʿırżını setr ile muḳayyed ola ve ifşā (9) itmekden ḥaẕer ide; ve illā ʿāḳıbet kendi ʿaybı daḫı (10) ẓāhir olmaġ-ıla mübtelā ola. Ve daḫı (10) keṯret-i kelām itmeye; zīrā [253a] mümīt-i ḳalbdür, (2) meger ki söyledügi ḥikmet (3) ola, bu daḫı ehline olduġı ṣūretdedür.

(4) Ve ekṣer-i evḳātda ḫāmūş oturmaḳ deʾb-i selef-i (5) ṣāliḥdür; yaʿnī dünyā kelāmına göre, ve illā devām-ı ẕikre söz yoḳdur. (6) Gerek lisān-ıla ve gerek ḳalb-ile ve kelāmda taṣannuʿdan ictināb ide; (7) zīrā etḳıyā-yı ümmetde tekellüf, belki hemān kendi gelen üzerine cārī (8) ola. Ve daḫı kebīre tevḳīr ve żaʿīfe rıfḳ ve ṣaġīre merḥamet üzerine (9) ola ve muḥtācları tefaḳḳud eyleye ve anlara birr-ile vuṣle, mesūr-ı ḳavlle (10) ve hediyye ile müvāsāt ide; yaʿnī ḫayrda (11) anlarla müşterek (12) ola. [253b] Ve daḫı żayfa (2) ikrām eyleye, yaʿnī ḫānesine (3) ḳonuḳ gelse hoş göre ve taʿcīl-i ṭaʿām (4) eyleye. Zīrā kimse sulṭān olsa daḫı müsāfirine (5) ve muʿallimine ikrām itmelüdür ve ḫidmet itmek daḫı yaʿnī bi-nefsihi ʿār (6) degüldür. Ve tevbeyi ve ḳażā-yı deyni ve techīz-i cenāze ve tecḥīz-i benātı (7) daḫı taʿcīl itmek gerekdür; nitekim maḥallinde mübeyyendür. Ve daḫı ifşā-yı selām (8) eyleye. Yaʿnī bildügine ve bilmedügüne selām vire. Meger ki mürūr itdügi (9) kimse redd-i selāma müteheyyiʾ olmaya, bu ṣūretde senden iʿrāż (10) iden kimseye selām virmek iḳtiżā itmez ve fāsıḳa (11) selām virmek lā-beʾsdür ve ehl-i (12) ẕımmete [254a] selāmda

(2) (3) السّلام على من اتّبع الهدى [788] diye ve eger anlardan biri (4) Müslime selām virürse "ve ʿaleyküm" diye, ziyāde (5) itmeye. Ve daḫı ḥadd-i meşrūʿ üzerine nāsa kendini sevdire (6) ve müdāheneden uḍḥūkeden ve emṣālinden ḥaẕer ide, nitekim ẕamānemüz (7) ahālīsi mülūke ve ekābir-i nāsa iderler. Yaʿnī kendilerini anlara sevdirmek (8) içün mizāclarına göre ḥareket iderler ve fuḥş söyler ve temelluḳlar (9) eylerler.

اولئك يلعنهم الله ويلعنهم اللاعنون [789] ve daḫı (10) kimseye laʿnet ve taʿn idici ve zuḳāklarda (11) ve çārsūlarda çaġırıcı (12) ve kimseyi ʿayblayıcı olmaya. [254b] Ve daḫı ehl-i (2) naṣīḥat ola, yaʿnī Allāḥ (3) teʿālā içün ve Resūlullāh içün (4) ve e'imme-i Müslimīn içün ve ʿāmme içün. Yaʿnī ḳalbini (5) ḫāliṣ ṭutup kendüne ṣanduġını ġayre daḫı ṣana; ve ḫıyānetden (6) ṣaḳına ve kimsenüñ sūʾ-i ḥāline munṭaẓır olmaya. Ve taʿyīn üzerine (7) hayy u meyyitden kimseyi sebb itmeye, zīrā eger kāfirdür ve eger müʾmin, (8) ne ḥāl üzerine ḫatm olındı ve ḫatm olınsa gerekdür, maʿlūm (9) degüldür. Anuñçün istihzā ve suḫriyyetden menʿ olındı;

[788] Selam hidâyet yolunda olanların üzerine olsun.
[789] Allah onları lanetler ve lanetlenenler de onları lanetler.

(10) zīrā belki ḥāl münḳalib olup ḥaḳīr (11) ve mühān olan ʿaẕīm (12) ü mükerrem [255a] ola. (2) Ve daḫı kimseyi sūʾ-i (3) ḥāl üzerine taʿyīrü taḳbīḥ itmeye. (4) Zīrā belki ḳażā-yı ilāhī ile anuñ mübtelā olduġı (5) şehevātla ol daḫı mübtelā ola ve bu maʿnā çoḳ kerre tecrübe (6) olunmışdur, ḥaẕer itmelüdür. Ve daḫı kimsenüñ ehl-i riyāset olduġın (7) ve şefāʿat daḫı ḳılmaya. Zīrā riyāset gerçi umūr-ı żarūriyyedendür. (8) Fe-emmā maḥẕūrātı çoḳ olduġı cihetden imsāk itmek evcebdür (9) ve "ben anuñ ḥaḳḳından gelürem ve şurūṭ u ḳuyūdını (10) riʿāyet iderem ve ẓulm itmem" (11) dimek mücerred daʿvādur. [255b] Zīrā bu bir (2) daʿvādur ki içine dāḫil (3) olan ġarḳ olur ve "ben şināverlik (4) iderem" dimek söz olmaz. Zīrā kenārı olmayan (5) deryāda tā-be-key seyāḥat ider, pes ʿāḳıbet ġarḳ olur. (6) Meger kim bu kār-ı hā'ilde bulınan ḫulefāʾ maḳūlesinden ola ki (7) sīret-i nebeviyye üzerine sāyir ola, ḫulefā-yı iṯnā ʿaşer gibi. Zīrā (8) ḫilāfet, imāret ve salṭanat ve muṭlaḳ imāmet gibi degüldür; (9) belki aḫaṣṣdur, anuñçün aḳalldür. Ve biʾl-fiʿl (10) ḫilāfet degül, belki mertebe-i ḫilāfete (11) ḳarīb olan [256a] daḫı (2) aḳalldür. Ve Şām'da (3) medfūn olan Muʿāviyye-i Aṣġar (4) ve Nūreddīn eş-şehīd ve Melik Ṣālih (5) ḫilāfete ḳarīb olan efrāddandur. Zīrā ʿadlleri (6) ġālib ve ṭaraf-ı taḳvāları rāciḥdür ve bu maḳūlelerüñ ḥüsn-i ḥālleri (7) vesīle olan zamānlarında olan erbāb-ı ḥaḳāʾiḳa intisāb (8) ve anlaruñ feżāʾil ü ḫaṣāilinden iktisābdur. Pes ehluʾllāhuñ (9) ṭaraf-ı ḫilāfetinde olanlar āḫir maḫẕūl ve rüsvāy (10) oldılar ve baʿdezīn daḫı olurlar. (11) (12) نعوذ بالله من الوقوع في الصلحاء [790] [256b] Ve daḫı (2) lāzımdur ki müʾminlerüñ (3) cümlesine maḥabbet üzerine ola, (4) gerek muhsin ola ve gerek müsʿī ola. Zīrā (5) çünki anlar īmānları sebebiyle Allāhu teʿālā ve Rasūlullāh'ı (6) sevdiler, saña buġż itmekle sen anları sevmemek lāzım gelmez. Pes gerek (7) anlar saña maḥabbet itsünler ve gerek itmesünler, sen anlara Allāh içün ve Rasūlullāh (8) içün maḥabbet itmek gerekdür ve anlara daḫı lāzım olan bu maʿnāya (9) vāḳıf olup saña buġż ve ʿadāvet itmemek gerekdür. (10) Mervīdür ki bir gün Cenāb-ı Nübüvvet ṣallallāhu (11) ʿaleyhi ve sellem mescidde aṣḥāb-ıla (12) ṣoḥbet [257a] iderken (2) "Şu ḳapudan ibtidā (3) her kim dāḫil olursa ehl-i cennetdür." (4) buyurdılar. Gördiler ki ibtidā ʿAbdullāh bin Selām (5)

[790] Salihlerden vuku bulmasından Allah'a sığınırız.

raḍıyallāhu ʿanhu dāḫil oldı. Ṣāḥābe anuñ üzerine müctemiʿ olup (6) "Böyle cennetle mübeşşir olmaġa ne maḳūle ʿilmüñ bāʿiṩdür?" didüklerinde (7) *cevāb* virdi ki "Benüm bu saʿādete sebeb olacaḳ bir ʿamelüm yoḳdur, (8) meger var-ise selāmet-i ṣadrum ola." Pes aṣḥāb bilmedükleri (9) bir kimsenüñ ḳalbi ġıll ü ġışdan ḫālī olmaḳ (10) aʿmāl-i fāżıladandur ki mūceb-i (11) beşāretdür. [257b] Ve daḫı ʿāmme (2) lisānlarında baʿż-ı hüsn-i (3) ḥālün söylendügine maġrūr olma; (4) zīrā belki ol ḥālet bāḳī ḳalmaya ve senden (5) meslūb ola. Şol maʿnādan ki mekr-i ilāhīden emn yoḳdur. (6) Belʿam bin Bāʿūra ḳıṣṣaṣından ḥisse al ve ḥālā olan ḥālüñe (7) şükr-ile muḳayyed ol, tā ki ḥālünde ṩebāt bulasın. Ḥattā Belʿam (8) ḥaḳḳında inḳılāb ḥālinden *suʾāl* olınduḳda "Yaʿnī veche (9) ne ola?" dinildükde "ʿAdem-i şükridür." diyü *cevāb*-ı ġaybī (10) geldi Yaʿnī niʿmet-i İslām üzre şükr (11) itmedügi, āḫir küfrle maḫtūm (12) olmasına sebeb [258a] oldı. (2) Ve daḫı gerekdür ki bir ḫalḳ (3) maḥmūd-ı ġarīb ile sāʾirden (4) mütemeyyiz olmaya, meger ki muḳtedā-yı nāsdan ola, (5) tā ki ḫalḳ aña iḳtidā ideler. Nitekim Ḳurʾān'da gelür: (6) وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا [791] ve memdūḥ olan ṭarīḳ-i ittibāʿda bulınmaḳdur ki (7) ekṩer-i kibār anı iḫtiyār itmişlerdür. Ve daḫı gerekdür ki ẓāhiri bāṭına (8) taṭbīḳ ide. Yaʿnī bāṭınında olmayan nesneyi ẓāhirinde iẓhār (9) itmeye. Nitekim baʿżılar ẓāhirde ḫużūʿ ve ḫuşūʿ (10) gösterürler, libās-ı ṣuleḫāʾ geyerler ve lākin (11) bāṭınlarında ol maʿnā (12) mefḳūddur. [258b] Ve daḫı dünyānuñ (2) keṩretini murād itmeye, belki feṭḥ-i (3) ilāḥīye muntaẓır ola ve muḳadder ne ise (4) ḳanāʿat eyleye. Zīrā ḥubb-ı dünyā maʿṣīyetlerüñ başı (5) ve terk-i dünyā daḫı ṭāʿatlerüñ reʾsidür. Ve daḫı ḳadrüñi (6) bilmeyen cāhilüñ ḥāline baḳma ve ol ḥāli ḳayurma, zīrā ʿindallāḥ (7) ḳadruñ var-ise kāfīdür; gerek ḫalḳ ḳadrüni bilsün ve gerek (8) bilmesün. Zīrā ḳadr ehlinüñ ʿizzet ü rifʿat ü salṭanatı āḫiretde (9) ẓuhūr itse gerekdür. Şu ḳadar vardur ki Cenāb-ı Nübüvvet (10) duʿā idüp (11) اعوذبك من ان اجهل او يجهل علي [792] Yaʿnī kişi kendi (12) cāhil olmaḳdan [259a] Allāhu teʿālāya (2) ṣıġınmaḳ gerekdür. Ve bir (3) cāhilüñ aña cāhil muʿāmelesi (4) itmek daḫı böyledür. Yaʿnī cāhil olan kimse, (5) ʿālimüñ ḳadrini bilmeyicek, lā-büdd aña küstāḫāne muʿāmele (6) itse gerekdür. Bu ise yanında emr-i ʿazmdür. Anuñçün

[791] ...bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle... (Furkan/74)
[792] Beni cahil olmaktan ve kendini bilmemekten koru.

ḳaravīlerle (7) ṣoḥbet taḳbīḥ ve andan taḥẕīr olınmışdur. Zīrā ḫuşūnetden ve sūʾ-i (8) muʿāmeleden ḫālī degüllerdür ve saña daḫı lāyıḳ olan budur ki (9) kendi yanuñda nefsüñ ḳadri olmaya, nitekim ṣıfat-ı (10) evliyā budur. Zīrā anlar kendilerinüñ (11) velāyeti mertebesine ʿālim (12) olsalar daḫı [259b] celāl-i ḥażretden (2) heybet iderler ve maḳām-ı (3) taḳvā ve ḫavfda ḥalleri berterdür (4) bir vech-ile ki sāʾire ḳıyās olınmaz. Ve daḫı (5) gerekdür ki kelāmuña ḫalḳuñ kulaḳ ṭutup istimāʿ (6) itdügüne raġbet itmeyesün. Belki anlaruñ raġbet ve ʿadem-i raġbeti (7) yanuñda berāber ola ve bu maḳūle iżāfetden fenā bulasın ve Ḥaḳḳ'la (8) olasun. Zīrā keşret āfetdür ve ḫalḳa sükūn itmek şirkdür. (9) Pes ʿālem-i vaḥdetde olan keşrete naẓar itmez. Egerçi keşret (10) esmāʾullāhdur ve esmā-yı ilāhiyye ne ḳadar bisyār (11) olsa o ḳadar raḥmet-i ilāhiyye (12) daḫı çoḳ olur. [260a] Fe-emmā bu mülāḥaẓa (2) ve müşāhade sülūkle (3) ḥāṣıl olur. Nitekim bu faḳīrü'l-fāt (4) erbaʿda Mekke-i Mükerreme'de bulunup Ḥacc-ı ekber olmaġla (5) izdiḥām-ı nāsdan müteʾellim olduġumda ḫaṭīmde iken (6) Şeyḫ ʿAbdüʾl-ḳādirüʾl-Ceylānī ḳuddise sırrıhu beyāż ʿabā ve ʿimāme-i ṭavīle (7) ile temeşşül idüp baña ʿitāb eyledi ve didi ki "Ne müteʾeẕẕā (8) olursun? Bu ʿibādullāḥ esmāʾullāhadur ve esmā-ı ilāhiyyenüñ keşreti (9) raḥmet-i ilāhiyyenüñ keşretine delālet ider. Zīrā her (10) esmā bir raḥmetdür." Ben daḫı bu işāretden (11) ṣoñra münbasıṭ ve münşeriḥ oldum, (12) ve'l-ḥamdülillāhi teʿālā. [260b] Ve daḫı gerekdür ki (2) fuḳarāʾ-ile ṣohbet ide (3) aġniyā ṣoḥbetine meyl itmeye. Zīrā (4) aġniyā mevtīdür ve meyyitle ṣoḥbetden nesne (5) ḥāṣıl olmaz ve fuḳarāʾ bābʾullāhı iḥyā maḳūlesidür ve (6) ḫayyla ṣoḥbetden ḫayāt-ı maʿneviyye ḥāṣıl olur. Ḫuṣūṣan ki (7) من اراد ان يجلس مع الله فليجلس مع اهل التصوف [793] (8) mūcebinde fuḳarā-yı ḥaḳīḳıyye muẓāhir-ı esrār-ı ilāhiyye olmaġla (9) anlarla ṣoḥbet itmek hemān Ḥaḳḳ'la ṣoḥbetdür. Zīrā Ḥaḳḳ anlaruñ (10) libāsıyla mütelebbisdür. Yaʿnī Ḥaḳḳ'uñ ẕāt u ṣıfāt (11) u efʿāli anlaruñ yüzinden ẓāhir (12) olmış ve ṣūret [261a] bulmışdur. (2) Ve daḫı Ḥaḳḳ'ı iẓhār eyle. (3) Gerek ḫalḳ ḳabūl idüp müʾmin (4) olsun ve gerek ḳabūl itmeyüp kāfir olsun. (5) Nitekim Ḳurʾān'da gelür: وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ [794] (6) Ve daḫı inṣāfla muʿāmele eyle gerekse ḫalḳ saña (7) ẓulmle muʿāmele

[793] Allah'la aynı mecliste olmak isteyen tasavvuf ehliyle otursun.
[794] De ki: "Hak, Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin." (Kehf/29)

eylesüñ. Zīrā anlaruñ ẓulmi cehlindendür. Pes ḫalḳuñ [8] cehli saña ḥüccet olmaz. Anuñçün sūfī odur ki cumhūra muḫālefet [9] eyleye. Zīrā cumhūr ʿādet ü bidʿat ehlidür. ʿĀdet [10] ü bidʿate muvāfaḳat ise şerr-i maḥż [11] ve ḫaṭā-yı ʿaẓīm ve ʿiṣyān [12] gibidür. [261b] Ey müʾmin, [2] ẕikr olunan ḫıṣālden [3] māʿadā daḫı yoḳdur ḫıṣāl ḳadar vardur ki [4] mecmūʿ-ı zīnet insān-ı kāmil ve ḥilye-i ādem vāṣıldur ve [5] ḫırḳa-i meşāyıḫ ve kisve-yi erbāb-ı irādet didükleri ẕikr olunan [6] ḥilyenüñ ṣūretidür. Pes ḥilye-i meẕkūre biʾl-fiʿl mevcūde [7] olmayıcaḳ ḫırḳa-i mücerrededen ne ḥāṣıl olur? Gel imdi aḫlākuñı [8] ıṣlāḥ eyle. Tā ki dāḫil-i dāʾire-i felāḥ olasın ve ʿāḳıbetüñ [9] ḫayr olup necāt-ı ebediyye bulasın.

[10] ومن الله الأرشاد للوصول الى المنزل المراد في المبدأ والمعاد [795]

[262a] Naẓm

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Olsa tevfīḳ-ı ilāḥī ḥāṣıl olur her merām
İrişür encāma söz ḳalmaz daḫı cāy-i kelām

(2) Meclis-i taḥrīr āḫir oldı ṭayy oldı varaḳ
Sildi minḳārın ḳalem yumdı dehānın ve’s-selām

(3) Üsküdār içre vücūda geldi bu zībā eṣer
Bir eṣer kim görmedi miṣlin anuñ çeşm-i enām

(4) ʿĀrif-i billāh hergiz istemez burhān aña
Bellüdür Yūsuf yüzinden ṣāf-dur[ur] dīdār-ı cām

(5) Ḥamdülillāh Ḥaḳḳīyā Ḥaḳʾdan irişdi çün meded
Biñ yüz otuz dörtde buldı bu kitābum iḫtitām

[795] Başta ve sonda murad edilen menzile ulaşmak için yol göstericilik Allah'tandır.

SONUÇ

Anadolu, yüzyıllar boyunca farklı tasavvufî ekollere ev sahipliği yapmış bir coğrafyadır. Bu coğrafyada yaşayan birçok mutasavvıf, öğretilerini, ilhamlarını, nasihatlerini Türkçe yazdığından burada zengin bir tasavvuf literatürü oluşmuştur. XVIII. yüzyıl da pek çok tarikatın yayılıp faaliyet gösterdiği, mutasavvıfların tasavvufî eserler kaleme aldığı bir yüzyıldır. İsmail Hakkı Bursevî de bu yüzyılda yaşamış velûd bir mutasavvıf, müfessir ve şairdir. Eserlerinde edebiyatı özellikle de şiiri, öğretilerini aktarmak için araç olarak kullanmıştır. Bu çalışma, İsmail Hakkı Bursevî tarafından hicrî 1134, miladî 1722 senesinde Üsküdar'da manzum-mensur karışık şekilde kaleme aldığı *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* adlı eserin transkripsiyonunu ve incelemesini konu edinmiştir.

İsmail Hakkı Bursevî, 1653-1725 yılları arasında yaşamıştır. İstanbul, Üsküp, Edirne, Bursa, Mekke, Medine, Kahire, Şam ve Kıbrıs'ta bulunmuş olan müellif Celvetiyye tarikatına mensuptur. Bursa'ya halife tayin edildiği için Bursevî nisbesini almıştır. Dil, edebiyat, hadis, kelam ve fıkıh gibi birçok alanda eserler vermesine rağmen, daha çok tasavvufî eserleri ve tefsiri ile bilinmektedir. Bursevî kendi eserlerinde de hayatından ve eserlerinden bahsettiği için onun hayatı ve eserleri hakkında herhangi bir karışıklık yoktur.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'ın konusu, hüzünleri giderme yolu olan ilâhî aşktır. Müellife göre, insanın hüznü ancak asıl vatanından kopuşun farkına varıp Allah'a yöneldiğinde ve O'na kavuşmak için çabaladığında yok olur. Bursevî de hüzünlerin giderilmesi amacıyla yürüdüğü bu yolda kalbine doğan ilhamları, vâridâtları aktarmak için *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* adlı eserini kaleme almıştır. *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* didaktik bir metin olduğu için dili sade, açık ve anlaşılır olmasına rağmen muhtevası itibarıyla tasavvufî konulara âşina olmayanların anlamakta zorlanacağı bir eserdir. Eserdeki âyetler, hadisler, Arapça ibareler de -bazı kısımlar Bursevî tarafından açıklanmasına rağmen- eserin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Eserin tespit edebildiğimiz on nüshası vardır. Bunlardan biri, bu tezin transkripsiyon kısmında esas alınan müellif nüshası; diğerleri ise müstensihler tarafından farklı yıllarda istinsah edilen nüshalardır. Müellif nüshası, Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi'nde, 79 numarada kayıtlıdır. Müstensihler tarafından istinsah edilen nüshalardan birisi Âtıf Efendi

Kütüphanesi'nde, biri Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde, diğer yedi nüsha ise Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân, manzum ve mensur olarak kaleme alınmıştır. Eserde yer alan şiirler aruz vezniyle yazılmıştır. Aruzun en çok "Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün" kalıbının kullanıldığı bu şiirlerin çoğu gazel nazım şeklindedir. Eserde en çok ek ile yapılan redifler ve mürdef kafiye kullanılmıştır. Eserde zaman zaman kafiye kusurlarına rastlansa da bunların sayısı pek fazla değildir.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân'ın muhtevasına bakıldığında, vâridât türünde yazıldığı için eserde ağırlıklı olarak dinî ve tasavvufî mefhumların işlendiği görülür. Ayrıca Bursevî eserde "berzah", "fütüvvet", "hevâ", "hubb", "iman", intibah", "ışık", "ışk", "ilm-i ilâhî", "kalb", "keşf-i ulvî/hakikî", "keşf-i süflî", "kumriyye", "lisân-ı zenb", "mekârih", "melâmiyye", "nidâ", "refref", "rüyet", "sekr", "sûretü'l-arabî", "sülûk/urûc", "Süheyl-i Yemenî", "Süreyya", "vedd" ve "zâhid" gibi kavramların tanımlarına da yer verir. Eserde ayrıca çoğu tarikat âdâbına dair nasihat ve eleştiriler de mevcuttur.

Bursevî, eserleriyle din ve tasavvuf araştırmalarına katkıda bulunmuş velûd bir müellif olduğundan onun birçok eseri araştırmacılar tarafından Latin harflerine aktarılmış, incelenmiş ve ilgililerinin istifadesine sunulmuştur. Fakat *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* üzerine çalışma yapılmamıştır. Bu tez ile ilk defa İsmail Hakkı Bursevî'nin *Kitâbü Müzîli'l-ahzân* adlı eseri Latin harflerine aktarılarak okuyucuların istifadesine sunuldu. Ayrıca eserin daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçesi ile ayrıntılı özeti verildi ve eser hem şekil hem de muhteva yönünden incelendi. Eksikleri olmakla birlikte bu çalışmanın din, tasavvuf ve edebiyat alanlarındaki araştırmalara katkı sağlamasını umut ediyoruz.

KAYNAKÇA

Afyoncu, Erhan: **Herkes İçin Kısa Osmanlı Tarihi (1302-1922)**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2017.

Aka, İsmail: "Timur", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.41, İstanbul, 2012, s.173-176.

Akdil, Mehmet Ali: **İsmail Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri ve Tuhfe-i Ömeriyye'si (Tenkitli Metin),** Gazi Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996.

Akkoyun, Muti: **İsmail Hakkı Bursevî'nin Ruhu'l Mesnevisi ve On sekiz Beyti Şerhi**, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1985.

Algar, Hamid: "Necmeddîn-i Kübra", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.32, İstanbul, 2006, s. 498-500.

Alî Şîr Nevâyî: **Ferhâd ü Şîrîn (İnceleme-Metin)**, haz. Gönül Alpay-Tekin, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 28-31.

Alkan, Ercan: "İbnü'l-Arabî", **İslam Düşünce Atlası**, c.4, İstanbul, 2022, s. 1516-1517.

Ateş, Süleyman: "Cüneyd-i Bağdadî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.8, İstanbul, 1993, s.119-121.

Avan, Naim: **İsmail Hakkı Bursevî'nin Kitâbü`l-Envar Adlı Eseri**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, Van, 1997.

Aycan, İrfan: "Haccâc B. Yûsuf Es-Sekafî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.14, İstanbul, 1996, s.427-428.

Aydınlı, Abdullah: "İbn Ümmü Mektûm", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.20, İstanbul, 1999, s.434-435.

Azamat, Nihat: "Üftâde", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.42, İstanbul, 2012, s.282-283.

Başkan, Ömer: "Halkı İrşâd Çabasının Tefsire Yansımış Biçimi: Bursevî'nin Rûhu'l- Bereke, Abdülfettâh Abdullah, "Hakîm et-Tirmizî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.15, İstanbul, 1997, s.196-198.

el-Berʿî: https://www.aldiwan.net/poem52085.html, (1 Haziran 2022) Beyân'ı ve Tefsir Yöntemine Dair BirDeğerlendirme", **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, 2008, sayı: 3, s.133-153.

Bilgin, A. Azmi: "Nesîmî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.33, İstanbul, 2007, s. 5-6.

Bilgin, Mustafa: "Hâtim el-Esam", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.16, İstanbul, 1997, s.470-472.

Bozkurt, Nahide: "Hârûnürreşîd", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.16, İstanbul, 1997, s.259.

Burak, Nizamettin: **İ.H. Bursevî'nin Vesiletü'l-Meram'ı (İncelme ve Metin),** Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.

Bursevî, İsmail Hakkı: **Ruhu'l-Beyan'dan Seçme Sureler (Kelime Anlamlı ve Tercüme): Fatiha, Âyet'el Kürsi, Amene'r-Rasulu, Lev Enzelna,** Haz. Recep Tutar, 1.Cilt, Kitap Kalbi Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Dîvân-ı İsmail Hakkı; Makalat-ı İsmail Hakkı, Bulak Matbaası, Mısır, 1841.

Tamâmü'l-feyz fî bâbi'r-ricâl, Atpazarî Kutup Osman Efendi Menâkıbı, Çev. Ramazan Muslu, Ali Namlı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2020.

Bitmedik Ot Dibinde Doğmadıcak Bir Göcen: Şerh-i Nazm-ı Ahmed, haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.

Manevi Ufuklar II: Kitâbu'l-Hitâb, sdl. İ. Turgut Ulusoy, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1983.

Kitâbü'n-Necât, el-Hâc Muharrem Efendi Bosnevi Matbaası, İstanbul, 1873.

Şerh-i Usûlü'l-aşere, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1840.

Tevhid ve Sırlar Denizi: Tuhfe-i Bahriyye, Haz. Fakirullah Yıldız, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2018.

Şerh-i salat-ı meşişiye, Haz. Muzaffer Ergün, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul, 2009.

Varlığın Dili: İbn Meşiş Salavatı ve şerhi -Şerh-i Salavat-ı İbn Meşiş-, Haz. M. Nedim Tan, İz Yayınları, İstanbul, 2010.

Kitâbü'n-netice, Haz. Ali Namlı, İmdat Yavaş, Cilt.1-2 İnsan Yayınları, İstanbul, 1997.

Kitâbü'n-netice, haz. Ali Namlı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2019.

Mi'raciye; haz. İrfan Poyraz, Sır Yayıncılık, Bursa, 2007.

Kitâbü Müzîli'l-ahzân, Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi, Genel, nr. 79.

Celvetîye Yolunda Silsilenâme Altın Zincir, Sadeleştiren: Bedia Dikel, Özdinç Matbaası, İstanbul, 1981.

Kitâbü'n-Netice, Haz. Ali Namlı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2019.

Tamâmü'l-feyz fî bâbi'r-ricâl, Atpazarî Kutup Osman Efendi Menâkıbı, Çev. Ramazan Muslu, Ali Namlı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2020.

Dîvân, haz. M. Murat Yurtsever, Arasta Yayınları, Bursa, 2000.

Kitabû Silsile-i Tarîk-i Celvetî, Haydarpaşa Hastanesi Matbaası, İstanbul, 1874.

Rûhû'l-beyân: Kur'an Meâli ve Tefsiri, çev. Zekeriya Tüfekçioğlu, 14. cilt, Erkam Yayınları, İstanbul, 2010.

Tuhfe-i Atâiyye, Haz. Veysel Akkaya, İnsan Yayınları, İstanbul, 2021.

Çakan, İsmail Lütfi, Eroğlu, Muhammed: "Abdullah b. Abbas", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul, 1998, s.76.

Çakıroğlu, Selim: **İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Recebiyye Eserinin Tahkik ve Değerlendirmesi,** Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Çakıroğlu, Tuba Onat: **İsmail Hakkı Bursevî'nin 'Şerh-i Pend-i Attar' (Attar'ın Pendnamesi'nin Açıklaması) Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme ve Attar'ın Pendname'si ile Karşılaştırılması,** Hacettepe Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Ankara, 2012.

Çelebi, İlyas: "Deccal", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.9, İstanbul, 2019, s.70.

Çelebioğlu, Amil: "Âb-ı Hayât", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul, 1988, s.3-4.

Çift, Salih: "Yahyâ B. Muâz", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.43, İstanbul, 2013, s. 257-258.

Coşkun, Ziyaeddin: **İsmail Hakkı Bursevî Fatiha Suresi Tefsiri**, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.

Çubukçu, Asri: "İbrahim", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.21, İstanbul, 2000, s.274.

Efendi, İlyas: **İsmail Hakkı Bursevî`nin Kitabu's-Silsileti'l-Celvetiyye'si**, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994.

Efendioğlu, Mehmet: "Sa'd b. Muâz", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.35, İstanbul, 2008, s.374.

Elmalı, Hüseyin: "Hassân b. Sâbit", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.16, İstanbul, 1997, s.399-400.

Erkan, Mustafa: "Hüsrev ve Şîrîn", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.19, İstanbul, 1999, s. 53.

Eser, Zülfiye: **İsmail Hakkı Bursevî'nin Es'iletü's-Sahafiyye ve Ecvibetü'l-Hakkıyye İsimli Eseri**, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.

Fahrüddin Ali Safi b.
Huseyn Vaiz-i Kâşifî Safi: **Reşehat-ı aynü'l-hayat**, İstanbul, 1291.

Fuzûlî: **Leylâ ve Mecnûn,** haz. Muhammed Nur Doğan, Çantay Kitapevi, İstanbul, 1996.

Güleç, İsmail: **İsmail Hakkı Bursevî'nin Ruhu'l-Mesnevi'sinin İncelenmesi**, İstanbul Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İstanbul, 2003.

Gümüş, Nevin: "İsmâ'il Hakkı Bursevî'nin Vasiyet-nâme'si", **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2009, sayı: 9/1, s.25-76.

Hatiboğlu, İbrahim: "Sa'd b. Ebû Vakkas", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.35, İstanbul, 2008, s.372-374.

Harman, Ömer Faruk: "Bel'am b. Bâûrâ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.5, İstanbul, 1992, s.389.

"İdris", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.21, İstanbul, 2000, s.478-480.

"İbrahim", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.21, İstanbul, 2000 s.266-270.

"Yûnus", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.43, İstanbul, 2013, s.598.

Hüdayi, Aziz Mahmud: *Dîvân-ı İlâhîyât*, haz. Mustafa Tatçı, Musa Yıldız, H Yayınları, İstanbul, 2008.

Kandemir, M. Yaşar: "Abdullah b. Amr b. Âs", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul, 1988, s.85 .

"Cabir b. Abdullah", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.6, İstanbul, 1992, s.530-531.

Kapar, Mehmet Ali: "Muâviye b. Yezîd", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.30, Ankara, 2020, s.334.

"Ebû Cehil", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.10, İstanbul, 1994, s.117-118.

Kara, İsmail: **İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Hasekiyyesi.** Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997.

Karavelioğlu, Murat Ali: **İsmail Hakkı Bursevî'nin Muhammediye Şerhi (1. cilt) Ferahu`r-Ruh**, İstanbul Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1999.

Kılıç, Mahmud Erol: "İbnü'l-Arabî, Muhyiddin", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.20, İstanbul, 1999, s. 493.

Kök, Bahaddin: "Nûreddin Zengî, Mahmud", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.33, İstanbul, 2007, s.262-264.

Kutluer, İlhan: "Sühreverdî, Maktûl", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.38, İstanbul, 2010, s. 39.

Kuzgun, Şaban: "Hacer", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.14, İstanbul, 1996, s.432-433.

Merçil, Erdoğan: "Mahmûd-ı Gaznevî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.27, Ankara, 2003, s.362-365.

Muslu, Ramazan: **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf 18. Yüzyıl**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2021.

Namlı, Ali: "İsmâil Hakkı Bursevî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.23, İstanbul 2001.

Sahabeden Günümüze Allah Dostları 8, Şule Yayınları, İstanbul, 2000.

Öngören, Reşat: "Sebtî, Ahmed b. Ca'fer", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.36, İstanbul, 2009, s.260-261.

"Ma'rûf-ı Kerhî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.28, Ankara, 2003, s.67.

"İbrâhim b. Edhem", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.21, İstanbul, 2000, s. 293-294.

"Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.29, Ankara, 2004, s.441-445.

Özönder, Hasan: "İsmail Hakkı Bursevî", **Türk Kültürü**, 1970, sayı: 92, s.557-572.

Öztürk, Mustafa: "Sehl et-Tüsterî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.36, İstanbul, 2009, s.321-322.

Öztürk, Şeyda: **İsmail Hakkı Bursevî'nin iki tuhfesi: Tuhfe-i Vesimiyye, Tuhfe-i Aliyye,** Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1999.

Pulat, Arife Koçak: **İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Halîliyye Adlı Eseri (İnceleme-Metin),** Atatürk Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2018.

Saraç, M.A. Yekta: **Klasik Edebiyat Bilgisi: Belâgat ve Biçim-Ölçü-Kafiye**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2019.

Sezikli, H. Ahmet: "Abdülmuttalib", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul, 1988, s.272-273.

Soysaldı, İhsan: **İsmail Hakkı Bursevî`nin Kitabu`n-Netice Adlı Eserindeki Tasavvufi Istılahlar**, Harran Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa, 1998.

Söğüt**,** Engin: **İsmail Hakkı Bursevî'nin Kenz-i Mahfi Risalesi Muhteva ve Tahlili**, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

Tuğluk, İbrahim Halil: "İsmail Hakkı Bursevî'nin Risâle-i Şem'iyye Adlı Risâlesi", **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2016, sayı: 22, s.72-9.

Uludağ, Süleyman: "Bâyezîd-i Bistâmî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.5, İstanbul, 1992, s.238-240.

"Hallâc-ı Mansûr", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.15, İstanbul, 1997, s.377-379.

"Abdülkâdir-i Geylânî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul, 1988, s.234-235.

"Aşkıyye", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.4, İstanbul, 1991, s. 22.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Tarihi**, IV. Cilt, 1. Kısım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1956.

Uzunpostalcı, Mustafa: "Ebû Hanîfe", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.10, İstanbul, 1994, s. 131-137.

Velioğlu, Tarık: **Osmanlı'nın Manevî Sultanları,** Ufuk Yayınları, İstanbul 2012, s. 131-137.

Yahyâ Bey: **Dîvan**, haz. Dr. Mehmet Çavuşoğlu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1977.

Yazıcı, Tahsin: "Ebû Medyen", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.10, İstanbul, 1994, s.186-187.

Yılmaz, Hasan Kâmil: "Celvetiyye", **Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İstanbul, İSAM Yayınları, 2015.

Yılmaz, Mehmet: **Kültürümüzde Âyet ve Hadisler**, Kesit Yayınları, İstanbul, 2013.

Yurtsever, Murat: "İsmâil Hakkı Bursevî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.23, İstanbul 2001.

İsmail Hakkı Dîvânı: İnceleme-Metin, Uludağ Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, Bursa, 1990.

EKLER

كتاب فضل الأذان للشيخ إسمعيل حقي

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله مزين الأذان عن جنان خواص عباده والصلوة والسلام على من بعث لتبشير الإنسان وتسلية فؤاده وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم من أهل هداه وأرشاده وبعد

فهذه كلمات تنفع لأهل الطاعات وتكشف الهموم إن كانوا قاصدين لزيارتي ومكبين على استكشاف الأسرار في الفنون والأحكام فقد ذكر العلماء

Türkiye Yazmaları

الصالحين تنزل السكينة
والرحمة وتحفهم الملئكة والنفحة
وبعض هذه الكلمات عربية وبعضها تركية
وبعض الوقت والوارد وانا لكما فظ
على انه كتبي ما نصنت بيت
حسبما الذم
الشاهد وصر هذا اكثر تصنيف وانا كتب
للترتيب وتعرضت للتصنيف اكثر ما ينتفع به الفهم
اهل البلاد الذين
والملك عليها الذم في
بعض

بعض الاوقات ويلتبس
الحكمة ولا يعلم فان
استشكل عام اللغات باسرها سوى لغة
اهل الملك او بجانبه اولها م بل هو القائل
انا بعثنا محمد بن عبد الله الى الناس كافة
اشارة الى شرف لغته وفضله على
الالسن النبوي
فعليك بالقاء السمع وانت شهيد
اهل الجنة والسلام
وهو حسبي

زرت يوم الجمعة
الشيخ والشيخ المنظم في سلك شهود سنة
رجب الأصم المنظم في سلك شهود سنة
أربع وثلثين ومائتا وألف فزهجرة نبي
الأنام وخلف الشيخ الشريف بن
الأنصار محمود بن فضل الله بن
مخدوم الأنصار الحسيني فقام الشريف بن
الأنكار ربط في جنب الأنصار
الأنكار فطب وفتد وزار قبر زوجته
وعمر نفقة وزرع فنامت عليه ليلة فمن الله
الآثار الحسنة والأسرار الحسنة
انتبه في مواجهته فزايت
جنب صندوقة

انتبه
الظلام فسمعت عليك
لفظ الجلالة تارة بين خطوة وخطوة
فانتقلت منه إلى مقر بين الثنتين
فانتبه وقت سحر أو لوهين لأنها غير ثنتا
السلطان بالمالوه كان بالطنة ارتباط
وجهها بالبعيثة ثم رئيم في طرف
السلطان بنبة بالقرم الغليظ الحلي جنبا
الطفراء وهي الصورة التي تنبت في عنوان
قائم لجنب الغليظ الحلي جنبا
أو ثنائة الخيل
نبي

وحوائج معاد
نفاذ الامور في هذا العالم
وجب بانها على بني آدم انما هي بسلطان
الانسان الكامل فكما ان امر السلطان لا ينفذ الا
بالطغراء في اول الكتاب كذلك الكتاب الذي
الى العالم الشهادة لا يجري الا بوجود
الانسان الذي هو بمنزلة الروح للعالم
احسن لا يجب ان يبدأ كلام العالم مع الانسان
الشوق ان يبدأ كلام الكون في نفاذه
فمطلع الكتاب الكوني في نفاذه
وجب بانها اول ما تتعلق
الى الاذن فافهم
هذا

هذا الاذن
القابل ولكن ما افضل اهل
الغيب الى الشهادة وسبب بقاء الموجودات وهو اسم
الغيوم فان
اذن بقاء بانبات النبات وهو اسم
قابل الانسان الذي
قابل العين والاذن في غيبة
قابل صادق وصديق ومخلص بالكسر
اذن بقاء بقاء الشيء بانبات
وصفا تيامها لو ان ذاتيا فقط فالاذن
فارجع الى الشيء بانبات
في منبأ ك ومعادك
واولك وآخرك

نظم

بقا، عالمه باعث بو کون انسان
کامل در ☆ کذب اصورت ومعنا ملل
رفع هیا کلدر ☆ شوکیم اشیاده اسما کما ینبغی
نه عارف نه زمان افضلدر نه اصلدر ☆ انسان کامل
بانی مسبابدر ☆ مظهر اولسه هان بیتعادلدر
نه حاصلدر ☆ اولقده هان بیتعادلدر
طوغ قلبی بولماز نه بسبابه ☆ نه بلسمدر
سوکیم بیم نفسنده جاهلدر ☆ مراد حق اولورسه کامل
حق اولور عالم ☆ والا

ذاته
دل دیر یاری قویمه ☆ برکون حقی
اعیاده ما بلیس ☆ نه سوزیدر
طاس بیر سوزی فیض حقدر ☆ حقی
قلبی هوی وهوسدن ☆ بوکون
هوای حق کلدکده ☆ نه سوزیدر
بولیس اولور ☆ حقی
ابدی بلیس

هوی

بیلمز کسنه حالنده ☆ حقی
محبوب سوردوسه ☆ بوکون
قلبی هوی وهوسدن ☆ نه سوزیدر
هوای حق کلدکده ☆ حقی
بولیس اولور ☆ نه سوزیدر
ابدی بلیس

اولدیغی غیبه مستغرق
وحیله عجزه مستغرق
اولدیغی صورتده هیچ هده یه
کیمسه جدر تاکه غیبی اخراج ایتمکه اوراده
کیمسه اساکلیق حالیله هیچ هده یه بیمسیه رجحان ویرمیه
بوقدر کلمه بوقدر مدتدر که جذوبک حالی ساکنه
رسالکلمه اینلرینه اقتدار یاخصوص جذبه ایله
الفتح هیچ هده یه
بکسه اوکسی اقتدار یاخصوص جذبه ایله
رضی مسلک انبیا وکمل اولیادر
ذوقله عشقی ایله
بوزدی

بوزدی ظهور ایله
اوزره طهور ایله
اسلامیتلری ذوقدن
بهره اولدی
بهره اولدی
غیری هوی
غیری هوی
کلمه سنه
اخصوصله
نماز اولماز
وخالصاً لوجه الله
وقته
صفوت وخلوصیله
ولکن محبت
لیتیم

Türkiye Yazmaları

اولمغله حق اولان کسه
استخفاف خاله دکلدر تاکیدلو وصیتی ظاهر
اولی حکومت مرتبه‌سی ایسه‌ک ایله اولان رئیسه قدر
انسان کامله اولاشتر اکثر اوقاتی حاصل اولور
بو مرتبه‌ده اولانلر زیرا بوصورتده
اولی حکومت خاله اولانلر حاصل اولور
اولی حکومت آخرده حکمرات عوارضات نصفیه
نیکبوطن کسه قلبی کدورات نفسانیه
غرض واردات نفسانیه واردات محبوبکاولور
تنها قالور واردات محبوبکاولور
استثنا المیه واردات
بولور

بو درجه‌ده اهل اراده
رحیم دکلمی اراده محبوبکه
وصله اولیجق بو اراده محبوبکه
تابع اولیاقدن کچه اولور بو اراده
ایشاره اولیاقدن کچه اولور بو اراده
اولیاقدن کچه اولور بو اراده
بو درجه‌ده اولانلر ایشده حقه تابعلرده
جناب حق اولان صمد انسه علیه
بولور اولیجق بو اراده
اولیجق بو اراده
اولور اولیجق بو اراده
بولور

بلکه بو ملک کندیسیه
دار ملکه انک ثنا سنت دیشنه زاحت ٥
قالسه انک خوذ باشنه ذلک
بو لولر خوذ باشنه بونشه لیله نکیم بونشه وقار زیبه و زیبا
ایله محتک قلده بونشه اوتوری
اضفر عوارضلرنه بونشه فخر اولنمیه
فحکه ارضده بونشه کفایت اتمز زیبا
سطان محبت کفایت قلده بناء رضی
واستغفار ایلر ملکه قلبه نکیم علم الیقین وعین الیقین
الیقین دیلرکه علم وعین وحق یقینه مضاف قلورلر
زیبا یقینه مراد ذکر اولنان رسوخ
واستغفار دیلر
وعینده

وحفظه کیرسوخ
اولیسه مغتبه کلمز انجق علم نظری
بولر غالبا غفلت اوزره اولمغله
آی قدر مستغل عمره وسعی وطواف ایده مم
زیبا انشاء وطن ظاهره وباطنه ایلیه قیام
اکر جمیع عوائم ناسه آسان
جمع کتاب وسکنات اولوب
مستغل اولمق
ضرورلکه

علم الیقین وحقائق کسبیه یک
الیقین وحقائق کسبیه بو
حقائقه طریقیده بو کسبیه دوقوف
واز کار نیست وکیفیت حضوریه دوقوف
کلدکده اول یقینه دوام اوله
اکر کلمکه بیلمیه
اسباب کسبیه دوقوف
بدر اکر اسباب دوقوف
ایلمکدر

عشق

ایلیه بیچ شغف اوزره
خالطه ایلیه
حرکت ایلیه
اوده دیوارده
دیواره واخاصه

Türkiye Yazmaları

Türkiye Yazmalar Kütüphanesi

ایدرسن اندکده جلنا جزا وکجهٔ حق
معانقه خواطر نازکی دشمنلق اولور دیو نصل ندیم
وکل خواطر نازکی دشمنلق اولور دیو نصل ندیم
منصورک زیرا قابلیتده اولدیغی عشق
اولندی ضیا انکله یوبا نور ندیم
ایسه ظاهر و باطن انکله یوبا نور ندیم
انا ندیم عشق مقامی هوی و هوسک فوقنده در
اولکه عشق و سیله بولور زیرا سوی سوزدن
وکان متنبا انتیجه اولکه
انتهی

رجم
فنا بولمق لازمدر
فالصلا قاضیجه صاغ ورور
نظم
واکذغایت جمله
بن بیچاره بلبلدر لیلای عشق
جهان کبی دایره جفر زدن
صورت زهد ایچره روم اولماز
از لیتای عشق
قاورد هر کیم آجلمش
فخری عشق
طولدی جسم جانه
عشقدر کیم فتنه
فقره توجنده غرق اولمق
اورکی عشق
ماشندی دولدی عجب
عقل آور جنون عجب
حیا ایتمز اولماز
هر کیم آجلمش
اولمز اخیار ایچره

بعد ذا کر جمیع
شدت شریعت ده عشق و عاشق و معشوق دیک
کوره شریعت ده عشق و عاشق و معشوق دیک
اولیمکدر زیرا صفات الهیه اعتدال اوزره در
وارد اولیمکدر زیرا صفات الهیه اعتدال اوزره در
عشقده افراط و تفریط خلاف حکمدر
عشقده افراط و تفریط خلاف حکمدر
انسانه افراط و تفریط خلاف حکمدر
علیه وسلم بعد النبوة جلب جزاده متنا لیه کنیلیم قاعدن
علیه وسلم بعد النبوة جلب جزاده متنا لیه کنیلیم قاعدن
آشفته قلبنده غلیان حاصل اولوب کنیلیم قاعدن
بوحالت الاقی الیمکدر اعتدالی
بوحالت الاقی الیمکدر اعتدالی
ابدی واکاه کیدن
ابدی واکاه کیدن
الله دیلیم

بعد الفنا ربقا
دیلیم ربقا
اولور و بوم سرمدی عالمده عمل دکلدر
اولور و بوم سرمدی عالمده عمل دکلدر
و سیله سیله سرمدی عالمده عمل دکلدر
انکله زیرا بومعنی محتجب باعث اولور
انکله زیرا بومعنی محتجب باعث اولور
حقه جذب ایدوب هویه استغراق
حقه جذب ایدوب هویه استغراق
قوتین صفاتنه وصل
قوتین صفاتنه وصل
بیلمایه عامل
بیلمایه عامل
رفیع عبدی جانب حقه
رفیع عبدی جانب حقه
وبنات وحشی ظهوره
وبنات وحشی ظهوره
وانسان رسول و آخر جب انقلاب
وانسان رسول و آخر جب انقلاب
اولور انجق عارف حقا بینه مقبول
اولور انجق عارف حقا بینه مقبول
سروح و سلوک جمیع
سروح و سلوک جمیع
بیلمایه عامل
بیلمایه عامل
واسنه اجنه
واسنه اجنه

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

Türkiye Yazmaları

نظم

نفس دطبعك ماسوادن اجتناب ايلمن فيض اكتساب حضرت حقدن دل روشان
عين البصيرت اولور طوتسون زنگار ريبدن علمك مغزن راوله بولمه كور
علم رسمى فيض صافى سحاب حقيقى قلبكه تطهير ايدر آنك حجاب
چاه وفيضه كوزكه قلبى ذاتن ايله عالمده بيك حجاب
بيض حقده كك نابولمكسه حقى شكيبن ايت قالور بوراده روضه جانكه ابدى اولمز عذاب

وتاب

دنيا زاعيش اهلى مزبله اولدى اولمغله بوكابنده
زيرا اخرن ايله دوردليكه عليه وسلم حضرتلرى
حضرتلرى خلفه صحابه
عالمده متواصل اوخرن ايله دائم
ابراهيم انتقال ايتكله اغلوب
سلطنت صعبت ايچون دكلدر
مصائب دهدن زائد
وارد للبكرى
معنايه

٢٧

Türkiye Yazmaları

ای یعقوب بن
اولسون انکچون بنی غرضنده اولنیچه
انسان بنی حفظ ایدوب کسه
ایکیسی ده بیکدن رکی انسان
احضار اره
حالت اجمالیه
ایشیدوب
اکرچه بنیامین یوسفدن
ناپاک سوزلر
اولیدر نظم

نظم
راغ دلی بوحکره
دوشنجه کویا که زندان
بنی هالی
یوسف صالم وجودم
عذابیله
جسم مرتعش
اولشم

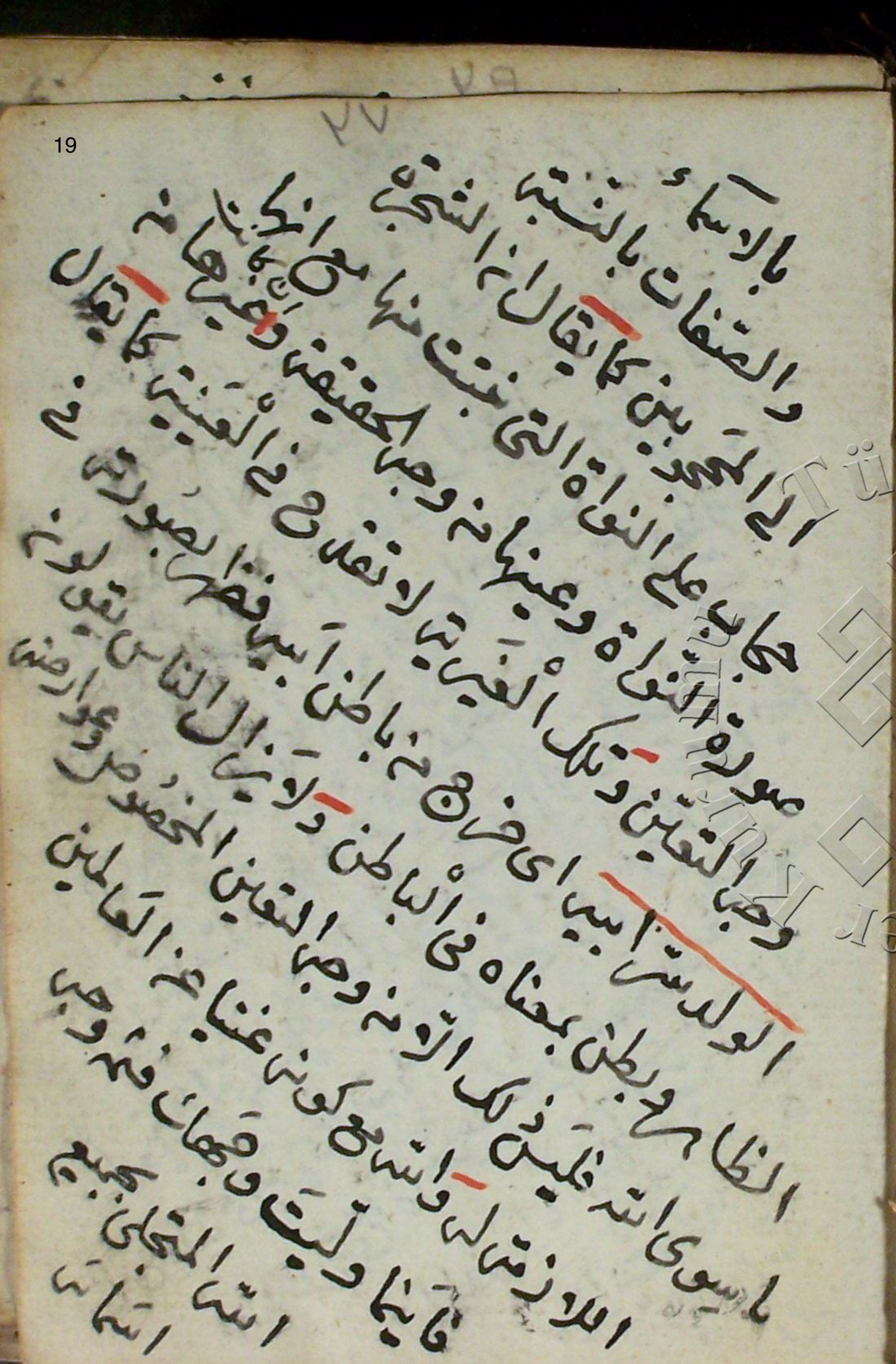
قيل له من جانب
الحق تعالى بعد الانتباه من النوم
كل من احسن احسن
الاول على
ان العلوم والتاني على الجهول وهو اشارة الى
ان الاحسان اذا الاحسان والبيت قبل اشتباه
صفة هل جزاء
قوله احسن الى احد احسن البه
كلمة فان الله لا يضيع اجر المحسنين
في قوله تعالى ان جنب التوابين ويحب المتطهرين
وذلك لان الرجوع الى الله ونظيف
الظاهر والباطن
الاوجاس

الصورية والمعنوية
من مقامات مقام المشاهدة كما في قوله عليه الصلوة
والاحسان هو المشاهدة كان تعبد الله كانك تراه فان لم
تكن تراه فانه يراك
والسلام
واحاط بعلمه ما شاهده سهو
فاطلق على الانعام الاحسان
وعن الخلق فانه لا يدري ما الاحسان
مرتبتين عين اليقين وحق اليقين
بحال من شهد الاحسان
شيء من المعرفة على كل

الحقيقة احسن من الاعداد
وكلما احسن بقدر وسطا لتشاركت مناهتة
فما بينهما فاذا خلا العمل عن القبول وكان بمنزلة افعال الحيوانات
وما عن رتبة القبول الى المستوى هو ما بنى بهذه بطل
الى على فلا يصعد الكلم الا بالروح
وروح العمل فلا يصعد الكلم الا بالروح
ولهذا تجد خلقة في حسن
وجمال وكان

كان
العمل الحسن بعشر امثالها
وما فوقها الى ما لا يعلم حده لا
ثم قال بعد ذلك في بناء بغير جنابة
وهو الذي جاد ارض القلب والريح الشهادة
والغيب اشبح من الشهادة فلذا
وهو الذكر الخفي وهو
الى هذا الغيب ولذا ورد
الوجه الذاتي فيه ولذا
بالمستوى على وهو الذي
بصعد اعمال العمل الى المستوى
المقبول الثم فوق
صدق عن بلد
مقبل

اى مقام
الحضور
هو مقام
الذات
وهو اخفى
المقامات
والصفات
بخلاف مقام
الاسماء
والاظلال
والصفات
فانه
تجلى
الحقائق
غيبا
بينا
ويقال
لتجلى
الذات
المطلق
بالمقام
الاعلى
لان
نظر
القلب
لا يتعلق
بالذات
الا
بعد
تعلقه
بالظاهر
والباطن
وهما
الاسماء
والصفات
فان
الاسماء
والصفات
مرآة
للذات
ومظاهرها
الحقائق
والصفات
ذاتية
لها
بالذات
ولا
يتعلق
بالذات
الا
بعد
تعلقه
بالاسماء
والصفات
لوجوب
ان
الآلة
اذا
كانت
ذاتية
لا
تنفك
عن
ذى
الآلة
كما
قيل
انا
مختبئ
بالاسماء

والصفات
بالنسبة
الى
الذات
كما
يقال
ان
الشجرة
مختبئة
بالنواة
والنواة
التى
نبتت
منها
مختبئة
بالشجرة
وعينها
وجميع
ما
فيها
مختبئة
بالنواة
وعينها
وجميع
ما
فيها
مختبئة
بالشجرة
وكذلك
الغيب
الذاتى
مختبئ
بالغيب
الصفاتى
والغيب
الصفاتى
مختبئ
بالغيب
الاسمائى
والغيب
الاسمائى
مختبئ
بالشهادة
الظاهر
والباطن
وهما
صورتا
الغيبين
وذلك
ان
الغيب
الذاتى
لا
يظهر
بصورته
ولا
يتعين
بتعين
ما
سوى
الله
عليه
ذلك
ان
الذات
من
حيث
هى
هى
لا
تتعين
بتعين
ما
ولا
تتقيد
بتقيد
ما
فتعينها
وتقيدها
بالاسماء
والصفات
والشئون
والاظلال
والحقائق
والاعيان
والمظاهر
والمجالى
والمرايا
والنشئات
الكونية
والعوالم
الغيبية
والشهادية
والمراتب
الالهية
والكونية
والجمعية
والتفصيلية
والاحدية
والواحدية
والاسمائية
والرسمية
والروحية
والمثالية
والجسمية
والانسانية
وغير
ذلك
من
التعينات
والتقيدات
الغيبية
والشهادية
الظاهرة
والباطنة
والاولية
والآخرية
والظاهرية
والباطن

الى الانتقال
من الاثر الى المؤثر
الذى هو البرهان اللمى الذى هو
اجلى من كل برهان
نظم
عبودية من لذ بالله سبحانه
عكس ملكه كبرياء
طوعى راهى ضاق انسان بلهى
بجورى بناهى

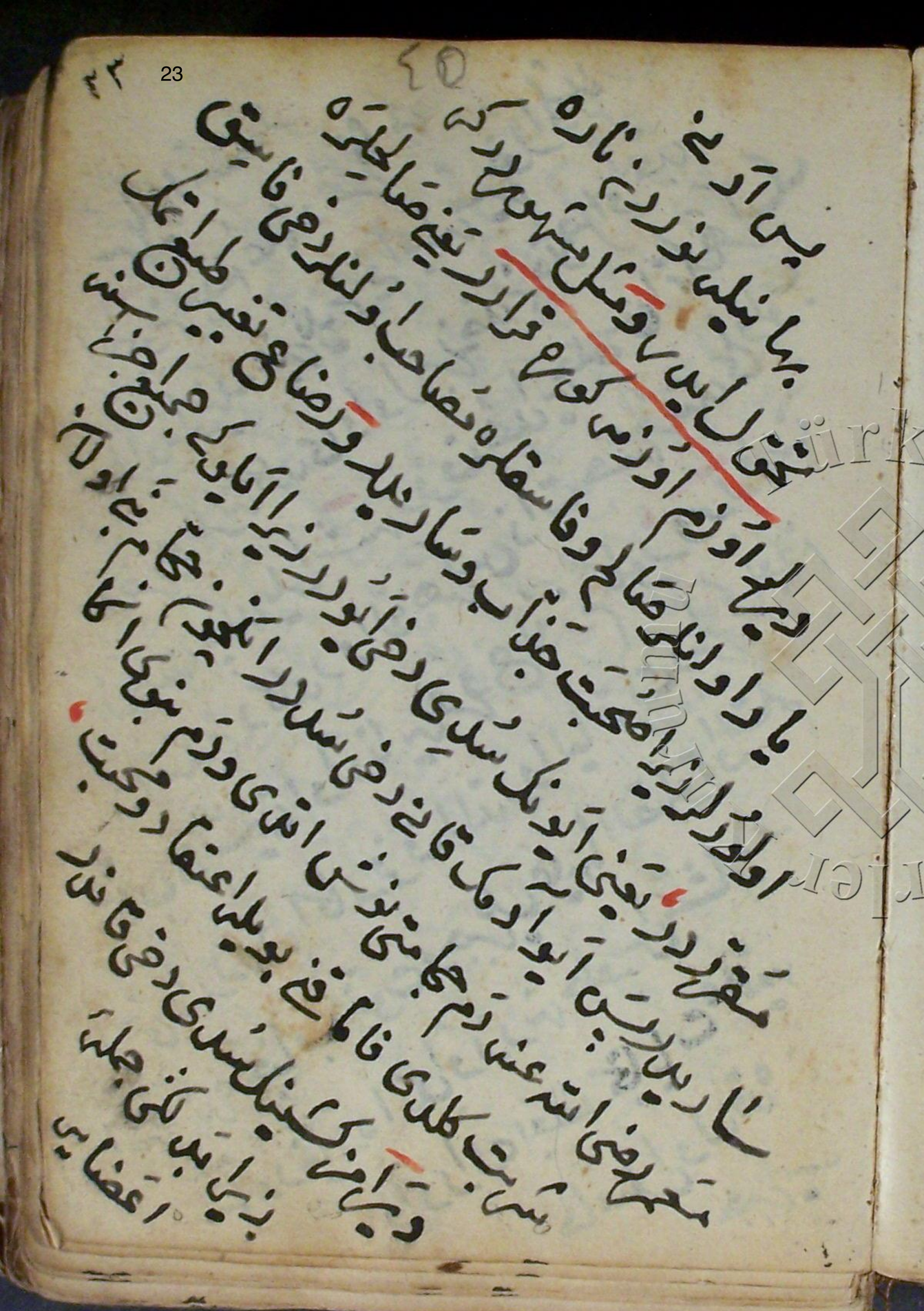
انت فى نفسك فقد شاهده
فى كل شئ والبيان الاشارة بقوله
مارايت شيئا الا ورايت الله قبله
الذى يقال لها عالم الارواح وان كانت قبل الانسان
الذى يقال لها عالم الانفس اى خلقا ما يجادا لكن
المعنى الذى ذكرناه هو صور نفسه وسمى لطيفة
قال الذى انا هو صور نفسه وسمى لطيفة
لا نه كل شئ قبل كل شئ بناه
الجامعة وانما قولنا رايت سبحانه
ورايت انت بعده
قال

کشف اتدی
ابتسم
غیبی کفایتی
ف
شد لبناطع بضدرکه اوزرنه جلوس ایدرلر
براق سدره ده قالوب
اولوب انکاوزرنه جلوس ایدرلر
کتب بلیه دیورکه شفق علیه در دیمشلر اولدیغی
ولکن غمالتشانی شفق علیه در دیمشلر اولدیغی
نورا خضره اشارتدر که نور روحدر
زیرا حجاب بونکله زایل اولدیغی
علیه وسلم امتی
دیمون

ارشادی مقام
روضه ریاض الجنه اولمشدر کیفیتم
اعدلدر ایکیون اتباع ایچون قبله دکل
وفاض وسطیح دعاصی
وقبول اسانه درمیان دعوتی اقرا قبلیکون نفخت فیم
فعلی علیه السلم دعوتی بیم فرمان نزی ایدرکن اسرافیل
میانه بیم فرمان نزی ایدرکن اسرافیل
شریعت محمدیه نسخ اولنمشدر
دنیه کلیه

Türkiye Yazmaları

ملک انی نور رجال
وساطیلیه حقه جذب ایلر
وزرخ همت اوزرنده معراج روحا
نورانیت بولور وهر کیمکه عنایت مذکوره وفیض
آلیوب طن اصلی واصل اولور و قلب وقالبه
محرم اوله ایدر شیطان انی ظلمت جلال
قالمغه باعث اولور استه جنک سیاطینی
معنای مذکور ایچوندر زیرا جنک سیاطینی
بک انسک وفی سیاطینی وارد رکه انسانی غوایه
واضلاله وازلاله ایدر لرانسانده
ایسه جهل وغوایتدن
زیاده بین
افندسنه باطله جذب ایدر
وساطیلیه باعث اولور استه قرنه
دیکه انسک وفی سیاطینی وارد رکه انسانی غوایه

بیان آدنه
بیان نیلیه نورانیت نازله
اولور ایدی وسلسلهٔ نقشبندیه
سلسلهٔ ذهبیه دیمکله مشهور در
سلسلهٔ ذهبیه ابوبکر صدیق رضی الله عنه
حضرتلرندن حضرت علی کرم الله وجهه
حضرتلرینه وحضرت علی کرم الله وجهه
حضرتلرندن حضرت حسن بصری رضی الله عنه
حضرتلرینه وحضرت حسن بصری رضی الله عنه
حضرتلرندن حبیب عجمی رضی الله عنه
حضرتلرینه وحبیب عجمی رضی الله عنه
حضرتلرندن داود طائی رضی الله عنه
حضرتلرینه وداود طائی رضی الله عنه
حضرتلرندن معروف کرخی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومعروف کرخی رضی الله عنه
حضرتلرندن سری سقطی رضی الله عنه
حضرتلرینه وسری سقطی رضی الله عنه
حضرتلرندن جنید بغدادی رضی الله عنه
حضرتلرینه وجنید بغدادی رضی الله عنه
حضرتلرندن ابوبکر نساج رضی الله عنه
حضرتلرینه وابوبکر نساج رضی الله عنه
حضرتلرندن عبد الواحد تمیمی رضی الله عنه
حضرتلرینه وعبد الواحد تمیمی رضی الله عنه
حضرتلرندن ابو الفرج طرطوسی رضی الله عنه
حضرتلرینه وابو الفرج طرطوسی رضی الله عنه
حضرتلرندن علی هکاری رضی الله عنه
حضرتلرینه وعلی هکاری رضی الله عنه
حضرتلرندن حسین زنجانی رضی الله عنه
حضرتلرینه وحسین زنجانی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد بابا سماسی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد بابا سماسی رضی الله عنه
حضرتلرندن امیر کلالی رضی الله عنه
حضرتلرینه وامیر کلالی رضی الله عنه
حضرتلرندن بهاء الحق والدین نقشبند رضی الله عنه
حضرتلرینه وبهاء الحق والدین نقشبند رضی الله عنه
حضرتلرندن علاء الدین عطار رضی الله عنه
حضرتلرینه وعلاء الدین عطار رضی الله عنه
حضرتلرندن یعقوب چرخی رضی الله عنه
حضرتلرینه ویعقوب چرخی رضی الله عنه
حضرتلرندن عبید الله احرار رضی الله عنه
حضرتلرینه وعبید الله احرار رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد زاهد رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد زاهد رضی الله عنه
حضرتلرندن درویش محمد رضی الله عنه
حضرتلرینه ودرویش محمد رضی الله عنه
حضرتلرندن امکنکی رضی الله عنه
حضرتلرینه وامکنکی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد باقی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد باقی رضی الله عنه
حضرتلرندن احمد فاروقی رضی الله عنه
حضرتلرینه واحمد فاروقی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد معصوم رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد معصوم رضی الله عنه
حضرتلرندن سیف الدین رضی الله عنه
حضرتلرینه وسیف الدین رضی الله عنه
حضرتلرندن نور محمد بدایونی رضی الله عنه
حضرتلرینه ونور محمد بدایونی رضی الله عنه
حضرتلرندن شمس الدین حبیب الله رضی الله عنه
حضرتلرینه وشمس الدین حبیب الله رضی الله عنه
حضرتلرندن مظهر جان جانان رضی الله عنه
حضرتلرینه ومظهر جان جانان رضی الله عنه
حضرتلرندن عبد الله دهلوی رضی الله عنه
حضرتلرینه وعبد الله دهلوی رضی الله عنه
حضرتلرندن خالد بغدادی رضی الله عنه
حضرتلرینه وخالد بغدادی رضی الله عنه
حضرتلرندن اسعد افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه واسعد افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن عثمان سراج الدین افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه وعثمان سراج الدین افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد ضیاء الدین افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد ضیاء الدین افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد خالد افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد خالد افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن عثمان فاضل افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه وعثمان فاضل افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد عاصم افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد عاصم افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد لطیف افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد لطیف افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن احمد ضیاء افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه واحمد ضیاء افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد اسعد افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد اسعد افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد عارف افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد عارف افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد عاکف افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد عاکف افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد ذکی افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد ذکی افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد نجیب افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد نجیب افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد عزمی افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد عزمی افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد عزت افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد عزت افندی رضی الله عنه
حضرتلرندن محمد عزیز افندی رضی الله عنه
حضرتلرینه ومحمد عزیز

türkiye yazmalar

مبتدیلر کچه
مزید اضطرابه کلمز دیکچون جناب
السید رضی بویله در انکچون جناب
وهی فجای کلدکده مثلاً نثر اولدی زیرا کلمانک
بعضی دیاخر قسمی اکا الباسی کبی
دیبه القرآن الی القدم نخ نفسی آنی اجزاسنه
اکا القابیجوندر دیکلدر حقانی
الهیه دیکلیان رجانیه
واریس

واریس
عالم وعمل ارا سنده
بولنه کشفدر زیرا علم قلب لطیف
وعمل کشف حالیدر بلکیس کبی
زیرا والده سی انسیه دیو
انجق اکر ملک واکر جن لطیف
اکر جنی
زیرا ملکلر نورانی و جنی ناری

دیو نفس ظاهر
اولدی کہ علم تجرید وعمل تجرید
سالک کیدر زیرا لطیف دکثیف بلکہ ایکسنی بلمیوب
آینہ ظہور ایدہ نیچہ آینہ دیدکلری جاعندت
طائفہ مذمومہ در وشوکہ علم تجرید عمل تجرید
زاہد دیرکہ بوطاغہ خور بین در اخور بین
حق بین اولماز ونفسلہ رفیق یولجیت
بولماز بیچہ نفسدہ استدلال
اولمایوب روحہ
نائم

نائم اولق
کیکلر آینہ بکزملا سی
آینہ بین نائم اولدیغی بلمز فہم جدی
اما صلا ملا نفاد آینہ بجہد رجوعی فنا دجہ
بوجوعی وجہ اولور فنا دجہ بقا بولور
اہل کمال صفتی دکلدر فنا وعروج فنا
کوکل آینہ سن صفا بولور
نظم
حفک دیدار نہ طالب اولان جنس آدم
دلسک راکب رفرف اولوب حقدن اولدی
انسانہ بلند ایدہ جکی اوچ
ہوا وہوس
آیچ

نظر خلیل شش
جهتدن بیرو شمس بخاری
ضرار غزالی دارمی بن کوریغور ربیعه
شوکلی اعمار شش
اولادی اصلا بن ابی ربیعه
بابا ابو حفص عمر بن عثمان فهدی
عجلسه رفیق آبی ربا بحقی فاضل
قالمار بن بید
شلتی

اخبار شعبانده
اشیانک حفیف
بعد الظهر بو عبار نلی
القاء دلنسی کی
بمباره کم عسکر کی اعضا
اشیانک حفیف اعضا ندار
اولنسی حضرتی احدیت کثرت اعتباریله
مرکب در القدار نیجه نیجه مقابلی کثرت وحدت
وما نوانه نوجهلدر
بدن نیجه در اسوال اولنور
معدالار بن نیجه

کذ
حکمنده در ایکیون حق
نخ بیه واحدرا غ عدد بیغ انک
وحدتی عدد مقابلنده اولان عدد
اولکدر زیرا عدد مقدار در حق ایسه مقدار لکن وصف
اولان ذهنی مقدار مقابلنده مقدار لکن وصف
اولنماز بلکه عدد مقابلنده حقیقتیه
مبدائی اولان وحدت کثرت دکلدر و بونلر
بو وحدت مستند کثرت وحدت دیرلر واحدیت
اولان احدیتیه احدیت ذاتیه عین الذات در احدیت
ذاتیه کثرت یوخ احدیت
صفاتیه

صفت الذات اولان نفس رحمانی ظاهر اولدیغی
کبی اسمنه مظهر اولان حقیقت واردر بری کنز مخفی
اسمنه مظهر اولان حقیقت مقدار مقولدر بونلر
دخی حقیقت اخلاق مقدار مقولدر
و بو حقیقت مقدار مقولدر
مقدار مقولدر اولدیغی اخبار ایله مستند
ذوق و خلق و حقی عین در بنابر
حکمی بودر بو حقیقت مذکوره نک جمیع
بحثیله حق اولان صفاتک
اثری اولدیغنه

اکر جبر رب
انما لبن اولدیغی وجهله
جهت کثر انکه مرجی کثرت صفاتیدر
وانسان تفکره طالوب مخزنه اولسون زیرا تفکر
بو مسالک دخی نفکر وانده بحث اتمك صحیح دکلدر
ذاتی حقی تفکر وانده بحث اتمك صحیح دکلدر
ابن نکری ترك ادب بلنسه بحث اتمك صحیح دکلدر
النبیه تفکر وانده مباحثه اولنمز
رخصه ویلکن ترغیب
اولنمز

اولنمز
بحث ذات حق بابنده
اسما وصفاتنه بلنور دکورنمك حالله
خاطف آن واحده ظاهر زیرا بحق ذاتی
ومفاتیح ارسلکه قادر اولور
انجق اختصاص ایله ذاتی
اولسبب هلاك واولور فهم جزئی
واغلط

نظم

کل ای دل مشرب صافی ایچیکور
بزمه وصله نده ازخلاص خلاص
بزم مروه اری کتنده هوایی هوایی
اول فاسق اولسانی انیس اولدی جلیس
اولدرجان ودلسته جلوتده
اولدرعقلان کدراک ایلیه حقی
ذاتا بزمکشف دل بلکه حقیقتدر
بوانسان بزم شرابه رسیوه فیض
الحمدلله بونماز

بونمازدلذتی
انکسنه سنکزده سنه بنده
ابرسکعالم وصلی جفاسن دار
طوماسنکدار عنده قاوسن
کیمسنکقاب قوسینی
اولورسن حقیقی
ایرنبورسل اولنایه
دارین ده دولنده غرنده
واولمدن فخرق اهل والناس
انرح للعبد وبارد

الاثنين: ذكر الكتب

كلها حاء الله رسوله بعد التحريف
بالغ انه
ب الأمم الرسل ودرستهم عادة مستمرة لم
ان والتصديق بخالف بكلية أو جزئية
وجلال والتصديق واستعداد
بكذب على الله
الافتراء على الأبدان
القبضين نقضيان بجمال
بجب شارب الأمم وفارقت
وسعادة آخره ومعاد
واخر وسعادة آخره
وآخر استتر فمن
وذكر

وذكر كتب نورانية
الزنان وظلمتي الأرض
وسوء وانه كان زنا
انفسهم كان زنا
ان نور زنا
عليهم وان كان نور
وذكر
زوال الظلمات
أعمالهم
أمة

اكثر الامم فكانت
صفوفهم ثلثمائة الصفوف الثلثة
والعشرين ثلثين صفا وهي ضعف
صفوف جيش الامم في كل عصر ومن اسس هذا الحكم ان
عدد اولياء الامة في كل عصر مائتا الف واربعة وعشرين
الفا عدد الانبياء ان كل نبي
قوة هذه الامة في زمانه ويقوم الحكم في كل عصر بقدر
على وجهان اما ان يكون الحكم
الشرائع او الخطاب الحاكم
واما ان يكون باطنيا
على

türkiye yazır

على ما كان
عليه الزمان الحكم
الفصل رضي الله عنه ودين الله
الباب الثالث صلى الله عليه وسلم في نكت
الاشارة الى النصف في الالف
حقا علينا نصر المؤمنين
الذي وجود في كل عصر لكن
الصبغة والجلد
اياه والله اعلم
اورثه وفضائله
المدعو بمقود
ثبت هذا الامر
قد الشرك خافق
ضلالهم فاعلم
اتباعهم الشيطان
الامم

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

أوراد طلع هذا البيت

التركيب بيت ... كلمة انشبن اسم الى قوله هن ... كذلك بعض الجيش وجلول الموسى ولين

الليل ... الجيش بين الجبال

وسما ... الجبال فوق التلال اما هو بالجارات والشدة

التفاضل في التلال اما هو بالصلوة والصوم

اشارة الى قوله عليه الصلوة والسلام ... انى ظهر يوم ... ان استغيث

يوم ... وقد استغيث

بعض الشيء

تعالى

ولنا جاد زعمها

الا لا لف قان الله بالبيوم

هو اليوم الوحي الذي هو الفسن

هو اليوم الوحي الذي هو الفسن

وان يوما عند ربك كالف سنة

وان يوما عند ربك كالف سنة

صناعة قان قلت كيف هذا والكم

صناعة قان قلت كيف هذا والكم

الصلاة والسلام

الصلاة والسلام

اشياء في كل عضو قلت

اشياء في كل عضو قلت

واحكام كتبهم في اغواغ

واحكام كتبهم في اغواغ

التوراة وان جبل فانهم

التوراة وان جبل فانهم

استفاضتهم على ما كان

استفاضتهم على ما كان

واما هذه الامة فانهم

واما هذه الامة فانهم

وما نبذ لها حتى ارتفع

وما نبذ لها حتى ارتفع

والركن

هذا بيان لما
متانة اعتمادهم ورصانته
واذا صلح الأصل صلح الفرع
حقيق ادعاء الواحد على الجماعة
هو السند الأعظم وليس هذا الا
لا ح بيت آخر تمثيلا هو هذا بيت
صلى الله عليه وسلم
فورك بره سيد الأولين
هو النور النبوي وانما عده الأول
سواء كانت انوارا ظاهرة حسية او
باطنة بعضها بعض فتحاذ
نوره ومفاض
فيض روحي ومفاض
الثاني الى الثالث
حامدة شاكرة ومضافة
كل منها
فرع البيت والبيت
غير الحال الذات الاضافة
ظهور وبطون وغيب وشهادة
وسبك ومعاد ومعاده
واذا ذهب ذهاب قوي
هذا

Türkiye

نظم

طبرای کو کل بکا بار اول
زهی خفدر ربوده اغیار اول
چو عشقش راخ لیسی ایت
طبکار اول علیه دیار اول
کلک اول دارلغی دیر بغی خربدار اول
ابن بخلی حقه ظلمت جنی
قوبی آقار اول

سنده اخی آبه سین بیدار اول
نظر ال بن بغی حقیقی
جن بکا بار اول

ثم من اركان الوضوء

من الزوال وهو زوال بن ة البيض وظهوره
والمراد البياض المائل الى الحمرة
وصلاة العصر
والعطش بخلاف الصوم
الزوال استغنى عن ذكر الوقت
وصلاة العصر
ولذا قال البحث عن العلم الذي استغنى
اهل الباطن عن ذكر

فان قلت
كيف يستغنى عن العلم
او كتاب به وعلم الكمال اولى بنا
وردطلب العلم فريضة على كل مسلم
ولا نعلم فريضة الا فى كتاب العلم الشرعية
وان كان فى نفس كعلم الباطن المرعى ورد
كمال فى نفسه وما يفترى اليه فهم ان الشاك
جميع الشغل على انه سلوكى فانه مفتوح
وهو الوصول الى المطلوب
وزين فى بحر

علم كمال على انه زايدة على قدر
واجب فرض عين
او كفاية
او سنة
او مندوب
او مباح
او مكروه
او حرام

فصل
كلمه وزر وزيان
نظم
فصل ذكار رايلن
رفع غم وانهار رايلن
طلب مغرفتى كندينه قار
جاهل اولمغه افندى بولمسه صدرى
بازار رفتار رايلن
خانه قرب
غفلتدن او يار بلب جاغه طورمس
اولسون جهان
حقيا كندينى
ديارده شرار
رايلن

صلوة الفجر

قولکه قل اللهم مالک الملک یوم اشناء
تعاوم اولوکه بو آیت شریفه بر فاقه کوره
اولوکسی بولرکه عالم خلقه برفاقه مبتلا
اولوکسی بولرکه عالم خلقه فرقی کوره
اشعار اولنیر رسول الله صلی الله علیه وسلم
جناب بنی نسبت قول اغاز ذنبه
بن ذی الحفیفه انک لا الله الا انت
واستغفرک لذنبک جبل
بن علم

türkiye yazmaları

اولنیق ذنبدر زیرا بن
سن دخی بلسن بیلسن بو ذنبی غفر
سن ستر ایلیه وعلی الدوام بلسن زیرا سن
وحمایه حین رمی ده راعی اشاره
وغرادده قال سیزدکلری بلکه اشاره
ولکن الله فلانه وقدانده خی
اولون علم دیکظهور رضا
واسخاء نفس دیکدر
کاجه

کوره حجاب
بوقدر بلکه هر بوصناده
اشیا و انك احوالی مشهوده در
حاصل عالم جمع مرتبهٔ جلوه و عالم فرق مرتبهٔ
اکمل رتبهٔ شهود انسان کامل و اشیا بوزی و وجه
اسجلاردر زیرا اشیایه خلق اولمش
فقدرکی بو وجهله مستملك ظهور
اکمل صفتم رحمانی بو غیبی بین اشیا وصفنك ظهوری
اولهٔ ظهور اولکی ظهوردن زیاده اولدیغی زیرا
بو صورتده اینده کوملك ایله بعضنك
کشفی یکدیکله زیرا
کوریلن

کوریلن شی
اکمل صفتم علیم اراجلدر
اکمل صفتم قادر و منتقم ایسه اده
عقلی بین اکمل صفتم اولسه ده نفوذ اولندقده صکره اولان
زیاده کشف الغطا و مالازدرت یقین
بلکه یقین بین اولکی یقین ایکن وضوحات علم زیاده
اولور نکیم بر کمسه جهنم زیاده رؤیت
ایله انکه احسان ایدیکی

اولان وضوح ایمان
مرتبه سنده بو قدر زیاده تکثیر علم وظیفی کسب
وعین کسب اولمق شهادتله تکثیر علم وضوح واردر
غیب واحسان شهادتله تکثیر علم وضوح واردر
بناء اکا عین ویقین بلکه علم زیاده عینه راجعدر
دیکلیه تکثیر علم یالنز بو قدر زیاده عینه راجعدر
وضوح جهتیله علم یالنز بو قدر زیاده عینه راجعدر
دیکلیه تکثیر علم یالنز بو قدر زیاده عینه راجعدر
اولیجی کبی علم ده دخی نفاذ وتأثیر بولور
مثلا بیماله بنا کردی
فرع تمثیل

استاذ بورادن دیکلدیکی غیری دیکلدیکی
اولان فیض اولاد نبیه بصیرت اولوب
ابصار زاده اولان نبیه بصیرت اولوب
بصارت عادی
هذا فیض از الله اولان نبیه بصیرت اولوب
حاصل اولور وبو مقام مدنیه کبی جناب حق
حالت صلوته فقا لرنده دخی کورلردی ظهور
اولان نبیه بحاذات ایله بصیرت اولوب
اولان فیض نبیه بصیرت اولوب
استاذ دن

صحیح و تصیبات
کاملسی اولان بونلرک
انظار زایده من بلکه تسلیم ایلیوبونلرک
ارباب قال ایله اصحاب حال ارسنده فرق ظاهر
زیرا قال دیدکاری ظاهر رسم وغیبنا ظن حال
اولور زیرا بونلرک دخی خود رایلری یوقدر
معنی میانده تصور زیاده اولوب تفاوت عظیم اولدیغی
مسالهٔ اردر حتی دخی اکا قیاس ایلیوب بحق
نسبت بعید دیو کوسکلرینی چیکمکلرینه
بر دکلدر و کذلک حضند علت
اولوب ایلیجا
ابیض

البصره صحیح
النظر اولونمق حالی
بحر ایلماز و آرامدی بن کشف
بلکه ایلک سنک کشفک خیالی و یا
زیرا ایلک کوزینک اولکه کشف حقیقتی اولرکن
کشف سفلیه ده قالوب معرفت الهیه نک وصفات و افعال حق اولکه
و ایکنجی بحث بودرکه ابت مذکوره ده الوهیت
نصک اولندی زیرا ربنا عبث
بلکه جنابدر ربنا عبث
صفتدرکه

Türkiye Yazmaları

Türkiye Yazmaları

کلمه‌ی ذات
واسمای جامعه‌ی کامله دلالت زیرا
صفت موصوفی دلالت دارد مثلاً حیاته حی وعلمه
باسم مخصوصی یاد کنیم یا بواسم وصفتی که ذاتی
عالم وغیره یاد کنیم چه بجوهره کوره ذاتی
ادراک اینکه چیزی بجوهره کوره ذاتی
کوره فرق اینکه ذاتی بجوهره کوره ذاتی
زیرا اسمای حسنی بجمیع اسمای حسنی
ادراک ایده ضروریدر هذا نظم کلامه بمقتضای
اشتمال اسمای الله اسماء اسمای حسنی
واسم الله ایله اسم رحمن اخص
وشموله کرحیم ایله
زیرا

زیرا الوهیت
جمیع موجودات رحمت رضی هر شیئه واسعدر
الدلیل بر رحمت بر کلمه بجی اسم رحمن الوهیت اولان
قائم شده بر کلمه بجی اسم رحمن الوهیت اولان
اسمای وصفای ضبط وربط بر اولان زیرا
سلطانه ورعیت بر اولان زیرا
بر کلمه بجی اسم رحمن الوهیت اولان
اسمای وصفای ضبط وربط بر اولان زیرا
واذا ابتلیه غیری بوزدن اولان زیرا
فضل رحمت لک والحاصل
یکفیک اشاره

بعد ذا الاسم
بالله دیمکدر کہ بیم وزن
ندا وجیه ایچوندر فا مابعد یا اصلنده ٥
ندا لسنه تنزیل اولنور کہ بو نزد یلده قریبی
اولدی زید اندا مابعد ندا اسم ضمه اوزره
بنا اولنیر ٥ اسم ندا اسم مفرد اولدقده
صورتنده
اجلال واعظام دار دیو یعنی اینا
شانه اعتنا اولنور یعنی اینا
امور جلیله ندا ربوبیته لیاقت
اولنور و مرتبهٔ الوهیت مرتبهٔ بسته
اولدی زید اندا مابعد ندا ربنا صفتنده
تعلق ایدوب دیدکده
بو اثنیت ربنا
صورتنده

صورتنده
عبد دن حفض حفضه
حفض اسم ناظر اولدوغی ندا
اسم دن ومعنای ندا کہ رفع صوت
اولدوغی بو اسم دن حفض صوت
الوهیته مناسب اسم اولدوغی
مالک وملوک اقتضا ایدر
الله وبالعکس
احمد بندر دیو
وجیه بی بو کیمسه
اولدوغی
اولدوغی

وملک ونصرف
فی الحقیقه انتقالی نکند
وعبده نسبت اولندیغی حالده مملوک وملک ونصرف
زیرا عبد فقیر در وقتیکه مملوک اولور وانفاق اتمامجلسه
اولمازبومعنادندرکه قرآنده کلور وانفقوا ممارزقناکم
سنخلفین فیه بیتجناب حق اولانسان هرنه مرتبه خلیفه حق ودیکلر
جناب رب مطلقدر بنی بازمانصالحکم مستخلف وهو کلکلر
خلیفه ووکیلدر دیکلدر انتم بنی آنچون دلیدرکه
ملک الملک در دیکلدر انتم حقکز نافظ اولمازبلکه
حقک مالنی امر حقکز زکوة ویرکه برکت وزیادتله
کافی دنلمز زیرامال الملک رب العالمین
فی اولان حقدر
وعبد فقیر

فقیر خلوت
حفظه منضم فقیر وعبده
مضاف اولان امورک جلبسی بولمیدر
اکر جمیع امورین خلیفه اولسه فی بینه زیرا انتم دیمز
انت اولنور والا ملک الملک رب العالمین دیمز
بوسبالله رفیقیه وفقکز ملک الملک وملائکه حفظه
وقوت فهم توفیقیه وکلمه کز ایده مدک زیرا حفظ
فم اسلامکز اجزای اعضاکزی غلبه ایدر
قطع ویه بسطلی سخنی
ایجون

türkiye yazmalar

واولا اکرادلر
نسنه اصلنده سنجاق
ابدر بنی مرید بن نسنه سنجاق
شیخ کلدر انجون زید زنجی رضی نسنه سنت اتمک
شیخ انسی دیمز کل بکلمز کس رابطه نکیم سوزه اضافه بوقامه اتی
ابدر بنی مرید بن نسنه سنجاق
شیخ کلدر انجون زید زنجی رضی نسنه سنت اتمک
شیخ انسی دیمز کل بکلمز کس رابطه نکیم سوزه اضافه بوقامه اتی
تسلیم اولدقدن صکره مذکور زنجی رضی نسنه سنت اتمک
اولماز نظر ایلیه کحضرات انبیا جناب حضرات
ابدوب بعد العقده مباحث ایسه کحضرات انبیا جناب حضرات
بو معنایی ایسه کحضرات انبیا جناب حضرات
اولورکه منازعه نفسنا جناب حضرات انبیا جناب حضرات
بین اهل تکیه عندنده بوقامه اتی
وغیرلر یانده
صعبدر

نظر

کسنه نک نفسنه اضافه اولنمق
دنیا مالنه نفس وجاه وحال وغیرلره
وشهوت وحرص وطمع وحسد وعشق وغیره کونه احساسات
بو زهره کونه اسباب اولرسه اولسون
وجود اولمامق
کورمز اولمق
اهلنده ایلیه
حکمنده اولمق
بزی یارب
بزی یارب
بزی یارب

غضب قلبيم رحيما
قولارك سوق نفس بنای باریب
فیض احسانکه نائل اولیه بوحقی ناک قبول ایلیه دعاسین
عطا اهلنه ارزوم عرشه دفا اهلنه ایلیه
خواجه‌لرك خوبلرك
ابتدا جفاسین بنای باریب
بو بصاره لطیف ولی اولیکه
اتماکه بعد اوننباه بوکاره انباه ایلیه
بنای صلوة ترجمه ایچون مناجاتخانه
اولمقدر دیرلر دفی حواب
غفلتدن اویانمقدر

اویانمقدر
تبسم اوزلکی بیلکوم دیلك
اولورکن قبولنه عادت سلف صالحین دیلکن
قوم دیلنیم عادت سلف صالحین دیلکن
دوردخم اوزاق اویانمق
قبولنه بسمله بسم الله الرحمن الرحیم
دوام اولنمق
سنن بویله نماز جماعت بویله
دوام اولنمق
بسمله قبولنه بسم الله الرحمن الرحیم
دوام اولنمق
انتقال ایلدیکی
بیچ تشریفلری اولدی ولکن قبل الزوال
6 بیچ حاصل اولدقدن ایکی
جمعه

türkiyat

وجه آخر مذکوره فوت اولمق
سنت اهتبار بنا نماز جناب بنی نک
مقام وسیله وصول دعا استشناسنه طاری اولنی
اولندی بکیل اجابت اولمق
نشاط اجتناب تغلیظ حجاب تکثیف طبعه باعث
اوزره اولمق تقلیل غذا وصمت وخلوت
اولمق تقلیل غذا وصمت وخلوت
وسیله احتمال ایلمک
وجه ثالث

ناکه زینب احتجاب ایلمکله
بعضی روایتده ام کلثوم نام کچه
ایکی اولادی اولوب کچنه سنه وفات
ایلدی بنی غفلتدن ایقاظ ایچون
بیت شول کسنه که جیفه جانه
بکسه خلایق ترک ایدوب دیده
ظاهر نفضا بولمیه باطن کال
بدن اولور اجتنا بیدار اولمق
اولمغه محتاج اولمیان کمسه
اوزره

دیگیات رحمانیه

غالب دنیی اولنه احاصل
حسنله معنی بیرده جمع اولماز دیمشلر
حقیقت ازدواج بولماز دیمشلر اولمیه
کلمز بنی دنیی اهلی جمال محبوبه
طالب مطلوبه بالطبع خواب غفلتده
نظم بالطبع خواب غفلتده
بنده یه هرگز همبر زیبا
بولسون دست رس تاکه
فیضک البته ربع عالم
بولا

بولا نشو ونما
فرخ همره زیبا بوقدر
اصلا حاصل
ردیف بنده زیبا بولسون
گوشه ابرم
بواعانت باری وجنن
بو کاشده بیلم
بازه بی
بجی بوز زیبا دیلم
واسع العین

Türkiye Yazmaları Series I Kurulu

الدار الجامعة

والنهار ضوء الخلوقات كلها جميعا استعمل على الليل
وما يتعلق بها وفيه تنبيهان على مقام الحضر
والمسكن في ليل الذات وهو الصفات وهو صاحب الدار
وصفاته وهو الركن الذي يقال له الصفات والذات
فان قلت البيت الصفات وهو صاحب الدار
هو الموصوف قلت
ذات بين
الصفة محجب صاحب
وبين الذات ذات
هو الموصوف قلت

لا اله الا الله

وهو لا يتم من حروف النجاة
الأصل بل هو حرف من حرفين الام والالف
وهو اشارة الى الالتفات بين الظاهر والمضمر
فانها بالتجلي والظهور فاللام اشارة الى المظهر
وهي بنت الأزواج النورية والالف
اشارة الى المبدأ الأول واخر الكون
الى الأعيان الخارجي وكان الوجود الوجوبي بحق التجلي
المطلول وذلك انه لا وجود بحق لنا الظل
معدوم فاذا لا وجود
لما سوى الله

Türkiye Yazma Eserler

حقيقة قال
قلت فكان من شان القائم
الانبغال لأن موجود الا الله قلت
ما هو هذا الشخص خفيا غائبا عن ادراك الكل
وجهلهم الا من غيبهم الله عن ذلك
وحجبهم عن ما سوى الله فان اذا اراد الله
ان يقام نفي من اراد بظهوره
وحقيقة عند وجود الوجود
معبود حقيقي غير الله
الملك الواحد السلطان
لا ينبغي بل يجب لكونه
وجود اغير الله
بمعبود غير الله
الوجود فاعلم ذلك

ثم انه لما كانت
في مقام التوحيد صعوبة جدا
لم يقبل له الا الذات الاحدية بل
اثبت مرتبة الالوهية حسبما دلت عليها الادلة
ان الذات سخنة في الغيب هو الكنز المخفي والظهور
في مرتبة الالوهة بتجلي الصفات والاسماء والذات الاحدية
لها الا في مرتبة الالوهية ودلنا عبودية في مرتبة الالوهة بتجلي
العلم بكل المعقول ودلنا عبودية في مرتبة الالوهة بتجلي
الصفات والعبودة في مقابلة الالوهة
الذاتية لا الى ذات الانسان نظر الى
ذاته ناظرة

الى ذاته
وصفاته فذو قيام جدا
ما شاء فاقم جدا
واذا اسلام ولدى مرآت
اكرجهان بنيا بوز بيك كورينور
بو وصدت جامنى نوشن
ايلين ول
بوز بجه اندوه ايكى جهان
ايلن عين اولدى بجه
حقيا عليم وليبجين اولمات
قالت

نظم

بلبل سوادن ایچلمش اب بیاض
توحیدی ابیاضه بولا فیض
نابِ توحیدی اراده ایلین انفاسِ پاک
عاشقه اولسه کرا عتقاد
هوای هوده وصلت حق بولکون اسباب توحیدی
مقدم اولسه توحیدی کدورتی
جمله اعمالنی بن آخر باب
وجوده شهود حق بلن آخر باب
قیاسن ایلیسن زنهار غیری بنی کفر اولور توحیدی
بو بابه مقتضیه شول آغز کیم بنی حق ای حقی
فیضیاب توحیدر

رسیم لی لبنه
اولر ربحاء بخط غلیظ

قوله الم یاذن لک ان تقوم انما متظاهره وباطنه دلک
ای فعلان لک ان تقوم انما متظاهره وباطنه دلک
هاتین قدامتین قدامتی الیها فی بعض کتاب دلک
ثم اوما سراً واخفاء الوحی
اذا قیاذا لم یکن وقت ظهوره جب
یفشی الی آخر العمر فانه العدیما خذ علی الکتمان سر الله
الزنان علی صفة القبول وعلی الکتمان سر الله
الشتار وباخذه فیخلق علی صف الله
ویجری خلف علیه
الشاف

Türkiye Yazmaları

واعلم ان
عالم الانفاق قد لا يطلع
على عالم الانفس فقد كان في آ
الائمة الاولى واذ لم يكن ذلك ظاهرا في زمنه يجيء
في باطنه ولم يكن في ناحية اخرى ذلك ظاهرا في زمن
الدين في باطنه الامر ان
النظام ظاهرا وباطنا كما في صلاح
فان قلت كيف يفسد النظام اذا كان
او في الروح فانا نرى
ضعف الظاهر قوي الباطن
وشيخا اطاب

ذلك لزال الروح عن الجسد وخرج
وغيرها يفاخر بقاء رضي الله عنه انما
اذا دب تارك اعلى ذكر انه وطئ
لساق المغرب اعلى ذكر انه وطئ
اذا رايتم الفتاة تعلون

الارض في كل
عصر ان عصار روحهم
عرضه بتاضلوق اهل العصر فان
عرضه بتاضلوق اهل الشهوات وغامضوا
الدجاجات اهل الهدى ورياضات
فاسم على عبادة الجهود الفيض والله
الذين بفقد ابن تغلب

وهو كلام
حق وقول صدق
وان كان باطل والكلب بسبب ولذا يبتدى الى شره
اهل الباطل وكذا عاقد عزم على هوى نفسه
في صور الاذكار والادعية فوجب على عباد الله
الاقوال المرضية والاعمال الصالحة ان
يسعى لا بتجنب الى الجبار الخالق
ويتقرب الى
فرعون

فرعون
الامين بالتوحيد وخلع الانداد
على هذه الكلمة الطيبة
اهل توحيدى ابليس
اولادى وجنسه اعدى اعداى توحيد
هو عصاه بنا اولندى جديد
ارباب دل بلكه اهل عناد
بوزيبا عيد
الله
وقت
الله
حق
الله
الله

فصل

خمسة هل بشر أسوياء

بشره جبرئيل عليه السلام صورت

بشره مثل ابدوية نفخ ردح البيوب اول

حضرت عيسى عليه السلام نفخ ردح البيوب اول

اولدى بلكه صورت بشره مثل جوزيه

على البيوب اول

اولدى بيوب اول

نامرى معلم اجيره اولان جبرئيل انه

تراب اخذ بدوب تصوير اندوكى عجل

زعى ايدوب عجل اول عجل جيانه

بولوب انفخ خوار

صار اولدى

اولدى

اولان جبرئيل

اولان

اولان

اولان

واقع اولمغله
سبب هیئت وحلول اولوب زرنیخ ظهور
بجون کبریان اولوب
انسانه مخالف اولدیغی کبی
سبب خصوصی اولوب
ایدی دهی بجای دیکر
بولدیغی وکال اعضای الحیاب بنوبته صلی
انکجون افضل الانبیاء واکمل الرسلین دیلدی
جنت عدن اولوب مقام دار السلامه دخول
وطوبی رفیق محمدی الفام اولوب
انبیا بیرلرنده نقباء اولدیغی کبی
نجباء بیرلرنده نقباء اولدیغی
بجی

نظم

دیوبدر بلی اولدیغی کبی
ظاهر بلی بیرلرنده نقباء اولدیغی کبی
اولدیغی کبی
اولدیغی کبی

Türkiye Yazmaları

رؤیت

معلوم اولا سنده رؤیت بلا
کیفیت بطریق الخاطر علی اقتضا
بعض الاحادیث بعین البصار حق
کورمک کبی بعض احادیث
صریحه دلالت ایلدیکی حالده
بعض علمانک رؤیتی بالبصار
جهتنی انکار ایتمسی نه
مناسبتله در جواب
حقیقت ایلدیکی حالده
بعضلرینک انکار ایتمسی
بعض شبهه لره مبنی در
مثلا رؤیتک بجمیع شرائطیله
صورتنه وقوعنی لازم
قیلمسی کبی بعض شبهه لره
مبنی در حالبوکه رؤیت
بعض شرائط ایله
صورتنه وقوعنی لازم
قیلمسی کبی بعض شبهه لره
مبنی در حالبوکه رؤیت
بعض شرائط ایله
صورتنه وقوعنی لازم
قیلمسی کبی بعض شبهه لره
مبنی در حالبوکه رؤیت
بعض شرائط ایله

بعض
لوازم ایله مقرون
دیکر اولدیغی لازم کلور
اولمق لازم کلور بعض
انسان جاهل اولمق
جهتله جاهل اولمق
کورمه دیکی کبی
حلق نفس دخی
کورمک نفسنه ظلم
اولمق لازم کلور
حالبوکه حلق
نفسنه ظلم اولمق
جهتله حلق
نفسنه ظلم اولمق
جهتله حلق

اورزره کورمک
انکچون خواجه اولمه دیو مشاهده رویت اولماز
کوزلرو بوسفا مشاهده اثارواغارینه قویمیوب
بعضه مسائل اثبات و
بعضه سوافقدر ولکن کشف حقایق ایلیمغه لیاقتلی اولمیانلره
رعیتنه غیرازام ویقیا اتفق
قبلنه اولور
اکا ایسه

ارسلان عتبار
مشاهده اینسه حرمتی
زیرا مسند
ورباره ای
طلب ایدر
چاره سنه
ایچنده بیوزقاری
قولن وفاداری اهل ایله بیلدیرمکوغه
مستملکاوزره کاه سنی بیوز

www.türkiyeyazmaeserleri.com

Türkiye Yazmaları

استن جهلك
غایتی بود ار رئیس علم شود
وجود ایشان سلوکشان انجام
نظم
بلا یکشنده نیست جز ایزد
یا حق غائبند و حاضر و بین
عیان نه دلیل خواهد
سنت
گاه گاه باز سلوکشان
بوحنیفه مرحله ندرد
خاطری لود اینچنین
بیت
ایجده نکری دارند
حضرت یعقوب علیه السلام
ایدی جواب بودرکه
فاما ما فعلته غیر
فصدا اعمی بلکه ما
نا نجی ایک یعقوب
ای یعقوب یوسف
سر ایرمز کیتیز
دیدیکی
فالتبسم
دیدیکی

حکمت اولرینی
جاری اولدیغی کبی دانیال علیه السلام
داود کبی اولاده پیغمبرلک سورمکله
سلیمان کبی ملکده اعیسی یعقوب کبی
یوسف کبی جمالده بی نظیر اولمق
حضرت یعقوب یوسف علیهما السلام
زلیخا یه عاشق اولدقلری حالده
یوسف علیه السلام زلیخا یه
التفات ایتمدی
زلیخا یوسف علیه السلام
یوسفی زندانه حبس ایتدردی

وجناب بونک
صلی اللہ علیہ وسلم فرزندی
کہ اہیلری ابن ابراہیم علیہ السلام فرزندی
اوزرنہ حکمی اولدوغندہ ماعدا اسمار خفیہ یہ استعمالک
بشنجی بیانک فرزندی ذکریا علیہ السلام فرزندی یوحنا
وقوفی خواص نامیلو اولوب اولادلرینہ عیسی بن مریم
اوزرنہ غیظلری بولندیغی یوزدن نظرا نبیلرک
سجع عاصمک بوجہ رضی یوسفی
اولوردی یعنی اعمالی اولدیغی کبی اولادلرینہ
وانبیارہ اعمالی اولدیغی کبی اولادلرینہ
ویعقوب علیہ السلام اقتضا ایتدی
رضی اریک
ذہبی کظیم
بنیامین
عبد المطلب واسمیہ
وزہرہ ویطمہ بنت وہب
ابو طالب عبد اللہ ابو لہب عبد العزی
ابو سفیان صخر
ابو العاص لقیط
ابو العاص مہشم
ابو لہب عتبہ
ابو سفیان عباس
ابو طالب عقیل

Türkiye Yazmaları

نظم

زهی نهای مصفای خوبدار دیبار کل ... خار حوله وار زار
خوبروی بسوزدی یوز رخسار کل ... بیخ در زندان
ثمر لبوب بوباغده ... انسون قارشت نوباوه
ثمر کلب بوباغه ... سیم آشنای دیبه دوه
اولس کوردوار بار کل ... کز بخارت جوابیک بر سوله در بازار کل
خائض زری ... حفاظ بنر صبغه الله ولسون رنک
دیبه زری بوردکلوردی ... آتشبار کل

بعد ذا
اردوح ضربینه نک والدی
روح کلیدر اولادک والده اولغ
حسبنده والدک اولاده میل واستیاق
شبک کندی نفسنه حنی بابنه
آهن غیری کربان اولق دخی افضا اشدر
وای اکا اصلن زوراولادی
وطنه بولمه

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

Türkiye Yazmaları

Türkiye Yazmaları

بعد ذا التماسك
معذوبنك آخری عبد دیگر
لقاء الله خود را و اوزرین خود را و توری ذر زیرا آمد و دری
حتی کلمه بغیر واو آن الحب و تناهی الحب فی المحبوب
بوغیره فی مقامات اسئر بولیلدکم
اسئر لقاء الله جنته بهشت و نعمائه انکر عیش کبی اهل
اکبر اولمازلر و حمایته کوروکلرندن
عبدلری دائما در و نظر الی وجهک الکریم ابدا
دائما سرمدا
بین

دوام نظر ایلیه
زیرا آخرته بجنا آخرته بطرق الاولیاء
ای بجاله نور نبی اظهار ایلین
ایلیه دیار ایلین
الطیف در
ایلین عاشقی اول حبیب
قبل ان تصولش صرمش بوزله ایدوب
کلمه فیض ایدوب
ربکه و بوی ایدوب
فلان خلقه اغیار ایلیه
کندی ذات پاکنه
ایلیه ایلین

فال آسیه نجا

فاذکروا اسم الله علیها صواف فاذکروا اسم الله علیها صواف

اولاد شریفه یله ان اشکرلی ولوالدیک الی المصیر

بو آیت شریفه یله سؤال اولنورسه کم اتباعه توفیق بخشه اولور بو معنی ایله ذکر اولنور

بری مقام حق دیگری مقام حضرت ذکریا آیه کریمه حاصل اولور

خاتمه ولسانلدن ذکری صفحه کسلمان اعظم غدیده ذکر اولنور

انبیاء بیله اولور بو یله مقامده ایسه ذکر اولنور

وسبب اعتبار اولنمق اوزره

مع حق وحق

وقوف واجتماعیده

سبب دوا اسطه ذکر اولنمق

مرحصه رجوع بیله عبدی ایجاده انلری ذکر وقوعنه ایجاده سبب اولدی

ناسبقا بو مقامده مذکور اولمشدر

نعت مخصوص سبقا بیله نعت مطلقه

وجود سائر نعم الهیه سندن شکر لازم

جمیع نعم نعت وجودك اقوی واعلادر شول مختاجدن

دیمکدر نعت وجود عدمدن یکدر

زیرا عدمده حق اظهاری

بقدر اکبیر
منهم حقیقی دینی نعمتدن
بیره تعلق کوستردیکی هرکس بحسب المشارب
دیکی اصلا شامل فضیلت دیکلدر فقال
وبرحمته فضیل وجمیع رزقه تعلق حقه
ذات مطلقه تعلق علمی دیکلدر بیله تعلق حقه
یقول وشکر اولمازدی بیله تعلق حقه
نه جب هی مطلوب اولمق محال ذاتدن
محال بجهتدن مطلوب
اولمق جائز دکلدر

جائز دکلدر کمالیتیس
اسما وصفات کی حقائق الهیه دراسما
وصفات کی حقائق انفسیه اولمق
وبو واسطه اولمازدی بیله تعلق حقه
قابیه اولمق جهتیله مظاهر شئونات
وبو جهتله عبد یعنی مظهر شئونات
اولمق جهتیله مطلوب اولمق
یعنی اسما وصفات کی حقائق الهیه
عطا یا ذاتیه اولمق جهتیله
عطا یا تعلقیه اولمق جهتیله
اولمق یا تعلق ذاتی

انچون جلی ذات جلی صفات نور فوخنده در
جمع غیریده بوغدر وقاب قوسین مرتبه سنک
مقبول اولیجی اوادنادن ضکره در که بو مرتبه ده
اصلا حجاب بوغدر عالم جمله واجب فیض اقدس
ربّ العالمین مرتبه سنده رحمی عمی خلقه
حقائق الهیه دو نیه جمله
اکامل انسانلر اولسون دیو
نامتناهی اسم اولدی
فیض مطلق بولسون

نظم

عالم ذات ایکن بیچون هو وعالم
صورت روحانیده هو زکر له هو فکر له هو
آسمانده هو چیچکلرده هو بر خلیده کسانلرده
چرخی دائم دوندرن اولیای بودنیاده هو
اولیای تانیرن دلرسانک هوری بودنیاده هو
انبیاذات وصفاتان هو اولیای راه
انبیون اعلای راه دورایدرلر ده
هو

Türkiye Yazmaları

الشكل الثاني

افضل الاشكال واول

الاشكال بنى اشتقا ابتدا بمبدى زيرا
بنى انسان كه افلاك دبيرى آنده كور والبته بجون
ناتمام نكيم تا ملائم نتيجه كور انكله مجبور
بو غيبه هر بر بجورك اخرى اولسه ملتفى اولور
ايكى مقدمه دن بر مقدمه سى سالبه اولسه نتيجه سالبه
اولور ايكى مقدمه دن بر مقدمه سى موجبه اولسه
نتيجه موجبه اولور

الى مالا نهايه بو صورتله استدلال اولنسه
كبرى اولسه نكيم كل انسان حيوان صغرى اولسه
غيب بنك فاعل حيوان اولور نتيجه غيب بنك
فاعل انسان اولور

وانكه ربط

١٢٧

الشكل الثاني

افضل الاشكال ثاني

بنى اشتقا ابتدا بمبدى زيرا
بنى انسان كه افلاك دبيرى آنده كور والبته بجون
ناتمام نكيم تا ملائم نتيجه كور انكله مجبور
بو غيبه هر بر بجورك اخرى اولسه ملتفى اولور
ايكى مقدمه دن بر مقدمه سى سالبه اولسه نتيجه سالبه
اولور ايكى مقدمه دن بر مقدمه سى موجبه اولسه
نتيجه موجبه اولور

الى مالا نهايه بو صورتله استدلال اولنسه
كبرى اولسه نكيم كل انسان حيوان صغرى اولسه
غيب بنك فاعل حيوان اولور نتيجه غيب بنك
فاعل انسان اولور

وانكه ربط

١٢٧

الشكل الثالث

افضل الاشكال ثالث

بنى اشتقا ابتدا بمبدى زيرا
بنى انسان كه افلاك دبيرى آنده كور والبته بجون
ناتمام نكيم تا ملائم نتيجه كور انكله مجبور
بو غيبه هر بر بجورك اخرى اولسه ملتفى اولور
ايكى مقدمه دن بر مقدمه سى سالبه اولسه نتيجه سالبه
اولور ايكى مقدمه دن بر مقدمه سى موجبه اولسه
نتيجه موجبه اولور

الى مالا نهايه بو صورتله استدلال اولنسه
كبرى اولسه نكيم كل انسان حيوان صغرى اولسه
غيب بنك فاعل حيوان اولور نتيجه غيب بنك
فاعل انسان اولور

وانكه ربط

١٢٧

الشكل الرابع

افضل الاشكال رابع

بنى اشتقا ابتدا بمبدى زيرا
بنى انسان كه افلاك دبيرى آنده كور والبته بجون
ناتمام نكيم تا ملائم نتيجه كور انكله مجبور
بو غيبه هر بر بجورك اخرى اولسه ملتفى اولور
ايكى مقدمه دن بر مقدمه سى سالبه اولسه نتيجه سالبه
اولور ايكى مقدمه دن بر مقدمه سى موجبه اولسه
نتيجه موجبه اولور

الى مالا نهايه بو صورتله استدلال اولنسه
كبرى اولسه نكيم كل انسان حيوان صغرى اولسه
غيب بنك فاعل حيوان اولور نتيجه غيب بنك
فاعل انسان اولور

وانكه ربط

حاصل جمع
اسیا یا دوردنا
انکسار اوزرینه دائره کلور حتی عاد
مشی درنکیم قدائده کلور حتی عاد
کالجون القدیم
نظر ایله انسان نشکل ایله دکفارک
باطل صورتیله تشکل ایدر دیمکدر
رخی حفص سکره دیلینه سدد وجهنده معنی
اصلی رجاء ایجون تمنی ایدر اکر جه رجاء لری
دکلدر واو منعم اولق لازم کلور
ایشته اهل حق بو غدر واصلنی
بوجمله
رخی حفص سکره دیلینه سدد وجهنده معنی
اصلی رجاء ایجون تمنی ایدر اکر جه رجاء لری
دکلدر واو منعم اولق لازم کلور
ایشته اهل حق بو غدر واصلنی
بوجمله

رجوعدن نادریم
هرده لازم کلمز بیکیم
اقتضا ایتدیکی مقتضای شرعدن اولز
اولسه بیله مقتضای عادت اولز
احسن الاشکال شکل مستدیر
طوغری اولز
قوزن
بجوز قوس ایله جک ایدن
جام فنادن
صوزن

ما اذن الله لشئ كاذنه لنبي يتغنى بالقرآن يجهر به
اذن صلت اليه
استماع معنا استماع علم يا بنا بندار يوخصوصا آن خطاب بوزارده
وآزاد ازليسي بودركه هرگز جور ك فنا نخله دنا
استماع علم خواز آليتخ ليكن لابن اولان
كندكنانه لابن اولان
وتهلل زد
نبي
فوائد حديث قرآن اوقل البلمك اوقرآنه
سفر ده بيراده
زيرا بدركه زيرزد وحديث اوقلده دنا
اسماعيل بصراحي بلبحاب احمد صورتيله بوسفولي
ادبلك وشوكي صورتيله بوسفولي
ومخرج اولمازلرجم طعنه
اخراف زد

فضيلت قرآن اوقومق
ومنزه ومبرى زد كه بوراده نوع
تعوذ انسان
اعوذ بالله من الشيطان الرجيم مذكوره نوع نوفون
ديمك
ديمك ونصه وكلام زيرا نوت كوسترير كه اصلنده
وتلاوت اولنان زفي بوليدر
وتلاوت اولنان زفي بوليدر
وتلاوت اولنان زفي بوليدر
وتلاوت اولنان زفي بوليدر
باب
تاويلي حاجت قلماز

Türkiye Yazmaları

اسم انسان ذکر
اولنان ذبیحه کبیر زیاده کبیر زیاده نفسانیت
اغراض نفسانیه بر خسته ظاهری دلکلر زیاده
تأویله محتاج اولان نصلری اهل ابتدا خطاب زیاده
تقویلی کلمات انسیه کبیر دلکلر نامأکدر زیاده
وهوی وشهوات نفسانیه مرادلری اعراض نفسانیه
فائده اولمایان نصلری اهل ابتدا خطاب زیاده
اهل حال بعض کلمات ذوقیه بیننده زیاده
واجبه مشروح قاعده بعض
واجبی اولان ذبیحه بعض
واجبی اولان ذبیحه بعض
فائده سنه بعض اعضاسی
اعظم نفسی یه اباحت البدی
نفسه آویزان
اکثر اعضاسی نامی نفسه
ویرانده

زیارت
فقرا ولندی کدار اسنه بونم
واجبدر
واجبی بعض
منکوره جهتی نفسی
وانکخانه
زیاده
اولمه
زیاده
وطائفه
زیاده
صورت
نفسه
فائده

کور ر

بعض بدن فی الخلق مایشاء
زیاده کور اولوب الکلم حسن صوت
حسن القرآن یاحسن دیرلر انکم
بعضی صوت
اوزره حسن صوت قرآن
لغه اوزره حسن اولان
بیورمشدر
بعضی اوقات
حسن عارضی ایله
ثنا اولن

ذو وقف لیلة ما بعد ذلك
اجار لیلة ما بعد ذلك
اولندی زید املاکنه موقوفه اقتضا قلور لکن جهت حاضر
اولورسه وصلوذه یرینه مقامات اوزره تجاری اولق کبی
شرط اولنمش ایسه تاریخ اعلان تمام حاصل اولدقدن
صکره اوچ سنه مرور ایتمکله اجاره فسخ اولنمش اولور
مثلا اوچ سنه مرور ایتمکله اجاره فسخ اولنمش اولور
وسائر کسنه جبرا بیعه مجبور اولور
شرط جبرا بیعه مجبور اولور
یرینه مقامات اوزره تجاری اولق کبی
شرط اولنمش ایسه تاریخ اعلان تمام حاصل اولدقدن
صکره اوچ سنه مرور ایتمکله اجاره فسخ اولنمش اولور
مثلا اوچ سنه مرور ایتمکله اجاره فسخ اولنمش اولور
وسائر کسنه جبرا بیعه مجبور اولور
شرط جبرا بیعه مجبور اولور
یرینه مقامات اوزره تجاری اولق کبی
شرط اولنمش ایسه تاریخ اعلان تمام حاصل اولدقدن
صکره اوچ سنه مرور ایتمکله اجاره فسخ اولنمش اولور
مثلا اوچ سنه مرور ایتمکله اجاره فسخ اولنمش اولور
وسائر کسنه جبرا بیعه مجبور اولور
شرط جبرا بیعه مجبور اولور
یرینه مقامات اوزره تجاری اولق کبی
شرط اولنمش ایسه تاریخ اعلان تمام حاصل اولدقدن
صکره اوچ سنه مرور ایتمکله اجاره فسخ اولنمش اولور
مثلا اوچ سنه مرور ایتمکله اجاره فسخ اولنمش اولور
وسائر کسنه جبرا بیعه مجبور اولور
شرط جبرا بیعه مجبور اولور

مطلق
باشنه کلمه وقفیتنه
احکام اجاره وقف حرمه بحق نکیر اجاره ویرمک جائز
وصورت اعطای اجاره مزبوره بحق نکیر اجاره ویرمک جائز
اولدقده صورت حفظ صورت
کیفیت سیر و اجاره مزبوره بحق نکیر اجاره ویرمک جائز
زید کلری هذه الاجاره بحق نکیر اجاره ویرمک جائز
هذه الاجاره بحق نکیر اجاره ویرمک جائز
رفع عقد اجاره بحق نکیر اجاره ویرمک جائز
هذه الاجاره بحق نکیر اجاره ویرمک جائز

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

türkiye yazmalar

اولاد نبی

حدیث نانه زیاده مستفاد

حی زمانه شاد زمانه خفیف درک

اولاد جن قرأت زمانه قصیده وجود بولوردی

ابو موسی یکیرمی دردنجی ساعت سکسان بیک یوز

بعض یکیرمی دردی کهف کون وهب کیجه یاشنه برخمه

عالم ملکوت ارض انبیاء ک حاکم بولدی

بوشولداخوالله یوز اوتوز

رفع استیفا دایه زیاده

غفران صحه

تابعه وفی نکاح

وسیط مکاره رفع بولمه آلتی آلتمش

خارق عاده بناغنه طی ابیه بولدی

اولاد عمه یکیرمی دردنجی اولوز

واهل سعادتمند فضل توسع اولوز

الدن مزاری مدینه وجنته اولوز

وارلق وکن عالم ملکوته ضبط اولوز

انبیاء زیاده دکن اسلحه اقوام اولوز

تابعه بولوز کیشه

وسیط اولوز کیشه

عمر فتره یاشنه

واهل سعادتمند فضل توسع اولوز

الدن مزاری مدینه وجنته اولوز

وارلق وکن عالم ملکوته ضبط اولوز

انبیاء زیاده دکن اسلحه اقوام اولوز

تابعه بولوز کیشه

وسیط اولوز کیشه

عمر فتره یاشنه

Türkiye Yazmaları

ابن جبير قبره اولاغ
واز اردوغ عالم آخره كوزه در
ابسطام بسطامي اولياء الله قبي
قبه اولنجق عالم آخره كوزه در
خارجنده بر خندق وار اولنك جانبنده
عمر ابن الخطاب رضي الله عنه نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
عثمان بن عفان رضي الله عنه نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
ابو بكر الصديق رضي الله عنه نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
علي بن ابي طالب رضي الله عنه نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
فاطمة الزهرا رضي الله عنها نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
حمزه رضي الله عنه نك قبه سي
وار اولنك جانبنده
عباس رضي الله عنه نك قبه سي
وار اولنك جانبنده
عبد الله بن عباس رضي الله عنه نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
عبد الله بن عمر رضي الله عنه نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
ابو هريره رضي الله عنه نك قبه سي
وار اولنك جانبنده
انس رضي الله عنه نك قبه سي
وار اولنك جانبنده
ابو بكر الشبلي قدس سره نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
بعض اركان

اوراك
اولنماز
شراب بوغوزك عضلي
وبوغازك آغاسنه اشتار
انس رضي الله عنه نك قبه سي
اولنماز
ابو بكر الصديق رضي الله عنه نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
عمر رضي الله عنه نك قبه سي
وار اولنك جانبنده
عثمان بن عفان رضي الله عنه نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
علي بن ابي طالب رضي الله عنه نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
فاطمة الزهرا رضي الله عنها نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
حمزه رضي الله عنه نك قبه سي
وار اولنك جانبنده
عباس رضي الله عنه نك قبه سي
وار اولنك جانبنده
عبد الله بن عباس رضي الله عنه نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
عبد الله بن عمر رضي الله عنه نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
ابو هريره رضي الله عنه نك قبه سي
وار اولنك جانبنده
انس رضي الله عنه نك قبه سي
وار اولنك جانبنده
ابو بكر الشبلي قدس سره نك
قبه سي وار اولنك جانبنده
بعض اركان

اخطاب انک
نواب وزوکلا سیدلر
وجملہ نک فطبی وریس الاردسای
روح محمدی درصلی ات علی الغالمین علیہ صلوۃ
بشنجی
سنۃ وفی نفام الحضور سنۃ
واکل نمک بیورلر نکبر دار علیکم
دائمہ سلیمان علیہ السلام زنبیل
بورکی کتب بدن نسبلہ
ازہ ایلروانکلہ افطار ایلیورلر دی
اکر بعض اہل بخارہ وزوکلہ نماز نابینا غائب
ولکن حاضر مولمن دکلدر انجق جناب
فی فی بجہاد قلندی بغیر اجنبی نازلدر
سبغہ منوط اولدی
وغیرہ علہ

دعا علی افغانستان
بولدی استنبول رزق
کا بیورنادہ انفق اولان رزق فوق
حاصل الفضلہ رسول صلعم
رزق صورکیلہ سوال اولنور
رزق کسبی افضل اولق
کتخدا بنہ مقارنلہ بلدو
سوز بوقدر کہ بوصورتلہ
سہ وسقط کیلہ فاحش
کورہ مناسب اولان
بخدہ بیلر

Türkiye Yazmaları

احمد بن سنبد ه
اولشهر ربیع الاول سنه سبع اوعلی
وبیض عرفانک ایله زمانمزده قطب وقت
اولمش بغداد ایله بصره سنده رفیعاً للبهود کتب
جامی کتب ایله ایام هفتده انکله نفیس ایدر
هرکله ارزنه آلرکلدی ایله اوکلرله ارزنا طلبی
جای بیه جا بیه استعمال آیلدی ملکوتیه اولوب
مال اولرزنه کوچیدی
وبرکی قارو

ایله دوه
کسیدم نه مانع بعدود اولان جبلنا
صلح ایدوب اکل ایدیلدی خی طرسوسه
ایله کتب واوامر نوکلرله ارزنا طلبی
ارزنه ایجم سنه اوکلرله ارزنا طلبی
ایله دوه
اخذ ایدوب عرفانک اوغلی
وبیض عرفانک ایله زمانمزده قطب وقت
اولمش بغداد ایله بصره سنده رفیعاً للبهود کتب
جامی کتب ایله ایام هفتده انکله نفیس ایدر
هرکله ارزنه آلرکلدی ایله اوکلرله ارزنا طلبی
جای بیه جا بیه استعمال آیلدی ملکوتیه اولوب
مال اولرزنه کوچیدی
وبرکی قارو

زیارتگاه جبلنا
بغداده سجد شونیه بنده کی
اسلامه دخول ایدوب
ای ارزنه هت ایدک
داخل اولسلم
بلی دیکنه رزقی یوعالله
بویله فلد صوصه اروشلم
آنده کوکل

نظم

ایله دوه
کسیدم نه مانع بعدود اولان جبلنا
صلح ایدوب اکل ایدیلدی خی طرسوسه
ایله کتب واوامر نوکلرله ارزنا طلبی
ارزنه ایجم سنه اوکلرله ارزنا طلبی
ایله دوه
اخذ ایدوب عرفانک اوغلی
وبیض عرفانک ایله زمانمزده قطب وقت
اولمش بغداد ایله بصره سنده رفیعاً للبهود کتب
جامی کتب ایله ایام هفتده انکله نفیس ایدر
هرکله ارزنه آلرکلدی ایله اوکلرله ارزنا طلبی
جای بیه جا بیه استعمال آیلدی ملکوتیه اولوب
مال اولرزنه کوچیدی
وبرکی قارو

بو جانب حقدن
اولی بلکه اوچ نفسدن اولسم
اثبات بوبیتی غیری بوقدر آنك آخری اولمقدر
بو بلی غافل اولسم حق یه حجاب اولمقدر
کل بوکون حقیله باطل کل ابدی حاصل اولمز
الهمز اجعلنا من الذین سلکوا مسالك الوصول
ارزوعلی والقدس انلرك آدلی
بو فقره نك شرحی
بیت
بیت
بیت

ذوالفقار بیضه کلور
بانواهم یعنی اهل ظلمت ظلمتلر بلن بزر
حتی اطفاء اعلمای ملت داد دیانت رکلرر زیرا هر عصری ده
لابد بعض خلق اکا لزوم انتشار الفاظ
جایز بلدر زیرا مقام فتنه داخل دکلدر
خفض صوت رضا سوتیلمیه
بوغدر

بوغدر دنیا نک بسته بهره سنه نفسلری
بوراده نشر دین دنیا لنه نفسلری
بوغدر زیرا شانی اهل ضلالدن رفعدر
واصلت عند الله
زیرا مقام عند
وخفیه لان طالبنا فقیر
زیرا من عرف الله کل لسانی
ما عرف الله کما ینبغی
زیرا بعض کبیره صغیره دکلدر
زیرا خفض اهل بغی اولیه
کبیره محصنات خبیثات اولیه
زیرا بعض کبیره مکافاته اولیه
زیرا خفض صوت اولیه
زیرا بعض کبیره مکافاته اولیه
زیرا بعض کبیره مکافاته اولیه

١٣٤ مسئلہ

بیک بوزاردوزدرت اوچنجی جمله‌دن اولدیغی سنه‌ده اوزاردا اولسه‌که مقام عند بیده وصیه

زیرا مقام حضوردر رزق جدیده بوردکه انسان بوعبارت دیکدر

اشبو کتابه‌ده بوردکه انسان اولدیغی سنه‌ده رزق جدیده بوردکه انسان

اشبو کتابه‌ده بوردکه انسان اولدیغی سنه‌ده رزق جدیده بوردکه انسان

زیرا رزق ظاهره باطنه تابعدر

اغلبا رزق واقع اولدیغی وقتده اهل اخلاص مسلمدن اولدیغی

اولدیغی وقتده اهل اخلاص مسلمدن اولدیغی

رضای خاطری غرضنه ما مأذون اولدیغی

زیرا بنده رزقنه حسرا بردکه بنده رضای خاطری غرضنه ما مأذون اولدیغی

turkiyat.ir

دعا عبارت مذکوره در احضار انوری
بقاعه شنوی نک از دیار نسبت سبیدر زیارتگاه
صورای نک صورای مذکوره اصلیدر واصل قونیه ویاک
صورای مدینه بن هجرت اتدکده تاج اولور نیکیم جناب
ارجیخ فرزندی حاصل اولدقده اسمنی ولد چلبی قویدی
بوت صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک ذوالفقاری
اولوب بغاعه کتوروب مقام بقاعه یاپدیردی
ناموراولوب بغاعه مقام مذکوره اکا تاج اولور نیکیم جناب
قدس سره بنوی بن عمله اولدی زیارتگاه
بلندرکه اسماء سبعه صاحبه اولدقلری
ایچون ایکیبیک اولیا زیارتنه
اردیلر عفی عنه

عفی عنه
مقرر فدر سرآل
اولنور رسمکه ارزاق صورای نوجهلی
اولنور رسمکه ارزاق صورای بیتاج اولورکه اهالی
اولکلرم وغیرلرینه بطریق الاکرام
لنت ونعم حضرتلرینک غیرلرینه مفقوددر
ایکیده زیاده مفقوددر
بوورلکه اهالی بیسبو بلیه کلدکلرنده
بوورلکه اهالی بیسبو بلیه کلدکلرنده
بوورلکه اهالی بیسبو بلیه کلدکلرنده

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

دیونده
بهار عمر دفی انتارد
وارد کی حدیث النسن اولندرکی
تشیم و انبساطی مظنا بندر فقیر الله عمیم اولنمز فقرا
عمر ده منقبض و منقبض اولدقجه کسب زیاده حاجت سن
قوت بنا تنبه و حیوانیته نادان اولدقجه کسب زیاده حاجت سن
طاقه در رسکن خفته نکه جوان اولدقجه کسب زیاده حاجت سن
طاقه فیضانه در کسب تنبلیه دکلدر
فیضانه ایسته تنبلیه دکلدر
فیضانه ایسته تنبلیه دکلدر
فیضانه ایسته

وارد رکن بخارا رفتی
خالیدار واوزلاله فیضی ایتمز
اوزرینه وارد اولورسه اولسون نظر یخ بعده مغفلت
ایدرواکا نهایت اولماز زیرا نظر یخ
ارکان شریعت اولوب
زیرا علوم احکام شاهد عبرت
وآثار فضل الهیدر
وارحم الراحمین

نظم

چونکه بو دنیا بیمکلیم
مسافر کبی وطن اصلمه کیدیم
دنیا کاه وجودی قاریه
صولیه یوزیه باقمه
کیدیجکسن عاقبتی دوشون
اولورسن فضلی آبدی
هرنفس اولحق یادیه کورنه
ناظر

Türkiye Yazmaları

والشرين بعضهم

بوسه مشلر درکه صبره له شوق ایکسی
جیکه اولمازعلدوسفل بخت اولدیجی یی
لقمانك عبرت بدر زیرا صبر ایدنجه اولدیجی یی
اردوه جیکل ارریس وعیسی رجیکل طیبی ایسه نقاهت بولدیجی یی
بوحکمه صفت نفسانیه بنیوت رجاب بنیوت رجاب نفسی کراهت
اولدیجی یی
اولدیجی یی
عالم علوی بنجاب بنیوت رجاب نفسی کراهت
سفلی اولدیجی یی
ردع

ردع علوی رجاب نفسی سفلی یی
جذب ایدر انجون اغلب حالده صبر ایدر
بوحکمه جسد مقام انجاندر حاصل
اولدیجی یی
بوحکمه صبر ایدر

انسان کامل حضرتی
آرزو اصل مجتدا بیتی آب
اولملکه انبذ و امتحانده کی مجتدا خالد رکلدر یعنی
اولصلاح ☉ وجودا تمدد کی مجتدا اولدیغی جهتله روحانیتده
کوینه والغیبت سرعتی مقداریله جسمانیتده طبیعی یا لطیفه
اولیغوت و اوصافده فرقی اولدیغی جهتله جسمانیتک سوریلمسی
تنزلی زیرا اعلم الغیب
واعلم الغیب

روحک ربانی اولمسیله مقدار بیلمز
قرنه و بیلمسیله سرعتی مقداریله جسمانیتده
کوینه والغیبت و اوصافده فرقی اولدیغی جهتله جسمانیتک سوریلمسی
تنزلی زیرا اعلم الغیب
واعلم الغیب

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

نظم

بعضهم اهل دل را بر حق
عيان ميبيند اهل دل را بر حق
خفي و اصل دلدار است پنهان
خدا اولدر كه بلمز بلمز نادان
كلام حق اوزره بو جمله برهان
كليسا استماعت ايلر ايمان
اخر ذره مي بو جمله حيران
راه حقده بو جمله سرگردان
كه مالك كشاري بركوسه شول عبد
بانمز سنا رحمتي ايتمه
قاني بانه اوچوب كلن جانبدن
بجاندن اوچوب كلن جانبدن
باقي آشنا بيلمز جانه

خبر بلبله عشق قبل العين اخبار بلبل
و الاذن تعشق قبل العين احيانا
جناب بيغمبر اسرافيل عليه السلام
قيل لنبوة انك صوتي استمد
جناب عيسى عليه السلام
و لقد دعا عيسى ربه
خالقه ربنه حيث قوادر
انعم كركلد
و لقد دعا عيسى ربه
اوزرنه
بيغمبر
بيغمبر
بيغمبر

فی خلق الروح

بحق شول روحدر کہ اضافی در روح منفوخ در روح انسانی در روح حیوانی در روح ملکانی در روح جبرئیلی در روح عظیم کہ اردی کل مخلوقدن مقدم در بو روح کل مخلوقدن اول خلق اولنمشدر بو روح کل انبیا و اولیا و ملائکہ و جمیع مخلوقات روحلرینک اصلیدر بو روح کل روحلرک سلطانیدر بو روح کل روحلرک پادشاہیدر بو روح کل روحلرک مرجعیدر بو روح کل روحلرک مقصودیدر بو روح کل روحلرک مطلوبیدر بو روح کل روحلرک معشوقیدر بو روح کل روحلرک محبوبیدر بو روح کل روحلرک مرادیدر بو روح کل روحلرک مقصدیدر بو روح کل روحلرک مقصودیدر بو روح کل روحلرک مطلوبیدر بو روح کل روحلرک معشوقیدر بو روح کل روحلرک محبوبیدر بو روح کل روحلرک مرادیدر بو روح کل روحلرک مقصدیدر

اول روح حیوانی نک نقطہ ذاتیدر بو روح کل حیوانلرک نفسیدر بو روح کل حیوانلرک روحیدر بو روح کل حیوانلرک عقلیدر بو روح کل حیوانلرک فہمیدر بو روح کل حیوانلرک علمیدر بو روح کل حیوانلرک حکمتیدر بو روح کل حیوانلرک معرفتیدر بو روح کل حیوانلرک محبتیدر بو روح کل حیوانلرک شوقیدر بو روح کل حیوانلرک ذوقیدر بو روح کل حیوانلرک وجدیدر بو روح کل حیوانلرک حالیدر بو روح کل حیوانلرک مقامیدر بو روح کل حیوانلرک مکانیدر بو روح کل حیوانلرک زمانیدر بو روح کل حیوانلرک ازلیدر بو روح کل حیوانلرک ابدیدر بو روح کل حیوانلرک سرمدیدر بو روح کل حیوانلرک دائمیدر بو روح کل حیوانلرک باقیدر بو روح کل حیوانلرک فانیدر بو روح کل حیوانلرک ظاہریدر بو روح کل حیوانلرک باطنیدر بو روح کل حیوانلرک اولیدر بو روح کل حیوانلرک آخریدر بو روح کل حیوانلرک ظاہریدر بو روح کل حیوانلرک باطنیدر بو روح کل حیوانلرک اولیدر بو روح کل حیوانلرک آخریدر

بو روح کل حیوانلرک ظاہریدر بو روح کل حیوانلرک باطنیدر بو روح کل حیوانلرک اولیدر بو روح کل حیوانلرک آخریدر بو روح کل حیوانلرک ظاہریدر بو روح کل حیوانلرک باطنیدر بو روح کل حیوانلرک اولیدر بو روح کل حیوانلرک آخریدر بو روح کل حیوانلرک ظاہریدر بو روح کل حیوانلرک باطنیدر بو روح کل حیوانلرک اولیدر بو روح کل حیوانلرک آخریدر بو روح کل حیوانلرک ظاہریدر بو روح کل حیوانلرک باطنیدر بو روح کل حیوانلرک اولیدر بو روح کل حیوانلرک آخریدر بو روح کل حیوانلرک ظاہریدر بو روح کل حیوانلرک باطنیدر بو روح کل حیوانلرک اولیدر بو روح کل حیوانلرک آخریدر بو روح کل حیوانلرک ظاہریدر بو روح کل حیوانلرک باطنیدر بو روح کل حیوانلرک اولیدر بو روح کل حیوانلرک آخریدر بو روح کل حیوانلرک ظاہریدر بو روح کل حیوانلرک باطنیدر بو روح کل حیوانلرک اولیدر بو روح کل حیوانلرک آخریدر بو روح کل حیوانلرک ظاہریدر بو روح کل حیوانلرک باطنیدر بو روح کل حیوانلرک اولیدر بو روح کل حیوانلرک آخریدر بو روح کل حیوانلرک ظاہریدر بو روح کل حیوانلرک باطنیدر بو روح کل حیوانلرک اولیدر بو روح کل حیوانلرک آخریدر

بد سنه دیا عناصر علویه
حالی دکلدر دنیا آخرتی صورتنه
وقتالی آخرت انک معنی دکلدر
انسان بو وطن دنیاده اولدیغنه غالب خسن وطورلیدر
بعض آخرتنه رغبتی دکلدر کیمسه کی قلب کیمسه کی قلب غالب اکر جمله بو طورلیدر
واردر رد و ما یرجعات دنیا یکسوه صورت بد یه خطا و نسیان
ایدلر بعض رد و آرزو ایدر کوره صورت
حالا قتالدر و فلان سفه
بعض طائفه
منصوفه

منصوفه کی
بجزه ذاهب اولشلردر
باطلدر زیرا بجلی بیلدوزال لازم
کلور آنسنجا ایسه عطاسی استدراج
بلا بجلی قومز والی اولور بو وطنه کوره
دعالر رد اولنه
صورت ورود
اصل ایدیسی بلکه مقتضای حال ایله
اقتضا اغنی بلکه مقتضای
حتی آنده اظهار و وطن آخرتکی
واردر کی بقا اقتضا ایدر شلا باشقه اولور
بجلیسی آخرتده اولور باقی
صورتلر کلور

اشتمالی
جلیله باخبره بیخبر
اولنلرك حالری بزده مرکب اولوب
وصورت انسانیه بزده لطیف انسانیه
ده جلسه اسمائك جلیسی اولمالی
بلکه بری ناقص دیکری کامل
دیالکن بری آخری نعیم ابدیده
هر بیوزی آخری بیوق ملکی اولمق
زیرا وجود عینی عینیه مغایر
اشیاء کثیره دن هر بری صورت
خاصه ایله موصوف اولوب
صورت انسانیه ده جمیع
صورك غیبی جامع اولمق
صورتی ایله
اولنلرك حالری بزده مرکب اولوب
وصورت انسانیه ده جلسه اسمائك جلیسی اولمالی
بلکه بری ناقص دیکری کامل
دیالکن بری آخری نعیم ابدیده
هر بیوزی آخری بیوق ملکی اولمق
زیرا وجود عینی عینیه مغایر
اشیاء کثیره دن هر بری صورت
خاصه ایله موصوف اولوب
صورت انسانیه ده جمیع
صورك غیبی جامع اولمق
صورتی ایله

türkiye yazmaları

صوری اولمق
وآخرتده صورت مناسبه
حامل اولمق اولمیجغی
کوره حامل اولمیجغی
کوره ذی جسم اولمیجغی
کوره جسم بسیط کثیف بالکلیه
اولمیوب جسم لطیف
اولمق اولمیجغی
کوره ذی جسم اولمیجغی
کوره جسم بسیط کثیف بالکلیه
اولمیوب جسم لطیف
اولمق اولمیجغی

نظم
اهل اول مملکته سلطان اولق
اسباب زرونه ایلکن اجرا
فیض حدانی طوتی اسدسنك
بوری کبی هیبتی

türkiye yazmaları

Türkiye Yazmaları

بوله کورادل
زرعی ایجون باشلاز ایاغنه
طالع استرسک بوغرزاده ایلن
ده غرزاده ایلن دارب تا مقعد ایلن حفظ
سنده اخر قالن استرسک بوغرزاده ایلن
قوت دیمک در
فی العلوم متعالری دارد کامل انسان طبیعی
جامعدر کی کامل انسان جمیع
ایتسه بالقوه اسما ایتسه
دکر ایدر ایسه
بجی

بجی مخالفه
احکامی صورت و معنا بینلرینه
اسمیادر ی صورت و لیقیانده بنا بین و نضاد اولر
و خواص حکمی بری بینلرینه
هر بری بر مطلوب حقیقی
اولر دخی بر بری
اولر زنا ایتمک
ایدر دیمکدر
آفاق ایتسه انفسک
اکثر ناسک استده
اولمغله بری

بجی مخالفه
احکامی صورت و معنا بینلرینه
اسمیادر ی صورت و لیقیانده بنا بین و نضاد اولر
و خواص حکمی بری بینلرینه
هر بری بر مطلوب حقیقی
اولر دخی بر بری
اولر زنا ایتمک
ایدر دیمکدر
آفاق ایتسه انفسک
اکثر ناسک استده
اولمغله بری

بغض
دلوم ایمدی اصلی
وطرت اصلیسن فیض اتدی ایکی خیدر
عاشق مطلوبه دیدار روز نصیب اولوردی
خالقه تعلق ایسه حبت طلب ایدردی
عاشق رضی کندی مرادیله رضا
طالب اولمز

اولمز
رضا جنس اولوب بر
بر کیسنه محبت ایده لم نکیم عاشق
بر کیسنه زاهدك کندی کبی اولدوغنی استه
جلیسی ملکوت ملکوت نعادتی ارباب میلك بر
ایسه اخلاقی بوغدای ارباب بر انواع آسیه
عینی اعین اعینه رضی انعکاس
فاعرف

حاصل بود
عالم بوم و بغم اولادینی
ترغم اولاز نادر عشق
عالم بوم ترغم اولاز نادر عشق
بلکه ولکن ارباب کمالک باطنکی
دیکشدم غزی دیکلیه ترغم ولوم لاغمه باقمیه لر
ترغم اولاز نوحه اسم جنسنه نائبه دربا السبحنی
دیکشدم غزی دیکلیه ترغم ولوم لاغمه باقمیه لر
ترغم اولاز نوحه اسم جنسنه نائبه دربا السبحنی
بلکه ولکن ارباب کمالک باطنکی
عالم بوم ترغم اولاز نادر عشق
حاصل بود

جنت مثابت عائشم
نظم
بولاز زاهدینی قوم ابلیسه آلدن
زاهد بنی قوم ابلیسه آلدن بولاز
عارفم زاغ و زغن صوتی کلور باکمز
زاغ و زغن صوتی کلور باکمز عارفم
قنفر الهی ایکنی دلخسته لر
قنفر الهی ایکنی دلخسته لر
لذت دل دوق محبتدر بلمز انلر کیم
لذت دل دوق محبتدر بلمز انلر کیم
جام جم لذت دل دوق محبتدر
جام جم لذت دل دوق محبتدر
قبض بال حضرت مولی اولمیه
قبض بال حضرت مولی اولمیه
بوجهانده حقاخاموش اولور
بوجهانده حقاخاموش اولور
مجلس عیش المجیده
مجلس عیش المجیده
غارق اولان
غارق اولان
ترک اولب
ترک اولب
جنت مثابت عائشم

وصور روحانی لک
تفاوتیله اسماء حسنی تفاوت
اوزره اولان بحثلک برهان قدرت
اولان اولون آب درکی عین ده واقع اولسه
اولسه بیلیر وحتا نقطه واقع اولسه
اختلاف اسما ایله کاه اخذ نظر بلکه
وقصور وخاص اولدرمق سبب اولور
وبانی زیرا صور تلرینک سنوحیه فضله
ماعدا خاصیتی
رفع

مخالف در ایکی
ایکن بحثا عدا اولیه بکاوار
اولان بحثلک ایله کاه اولیه بکاوار
اولان بحثلک ایله کاه اولیه بکاوار
اولان بحثلک ایله کاه

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı

1975

نظم

ای کوزم بیچیبن یارون اولورسن
سن قان کیده بلکه یاران اولورسن
ای کوزم بیچیبن اوجدن اغلیم
بوسیلک ایچهاندن اغلیم
آغسن کوزلریک یاشی توآغسون
اولورسن خسته اغلیم
طبیبی سنوندیر نفسی
خوف ایدرسک اکرانسان اولورسن
آخرت بیرسلک الوعدن
اولورسن اعلی علیین
خوف ایدرسک اکرانسان اولورسن
آمان اولورسن
اعلی فوز اهل

1978

اعمال

اولکیم اعمالدن
معلوم اولسون کیم
زیرا هرعمل کیم
اولمغله صورتا بقای اولان
اسماء الهیه یه صور
اولوب اندهکلور
ایبیصد الطیب
والعمل الصالح یرفعه
سدره اسمایله مسمی
اولمشدر
کیبی کی عملی اراکلر
قالورسکیز خدیجه
الانبیا وضعیف
اولان عملی صالحدن
عالم طین وطبیعه
قالور
بو عمل ایله
اولان خسته
بو عمل ایله
اولان خسته

ديقاسنه برادر
ايده من لوصور الله اعلم
اولاد وعيال تفسير رضى ربنك رضاسنه غلاف
اولور خانه سنك اعيان وطاعات دكفر ومعاصيكه
بولنجك نصف عمرينه قدر اولاد بلوغ زمانيه
صورت ديدكلرى انسان جنينه نامصور ايسه ناقص
بوسبتلى مينى وان

وصیدن وطنی
نظر اولیسه نفس ارتباط قلب وضعیت
بعضی نفس اولمق قلب مقصود حاصل اولماز
کیا وزرنه فیض کلسین بنم وکتب اولیسون اوزره
ضعف مدار بنی نظفه سنه علوق واقع
حصول ایسه سبب غالب اسباب بیلنور
واشتغال علی امره قادر
جذب اعمال قلبیه

باب

صفت صنوبری بیان قلب
دیدیلر بنی آدم اعوال قلب اولدیغی
باطنه بنی آدم مسکن اولدیغی
اولان انسان کل
ایله در حرز وحفظ
احتجاب دیدیکمز حجاب کثیف
مطلقا احتجابه کی احتجاب
وباصفا نفسه اذن احتجاب
خواصدن بری احتجاب

صفا نلك احجاب ايدوب اخالله
حاصل اولوردى بنيم لفظا دفنده
ايدوب اولوردى استخراج اوزره
ايدوب اولوردى بنيم لفظا دفنده
كه زكام اولمغله مستخرج اوزره
ايدوب اولوردى بنيم لفظا دفنده
ايدوب اولوردى بنيم لفظا دفنده
ايدوب اولوردى بنيم لفظا دفنده

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

خالی دکلدر
دیو نفسنه ظفر اولدیسی کبی
اینسانه کامل مرشد زاده تربیتسز
وصولی خیلی مشکلدر بیننده جلسه اشتیاق وصف نیاز حاله
کلمیه مقام بقاده اولان کیسه اولمق کبی
حاجب درلیسی احوال و مقاماتی تماشا ایتدیرمیه جکی
احوال و مقامات مشتاقی اولان کیسه نک
حضور کبی
اولیجی نسیم مهب راغب اولدیغی کبی
اجنبی رای سالکی سابق کسن حق اچون
احوال و مقاماتی مشتاق اولان کیسه نک
حضور کبی
اجنبی رای سالکی سابق کسن حق اچون
احوال و مقاماتی مشتاق اولان کیسه نک
حضور کبی

وسیله طالب اولدیغی کبی
ایکیسنه قالقیه دیمکله
مطلبه اولاشمیه جکی
غیر مرشده قرار ایتمکله
نامشروعه اوچمق اوزره
دلالهای اولان کیسه نک
حضور کبی

نظم

اندی خیالک بویله
بویله خیالک بویله
زنهار بیلدیکن
بیلدیکن زنهار

Türkiye Yazmaları

وصورت خلقیه
جبلی مدنی خاصه جدد و زیبا بیت بقاده
اصلا حجاب خاصه سنه قالماز روحی اصلی
وصول احصول کلمور کی اکاغ بیجفیق بیر کوچک
حسن اثار حسنی و حسنه دیدکلری اولغلر حسن
وحاکم اولیکلشدر ولکن اندهٔ حسن ظاهری
حسنهٔ مشتقدر ولکن اندهٔ حسن معنوی در
زیبا انلک ایسه غیبیلیکی حال قلبیدر
ایمان ایسه غیبیلیکی حال قلبیدر ایمانه بنا بنسه
بوجهتدن سمکه عوامک حسن ظاهری

ظاهری
واخواصلک حسن باطنی بیلیغالبدر زیرا اعوامک
باطنه بین واخواص باطن بینه سی آجلمکه فتح الهی اولدیغی
تکیه دیده سی معلوم اولدیغی بیچون خیلی ظاهری
ایسه هم عوامه و هم خواصه مخصوص حالری
کشاده اولدیغندن سیلی طاعات و عبادات دائره سنده
سیلی اولمیل تانیه بیخویل انکله بیچون سهولتله
وبجاهده اولمیدیغی احکام دینیه دن اولدیغی
قلب زائل اولوب بچوق ایسه زیاده اولوری
صعوبتندن اولوری اکثر ناس

türkiyeyazmaeserleri.com

فالشد رد وکسل طلوردر وکن غا
عسل کبی طلوردر زیرا بیت قلب وجی بزم
با بیجیکل اولنجه نار عشق اچکز حقه حشم شرور کل بوز لیک اچکز
بر پاره شیرینی زردن اچکز بجوز
مطلق بولمدی خلقی نظر ایدن
کشی قالدی جیمان
بر دکنده

نظم

حدا قیل کندیکی طاغی قیاد اولوب کسلسن
کر بجوزک طاغی قیاد اولوب کسلسن

جلسه کامل النبیه
ولیه موطن زیاده بر لحظه ضائعت
بو لکو رحقی بازار عشق
ما خلق الله باطل
یعنی ملک وملک دکر آب وطبیعت وعنصر ومعلوم
وجیوان وانسان خلقت ایدکی اضائعت اولمکی
دیو نلر اچون حقدن غیری شیئ
اصلا حق والیوم آخر
بلکس

İSAM Türkiyat Kütüphanesi

رجوع علری
حق خالقدر کی کن
بحلیا تبلہ ظہور بولمشدر وعین خارجیلہ
کلمشدر و بوجملہ ماسوای اسما وصفاتک
مذکورہ ذات بحتہ نک مقتضای علوم غیبیہ
حکمونجہ تعلق امکان ذات وجود کون خارجیلہ
عباد حق اولوب بجمیع اطلاقلرینہ
ظہوری اولہ

اولوز
زیرا حق وحدہ منصفدر دیلوک
اولیت ایلہ متصفدر دیلوک
دیدکلری منازل اسمانہ مرجع اولوب
ومتعلقلری وصولدر بوجہتلہ
طور انسانیہ عالم بقا بنہ کمال رابطہ
وارلرکہ انبیا بتہ وصولدہ
ابتدا اولوب
وجنبہ بعدا دعا اولوب
فصلہ

İSAM Türkiyat Kütüphanesi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı

ما الزمانیه

جواب دیوسوال اندکلمزدیه

الیه ایدی دیوکلامك بر محملی بولدیکه الیه بدایت
نقوی وعملی بر حقیقتدر وحقیقته وصول کیمسنك
تکلیف ساقط اولماز دیکدر ویوصول ایسه بر حاصل
قرایب وظرف وجیله دیوبیان اولنان عبادات
شیئیه یا اهمال ایدنلرك اولیه
غیبه اولنورکی
بو

وظایف
زیلیه مرقومه لزوملرینه
وتعارف الهیئه لدینا اعتبار اولنمله
مضمون رأی مسندده داخلدر
زیرا مضمون تعارف شیئیه
کلیه اولوب مسندالیه
عاصه ایدن بعض تعارفدر
ولکن مرقوم
زائد داخل اولوب
مستدل اولدیغی
طائفه

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

Türkiye Yazmaları

حاصل کلمات نفس اصل ذوات
ذوات عدد کی اضافت اصل
کیبلر والدی نوزاد حقده
بجون نوزاد استفاده
ظهور نسب نامه
رسول الله صلی الله علیه وسلم
نوزاد بولدی

انا من انسوا المومنون
بلکه بجونکه ذوات عدد
ابوبکر نسب نامه
واسطه ظهور ایدر
بو قلدرسه سبب اولور

انا من انسوا المومنون
بلکه بجونکه ذوات عدد
ابوبکر نسب نامه
واسطه ظهور ایدر
بو قلدرسه سبب اولور

نظم

وداه سنده ظاهر
ایدر انتباس مظهر
شرف حسنک خلیفه
مصر علیک نوزادی
وجاه حسنک اولدی
یوسف

türkiye yazmaları

Türkiye Yazmaları

منصف
اولد نبی قرآن وحدیثده
کلمش وعندالاکابر بلاتاویل اولنمشدر
بلکه علی الاراد استعمال اولنورسه کی مخلقوا باخلاق الله
قالمشدر رسول اکرم علیه الصلوة والسلام حضرتلرینه
خلقک حسن اسماء الهیه جمیعنه مظهر اعظم
ذی خلق عظیم بیورلمشدر
کوره جمیع اسمای الهیه نک مظهر اتم اولان انسان کامل اسم اعظمه
مظهر اکمل اولمق لازم کلور
بدایت حالنده ایلیه نهایت حالنده ملکیه
جمیع اسماء صفاتک
استفاضه طریقیله

اولمق
بیغه توحید استفاضه طریقیله
تخلق باخلاق الله اضافات وتجلیات الهیه
مظهر تام اولمق
زید عبد کندینه خود عبدلکی لفت کوره
اولنوب کلور
حلیسز اولدیغی کبی
الهیسز اولدیغی
ایکی

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

کل ایدی
عشقه دوشن تا کیم نور
حقله سنور اولسن وحقی حفظ ده
بولسین والا قالب بجق قالورسن درحال
تا کیم سنا هده ده لذت حاصل اولمز
مست بیمار آشنا بعضه عرفان
افندم صانمه بن
کورب بیلمات
بجمعی سنا رمز قاف
وباب العرفت اصل اولور
خلقه سیاح سیر ایدوب کزه
بویله سن سن
خلق جدید
دوزر
بوغی دار اولور
بهادر
زنده ده مختص

نظم

عارف باشی بلور کورکده
شول بجقدن بیم ایدیلد
ایده کور حلقیمی حقیقی
حقی هر نظر
حقی کذر
حلقدن
تبدیل سن
فنده سیاح سیر ایدوب کزه
اولسن سن
بیلی افنا ایلیوب
حقیقا عارفلر بیلن
وآی اهل بیوب
اعتبار ایدر

Bu eser Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı tarafından dijital ortama aktarılmıştır.

نظم

ای کل بخندای عشقبازی ۔ بیخبر از سوز و ساز دلنوازی
غرقه خواب ناز ۔ بیخبر از درد و سوز
بعضی خوبان امتحان ایچون ۔ بر جفا و جور ایلرلر تحریک
بلکه بیوفالغ لازم اغلر ۔ بن سنی یوسف صدیق بیلدم
سوزی غدر و مکر و حیله ۔ هر بری بیگانه دلدار یگانه
اعتماد ایتمه زنهار ۔ حقباز اولمز بو یار
بیوفا در بیوفا در

بو تقریر که ماقبلدر بعضی اوراقی ضایع اولمشدر

صورت

صورت ایلدی جانا هلاکم ۔ ایلمه جانا هلاکم
صورت اولدی جانا هلاکم ۔ ایلمه جانا هلاکم
صورت ایلدی جانا هلاکم ۔ ایلمه جانا هلاکم
صورت اولدی جانا هلاکم ۔ ایلمه جانا هلاکم

باب اول

بیت

بعضی صورتی اوزره سوزه ۔ بعضی سوزی اوزره صورتی

حسن خلقی اوزره سوزه ۔ بعضی سوزی اوزره صورتی

نیچه خلقی اوزره سوزه ۔ بعضی سوزی اوزره صورتی

دلکشدر ظاهری کیمسنه یوقدر باطنی

قباسک دیشی بوقدر یوزی یوقدر

علاوه

قال الشيخ

خذ واذكر زينكم عند كل مسجد

معلوم اولكه زينت ايكيدر بري
زينت دنياك زينتنه ميل ومتمايل اولمامق
زينت الهيه رضاى ايكيدر بري
زينت اهل شرك وعدم رضاى غيرك
زينت الهيه يه دكل زينت دنياك
زينت اولسى اغتراردن
اولان حيات دنيا لعب ولهو وزينت
وتفاخر فيما بينكم وتكاثر في الاموال والاولاد
بجمع متمايل كه انسانك زينتلنمسنده
اولان زينت

اولمايسيدر ريعنى ازالكه
اوزرينه اولان طول طويل ايكيدر
اوزرينه اكيجك بيضه دن زياده
خارجدر اكيجك بيضه دن زياده
مسئله وعدد ريعنى عشره دن زياده
اولمسنه
اولمسنه دليل شرعى عظيم وصفحه
بلكه شرعك اولان زينت دنيادر كى
بين بين سنه كه اولان زينت دنيادر
رفع ضرورت ايچون زينت دنيا
قدر

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

Türkiye Yazmaları

ابتدا ده بسم واعبد
ربك حتى يأتيك اليقين
وبقين قلب حاصل عبادتي غايت طوغرلي
حاجت قالدر ديو زعم ايدرلر ما عدا اطلاق ات اولدغنه صكره عبادتي
اهل حجاب بيوت كبا اعرف الخلق واكمل الوجوه اولدغنه صكره عبادتي
علمي حي بي توغل ايتمك دركار حتى قدم ترقي
صلوتي قيام كوستمكدر روحسز عبادت فرض لري
اداء ايكا فرض يا ضائع يصلي هيئت خارجي
بوبوطن تكليف اولنمز
تكلفدن
احكام الهيه سنا فظ
اولمق اخلاقه بوقيلد وتخلقوا
سوزي تخلقوا بجوزيدر بن بنم كلشيلد وتخلقوا
اولور صورلرده ظاهر اسمي حق اولان كلشيلد وتخلقوا
ذات وصفات واسما بلغم كبي قالب كيمسنه
وصولي صكره اسما بلغم كبي قالب كيمسنه
بسيط ايده سن
قاعم

نظم

ارواح بر اون صورت
انسان کلور لر انسان دکل صورت
اسماء الهیه لباسین کیرر
صورت کلور لر صورتسز کلور لر
زوال بولمز
زوال بولور
بدن کبی
زوال بولور
هر زمان صورت
عالم بر خلیفه یخلیه
زینهار کلمات
سیرا نکلور لر منصور حلاج
انا الحق دیو بیلدی منزله وحیده
حقه غائب اولمق
اولوب مجلس عرفانه
کلور لر

Türkiye Yazmaları Fihristi Projesi

بعد ذا به
تفکر ایدرم مفهوم اولمق
علوم البیدر کی بر کی علوم
اعمال صالحه لر
وصیلر
افضالدر
ذات وصفات
نفس احکام
وجهلدن
انکشف
متعلق ذات وصفات اولدیغی
ذوق مشهود
انفاس
ذریات
فاعرف

ولمّا رؤیه علم الهی اکا موقوف
زیرا غذا حاصل اولماز خصوصا
جید حاصل قالور نطفه
بدن انسان ستّه اولوب
اوزرنه اولیجق کا اصلی
اعمال عنصر مائیه
منوطدر

فضلات قلیه زنگیم
حرارت غریزیه منفعه
ایسه اباجیه
اولیجق نفرت لیفه
استعمال ایدیلن
وبانک وان نکوه
واسمالرنده
سنسنن

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

روضة الشقائق

علما وظاهر زاهب اولديكي
رويت حسنا لل مخلصت جهاد دين
سد دكلدر وعلما باطن انك اعتقاد ياندة دوسار طريقيدن
طي نظري مشاهده جمالدر ديمشدر كي انصارلرنك
قصور اولق نهايت ايلدوكلرندن
لوزد ولورد كنديسي حسبيلي اولوب نهايت
قاطع حصور اولق افتضا عن نظر ايلدوكلرندن
حسبيلي اولوب نهايت ايلدوكلرندن
ثمن حصور اولق افتضا عن نظر ايلدوكلرندن
انلرك نور
كنديسي

سهل بن عبد الله رحمه الله

لوزد ولكن احاطه دوارك نهايت
واجب دعارفك مطلع
زيرا عارف
سهل بن عبد الله رحمه الله

سمسك جراحي دائره سنده خمر ايچن كزار ايكن
بر يهودي كوره بولديلر دوكانده خمر صاتيوردي
قاضي حسبيلي دوكانه كلدي
سمسك جراحي دائره سنده خمر ايچن كزار ايكن
بر يهودي كوره بولديلر دوكانده خمر صاتيوردي
قاضي حسبيلي دوكانه كلدي
دنيا
قاضي حسبيلي دوكانه كلدي
قاضي حسبيلي دوكانه كلدي
قاضي حسبيلي دوكانه كلدي

باب ذا

رؤیت ده بری رؤیة الحق ﷻ اعتبار
واردر بری رؤیة الحق بلا حلول ذات
وصفات وخلق وفقدان اعلم رشدک الله
تعالی ان ابلیس لعنه الله بالکلیة غایب
عن رؤیة الحق فی خلقه وحجبه الله
عن رؤیة الحق فی خلقه وحجبه الله
عن رؤیة الحق فی خلقه وحجبه الله

نظم

جمالک شمس بادا تابنده دین
جهانرا فروغ جمالی ☆ خدا انفرخنا بدین
عشقلی نمالی ☆ جمالکم صورت خلقی آیینه
سوزنکم اصورت خلقی ☆ جمالکم حق صفتی آیینه
حقیقت صفتی آینده ☆ بیچنک قادر زهره ن
اول یوزی آخر ☆ زهره ن
ایدر ☆ والجز النفس
الکریم الوفا

تمثیل

بازار ده مهر انسی ایراه
مثل انسان اولدر ☆ مثل ایدر
مثل ملک الموت ☆ صورت اعزایده
جارح البدن ☆ مثل ایدر
حضرت عزرائیل ☆ جهنم
مثل انسان ☆ وجهنم
صورت قبول ایدر ☆ جهنم
نبی جناب ☆ بوتون اصحاب
وبعض اولیای ☆ شفا
بلکه ایلن کورندی ☆ حال
بوقدر ملکلر ☆ رسالت
صورتنده

Türkiye Cumhuriyeti

www.türkçe.com

كراهت واقع اولورسه زيرا كراهت
خفيه سوء مناسبدر اكر جهر صورتنده
روحانيه به مناسبتي اولورسه بو وضعده
نفس وطبيعت خالصه جناب حقه عبودتي
روحه تبعيتي اولور بو وضعده
حتى جهر قصده جناب حقه سيئه ده مستعد
اولور ذكرك اولدجي سياه سوء مزاج
تناول اولنكري نفسه مضر اولور كه موت
سببدر بو اسم اعظم جهر قصده
زيرا خلط طول الوقت ذكر ايدن
روحده

روحده ايدي كه
مقامده اولدجي بيلنمز بو
ذكرك جهر قصده اولمسي بيلنمز طبيعت
ذكر ايدن زاهرك انزعاجي احساس ايلدي
رضي الله عنه ذكر جهر انزعاجي
مبتلي وجنون اولدقلري مشاهده اولنمشدر
عليهم السلام حضرت عيسى
ذكر ايدن ابدال زمانه
وارث حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه
عليهم السلام حضرت عيسى
مبتلي وجنون اولدقلري مشاهده اولنمشدر
نسيان العفو والعافية في الدنيا والآخرة
والعافية في الدين

بسم الله الرحمن الرحيم

صفتی بود رکنی نفسک

قال الله تعالى فلا تزكوا انفسكم

ای تکبر کنید نفسهای خود را

او داناتر است بحال شما از شما

خطاب ایزد تعالی با جبرئیل

ای جبرئیل اظهار مذلت و خضوع

بنده حق تعالی است

تا کی افتخار ایزد تعالی

نفس امارهٔ تو بنده ایزد تعالی است

غیر از انجه ایزد تعالی

عبادت و ریاضت و انفاق و ترک دنیا

دهد ستاند

تا کی

طریق اخلاص سالک

و حال نفسی که سالک را

طریق و عمل

صلاح و فلاح

کسل

و ملت

اول نفس

و ملکه

بود

türkiyat

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

نظم

صورت سرّ ندارد ۞ جلد سیاه خوب ۞ جلد سیاه خوب
صورت نظم نظمی ندارد ۞ خط سیاه خوب ۞ خط سیاه خوب
صورت سرّ ندارد ۞ جلد سیاه خوب ۞ جلد سیاه خوب
صورت نظم نظمی ندارد ۞ خط سیاه خوب ۞ خط سیاه خوب
صورت سرّ ندارد ۞ جلد سیاه خوب ۞ جلد سیاه خوب
صورت نظم نظمی ندارد ۞ خط سیاه خوب ۞ خط سیاه خوب
صورت سرّ ندارد ۞ جلد سیاه خوب ۞ جلد سیاه خوب
صورت نظم نظمی ندارد ۞ خط سیاه خوب ۞ خط سیاه خوب
صورت سرّ ندارد ۞ جلد سیاه خوب ۞ جلد سیاه خوب
صورت نظم نظمی ندارد ۞ خط سیاه خوب ۞ خط سیاه خوب
صورت سرّ ندارد ۞ جلد سیاه خوب ۞ جلد سیاه خوب
صورت نظم نظمی ندارد ۞ خط سیاه خوب ۞ خط سیاه خوب

قال الشيخ

يا بنيّ الذي أسرّ البعيد فأرسل
يا فرخ وضح لنداء البعيد فأرسل
طريق القلب وذلك بأن تعتاد كثرة الذكر
بالعين فانه لا يرى الا ما حصل
وبعد ذلك بمحو الصور الحاصلة من
الا بتوجه الهمة الى الصورة المحو
الصورة الحاصلة في العقل الأول ثم
العين

وانما قال لهما
يا ايها الذين امنوا فانه
جبر الوصف بالايمان لان
اصل التكليف
والخطاب
مع المؤمنين
ثم خص
الخطاب
بالمؤمنين
على
سبيل
التشريف
والتعظيم
كما
في
قوله
تعالى
يا ايها
الذين
امنوا
كتب
عليكم
الصيام
الآية
والحاصل
ان
الامر
بالشيء
امر
بما
لا
يتم
ذلك
الشيء
الا
به
فالامر
بالقرب
امر
بالسير
والامر
بالسير
امر
بالراحلة
والراحلة
لا
تكون
الا
في
الصحراء
فالامر
بالقرب
امر
بالذهاب
الى
الصحراء
وهذا
هو
المراد
بقوله
تعالى
وابتغوا
اليه
الوسيلة
اي
اطلبوا
القرب
منه
بالطاعة
والخدمة
وقوله
تعالى
وجاهدوا
في
سبيله
اي
في
طريق
القرب
منه
وهو
مطلوب
بجميع
انواع
الجهاد
ثم
خص
الجهاد
بالذكر
لانه
اشرف
انواع
الطاعة
وانما
خص
الجهاد
بالذكر
لانه
اشرف
انواع
الطاعة
وانما
كان
اشرف
انواع
الطاعة
لان
الجهاد
عبارة
عن
بذل
النفس
والمال
لاجل
الله
تعالى
وبذل
النفس
اشق
على
النفس
من
بذل
المال
فلهذا
السبب
كان
الجهاد
اشرف
انواع
الطاعة
ثم
قال
لعلكم
تفلحون
اي
لكي
تفلحوا
والفلاح
هو
الفوز
بالمطلوب
والنجاة
من
المرهوب
وهو
مطلوب
بجميع
الخلق
ثم
ذكر
الله
تعالى
ثلاثة
انواع
من
الاعمال
الشاقة
على
النفس
ليكون
ذكرها
سببا
لحث
الخلق
على
الاتيان
بها
والاول
منها
قوله
تعالى
ان
الذين
كفروا
لو
ان
لهم
ما
في
الارض
جميعا
ومثله
معه
ليفتدوا
به
من
عذاب
يوم
القيامة
ما
تقبل
منهم
ولهم
عذاب
اليم
يريدون
ان
يخرجوا
من
النار
وما
هم
بخارجين
منها
ولهم
عذاب
مقيم
والمقصود
من
هذه
الآية
الكريمة
ان
الكافر
لا
يخلص
من
عذاب
الله
تعالى
البتة
بوجه
من
الوجوه
ولا
بطريق
من
الطرق
ولا
بسبب
من
الاسباب
ولا
بعوض
من
الاعواض
ولا
بفداء
من
الافداء
ولا
بشفاعة
من
الشفعاء
ولا
بنصرة
من
الانصار
ولا
بمعاونة
من
المعاونين
ولا
بمظاهرة
من
المظاهرين
ولا
بمساعدة
من
المساعدين
ولا
بمدافعة
من
المدافعين
ولا
بمحاماة
من
المحامين
ولا
بمناصرة
من
المناصرين
ولا
بمعاضدة
من
المعاضدين
ولا
بمعاقدة
من
المعاقدين
ولا
بمعاهدة
من
المعاهدين
ولا
بمعاقبة
من
المعاقبين
ولا
بمعاتبة
من
المعاتبين
ولا
بمعاجلة
من
المعاجلين
ولا
بمعاجزة
من
المعاجزين
ولا
بمعاندة
من
المعاندين
ولا
بمعارضة
من
المعارضين
ولا
بمعاكسة
من
المعاكسين
ولا
بمعاسرة
من
المعاسرين
ولا
بمعاشرة
من
المعاشرين
ولا
بمعاملة
من
المعاملين
ولا
بمعاونة
من
المعاونين
ولا
بمظاهرة
من
المظاهرين
ولا
بمساعدة
من
المساعدين
ولا
بمدافعة
من
المدافعين
ولا
بمحاماة
من
المحامين
ولا
بمناصرة
من
المناصرين
ولا
بمعاضدة
من
المعاضدين
ولا
بمعاقدة
من
المعاقدين
ولا
بمعاهدة
من
المعاهدين
ولا
بمعاقبة
من
المعاقبين
ولا
بمعاتبة
من
المعاتبين
ولا
بمعاجلة
من
المعاجلين
ولا
بمعاجزة
من
المعاجزين
ولا
بمعاندة
من
المعاندين
ولا
بمعارضة
من
المعارضين
ولا
بمعاكسة
من
المعاكسين
ولا
بمعاسرة
من
المعاسرين
ولا
بمعاشرة
من
المعاشرين
ولا
بمعاملة
من
المعاملين

الى الخمات وهكذا اليد
من النظر الى الخواص الشرع الفسق وذكروا ان الرجل
والقول بان الاغم
وكل ما لا يجوز النفوذ به لا
فعلى هذا الصوم والتقوى
من مثل هذا القول
والتكليف اذا غم طاب
اكثر الناس ليسوا من اهل الرؤية
حتى يقوموا بالصوم
ونحوه

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

ونحوه
ما يحل بكليهما او
ما يحل عليهم الا ترى انه اختص
بالصوم ونحوه ذلك عين الناس اوقات الصلوة
والزكوة
كتاب والناس بيده الثواني
من عالم التركيب والباطن فانا كتب على الارض
الصوم ونحوه فقد كتب صيانة من الطبع
فانها كانت كذلك فلتجاوزوا الحدود
الى الناس بالتسبيح والتحميد فيبقى
بعد الفراغ على ذلك
الزكاة الى

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

لحكم نفوذ
اى خزانون خ الحاصى
بسبب الصوم فان فيه كسر للشهوات
عما لان تخصيص شهر رمضان بالصوم
والتسهيل وازالة خ شان الروح ان يصوم
صلى الله عليه وسلم هنا اخذ بعض التلف الضار
فيه ومن حيث مراعاة حال الضعيف
ثم ذوى العلل
بصوم الدهر وجعلوه كالواجب ذا كان فيه
واستقامة الحال وتلخ عرفن فجعلته
الكبرى ان ذا كان فيه
الرياح وجعلوه كالواجب ذا كان فيه
ذخيرا بها طلبا للانتقاء
ثم تبيل التخفيف
الفاعات
فليفعل فان افضل
الاعمال اعمرها ابا بما معدودات
فمن كان منكم مريضا او على سفر
فعدة من ايام اخر
اشاره
فمن حيث رخص
كفر وجعل بعضهم
وان كان ضمنا فيها كما
اليسكا لفد كما قال
فالعارف ضمنا
على لقاء الله
عليه العمل
بركة عبد الملك
الاحوال

الفاعات
فليفعل فان افضل
الاعمال اعمرها ابا بما معدودات
فمن كان منكم مريضا او على سفر
فعدة من ايام اخر
اشاره
فمن حيث رخص
كفر وجعل بعضهم
وان كان ضمنا فيها كما
اليسكا لفد كما قال
فالعارف ضمنا
على لقاء الله
عليه العمل
بركة عبد الملك
الاحوال

نظم

کر کدر عبادت خدا بجای
کر کدر رضای خدا بجای
کر کدر نیکی بجای
کر کدر خلق بجای
کر کدر صلح بجای
کر کدر راحت بجای
کر کدر دنیا بجای
کر کدر آخرت بجای
کر کدر نفس بجای
کر کدر شیطان بجای
کر کدر دل بجای
کر کدر روح بجای
کر کدر سر بجای
کر کدر خفی بجای
کر کدر اخفا بجای
کر کدر ذره بجای
کر کدر آفتاب بجای
کر کدر نور بجای
کر کدر ظلمت بجای
کر کدر دنیا بجای
کر کدر آخرت بجای
کر کدر نفس بجای
کر کدر شیطان بجای
کر کدر دل بجای
کر کدر روح بجای
کر کدر سر بجای
کر کدر خفی بجای
کر کدر اخفا بجای
کر کدر ذره بجای
کر کدر آفتاب بجای
کر کدر نور بجای
کر کدر ظلمت بجای

فقیر محمد بن محمد بن محمد بن

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

ve عشق بود ایلی عجب عجازی
ایلی عجب عجازی عجب حقیقی بیانده
ایلی عجب عجازی عجب حقیقی بیانده
ایلی عجب عجازی عجب حقیقی بیانده

زیرا زهد لازم عشق
مبادی عاشق صادق از اصلاح
اصلاح ما عاشق بوجه علوی دارد که صاحبی
جوهر ملائکه ده مطلق محبت
ابدر و ملائکه بوجه زیرا عشق
و بوجه ظاهر او که دارد ملائکه
موجب کمتر رحمت دارد دنیا دارد انبیا دارد
انبیا و خلق او بلیا بلیا
اعلا بلیه زیرا

زیرا مادیات
بلوی اینیه بیه سبب
تصفیه و اعلوی دارد
عشق اهی آجی نشده اولنین
اختیار ایله بیلنیک بعضی
سویه سویه عاشقلق بعضی
بوجه زیرا
بو دردلیه عالمده
دنیاده اولمیه
عشق ایله فرق عمر زمان اولماز و طالب دنیا
دنیا دون جیوان اولور بو جهتله انسان
دنیای کلدکه انک سیئه تبدیل
خصیلی مقیم و ملازم اولی
و اسلمین

www.türkiyeyazmaeserleri.gov.tr

دیمکلا انسان وحشی عقل
وشهوت اوزرینه مفطور اولیوب
وقوت متفکره وسیله سیله قوای رذیله
عقلاری ایله سوره یه بجوندر انجق
اعتباری اولیوب بیدی عبارت اصنام
دخی کذا بت اولدیغی کبی عقل
اولان عقللر شئ معقول حقنده
علاج اجتهاد کره سیله
فاعلم ذلک

نظم

جانم عشقدن آشدی بیان
یارصبا عاشقلق اولدی کیمیا
اعتبارسز دولت دنیا کبی
راه عشقده بلقیس زلیخا کبی
وفا قیل کندیکی بلدی بلادیده
جفا کورمیان اولماز دیده

الباب الثالث

في بيان الفضائل

وأما قوله سبحانه عسى ان يبعثك ربك مقاما محمودا فجمهور المفسرين على ان هذا المقام
المحمود هو مقام الشفاعة وان يكون شفعنا وان يكون جاها لنبينا
وهو مقام الذي يحمده فيه الاولون والآخرون وهو مقام الشفاعة
العظمى التي اختص بها نبينا صلى الله عليه وسلم دون سائر
الانبياء عليهم السلام وهو مقام لا يطلع عليه الا الله تعالى
ولا يعرفه الا هو ولا يتوصل اليه الا بتعريفه وتوفيقه
وأما قوله تعالى ويتم نعمته عليك ويهديك صراطا مستقيما
وينصرك الله نصرا عزيزا فالمراد بالنعمة هنا النبوة
وقيل الفتح وقيل الاسلام وقيل الهداية والاول اولى
لان النبوة اعظم النعم وأجلها وأشرفها وأعلاها
وأما قوله تعالى ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر
فقد اختلف العلماء في تأويله على اقوال
احدها ان المراد بذلك ما سلف من ذنوب الانبياء
قبله وما تأخر من ذنوب امته بدعائه لهم
وشفاعته فيهم
الثاني ان المراد بذلك ما وقع منه قبل النبوة
وما بعدها
الثالث ان المراد بذلك ما وقع منه قبل الوحي
وما تأخر عنه
الرابع ان المراد بذلك ما وقع منه قبل فتح مكة
وما تأخر عنه
الخامس ان المراد بذلك ما وقع منه في حجة الوداع
وما تأخر عنه
السادس ان المراد بذلك ما وقع منه في حجة الوداع
وما تأخر عنه
السابع ان المراد بذلك ما وقع منه في حجة الوداع
وما تأخر عنه
الثامن ان المراد بذلك ما وقع منه في حجة الوداع
وما تأخر عنه
التاسع ان المراد بذلك ما وقع منه في حجة الوداع
وما تأخر عنه
العاشر ان المراد بذلك ما وقع منه في حجة الوداع
وما تأخر عنه

138

الشجر بيني بين زهرة ٭ وقد نقب الشوق ما بيننا ٭ وفيضناه
نقاسمه بيني الذي هو قاسم ٭ وكالسيل الى الجبل سوق الى الجبل
وقلت ان الشوق الى الجبل سوق الى الجبل والشكوى الى الجبل
الى الجبل وهو كالسيل الجبل يحصل من انصباب الماء من الجبل
والشكوى الى الجبل بنقطع ذلك عند الجبل وهو قاسم الجبل
قلت ان الشوق الى الجبل سوق الى الجبل والشكوى الى الجبل
العتبي

فلا معنى للشوق الى الجبل
طرفي قلت نعم لكن لبنى قال
وصل العتبي ليس كما هو واصل الى الجبل
ان يصل الشوق الى الجبل
وما ل كما بجسم ويجوز ان يوصف بالشوق الى الجبل
في الصفات الى الجبل وذلك ان يوصف بالشوق الى الجبل
وان يجاب بنت البيان الى الجبل
فيا ليتها بذا تصف بالشوق الى الجبل
ذلك وانظر
واحض

ملامت ایتمک نفسه اگر کناه بکری ایله خلق انکره
شول طائفه لرک کناه بکری ایله خلق انکره
ایبلیس لعین ایله عالمه بکسب اولور
ذکر ایبلیس لعین ایله عالمه بکسب اولور
جهتدن شیطان ایله عالمه بکسب اولور
کوسترمک ایچون ابتدا انکار ایله حمالری
ایبلیس لعین ایله عالمه بکسب اولور
جهتدن شیطان ایله عالمه بکسب اولور
کوسترمک ایچون ابتدا انکار ایله حمالری
ایبلیس لعین ایله عالمه بکسب اولور
جهتدن شیطان ایله عالمه بکسب اولور
کوسترمک ایچون ابتدا انکار ایله حمالری

ذکر
واسطه علم خوشلق
اولور اولر دخی حمالریه
ارباب ریا زیانکاره کشف
قیامر دیاقادر ایسه ر زیرا بلکه اولر
طریقت طوتوب طریق سلوکنی اوضعله طوتیوب
دائما مشغول عبادت اولدقلرندن
اول مجلس غضب ایله دخل اولنان
اولر دخی اولیا بیلدخل
اولر دخی اولیا بیلدخل
اولر دخی اولیا بیلدخل
اولر دخی اولیا بیلدخل

اذا سمعتم
آيات الله تكفر بها ولا تقعدوا معهم
حتى يخوضوا في حديث غيره انكم اذا مثلهم
وارد قلبا ولسانا ديدن غير منكر انكار
على صورتهم ورد بخشيده اجتنبت
وخلاف شرع صورتهم
حقيقت انكه خلاف
سره علم

هواي منكر اندن منكر انكار
كه اياك ان تقعد بعد الذكرى مع القوم
الظالمين وديدن اهل هوى
ديدن منكر انكار
شرعه علم

ديدن منكر انكار
شرعه علم

türkiye yazmaları

ديدن منكر انكار
شرعه علم

ديدن منكر انكار
شرعه علم

ديدن منكر انكار
شرعه علم

نظم

طالب کم‌زار اولدن ازرخساره
راغب دیدار اولدن دارو دیاره
هرکیمك قصدی بودر یاره دوکمکدن اولا
باقدی باقدی ماسوایه غیلی غیله قاره
باقدی باقدی شوکلکی کوزیومدی جهانه
بارم اولسون دیو دلوب دیدار یاره باقدی
بویاسوی بوقدر وجودی صیدلدی
حیاتی اهل خلقه غیرلی یاره باقدی

فائده

وهو منکم ابناکنتم
معلوم اولدکه موصوف اولسنه اولان نسبت
سفر اهل جهلدن علمه سفر اولان نسبت
زجاج الخفیف حقکوره بیدر
مخالف اعتبار بلده دخلدن خلقه
ونقل اسم الهدی

الهی بنی
وکندر و ازنه مشهور لری نه نابیس
خصیصک رخی اوزره دوکه نه ی
رخانه بخشور و جهی بورکی منفی اولان کیسه
بوم بخش النقیض الی الرحمن و ذا
اندیکا بیه بخشور و رخی اوزره دوکه نه ی
رخانه بخشور اولنجی بورکی منفی اولان کیسه
نسنه نک محل امنه مکنه زیرا نفاذ حذر اندوکی
رحمت و اسعی وارد
وهو من اوره
بر

دوریلی بر
دوره فلک بیس نهی
موصوف رحیم رحمندر مریضه کوره
رحمی کریم ولکن لطف بوزنده اولان
نسنه یی کوره
اولنجی بوکا موکل اخر نفخ اولنجه
نور حضرتک اوزرنه نار ایله حکم اولنه
اولنجی بوکا موکل اخر نفخ اولنجه
نور حضرتک اوزرنه نار ایله حکم اولنه
نصف جبل اولنجه

جلد اول منفصل اولوب مؤمنك جمالى
جلد اول صرفلى قاسم كلدى انجون صفاتنى ظاهر اولوب
جلد اول منفصل اولوب مؤمنك جمالى
وآخرنده ايكى اولدى ذاتنده ذاتى وجهنم صفاتيله
زيرا ارباب ناره سيم صفاتى بوقدر اما اولوب ايكى
ذاتنده ذاتى وجهنم صفاتيله
غير بلكه ايكى ذاتنده ذاتى وجهنم صفاتيله
فاعلم ذلك واجعل
عليها الان

واصل
وسيلهسى جناب پيغمبر صلى الله
انجون زرده مقامات اولوب
ولوا نكره حاصل اولان
وحضرتنده
مقام اولوب
ملبس اولمشدر
ذاتى انبيا واولياء
ما ابتلى احد مثل ما ابتليت
وابو لهب وامثالنك مسلمان اولوب
ابتلى اولمق انبيا
زيرا ابو

معنی
بیننده نقادت
ناحش دارد رحمه بری اعلی
الاعمال وبری اشغل اوشاغل دل درد آزنادل
دهلیز سبلی اولق دوزخیلرک بوزرکه بسرخ مان
بلبل ایله زاغی عنقریب بکا خطاب
هرکیسه سوز لسه آخذ اغنی بکا
خطا سویلیوب قبالک آدب
ابلیس الله

نظم
سوزان اولیلر دردوبلا یا
ناپکی آبکی آنلرک نهاری
اولیلر کلبوداکه رسوایه
وفا ختم سلطان اولیلر
آخر کار ودائم بن آدمیه
بعد ازین عازم سمرقند اولیلر
آه وفغان بالم شدخالی اولوب عالمده
بیلرکه قالمیوب حقه منزل خفد بزیل
ابن آدمیه درویش اولوب عالمده
ودائم بن قبر آچل
اولیلر
ایمان اولیلر

شمس

معلوم اولدیکه اشبو قاعده شمسی
کندی ذاتی ترکیب ایچون ذرهٔ ذرهٔ سطحی
خلق ایلمشدر ذرهٔ شمس بك بیوك اولسه
اسلام دیارنده کفره ایدیلان طاوع ایدوب رجعت ایلدیکی
نشانی اولمشدر وعجبا ذاتلرك طوغدیغی یرده غالب اولدیغی
صحیح حقلرنده مناجات ایدیلدیکی ظاهر اولدیغی
آمرك کافهٔ اجسامی یاقدیغی
حق تعالی حضلرنده

حقلرنده سبحانه الله
اولسون ایدوکی حق ایسه صحیح
اولسون یاقدیغی بلکه بلدر دیو سنا ایده
کندیسی بلا شك وشبهه موجود اولوب یوخ ایسه
وجودی متوقف اولدیغی شیئه غیرك یوخ ایسه
واجب حقنده البته غیرك ظهوری ممکن دکلدر
ذرهٔ ذرهٔ اولوب اسمنه مضمر اولدیغی
یغنی مضمر ایکن ظهوره ایدوب اکا ملازم
اولدیغی کبی ظاهر ایکن مضمر اولدیغی
کلور یغنی مضمره

ملامت تعلق

اولنوب بعضه آدلیا بیسوال
ایلمز و بعضه آدلیا بیسوال
سنی ذاکر اشتقاقدر دنلدکده اذا
کورسه کوزی اولدرکون دیدکی مولدر یعنی ذاکر یعنی
ذاکرلری اهل منا هده کورر یعنی ذاکر یعنی
غیبت غیری ذاکر کورمایه بعنی وفاته دیمکدر
حضور غیبت لسان حضور اولور یعنی
مبید دیر بن بولنمز اولور یعنی
غیبت

زیرا ذاکر اشتقاقدر دنلدکده اذا
کوزی سیوب یلمز و بعضه آدلیا بیسوال
لسانه کوزی سیوب یلمز و بعضه آدلیا بیسوال
غیبت اولمازدیکی غیبت عن الشاهد کورر یعنی
حضور غیبت لسان حضور اولور یعنی
مبید دیر بن بولنمز اولور یعنی
غیبت

غیبت کوزینه
غیبت کوزینه
غیبت کوزینه
غیبت کوزینه

turkiye

اشبو فنا كذارى ٭ استاد
خارس اولمز ابنى
كذر انكله درا
هوس قانبيده ٭ بارياغمور ٭ سرعتله
ديدار آب جارى ٭ حقيا حقه صغدم
سول جهتدن كلوب اولورقا هركان نيلبيد ل اغيارى ٭
زيرا هركله كانمز ابك ذره وارديغى كان
اولورکه کانمز اولدی ٭ بارياغمور ٭ ورقنا ٭ مكانا
خارق
سيل اعبدلرك اعنا عنا جلنه

Türkiye Yazmaları

املاك زانجبن كلمك
ويسكرى بنى اخذ
اولشدر بنى حق
رفع جب رجوع
دنيانك طقوزنجى آلتنجى
اولنجدر بوجهنه
اخذ اولنور

خارق
طلبنه وارمك
بنى حاوى
اولمق

Türkiye Yazmaları

Türkiye

وبقلوب دكلدر
سؤال ولنورسه كه بابدى
جواب بودركه مصلى اقامت لازم كلور مع هذا صلب صلاتى بوزار اولمغله
ابدى قاما صلى اولورمى
نعم كيمسنك طاري اولمازسه صلاتى صحيح اولور
وقتى كه اذان اوكونده اوقوماق مكروه اولمغله
سؤال اذان جلدى اوقونسه اقامت دخى جلدى مى اوقونور
جواب بلى
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن بعد داخل اولان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز
اذان اوقونوب اقامت اوقونمدن اول مسجدن چيقان
سؤال اوزرينه اقامت اوقونورمى
جواب اوقونماز

هر مقامات عاصی وار دلر
بیس اکر سطوات مافیا ولسه ها لك
ویلمازو بعضی اوقاتده غائب ایدیجك کیفیتی کوزه
جمله سنك واقع والمزه حال مالك دغالك اولورد
خلق تعجب بعد الیوم واولمقامده ابو کرصدیق
زیاده عملین کوشترب بکلین حرارت نبویه دیلدی
جانبنا فاقت البیوب دیدی صلی الله علیه وسلم حقك
ان الله سخی لك
وعلك

حتی انبیا بیندکی یوم بدره یورادی این
دیو یانبنده شده ده یورادی واولمقامده ابو
اولوب منا شده بعد الیوم
عقلك بوندن بویله جشن اولماز بلکه زیاده
ندر بلمز بلکه بیلمز بلکه بیلمز
دیکیم بوجشنده فهلهل توقی
طاغین حلوی
نظم
بو عشقلك بندی
زاهد لك نفوی ندر بلمز بلکه بیلمز
لیلا یه لاجرم دعوی ندر بلمز بلکه بیلمز
دوشکرك ایچنده کیزلی یاتمز
اغلمه قازاندر یای قازاندر
مغلوب اولمز
اولوب مست فنا دنیا وما فیها ندن
عقلك بوندن بویله جشن اولماز بلکه بیلمز
ندر بلمز بلکه بیلمز بلکه بیلمز
دیکیم بوجشنده فهلهل توقی
طاغین حلوی

غالب اولسه غلبه وحده وحبت
دیمکدر کیم آه جهان سوز عقلی حبت کند ضبط ایده بیلور
اولیس انک عقلی حبت کند ضبط ایده بیلور
اولور زیرا مغلوب وضعیف اولماز دیمکدر
وحبت الهوی یعنی حبت بوحد کی غالب اولور بو صورتده حکم
ناذا الهوی یعنی حبت بوحد کی
نوری سن

ممکن
آه جهان سوز عقلی حبت وحدی
نیچون بوقدر مالک حاکم اولمشدر اکر هوی وحبت غالب اولدیکی
ایچون دیمکدر
اولور عاشق مغلوب رضی بولمیان نیچون ربط ایدر
جهال وجهود نتیجه ناشی بلکه اوقوالک افعال
اولدیکی یعنی سوء رأی
انوری

Türkiye Yazmaları

قال الشيخ

خلق هويت ذاتيه سي ذاريه بعني
انكم ابصار ابصارلرى ايله ادراك اولنان واحساس
كورمك قوه سنه دركه الى ربنا ناظره وجوه
كورمك انوار ذاتيه سي ايله اولور لا ضديه
رفع ممكن وتحدد
بيلمك طريق

ايله ادراك اولنان بعني مجالي لهلدن اولماق
كوره راستخلف ربنا ده كورمكي
واقع اولمق اوزره سوال اولنورسه
جواب بودر كه ربنا ده خلق ابصار
تخلق ربنا ده بصر حسنا بجالي
واراده قلب

نظم

بجمال ذات الهی صفا ظاهر نور
بوزدن عاشقی بوز زیبك نقابلی
شعاع شمس جلی یه لمعه ایله نور
ماه جبهه سنه اسفل سما فلکده سما بیتمز
کور نور بوسه سیله لبلرك نور
ابتسم ایتسه بیض حقدن ای حقی نور
بوزوب آرتور
عالمی نظر کرك ای دل
سو رنور بوسه سیله لبلرك نور
دیه بیلمی سوزیمز بیلمه ایدوب بیلی
اگرچه ایتسه خصوصله کلمه
تفلوح دل وجان بخش بخشی
بوزوب آرتور

ذم الخب

طوبی لمن مال عمره
وحسن عمله
بوزندن فیض آلوب
وقوتی
بجون طولسون
ایلرنده
طاعت
ناکه حقی ذکر ایدوب
ودا قصر قالیه
ایکیه قادیه اولماز
خاتونسز کیسه ی
کریمك اولسون
کما لنده اولیاء
بجاه

türkiye yazmaları

Türkiye Yazmaları

بنجک کی بیت اول

دخنده کمال بولمش درزوجه

پادشاه هنوز ناقصه ایکن ایتیار

مذکوره تکمیل زوجه واراده ایله زیارت

اخیرات در راغبه المبرات ایکن کمال

وسائل وفیره سی دار دنیا یه کمال

صاحبه اسبق کتبه یه دوشمه

ایسه شعب کتبه واجتهاد بدل

مال وکیجی بذل جان وکیجی هنوز تازه لکده دختر

بوصفاته اوتوری زوجه ملک یه طول عمر

وکل ایکی سوال ولنور سه کی عمر بادشاه

قبول اعمال رزق وایمان یه بیت

هیبت زوجه صحیح

اولور

اولور

جواب بولورکی بو

مقوله امور نفاسیات یا بنده

وارد علم الهیده اولون نفع نفع قولرینی

حضرت آدم علیه السلام عمرینی آلتمش سنه یه

حصه سنه یا بنده

وشیطان لعین

دخی آنده کلوب وبا بجه عمرینی

انلره بخش طول عمر نفاسیه ایدوب آلتمش کره انلره

اضافه قبیل الحرر روبخش عمری نقصه

اولنش طوغلیه کلدی زیرا

بو معنی محالدر

انفاس معدوده در
انکه بجون دیله کیه عمر آنار و اکسلور
زیرا بعضی امراض و اوراق سریعت نفسی
و بعضی بطی اولور بو حالده نکته اولنور
فضیلت و کمال علم البسمله سنه دکلدر و عمرده
حقیقده ایسه سنه در اولق رجحان حصر ایچون دکلدر
عمرک تقدیر اولنمسی دعا و نیاز ایچون
کمال استعداد نسبتنده اولوب کمالک
عظیم کمال ظهور
ابدی

اولور و بوصفولدن زیاده عمرده
ابدی فنا و بقا مالک الملکه بویله
و بوصفولدن زیاده عمرده
حیات طیبه دار اخرتده
بویله حیات طیبه دار اخرتده
ابدی اولدیغی کبی
نفاذ و بقا مالک الملکه بویله
اولدی ابدی
اولور و بوصفولدن زیاده عمرده
دقیقه اولمسی

نظم

ای کوکل آلیمسوز ایهوس
عاشق ایسنک سکا خدا در دیشی
اکثر نفس بوخاکی نفس
بوسیدن دریغ
جنگ روان قیل بجز آرزو
بوسه ملکوت
نار فلدنک آلیسا خذ نفس
منکر اولمه
آخر فانی
خانه باقی
ملا تهیه کتسن
دیو مانی بیرد
حقیقت

حقیقت
اولسون بویدن سکا حابس
دکلمه حقیقت
عاشق اولمه
بوینک بند
بوینک دوا
عشق اودنه قیل اعراض
آیینه ربوعالم صورت
کورنورانه جمال
حضرت
بلا فی قو
اولیادن
تاکا بیده
خادم
نفس

٢١٤

العلم بالشيء

معلوم اولاكى علم كلياندن مفهوم اولور كه اشياء
وجملة ليس بمتخلفة ن مفهوم اولور كه اشياء
تعالى كلية اشياء علم دخول البيت وجهة بوراده
اعتبار اولنمق لازم كلور وانشاء بوراده
الاوتباط بينه وبين الخلق وانشاء
اسماء وصفات ذلكجه بوراده
فاعلم انه لا اله الا الله وما ذراه من العلم بالله
البحث فيتبع لانه فوق طور العقل والكشف
فلا يتعلق ادراك احد
نقض هذا

٢١٥

هذا
المقام واعرف
حدك يا غلام فقال حتى تعرف نفسك
اى العلم بالشيء
الذى لا غاية لها
زيادة المقام بحصوله
مازال يزيد بالرويه والتدبر
بجاه حق نعلم دست اوزرى غارق باش واشاوس علم
على الدوام

اقتضا ایدر فاما علم الهدایه اکمل اولمغله
جناب نبوی صلی الله علیه وسلم
ایکون مقامی جمیع مقامات اولیا و رسول
اولسون وسیله یه دکرک معنوی الیدن
اولمز مقام محمدی منوط نظر و تبعیت
اولدیغی جهتله ایکون مقامی دخی
کرک مقام محمودی اولیا بلکه مقام
غایت المحمودی اولیا ایدر
ستاره کوکب نظر ایدیکی وقت
اوزرینه کلور زیرا اولدی دیکاملری
ذرآنده کلور زیرا ان شاء الله
انبیا زیرا آزواجی امهات المؤمنین
قلرینه اولدی

[illegible]

وجوب مقصورات ۲
خصوصیله مزین اولان اسرار الهیه
و مظهر تام اولمغله کونیه بالطبع
سکنا یابان اولیا جنباد ابدیه
قلبان تمام عکسیله مجالیتا هده ایدن
رحمتان بولنان

اخبار سنی اولان
مزین اولمغله کونیه بالطبع
سکنا یابان اولیا جنباد ابدیه
قلبان تمام عکسیله مجالیتا هده ایدن
رحمتان بولنان

turkiyat.com

نظم

ای نظرگاه ضمیر ناظرینا
صفحهٔ رویت اولدی بدر منیر
زلف تابت ناکس حسنین
بوی خلدرحق حقی
روضهٔ خلدش اولوب جایگهلک
رحمت للعالمین اولدی
کوثر لعلابنه صراحی اولدی
اولدی ضیغم حق حقی
اولدی عالمه اولدن عالیمقام
حفکده سلام
کوشش رب وهنی حق دیرای اولسه
عالمده اولدن عالیمقام
نرخدا حامل لوای اولدی
اولدی ضیغم حق حقی
اولدی ضیغم حق حقی
اولدی ضیغم حق حقی
اولدی ضیغم حق حقی
اولدی ضیغم حق حقی

ترجمهٔ حال حسنین

علی بن ابی طالب رضی الله عنهما در روضهٔ منوره
مدفون اولدی نام پدری عبد مناف
مکنی ابو محمد لقبی حیدر
مشهور اولدی ولادتی مکه معظمه
اولدی ولیکن وفاتی مدینه منوره
اولدی مدت عمری اللمش سنه
اولدی ولیکن وفاتی مدینه منوره
اولدی مدت عمری اللمش سنه
اولدی ولیکن وفاتی مدینه منوره
اولدی مدت عمری اللمش سنه

وتواضع اقدام
اولیاده اولان بونده معلوم اولمغین
دیلکت رضی بونده دخی اولمغین
صلحا مرتبه سنه دخی وارلر بری بودر کیمسه حسد لک
زاویه سنه بابیلک بسطا مده بیت
اولمازلکه ساکن اولدیغی دار
جونکه اصحاب
زیرا منازلده مختلف هی شرف اضافه
اولمازلکه ساکن اولدیغی دار
جونکه اصحاب
اورانر
منازلده عمارتی وامثالیه دیمکدر
جنتده اصحابک منازلده
اورانر
منازلده عمارتی وامثالیه دیمکدر
جنتده اصحابک منازلده
زیرا منازلده مختلف هی شرف اضافه
اولمازلکه ساکن اولدیغی دار
جونکه اصحاب
اورانر
اولمازلکه ساکن اولدیغی دار
جونکه اصحاب

نظم

لسید کا ملدہ آلوب ایدکن
آی آدم سن خانقاہ عشقہ کل
آدم ایسک بی آیم کل بجلس
اولسن ناشی بر
آدم ایسک بی محل بجنلہ بل
بو دونیا فنا دہ آہ وطنی بنده دن
صاحب بی رضا بر ش شراب ایت عسل
اورلر نجم اولور خال سفلہ ہ فاولر اہل
کسل ما سوایہ حقیا حقدر کش
اولسی زیرا حق سکا
نعم ایلیل

منزل رضا اولور اولسی
اورلر نجم اولور خال سفلہ ہ فاولر اہل
کسل ما سوایہ حقیا حقدر کش
اولسی زیرا حق سکا
نعم ایلیل

نظم

اصل جبلتدہ کی بولدہ
ملتی مرتبہ قوی ایلہ حاصل اولہ
بو قدر بلکہ ملتی دنیا طلبلر
ذی جلال اولان حاصل اولوب ماضی
اولور و کندی حقنده نافع اولور
پس قوای انسانیہ جمله
اعنی جوانب
قاولر

Türkiye Yazmaları

Türkiye Yazmaları

اکرم بو معنی
کال متصرفنی منافی دکلدر
زیرا زیاده استعدادی اولدیغی
بوسبدن انسان دوزدوزه معارف اکتسابه مشغول اولمالیدر
اولور کما ملی مقارن وقتنده اشتغال ایدوب معارف
اعلا درجه سنه واصل اولمق ایچون
بو دوزدوزه مشغول اولمالیدر
طلبنه اشتغال درکه مؤمنک نصیبی ذلک
اولور کما ملی مقارن وقتنده اشتغال ایدوب معارف
اعلا درجه سنه واصل اولمق ایچون
بو دوزدوزه مشغول اولمالیدر
طلبنه اشتغال درکه مؤمنک نصیبی ذلک
اهل غیبت و تقوی نک حالی
بحث

نظم
بوکلشن ایچره بولنسن بیکلرجه یکون
عندلیب بیدل زارم اکر بیخبار
وحشی یارم اکر بیکانه فارغ وصلدن
بوجسم آزرده قالوب بنده بوجانه حقی
بوجانده آغلارم اکر بیخبار
اللهم اجعلنا من الذین
فقدوک انکانت
ومنک الغیض

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

Türkiye Yazmaları

بدر اراده ایتسه صفت ذکر اولنمز کبی
وبعض نصرملس کورد بعضی رکوعاتی رفعاده شارح
ایتشدر بو مقامک حاصلی بودرکی ذات
اوزرینه واردر نظار زاهیه ولباقیه کبی
وواجب اوزرینه واردر نظار زاهیه ولباقیه کبی
کرجه صفاتی ذاته زاید دکلدر نظار
اوزرینه اختیاص زاید دکلدر نظار
وآنلر صفات احکامی جهتندن ذاته
اوزرینه زاید اولیه
آنلر کلدر

صفات سبع وآثار
وجوه اری مغلقات حسبیله ذاته
معلوم اولمیه
حاکم اشتراکی اولمیه
صفات الهیه ذاتی حاقده
آنلر کلدیکی کبی
بعض آثار ایله ظهور ایدوب
بذاته وقاریه ذاتی

türkiye yazmaları

باشد

بوقید حقیقت صفات حضرت صفاری
عین ذکر اهل سنت
ذاتی عینی دکل وغیری ذاتی دکل بدکاری بارادره
اضافی فتدارجعله بیخ ذات الهی ارزه
غیر بجول غیر اسماء صفات الهی ارزه
کما دزن اسماء صفات الهی ارزه
بوقید بلکه فرقه اولان باطنیه
دکی صفتك ارزه بدر
واولقه

بقا وجهات
باقی وجهك بقا وجهات
ناظر اکی سیم ذاتك عینی ارکن
ناظر اکی سیم ذاتك عینی ارکن
صفتلر موصوف ارا سنده مغایرت ارزم
بحث نفحه دملك حقده حقیقت غیرك
وزیر لیظهور اندیکی
قافیه جدیده

Türkiye Yazmaları

نظم

ذات واحد در احد رن
غیر بس بوحدة ظهور
فاتحة است در جملة اطوار
کائنات
کی بخلی افکند ذات اوزکی عالمی اصلا وجود
وصفای
هب قالوردی کاسم
نقی غیر اسمی کورت
بوجهان اچره ذاتی زیب
هر شوی حق کی واحد کمال
بوجهان اصلا وجود
وقصور
استرسنان

استرسنان
ای حق کذر قیل
کوه طوری قوبزره
بعد ذا نور علم
اوچه کور
کلمه ذه در ظلمت جهل
انسان اکلمه ذه در ذرا
نفس انسان
ذرا بیشی بوق الناس
شان واضطراب دیمکه
مقتضا سنکوره طوع
بوسی بوقد جهلت
مضطرب قالور
ذلک

ظهور رحمانی کیده کیم
عبد النور اولو نیکیم زیاده اولیه
وملاطفه و وعد جمیل اهلی عبد اللطیف
منشور اولسه رغبت و رانس
عبد نزیب و فقیر کبی عبد التحمید کبی
انک ظهوری ظهور کلیدر کبی جمیع ناس
وزر خلیه تعاوم اولور بو خسته فقره دخی
بره بیچ اولوب هر بری کندی صلاحنه
ظهور ایمن بلکه بیچی قوندیه کبی
فعله کلور نیکیم
هاری

هاری
اسمنده مضل اسمی
رفع منده حجاب اولمکن انسانده
مظهر هاری رجعت مطلقه اولوب
مظهر ظهوری بو ذکر اولنکشیده
مضل اسمنده رفع حجاب
هاری اسمنده روح
نظهر روح بنیاده
دیمکدر نیکیم
بو زمانه اقرار ایدن مومنلره هدی
اولور بیک قرآنده بو ایکی اسم
مبارک ایشبو بابده ذکر اولنمشدر
دیکر ظاهر

دخی کتاب جامع اولدیغی
اکر جبرئیل دعوتنه هادی اسنادلریله نظر ایلیه رق
اصولی زوم اهل نار روح مثیر رفیق بولیه رق
انسانلرک ایلیه روح مثیر رفیق بولیه رق
جنتده وطنیت بخشیده در اولوب نور و بهجت
جبارک تجلیه نور و بهجت
احیانا ظاهر رتبی فیلم جبار یکلیه
اولدیغی منلاحاصل
اولیس کلیه

نظم

اهل جنت بن اباغلی
بیک نار اوستنده در
بیک ایکیوز یکرمی بش
یکرمی بش اوستنده در
اولق در
کملک اضافتدر بورنیاده
زار اوستنده در
حقی بو بدن
خوفندن قرار
اوستنده در

Türkiye Yazmaları

رفع صوت سنا سندر
دکاه اولور کمراری بیان ندر عبارت
تعبیر اینباد اولیاد رفع حفنده منادات
اولور بیان ملاد رفع صوت اعلری بیان اینباد اولیاد
تعبیر اولور مفصود رفع صوت هرمقامده ذکر یا علیم
ایجون حفنده اولور بیان منادات رفع صوت
لازم کلمز بو صورتله هرمقامده ذکر یا علیم اولور
واردر اولون ادنای رتبه ذکر یا علیم حفنده
حفنده کلور مثله اولان رتبه ذکر یا علیم
ندا خفی

ندا خفی اولون
بیان لفظی دلسوز کبی اولسون
بیان لفظی دلسوز کبی اولسون
ندا خفی اولون
ندا نفسی اولیوب
مخاطبدن خفیه اولیوب
اکر بعد ورحی ارعوریکم
اکار الله ورحی احوال
المواردالقامات
ذاهب دلورلر دیو
بیتلد دیمکدر
راجعلد بوحسنحفد کلمکدر
الوصل الی الفنا
والجذبات

٢٢ الحديث

١٠ المؤذنون أطول الناس أعناقا يوم القيمة ﴿ بو حديث
صواب ويكي اوزرنده تخريج اولنمشدر بعضلر بو حديثي
ناس اوزرنده اشتداد صفاسي وارد رسول خدا
عنقلرنده ديرلر وعنق انسان ممتد اولسه
نفسي عنق ديرلر وهر نهايي اولور وهر
ظهوري اولور ظهوري انسان ممتد اولسه
متفوق اولان مشهور اولمغله زينتي
زيادة كلمه
سيلدر

مشهور اولمغله زينتي
بوقلرك اتباعندن
حجة عزيز ابو يوسف شامدن اول كيشي
اولدي زيرا كتاب باض كفي وحافظ
انك آخر تنا انتقالنا انتهى ذي الواقع خزائي
اوزرنده جلبه بزراع قدر بوكسك
اجنده مسند كورديكي
تومانين الناس بياض كفي وحافظ
الكبد
قيد

türkiyeyazmaları

انده کی
بو درکی اجر بلکه اولان
عمل صالحه بر خصه اجرت دکلدر زیرا مقصود رضای
الهیدر بو خصه هدیه دیو اخذ اتمك کرکدر و اجرت دیو
اخذ اتمك جایز دکلدر فقهادن
ماعدا اولان اعمالی غرض نفسانی بیله رضای
قلبی غرضنه طالر اولدیغی تقدیرجه ریا اولور
استئجار و استیجار حادث رفقا جایز دکلدر
و کتاب الحادث اولیق بو فصل بابه

۴۲۵

هدیه بیدیو آلمق کرکدر زیرا
نامنه و کتب دینیه یی مسجده و یا جامعه
و سنه بیدیو سنه بیدیو
و بیت المال دن اولنان جنسی جنسی خصوصی
و انبیانك اولنان
اولیق مومنه زمانه کی بجارت اخذ
حکم اتمك اشهر اولان ذوق
المتین و هو معین
الرحمن

İslâm Ansiklopedisi

باب الحاء مع الراء

آخر غلبت الأرض ، معلوم اولوب كيدوب

آرمك ارومك متعلو بتيمك شارت دار دار روانك

آرمك سكز اولمق زيرا جمك قوروق قوروب بسط

آرنجق اولمق بيكز اولمق ضعيف

آرنجق اولمق ، با ، الف ، را ، الف ، نون ، جيم ، يا ، الف ، دال ، ضاد

بالتضعيف

١٣٦ ٦٩

آرمك هولنا كيب بوزمق

آرمك سكز اولمق بيكز اولمق

آرمك استيلا ، تمام دهشت ومهابت آرمق

آرمك اوزرينه طوغرى كيتمك

آرمق اوزرينه طوغرى كيتمك

آرمق اوزرينه طوغرى كيتمك

آرمك اوزرينه طوغرى كيتمك

آرمك اوزرينه طوغرى كيتمك

آرمك

٢٢٨

زيارت
تجده ديمك تجدد
الهار ديمكدر كه بشلدر
كوشترر وارنه ارزاق سكزده اولن
بوزلر قوم ارخوان سوزلرى دخى اهمال ايدرلر
رسماً استيلا بيه موجب كلدر جواب
آثارات سببيله تارى دن بوزلر
يه دولامارات بولرات
ذكر اولنماز

٢٢٩

اولماز
دينورلر استنبولده
سكز بوز بشده درويش
ابتناه التشاكا قياسنه كوره بو عدد
ولكن هر كسك تخمينجه
فرق بحق آيت مذكوره
نبم اولسون اولمز
بعض اخبارده
Türkiye Yazmaları

نظم

آه کیم دوندی بو زندانی بلا ... یا الهی لطفکدن
امجا منزلدر اولوب قالدق خجالت ... ایلمه بیزی رسوا
اقدی ساعات غمزه ... ابروی اختام
کتدی بجون فصل خزان ... ناوک مژگانه
قالدی غالمک ... کتدی بهار
کتدی بجون ... اولدی بوستان
روزگاری ... ناخان
بو جهان ... بو یلدز
بو یلدز ... بو یلدز
بو یلدز ... بو یلدز
بو یلدز

٨ الغافي ذنبه عفو ربه

٢٥٦

اعمال انسان اعلام نقوش
كوزه عمل و نقش صورت
كوزه صورتنده كوزه
بولور و علم صورت
بولور و عمارت بنا ده
صورتنده عمارت
جمله اعمال
عمل صورتنده
اولور و اسلام بونده
صورتنده كوزه
حسن جمال
عمل صورتنده
اعمال صورتنده
اعمال صورتنده
اعمال

türkiyeyazmaları

في السفر الالهي

قال الله تعالى يا ايها الذين آمنوا ما لكم اذا قيل لكم انفروا في سبيل الله اثاقلتم الى الارض الآية وقال الله تعالى قل ان كان آباؤكم وابناؤكم واخوانكم وازواجكم وعشيرتكم وأموال اقترفتموها وتجارة تخشون كسادها ومساكن ترضونها أحب اليكم من الله ورسوله وجهاد في سبيله فتربصوا حتى يأتي الله بأمره والله لا يهدي القوم الفاسقين وقال الله تعالى ما كان لأهل المدينة ومن حولهم من الأعراب أن يتخلفوا عن رسول الله ولا يرغبوا بأنفسهم عن نفسه ذلك بأنهم لا يصيبهم ظمأ ولا نصب ولا مخمصة في سبيل الله ولا يطئون موطئا يغيظ الكفار ولا ينالون من عدو نيلا الا كتب لهم به عمل صالح ان الله لا يضيع أجر المحسنين وقال الله تعالى ولكن بعدت عليهم الشقة وسيحلفون بالله لو استطعنا لخرجنا معكم يهلكون أنفسهم والله يعلم انهم لكاذبون وقال الله تعالى انفروا خفافا وثقالا وجاهدوا بأموالكم وأنفسكم في سبيل الله ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون وقال الله تعالى لو كان عرضا قريبا وسفرا قاصدا لاتبعوك ولكن بعدت عليهم الشقة وسيحلفون بالله لو استطعنا لخرجنا معكم يهلكون أنفسهم والله يعلم انهم لكاذبون وقال الله تعالى ما كان لأهل المدينة ومن حولهم من الأعراب أن يتخلفوا عن رسول الله ولا يرغبوا بأنفسهم عن نفسه ذلك بأنهم لا يصيبهم ظمأ ولا نصب ولا مخمصة في سبيل الله ولا يطئون موطئا يغيظ الكفار ولا ينالون من عدو نيلا الا كتب لهم به عمل صالح ان الله لا يضيع أجر المحسنين وقال الله تعالى انفروا خفافا وثقالا وجاهدوا بأموالكم وأنفسكم في سبيل الله ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون وقال الله تعالى لو كان عرضا قريبا وسفرا قاصدا لاتبعوك ولكن بعدت عليهم الشقة وسيحلفون بالله لو استطعنا لخرجنا معكم يهلكون أنفسهم والله يعلم انهم لكاذبون

وعن ابي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم السفر قطعة من العذاب يمنع أحدكم نومه وطعامه وشرابه فاذا قضى نهمته من وجهه فليعجل الرجوع الى أهله رواه البخاري ومسلم

وعن ابي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم السفر قطعة من العذاب يمنع أحدكم نومه وطعامه وشرابه فاذا قضى نهمته من وجهه فليعجل الرجوع الى أهله رواه البخاري ومسلم

وعن ابي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم السفر قطعة من العذاب يمنع أحدكم نومه وطعامه وشرابه فاذا قضى نهمته من وجهه فليعجل الرجوع الى أهله رواه البخاري ومسلم

ولكن حفظ خاتم صورته هو الاكمل فان حفظ خاتم صورته هو الاكمل فان حفظ خاتم صورته هو الاكمل

وقد ورد في الحديث الصحيح ان الله تعالى يحب من عبده اذا سافر لامر ان يستأذن ابويه كما يستأذن الله تعالى ويحب من عبده اذا سافر لامر ان يستأذن ابويه كما يستأذن الله تعالى ويحب من عبده اذا سافر لامر ان يستأذن ابويه كما يستأذن الله تعالى

وقد ورد في الحديث الصحيح ان الله تعالى يحب من عبده اذا سافر لامر ان يستأذن ابويه كما يستأذن الله تعالى ويحب من عبده اذا سافر لامر ان يستأذن ابويه كما يستأذن الله تعالى ويحب من عبده اذا سافر لامر ان يستأذن ابويه كما يستأذن الله تعالى

وقد ورد في الحديث الصحيح ان الله تعالى يحب من عبده اذا سافر لامر ان يستأذن ابويه كما يستأذن الله تعالى ويحب من عبده اذا سافر لامر ان يستأذن ابويه كما يستأذن الله تعالى ويحب من عبده اذا سافر لامر ان يستأذن ابويه كما يستأذن الله تعالى

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

سفر لیلی سنبل آدلوب
حقد: حفته حکمت البلبل کتبه
حلقه: زات وسیدا تعارف زوتعارف نسبل آدلوب
بو رکیب بنها بلده علمله شهور لیلی
اهتبه ایسه حبیب الله سیزانیا وصفا
لذت ایسه بو سیزده درد سیزدانیا وصفا
وسیزه صفا تسیزه خماری دلیله
وسیزه نهاره کرچیه
نعلت

نعلت
وار درد فانه زمان
بقا اولمغله مدوحه سیزده حاصل زیرا
رعوت الی الشر اولنمز هرنقدر نعلت ایسه
سنبوله حقله افعله اکرچیه بالاده
زیرا مقام رعوت مقام شهوده اولدیغندن
واسله نبا دخی اولدیغندن اعلاده

نظم

سفر ایدوب حقدن حقه
کل کیده لم دوستم طوغری
ابله لم دوستم عجب بیلمزی
عشقله دلبری کل کیده لم دوستم طوغری
حقه دلبری زار ایلیوب زار اغلیوب
اغلیوب کل کیده لم دوستم طوغری
ایکنده قالمیوبدی کل کیده لم دوستم طوغری
طویالم وحدتدن کل کیده لم دوستم طوغری
کل کیده لم دوستم طوغری
وطنه بن آغلیم بلبل گبی هر بهار
بلبل گبی هر بهار
گونش خاور اولوب کونیه باتار
کونیه باتار
آغلیم کل
سنم ایلیه باغ حدیقه
کل حقی بیه بار اول ای گول
کل دوستم طوغری
وفی الحدیث
بنی سعادتک اول کسه ده
اولکسه ده اولکری بجنسلی
بلکه بجنسلی والهیلری بجنسلی
باکه بجنسلی دوکر اکنده اولکری بجنسلی
حقیقتی بجنسلی ظهوره
قائم جنسلی

www.türkiyeyazmalar.gov.tr

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

انبسه کلمه مقارنه در

حاصل بر عمل حق ایجون اولمقده

صورة ومعنی اخلاص ایله واقع اولمق

کوركی مع تقرب الی الله اولان عمل

طریق الله سلوك ایدن کمسه یه

ذراعا یعنی بر ارشین مسافه

خارج اولان نفس طریقنه

کسبنه یعنی جنت اعمالی جزا

واو فضل الله نك بیمثل وعده سی

حسنی وزیاده کلمه سی

ربیشلرك رؤیت

رؤیت

معناسنه اولورسه

تاقصلره کوره زیاده رکا ملره

اولسه رؤیت اهل زیاده

مستعد اولمشلرك تاقصلره

نظر ایلیه جکی اولور

حاذ البصر کمسه نك

بصیرلره رؤیتی کبی

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

واجبالله معلومك
فرض بولدركي عمل دائم
دكل بلكه بحسب الظاهر مستفاد
ملكم صلوتم صكره صلوتم واشتالتم منتظم
اولسه ترك قلب ورزحده منتشر
اعمالكم مقبول اولمز
صدر وانشراح بولمز
رزحمله بعض اعلم اهلك بين عليكم
باقي اولديكي زيت دنيايه
روحمكم اسرار انسانيه
انوار روح

اولكعلوم
اولفقه وتصوف بيمو اظمت
نيكم بارادة
صدر وانشراح بولمز
رزحمله بعض اعلم اهلك بين عليكم
باقي اولديكي زيت دنيايه
روحمكم اسرار انسانيه
انوار روح

اعمالكم مقبول اولمز
صدر وانشراح بولمز
رزحمله بعض اعلم اهلك بين عليكم
باقي اولديكي زيت دنيايه
روحمكم اسرار انسانيه
انوار روح

Türkiye Yazmaları

روح
باقيدر روحكم
حياتك باقيسي كمالك علوم الهيه
ايلسه روحكم جاهلكن نفسكم
سرور وانشراح
بوقدر وقتك
حكم شفاء وصبر
عيش روزكار
حفظه اشتارت ايوب كلور
عليها غلبه وعيبا
جزا واجذع بجب
فطنا

Türkiye Yazmaları

علوم و معارف و صنایع
حسن و جهاذه مناظره
کسبه لکن اهل خلیلده زیرا اکثر ناس جنس
باطنی فقدان انسان طبیعتی ایتسه حسن ظاهر
کوینه ناسده حسن مقتضای نفوسک و نفرتی جلب ایدر ایسه
زیرا اکثر ناسده اولان امور روحانیه و نفرتی جلب ایدر
ادراک ایدیلمکده اولان امور روحانیه و نفرتی جلب ایدر
تفکر ایلمکه بعد یعنی ادراک و دنیانک اهل کتاب اولدقلری
آب حیات بحیرهٔ ظلمات اسکندر ذوالقرنین صویه ابلمک
باعث مرض و دنیا زیاده اهل جنت
و نار جهنم اولدقلری بولمشدر زیرا
کتاب مقدسده مذکور اولان امور روحانیه
حیات ابدی امور روحانیه
سبب مختص و بقادر
کلام ابدی نار ابدیه نکیم قرآنده کلور و منکرینه
ایلکه نار ابدیه مقصود هرمدرکه ور آزاندن خلاص
ایچون توبه علم سبب مقصود اولدیغی بولورسن و انلرسنک
توبه لری بعد الموت قبول اولمز دیو آنلرسنک
نافع اولمه و ضرر ایتسنلر کسکادر ایدیکنی
کلمه دانشمند ایله دنیاده ترقی
ایلمش

Türkiye Yazmaları

Türkiye Yazmaları

در بیشتر ارکی ۴۷
هیکل انسانک فایده عظیمی
وار ارکی علوم اشیا اکتسابنه واسطه در
وجود بلیمز مدعلم حصولنه کلکدر آکر هیکلی
الیخاخ ایجون هیکلنی بوجهله اختیار ایدیلیر ایسه دخی بعضیلر
ذکر اولنان علم بسیط روحانی بیانقطاع دائمی
وهو لیدر وهیکل اولرق وضع اولنمشدر هیکلی بوجهله
کیمسه زیرا آینه ده صورتی مشاهده ایدن
اولان طلاء اسپیدوسنوطلی کی منقوش اولمق بای
صورت نقاش وسبابدر
دنیام

ذکر اولنان علم بسیط روحانی بیانقطاع دائمی
وهو لیدر وهیکل اولرق وضع اولنمشدر هیکلی بوجهله
کیمسه زیرا آینه ده صورتی مشاهده ایدن
اولان طلاء اسپیدوسنوطلی کی منقوش اولمق بای
صورت نقاش وسبابدر
دنیام

کذی عالم بسیط روحانی بیانقطاع دائمی
وهو لیدر وهیکل اولرق وضع اولنمشدر هیکلی بوجهله
کیمسه زیرا آینه ده صورتی مشاهده ایدن
اولان طلاء اسپیدوسنوطلی کی منقوش اولمق بای
صورت نقاش وسبابدر
دنیام

بو نوع علم بسیط روحانی بیانقطاع دائمی
وهو لیدر وهیکل اولرق وضع اولنمشدر هیکلی بوجهله
کیمسه زیرا آینه ده صورتی مشاهده ایدن
اولان طلاء اسپیدوسنوطلی کی منقوش اولمق بای
صورت نقاش وسبابدر
دنیام

۲۷۸ ۱۸۷
دنیام
زیرا انسان صفا دلنه مظهر اولور
بو نوع علم بسیط روحانی بیانقطاع دائمی
وهو لیدر وهیکل اولرق وضع اولنمشدر هیکلی بوجهله
کیمسه زیرا آینه ده صورتی مشاهده ایدن
اولان طلاء اسپیدوسنوطلی کی منقوش اولمق بای
صورت نقاش وسبابدر
دنیام

زیرا انسان صفا دلنه مظهر اولور
بو نوع علم بسیط روحانی بیانقطاع دائمی
وهو لیدر وهیکل اولرق وضع اولنمشدر هیکلی بوجهله
کیمسه زیرا آینه ده صورتی مشاهده ایدن
اولان طلاء اسپیدوسنوطلی کی منقوش اولمق بای
صورت نقاش وسبابدر
دنیام

زیرا انسان صفا دلنه مظهر اولور
بو نوع علم بسیط روحانی بیانقطاع دائمی
وهو لیدر وهیکل اولرق وضع اولنمشدر هیکلی بوجهله
کیمسه زیرا آینه ده صورتی مشاهده ایدن
اولان طلاء اسپیدوسنوطلی کی منقوش اولمق بای
صورت نقاش وسبابدر
دنیام

٢٧٤

احکام کیفیت عالم

صور زینهار حالة الحضرة در اینجا

احکام مذکور حجتند بقای زمان مطلق

اصلش مرتد اولق لازم کلور وجود ایسه بعد

عدم کوره طوره منقلب وصورت اوزره نابود

عالم طورلرینه انتقال ایلیه خلق

اوزره اسلام اولمازدن

٢٧٤

اوزره

دکل مالم مرتبه کیره سن دیمکدر

ابوحنیفه رحمه الله بوجود

وجود اول زمان ایچنده زیاده

ومبدا اولمق لازم کلور

انده مجلی نقطه دلیله

ونقطه نک رفع نقطه

منتهی اولمق

وسنك خباب حقه سبلك ميل انفعار
واستفاده درايكون عبدرب اولازم نسبت جنت
عنا واقاده درايكون عبدرب اولازم بالعكس زراعنا لله
ابيدر بوعبدرب اولازم وهو بالجمله خفيف عبديكي
نقيض ابيدر اسنده حقيقت حقيقي اولازم بالعكس حقيقت
انكاندر حفيقت حقيقي فارغا ملاحظه سي اطلاق ظهوره كوره
اولا ذلك ملاحظه سي اطلاق ظهوره كوره
بدلورنس اطلاق تخلف نفي اولازم
واطلاق تخلف نفي اولازم
رحمته صفه رحمي اولازم
ولكن صفار ب
اوزرنه

اوزرنه
نقيض ابيدر وهو قوس
سنك خلقي قدر اعطا ابيدر بي
عموم وشمول اولازم
انسان هيكل البخصوص اولازم
رحمت الهيه وجوب اولازم
موجب لمدي نفسي اولازم
رحمتي بن سنك اولازم
منتي بن سنك اولازم
اولا بخاب

Türkiye Yazma Eserler

٢٧٢

اکل ایدر لر وصف اولنلر
اهونیه بکزر لر کی طیب
غزالی نافه سنه بکزیر
طیبی سوزلری زیرا طیب
وذرانه کلور وقاذورات
ربیب ستهار رسلیم وان
احاد وصولیه صلوه اولان
تخصیص ضلالت زیرا

طیب جنابلرنه صورلری بو بیلدرر وعکسی اول علوم
ذات شریفلرینه رزق معنویلری ارف وعلوم رضی بو بیلدرر
اولدیغی بیان اولنیور
اولادان مفارق اولدقلری
غایتی حسرتلرندن کیدیلر
طیبی سوزلردی زیرا طیب
ذرانه کلور وقاذورات
ربیب ستهار رسلیم وان
احاد وصولیه صلوه اولان
تخصیص ضلالت زیرا

٢٧٣

نفسلرینه کتیرمه دکلری
زیرا انسان
نظم
طوریه
کسب کیلن حلال لقمه
حلال کسب عناصر ایله کور
کلدیکی اقدام
بلکه نفس لذاتنه
ای عاشق
کرامه اولنلر
طوغمامش
آخره
صبحلیه شام

نفسلرینه کتیرمه دکلری
زیرا انسان
نظم
طوریه
کسب کیلن حلال لقمه
حلال کسب عناصر ایله کور
کلدیکی اقدام
بلکه نفس لذاتنه
ای عاشق
کرامه اولنلر
طوغمامش
آخره
صبحلیه شام

قال الحكيم

من الارض بتناهين بنده ابن عباس رضي الله عنهما بيورمشلر در كه حق اراده بم كه ابن عباس دوغرو بوجمله مخلوق دار در بلكه كشف قاعده صحيحه دار در بوجمله ابن عباس حضرتلرنك حاضر اولديغي مجلسده بر ذات كلوب سؤال ايدر كه يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

ايكنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

اوچنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

دردنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

بشنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

التمشنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

يدنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

سكزنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

طقوزنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

اونجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

تاما نيكل مخصوصي اوزرنه حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

اون بردنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

اون ايكنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

اون اوچنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

اون دردنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

اون بشنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

اون التمشنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

اون يدنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

اون سكزنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

اون طقوزنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

يكرمنجي ذات كلوب يا رسول الله بنم نفسم بنم ايچون حاضر اولديغي حالده بكا خطاب ايدوب بنم ايچون دعا ايدر سن ديو امر ايدر سه حضرت دعا ايدر ديو جواب ويرر

türkiye Yazmaları

زیرا انسان
کاملک سری شاریدر
بس اول ظاهر اولان صورتدن
انلک ارشادی صورتیدر کی اول عصره
اول بلده ده اشتهار ایدن صورتدن
بنا ٔ علی هذا صورت
صورتی حدیثده فی صورته دیو
کلدیکی حقیقتده صاحبی خلق ایتدیکی
معنا سنه در یا کز صورت
سبب نکه انسانک صورتی ابلیسک
عالم غیاب بولدیغی صورتدن
معنا سنه در
صورت واحد و صورت متعدد دیو
معنا سنه در یا کز صورت
سبب نکه انسانک صورتی ابلیسک
عالم غیاب بولدیغی صورتدن
معنا سنه در

ابلیسک عالم غیاب
معنا سنه در یا کز صورت ملک و ملکوتی
دیکر صورت ناسوتی
معنا سنه در یا کز صورت
ابلیسک عالم غیاب بولدیغی صورتدن
قوام بولماز بلکه معنا سنه
یعنی عالم ملک آدم ابلیسک
اخلاق و اوصافی
اقتضا سنه باعث روح اولیسه
جاهل اولان
اخلاق و اوصافی
جاهل اولان روح اولیسه
عالم اولان

نظم

ای بوزلك مصحفی اوزره
كوزلرنك رمز اشاره
نقطه بنكلنده مكتوب
كوزلرنك سحر اوقلری
كل تصحیف انسان طلسم صورت
صورت انسانی اصلی الف اولمش بیضاده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

ای بوزلك مصحفی اوزره
كوزلرنك رمز اشاره
نقطه بنكلنده مكتوب
كوزلرنك سحر اوقلری
كل تصحیف انسان طلسم صورت
صورت انسانی اصلی الف اولمش بیضاده
ربنا حقی
بالله اعلم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه حق
اعلی كوزلرده
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

كوزلره كیمسه آكاه اولماز
اوزكی بنكلمه مكتوب
قطره بنكلنده مكتوب
جملهنك اصلی بر
بو نقطه حق
حقیقی بیلن
ربنا حقی
بالله اعلم

نظم

حالنه باقمسه ایلك اولمز
صورت بر آینه ح

وحاصلها ترك لفظ نفس الامر كلدى الكرخي
فى نفس الامر فاعلم وفوق ذلك فوق ذلك دراره
واولئك اولوا الالباب ارادوا اهل الجنة
وهيكل ظاهرها ارواح نفوس اطلقت عليها
وحديثه مكور كما فى انشاء ذلك والذى نزل
هواه ولا تتخذ هواه معاذ الله
اوراق مفقود

مفقود
اولوا النهى ذاهب اولئك
علم النص عام نحو ان يكون بعض
اولوا الالباب ذاهب اولئك
اولوا الالباب ذاهب اولئك
اولوا الالباب ذاهب اولئك

صفا تنه
تفصیلی دراکه صدیه
عاده کثرت ارض
احدیت اراسنده حائلدر
سما یکثرت ارض اراسنده حائلدر اولان لفظلنه نفس اولنسی دیکدر
ابدا ارض اراسنده حائلدر اولان نفس اولنسی دیکدر
سما یکثرت ارض اراسنده حائلدر اولان نفس اولنسی دیکدر
ذاتنه مبنی ولاینه فیض مقدس هر صفت
صفاتنه مبنی ولاینه فیض مقدس هر صفت
بروز انمشدر دیوجهتدن هر صفت ذاتنه
مرتبا قاب قوسین زیرا ذاتدر
اوادنادر زیرا بوراده بشیئیت
واضافات اولنسی دیکدر
وصفات

اعتبار اولنمامش
بعضنا بعضنا
موجودات حجاب صفاتلرینی
اولنسی دیکدر
اولنسی دیکدر
اولنسی دیکدر

نظر اغر دوشن رأيد
سلطانه سكاسنان جا ايلماز
سليمانه بوغو للقده بجرايم
نذر ايلرم يه اكر بجه
نذرم ايچون آرا نذر ماه ظلك يا
بجه غريب آى حقى بوزى اصلى
راحت اوجاغ ايلن دطلند ايجاى
انسانه ايچرسنه زياده

نذر ايچون آرا نذر ماه ظلك يا
بجه غريب آى حقى بوزى اصلى
راحت اوجاغ ايلن دطلند ايجاى
انسانه ايچرسنه زياده

في اللطيفة الانسانية والهيكل

معلوم اولدكه لطيفه انسانيه كه روح
مركبدر ايكى شيئدن بريسى جسد
مخروطى شكلده كه بونك اصلى
روحى كثيف در ايكنجيسى لطيفه
روحدر كه بونك اصلى نفخت فيه من روحى
در روح حيوانى جسم لطيفى منزلنه
بخار اشتقاقى جسد وهيكلى عنصرى
بخار اشتقاقى جسد وهيكلى عنصرى
در روح حيوانى جسم لطيفى منزلنه
روحى كثيف در ايكنجيسى لطيفه
مخروطى شكلده كه بونك اصلى نفخت فيه من روحى
معلوم اولدكه لطيفه انسانيه كه روح
في اللطيفة الانسانية والهيكل

مطلق غیر مخبر در ما مقید مخبر
و مطلق واصل زیرا مقید مخبر
و آرد رکعب رکعب رکعب راکبک وصو بجون اعمال نیاز
زیرا رکعب رکعب اعمال نیاز رکعب رکعب
کسید رکعب وصو بجون اعمال نیاز رکعب رکعب
و مو لک نوابک غیر معلوم ده هفت درصد یک دقیقه
حق و اشعله انجون کلیه
نکدر از غن

ا غن ملکه
هر لحظه بجنبد داود زنبار
بوستان علوم و فنا نک لطائف
و ذوق
نکلک بجنبد ابیات زیبا کلام
نظری ده بعض عقده
علمای اولنجه زمان سویله
جلسی اختصار
آرا ستانه بعض وجوه
اولورکه
دیکر

دنیضر دنجانی
اهلدن هرکسك خالنه
استعداد دن کوره اولور بو حسن
ایدوب ایرنیضر دنجانی
واسع اولان سفلر دن کوره اولماز زیرا
جاهل واعتقاد دنه تحفی هان نه غرض بعض
باری کیمای بیتمز فنی هان نه غرض بعض
سحر فنی کیمسه دیمز نفسمه دار وحاصل
تحفه جهلی بیلن ایدوب حرمان نفس اولمه
بو ایسه علم

علم مجلدن
نعمان در زیرا جهل در
غاوی نعمت در اکا جهل مطلقدر بن یفیده
انسانلر بین ایسه خالق مطلقدن نظر اولماز بوجهتدن انکله نظر
زیرا زات حق مجهول در ⊙ وصحیح وعرفان مسطور در ذکر
حال اولور حضور عقل بوزدن بوزدن
فوت عقال بوزدن
دنیضر

Türkiye Yazmaları

بیل انسانه
لازم اولان ظاهره
عمارک حفظنه دائر اوامر
صورتیله نظارت اهلیه نظارتنه
سنه سنه عالم سفلی یاپلمسنه
صوراجاته دائر اوامر
جبهخانه یاپلمسنه دائر اوامر
عالم سفلی یاپلمسنه دائر اوامر
عالم علوی یاپلمسنه

Türkiyat Enstitüsü

لازم کلمز زیرا جار زیرمذکوره
حفنده انبیاء مؤمنین دنیادی انبیاء عالمین
دنیادی ایکیون آیین ایلیه سؤال اولندیغی بابده ایمان لازم
کلمه کوره رزقنا علم اصل السعاده اندن اکر ایکیسی بیغ علم
اولور وعلم کلمه ایمانک درجه اولورسه بخش اولنیر
وایمانک بحثی علم کلمه کلمیه بیغ حضرت شیخ الاسلام
عبارات دعاتنا دن لنا علما
وعلم حقیقی رجاء ظاهر
اعطا

اعطا اولندیغین
بیان اندر شریعت وحقیقت
بری بلرینه مستلزم اولدقلرینه بالقوه در وعلم شریعت
انک فضلی مناندر کلدر واکتساب ایله
حقیقت وحق عندالله اولمز اهل الهیه
فاعل کلدر زیرا اکر بخش اولمز ایسه
فاعل زیرا اندنه عبد

نظم

شاهلم علم الصبد زرنم
هر کسک زیاده علمت وارد
قلبدر خرمنلم دانم دارم
لم اریم اعالنه خضاردر
غیرنک حدا ولدی هرکز سوزکالنه
عشقلی ایلیوبای
انک دالنه خوابهی
سنطرک

احوالنه هر کسک حصولی
حیات بابیحصه
عیش اولمز بوسز علیم
علم حقک اقالنه
بوزرخنک کنده بولمازوجود
عله
سدره کزنه بولمازدر
سطرک اولدی
ترکمنک اولدی سنی
بوده بیره
حانوکمراولدیجنده
وارلیرواخلاق
مادهوشیاولوب
وجبریل علیه السلام
صلی الله علیه وسلم
رضی الله عنهم اجمعین

بولمز اولدی
سنی واسطی ایلدی
اجل اهل زمانی
مطلعه
هیبتجالنه
بیغمبر
ایدی حتی
ایدی حامی
ایدی
ایدی
اید

ایدوب کلوردی
وحاضر اولدی حجاب صحابه
رجب قیاس ایدرلردی وصورت مذکوره
ایله مشکل دیمکسزین تعریف جمالنه
اوزره نسخه یازیلوب غیری نسخه یوقدر
عند نده اولان صورت جمال نام
ماخذ بعلمک صورت حبیبه
ایکیسی آنا آیلق بیورردی بنیکرمیبوسف
فالبلد بنیکرمیبوسف وصلدی نسخه
آنده بیلکری صنعتلری اظهاله
اوراق

اظهار ولدقلرنده اوزره
جمال کوسترردی ماهده کلف
وسنبل حسنک نمایشی ایله
اولیاردن مستثنا اولدی بوقدر
بجاز یوزندن
اوزن

بوغیدی داد اوزره
الخفیف بحر اوسماء اولدقلرنده
سیاه اولدقلرنده اوزره
سیاه اولدقلرنده اوزره
سیاه اولدقلرنده اوزره
سیاه اولدقلرنده اوزره

هر کسک حالنه کوره در اولیا نار زیبا نار خلقی
عشقبازی یه
دکمیلد زیبا عشق دخی
نکاح حقیقتن سوء طلد بعضی
انکزده سورت وهوی اولماز دوشمک وحقیقتن
کسبا فعلنده حیوان کبی اولماز زیبا نار دنیا
وفیه عقلی ازاله یه خلد وشرع
سنا زنا دیمکدر غیبتنا فاعلنه
بعض اولنلر مانده وجمع ازنا
زنا کارلرك
مالری

اوزرنه بولرسیه بلکه شرعنا
اوزرنه فصدا بیه زیبا یه روح اولمه
حسن وجمال معاویه اکرانسانلقا
بولنه زیبا انسانلقی
افراد دکل نوعی خلقت
اعضا زنه نظر یه

Türkiye

Türkiye Yazmaları

الحاصل نزد الهی ابلیس نا پسند حاصل
اولدی بحیث بو قدر زیبا ابلیس
سالک ابلیس مذهبی چوقدر ضلالت اضلال
اولنمش انبیا و اولیا یا
آرزو قلدی بحیث هدایت اجون خلق
بجون اجون ضلالت اجون خلق اولنماری
بلکه دخی بعضلری فضیلت ویرمش
بجون اجون خلق اولنماری
اجلدن دخی بعضلرینه فضیلت ویرمش
فعلیات بخیره و شره
مقدر اولدیغی کبی
یکیانه خوش
کلمش

نظم

الهی بنه ابلیس بنی
ایدیم بو کنه خان و مانی
جلد اکلنم
حیدا ایدیم فیضسز سنده قل جانی
زیده و ضلالک زهرینه چوقدر
تجاره بو کون عبدیکز اولمش
ارشاد دیلک اولنسه کرا
ایا مر الهی کیمه ایده سن
سکا در ولی شهد نه
ابلیس لعین اصلا
طریق هدایتی تا

فی الحدیث

یا یحیی الله لشئی از حضرت
رسالت صلی الله علیه وسلم
سؤال او لنشد عن جواب در یابد
انشاء الله ظهور یابد
بسبب کسوف شمس

رضی الله عنه جناب حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه
اولیجق بعضه براولادی ابوبکری ابراهیم
اولمغله بعضه براولادی عبدالرحمن رضی الله عنه
اولمغله بعضه براولادی عبدالله رضی الله عنه
اولمغله بعضه براولادی محمد رضی الله عنه
اولمغله بعضه براولادی عبدالله رضی الله عنه
اولمغله بعضه براولادی عبدالله رضی الله عنه
اولمغله بعضه براولادی عبدالله

واخلاص ايله دعا
تعالى تك خصوصى وارادتى هر نسنده اسما وصفاتيله
بجى خصوصى وارادتى دنافع ومضار فى الحقيقه
بر يسى بوسبب عينى اسما وصفاتيله
بر ذاتك اسلام واركى بوسبب اولوب كارى ظاهره
قلبه وروحه اولان تأثيرات اولياى رفيع مقامات اولوب
حافظ اثمك دعاسنى اولياى رفيع مقامات
نسائك زينتيله كركلرك

كركلرك نسائك
زينتيله حفظ اندى ديمكدر انك
حفظ اولنمسى كوزه كوزيم واعيسيله نظر
اولنمسى اولوب ياسدر بلكه حفظ
دخى اولنمسى لازم كلور
نظر قبايح واهل تعاوله
وقوع وفعلكه جهلكه
اندكلرى مادده دخى
دعاسيله والسلام

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

Türkiye Yazmaları

www.turkiyeyazmalari.gov.tr

اگرچہ حق بے
مطاو بدد فا ما کنہ ذا نیلہ
مشہود دکلد وخبرہ کلمہ نظلبونہ انتم
ان الملاء وآرہ علی نطلبونہ کا نظلبونہ انتم
اسفل سافلین حفاف هوتین طاب ابیس کربشی
اولدن مرتبہ تاریخیدی دوحیدہ البکاری اوارد
اسما وصفا تبلدوآرہ بیلہ حسنہ مسرود
اولفقہ بریکی ذرا نبکبی کاتی
سطا لعراد لنفقہ
ایکی در

عارف اول دعارف
اولدرکه الله انسانلره بابدر بوسز
مسلکمزده الحق اولیانه نسنه ایسه حقدر لیبرال دیدکلری فقط
حقیقی بلشدر دیدکلری فقط شئ شمس شیئیت اولیانه
حقیقی بلشدر دیدکلری فقط شئ شمس شیئیت اولیانه
حق حقدر باطل باطلدر
کونکه اخذ اندوکی مرتبه بلدی بلدیدر
ادراک اولنور بوخسه ظل ایله اضداد بلیه ادراک اولنماز
فعلمز دکل ذاتیا افضا انمز بیلدیکمز اولیانه
معلوم اولیانه دکل بیلدیکمز اولیانه
دیجلرلر

ایزبازلشی اولیانه
عارف آیدنفیض خدا بیلدیکی اولیانه
دیجوری ایده کورنوجیه لرالفت
غیرت کرن آرزده لسانه جهاد
لزم توجوز اولانه نظر لیدر اعما اولیانه
وزده

نظم
ارکک دارلیسه جنسمک حقلی
انوار بیوزی صفات بایی
کورنور بوسزی کورنور
ازل بزمنده جام عرفت
بلکه بکا کابت قدرت
بوسزی کورنور
بلکه بکا کابت قدرت
کیدرلر

ترجمهٔ روح

معلوم اولدیغی اوزره روح علویه
بصدهٔ کری بلکه جمله اشیاده
اولدیغی کبی اعضای انسانیه ده
اولان هیکلجیقلر تحاصل ایدن
ذرات ترابیه دن مرکب اولوب
فقط جسم ترابی بالطبع
ضعیف و لطیف اولدیغندن
انسانک روحی اراده ایتدکجه
جمله اعضاسنی تحریک و تصرف
ایدر کبی روح علوی دخی
جسم ترابی یی تحریک و تصرف
ایدر ایکن روح انسانی
جسم ترابیدن مفارقت ایدوب
عالم ملکوته عروج ایتدکده
جسم ترابی یی تحریک ایدن
روح انسانی اولدیغندن
جسم ترابی ده حرکت
قالمیوب متلاشی اولور
و روح انسانی عالم ملکوتده
ابدالآباد باقی قالیر

جمله اعضاسنی تحریک
و اداره ایدن روح انسانی
اولدیغی کبی جمله
اعضاسنی تحریک و اداره
ایدن روح انسانی
ظهوره
و احیاسنه
عالم ملکوتدن
تا
و روح انسانی
تا
و روح انسانی
عالم ملکوتدن
و روح انسانی
ابدالآباد

انفصال کتابت یزداده برادر
زیرا مؤنث و اولاد فی الحقیقه برادر
بوخسیه بنخ دکل بلکه برادر روح سفارتنامه برادر
زیرا بنخ فی الجمله حجاب بلدنکیم تالدیرات
زیاده بعض اهل تاذیل اسحاق برادر دیمشلر ایدی
ابتسام بیسکاره ولد بیلمدکدن صکره اکر
بدننده سفارت روح علوی مطلقه دکیمدر
تاذونه اولدیغی کبی
وفنده

ولو مقتضای حکمت ایدی
نظر قانون کارجا لله رضا دکل
سنه ابن رشد رسوله
وفنده
اکلدر وعبدک صفت ذاتیسی
نباتک حفظ ابو عدین تعریف ایدی
وتاج ابو عدین تعریف ایدی
ابن لردی وبعضلر تاریخ
مذکوردن
انبار

صدر زنده
مذکور شیخ آلبیرک
اول قرنده شیخ آلبیرک
اندرلیک بیک بیک بی انکلتره بین
شیخ العفیف بن شیخ ابدالرئوف بن الشیخ
العفیف بن شیخ ابدالرئوف بن الشیخ
ابدالرحیم خلقی انده بیک بیک
زیارتی واردر حالده بعض کمسه لر
مالک دکلدر مالک عجب عجب
شرفنه بوزارتی نفیس اولنوب
زیارتنه اوزره

اوزره
اونلرک اکا ملتجا سی
واقع اولمغله آرتق آرتق رعایت
اولنوب اهالی بلکه بلکه بیک بیک
زیارتنه کلمکده اولدقلرندن
اعظم نفایس املاک اونلرک
اطرافنه وضع ید ایدرلر
اهالی بلکه بلکه بیک بیک
ناسنه اوزون اوزون
اولنکله دونمکده اولدقلرندن
بو

Türkiye Diyanet Vakfı

اسفل سافلين

اعلای علیین سفالیکه سنه ۱۰۴۷ ده رکلمبوی اکتوبر یلی بیلیوجی خانه ظهوره
کلوب اسکدری نقیبی زیاده زاده ابراهیم افندی اسفل السافلین دیلکلری
شیئین اولسی مظهریت تامه ده انسانک صورت آدمیه یه
انکلمکلری استحاله حاصل اولمسی کبی آلیب دولتلو نقیب زاده
کبری

اعلای علیین سفالیکه سنه ۱۰۴۷ ده رکلمبوی اکتوبر یلی بیلیوجی خانه ظهوره
کلوب اسکدری نقیبی زیاده زاده ابراهیم افندی اسفل السافلین دیلکلری
شیئین اولسی مظهریت تامه ده انسانک صورت آدمیه یه
انکلمکلری استحاله حاصل اولمسی کبی آلیب دولتلو نقیب زاده
کبری

Türkiye Yazmaları

Türkiye Yazmaları

نفسه ارض بایه کرجیجه اولورکی
دیوبعتاده
فاماسکوت ذکر انسان اولماز بوصورتی
کایله صورتنده عالم اولورنفس ارضله بوجهتک
سائل اولورنفس ارضله بوجهتک عالم اولماز
یالنیز نفس ارضله بوجهتک عالم اولماز
ز بیتی نفس ارضله بوجهتک عالم اولماز
اسنادی نفس ارضله بوجهتک عالم اولماز
ایله

ایله ایکون
یعنی دنلدی زیرا نسانه بعد
اوزاده کمال انسانه بعد
کایله وعالمه حصول بیتی اولمان
وجهایله حاصل اولماز بوجهتله
اوزاده درد رضه اولماز
کافی بیتده اولورکی
وجه ارض کندنه دخی
کافی بیتده اولورکی
کفر بوجهله دلالت ایدر
فالدی زیرا ظلمت طبیعیه
اسفل بعده
اولان

ایدی کہ وجودی ظلمتن موجود
حقیقی نوریلہ ستر درکہ بوستہ لہ
وحدت دیدکاری منع ظہوردا بولہ زیادہ وجود
اعتبارادنسہ نجہ وجودہ ثم ثم خلوص
بالکلیہ زائل اولور سوالہ ولنور سنکہ آرمقصورات
خارجی بیتہ ذات وصفات
فی الحقیقت ایکی وجود بعدہ طوغرہ
آخرہ نہ دیمکدر
ایکی
وحدت نسبتہ تعین اعتباری ذات بولہ زیادہ وجود
ثم ثم خلوص
وحدت نسبتہ تعین اعتباری ذات بولہ کثرت
ایکی وجود بعدہ طوغرہ
آرمقصورات
واحد
ایکی وجود
بعضلرینہ مغلبہ ومشکل اولمق کرکدر
ایکی وجود
ایکی وجود
ایکی وجود

Türkiye Yazmaları

اوّل کلمه ذکر اولنان
بالکز صورت آدملغنی
تعیین خصوصی صورت
غیری خصوصی صورت
کندی آدملغنه
ذرّه ابوبکر کندی
محمد اولدی دیو
وضوح وار
واختلاری یوق

محمد آدم جسیلیکن دکلدر
تعیین خصوصی
آدملغنه اصلا
بر
آدم فی محمد
ابوالبشر اولان آدم
علی الخصوص آدم
ذرّه بی اختیار
جد نبوی اولان
علیه السلام

آدم بوزلی
آدم آدمدن
اولان صورتا
اولق
اولمار
ایدی
آدمدن
اولمق
لغتدر
ابوبکر
اولمق
معناده
اولمدیغی
کبی
اولمق
لغتدر
ابوبکر
اولمق
معناده
اولمدیغی
کبی

türkiye Yazmaları

کندی نفسی بجی یہ کلدی انسان صکرہ
عین خارجی یہ کامل متخارج فی انکہ صورتہ
اولان صورتلر یلہ یشکل ایلدی یشی عینی خارجی
صورت بالفعل دہ اولان صورتلر اعطا
ایدن کمال اولہ نسبتہ دعوت اولنمقدہ بالفعل
اجابت رفع حاصل اولدی فرد
لایتجزی یہ توجیہ قابل
توجیہات
اولان صورت بالقوہ اولدی بو جہتلہ
جمع اولنان انسانلر ایچون اعطا
صورت نوعیہ
صفات
دو توجیہ ذات
سوال اولنورسہ کہ کامل انسانلر
نیچون بونفر یلہ منحصر
اولدی جواب بولہ
اخوان الصفا کتابلرنہ
اشارت اولنمشدر
اولیق

اولیس لا
وظهور رجحان باکه نبوت
ایله در کلمدقدا اونسا لا ینا ملریله
اولنی لازم کلور بلکه ظهور علمله در کار سبب
فضیلت و شرف اولدیغی حضرت ذات و صفاتی
بیلمکدر بو بیلمک ایسه کمالدن کمالدن
اولدیغی کبی نقصدن نقصدن دخی
اولدیغی بیلمکدر بو مقامک فضیلتی اذ زلیغی
اولسنه بیا اعتدت بو مقامک فضیلتی اذ زلیغی
ولکن رضا اولنیغی اوزره علم
کتابت و اوزره رزاقلم
جنا

حدیثا
آیشه بو اسفل دوم
طاکه دوم بنی انسانیتی زلیغه
صکره بکر ارتقاز لیغه دوام کوسترمه
اولدیغی کبی اوزره ارض بنی آدم
مناسب و بقا رحقلرنی اولنیغی
کتاب کلمه آیات الی اهلها
حقیقی در کل ایدی
ولیغی بیلک دیلیا
بو اوزره اسنده فضا
و التوفیق

نظم

ارواح تنزل اولدقده

اطوارده کورلر ایسه سیر ایلمک عالم
بیلدکری خاصیتی بولمق اولین اول
بولمازسه فنا ایکیسه بولمز ایسه زواله کورلر
بیت خانه کبی بنا اولنمز
بیت حتی بر آخر حتی اطوارده کورلر
دخی اشتوبی سلوک
طریق التحقیق

اطوارده کورلر

بعد ذا بو
مقصود دکلدر بلکه
فعلی کتورمک مقصود اولدیغی علم کبی انک
ثانی اولمق اوزره
ثالث اولسه علم ای نفع
اولدیغی اجل اولیاء
حکمتدن اعلیسی فتحلوها
غیری ایچون فلو تحلوها
اولدیغی بو
عذاتی

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

عباده ارحم عباده الخائف الراجی
اکبر اهل عناده الجائر الظالم
ظلم اولاد یعقوب یوسف علیه السلام
ظلم اهل مکه رسول الله صلی الله علیه وسلم
ظلم اهل مدینه انصار رضی الله عنهم
ظلم اهل بدر و احد
و اشد ظلم رسول الله الذی وجفا سبب عقر ناقته
کفار ان الذین یؤذون الله و رسوله لعنهم
اشرق البقاع و الارض مبنی
نور یا رب زیارة
ملعون

ملعون اولاد الزنا
نور یا رب زیارة صفة بعد صفة
منور یا رب زیارة صفة بعد صفة
نور یا رب زیارة صفة بعد صفة
نور یا رب زیارة صفة بعد صفة
ن

وانبانی انبانی
اهل الملکات والعلم
درکهر کسک حفظ وصلتی
وادراکی فلان درعلم نغلم مرانبه راتی
وصفات واعمالی مشتمل اولسون بعلومک
ذرره جبلتی خاصه واطلاعی اضافیه
نظر ایدرکی نظر ایدن
وادراکی

علوی ایله ایلیشکی بویله کلدیکی انک اولورفا مانسان
اولورفا مانسان رجال اولدرزنه اولسون
ذرره جبلتی خاصه واطلاعی اضافیه
نظر ایدرکی نظر ایدن
وادراکی

علی اولدی
ابن آسنه ابیه
جناب بنونله علی اسعلیس وکیر زرده
کرسنه وافرنه دسیلنا
علی اولدی زیا فلک راح
ایجاز اعلم حضرت بنونله خفا
صورت علوه
فاضم ضیا نزم
لک الفضیل

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

مسئلة

بعض اكابر اعظم من الفرق الاربع
الطلاق ثلاث جمع ضمره واقع اولا
انكار كن فوات اولى اشد درينكم صحيح اولا
عالم تكوينده احب اولاد اجتماع عدد يمين
رأيجون طلاق انصف البتة اولا تعلق بالشرط
ذات مقام وصلده صول اولا
من البدى ايجون
انبيا

انبيا اولياء
طلمك هدا بن طلب
ايدبله وحقه وصول الرن استمز
وصول اذ لك كه عالم ارزو احده واقع اولكن
صكره وجهاب بجيلد اولرجوا
وهابيت مرتبده اولان خسته عين وصلة
اولماز زيرا بو رسم بعد اذنه واقع
سطنبس

türkiye yazmaları

عالدر قاما اذا اذلة واسط بو بلة كلدر
دجود بولورکه بو
غايتنده احتجاب ايدرجق
زيرا اولدخ حقدا اقبالي غالب اولوب
دعايتنده ذات وصالي
بلکه بو حرمان
ايدن ازواج
فا بغضه
اولورزيرا
زيرا اولدخ حقدا اقبالي غالب اولوب
دعايتنده ذات وصالي
بلکه بو حرمان
ايدن ازواج
فا بغضه
اولورزيرا

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

زيرا اصلده
مرجع ضمير دکلدر
مثلا بر کسنه يا اوغلنه يا قرنداشنه
اولورکه بو کسنه يا اوغلنه يا قرنداشنه
عالم بلکه عالم دکلدر
حتى جهت حسنه ده دکلدر
عالم بلکه عالم دکلدر
جهت حسنه ده

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

٤٥٣

دیو یغما رسکی
فطب زرلاء دیلہ زیارت
زور فحلہ سبیل سعنا سندہ کہ زیارت
دیدکاری بورادہ اولہ زیرا فطب هرطرفہ سبیلی
وسطہ زاویہ ده اولان نقطہ نک نقاطہ ایچنہ
سبیل علی السویہ اولہ کہ بو نقطہ یہ قطب دینور
اصلہ دیکمہ اولہ زیرا قطب بوزولمیہ
والظاهر والباطن بوخصوصلہ اولہ
زاهب ولیہ کہ بو ایکی وصفہ
مختصدر ذکر

٤٥٤

اصل نفس اچیدہ
اولہ کہ ایکی جهتہ
مختلفتین دہ
کشف عن ذاتہ و بیلمہ کہ
کشف عن ذاتہ دہ
مختلفتین نفس یکدیکرلہ
عین واحدہ دہ
زیرا جهت واحدہ دہ
قیام التفات ایچون
عقل ایکی

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

Türkiye Yazmaları

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

Türkiye Yazmaları

türkiyat.ir

عجب اولمازمیدر عاشق زاهد
کنده یه عاشق زاهد
حالنه کوره طوتار عندلیبی ایدر زمن
عندلیبی ایدر زمن
کیسه یه یاره سنبلی اولسه رفقط بنی بنی
بنی بنی
ایدر سنی انکار حالنه کوره طوتار
بوزرلکی محفوظ اولماز زیرا ابلق ظاهر
زیرا ابلق ظاهر
رمضان شهر شریف اولدیغندن بنیم
بنیم
علماء نصرت بولمشلر اولدیغندن بنیم
بنیم
خفت اولمق اولدیغندن بنیم
بنیم
اولمقدن خالی دکلدر بنیم
بنیم

منکم ارباب بنی
معاد مدار اعدا النبی
بویله دکلدر بلکه سبب النظام هم
سبب النظام هم
اولسلر رحمی بنی فرض ادا یه مضطر اولور
آت ذبح اولنه کوره
معلوم دکلدر کل
ذبح اولنه کوره
حکمنده در وقتنده کوره
خلاف شکلور طوبه طال عمره
نقره تفصیل اولنمشدر
اولنمشدر
اولنمشدر عالم غزنه
اولنمشدر عالم غزنه

فی التخلی

مثال میل اولان اثر کبی کورنورلر دورلر

اثبات میل ذوقکدر ان انسان کلی شیئه بعض

اوزاقدن بوکلدیکی اصلی بیلمیوب بعض

اوزاقدن بوکلدیکی اصلی بیلمیوب بعض

جاریه یه عاشق اولدیغی کبی

احتجاب عن الجد ذلکدر

زیرا بخل و باغی اوزاقدن کورنور

استرداد ایچون شمشیر

ذوقدن انسان عاجز کلور

استرداد صورتیله هلب بدیعه

اخفیه عجلهٔ اسناره

دائر رکن

فی التحلی

تحلی عبارتدر تخلی عدم اندراجنه

تحلی عبارتدر تخلی عدم اندراجنه

تحلی عبارتدر تخلی عدم اندراجنه

اولی کاشف
کلدرکی کاشف کابینجی قیم
اولی وایکنجی بوردکی کاشف نصوص وکفوف
اولی حجاب بعضه رؤسا اولمق طریقیله
بعض حقده اصل اوزره حجاب رفع
بعضه رؤسا اولمق طریقیله
بعض حقده اصل اوزره حجاب رفع
اولی بوصورتله رجوعی مختلف زیرا نوزده حجاب
حکمی اولمق جهتله ظلمت تولیدنه قادر اولمز
بنابرین بوقسامک بعضه نفاذ ملاحظه اولنمز
حالبوکه بعضه نفاذ اسباب ملاحظه اولنسه
بدن نفاذ اسباب ملاحظه اولنسه
احتجاب ایسه ذهبی طور اخرده کوره
نفس انسانیه بالکلیه مفارقت ایدر
دکلدر انسانیت بکا ذاتیدر مفارقت
بلکه غیبت دکلدر ذاتیدر
اوزره در

کلدرکی کاشف مطلقا احتجاب بوقله
مطلقه وسط نهایه احتجاب
اولی حجاب رؤیت
اولی حجاب دکلدر
احتجاب ایسه ذهبی طور اخرده کوره
نفس انسانیه بالکلیه مفارقت ایدر
دکلدر انسانیت بکا ذاتیدر مفارقت
بلکه غیبت دکلدر ذاتیدر
اوزره در

لکن حقیقت
ما فیه در اینجا اول کلام
ای بالحقایق آن اشیاء ثابتة
ثبوتی صفت حقایق هویه اوست صورت صورت موزون
کیه صورده ثبوت دارد ام بوقتدر بلکه آثار
زیرا بعضی اوقات ثبوت روح منفوخ علاقه
باقی اولیجق خلق حق روح ذاتی عامه
اهی دیلکه بیلدر لکن روح حیوانی دکلدر
روح انسانی در اکثر اوقات
جامع کله اکثر اوقات
روح

روح منفوخ ایلدر
اهی خلق اهی ظاهر اولیجق
حاصل بحث اهی کونی درد ظاهر نظرت
منظهر رکن نفخ کونی مسئله در رکیسه صورت
ثبات روحانی بدنکری
ایلد زیرا بعض احوالده اخذ اولنه بیلور
بری بری ایله
وهلهوله نامرکب زیرا بنا نظر صوری
تغیری اوزره کلمز زیرا بنا نظر صوری
وصورت احوالده
بری بری ایله
اهی خلق اولیجق
بری بری ایله

Türkiye Yazmaları

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı
Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

بکاه واوراق
ابنات دیکرلیک اندیلک
انفاس اولیا رفیق خلوتلرنه اهل
اولدقلری ایله دستگیلرنه بیت
استعداد کمال تا بیلمیوب تحیات وصلت
باعث اولمغله کیفیت حیاتدن نظاره دیکمیوب
اهل عالمک بعضلری ای انلاره دیکمیوب
اولدقلری بحور دلال وغرور طمعه دوشوب
زره عشق دیکمیوب بولنلرادقای
صبا بلمیوب کیلرادلان
وره بیلمیوب

اولورلیکم اهل
جنت اورالکی سرایلر
اسوب بارصبای غیب
نظم
ایجادی فیضدن
بنی یعقوب دیکمیوب
اولدقلری
اهل
دیکمیوب
اهل
دیکمیوب
اهل
دیکمیوب

{٧٨٨}

صورة الرعد

الرعد بارينك بنديسي اولان
جناب حضرتلرينه عرض اولنور
اوقاته ذكر اولنديغي اوزره
ايسه عليك صورتنده طوب
الرعد ايسمه جسم بخاري
صورتنده اولوب

{٧٨٩}

ارزه
ذرات جوف زمان انضمام
سوق اولنه ايله دوي يسير
دوستده قاز اولنه
صورت مرتع فوقده
حاصل اولديغي
سهولتله وجوده
مخصوص اولمق
وزن ايله
اسمي

انکار بجون اشتکادی
محضرک سناوتنه یاقوب کنخ
ایلی وصف ایلدی سنا رغوت کوبن
دیکوب صبت اوزره یاخود رباعی وقطعه دوشه دوشه بنشبن
حاصل اولور بوجهتله صورت منکره دهاکلدی حسب الطلب
صورت منکره اولمق صورتی
انکار جبنکی اولمق صورتی
دوا ایچرکن ضعف ایله صورت منکره یه
اوزر نبض کبی صورت حسبلرینی
اوزر نبض کبی صورت حسبلرینی
حاصل تونه صورت
صورت منکره ده وارد اولمق
انکار جبنکی اولمق صورتی
دوا ایچرکن ضعف ایله صورت منکره یه
اوزر نبض کبی صورت حسبلرینی
اوزر نبض کبی صورت حسبلرینی
حاصل تونه صورت

وذوات النسل شطان نشطا ونشق
اكثروا ذكرها ذم اللذات
اكل لذت كورز ايده جك لذتى هدم ومخرب لذات
نكاح دنيا ده خائف اولمق لازم اولان شيدر
وزوجه دخى اكا خائف اولمغه لازم اولان شيدر
وكورمز مى كه بعضى اوغلان بعضى قز
اولمق ايچون نه قدر جهد ايدرلر
اوكا مانع اولان شيدر
وبو مقامده
اعتبار ارضى وآرزو كدر
نقل ايدرلر كه بر اعرابى
عجمى عمدن قاچوب مناره يه چقمش
اصل اولمش اولدى بيچاغى
اصل اولان اوغلان بيچاغى
كورنجه اوغلان
اصل اولان اوغلان
كندى
كندى اوزرينه
كلدى ديو
منكره
منكره
كلدى ديو

اولمق عنه الميت بحول
دنيا دار زيارتنده اهل ميت بحول
تاله نسنه كوره يوقدر نسنه كوره يوقدر
ها نسنه ضرورت نكره نسنه ايله ملك اولور
بك بيوك اشخاص اهل حرفتي يانتده
ملك انسان كا ملك حرفتي در ريس
نمازي دنيا لم اولماز تمام اوغلن
اكمقين معرفتي نكره در
اصالة

اصلدر اكرچي
غير يك عنه نسنه نكره
اخذ سبب دعوى يوركي نكره لك بعض
سبب اولمز عارضه حسبيله دنيادن
ملكني سبب ايلسه ضرورت نكره
زيرا سلطان اصلده معلوم
جاب اولماز عارضه اوزنه اولنره
جاهلكوره انبيا
خلق بيلدكلري اولديغي

کلی ایدی سوتوا
قبل آنه تموتوا دفعه یارختار
وارادره فنا بیه اولورنا که نکه کله
اولدرسن وانی عالم سنکعضی کبه سعروف
کلکسن بالکز انتقال ایلیسوه زیرا اهل
بلاده کی خطره ده در نکیم عبد ملطی حق
آمنده در فاعرف حذا واعمل
قطعا فان العلم عجت
نار ریا العمل

Türkiye Yazma Eserler

نظم
اودستکه آجل آسان کلور
صاراریب صولرسن فرانه
نابوز ایلیه قاوشورسن دوشمن
ان اولورسن جانسنان قطع سن
اولورسن املاک کلو
طاقن قهر ایله بیراق
سودا اولورسن آبکن جانک آلک
مولرک آغلاب
بابک کیدوب ناغمه
حقکده فرمان
ایشدر

اولورسن ... قدك بابه
دوندی طوغرلمازسین ... اندکلك ایشکردن
کاندن آیرلمازسین ... اوقوبه
صورلمازسین بو دنیا بیه آی غافل ... نجب
بالحاصل ... بیلدی حقی ایلیه اولان
صکره بیتیان دیمان او اولدی ... کورجا
دیمه اسلحه یه ... ایلیه
طریقین

دالشارك
بجال نوفیق

زینب الشیخ

مفعول ... مدلس ... اضافت ... کوره ... زینبی ... روعند ... اکا ... بر ... فی ... نظر ... کی ... فعل ... دیمك
مدوح ... دیمك ... صفت ... دیکدن ... بیغ ... بغضا ... کی ... اولدی ... اولیان ... زینب ... مذاکره ... سنه ... اشاك ... اغلکی ... کی ... دیمك
ماولیجی ... زمان ... غضب ... بعضه ... بیغ ... بغضا ... کی ... اولدی ... اولیان ... زینب ... مذاکره ... سنه ... اشاك ... اغلکی ... کی ... دیمك
رکلدی ... انك ... مذاکره ... سنه ... اشاك ... اغلکی ... کی ... دیمك
اولیان ... زینب ... مذاکره ... سنه ... اشاك ... اغلکی ... کی ... دیمك
بالنسبه ... مکرفعا ... حرارت ... دکاه ... اولدی
اغلکیوده ... اولدی
مثلا

türkiyat

Türkiye Yazmaları

صالحين
واخلاق اولورنا كه سنا بعث ايلين
نفقد اولنور دنا كه سنا بعث ايلين
وكيت وبجات حاصل اولنه درضى
زرنك اولنه بجنه نفسنى حوكه خلفى قضا بن
بولنه صو طبسله صالح اسلمنجه لعات
سعادتلو زرنك اينارلرنه
كتوده
نفيس

نفيس اولنشدر
ورضى صديق وعدده
اصطناع شرح فى انبيه بجنه دوشن
الطرفين بين سيف اوزرنك اولنه
بوزركن بر سوزنى نصف اولنه
واز شرعيت استن اندرى
واضعه سوزدر

Türkiye Yazma Eserler Kurumu

ورحمی خواهش
ازکاکرباء صفت خضوصا لهنیه زر رخشونک
ولیکن بلکه اولیه وحلفک جانب نفسنا بنک اولاد
آی ولیه کورر ربنا کورر ربنا کورر ربنا
ولیت بعضکم

احدا
عالمسا انبیاکرکه نذکر ورحمی خالیه
ورحمی خلفا ولیه
آبلیه وحمی ایقاظ بابنه نذکر ایله ذکر
ابلیه وحمی خلفا ولیه
آی ولیه کورر ربنا کورر ربنا کورر ربنا
ولیت بعضکم

Türkiye

٤٩٨

صار زار و لشدر
مذاکره سی دخی ملک غیر خیر ایله
خطا و خضد ده کلمات اهل اسلام بلکه کتابلری
زیرا جمیع انبیا طفن اعلیه اخر آزار مار
و انت بلیه ک کلمه طیبه اولنره طعن اعک
زیرا جمیع العقل و النقد مذنب اولنره طعن اعک
بو زرکی اثار آیات اهلیه ملعون اولر
زیرا جمیع العقل و النقد رعتلی اتباع اولنره طعن اعک
شبهه ک کلمه خبیثه سطحاره
خلیف خواص ناس
اولنره

٤٩٩

اولنره
درخی خضب ایتمیکی
شتاولی بیع اولنت طریق
و اصغده عضب ایتمیکی
دولتاب اولنت طریق
و سترده عضب ایتمیکی
دولتاب اولنت طریق
اکا عضب و صدینی علی کبیره و اهل
قالت درخی انسه کلمه
لرت و انسانه اولنره
ایلیده هر کسی کلمه
اغاظ ایلیه

Türkiye Yazmaları

مفاسد مستخرجه اولیجق اصل زیارت هنگامه اولور لیکن بوسنه زیارت نیت انک سنه زیارت نیت قویه اولمق
ایجون زائر اولدیغی یرده اصل مقصد زیارت اولان یرک جهتنه نظر ایدوب
بیراز دعا ایلیه اندن صکره مقصد زیارت اولان یره کیدوب زیارت ایلیه
وسیاحت ایلیه زیارت ایلیه جکی اولیاء کرام حضرتلرینک روحانیتلرندن
استمداد ایلیه بو یولده ایکن ایدیکی اوقاتلرده بوقیه اوقومق
بدرجه ان یرینجه

اللهم یا من لا یشغله شان عن شان یا من هو کل یوم فی شان یا من
یجیب المضطر ویکشف السوء یا من جعل خزائن کل شیء بین الکاف والنون
یا من اذا اراد شیئا فانما یقول له کن فیکون یا من بیده ملکوت کل شیء
یا من الیه یرجع الامر کله علانیته وسره یا من هو اهل التقوی ویا اهل المغفرة
اسئلک بحق هذه الاسماء وبحق من تجلیت له بها ان تصلی علی محمد وعلی
آله وان تفعل بی کذا وکذا

بو دعا اوقونوب بیراز دخی زیارت ایلیه جکی اولیاء کرام حضرتلرینک
روحانیتلرندن استمداد ایلیه بو یولده ایکن ایدیکی اوقاتلرده بوقیه
اوقومق بدرجه ان یرینجه

اللهم یا من لا یشغله شان عن شان یا من هو کل یوم فی شان یا من
یجیب المضطر ویکشف السوء یا من جعل خزائن کل شیء بین الکاف والنون
یا من اذا اراد شیئا فانما یقول له کن فیکون یا من بیده ملکوت کل شیء
یا من الیه یرجع الامر کله علانیته وسره یا من هو اهل التقوی ویا اهل المغفرة
اسئلک بحق هذه الاسماء وبحق من تجلیت له بها ان تصلی علی محمد وعلی
آله وان تفعل بی کذا وکذا

بو دعا اوقونوب بیراز دخی زیارت ایلیه جکی اولیاء کرام حضرتلرینک
روحانیتلرندن استمداد ایلیه بو یولده ایکن ایدیکی اوقاتلرده بوقیه
اوقومق بدرجه ان یرینجه

اللهم یا من لا یشغله شان عن شان یا من هو کل یوم فی شان یا من
یجیب المضطر ویکشف السوء یا من جعل خزائن کل شیء بین الکاف والنون
یا من اذا اراد شیئا فانما یقول له کن فیکون یا من بیده ملکوت کل شیء
یا من الیه یرجع الامر کله علانیته وسره یا من هو اهل التقوی ویا اهل المغفرة
اسئلک بحق هذه الاسماء وبحق من تجلیت له بها ان تصلی علی محمد وعلی
آله وان تفعل بی کذا وکذا

Türkiye

اکرامی حضرتلرینه مظهر اولمق
دیمکدر یوخسه اولادی اولمق
دیمک دکلدر زیرا بعضی اولاد
اکرامه لایق اولمیوب بعضی
اولاد اکرامه لایق اولدیغی
حالده اولادی اولمیان
کیمسنه دعا ایتسه دعاسی
مقبول اولمز بو حدیث
شریفک معناسی بو
دعا ایتسه دعاسی
مقبول اولمز بو حدیث
شریفک معناسی بو
دعا ایتسه دعاسی
مقبول اولمز بو حدیث
شریفک معناسی بو
دعا ایتسه دعاسی
مقبول اولمز بو حدیث
شریفک معناسی بو

اولمشدر
دعا باب بلیغ جملهسندن
اولدیغی جهتله ادب
بلیغ حضورنده لایق
اولدیغی کبی
دعا ایتسه دعاسی
مقبول اولمز بو حدیث
شریفک معناسی بو
دعا ایتسه دعاسی
مقبول اولمز بو حدیث
شریفک معناسی بو
دعا ایتسه دعاسی
مقبول اولمز بو حدیث
شریفک معناسی بو

ارزانی میلک
ارزانی میلک
ارزانی میلک

ارزانی میلک

ارزانی میلک

İSAM Kütüphane

وارثی اهل
نصیحت اولدیغنی بیلدیرمش اولور
خالم بجون ورثه سنه کسریه سبب اولدیغی
مالده کندیسنه ورثه دعاسنی بجون
حالنده مستظهر اولمیوب غبن ظنیله
زیرا اکثر بجون مستظهر اولمیوب رضا
زیرا بلکه حال مغلوب اولوب بعض
وبهان اولان عظیم
وتهیم اولنه

اولنه
ورثه کندیسنه نفقه یه سوء
حالاوه ورثه نفقه یه رضا
زیرا بلکه فضا
ورثه بعضی اولدیغی
ودین انلک دیو بعضی جوق کره
اولنمشدر رضا
وشفاعت ورثه جوق اولدیغی
قاچ محذور
دین انلک حفظ
علی بیت
دیلکچه ورثه

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

زبرا بو
دعوا ركيا اجنبه داخل
اولوردن غرق اولورسه بن سنه اورلك
سوز اولماز زيرا كناري اوليان
احت ايدر بن عاقبت غرق اولور
خلفا يقوله سنه اورلك
بكه احصله ايجون سلطنت ومملكت اما خلفا
خلافت دكل بكه تابع اولمغه اما
زيرا اولاده

رضى
اخلاص دوستامده
مدفون اولان معاويه رضى
مؤذن اولان سعيد
وسيلب اولان زياد
وسيلب اولان زياد
اولان عبد الرحمن
اولان عبد الله
اولان عبد الله
اولان عبد الله

Türkiye Yazmaları

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

درخی عائشه
لسانا نازنده بعضی حسن
حالك شوبلند یکنه مغزی دراولیا
زیرا بلکه اولیشوایمنا دنکنای آلهیدن آغیر یوقدر
شاولوب بعضی اولیا حضرتلرینه نسبت اولنان
نیلکه انقلوب حالنه کوره عدم شکری دراولیا
حفظه انقلوب حالنه نسوان اولیا
کلمکی بیغ نعت سلام اولیا
انبیای آخر کفر لغوم
اولیا نسبت

درخی غریب
حضرت اولیا مکه حفظنای ناسدن اولی
ومعدوم اولان طریق اتباعنه بولنقدر کی باطنی
تاکه خلق
استغنین اما
اکثر کبار اینه بیغ باطندر
نظیر ایده بیغ اختیار اشتلر
اغیه بعضیلر ظاهره حضوص
اولیا یه نسبت
اولیا یه نسبت
باطنلرینه اولمغی
یغدر

٥١٧

درحق زنبانک
خاصه مرتبه اعلیه بلکه فخم
اهلی بیمنتظر اولمیوب راحت زنبا معصیتله کرتابیه
فناعت ایلیه بیراحت زنبا رحمی طاعتلرک راسی درد درحق
ومرتکب زنبا خالق غفورک غضبنه مالنه باقمیوب اولحال قبورلرین زیارتنه
بلیون جاهلان حالیکه فیلدیکلرک عقوبتی درحال
ظهوراتسه کرکدر شو قدر وارد رحمتک دعا ایدوب استغفار
اویله علی الخصوص زنبا ایچون توبه ایلیه جاهل
اشتکار

٥١٨

مغفرتی کرکدر وبو
جاهلان اکثا جاهل طاعاتله
انکار رحمی توبه درحال
عالمان نفسی وانبیا خذلانی
تعاملیه خالق کلدرکلرینی
کندی بانکه نفسکی فداری
اولیا بولدرکلرینی
دلیجی زنبانک
اولسارق

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi

ورضی کرکسکه
فقرا کله صحبت ابده
اغنیا صحبتنه بیل اغنیه زیبا
اغنیا بونه زر ومیتلی صحبتنه بشقه کیمسه
حاصل اولماز وفقرا ارباب انسا آچار بشقه کیمسه
حاصل اولماز دیانه صحبتنه حاصل اولور خصوصا
وجلیس صحبتنه فی اراد ان یجلس مع
اهل التصوف
لو جبجه فقرا نک حقیقیه صحبتنه
نبا سیله مناسبی یوقدر یعنی حقک اولیاسنه
وافعالنه اتباع بولزلرسه
اولشدر وجه صورت
بولشدر

ورضی خفی اظهار آیلیه
کرک خاق بولرایسه بولسون
وکرک بولمیوب طوراسون
وقال ایضا فلیس شیء فی زماننا
اضر علی الدین من
اولیاء الله
ورضی انما فلیس فی زماننا ملا یلبسون
تجملا یلبسون زیرا انکار
وبعضهم افتت ویدعت
وخطاء عظیم واضح

ذکر اولان خصالدن
ماعدا دفی بوقدر خصال
زینت انسان اولان
کسوه ارباب رتبه
جلیس مذکوره
اصلاح اولور
خرابه اولوب
الارشاد للوصول
الله ذی المنن

جلیس نک صورتی
اولیجق فرقنی
ایلیه ناکه
جلیس مذکور
جلیس اولور
دوقتی
اولیجق
صورتیدر

فصل

اولورسه توقیف اولنمق حاصل
ابن یزدرا نکاح
عجلس مخرز
سیلدی منفارن
اسکدارا کیدرکن وجوره
انک جنسم
بلاورد
بوکا اختیارم
بکا یزاد توزدرو نزع بولدی
حقیقتا حقدن
بوسف بوزنده صافلدی
عارف باشهکزدن
انام
کلدی بوزیاره
قلمز اولدی
اوزره
اوزره

Türkiye Yazma Eserler Kurumu